Α

- **αβροφροσύνη** η [avrofrosíni] Ο30α : ευγένεια, ευγενική συμπεριφορά, λεπτότητα στους τρόπους· αβρότητα: *Λόγια αβροφροσύνης. Επίσκεψη / χειρονομία αβροφροσύνης. Το έλεγα με κάθε ειλικρίνεια και όχι από διπλωματική ~.*
- **αγαθός -ή -ό** [αγαθός] Ε1 : **1.** πράος, ενάρετος, καλός, καλοκάγαθος. ΑΝΤ κακός, πονηρός: *~ και άκακος άνθρωπος που δεν έβλαψε κανέναν. Αγαθότατο πλάσμα. Αγαθή ψυχή / γριούλα.* || καλοπροαίρετος: *Αγαθή βούληση / διάθεση / προαίρεση. Αγαθές προθέσεις. Αγαθό χαμόγελο.* || πολύ καλός: *Έχουμε αγαθές σχέσεις. Δημιούργησε / άφησε αγαθή εντύπωση.* (λόγ. έκφρ.) *τύχη* αγαθή.* **2.** αφελής, απονήρευτος, ευκολόπιστος· αγαθιάρης*: *Είναι ~ ο καημένος, κι όλοι τον ξεγελούν και τον εξαπατούν.* **αγαθούλης -α -ικο** ΥΠΟΚΟΡ στη σημ. 2. **αγαθούτσικος -η / -ια -ο** ΥΠΟΚΟΡ στη σημ. 2. **αγαθά** ΕΠΙΡΡ: *Κοίταζαν / χαμογελούσαν ~.* **αγαθούτσικα** ΕΠΙΡΡ ΥΠΟΚΟΡ στη σημ. 2.
- **αγαθοσύνη** η [αγαθοσίνι] Ο30 : η ιδιότητα του αγαθού· αγαθότητα: *Η ~ των θεών.*
- **αγαθότητα** η [αγαθότita] Ο28 : η ιδιότητα του αγαθού· αγαθοσύνη: *Η ~ των θεών / του χαρακτήρα του / των προθέσεών του.*
- **αγαπημένος -η -ο** [αγαpiménos] Ε3 : **1α.** αυτός που του τρέφουν αισθήματα αγάπης. ΑΝΤ μισητός: *Αγαπημένη πατρίδα.* || *Αγαπημένοι φίλοι / αγαπημένα αδέρφια,* που αγαπιούνται μεταξύ τους. || *Αγαπημένε μου φίλε / αγαπημένη μου φίλη,* συναισθηματικά φορτισμένη προσφώνηση, προφορικά και σε γράμμα. **β.** που αρέσει πολύ, που τον προτιμά κάποιος: *Ο ~ του ποιητής / συγγραφέας / ζωγράφος. Το αγαπημένο μου σπορ / βιβλίο / φαγητό.* **2.** (ως ουσ.) ο *αγαπημένος,* θηλ. *αγαπημένη,* το αγαπημένο πρόσωπο· αγάπη$_{1β}$, εραστής*, αγαπητικός: *Γράμμα από*

τον αγαπημένο της / την αγαπημένη του. (έκφρ.) *από μακριά* κι αγαπημένοι.* **αγαπημένα** ΕΠΙΡΡ με αγάπη, ομόνοια, ειρήνη: *Τα αδέρφια ζουν ~. Τίμια κι ~ θα κάνουμε τη μοφασιά. Περνούν καλά κι ~.*

- **αγαπητός -ή -ό** [αγαpitós] Ε1 : που προκαλεί αισθήματα συμπάθειας, αγάπης, ευχαρίστησης· προσφιλής: *Το χιούμορ του έκανε τον καινούριο καθηγητή πολύ αγαπητό στους μαθητές. Μου είναι πολύ ~. Τα τοπία είναι τα αγαπητά θέματα αυτού του ζωγράφου.* || *Αγαπητέ / αγαπητή (μου),* συναισθηματικά φορτισμένη προσφώνηση, ιδίως σε γράμμα.
- **αγαπίζω** [αγαpízo] Ρ2.1α : (λαϊκότρ.) **1.** μονοιάζω, συμφιλιώνομαι με κπ.: *Άντε, δώστε τα χέρια σας, ν΄ αγαπίσετε. Το πρωί μαλώνουν, το βράδυ αγαπίζουν.* **2.** συμφιλιώνω κπ. με κπ. άλλο: *Ήταν μαλωμένοι και τους αγάπισα.*
- **αγαπώ** [αγαpó] & **-άω, -ιέμαι** Ρ10.1 μπ. *αγαπημένος** : **1.**αισθάνομαι για κπ. ή για κτ. αγάπη, φιλία, στοργή, συμπάθεια, τρυφερότητα, αφοσίωση. ΑΝΤ μισώ: *~ τους γονείς / τη γυναίκα / τα παιδιά / τη δουλειά μου / την πατρίδα / την ελευθερία.* (έκφρ.) *σ΄ αγαπάει η πεθερά* σου.* **2α.** αγαπώ ερωτικά κπ.: *Αγαπιούνται πολύ και λένε να παντρευτούν. Τον αγάπησε παράφορα.* (έκφρ.) *όποιος αγαπά παιδεύει*.* **β.** (λογοτ.) κάνω έρωτα: *Αγαπήθηκαν στην άκρη του γιαλού.* **γ.** (λαϊκότρ.) συμφιλιώνομαι: *Ήταν μαλωμένοι καιρό, μα τώρα αγάπησαν.* (έκφρ.) *άλλα λόγια* ν΄ αγαπιόμαστε.* **3α.** ενδιαφέρομαι έντονα για κτ., έχω κλίση σε κτ.: *~ τα γράμματα / τη μουσική / την τέχνη / τα τυχερά παιχνίδια.* **β.** μου αρέσει πολύ: *Η αγαπημένη μου όπερα. Τα έργα του Τσέχωφ αγαπήθηκαν πολύ από το κοινό της εποχής του.* || (επέκτ.) συνηθίζω: *Ο Σολωμός αγαπά να χωρίζει κάποτε το πρώτο ημιστίχιο.* (έκφραση ευγένειας) *όπως / ό,τι / τι / αν αγαπάτε,* επιθυμείτε.
- **αγκαλιά** η [αŋgalá] Ο24 : **1α.**ο χώρος που περικλείεται από τον κορμό και τα λυγισμένα μπράτσα ενός ανθρώπου: *Πήρε / έσφιξε*

το παιδί στην ~ της. Το κοριτσάκι τρομαγμένο ζήτησε προστασία στην ~ της μάνας, στήθος, κόρφος. *Συναντήθηκαν ύστερα από χρόνια κι έπεσε ο ένας στην ~ του άλλου με δάκρυα χαράς.* || (μτφ.): *Η πατρίδα δέχτηκε στην ~ της τους πρόσφυγες. Ο ωκεανός κρατάει στην ~ του πολλά μυστικά. Το σώμα του ψαρά το κράτησε η θάλασσα στην ~ της.* (έκφρ.) *βρίσκεται / παραδόθηκε κάποιος στην ~ του Μορφέα*.* **β.** στοργή: *Μητρική ~. Η ~ της μάνας.* || χάδια, τρυφερότητες, συχνά ερωτικές: *Μονάχος τώρα, προσπαθεί να ξεχάσει τον πόνο του σε άλλες αγκαλιές.* || (πληθ.) αγκαλιάσματα, εναγκαλισμοί: *Οι χειραψίες και οι αγκαλιές των δύο ηγετών δεν μπορούσαν να κρύψουν την αμοιβαία έχθρα τους.* **2.** (ως επίρρ.): *Πάρε το παιδί ~. Αποκοιμήθηκαν ~. Ο πολεμιστής κοιμήθηκε ~ με το όπλο του,* αγκαλιαστά. **3.** ποσότητα ενός πράγματος που χωράει σε μια αγκαλιά: *Γύρισαν από την εκδρομή με μια ~ λουλούδια. Μια ~ χόρτα / καυσόξυλα.* **4.** (λογοτ.) τμήμα ακρογιαλιάς ανάμεσα σε δύο γλώσσες ξηράς· κολπίσκος: *Αναζητούσαν απάτητες αγκαλιές με ωραία θάλασσα για κολύμπι.* **αγκαλίτσα** η ΥΠΟΚΟΡ **1.** στη σημ. 1α. **2.** (ως επίρρ.): *Πάρε το παιδί ~.*

- **αγκαλιάζω** [aŋgalázo] **-ομαι** P2.1 **: 1.**βάζω, σφίγγω κπ. ή κτ. στην αγκαλιά μου: *Αγκάλιασε το γιο του και τον φίλησε. Περπατούν αγκαλιασμένοι. Ένας άντρας μόνος του δεν μπορούσε ν' αγκαλιάσει τον κορμό του γεροπλάτανου.* || (για αλληλοπάθεια): *Αγκαλιάστηκαν και φιλήθηκαν.* || (λαϊκ.) *Θα αγκαλιαστούμε,* θα μαλώσουμε. **2.** (μτφ.) **α.** σκεπάζω, τυλίγω, περιβάλλω: *Οι μαρμάρινες πλάκες θ' αγκαλιάσουν τις τσιμεντοκολόνες. Ο κισσός αγκάλιαζε από παντού τον κορμό του δέντρου.* ΦΡ *~ με το μάτι / με το βλέμμα,* βλέπω ένα αντικείμενο στο σύνολό του: *Με το βλέμμα του αγκάλιαζε το παιδί με αγάπη. Αγκάλιασε όλη την περιοχή με το μάτι του.* **β.** συμπεριλαμβάνω, καλύπτω, αφορώ: *Το πρωτοποριακό πνεύμα αγκάλιασε και το θέατρο. Η περίοδος που εξετάζω αγκαλιάζει και τα χρόνια της Κατοχής. Το έργο του αγκάλιασε κάθε μουσική μορφή.* **γ.** υιοθετώ, αποδέχομαι: *Οι ποιητές αγκάλιασαν τη ζωντανή γλώσσα του λαού. Το κοινό αγκάλιασε με αγάπη το καινούριο του θεατρικό έργο.* ||

υποστηρίζω: *Η κυβέρνηση αγκάλιασε τις οικονομικά ασθενέστερες τάξεις / τον κλήρο / τις ένοπλες δυνάμεις.*

- **αγκάλιασμα** το [aŋgálazma] Ο49 : η ενέργεια του αγκαλιάζω· περίπτυξη: *Τ΄ αγκαλιάσματα των μεταναστών με τους συγγενείς τους στο σταθμό. Ερωτικό ~. Το θανατηφόρο ~ του φιδιού.* || (μτφ.): *Η Κρήτη αντιστάθηκε στο ~ του Ισλάμ.* [μσν. *αγκάλιασμα* < *αγκαλιασ- (αγκαλιάζω) -μα* (πρβ. αρχ. *ἀγκάλισμα*)]
- **αγκαλιαστός -ή -ό** [aŋgalastós] Ε1 : αγκαλιασμένος: *Χορεύουν αγκαλιαστοί.* **αγκαλιαστά** ΕΠΙΡΡ: *Χορεύουν ~*, αγκαλιά. [μσν. *αγκαλιαστός* < *αγκαλιασ- (αγκαλιάζω) -τός*]
- **αγνός -ή -ό** [αγnός] Ε1 : **1α.**(για πρόσ.) που είναι αυτός που πραγματικά φαίνεται, που δεν κρύβει κάποια υστεροβουλία, δόλο κτλ.· άδολος, τίμιος, γνήσιος: *~ άνθρωπος / πατριώτης / ιδεολόγος / αγωνιστής.* **β.** που δεν είχε σεξουαλικές σχέσεις· παρθένος: *Παρέμεινε αγνή ως το γάμο της.* **2.** (για ενέργειες, εκδηλώσεις, συναισθήματα) που τα κίνητρά του είναι ειλικρινή: *Αγνά και χρηστά ήθη. Αγνές προθέσεις. ~ ενθουσιασμός. Αγνή αγάπη. Αγνή φιλία.* **3.** που δεν περιέχει στοιχεία που αλλοιώνουν, νοθεύουν την καλή του ποιότητα· ανόθευτος: *Αγνό βούτυρο / γάλα / μέλι / λάδι / παρθένο μαλλί. Προϊόντα παρασκευασμένα με τα πιο αγνά υλικά.* **αγνά** ΕΠΙΡΡ: *Πράξεις ~ και γνήσια ηθικές.*[αρχ. *ἁγνός*]
- **αγνότητα** η [αγnότita] Ο28 : σωματική και ηθική καθαρότητα, αποχή από ανήθικες σκέψεις ή πράξεις: *Η αγνότητά του αντιστάθηκε στους πειρασμούς της σάρκας.* || παρθενία: *Η ~ της Θεοτόκου.* || *Ζώνη αγνότητας*, ζώνη που εμπόδιζε τις γυναίκες να έχουν παράνομες σεξουαλικές σχέσεις κατά το Μεσαίωνα.
- **αγωνίζομαι** [αγοnízome] Ρ2.1β : **1.**καταβάλλω έντονη προσπάθεια για την πραγματοποίηση ενός σκοπού δύσκολου ή αξιόλογου, κάνω αγώνα ή συμμετέχω σ΄ αυτόν: *Αγωνίζεται για να συντηρήσει την πολυμελή του οικογένεια. Ο λαός αγωνίστηκε για τη δημοκρατία / για την απελευθέρωση από τον κατακτητή.* **2α.** καταβάλλω έντονη προσπάθεια για την αντιμετώπιση κάποιου: *Ο λαός αγωνίστηκε ενάντια στην τυραννία / ξένη επιδρομή. Η επιστήμη αγωνίζεται*

κατά του καρκίνου. **β.** συμμετέχω σε ορισμένο αγώνισμα, αθλητικό αγώνα κτλ.: *Αγωνίζεται στη σφαιροβολία / στον ακοντισμό. Η ομάδα μας αγωνίζεται σε ξένο γήπεδο,* παίζει.

- **αγωνιστής** ο
[agonistís] Ο7 θηλ. **αγωνίστρια** [agonístria] Ο27 : αυτός που αγωνίστηκε ή που αγωνίζεται για την πραγματοποίηση ενός αξιόλογου σκοπού, ιδανικού, ιδεολογίας κτλ.· (πρβ. *μαχητής*): *Ένας ~ της ελευθερίας / του δημοτικισμού / της αρετής. Οι αγωνιστές της αριστεράς / της εθνικής αντίστασης.* || πολεμιστής: *~ του 1821.*
- **αγωνιστικός -ή -ό** [agonistikós] Ε1 : που έχει σχέση: **1.** με τον αγωνιστή ή με το σχετικό αγώνα· μαχητικός: *Αγωνιστική διάθεση. Αγωνιστικό πνεύμα. Έζησε το γλωσσικό ζήτημα στις πιο αγωνιστικές φάσεις του.* **2α.** με τους αθλητικούς αγώνες και ιδίως χρησιμοποιείται σ΄ αυτούς: *Ο ~ χώρος του γηπέδου / σταδίου. Αγωνιστικά παιχνίδια / όργανα. Αγωνιστικό ποδήλατο / αυτοκίνητο. Αγωνιστική ημερίδα / ημέρα.* **β.** (ως ουσ.) **β1.** η *αγωνιστική*, ημέρα κατά την οποία γίνονται αγώνες: *Παίχτης / γήπεδο που τιμωρήθηκε με δύο / τρεις αγωνιστικές*, με απαγόρευση συμμετοχής / χρήσης στους αντίστοιχους αγώνες. **β2.** το *αγωνιστικό*, ποδήλατο ή αυτοκίνητο που χρησιμοποιείται σε αγώνες. **αγωνιστικά** ΕΠΙΡΡ στη σημ. 1: *Συμπαραστέκονται ~ στους τιμωρημένους συναδέλφους τους.*
- **αγωνιστικότητα** η [agonistikótita] Ο28 (χωρίς πληθ.) : η ιδιότητα του αγωνιστή, η αγωνιστική διάθεση: *Η ~ του πνεύματος. Αδάμαστη / ακατάβλητη ~.*
- **αδελφικότητα** η [adelfikótita] Ο28 : η θερμή σχέση που συνδέει τα αδέλφια ή αυτούς που αγαπιούνται σαν αδέλφια.
- **αδελφοσύνη** η [adelfosíni] & **αδερφοσύνη** η [aderfosíni] Ο30 : ο στενός συναισθηματικός δεσμός που συνδέει τα αδέλφια ή τους ανθρώπους που αγαπιούνται σαν αδέλφια: *Θα αγωνιστούμε για τη συνεννόηση και την ~ των λαών. Ένας μυστικός δεσμός αδελφοσύνης ενώνει όλους τους ανθρώπους. Ελευθερία, ισότητα, ~ ήταν το τρίπτυχο της Γαλλικής Επανάστασης.*[λόγ. <

μσν. *αδελφοσύνη* `αδελφοποίηση΄ < *αδελφ(ός) -οσύνη* & σημδ. γαλλ. fraternité· τροπή [lf > rf] κατά το *αδελφός > αδερφός*]

- **αθλοπαιδιά** η [αθlopεδιά] Ο24 (συνήθ. πληθ.) : παιχνίδι ή άθλημα, συνήθ. ομαδικό, που συνδυάζει ως στόχο τη σωματική άσκηση, την άμιλλα και την ψυχαγωγία: *Χώρος / γήπεδο αθλοπαιδιών. Το σχολικό πρόγραμμα προβλέπει ώρες αθλοπαιδιών.*
- **αθώος -α -ο** [αθόος] Ε4 : **1.**(ιδ. για πρόσ.) ΑΝΤ ένοχος. **α.** που δεν ευθύνεται για ορισμένο κακό: *Άδικα τον βασανίζαμε· είναι ~. Στον εμφύλιο πόλεμο σκοτώθηκαν πολλοί αθώοι άνθρωποι.* ΦΡ *αθώα περιστερά*.* **β.** που απαλλάχτηκε από ορισμένη κατηγορία σε δικαστήριο: *Κηρύσσεται κάποιος ~, αθωώνεται. Ο κατηγορούμενος κηρύχτηκε ~ και αφέθηκε ελεύθερος.* **2.** που δεν έχει ως αιτία, συνέπεια, στόχο ή ως χαρακτηριστικό κτ. άλλο εκτός από τα γνωστά ή τα συνηθισμένα. **α.** αβλαβής, ακίνδυνος: *Αθώα συνήθεια / αρρώστια. Αθώες απολαύσεις. Είναι αθώο το κρασί μου· πιες όσο θες.* **β.** ανυστερόβουλος: *Αθώο ψέμα / πείραγμα / αστείο / φλερτ. Ο λαϊκός καλλιτέχνης είναι ~ στις προθέσεις του.* **γ.** όχι πονηρός· αγνός: *Αθώο χάδι / φιλί / ύφος. Ξεγέλασε ένα αθώο κορίτσι.* **δ.** άκακος: *Έχει αθώα καρδιά.* **3.** (για πρόσ.) **α.** αφελής, όχι έξυπνος: *Είναι λιγάκι ~ και δεν καταλαβαίνει.* **β.** (ειρ.) ανίδεος, ακατατόπιστος σχετικά με κτ.: *Είναι ~ από εμπόριο / γυναίκες. ~ καθώς ήταν, έκανε μεγάλες γκάφες.* **αθώα** ΕΠΙΡΡ στις σημ. 2, 3: *Μιλάει / κοιτάει ~. Πώς είσαι; ρώτησε ~. Τη χάιδεψε τάχα ~.* [λόγ.: 1: αρχ. *ἀθῷος*· 2, 3: σημδ. γαλλ. innocent]
- **αθωότητα** η [αθοότita] Ο28 (χωρίς πληθ.) : η ιδιότητα του αθώου ανθρώπου. **1.** έλλειψη ενοχής: *Ο ύποπτος απέδειξε την αθωότητά του με ατράνταχτο άλλοθι. Αποδείχτηκε πανηγυρικά η ~ του κατηγορουμένου.* **2.** αγνότητα ή έλλειψη κακίας: *Παρθενική / παιδική ~.* **3.** αφέλεια, έλλειψη εξυπνάδας, άγνοια: *Γελούν όλοι με την αθωότητά του.*
- **ακατασίγαστος -η -ο** [akatasíγastos] Ε5 : για κτ. που δεν μπορεί κανείς να το κατασιγάσει, να μειώσει την έντασή του: *Ακατασίγαστη δίψα για τη ζωή. Ακατασίγαστοι πόθοι. Ακατασίγαστο πάθος.* **ακατασίγαστα** ΕΠΙΡΡ.

[λόγ. *α-* [1] *κατασιγασ-* *(κατασιγάζω)* *-τος*]

ακονίζω [akonízo] **-ομαι** P2.1 : **1.** κάνω την κόψη ή την αιχμή ενός μεταλλικού οργάνου πιο κοφτερή· τροχίζω$_1$: ~ *το μαχαίρι / το ξυράφι / το ψαλίδι. Τα σπαθιά είναι ακονισμένα* και ως ΦΡ για να δηλώσουμε την ορμή και την επιθετικότητα. || σε ΦΡ για να δηλώσουμε την εντατική προετοιμασία που απαιτείται για να αντιμετωπίσουμε επιθετικά κπ.: ~ *τη γλώσσα μου / τα δόντια μου / τα νύχια μου. ακονίζουν τα μαχαίρια.* **2.** (μτφ.) ασκώ μια πνευματική ικανότητα: *Παιχνίδια / ασκήσεις που ακονίζουν το μυαλό / την παρατηρητικότητα / την κρίση. Ακονισμένο μυαλό*, για πολύ έξυπνο άνθρωπο.

- **ακόνισμα** το [akónizma] O49 : η ενέργεια του ακονίζω. **1.** *Το μαχαίρι θέλει ~*, τρόχισμα. **2.** (μτφ.) άσκηση πνευματικής ικανότητας: *Το ~ του μυαλού.*
- **αλλάζω** [alázo] **-ομαι** P2.2 : **1α.** δίνω σε κτ. διαφορετική μορφή από αυτή που είχε αρχικά, το μεταβάλλω ως προς τα εξωτερικά χαρακτηριστικά του ή ως προς το περιεχόμενό του, ως προς την ουσία του: ~ *το αρχιτεκτονικό σχέδιο του σπιτιού / το πλάτος του δρόμου / τους όρους της διαθήκης / το πρόγραμμα της εκδρομής*, τροποποιώ. *Θα την αλλάξω τη φούστα*, θα αλλάξω το σχέδιό της. *Το άλλαξε το υπνοδωμάτιο και το έκανε τραπεζαρία*, άλλαξε τη χρήση του, το μετέτρεψε. || κάνω κπ. ή κτ. να γίνει ή να φαίνεται διαφορετικό: *Η βιοπάλη / η εφηβεία τον άλλαξε*, σωματικά ή ψυχικά. *Το νεανικό ντύσιμο αλλάζει τον άνθρωπο*, τον δείχνει νέο. *Τον κακό χαρακτήρα δύσκολα τον αλλάζεις. Αγωνίστηκε για να αλλάξει την κοινωνία. Η τεχνολογία άλλαξε τη ζωή μας. Άλλαξε τη φωνή του για να μην τον αναγνωρίσουν*, την παραμόρφωσε. **β.** γίνομαι διαφορετικός: *Ο καιρός άρχισε να αλλάζει. Όλα αλλάζουν στη ζωή, τίποτα δε μένει ίδιο. Η συμπεριφορά του δεν άλλαξε καθόλου. Δεν άλλαξες, είσαι όπως παλιά. Είσαι πολύ αλλαγμένη*, στην όψη, στο χαρακτήρα κτλ. *Το τοπίο το βρίσκω εντελώς αλλαγμένο.* || (έκφρ.) *αλλάζει το πράγμα / η υπόθεση / το θέμα / το ζήτημα*, όταν κτ. το τοποθετούμε σε νέα βάση, το εξετάζουμε από άλλη σκοπιά: *Αν είναι όπως μου τα λες, τότε αλλάζει το πράγμα. Αν δε θέλεις,*

αλλάζει η υπόθεση. κτ. αλλάζει χέρια.* **γ.** δημιουργώ κάποια ποικιλία σε μια μονότονη κατάσταση: *Ας βγούμε έξω σήμερα το βράδυ, για να αλλάξουμε λίγο.* **2α$_1$.** αντικαθιστώ κτ. με άλλο όμοιο, παρόμοιο ή διαφορετικό: *~ κλειδαριά στην πόρτα / τις σόλες στα παπούτσια / τις ταπετσαρίες. Θα αλλάξω αυτοκίνητο / έπιπλα,* θα πάρω καινούρια. *Θα τα αλλάξω τα παπούτσια,* θα τα επιστρέψω και θα πάρω άλλα πιο κατάλληλα. *~ τηλέφωνο / αριθμό τηλεφώνου / διεύθυνση. ~ γνώμη / διάθεση. Ας αλλάξουμε θέμα συζητήσεως. ~ χρώμα*.* (έκφρ.) *δεν άλλαξε ούτε ένα γιώτα*.* || πηγαίνω κάπου αλλού: *Άλλαξα σπίτι / δρόμο / γειτονιά,* μετακόμισα. *Άλλαξα ξενοδοχείο / σχολείο. ~ τρένο / αεροπλάνο,* επιβιβάζομαι σε άλλο τρένο, αεροπλάνο κτλ. **α$_2$.** διακόπτω κάποια σχέση (φιλίας, εργασίας κτλ.) και δημιουργώ νέα: *Αλλάζει συνεχώς φίλους / δουλειές. Έχει αλλάξει δύο γυναίκες,* παντρεύτηκε δύο φορές. *~ γιατρό / δάσκαλο. Το σπίτι άλλαξε ιδιοκτήτη.* || *~ θρησκεία / υπηκοότητα.* **α$_3$.** για κπ. ή για κτ. που διαδέχεται κπ. ή κτ. άλλο: *Άλλαξε η κυβέρνηση / ο υπουργός.* ΦΡ *~ την πίστη* / τον αδόξαστο* / τα φώτα* / την Παναγία* σε κπ.,* ταλαιπωρώ, βασανίζω πολύ. *~ τροπάρι* / τροπάριο.* **β$_1$.** βγάζω τα ρούχα που φορώ και βάζω άλλα καθαρά ή κατάλληλα για κάποια συγκεκριμένη απασχόληση ή περίσταση: *Αλλάζει κάθε μέρα (εσώρουχα / πουκάμισο). Μόλις μπαίνω στο σπίτι ~ (ρούχα / παπούτσια).* (έκφρ.) *~ κτ. / κπ. σαν τα πουκάμισα*.* || (γενικότ.) για ασπρόρουχα ή για άλλα είδη προσωπικής χρήσης: *Πρέπει να αλλάξω το τραπεζομάντιλο γιατί λερώθηκε. ~ τα πιάτα της σούπας για να σερβίρω το ψάρι. Τα σεντόνια αλλάχτηκαν χτες. Οι πετσέτες δεν είναι αλλαγμένες.* ΠΑΡ *Άλλαξε ο Μανολιός κι έβαλε τα ρούχα του αλλιώς,* για επιφανειακή και όχι ουσιαστική αλλαγή. *Ο λύκος* κι αν εγέρασε κι άλλαξε το μαλλί του, μήτε τη γνώμη άλλαξε μήτε και τη βουλή του.* **β$_2$.** καθαρίζω κπ. και του βάζω καθαρά ρούχα: *~ το μωρό,* του αλλάζω τις πάνες, τα εσώρουχα. *~ τον άρρωστο.* || *~ το τραύμα / την πληγή,* βάζω καθαρούς επιδέσμους, κάνω αλλαγή. **γ.** ανταλλάσσω, κάνω ανταλλαγή: *Αλλάξαμε ποδήλατα,* μου έδωσε το δικό του και πήρε το δικό μου. *Άλλαξε το λάδι της*

σοδειάς του με δέκα αγελάδες. Θέλεις να αλλάξουμε θέσεις, για να βλέπεις καλύτερα; Αλλάξαμε επιστολές, είχαμε αλληλογραφία. (έκφρ.) *δεν τον / το ~ με τίποτα,* για να δηλώσουμε ότι είμαστε απόλυτα ικανοποιημένοι από κπ. ή από κτ.: *Αυτή τη μοδίστρα / αυτό το σπίτι δεν την / το ~ με τίποτα.* || *Ο ιερέας άλλαξε τα δαχτυλίδια στους μελλονύμφους,* τα δαχτυλίδια των αρραβώνων. (έκφρ.) *άλλαξαν δαχτυλίδια*.* || (μτφ.): *Αλλάξαμε σκληρά λόγια / φιλοφρονήσεις.* **δ$_1$.** ανταλλάσσω ένα νόμισμα με άλλα μικρότερης ονομαστικής, ίσης όμως συνολικής αξίας, το χαλώ$_7$: *Έχεις να μου αλλάξεις ένα πεντοχίλιαρο; Θα σου το αλλάξω με χιλιάρικα / με πεντακοσάρικα* κτλ. **δ$_2$.** ανταλλάσσω νομίσματα μιας χώρας με ξένα, της ίδιας αξίας: *Πόσο αλλάζουν οι τράπεζες το δολάριο; Θέλω να αλλάξω δραχμές με μάρκα.*

- **αλληλεγγύη** η [alilengíi] Ο30 : το ηθικό καθήκον της αλληλοβοήθειας, της υποχρέωσης που έχουν τα μέλη μιας ομάδας να υποστηρίζονται και να ενισχύονται αμοιβαία: *Ο συνδικαλισμός στηρίζεται στην επαγγελματική ~. Απεργούν σε ένδειξη αλληλεγγύης προς τους συναδέλφους τους που διώκονται.* || (επέκτ.) συμπαράσταση: *Ο λαός έδειξε την ~ του στους πρόσφυγες.* [λόγ. < ελνστ. *ἀλληλεγγύη* `αμοιβαία εγγύηση΄ σημδ. γαλλ. solidarité]
- **αλληλέγγυος -α -ο** [aliléngios] Ε6 : **1.** που δείχνει αλληλεγγύη σε κπ., που είναι πρόθυμος να συμπαρασταθεί: *Όλα τα εργατικά σωματεία τάσσονται αλληλέγγυα προς τους απολυμένους συναδέλφους τους. Είμαστε αλληλέγγυοι προς τους δοκιμαζόμενους αδελφούς μας.* **2.** (νομ.) που συνδέεται με κπ. ή με κάποιους με αμοιβαία ευθύνη ή υποχρέωση: *~ χρεώστης. Οι οφειλέτες είναι αλληλέγγυοι, όταν ενέχονται στο ίδιο αδίκημα.* || *Αλληλέγγυα ευθύνη,* που έχουν αλληλέγγυα πρόσωπα. **αλληλέγγυα** ΕΠΙΡΡ. [λόγ. < ελνστ. *ἀλληλέγγυος*]
- **αλληλεκτίμηση** η [alilektímisi] & **αλληλοεκτίμηση** η [aliloektímisi] Ο33 : αμοιβαία εκτίμηση.[λόγ. *αλληλ(ο)-, αλληλο- + εκτίμη(σις) -ση*]
- **αλληλένδετος -η -ο** [alilénδetos] Ε5 : για κτ. που συνδέεται αμοιβαία με κτ. άλλο, που βρίσκεται σε σχέση αλληλεξάρτησης: *Το*

γλωσσικό ζήτημα ήταν αλληλένδετο με τους κοινωνικούς αγώνες της εποχής του. Τα σημερινά γεγονότα είναι αλληλένδετα με όσα προηγήθηκαν. Το δικό του συμφέρον είναι αλληλένδετο με το συμφέρον της επιχείρησης. **αλληλένδετα** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. < ελνστ. *ἀλληλένδετος*]

- **αλληλεξάρτηση** η [alileksártisi] & **αλληλοεξάρτηση** η [aliloeksártisi] Ο33 : αμοιβαία εξάρτηση προσώπων, φαινομένων ή καταστάσεων: *Η ~ γονιών και παιδιών. Υπάρχει μια ~ μεταξύ βιομηχανικής και γεωργικής ανάπτυξης.*[λόγ. *αλληλ(ο)-, αλληλο- + εξάρτη(σις) -ση* μτφρδ. γαλλ. interdé pendance]
- **αλληλεπίδραση** η [alilepíðrasi] & **αλληλοεπίδραση** η [aliloepíðrasi] Ο33 : αμοιβαία επίδραση προσώπων, φαινομένων ή καταστάσεων: *Η ~ μεταξύ κατακτητών και κατακτημένων. Η ~ δύο γλωσσών / δύο πολιτισμών που έρχονται σε επαφή.*[λόγ. *αλληλ(ο)-, αλληλο- + επίδρα(σις) -ση* μτφρδ. γαλλ. interaction]
- **αλληλεπιδρώ** [alilepiðró] Ρ10.4α
  αόρ. *αλληλεπέδρασα*, απαρέμφ. *αλληλεπιδράσει* & **αλληλοεπιδρώ** [al iloepiðró] Ρ10.4α
  αόρ. *αλληλοεπέδρασα*, απαρέμφ. *αλληλοεπιδράσει* : για πρόσωπα, φαινόμενα ή καταστάσεις που ασκούν αμοιβαία επίδραση.
- **αλληλοβοήθεια** η [alilovoíθia] Ο27 : αμοιβαία βοήθεια.
- **αλληλοβοηθούμαι** [alilovoiθúme] Ρ10.9β & **αλληλοβοηθιέμαι** [alilo voiθéme] Ρ10.1β (συνήθ. πληθ.) : για πρόσωπα που βοηθιούνται αμοιβαία.
- **αλληλοδιδακτικός -ή -ό** [aliloðiðaktikós] Ε1 : που έχει σχέση με την αλληλοδιδασκαλία ή που την εφαρμόζει: *Αλληλοδιδακτική μέθοδος. Αλληλοδιδακτικό σχολείο.*[λόγ. *αλληλο- + διδακτικός* κατά το *αλληλοδιδασκαλία*]
- **αλληλοδιδασκαλία** η [aliloðiðaskalía] Ο25 : παλαιό σύστημα διδασκαλίας κατά το οποίο οι μεγαλύτεροι και πιο προχωρημένοι μαθητές δίδασκαν τους μικρότερους, με την επίβλεψη του δασκάλου.
- **αλληλοθαυμάζομαι** [aliloθavmázome] Ρ2.1β (συνήθ. πληθ.) : για πρόσωπα που θαυμάζονται αμοιβαία.[λόγ. *αλληλο- + θαυμάζομαι*]

- **αλληλοθαυμασμός** ο [aliloθavmazmós] Ο17 : αμοιβαίος θαυμασμός.[λόγ. *αλληλο- + θαυμασμός*]
- **αλληλοκατανόηση** η [alilokatanóisi] Ο33 : αμοιβαία κατανόηση.
- **αλληλοσεβασμός** ο [alilosevazmós] Ο17 : αμοιβαίος σεβασμός και εκτίμηση μεταξύ δύο προσώπων.
- **αλληλοϋπερασπίζομαι** [aliloiperaspízome] Ρ2.1β (συνήθ. πληθ.) : για πρόσωπα που το ένα υπερασπίζεται το άλλο.
- **αλτρουισμός** ο [altruizmós] Ο17 : αγάπη για τους ανθρώπους και ανιδιοτελής φροντίδα γι΄ αυτούς· (πρβ. *φιλανθρωπία*): *Στην εποχή μας τείνει να εκλείψει ο ~*.[λόγ. < γαλλ. altru isme (-isme = *-ισμός*)]
- **αλτρουιστής** ο [altruistís] Ο7 θηλ. **αλτρουίστρια** [altruístria] Ο27 : αυτός που διαπνέεται από αλτρουισμό.[λόγ. < γαλλ. altruiste (-iste = *-ιστής*)· λόγ. *αλτρουισ(τής) -τρια*]
- **αλτρουιστικός -ή -ό** [altruistikós] Ε1 : που έχει σχέση με τον αλτρουισμό ή τον αλτρουιστή: *Αλτρουιστική πράξη. Αλτρουιστικά συναισθήματα.* **αλτρουιστικά** ΕΠΙΡΡ.
- **άμιλλα** η [ámíla] Ο27 : προσπάθεια για υπεροχή ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα πρόσωπα που επιδιώκουν το ίδιο αποτέλεσμα και ιδίως που διεκδικούν την πρώτη θέση με κίνητρα κυρίως ηθικά· συναγωνισμός: *~ μεταξύ μαθητών / αθλητών. Η ~ ως παράγοντας προόδου. Ευγενής ~*.[λόγ. < αρχ. *ἄμιλλα*]
- **αμιλλώμαι** [amilóme] Ρ11 (μόνο στο ενεστ. θ.) : (λόγ.) συναγωνίζομαι.
- **αναδεικνύω** [anaδikníο] **-ομαι** Ρ
  αόρ. *ανέδειξα* και *ανάδειξα*, απαρέμφ. *αναδείξει*, παθ.
  αόρ. *αναδείχτηκα* και *αναδείχθηκα*, απαρέμφ. *αναδειχτεί* και *αναδειχθεί* : **1.** προβάλλω κτ. που δεν είναι πολύ εμφανές, τονίζοντας τα στοιχεία εκείνα που το κάνουν να ξεχωρίζει, έτσι ώστε να γίνει ευρύτερα γνωστό: *Το απλό φόρεμα αναδεικνύει όλη την ομορφιά της. Πρέπει να αναδείξουμε τα μνημεία μας.* **2.** για ανέλιξη κοινωνική, επιστημονική, καλλιτεχνική κτλ.: *Αναδείχτηκε με την αξία του / μόνος του. Τον ανάδειξαν οι περιστάσεις. Τον ανάδειξε ο θείος του*, τον προώθησε. **3.** εκλέγω ή διορίζω κπ. σε ένα

αξίωμα: *Τον ανάδειξαν αρχιεπίσκοπο. Αναδείχτηκε πατριάρχης. Οι τελευταίες εκλογές ανέδειξαν τους εξής βουλευτές.*

- **ανάδειξη** η [anáδiksi] O33 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του αναδείχνω. **1.** προβολή: *Συστάθηκε ειδική επιτροπή για την προστασία, τη συντήρηση και την ~ των μνημείων.* **2.** ανέλιξη κοινωνική, επιστημονική, καλλιτεχνική κτλ.· διάκριση, εξέλιξη: *Την ανάδειξή του τη χρωστά στα προσόντα του και στη σκληρή δουλειά.* **2.** εκλογή ή διορισμός κάποιου σε ένα αξίωμα: *~ πατριάρχη / δημάρχου.*
- **αναζήτηση** η [anazítisi] O33 : η ενέργεια του αναζητώ. **α.** επίμονη προσπάθεια να βρεθεί κάποιος ή κτ.: *Η ~ προσώπων που έχουν χαθεί τα ίχνη τους. Η ~ κοιτασμάτων χρυσού. Το ζώο γυρίζει σε ~ τροφής. Είμαι σε ~ δουλειάς / σπιτιού.* || έρευνα σε κπ. πνευματικό τομέα: *Αγωνιώδης ~ νέων μορφών έκφρασης. Πνευματικές / καλλιτεχνικές / μεταφυσικές αναζητήσεις.* **β.** προσπάθεια για την ικανοποίηση κάποιας επιθυμίας: *Έταξε ως σκοπό της ζωής του την ~ της ευτυχίας / του πλούτου. Ξενιτεύτηκε σε ~ καλύτερης τύχης.*[λόγ. < αρχ. *ἀναζήτη(σις)* `έρευνα΄ *-ση*]
- **αναζητώ** [anazitó] & **-άω, -ιέμαι** P10.11 **-ούμαι** P10.9β : **1.**ψάχνω επίμονα, ερευνώ προς όλες τις κατευθύνσεις για να βρω, για να ανακαλύψω κπ. ή κτ.: *Η αστυνομία αναζητεί το δράστη. Τον αναζήτησα παντού, αλλά δεν τον βρήκα,* τον ζήτησα. *Οι μεγάλοι θαλασσοπόροι αναζητούσαν καινούριους θαλάσσιους δρόμους.* || ερευνώ, προσπαθώ να βρω κτ. με το νου, με τη σκέψη μου: *Τα αίτια της συμπεριφοράς του πρέπει να αναζητηθούν στην παιδική του ηλικία. Αναζητεί λύσεις στα προβλήματά του,* ζητεί. **2.** προσπαθώ να βρω τον τρόπο να ικανοποιήσω μια επιθυμία, μια ανάγκη μου· ζητώ: *Αναζητεί τη θαλπωρή της οικογένειας / τις ηδονές. Αναζητάω λίγη ηρεμία.*
- **αναθάρρεμα** το [anaθárema] O49 : αναθάρρηση.[*αναθαρρεύ(ω) -μα* με αποβ. του [v] πριν από [m]]
- **αναθαρρεύω** [anaθarévo] P5.2α **ανακαλύπτω** [anakalípto] **-ομαι** P4 : **1α.**βρίσκω κτ. που υπήρχε, ήταν όμως άγνωστο, κάνω μια ανακάλυψη: *Ο Κολόμβος ανακάλυψε την Αμερική. Ο Ήρωνας*

ανακάλυψε τη δύναμη του ατμού, η πρώτη όμως ατμομηχανή εφευρέθηκε πολλούς αιώνες αργότερα. Ο Κοχ ανακάλυψε το μικρόβιο της φυματίωσης. Οι αστρονόμοι ανακαλύπτουν συνεχώς καινούρια αστέρια. ΦΡ ~ *την πυρίτιδα* / την Αμερική**. **β.** βρίσκω τυχαία ή ύστερα από έρευνες κπ. ή κτ. που ήταν κρυμμένο(ς) ή που το(ν) είχα χάσει: *Η αστυνομία ανακάλυψε το δράστη / το κλεμμένο αυτοκίνητο. Ψάχνει για να ανακαλύψει το χαμένο θησαυρό. Είχα να τη δω πολλά χρόνια και την ανακάλυψα τυχαία το καλοκαίρι.* || για κπ. ή για κτ. που είχαμε ξεχάσει ή που δεν ξέραμε ότι υπάρχει: *Ανακάλυψαν έναν ιεραπόστολο στη ζούγκλα της Αφρικής. Ανακάλυψα ένα χειρόγραφο / μια παράλειψη / ένα λάθος*. **γ.** μαθαίνω ότι υπάρχει κτ. ή κάποιος που δεν είναι πολύ γνωστό(ς), γιατί δεν έχει διαφημιστεί ή προβληθεί: *Ανακάλυψα ένα καλό και ήσυχο εστιατόριο. Πού τα ανακαλύπτεις αυτά τα φτηνά μαγαζιά;*, πού τα ξετρυπώνεις. *Ανακάλυψα μια πολύ καλή μοδίστρα / έναν πολύ καλό γιατρό*. **2α.** πληροφορούμαι κτ. που δεν το γνώριζα ή καταλήγω σε κάποιο συμπέρασμα ύστερα από σκέψη, από αναζητήσεις ή συμπτωματικά: *Όλοι προσπαθούν να ανακαλύψουν το μυστικό της ευτυχίας. Ανακάλυψα την αλήθεια που μου έκρυβε / την αιτία της ψυχρότητάς του.* || αντιλαμβάνομαι, συνειδητοποιώ: *Ανακάλυψε ξαφνικά πως ήταν ερωτευμένος μαζί της*. **β.** αρχίζω να ασχολούμαι με κτ. που έως τώρα δε μου είχε κινήσει το ενδιαφέρον: *Ανακάλυψα την κλασική μουσική / την ποίηση του Σολωμού.* || διακρίνω, διαβλέπω την αξία κάποιου προσώπου: *Άργησαν να ανακαλύψουν το ταλέντο του. Ο σκηνοθέτης ανακάλυψε μια άγνωστη, ταλαντούχα ηθοποιό*.& **αναθαρρώ** [anaθaró] P10.9α : ξαναπαίρνω θάρρος, κουράγιο: *Ήταν πολύ αποθαρρυμένος, άρχισε όμως να αναθαρρεύει μετά τις πρώτες πετυχημένες προσπάθειες. Έπεσε ο πυρετός / άκουσε τους επαίνους και αναθάρρησε.*[*αναθαρρεύω*· λόγ. < αρχ. *ἀναθαρρῶ*]

- **αναθάρρηση** η [anaθárisi] O33 : ανάκτηση του θάρρους.[λόγ. *αναθαρρη- (αναθαρρώ) -σις* > *-ση*]
- **αναθαρρύνω** [anaθaríno] **-ομαι** P8.1 : ξαναδίνω σε κπ. το θάρρος, το κουράγιο που είχε χάσει.

- **ανακαλύπτω** [anakalípto] **-ομαι** P4 **: 1α.** βρίσκω κτ. που υπήρχε, ήταν όμως άγνωστο, κάνω μια ανακάλυψη: *Ο Κολόμβος ανακάλυψε την Αμερική. Ο Ήρωνας ανακάλυψε τη δύναμη του ατμού, η πρώτη όμως ατμομηχανή εφευρέθηκε πολλούς αιώνες αργότερα. Ο Κοχ ανακάλυψε το μικρόβιο της φυματίωσης. Οι αστρονόμοι ανακαλύπτουν συνεχώς καινούρια αστέρια.* ΦΡ ~ *την πυρίτιδα* / την Αμερική*.* **β.** βρίσκω τυχαία ή ύστερα από έρευνες κπ. ή κτ. που ήταν κρυμμένο(ς) ή που το(ν) είχα χάσει: *Η αστυνομία ανακάλυψε το δράστη / το κλεμμένο αυτοκίνητο. Ψάχνει για να ανακαλύψει το χαμένο θησαυρό. Είχα να τη δω πολλά χρόνια και την ανακάλυψα τυχαία το καλοκαίρι.* || για κπ. ή για κτ. που είχαμε ξεχάσει ή που δεν ξέραμε ότι υπάρχει: *Ανακάλυψαν έναν ιεραπόστολο στη ζούγκλα της Αφρικής. Ανακάλυψα ένα χειφόγραφο / μια παράλειψη / ένα λάθος.* **γ.** μαθαίνω ότι υπάρχει κτ. ή κάποιος που δεν είναι πολύ γνωστό(ς), γιατί δεν έχει διαφημιστεί ή προβληθεί: *Ανακάλυψα ένα καλό και ήσυχο εστιατόριο. Πού τα ανακαλύπτεις αυτά τα φτηνά μαγαζιά;*, πού τα ξετρυπώνεις. *Ανακάλυψα μια πολύ καλή μοδίστρα / έναν πολύ καλό γιατρό.* **2α.** πληροφορούμαι κτ. που δεν το γνώριζα ή καταλήγω σε κάποιο συμπέρασμα ύστερα από σκέψη, από αναζητήσεις ή συμπτωματικά: *Όλοι προσπαθούν να ανακαλύψουν το μυστικό της ευτυχίας. Ανακάλυψα την αλήθεια που μου έκρυβε / την αιτία της ψυχρότητάς του.* || αντιλαμβάνομαι, συνειδητοποιώ: *Ανακάλυψε ξαφνικά πως ήταν ερωτευμένος μαζί της.* **β.** αρχίζω να ασχολούμαι με κτ. που έως τώρα δε μου είχε κινήσει το ενδιαφέρον: *Ανακάλυψα την κλασική μουσική / την ποίηση του Σολωμού.* || διακρίνω, διαβλέπω την αξία κάποιου προσώπου: *Άργησαν να ανακαλύψουν το ταλέντο του. Ο σκηνοθέτης ανακάλυψε μια άγνωστη, ταλαντούχα ηθοποιό.*
- **αναλαμβάνω** [analamváno] **-ομαι** Ρ αόρ. *ανέλαβα*, απαρέμφ. *αναλάβει*, παθ. αόρ. *αναλήφθηκα*, γ' πρόσ. (λόγ.) και *ανελήφθη, ανελήφθησαν*, απαρέμφ. *αναληφθεί*, μπτ. *ανειλημμένος** & **αναλαβαίνω** [analavéno] Ρ αόρ. *ανάλαβα*, απαρέμφ. *αναλάβει* **: Ι1.** δέχομαι κτ. ως υποχρέωση, δέχομαι να πραγματοποιήσω, να εκτελέσω κτ.

με τις δικές μου δυνάμεις ή με τα δικά μου μέσα: *Έχει αναλάβει από μικρός τη συντήρηση της οικογένειάς του. Ανέλαβε την ευθύνη δύο ορφανών παιδιών. Ξένη εταιρεία θα αναλάβει τη χρηματοδότηση του έργου. Θα αναληφθεί σταυροφορία για τη διάσωση των δασών.* || ~ *κπ.:* α. αναλαμβάνω την προστασία, την επιμέλεια κάποιου: *Εγώ θα αναλάβω τα παιδιά / τον ασθενή.* β. (προφ.) αναλαμβάνω την τιμωρία κάποιου: *Άσ΄ τον αυτόν, θα τον αναλάβω εγώ,* θα τον κανονίσω$_{3α}$. || ~ *την ευθύνη (μιας πράξης),* ότι εγώ την έκανα, ότι είμαι ο δράστης: *Γνωστή τρομοκρατική οργάνωση, με προκήρυξη, ανέλαβε την ευθύνη της δολοφονικής απόπειρας.* **2.** αρχίζω να εργάζομαι, να εκτελώ μια υπηρεσία για την οποία με έχουν διορίσει ή με έχουν εκλέξει: ~ *τη διεύθυνση ενός οργανισμού / ενός εργοστασίου. Ο νέος υπουργός αναλαμβάνει σήμερα τα καθήκοντά του. Πότε θα αναλάβεις (υπηρεσία); Δεν ανέλαβα ακόμη.* **II.** συνέρχομαι, ανακτώ τις σωματικές ή τις ψυχικές δυνάμεις μου: *Ανέλαβε εντελώς μετά την πρόσφατη εγχείρηση. Ελπίζω να αναλάβει γρήγορα. Δεν μπόρεσε να αναλάβει μετά το θάνατο του παιδιού του.* **III.** (μόνο στο θ. του παθ. αορ.) **1.** (θεολ.) ανεβαίνω στους ουρανούς: *Ο Χριστός ανελήφθη σαράντα ημέρες μετά την Ανάσταση.* **2.** (ειρ., πειραχτικά) εξαφανίζομαι, γίνομαι άφαντος: *Τι έγινε ο Κώστας / το πορτοφόλι μου, αναλήφτηκε;* **IV.** (οικον., σπάν.) κάνω ανάληψη χρηματικού ποσού.

- **ανεμελιά** η [anemelá] O24 : η ιδιότητα ή η κατάσταση του ανέμελου, η έλλειψη διάθεσης ή ενδιαφέροντος να ασχοληθούμε σοβαρά με ό,τι συμβαίνει γύρω μας: *Τον κατέστρεψε η* ~ *και η επιπολαιότητά του. Νοσταλγούσε την* ~ *των παιδικών του χρόνων,* ξεγνοιασιά. [*ανέμελ(ος) -ιά*]
- **ανέμελος -η -ο** [anémelos] E5 : που δεν έχει, που δεν απασχολείται με φροντίδες, έγνοιες· ξέγνοιαστος: *Σπατάλησε τα νιάτα του σε μια ανέμελη, μποέμικη ζωή.* ~ *χαρακτήρας. Ανέμελοι γλεντοκόποι. Ήμασταν ακόμα νέοι ανέμελοι κι ανυποψίαστοι για ό,τι μας επιφύλασσε η μοίρα.*
- **ανθηρός -ή -ό** [anθirós] E1 : **1.**(για τόπο, έδαφος) που είναι γεμάτος με άνθη: *Ανθηρά λιβάδια. Ανθηροί κήποι.* **2.** (μτφ.) **α.** (για

πρόσ.) ακμαίος, θαλερός, νεανικός: *Παρ΄ όλη την ηλικία του είναι ~.* **β.** που βρίσκεται σε ανάπτυξη, σε ακμή: *Ανθηρό εμπόριο. Ανθηρή οικονομία.* || *Τα οικονομικά του είναι ανθηρά,* έχει μεγάλη οικονομική ευχέρεια. **γ.** ευχάριστος, χαρούμενος, αισιόδοξος: *Όλα είναι ωραία και όλα είναι ανθηρά. Τα πράγματα δεν είναι τόσο ανθηρά, όσο νομίζεις.* **ανθηρά** ΕΠΙΡΡ.[λόγ.: 1, 2α: αρχ. *ἀνθηρός*· 2β: σημδ. γαλλ. florissant]

- **ανθηρότητα** η [anθirótita] Ο28 : η ιδιότητα του ανθηρού.
- **ανιδιοτέλεια** η [aniδiotélia] Ο27 : η ιδιότητα του ανιδιοτελούς. ΑΝΤ ιδιοτέλεια: *Είναι σεβαστός για την ~ και για την ευθύτητα του χαρακτήρα του.*[λόγ. αν- (δες α- [1]) *ιδιοτέλεια* μτφρδ. γερμ. Uneigennützigkeit]
- **ανιδιοτελής -ής -ές** [aniδiotelís] Ε10 : που οι ενέργειές του δεν αποβλέπουν στο προσωπικό, στο ατομικό του συμφέρον. ΑΝΤ ιδιοτελής: *Η προσφορά του είναι καθαρά φιλική και ~. Ο ~ χαρακτήρας του τον κάνει αγαπητό σε όλους.* **ανιδιοτελώς** ΕΠΙΡΡ χωρίς επιδίωξη ατομικού συμφέροντος: *Προσφέρθηκε ~ να βοηθήσει.*
- **ανοιχτόμυαλος -η -ο** [anixtómnalos] Ε5 : που έχει ανοιχτό μυαλό, ευρύτητα σκέψης. ΑΝΤ στενόμυαλος: *~ άνθρωπος.* || *Ανοιχτόμυαλες σκέψεις.* [*ανοιχτο-* + *μυαλ(ό) -ος*]
- **ανταποδίδω** [andapoδíδo] Ρ (βλ. *αποδίδω*) : (συνήθ. με αφηρ. ουσ. που σημαίνει ενέργεια) κάνω σε κπ. κτ. ανάλογο, αντίστοιχο ή ίδιο προς ό,τι μου έκανε: *~ τις φιλοφρονήσεις / την επίσκεψη / το καλό / το κακό / τις κατηγορίες. ~ το χαιρετισμό,* αντιχαιρετώ. ΦΡ *~ σε κπ. τα ίσα,* κάνω σε κπ. ό,τι (κακό) μου έκανε· ΣΥΝ ΦΡ *πληρώνω κπ. με το ίδιο νόμισμα.*

  [λόγ. < αρχ. *ἀνταποδίδωμι* μεταπλ. για προσαρμ. στη δημοτ. κατά το *δίδωμι* > *δίδω*]
- **ανταποδίνω** [andapoδíno] Ρ (βλ. *αποδίνω*) : (προφ.) ανταποδίδω.[μσν. *ανταποδίνω* < αρχ. *ἀνταποδίδωμι* μεταπλ. κατά το *δίδωμι* > *δίνω*]
- **ανταπόδοση** η [andapóδosi] Ο33 : (συνήθ. με αφηρ. ουσ.) η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του ανταποδίδω: *~ φιλοφρονήσεων / του χαιρετισμού.*[λόγ. < αρχ. *ἀνταπόδο(σις) -ση*]

- **ανταποδοτικός -ή -ό** [andapoδotikós] Ε1 : που αναφέρεται στην ανταπόδοση ή που έχει σχέση με αυτήν.
- **αντίληψη** η [andílipsi] Ο33 : **1α.**(ψυχ.) σύνθετη λειτουργία με την οποία ο άνθρωπος αποκτά γνώση της πραγματικότητας είτε άμεσα με τις αισθήσεις είτε έμμεσα με παρέμβαση του λογικού: *Έλεγχος / όρια της αντίληψης.* **β.** η δυνατότητα του ανθρώπου να καταλαβαίνει: *Η ~ του χώρου / του χρόνου. Οξεία / περιορισμένη / ταχεία ~. ΦΡ πέφτει / υποπίπτει κτ. στην αντίληψή μου,* το αντιλαμβάνομαι. **γ.** γνώση ενός αντικειμένου: *Πήγε επί τόπου για να αποκτήσει άμεση ~ της κατάστασης.* **2α.** η γνώμη ή η άποψη που έχει κάποιος για κτ.: *Εξιστορεί τα γεγονότα αποφεύγοντας να εκφράσει τις προσωπικές του αντιλήψεις. Έχω την ~ ότι / πως,* νομίζω ότι. **β.** (πληθ.) ιδεολογική άποψη: *Οι αντιλήψεις κάποιου. Κοινωνικές / πολιτικές / θρησκευτικές αντιλήψεις. Ριζοσπαστικές / συντηρητικές / επαναστατικές αντιλήψεις. Αντιλήψεις για την τέχνη / το γάμο / την κοινωνική εξέλιξη. Σύγχρονες / οπισθοδρομικές / περίεργες αντιλήψεις.* **3.** (νομ.) βοήθεια, προστασία: *Κοινωνική ~. Δημόσια ~,* βοήθεια που παρέχεται από το κράτος ή από φιλανθρωπικά ιδρύματα σε άτομα που έχουν ανάγκη. *Δικαστική ~,* την αναθέτει το δικαστήριο σε κπ. για να ασκεί ορισμένες δικαιοπραξίες που αφορούν άτομα με μειωμένες ικανότητες.
- **αξεδίψαστος -η -ο** [akseδípsastos] Ε5 : που δεν έχει ξεδιψάσει, που δεν ξεδιψά εύκολα, κυριολεκτικά και μτφ.
- **αξιέπαινος -η -ο** [aksiépenos] Ε5 : για κπ. που αξίζει τον έπαινο, που είναι άξιος επαίνου: *Είναι αξιέπαινοι οι εργαζόμενοι νέοι που σπουδάζουν.* || *Έγινε μια αξιέπαινη προσπάθεια.* **αξιέπαινα** ΕΠΙΡΡ.
- **αξίζω** [aksízo] Ρ2.1α : **1α$_1$.** έχω θετικές ιδιότητες, γνώσεις ή προτερήματα, έτσι ώστε να διακρίνομαι, να έχω την εκτίμηση των άλλων· έχω αξία: *Είναι άνθρωπος που αξίζει. Αυτός ο δικηγόρος δεν αξίζει (τίποτε),* είναι ανίκανος. *Θα σου δείξω τι ~.* || είμαι άξιος για κτ.: *Αξίζει την αγάπη μας. Αξίζαμε καλύτερη τύχη.* **α$_2$.** *μου αξίζει κτ.,* είμαι άξιος για κτ., είμαι κατάλληλος, συγκεντρώνω τα προσόντα ή τις προϋποθέσεις για κτ.: *Δεν του*

αξίζει το αξίωμα που κατέχει. Του αξίζει ο έπαινος / κάθε συμπαράσταση. || μου ταιριάζει, μου πρέπει: *Του αξίζει η τιμωρία. Δεν του άξιζε τέτοια δυστυχία. Του άξιζε αυτό που έπαθε,* καλά να πάθει. **β.** για κτ. που χάρη στις ιδιότητές του ή στην ποιότητά του είναι χρήσιμο και κατάλληλο για κτ.: *Αυτό το αυτοκίνητο το διαφημίζουν για πολύ καλό, στην πραγματικότητα όμως δεν αξίζει. Πολύ ωραίο σπίτι, αξίζει τα λεφτά που έδωσες. Διάβασα ένα βιβλίο που αξίζει. Δεν άξιζε τίποτα το καρπούζι που αγόρασες. Δε βρήκα στην αγορά κάτι που να αξίζει.* || (απρόσ.) πρέπει: *Αξίζει να πάρει άριστα, γιατί είναι πολύ καλός. Αξίζει να τον γνωρίσεις. Δεν αξίζει να ασχολείσαι με τέτοια πράγματα / να το συζητούμε. Αξίζει να σημειωθεί / να αναφέρουμε ότι*□ (έκφρ.) *αξίζει τον κόπο,* (σε προσ. και σε απρόσ. σύντ.) για κτ. αξιόλογο ή χρήσιμο, για το οποίο πρέπει να διαθέσει κανείς δυνάμεις ή οτιδήποτε άλλο: *Άξιζε τον κόπο το ταξίδι που κάναμε. Δεν αξίζει τον κόπο να στενοχωριέσαι για κάτι που διορθώνεται.* **2.** για οικονομικό αγαθό που έχει αξία, κοστίζει, στοιχίζει [1]: *Το ψωμί αξίζει τρεις φορές περισσότερο από το σιτάρι. Τα κοσμήματα αξίζουν πολλά λεφτά. ΦΡ δεν αξίζει φράγκο* / ούτε μια πεντάρα* / έναν παρά*.* || *Πόσο αξίζει το δολάριο;,* με πόσες δραχμές ανταλλάσσεται;

- **αξιοθαύμαστος -η -ο** [aksioθávmastos] E5 **:** που του αξίζει ο θαυμασμός: *Έχει μια αξιοθαύμαστη υπομονή και επιμονή σε όλα τα πράγματα.*
- **άξιος -α -ο** [áksios] E6 **: 1.**που μπορεί να κάνει κτ. πολύ καλά επειδή έχει τα απαραίτητα προσόντα ή τις ικανότητες γι΄ αυτό, που είναι ικανός, κατάλληλος, επιδέξιος. ΑΝΤ ανάξιος: *~ κυβερνήτης. Καλή και άξια κοπέλα,* προκομμένη. *Δεν είναι ~ για τίποτα.* || *Είναι ~ να ζήσει και μόνος του.* || *Δεν είναι ~ να πει ψέματα,* δεν μπορεί. (έκφρ.) *πάντα ~!,* ευχή σε κουμπάρο μετά το γάμο ή τη βάπτιση. *~ ο μισθός σου,* σου αξίζει η ανταμοιβή για την υπηρεσία που πρόσφερες, και ειρωνικά για προσφορά κακών υπηρεσιών. *~ για όλα,* ως χαρακτηρισμός προσώπου που ενεργεί χωρίς δισταγμούς ή ηθικούς ενδοιασμούς· ΣΥΝ έκφρ. *ικανός για όλα.* || *~!, ~!,* επιφωνηματική έκφραση με την οποία δηλώνεται η

επιδοκιμασία του εκκλησιάσματος σε χειροτονία κληρικού. ΑΝΤ ανάξιος. **2.** (λόγ., με γεν. ουσ.) που έχει αποδείξει ότι του ταιριάζει, του αρμόζει, του αξίζει αυτό που εκφράζει το ουσιαστικό που ακολουθεί: *~ θαυμασμού / εμπιστοσύνης. Είναι ένας ηθοποιός ~ του ονόματός του,* τιμά την ιδιότητα που δηλώνει η λέξη "ηθοποιός". *Δε φάνηκε ~ των προσδοκιών μας. ~ λόγου,* σπουδαίος, αξιόλογος. (έκφρ.) *είναι ~ της τύχης του,* δίκαια δυστυχεί. **άξια** ΕΠΙΡΡ. [1: αρχ. *ἄξιος*· 2: λόγ. < αρχ. *ἄξιος*]

- **αξιοσέβαστος -η -ο** [aksiosévastos] Ε5 : για άνθρωπο που, λόγω της προχωρημένης του ηλικίας, εμπνέει το σεβασμό: *Αξιοσέβαστη κυρία.* **αξιοσέβαστα** ΕΠΙΡΡ.
- **απίθανος -η -ο** [apíθanos] Ε5 : **1.**που δεν μπορεί εύκολα να γίνει πιστευτός, που δεν είναι πιθανός, απίστευτος: *Μου είπε μια απίθανη δικαιολογία. Η εκδοχή που παρουσίασε ήταν πολύ απίθανη.* || (απρόσ.): *Είναι απίθανο να,* για κτ. που μάλλον δεν πρόκειται να γίνει: *Είναι απίθανο να έρθει σήμερα.* **2.** λειτουργεί επιτατικά με θετική κυρίως, αλλά και με αρνητική σημασία, ανάλογα με το χρωματισμό της φωνής: *Τι απίθανα πράγματα συμβαίνουν στον κόσμο!,* πολύ περίεργα. *Έκανε απίθανους συνδυασμούς για να βρει τη λύση,* πολλούς και δύσκολους. *Το βιβλίο αυτό κυκλοφόρησε σ΄ έναν αριθμό απίθανο για την Ελλάδα,* πολύ μεγάλο. *Ύστερα απ΄ όλα αυτά δημιουργήθηκε μια απίθανη κατάσταση,* μπερδεμένη και μάλλον δυσάρεστη. || (οικ.) πολύ ωραίος, καταπληκτικός, θαυμάσιος: *Απίθανη γυναίκα. Απίθανο έργο.* **απίθανα** ΕΠΙΡΡ: *Περάσαμε ~ στην εκδρομή,* καταπληκτικά, πολύ ωραία.
- **αποδίδω** [apoδíδo] **-ομαι** Ρ αόρ. *απέδωσα* και (σπάν.) *απόδωσα,* απαρέμφ. *αποδώσει,* παθ. αόρ. *αποδόθηκα,* απαρέμφ. *αποδοθεί,* μπτ. *αποδομένος* και *αποδοσμένος* : **Ι1.**με βάση μια σειρά από συλλογισμούς, θεωρώ κτ. ως αιτία ενός πράγματος: *Σε τι αποδίδεις τη συμπεριφορά του; Μη μου αποδίδετε προθέσεις που δεν έχω. Αποδίδει το λάθος του σε αβλεψία. Το έγκλημα αποδίδεται σε λόγους τιμής.* **2.** θεωρώ, με σχετική βεβαιότητα, ότι η πατρότητα ενός πράγματος ανήκει σε

κπ.: *Το έργο αυτό αποδίδεται στον Όμηρο. Τα τείχη της Θεσσαλονίκης αποδίδονται στο Μέγα Θεοδόσιο. Μη μου αποδίδεις λόγια που δεν είπα.* **3.** εκφράζω, διατυπώνω κτ. με σαφήνεια και ακρίβεια: *Δεν απέδωσες σωστά το νόημα του κειμένου. Προσπάθησα να αποδώσω τα λόγια σου κατά γράμμα. Ο τίτλος δεν αποδίδει το περιεχόμενο. Η δήλωσή μου δεν αποδόθηκε σωστά. Πώς μπορούμε να το αποδώσουμε αυτό στα αγγλικά;*, να το μεταφράσουμε. || (επέκτ.): *Απέδωσε με μεγάλη επιτυχία το ρόλο του*, τον ερμήνευσε. *Το πορτρέτο δεν αποδίδει την έκφρασή του.* **ΙΙ1.** (λόγ.) δίδω πίσω, αποφέρω. **2.** για κπ. ή για κτ. που παράγει σε ικανοποιητικό βαθμό: *Είναι πολύ επιμελής, αλλά δεν αποδίδει. Στην καινούρια του δουλειά αποδίδει καλύτερα. Οι ελιές απέδωσαν καλά φέτος. Η επένδυση του κεφαλαίου του του αποδίδει 20% το χρόνο. Η μνήμη αποδίδει περισσότερο όταν γυμνάζεται από την παιδική ηλικία. Η έρευνα δεν απέδωσε τίποτα*, ήταν άκαρπη. || *Η επιχείρηση αυτή αποδίδει καλά*, αφήνει, αποφέρει μεγάλο κέρδος. **ΙΙΙ.** (λόγ.) δίνω πίσω κτ. που οφείλω: *~ το χρέος.* || *~ δικαιοσύνη. ~ τιμές. ~ χαιρετισμό*, συνήθ. για χαιρετισμό στρατιωτικού προς ανώτερό του. *~ σημασία / αξία σε κτ.*, το θεωρώ σημαντικό, αξιόλογο.

- **απόδοση** η [apóδosi] O33 : **Ι1.**κρίση με την οποία αποδίδεται σε κπ. η πατρότητα μιας πράξης, μιας πρόθεσης, μιας σκέψης κτλ.: *Είναι άδικη η ~ σ΄ εμένα τόσο ταπεινών κινήτρων! Η ~ του έργου αυτού στον Όμηρο είναι αμφισβητούμενη.* **2α.** σαφής διατύπωση, η όσο το δυνατό πιστότερη επανάληψη των λόγων, των απόψεων, των ιδεών κάποιου: *Προσπάθησα να είμαι ακριβής στην ~ των λόγων του. Η ~ του νοήματος του κειμένου δεν είναι εύκολη.* **β.** μετάφραση, συνήθ. ελεύθερη: *Η ~ των διαλόγων ενός κινηματογραφικού έργου. Η ~ μιας ξένης λέξης.* **γ.** για θεατρικό, μουσικό κτλ. έργο, η ερμηνεία: *Η απόδοσή σου σ΄ αυτόν το ρόλο δεν ήταν ικανοποιητική.* || *Η ~ της ομάδας έπεσε στο δεύτερο ημίχρονο.* **ΙΙ.** (οικον.) το έργο το οποίο παράγεται και το οποίο εκτιμάται σε σχέση με τη βασική υποδομή (υλικά, εργατικό δυναμικό, κεφάλαιο κτλ.): *Παρατηρήθηκε μείωση / αύξηση της απόδοσης. Αύξηση της στρεμματικής απόδοσης με βάση τις νέες*

καλλιεργητικές μεθόδους. || *Η ~ ενός αυτοκινήτου. Θερμική / μηχανική ~. Πραγματική / ωριαία / μέγιστη ~.* **III.** (λόγ.) επιστροφή ενός πράγματος που οφείλω: *~ χρέους.* || *~ λογαριασμού. ~ δικαιοσύνης. ~ τιμών. ~ χαιρετισμού.* **IV.** (γραμμ.) η κύρια πρόταση ενός υποθετικού λόγου. **V.** (εκκλ.) ακολουθία που τελείται οκτώ μέρες ύστερα από μια μεγάλη θρησκευτική γιορτή.

[λόγ.: Ι1, 2α: αρχ. *ἀπόδο(σις) -ση*· Ι2β: σημδ. αγγλ. rendering· ΙΙ: σημδ. γαλλ. rendement· Ι2γ, ΙΙΙ, ΙV: ελνστ. σημ.· V: μσν. σημ.]

- **αποδοτικός -ή -ό** [apodotikós] Ε1 : που αποδίδει$_{II}$, που αποφέρει κέρδος, όφελος· παραγωγικός: *Αποδοτική επιχείρηση / δουλειά. Αποδοτική καλλιέργεια.* **αποδοτικά** ΕΠΙΡΡ: *Εργάζεται πολύ ~. Με τα καινούρια μηχανήματα η δουλειά γίνεται γρηγορότερα και αποδοτικότερα.*[λόγ. < ελνστ. *ἀποδοτικός* `παραγωγικός΄ σημδ. γαλλ. rentable]
- **αποδοτικότητα** η [apodotikótita] Ο28 : η ιδιότητα του αποδοτικού: *Η αύξηση της αποδοτικότητας.* || (οικον.) η σχέση που υπάρχει ανάμεσα στο κέρδος και στην αξία του κεφαλαίου που χρησιμοποιήθηκε: *Η ~ είναι οικονομική έννοια που συνδέεται με το κέρδος και τις τιμές, ενώ η παραγωγικότητα σημαίνει την ποιοτική και ποσοτική βελτίωση της παραγωγής.*
- **αποτελεσματικός -ή -ό** [apotelezmatikós] Ε1 : **1α.**που φέρνει το αποτέλεσμα που επιδιώκεται. ΑΝΤ αναποτελεσματικός: *Οι ενέργειές μας / οι προσπάθειές μας ήταν αρκετά αποτελεσματικές. Τα μέτρα της αστυνομίας πρέπει να γίνουν πιο αυστηρά, για να είναι αποτελεσματικά. Παρασκευάστηκαν νέα, πιο αποτελεσματικά φάρμακα.* **β.** για κπ. που ενεργεί με αποτελεσματικό τρόπο, δραστήρια και συντονισμένα: *Είναι πολύ ~.* **2.** (γραμμ.) *Αποτελεσματικές προτάσεις,* που εισάγονται με συμπερασματικούς συνδέσμους· συμπερασματικές. **αποτελεσματικά** ΕΠΙΡΡ: *Ενεργεί / δρα ~.*

[λόγ. < ελνστ. *ἀποτελεσματικός* `παραγωγικός΄, σημδ.: 1: γαλλ. efficace· 2: γαλλ. résultatif]

- **αποτελεσματικότητα** η [apotelezmatikótita] Ο28 : η ιδιότητα του αποτελεσματικού. ΑΝΤ αναποτελεσματικότητα: *Η επιβολή των νέων αστυνομικών μέτρων είναι αμφίβολης αποτελεσματικότητας. Ο χρόνος θα δείξει την ~ του φαρμάκου.* || (οικον.) παραγωγικότητα ή αποδοτικότητα.
- **αποφασιστικός -ή -ό** [apofasistikós] Ε1 : **1α.**(για πρόσ.) που παίρνει γρήγορα αποφάσεις, που δε διστάζει υπολογίζοντας τις δυσκολίες ή τους κινδύνους: *Για να λυθούν τα χρόνια και ακανθώδη προβλήματα πρέπει να αναλάβει τη διεύθυνση ένας ~ και δραστήριος άνθρωπος.* **β.** που χαρακτηρίζει αποφασιστικό άνθρωπο: *Κράτησε μια αποφασιστική και ανυποχώρητη στάση. Μίλησε με αποφασιστικό τόνο.* **2.** για κτ. πολύ σημαντικό και κρίσιμο από το οποίο εξαρτάται το αποτέλεσμα ή η εξέλιξη μιας ενέργειας, μιας διαδικασίας· καθοριστικός: *Ο ρόλος του στις διαπραγματεύσεις ήταν ~. Η τελευταία μάχη ήταν η αποφασιστική. Έχουν γίνει αποφασιστικά βήματα για τον εκσυγχρονισμό της χώρας.* **αποφασιστικά** ΕΠΙΡΡ **1.** με αποφασιστικότητα: *Έδρασε / απάντησε ~.* **2.** καθοριστικά: *Η γέννηση του παιδιού άλλαξε ~ τη ζωή της.*

  [λόγ. *αποφασισ-* (*αποφασίζω*) *-τικός* μτφρδ. γαλλ. décisif (διαφ. το μσν. *αποφασιστικός* `που περιέχει νόημα΄)]
- **αποφασιστικότητα** η [apofasistikótita] Ο28 : η ιδιότητα του αποφασιστικού, η ταχύτητα στη λήψη αποφάσεων και η επιμονή στην εκτέλεση ή στην πραγματοποίησή τους: *Η αποφασιστικότητά του να πετύχει ήταν πολύ μεγάλη. Έδειξε ~ και τόλμη.*
- **αρετή** η [aretí] Ο29 : **1.**(για πρόσ. ή πργ.) θετική ιδιότητα, προτέρημα, χάρισμα: *Είναι προικισμένος με πολλές αρετές. Δεν έχει καμιά ~ πάνω του. Η ~ του μυθιστορήματος ήταν η συντομία.* **2.** ηθική τελειότητα, συμφωνία με την τρέχουσα ηθική: *Σ΄ όλη του τη ζωή τον διέκρινε η ~. Αυτός ο άνθρωπος είναι η ~ προσωποποιημένη.* || *Αρετή,* στην αρχαία ελληνική μυθολογία, η προσωποποίηση της ηθικής τελειότητας. (έκφρ.) *ο δρόμος* της Αρετής και της Κακίας.* **3.** ιδιαίτερη θετική ιδιότητα που αναφέρεται σε κάποιον τομέα των ανθρώπινων σχέσεων και δραστηριοτήτων: *Πολιτική / χριστιανική / πολεμική ~.*

- **αριστούχος -ος / -α -ο** [aristúxos] E14 : **α.** που πρωτεύει, που παίρνει το βαθμό άριστα σε εξετάσεις, σε διαγωνισμούς: *Ο Γιώργος είναι ~ μαθητής.* **β.** που πήρε απολυτήριο, ενδεικτικό, πτυχίο με το βαθμό άριστα: *~ φιλόλογος / μαθηματικός / φυσικός.* || (ως ουσ.) ο *αριστούχος*, θηλ. *αριστούχος: Σε ειδική τελετή επιδόθηκαν βραβεία σε αριστούχους.*
- **αστειεύομαι** [astiévome] P5.1β : **α.** λέω αστεία, παρουσιάζοντας συνήθ. σοβαρά πράγματα από την εύθυμη πλευρά τους: *Κουβεντιάσαμε, αστειευτήκαμε και περάσαμε ευχάριστα.* **β.** λέω σαν αστείο κτ. που δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. ΑΝΤ σοβαρολογώ: *Του είπα αστειευόμενος, ότι περιμένω επίσημη πρόσκληση για να τον επισκεφτώ. Δεν ~, έτσι είναι όπως το λέω. Μ΄ αυτόν τον άνθρωπο δεν μπορείς να αστειευτείς, δε σηκώνει αστεία.* || το β' ενικό πρόσωπο για να τονίσουμε την άρνηση ή την κατάφαση ανάλογα με τα συμφραζόμενα: *Θα δεχτείς την πρόταση; - Αστειεύεσαι; / Θα αστειεύεσαι βέβαια;*, όχι δε θα τη δεχτώ. *Θα με βοηθήσεις στη δουλειά; - Αστειεύεσαι;*, οπωσδήποτε. || για να δηλώσουμε ότι κάποιος είναι αποφασισμένος να πραγματοποιήσει κτ.: *Αυτή τη φορά δεν ~, θα τον τιμωρήσω / θα αρχίσω να δουλεύω. Αυτός δεν αστειεύεται.* || αντιμετωπίζω κτ. επιπόλαια: *Δεν πρέπει να αστειευόμαστε με τόσο σοβαρά θέματα.*[λόγ. < ελνστ. *ἀστειεύομαι* `μιλώ με πνεύμα΄ & σημδ. γαλλ. plaisanter]
- **αστεΐζομαι** [asteízome] P2.1β : (λόγ.) αστειεύομαι, συνήθ. στη μπε.: *Το είπα αστεϊζόμενος, δεν το εννοούσα σοβαρά.*[λόγ. < ελνστ. *ἀστεΐζομαι*]
- **αστείο** το [astío] O39 : λόγος ή σύντομη διήγηση ή και ενέργεια που προκαλεί το γέλιο: *Ένα έξυπνο / νόστιμο / κουτό / άνοστο ~. Χοντρό / χοντροκομμένο ~*, που συνήθ. θίγει ή γελοιοποιεί πρόσωπα ή καταστάσεις. *Του αρέσει να λέει / να κάνει αστεία. Πες μας κανένα ~ να γελάσουμε. Λέω / κάνω* κτ. *στα αστεία*, σαν αστείο, όχι σοβαρά. || σε στερεότυπες εκφορές, ΦΡ και εκφράσεις : *ας αφήσουμε τα αστεία (κατά μέρος) / χωρίς αστεία / να λείπουν τα αστεία*, όταν θέλουμε να δώσουμε σοβαρό τόνο στη συζήτηση. *δε σηκώνω αστεία / δεν παίρνω από*

αστεία, ενοχλούμαι, *παρεξηγώ τα αστεία που μου κάνουν. ούτε για ~*, όταν κάποιος αναφέρει ένα δυσάρεστο ενδεχόμενο. *παράγινε* το ~. μεταξύ σοβαρού* και αστείου. γυρίζω κτ. / ρίχνω κτ. στο ~*, δεν το αντιμετωπίζω με τη σοβαρότητα που του ταιριάζει, το γελοιοποιώ. *υπό τύπον αστείου*, με τη μορφή αστείου. **αστειάκι** το ΥΠΟΚΟΡ.

[λόγ. < αρχ. *ἀστεῖον* `εκλεπτυσμένο΄, *τά ἀστεῖα* `ευφυολογήματα΄ & σημδ. γαλλ. plaisanterie]

- **αστειολόγημα** το [astiolójima] O49 : φραστικό αστείο· αστεϊσμός.[λόγ. *αστειολογη- (αστειολογώ) -μα*]
- **αστειολογώ** [astiologó] P10.9α : λέω αστεία, αστεϊσμούς.[λόγ. *αστεί(ος)* *-ο-* + *-λογώ* (πρβ. αρχ. *ἀστειολογία* `αστειολόγημα΄)]
- **αστείος -α -ο** [astíos] E4 : **1α$_1$.** για κτ. έξυπνο και χαριτωμένο, που προκαλεί το γέλιο, την ευθυμία, που διασκεδάζει: *Μας διηγήθηκε μια αστεία ιστορία / ένα αστείο ανέκδοτο.* **α$_2$.** για κτ. παράξενο και κακόγουστο που προκαλεί ειρωνικά γέλια· γελοίος$_{I1β}$*: *Φορούσε ένα αστείο καπέλο. Όλοι τον κορόιδευαν για τα αστεία φερσίματά του.* **β$_1$.** για κπ. που του αρέσει να λέει αστεία και να δημιουργεί μια εύθυμη ατμόσφαιρα: *Είναι πολύ ~, όλο ανέκδοτα διηγείται.* **β$_2$.** για κπ. του οποίου η εξωτερική εμφάνιση ή η συμπεριφορά προκαλεί το γέλιο, την κοροϊδία: *Είναι πολύ ~ μ΄ αυτό το ντύσιμο. Γίνεται πολύ ~, όταν αρχίζει τις περιαυτολογίες.* **2.** για κτ. που είναι ασήμαντο, ανάξιο λόγου· γελοίος$_{I2α}$*: *Ένα αστείο ποσό*, πολύ μικρό. *Αυτές οι δικαιολογίες είναι αστείες*, δεν είναι σοβαρές, βάσιμες. *Αυτά είναι αστεία πράγματα*, για κτ. που θεωρείται απίθανο ή ανόητο. *Είναι αστείο να λες ότι δεν προλαβαίνεις*, για αβάσιμη δικαιολογία. *Αυτό το πρόβλημα είναι αστείο / αυτή η δουλειά είναι αστεία για μένα*, για κτ. πολύ εύκολο. || (ως ουσ.): *Το αστείο του πράγματος / στην υπόθεση είναι ότι εγώ δεν είχα ιδέα / νόμιζα ότι*, για κτ. περίεργο, απροσδόκητο κτλ. **αστεία** ΕΠΙΡΡ: *Μας διηγήθηκε πολύ ~ το πάθημά του. Ντύνεται ~.*
- **αυθορμησία** η [afθormisía] O25 : (λόγ., φιλοσ.) αυθορμητισμός.[λόγ. *αυθόρμη(τος) -σία* μτφρδ. γαλλ. spontanéité]

- **αυθορμητισμός** ο [afθormitizmós] Ο17 : η ιδιότητα του αυθόρμητου: *Ο ~ μιας πράξης / ενός προσώπου.*[λόγ. *αυθόρμητ(ος) -ισμός* απόδ. γαλλ. spontanéité]
- **αυθόρμητος -η -ο** [afθórmitos] Ε5 : **1.**(για πρόσ.) που ενεργεί ή εκδηλώνεται με δική του παρόρμηση, που δεν παρακινείται από άλλους: *~ χαρακτήρας.* **2.** (για πράξη, ενέργεια κτλ.) που γίνεται χωρίς προηγούμενο σχεδιασμό ή υπολογισμό των αποτελεσμάτων του: *Αυθόρμητη ενέργεια / κίνηση / απάντηση / διαδήλωση.* **αυθόρμητα** ΕΠΙΡΡ.
- **αυτοπεποίθηση** η [aftopepíθisi] Ο33 : η πεποίθηση, η εμπιστοσύνη κάποιου στον εαυτό του, στις δυνάμεις του και στις ικανότητές του: *Χαρακτήρας με ~. Έχω ~. Χάνω την αυτοπεποίθησή μου. Μιλώ με ~,* με σιγουριά.
- **αυτοσεβασμός** ο [aftosevazmós] Ο17 : το συναίσθημα σεβασμού και εκτίμησης προς τον εαυτό μας, που μας αποτρέπει από πράξεις και εκδηλώσεις που μειώνουν την ηθική αξία, την αξιοπρέπειά μας: *Έλλειψη αυτοσεβασμού.*
- **αυτοσυγκεντρώνομαι** [aftosingendrónome] Ρ1β : συγκεντρώνω, στρέφω τη σκέψη και όλες τις πνευματικές μου δυνάμεις στον εσωτερικό μου κόσμο: *Προσπάθησε να αυτοσυγκεντρωθεί.* [λόγ. *αυτο- + συγκεντρώνομαι*]
- **αυτοσυγκέντρωση** η [aftosingéndrosi] Ο33 : η συγκέντρωση, η προσήλωση της σκέψης και των πνευματικών δυνάμεων κάποιου στον εσωτερικό του κόσμο. [λόγ. *αυτο- + συγκέντρω(σις) -ση*]
- **αφοσίωση** η [afosíosi] Ο33 : το αποτέλεσμα του αφοσιώνομαι, η αποκλειστική, η απόλυτη σχεδόν ενασχόληση με κτ. για το οποίο αισθάνομαι έλξη, αγάπη, σεβασμό: *~ στην επιστήμη / στην τέχνη / στον αθλητισμό.* || *Έχει / δείχνει μεγάλη ~ στους γονείς του.*

Β

- **βασικός -ή -ό** [vasikós] Ε1 : **1.** που αποτελεί την απαραίτητη προϋπόθεση για την περαιτέρω ανάπτυξη, εξέλιξη ή κατανόηση· θεμελιώδης, θεμελιακός: *Βασικές αρχές της φιλοσοφίας / των μαθηματικών. Βασικές έννοιες.* || *Βασική εκπαίδευση,* η στοιχειώδης. || (ως ουσ.) τα *βασικά,* τα στοιχειώδη, τα απαραίτητα: *Μάθε πρώτα τα βασικά,* τις στοιχειώδεις γνώσεις. *Πήρα μαζί μου τα βασικά,* τα απαραίτητα. **2.** που αποτελεί τη βάση, την αφετηρία, από την οποία ξεκινά κάποιος ή κτ.· ο αρχικός: *~ μισθός* και ως ουσ. ο *βασικός,* μισθός χωρίς προσαυξήσεις, επιδόματα κτλ. *Βασικά χρώματα,* από την ανάμειξη των οποίων παράγονται όλα τα άλλα. **3.** που αναφέρεται στα κυριότερα σημεία, αυτά που καθορίζουν την ουσία ενός πράγματος· που η σημασία του είναι καθοριστική· ουσιώδης, κύριος, σημαντικός: *Ο ~ λόγος που δεν ήρθα ήταν Στα βασικά σημεία της πρότασης συμφωνώ. Πρέπει να αποφύγουμε τα βασικά λάθη. Βασική αιτία του πολέμου ήταν οι εδαφικές διαφορές. Η βασική ιδέα είναι καλή. ~ μάρτυρας κατηγορίας. Οι βασικοί παίχτες της ομάδας.* || *Βασική τροφή των Κινέζων είναι το ρύζι. Τα βασικά προϊόντα της Ελλάδας.* **4α.** (επιστ.) *Βασική έρευνα,* που σκοπό έχει τη διεύρυνση της επιστημονικής γνώσης, χωρίς προκαθορισμένη πρακτική σκοπιμότητα. **β.** (γραμμ.) *~ τόνος,* ο τόνος της ονομαστικής ενικού για τα ουσιαστικά και τα αρσενικά επίθετα και του α΄ ενικού της οριστικής του ενεστώτα για τα ρήματα. **γ.** (χημ.) που χαρακτηρίζει ένα σώμα, μέσο ή διάλυμα, το οποίο έχει τις ιδιότητες των βάσεων: *Βασικά άλατα. Βασικό οξείδιο.* **δ.** (ανατ.) *~ υμένας. Βασική αρτηρία*.* **βασικά** ΕΠΙΡΡ κυρίως, κατά κύριο λόγο: *Η ενεργειακή κρίση οφείλεται ~ στην άνοδο της τιμής του πετρελαίου. Μ΄ ενδιαφέρει ~ ο κινηματογράφος και κατά δεύτερο λόγο το θέατρο.* [λόγ. *βάσ(ις)-ικός*]
- **βεβαιότητα** η [veveótita] Ο28 : **1.** η πεποίθηση, η απουσία αμφιβολίας ή αμφισβήτησης, η σιγουριά: *Οι υποψίες μου έγιναν ~. Μίλησε με μεγάλη ~. Δεν μπορώ να το πω με ~.* (λόγ.

έκφρ.) *μετά βεβαιότητος*, σίγουρα, ασφαλώς: *Γνωρίζω / λέω κτ. μετά βεβαιότητος.* **2.** εγγύηση, ασφάλεια: *Ποιος μου παρέχει τη ~ ότι η προσπάθεια θα πετύχει; Οι σημερινοί άνθρωποι ζουν με άγχος, χωρίς καμιά ~ για το μέλλον.* **3.** (επιστ.) γνώρισμα, βαθμός ασφάλειας της γνώσης: *Άμεση / έμμεση / σχετική / απόλυτη ~. Μαθηματική / ηθική / λογική / εμπειρική ~.* [λόγ. < αρχ. *βεβαιότης*, αιτ. *-ητα*]

βεβαίωση η [vevéosi] O33 : **1.** η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του βεβαιώνω, πιστοποίηση, επικύρωση: *Ένορκη ~. ~ της υπογραφής.* **2.** το έγγραφο με το οποίο βεβαιώνεται, πιστοποιείται κτ.: *~ σπουδών. Ιατρική ~. Φέρε μαζί σου και μια ~ από την αστυνομία.* **3.** (για έσοδα του δημοσίου) εξακρίβωση, καθορισμός: *~ φόρων.*[λόγ. < αρχ. *βεβαίω(σις) -ση*]

- **βελτιώνω** [veltióno] **-ομαι** P1 : **1.** κάνω κτ. καλύτερο, το διορθώνω· καλυτερεύω: *Ο αθλητής βελτίωσε την επίδοσή του. Η υγεία του αρρώστου βελτιώθηκε σημαντικά. Το περιοδικό κυκλοφόρησε σε βελτιωμένη έκδοση.* **2.** γίνομαι καλύτερος: *Πρέπει πάντα να προσπαθούμε να βελτιωνόμαστε.*[λόγ. < αρχ. *βελτι(ῶ) -ώνω*]
- **βελτίωση** η [veltíosi] O33 : η μεταβολή προς το καλύτερο, καλυτέρευση: *Αναμένεται σταδιακή ~ του καιρού. Οι σχέσεις μεταξύ των δύο κρατών σημείωσαν μια σχετική ~. Το κείμενο χρειάζεται ορισμένες βελτιώσεις*, διορθώσεις.[λόγ. < ελνστ. *βελτίω(σις) -ση*]

βελτίωση η [veltíosi] O33 : η μεταβολή προς το καλύτερο, καλυτέρευση: *Αναμένεται σταδιακή ~ του καιρού. Οι σχέσεις μεταξύ των δύο κρατών σημείωσαν μια σχετική ~. Το κείμενο χρειάζεται ορισμένες βελτιώσεις*, διορθώσεις.[λόγ. < ελνστ. *βελτίω(σις) -ση*]

- **βελτιώσιμος -η -ο** [veltiósimos] E5 : που επιδέχεται καλυτέρευση.[λόγ. *βελτίωσ(ις)-ιμος*]

βελτιωτικός -ή -ό [veltiotikós] E1 : που συντελεί στην καλυτέρευση.[λόγ. < ελνστ. *βελτιωτικός*]

- **βήμα** [1] το [víma] O48 : **1.** η κίνηση που κάνει ο άνθρωπος για να περπατήσει σηκώνοντας το ένα του πόδι και φέρνοντάς το πιο

μπροστά από το άλλο: *Κάνω ένα ~ μπρος / πίσω. Προχωρώ μερικά βήματα. Περπατώ με μικρά / μεγάλα βήματα,* διασκελισμούς. *Άνοιξε λίγο το ~ σου!,* περπάτα πιο γρήγορα! *Πηγαίνω με γρήγορο / σταθερό ~. Σέρνω τα βήματά μου. Ακούω βήματα στο διάδρομο,* θόρυβο από βήματα. *Η μητέρα μαθαίνει στο παιδί τα πρώτα του βήματα,* το μαθαίνει να περπατάει. ΦΡ *δεν κάνω ~ πίσω,* δεν υποχωρώ. *ένα ~ μπρος** και *δύο πίσω.* || η ανάλογη κίνηση των ζώων. || πρόχειρο μέτρο που ισοδυναμεί με το μήκος του ανοίγματος των ποδιών (ή με 0,75 μ. περίπου): *Ένας στενός δρόμος, τρία βήματα πλάτος.* || (έκφρ.) *δυο βήματα,* για δήλωση μικρής, σύντομης απόστασης: *Το σπίτι μου απέχει δυο βήματα από τη στάση του λεωφορείου.* **2.** ο ιδιαίτερος τρόπος με τον οποίο περπατάει κανείς, το βάδισμα, η περπατησιά: *Τον γνώρισε από το ~ του. ~ παρελάσεως.* || (στρατ. ή γυμν.): *Χάνω το ~ μου,* χάνω το συγχρονισμό μου με το βηματισμό των άλλων. *Αλλάζω / παίρνω ~,* συγχρονίζω το ρυθμό των βημάτων μου με άλλους ή με ορισμένο ρυθμό. *Δίνω ~,* καθορίζω το ρυθμό του βήματος. *~ σημειωτόν.* || (πληθ.) η καθεμιά από τις ορισμένες κινήσεις που εκτελεί ο χορευτής: *Τα βήματα του βαλς. Οι μοντέρνοι χοροί δεν έχουν βήματα.* **3.** (μτφ.) **α.** ενέργεια, πράξη: *Κάνω το πρώτο ~,* την πρώτη ενέργεια, ενεργώ πρώτος. *Ακολουθεί τα βήματα του δασκάλου του,* μιμείται τις πράξεις του, προσπαθεί να του μοιάσει. (έκφρ.) *ακολουθώ κπ. κατά ~,* τον παρακολουθώ και τον μιμούμαι σε ό,τι κάνει. || (σε αρνητ. συνήθ. πρότ.): *Δεν κάνει ~ χωρίς να τον ρωτήσει. Δεν τον αφήνει ούτε ~ να κάνει,* απαγορεύει ή ελέγχει αυστηρά όλες του τις ενέργειες. || (έκφρ.) *τα πρώτα βήματα,* η αρχή, το πρώτο στάδιο μιας μακρόχρονης διαδικασίας: *Βρίσκεται στα πρώτα βήματα της καριέρας του.* **β.** για εξέλιξη που φέρνει πιο κοντά σε κάποιο τέρμα, σκοπό: *Η σύναψη προσωρινής συμφωνίας υπήρξε ένα επιπλέον ~ για την ειρήνευση. Απέχει μόνο ένα ~ από την τρέλα / την καταστροφή / την επιτυχία.* || (επιρρ. έκφρ.) *~ ~,* αργά και σταθερά. **4.** (τεχν.) η απόσταση μεταξύ δύο διαδοχικών δοντιών οδοντωτού τροχού ή

κόψεων κοχλία (βίδας). **βηματάκι** το ΥΠΟΚΟΡ στη σημ. 1.[αρχ. *βῆμα* (3β: λόγ. ελνστ. σημ.)]

- **βιβλιοφάγος** ο [vivliofágos] Ο18 : μανιώδης αναγνώστης βιβλίων.[λόγ. *βιβλιο-* + *-φάγος*]
- **βιβλιοφιλία** η [vivliofilía] Ο25 : ιδιαίτερη αγάπη για τα βιβλία.[λόγ. *βιβλιόφιλ(ος) -ία*]
- **βιβλιόφιλος** ο [vivliófilos] Ο19 : αυτός που αγαπά ιδιαίτερα τα βιβλία.[λόγ. *βιβλιο-* + *-φιλος*]
- **βίωμα** το [víoma] Ο49 : βαθιά και άμεση εμπειρία που αποκτά κάποιος ζώντας κτ. προσωπικά: *Προσωπικά / ατομικά / συλλογικά βιώματα. Θετικά / αρνητικά / τραυματικά βιώματα. Βιώματα της παιδικής / της εφηβικής ηλικίας.*[λόγ. *βιω-* (δες *βιώνω*) *-μα* μτφρδ. γερμ. Erlebnis]
- **βίωση** η [víosi] Ο33 : ο άμεσος και προσωπικός τρόπος που κάποιος ζει γεγονότα ή καταστάσεις.[λόγ. < ελνστ. *βίω(σις)* `τρόπος ζωής΄ *-ση* σημδ. γερμ. Erlebnis]
- **βοήθεια** η [νοίθια] Ο27 & [νοίθια] Ο25 λόγ. γεν. και *βοηθείας* : **1.** η συνδρομή που ζητιέται ή που παρέχεται σε περιπτώσεις κινδύνου, ανάγκης, δυσκολίας: *Ζητώ / δίνω / προσφέρω ~. Για να βγάλουν συμπέρασμα, ζήτησαν τη ~ ειδικών. Χωρίς ~ δεν τα βγάζω πέρα.* (έκφρ.) *δίνω χέρι* βοήθειας.* (λόγ.) *χείρα* βοηθείας.* || (επιφ.) *βοήθεια!,* επίκληση κάποιου που διατρέχει κίνδυνο. || (ιατρ.) *Πρώτες βοήθειες,* πρόχειρη ιατρική και νοσοκομειακή περίθαλψη που παρέχεται σε περιπτώσεις ατυχημάτων: *Του παρασχέθηκαν οι πρώτες βοήθειες. Σταθμός πρώτων βοηθειών,* ιατρείο όπου παρέχονται οι πρώτες βοήθειες. **2.** ό,τι παρέχεται ως αρωγή, συνδρομή και οι φορείς της: *Τεχνική / οικονομική ~. Η ~ προς τις υπανάπτυκτες χώρες πρέπει να αυξηθεί σημαντικά. Η ~ έφτασε αργά στους πολιορκημένους.* || ελεημοσύνη: *Δώστε μια ~, χριστιανοί, στον ανάπηρο.* ΦΡ *η εξ ύψους* ~.* || (ευχή) *βοήθειά μας (η Παναγία, ο άγιος κτλ.),* να μας βοηθάει. (γνωμ.) *όποιος λέει την αλήθεια, έχει το Θεό ~*[αρχ. *βοήθεια*]
- **βοηθητικός -ή -ό** [voiθitikós] Ε1 : **1.** που βοηθάει, που ενισχύει κπ. σε κτ.: *Βοηθητικά όργανα / βιβλία.* **2.** που δεν είναι κύριος,

που δεν παίζει πρωτεύοντα ρόλο, συμπληρωματικός: *Βοηθητικό προσωπικό. Βοηθητικές ρόδες / εργασίες.* ~ *ρόλος. Βοηθητικοί χώροι διαμερίσματος* (κυρ. κουζίνα, τουαλέτα, διάδρομοι, χολ). || (γραμμ.) *βοηθητικά ρήματα,* τα ρήματα *έχω* και *είμαι* που χρησιμεύουν στον περιφραστικό σχηματισμό των συντελεσμένων χρόνων των ρημάτων, όπως και αντίστοιχα ρήματα σε ξένες γλώσσες. || *βοηθητικά μόρια,* τα μόρια *να, θα,* που χρησιμεύουν στο σχηματισμό του μέλλοντα και της υποτακτικής στα νέα ελληνικά. || (στρατ., ως ουσ.) ο *βοηθητικός,* στρατιώτης μη μάχιμος, ικανός μόνο για βοηθητικές υπηρεσίες λόγω παθήσεως, σωματικής ατέλειας ή αναπηρίας. **βοηθητικά** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. < αρχ. *βοηθητικός* `πρόθυμος να βοηθήσει΄ σημδ. γαλλ. auxiliaire]

- **βοηθός** ο [νοιθός] Ο17 θηλ. **βοηθός** [νοιθός] Ο34 : αυτός που βοηθάει κπ. **α.** αυτός που κάνει δευτερεύουσα, συμπληρωματική εργασία: ~ *σερβιτόρου / μαγείρου. Οικιακή* ~. *Πήρα ένα βοηθό στη δουλειά.* **β.** αυτός που εργάζεται κάτω από τις διαταγές ή την εποπτεία κάποιου ιεραρχικά ανώτερου: ~ *καθηγητή / λογιστή / σκηνοθέτη / γυμνασιάρχη. Σχολή βοηθών ιατρικών επαγγελμάτων.* || (ευχή) *ο Θεός* ~!* || (ως επίθ.): ~ *διαχειριστής.*[αρχ. *βοηθός·* λόγ. θηλ. χωρίς διάκρ. γένους]
- **βοηθώ** [νοιθό] & **-άω, -ιέμαι** Ρ10.11 & **-ούμαι** Ρ10.9β : **1.** παρέχω, προσφέρω βοήθεια, συνδρομή (υλική, ηθική κτλ.): *Βοηθάει τους γονείς της οικονομικά. Βοηθάει τη γυναίκα του στις δουλειές του σπιτιού. Σ΄ ευχαριστώ που με βοήθησες. Ο Θεός να σε βοηθάει,* ως ευχή. *Δεν τον βοήθησε η τύχη. Δε με βοηθάει η μνήμη μου,* δεν μπορώ να θυμηθώ. || ελεώ: *Βοηθάει τους φτωχούς. Βοηθήστε τον αόμματο!* || (για αλληλοπάθεια) *Τα αδέρφια βοηθιούνται μεταξύ τους,* βοηθάει ο ένας τον άλλο. **2.** συμβάλλω, συντελώ: *Η καθιέρωση της δημοτικής βοήθησε στη λύση του γλωσσικού προβλήματος. Η τοπική αυτοδιοίκηση μπορεί να βοηθήσει ουσιαστικά στην αποκέντρωση.* **3.** ωφελώ, χρησιμεύω: *Οι συμβουλές σου με βοήθησαν πολύ. Δε θα σε βοηθήσουν τα δάκρυα.*[αρχ. *βοηθῶ*]

Γ

- **γελαστός -ή -ό** [jelastós] E1 : που η έκφραση του προσώπου του είναι εύθυμη, χαρούμενη, χαμογελαστή: *Είναι πάντα ~ και πρόσχαρος. Έχει ένα γελαστό πρόσωπο. Ήρθε ~ κι έφυγε μουτρωμένος.*
- **γελαστά** ΕΠΙΡΡ: *Αποκρίθηκε ~.*[*γελασ- (γελώ) -τός* (διαφ. το αρχ. *γελαστός* `καταγέλαστος΄)]
- **γέλιο** το [jélo] O39 : **1.** αυθόρμητη έκφραση ευχάριστης διάθεσης, που εκδηλώνεται με συσπάσεις των μυών του προσώπου κυρίως στην περιοχή του στόματος και συνοδεύεται συνήθ. από ηχηρές εκπνοές: *Παιδιάστικο / τρανταχτό / πνιχτό ~. Ψεύτικο ~*, προσποιητό. (έκφρ.) *σαρδόνιο* ~. ομηρικό* ~.* ΦΡ *το ~ της αρκούδας**. || για έκφραση ποικίλων συναισθημάτων ανάλογα με το επίθετο που το συνοδεύει: *Ειρωνικό / σαρκαστικό / πικρό / νευρικό ~*. **2.** (συνήθ. πληθ.) όταν πρόκειται για ηχηρά γέλια: *Η αίθουσα σείστηκε από τα γέλια. Με έπιασαν τα γέλια. Μόλις τον είδε έβαλε / πάτησε* τα γέλια / κάτι γέλια! Με δυσκολία κρατούσε τα γέλια του. Έσκασα / πέθανα / ξεκαρδίστηκα / λύθηκα / ξεράθηκα / τρελάθηκα στα γέλια*, για ακατάσχετα γέλια. (έκφρ.) *βαστώ / κρατώ την κοιλιά* μου από τα γέλια.* || (οικ.): *Έγινε / κάναμε / είχαμε πολύ ~*, γελάσαμε, διασκεδάσαμε πολύ. *Μας βγήκαν ξινά τα γέλια*, όταν κτ. δυσάρεστο διαδέχεται μια κατάσταση χαράς και ευθυμίας. ΦΡ *είναι για γέλια*, για κτ. αστείο ή γελοίο. *για γέλια και για κλάματα*, για κωμικοτραγικές καταστάσεις. **γελάκι** το ΥΠΟΚΟΡ.
- [μσν. *γέλιο* < *γελ(ώ) -ιο* (αναδρ. σχημ.)]
- **γελώ** [jeló] & **-άω, -ιέμαι** στη σημ. 2β P10.4 : **1α.** εκδηλώνω με ηχηρά γέλια ευχάριστη διάθεση ή ψυχική ευφορία: *Χρόνια είχα να γελάσω τόσο πολύ. Ήθελα πολύ να γελάσω αλλά κρατήθηκα.* (έκφρ.) *θα γελάσουν και οι πικραμένοι* ή θα γελάσει ο κάθε πικραμένος.* ΦΡ *~ με την καρδιά* μου.* **β.** χαμογελώ: *Τον είδα στο δρόμο και μου γέλασε.* **γ.** έχω χαρωπή όψη: *Γελάει ολόκληρος.* || (μτφ.): *Γέλασε η μέρα*, ξημέρωσε χαρούμενη και ελπιδοφόρα. *Η τύχη γέλασε στο Γιώργο*, του φάνηκε ευνοϊκή.

(έκφρ.) *γελάει το χείλι* μου.* ΦΡ *γελούν και τα μουστάκια του / και τ΄ αυτιά του,* για κπ. που με το ύφος του εκδηλώνει υπέρμετρη χαρά, ικανοποίηση. *~ κάτω από τα μουστάκια μου,* χαμογελώ κρυφά και συνήθ. ειρωνικά. *ούτε κλαίει ούτε γελάει,* για πράγματα με μέτρια ποιότητα. **2α.** κοροϊδεύω, περιγελώ: *Η γειτονιά γελάει με τα καμώματά σου. Τον έχουν στην παρέα μόνο και μόνο για να γελούν μαζί του. Γελά σε βάρος μου.* (έκφρ.) *είναι να γελάς,* για κτ. γελοίο: *Είναι να γελάς με το ύφος του. μην το γελάς! / το γελάς;,* το θεωρείς ασήμαντο, απίθανο; ΦΡ *δεν είναι παίξε* γέλασε. θα γελάσει και το παρδαλό κατσίκι,* για κτ. πολύ γελοίο. ΠΑΡ *Γελάει καλύτερα όποιος γελάει τελευταίος,* ως προειδοποίηση σε κπ. που πρόωρα χαίρεται για κτ. *Της νύχτας* τα καμώματα τα βλέπει η μέρα και γελά.* **β.** (μτφ.) εξαπατώ, ξεγελώ: *Αν η μνήμη μου δε με γελά Θα σε γελάσω, δε θυμάμαι καλά. Γελιέσαι, αν νομίζεις πως θα σε καλύψω,* πέφτεις έξω. *Βγήκα γελασμένος στους υπολογισμούς μου. Αυτόν δεν τον γελάς εύκολα. Το άκουσα με τα αυτιά μου, δε με γελάς.* || *Τη γέλασε και την παράτησε,* την παρέσυρε με υπόσχεση γάμου.[αρχ. *γελῶ*]

- **γενναιοδωρία** η [jeneoδoría] Ο25α : η ιδιότητα του γενναιόδωρου. || ενέργεια, προσφορά γενναιόδωρου ανθρώπου: *Έκανε πολλές γενναιοδωρίες.*[λόγ. *γενναιόδωρ(ος) -ία*]
- **γενναιόδωρος -η -ο** [jeneóδoros] Ε5 : **1.** που πρόθυμα προσφέρει ό,τι έχει χωρίς να περιμένει αμοιβή, αντάλλαγμα ή ανταπόδοση· ανοιχτοχέρης: *Είναι ~ στις προσφορές του.* (ειρ.) *Είναι πολύ ~ στις υποσχέσεις.* **2.** που παρέχεται με αφθονία, πλουσιοπάροχα: *Γενναιόδωρη προσφορά. Γενναιόδωρο φιλοδώρημα.* **γενναιόδωρα** ΕΠΙΡΡ: *Η φύση τον προίκισε ~. Οι εθνικοί ευεργέτες πρόσφεραν ~ στην πατρίδα.*[λόγ. *γενναί(ος)*$_2$ *-ο-* + *δώρ(ον) -ος* απόδ. γαλλ. *généreux*]
- **γενναιόφρονας** [jeneófronas] για τα άλλα γένη βλ. *-ων -ων -ον·* Ε (βλ. Ο5) : που έχει ανώτερα αισθήματα· μεγαλόψυχος. || (ως ουσ.).[λόγ. < μσν. *γενναιόφρων, αιτ. -ονα*]

- **γενναιοφροσύνη** η [jeneofrosíni] Ο30α : η ιδιότητα του γενναιόφρονα· η ευγένεια της ψυχής, η μεγαλοψυχία.[λόγ. *γενναιόφρ(ων) -οσύνη*]
- **γενναιόφρων -ων -ον** [jeneófron] Ε (βλ. *-ων -ων -ον*) : (λόγ.) που έχει ανώτερα αισθήματα· μεγαλόψυχος. || (ως ουσ.) ο *γενναιόφρων*.
- [λόγ. < μσν. *γενναιόφρων* < *γενναί(ος) -ο-* + *-φρων* κατά το *μεγαλόφρων*]
- **γενναιοψυχία** η [jeneopsixía] Ο25α : η ιδιότητα του γενναιόψυχου· γενναιότητα. [λόγ. *γενναιόψυχ(ος) -ία*]
- **γενναιόψυχος -η -ο** [jeneópsixos] Ε5 : που έχει γενναία ψυχή· γενναίος. **γενναιόψυχα** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. < μσν. *γενναιόψυχος* < *γενναί(ος) -ο-* + *ψυ χ(ή) -ος*]
- **γεννώ** [jenó] & **-άω, -ιέμαι** Ρ10.1 : (μτφ.) δημιουργώ, προκαλώ: *Μεταξύ τους γεννήθηκε αμοιβαία συμπάθεια. Οι ιδεολογίες γεννιούνται μέσα σε συγκεκριμένες συνθήκες. Η στάση του μου γέννησε πολλά ερωτήματα. Μου γεννήθηκε η υποψία ότι Του γεννήθηκε το ενδιαφέρον για τα νέα κοινωνικά κινήματα.* ΦΡ *το μυαλό του (δε) γεννά,* (δεν) είναι επινοητικός, εφευρετικός.
- **γεφύρωμα** το [jefíroma] Ο49 : η ενέργεια του γεφυρώνω· γεφύρωση. **1.** η ένωση δύο σημείων με την κατασκευή γέφυρας. **2.** (μτφ.) ο συμβιβασμός των αντιθέτων, το πλησίασμα των διαφορετικών απόψεων: *Ο κοινός κίνδυνος είχε ως αποτέλεσμα το ~ του χάσματος μεταξύ των κομμάτων.*[λόγ. *γεφυρω-* (δες *γεφυρώνω*) *-μα* μτφρδ. αγγλ. bridging (διαφ. το ελνστ. *γεφύρωμα* `γέφυρα΄)]
- **γεφυρώνω** [jefiróno] **-ομαι** Ρ1 : **1.** ενώνω, κατασκευάζοντας γέφυρα, δύο σημεία που τα χωρίζει κτ. **2.** (μτφ.) συμβιβάζω δύο αντίθετες απόψεις, μεσολαβώ για να λυθεί η διαφορά που υπάρχει ανάμεσα σε πρόσωπα ή σε καταστάσεις: *Πώς θα γεφυρωθεί το χάσμα που υπάρχει ανάμεσά τους; Ο κοινός κίνδυνος γεφύρωσε το μίσος που τους χώριζε.*[1: αρχ. *γεφυρ(ῶ) -ώνω*· 2: λόγ. σημδ. αγγλ. bridge]

- **γεφύρωση** η [jefírosi] O33 : η ενέργεια του γεφυρώνω· γεφύρωμα. **1.** η ένωση δύο σημείων με την κατασκευή γέφυρας: *Για τη ~ του ποταμού δούλεψε ολόκληρη η μονάδα του μηχανικού. Η ~ των ανοιγμάτων έγινε με ξύλινες δοκούς.* **2.** (μτφ.) ο συμβιβασμός των αντιθέτων, το πλησίασμα των διαφορετικών απόψεων: *Η ~ των διισταμένων απόψεων.*[λόγ.: 1: ελνστ. *γεφύρω(σις) -ση*· 2: σημδ. αγγλ. bridging]
- **γλώσσα** [1] η [γlósa] O25 : **Ι1α.** μυώδες, σαρκώδες και ευκίνητο όργανο που βρίσκεται μέσα στη στοματική κοιλότητα: *Στη ~ βρίσκονται τα γευστικά νεύρα. Ο καφές μού έκαψε τη ~. Στέγνωσε η ~ μου από τη δίψα. Τα καλά παιδιά δε βγάζουν τη γλώσσα,* για να κοροϊδέψουν. *Η διχαλωτή ~ του φιδιού.* (έκφρ.) *έγινε η ~ μου παπούτσι / τσαρούχι,* στέγνωσε. ΦΡ *μου βγαίνει η ~,* κουράζομαι, ταλαιπωρούμαι. || *Καπνιστή / βραστή ~,* μοσχαρίσια ή βοδινή γλώσσα ως φαγητό. **β.** η γλώσσα ως όργανο ομιλίας: *Η ~ παίζει βασικό ρόλο στην άρθρωση των φθόγγων. Μπερδεύεται η ~ του,* δυσκολεύεται στην άρθρωση των λέξεων. (έκφρ.) *ξύλινη* ~.* ΦΡ *βγάζω ~ / έχω μακριά / μια ~,* αυθαδιάζω. *κατάπιε τη ~ του,* έμεινε άναυδος ή απλώς δε θέλει να μιλήσει. *λύνεται η ~ κάποιου,* αρχίζει να μιλά ελεύθερα και με ευχέρεια. *τρέχει* η ~.* *τον τρώει* η ~ του.* *δένεται η ~ κάποιου,* δυσκολεύεται να εκφράσει αυτό που σκέφτεται λόγω τρακ, κτλ.: *Δέθηκε η ~ μου και δεν μπόρεσα να μιλήσω στο διευθυντή. μάλλιασε* η ~ μου.* *έβγαλε η ~ μου μαλλί*.* *ροδάνι* πάει η ~ (του).* *ψαλίδι* πάει η ~ (του).* *το έχω στη ~ μου / στην άκρη της γλώσσας μου,* για λέξη που μας διαφεύγει. *δεν κρατά τη ~ του,* δεν μπορεί να κρατήσει ένα μυστικό. *δάγκασε / φάε τη ~ σου!,* μην κακομελετάς. *οι κακές γλώσσες,* γι΄ αυτούς που σχολιάζουν κακόβουλα τους άλλους. *στάζει η ~ (του) φαρμάκι / μέλι,* μιλά με κακία / με καλοσύνη. ΠΑΡ *Η ~ κόκαλα δεν έχει και κόκαλα τσακίζει,* για το μεγάλο κακό που μπορούν να προκαλέσουν οι διαβολές. **2.** (μτφ.) ό,τι μοιάζει με γλώσσα, κυρίως στο σχήμα: *~ παπουτσιού. ~ καμπάνας. ~ κλειδαριάς,* γλωσσίδι. *Γλώσσες φωτιάς. ~ γης.* **ΙΙ1α.** σύστημα επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων, που χρησιμοποιεί τους φθόγγους για τη μετάδοση

σκέψεων, γνώσεων, πληροφοριών, επιθυμιών και συναισθημάτων: *Ελληνική / γαλλική ~. Μιλάει δύο ξένες γλώσσες. Καθηγητής ξένων γλωσσών. Ινδοευρωπαϊκές / ασιατικές / συγγενικές γλώσσες. Μητρική ~. Νεκρή ~,* που δε μιλιέται πια. ΑΝΤ *Ζωντανή ~. Τεχνητή ~. Φυσικές γλώσσες. Συνθηματική ~.* (γνωμ.) *(η) λανθάνουσα* ~ λέει (πάντα) την αλήθεια* / (απαρχ.) *~ λανθάνουσα τα αληθή λέγει. πριν μιλήσεις να βουτάς* τη ~ στο μυαλό. να μην προτρέχει* η ~ της διανοίας.* || *μητέρα* ~. αδελφές* γλώσσες.* || οι διάφορες μορφές μιας εθνικής γλώσσας στη διάρκεια της ιστορικής διαδρομής της (τα επίθετα έχουν σε μεγάλο βαθμό ουσιαστικοποιηθεί): *Αρχαία / μεσαιωνική / νεοελληνική ~. Καθαρεύουσα / δημοτική ~.* **β.** ο ιδιαίτερος τρόπος έκφρασης ενός ατόμου, μιας κοινωνικής ομάδας ή μιας επιστήμης: *Ζωντανή / πλούσια / γλαφυρή / χυδαία / ιδιωματική / μάγκικη / δημοσιογραφική / ποιητική ~. Επίπεδο* γλώσσας. Η ~ του Παλαμά / του Καζαντζάκη,* το ύφος, το στιλ. || για κατανόηση, για πνευματική επικοινωνία: *Πρέπει να αναζητήσουμε μια καινούρια ~ για να απευθυνθούμε στα παιδιά.* ΦΡ *μιλώ την ίδια ~ με κπ.,* μπορώ να επικοινωνήσω, να συνεννοηθώ: *Εμείς οι δύο δε μιλάμε την ίδια ~,* δεν μπορούμε να συνεννοηθούμε. **2.** (μτφ.) οποιοδήποτε άλλο μέσο, εκτός από το λόγο, που βοηθάει στη συνεννόηση: *Η ~ των κωφαλάλων. Η ~ των ματιών / των χεριών. Η ~ των λουλουδιών / των χρωμάτων / των αριθμών. Η ~ των μελισσών. Γλώσσες των ηλεκτρονικών υπολογιστών,* μια καθορισμένη συλλογή χαρακτήρων και κανόνων, η οποία χρησιμοποιείται για το σχηματισμό συμβόλων, λέξεων κτλ., καθώς και οι κανόνες για το συνδυασμό τους σε κατανοητές για τους υπολογιστές έννοιες. || για τα εκφραστικά μέσα μιας τέχνης: *Η ~ της μουσικής / του κινηματογράφου.* **3.** (φιλολ.) λέξη ή έκφραση απαρχαιωμένη ή ξένη προς την καθημερινή χρήση που χρειάζεται ερμήνευμα: *Οι γλώσσες του Ησυχίου.* **γλωσσίτσα** η ΥΠΟΚΟΡ στη σημ. Ι1α. **γλωσσούλα** η ΥΠΟΚΟΡ στη σημ. Ι1α.[Ι-ΙΙ2: αρχ. *γλῶσσα·* ΙΙ3: λόγ. < αρχ. *γλῶσσα· γλώσσ(α) -ίτσα· γλώσσ(α) -ούλα*]

- **γλωσσομάθεια** η [γlosomáθia] Ο27 : η ιδιότητα του γλωσσομαθούς.[λόγ. *γλωσσομαθ(ής) -εια*]
- **γλωσσομαθής -ής -ές** [γlosomaθís] Ε10 : που γνωρίζει καλά αρκετές ξένες γλώσσες.[λόγ. *γλωσσο- + -μαθής*]
- **γλωσσοπλάστης** ο [γlosoplástis] Ο10 θηλ. **γλωσσοπλάστρια** [γlosoplástria] Ο27 : αυτός που πλάθει, που δημιουργεί καινούριες, δικές του λέξεις ή τύπους, οι οποίοι πλουτίζουν τη γλώσσα.[λόγ. *γλωσσο- + πλάστης· λόγ. γλωσσοπλάσ(της) -τρια*]
- **γνωρίζω** [γnorízo] **-ομαι** Ρ2.1 : **1.** κατέχω μια γνώση συνήθ. ως αποτέλεσμα μάθησης: *Γνωρίζει καλά τους νόμους. Οι υποψήφιοι πρέπει να γνωρίζουν καλά τρεις ξένες γλώσσες.* □*και γράμματα ~*, ακροτελεύτια φράση μαρτυρικών καταθέσεων. || έχω αντίληψη ενός πράγματος, ενός γεγονότος, μιας κατάστασης: *Δε ~ τίποτε για την υπόθεση.* **2.** έχω σχέσεις, επαφή, γνωριμία με κπ.: *Γνωρίστηκαν στην Ιταλία. Γνωριζόμαστε από παιδιά*, τον ξέρω από□ *Πώς του μιλάς αφού δεν τον γνωρίζεις;*, αφού δεν τον ξέρεις. *Ήθελα να τον γνωρίσω από κοντά. Γνωρίζεσαι με τον αδερφό μου;*, τον ξέρεις τον αδερφό μου; (λόγ. έκφρ.) *~ κπ. / κτ. εξ όψεως* / εξ ακοής*.* || *Να σου γνωρίσω τον ανιψιό μου*, να σου τον συστήσω. || *Δε γνώρισε γυναίκα*, δεν είχε σεξουαλικές σχέσεις. *Δε γνώρισε μητέρα / πατέρα*, ορφάνεψε πολύ μικρός. **3.** αναγνωρίζω: *Δε σε γνώρισα μ΄ αυτά τα ρούχα. Σας γνωρίσαμε!*, συνήθ. σε μεταμφιεσμένους. *Τον γνώρισα από τη φωνή του.* ΦΡ *δε γνωρίζει ο σκύλος / το σκυλί τον αφέντη* του.* **4α.** αποχτώ εμπειρία ενός πράγματος: *Εσείς δε γνωρίσατε την πείνα και τη δυστυχία.* || μαθαίνω: *Γνωρίστε το σώμα σας!* (έκφρ.) *~ κτ. στο πετσί* μου.* **β.** κάνω κτ. γνωστό σε κπ.: *Με τις θαυμάσιες μεταφράσεις του μας γνώρισε τη σύγχρονη αγγλική λογοτεχνία*, μας έκανε γνωστή. || (λόγ.) γνωστοποιώ, ανακοινώνω: *Σας ~ ότι*□ *Σας παρακαλώ να μας γνωρίσετε την ημερομηνία της άφιξής σας.* **γ.** *Στον αιώνα μας η ψυχολογία γνώρισε εκπληκτική ανάπτυξη*, είχε. *Η πόλη μας γνώρισε μέρες δόξας*, έζησε.[αρχ. *γνωρίζω*]

- **γνωριμία** η [γnorimía] O25 : **1α.** κοινωνική σχέση που δημιουργείται ανάμεσα σε δύο ή περισσότερους ανθρώπους: *Θα γίνει πρώτα μια συνάντηση γνωριμίας. Χάρηκα πολύ για τη ~ σας,* τυπική φιλοφρόνηση, όταν μας συστήνουν κπ. *Έμεινε ενθουσιασμένος από τη ~ τους. Ήταν μια απλή ~,* μια τυπική σχέση. **β.** εκείνος με τον οποίο γνωριζόμαστε: *Έχει μεγάλες γνωριμίες,* σχετίζεται με σημαντικά πρόσωπα. || *Αυτή η κοπέλα είναι η καινούρια ~ του.* **2.** έρχομαι σε επαφή, αποκτώ εμπειρία, γνώση ενός καινούριου πράγματος: *Η ~ μου με το έργο του μεγάλου Άγγλου ποιητή έγινε πολύ αργά.*[λόγ. επίδρ. στο *γνωριμιά*]
- **γνώση** η [γnósi] O31 : το αποτέλεσμα κάθε πνευματικής διαδικασίας για την κατανόηση της αντικειμενικής πραγματικότητας, είτε άμεσα με τις αισθήσεις είτε έμμεσα με την παρέμβαση του λογικού. **1.** η γνώση ως μάθηση: *Η ~ των αγγλικών τού στάθηκε πολύ χρήσιμη. Έχει πολλές / λίγες / επαρκείς γνώσεις. Επιστημονικές / εμπειρικές / πρακτικές γνώσεις. Οι αρχαίοι είχαν μια προηγμένη τεχνολογική ~. Έχει βαθιά ~ της ανθρώπινης φύσης. Το δέντρο της γνώσεως του καλού και του κακού,* το δέντρο του Παραδείσου με τους απαγορευμένους καρπούς. (έκφρ.) *λαμβάνω* ~.* (λόγ.) *εν γνώσει κάποιου,* για κτ. που είναι γνωστό: *Εν γνώσει μου πούλησε το σπίτι.* ΑΝΤ *εν αγνοία κάποιου. είμαι εν γνώσει,* έχω γνώση ενός πράγματος, το γνωρίζω. ΠΑΡ ΦΡ *κοντά στο νου κι η ~,* για κτ. ευνόητο, ότι δηλαδή η κατανόηση είναι αποτέλεσμα γνώσης: *Φυσικά πρέπει να διαβάσεις για να μάθεις, κοντά στο νου κι η ~. έχουνε ~ οι φύλακες,* για δήλωση επαγρύπνησης. *προς ~ και συμμόρφωση,* για παραδειγματισμό, για να αποτραπεί η επανάληψη μιας μη επιθυμητής ενέργειας. **2.** (λαϊκότρ., μόνο στον εν.) η σύνεση, η φρόνηση: *Είναι άνθρωπος με ~.* ΦΡ *βάζω ~,* συνετίζομαι: *Γέρασε αλλά ~ δεν έβαλε.* ΠΑΡ *Στερνή μου ~ να σ΄ είχα πρώτα,* για εκείνους που συνετίζονται, όταν πια είναι αργά. *Σαρανταπέντε Γιάννηδες* ενός κοκόρου ~.*[1: λόγ. < αρχ. *γνῶ(σις) -ση·* 2: μσν. *γνώση* < αρχ. *γνῶ(σις) -ση*]

- **γνωστεύω** [γnostévo] Ρ5.2α : (λαϊκότρ.) γίνομαι γνωστικός, συνετός· βάζω γνώση.[*γνώστ(ης) -εύω* (διαφ. το ελνστ. *γνωστεύω* `έχω προσωπική γνωριμία΄)]
- **γνώστης** ο [γnóstis] Ο10 θηλ. **γνώστρια** [γnóstria] Ο27α : αυτός που γνωρίζει κτ. πολύ καλά: *Είναι ~ της νεότερης ιστορίας. Είμαι ~ του πράγματος / της υπόθεσης.* || αυτός που έχει εμπειρία κάποιου πράγματος: *Είναι ~ των προβλημάτων.*
- **γνωστικός** [1] **-ή / -ιά -ό** [γnostikós] Ε1, Ε2 : **1.** που αναφέρεται στη γνώση ως μάθηση: *Γνωστική διαδικασία. Γνωστικά ρήματα,* που σημαίνουν γνώση. || (ως ουσ.) το *γνωστικό,* το μυαλό, ο νους, η κρίση. **2.** (οικ.) που είναι συνετός, λογικός: *Γνωστικές κουβέντες. Έδωσε μια γνωστική απάντηση. Ό,τι έλεγε ήταν γνωστικό.* || (ως ουσ.) ο *γνωστικός.* ΠΑΡ *Ελάτε εσείς οι γνωστικοί να φάτε του τρελού το βιος,* για εκμετάλλευση αδύναμου. **γνωστικά** ΕΠΙΡΡ: *Μίλησε ~.*[1: λόγ. < αρχ. *γνωστικός*· 2: αρχ. *γνωστικός*]
- **γνωστικός** [2] **-ή -ό** : που είναι οπαδός της θεωρίας του γνωστικισμού: *~ φιλόσοφος.* || (ως ουσ.) οι *Γνωστικοί.*[λόγ. επίθ. < μσν. ουσ. *Γνωστικοί* < *γνώστ(ης) -ικοί,* πληθ. του *-ικός* `αυτοί που κατέχουν τη γνώση των χριστιανικών μυστηρίων΄]
- **γραμματισμένος -η -ο** [γramatizménos] Ε3 : (οικ.) μορφωμένος.[λόγ. < ελνστ. *γραμματισμένος* (μπτ. του *γραμματίζομαι,* δες στο *γραμματιζούμενος*)]
- **γραμματοδιδάσκαλος** ο [γramatoδiδáskalos] Ο19 : (παρωχ.) ο δάσκαλος.

Δ

- **δέηση** η [δέisi] Ο33 : προσευχή που απευθύνεται προς το Θεό ως παράκληση ή ικεσία: *Στις εκκλησίες αναπέμπονται δεήσεις.* || *Δέηση,* εικονογραφική παράσταση με το Χριστό στο κέντρο, αριστερά την Παναγία και δεξιά τον Πρόδρομο.[λόγ. < μσν. *δέη(σις) -ση,* αρχ. σημ.: `έντονη παράκληση΄]
δεινός -ή -ό [δinός] Ε1 : **1.** που είναι πολύ ικανός σε κπ. τομέα, που οι ικανότητές του ξεπερνούν κατά πολύ το μέσο όρο και αναγνωρίζονται από τους άλλους: *Είναι ~ ρήτορας / συζητητής / χορευτής / κολυμβητής / σκοπευτής.* **2.** για να υποδηλώσει το μέγεθος μιας εξαιρετικά δυσάρεστης ή ενοχλητικής κατάστασης· φοβερός, τρομερός: *Υπέστησαν δεινή ήττα / δεινό πλήγμα. Βρίσκονται σε δεινή οικονομική κατάσταση. Οι πολιορκητές τούς έφεραν σε δεινή θέση.*[λόγ. < αρχ. *δεινός* `φοβερός, έξυπνος΄]
δεινότητα η [δinότita] Ο28 : η ιδιότητα του δεινού, κυρίως η ιδιαίτερη ικανότητα την οποία έχει κάποιος σε έναν τομέα: *Ρητορική ~.*[λόγ. < αρχ. *δεινότης,* αιτ. *-ητα* `η ιδιότητα του τρομερού, εξυπνάδα΄]
- **δελεαστικός -ή -ό** [δeleastikός] Ε1 : που διαθέτει τα στοιχεία εκείνα τα οποία μπορούν να ελκύσουν κπ.: *Δελεαστικές προτάσεις. Μου έκανε μια δελεαστική προσφορά. Αυτό που προτείνεις είναι πολύ δελεαστικό.* **δελεαστικά** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. < ελνστ. *δελεαστικός*]
- **δεξιοσύνη** η [δeksiosíni] Ο30α : (οικ.) επιδεξιότητα.[*δεξι(ός) -οσύνη*]
- **δεξιοτέχνης** [δeksiotéxnis] Ο10 θηλ. **δεξιοτέχνισσα** [δeksiotéxnisa] Ο27 : μουσικός εκτελεστής προικισμένος με εξαιρετική επιδεξιότητα, αυτός που κατέχει άριστα την τεχνική ενός μουσικού οργάνου, βιρτουόζος: *~ του πιάνου / της κιθάρας.* || (επέκτ.) αυτός που κατέχει άριστα την τεχνική που απαιτεί το επάγγελμα ή η δραστηριότητά του, καλλιτεχνική ή άλλη: *~ του χρωστήρα / της πένας. ~ της μπάλας. Είναι έργο μεγάλου δεξιοτέχνη.* || (ως επίθ.): *~ οδηγός.*[λόγ. *δεξι(ός) -ο- + τέχν(η) -ης* κατά τη σημ. της λ. *δεξιότητα·* λόγ. *δεξιοτέχν(ης) -ισσα*]

- **δεξιοτεχνία** η [δeksiotexnía] Ο25 : η ιδιότητα του δεξιοτέχνη: *~ στο πιάνο / στο βιολί.*[λόγ. *δεξιοτέχν(ης) -ία*]
- **δεξιότητα** η [δeksiótita] Ο28 : ικανότητα αναγκαία για τη διεκπεραίωση ενός έργου, μιας υπόθεσης κτλ.: *Διεξήγαγε τις διαπραγματεύσεις με μεγάλη ~. Τεχνικές δεξιότητες. Παιδί με πολλές δεξιότητες. Ανάπτυξη των δεξιοτήτων.*[λόγ. < αρχ. *δεξιότης*, αιτ. *-ητα*]
- **δέομαι** [δέome] Ρ αόρ. *δεήθηκα*, απαρέμφ. *δεηθεί* : αναπέμπω δέηση προς το Θεό, παρακαλώ θερμά το Θεό για κτ.: *Χιλιάδες πιστοί στις εκκλησίες δέονται για τη σωτηρία της πόλης από το σεισμό. ~ και ικετεύω*, θερμοπαρακαλώ.[λόγ. < αρχ. *δέομαι*]
- **δεοντολογία** η [δeondolojía] Ο25 : (φιλοσ.) η θεωρία των καθηκόντων και των υποχρεώσεων, στην ηθική. || σύνολο κανόνων που δεσμεύουν ηθικά κπ. στην εκτέλεση των επαγγελματικών του κυρίως καθηκόντων: *Η δημοσιογραφική ~ επιβάλλει το σεβασμό της προσωπικότητας του άλλου. Στην περίπτωση αυτή δεν τηρήθηκε ο κώδικας της ιατρικής δεοντολογίας.*[λόγ. < γαλλ. déontologie < αρχ. *δεοντ-* (δες *δέων*) *-ο-* + *-logie* = *-λογία*]
  δεοντολογικός -ή -ό [δeondolojikós] Ε1 : που ανήκει ή που αναφέρεται στη δεοντολογία: *~ ιατρικός κώδικας.*
- **δεοντολογικά** &(λόγ.)
- **δεοντολογικώς** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. < γαλλ. déontologique < déontolog(ie) = *δεοντολογ(ία)* -ique = *-ικός*· λόγ. *δεοντολογικ(ός) -ώς*]
- **δέος** το [δέos] Ο46 : θαυμασμός που συνοδεύεται από αισθήματα φόβου ή ανησυχίας για κτ. που ξεπερνά τις πνευματικές ή σωματικές μας δυνάμεις: *Με αισθήματα δέους. Καταλαμβάνεται / σιωπά από ~.* ΦΡ *αντίπαλο* ~.*[λόγ. < αρχ. *δέος*]
- **δεσπόζω** [δespózo] Ρ2.1α : **1.** για κτ. το οποίο λόγω όγκου ή θέσης, καθώς βρίσκεται συνήθ. σε ένα υψηλότερο σημείο, επιβάλλεται με την παρουσία του: *Στην κορυφή του λόφου δεσπόζει ένα βενετσιάνικο κάστρο. Ο Ταΰγετος δεσπόζει στην κοιλάδα του Ευρώτα. Οι ουρανοξύστες που δεσπόζουν στον ουρανό της Νέας Υόρκης.* || *Η ιδιοφυΐα του δέσποσε στη μουσική*

για έναν αιώνα, κυριάρχησε. *Στην καρδιά του δεσπόζει το μίσος*, κυριαρχεί. *Η φωνή του δεσπόζει μέσα στην οχλοβοή*. **2.** για κτ. το οποίο αποτελεί το πιο ενδιαφέρον ή το πιο σημαντικό στοιχείο ανάμεσα σε πολλά άλλα: *Στις συνομιλίες για το Κυπριακό δέσποζε το θέμα των ομήρων*.[λόγ. < αρχ. *δεσπόζω* `έχω την εξουσία΄ σημδ. γαλλ. dominer]

- **δεσπόζων -ουσα -ον** [despózon] E12 : **α.** που κυριαρχεί και επιβάλλεται: *Δεσπόζουσα φυσιογνωμία*. **β.** (ως ουσ.) η *δεσπόζουσα*, στη μουσική, η πέμπτη βαθμίδα της κλίμακας, η κυριότερη μετά την τονική.[λόγ.: α: αρχ. *δεσπόζων* `που έχει την εξουσία΄ σημδ. γαλλ. dominant· β: σημδ. γαλλ. dominante]
- **δέσποινα** η [déspina] O27 : **1.** (παρωχ.) τιμητικός τίτλος ή προσφώνηση για σεβάσμια κυρία. **2.** *Δέσποινα*, τίτλος της Παναγίας: *Παναγιά μου Δέσποινα, βοήθησέ με. Η Δέσποινα ταράχτηκε και δάκρυσαν οι εικόνες*.[1: λόγ. < αρχ. *δέσποινα*· 2: μσν. *Δέσποινα* (< αρχ. *δέσποινα*)]
- **δέων -ουσα -ον** [déon] E12 : (λόγ.) **α.** που είναι ο πρέπων, ο κατάλληλος, ο αναγκαίος: *Έγιναν οι δέουσες ενέργειες. Δε δόθηκε η δέουσα προσοχή. Τον αντιμετώπισαν με το δέοντα σεβασμό*. (απαρχ. έκφρ.) *τι δέον γενέσθαι*;* **β.** (ως ουσ.) το *δέον*: **β1.** το πρέπον, το κατάλληλο, το αναγκαίο: *Οφείλουμε να πράξουμε το δέον*. (έκφρ.) *πλέον* του δέοντος. υπέρ* το δέον*. **β2.** (πληθ., παρωχ.) τα *δέοντα*, τα χαιρετίσματα: *Τα δέοντα στους γονείς σου*.[λόγ. < ελνστ. *δέων* < αρχ. *τό δέον* ουσιαστικοπ. ουδ. μεε. του ρ. *δεῖ* `είναι αναγκαίο, είναι σωστό΄]
- **δήλιος -α -ο** [dílios] E6 : κυρίως στις εκφράσεις ~ *κολυμβητής*, πολύ έμπειρος και ικανός άνθρωπος. *δήλιο πρόβλημα*, άλυτο.[λόγ. < αρχ. *Δήλιος* `που προέρχεται από τη Δήλο΄]
- **δημιουργικός -ή -ό** [dimiurjikós] E1 : που έχει σχέση με τη δημιουργία, ιδίως την εμπνευσμένη ή την πρωτότυπη, και κυρίως που χαρακτηρίζεται από αυτήν: ~ *άνθρωπος / νους. Δημιουργική ικανότητα / φαντασία / διάθεση. Δημιουργική εργασία / απασχόληση / μάθηση*. **δημιουργικά** ΕΠΙΡΡ: *Εργάζεται* ~.

Χρησιμοποιεί ~ τις γνώσεις του.[λόγ. < ελνστ. *δημιουργικός*, αρχ. σημ.: `που ανήκει σε τεχνίτη΄]

- **δημιουργικότητα** η [dimiurjikótita] O28 : η ιδιότητα του δημιουργικού: *Να απελευθερώσουμε τη ~ τουπαιδιού.*[λόγ. *δημιουργικ(ός) -ότης* > *-ότητα*]
- **δημιουργώ** [dimiurgó] **-ούμαι** P10.9 : **1.** παράγω κτ., κάνω να υπάρξει κτ. που πριν δεν υπήρχε: *Τίποτε δε δημιουργείται από το μηδέν. Ο άνθρωπος δημιούργησε τις τέχνες και τις επιστήμες. Με τις επενδύσεις δημιουργούνται νέες θέσεις εργασίας. Η πρόοδος της τεχνολογίας δημιούργησε νέες ανάγκες / δυνατότητες / προοπτικές.* || (για το Θεό) δίνω υπόσταση, οντότητα, ζωή: *Ο Θεός δημιούργησε τον κόσμο σε έξι ημέρες.* **2.** (για πνευματικό, καλλιτεχνικό δημιούργημα) παράγω κτ. πρωτότυπο, εμπνευσμένο: *Ο αληθινός καλλιτέχνης δημιουργεί, δε μιμείται.* **3α.** με ενέργειες, πράξεις, δραστηριότητες παράγω, προκαλώ, διαμορφώνω (ή γίνομαι αιτία για) ένα αποτέλεσμα, ένα (νέο) γεγονός, μια (νέα) κατάσταση: *~ φασαρίες / επεισόδια / καβγάδες. Μη (μου) δημιουργείς προβλήματα / δυσκολίες / μπελάδες. Η υπερβολική ανάπτυξη των πόλεων δημιούργησε μεγάλα προβλήματα. Προσπαθεί να δημιουργήσει εντυπώσεις.* || κάνω: *~ περιουσία / χρέη / φιλίες / οικογένεια.* **β.** (παθ., στο γ' πρόσ.) για κτ. που προκύπτει ως αποτέλεσμα ενεργειών, δραστηριοτήτων, διαδικασιών ή άλλων γεγονότων που προηγήθηκαν: *Δημιουργήθηκε ένταση / όξυνση / κλίμα αναταραχής. Δημιουργείται ευχάριστη / δυσάρεστη ατμόσφαιρα / κατάσταση. Η διαδήλωση έληξε χωρίς να δημιουργηθούν επεισόδια. Από το σεισμό δημιουργήθηκαν ρωγμές σε πολλά σπίτια, προκλήθηκαν. Η τεχνητή λίμνη δημιουργήθηκε με φράγμα στα νερά του ποταμού.* **4.** (παθ.) προοδεύω, πετυχαίνω ιδίως ως επαγγελματίας: *Πήρε το πτυχίο του αλλά δε δημιουργήθηκε ακόμα. Νέος ευπαρουσίαστος και δημιουργημένος ζητεί νέα με ανάλογα προσόντα.* **5.** κατασκευάζω, επινοώ: *~ ένα νέο προϊόν / μια καινούρια μέθοδο.*λόγ. < ελνστ. *δημιουργῶ*, αρχ. σημ.: `κατασκευάζω΄]

- **δημοκράτης** ο[δimokrátis] Ο10 θηλ. **δημοκράτισσα** [δimokrátisa] Ο27 : οπαδός του δημοκρατικού πολιτεύματος, υποστηρικτής των αρχών και των θεσμών της δημοκρατίας: *Οι αγώνες των δημοκρατών κατά του φασισμού και του ολοκληρωτισμού.* || (ως επίθ.): *Δημοκράτες αγωνιστές.*[λόγ. < γαλλ. démocrate < démo(cratie) = *δημο(κρατία)* -*κράτης*, κατά το aristocrate = *αριστοκράτης* (διαφ. το μσν. *δημοκράτης* `αρχηγός ενός δήμου (Πράσινων, Βένετων)΄)· λόγ. *δημοκράτ(ης)* -*ισσα*]
- **δημοκρατία** η [δimokratía] Ο25 : **1.** πολιτικό σύστημα που στηρίζεται στην αρχή της λαϊκής κυριαρχίας και που λειτουργεί με βάση τη βούληση της πλειοψηφίας των πολιτών: *Αγωνίζομαι για τη ~. Ενισχύω / καταλύω / αποκαθιστώ / τραυματίζω / υπονομεύω τη ~. Αστική / σοσιαλιστική ~. Άμεση / έμμεση / αντιπροσωπευτική / μεικτή ~. Η ~ γεννήθηκε στην Ελλάδα. Λαϊκή* ~.* **2.** το συνταγματικό πολίτευμα στο οποίο ο ανώτατος άρχοντας είναι αιρετός: *Προεδρική / προεδρευόμενη / αβασίλευτη ~.* || *Βασιλευόμενη ~*, όπου ο ανώτατος άρχοντας (ο βασιλιάς) είναι κληρονομικός. **3.** κράτος με δημοκρατικό πολίτευμα: *Ελληνική ~. Ο Πρόεδρος της (Ελληνικής) Δημοκρατίας. Οι δημοκρατίες του βορρά / της Βαλτικής.* ΦΡ *~ της μπανάνας**.[λόγ. < αρχ. *δημοκρατία* `άμεση δημοκρατία΄ & γαλλ. démocratie < αρχ. *δημοκρατία*]
- **δημοκρατικός -ή -ό** [δimokratikós] Ε1 : **1.** που ανήκει ή που αναφέρεται στη δημοκρατία ή στο δημοκράτη: *Δημοκρατική παράταξη / εφημερίδα. Συνάντηση των δημοκρατικών κομμάτων. Δημοκρατικοί πολίτες.* **2.** που είναι σύμφωνος με τις αρχές της δημοκρατίας: *Δημοκρατικά ιδεώδη / φρονήματα. ~ διάλογος / αγώνας. Δημοκρατικές απόψεις. Δημοκρατικοί θεσμοί.* || (ως ουσ.) ο *δημοκρατικός*, οπαδός, υποστηρικτής της δημοκρατίας. || (συνήθ. πληθ.) οι *δημοκρατικοί*, ομάδα δημοκρατών, συνήθ. οργανωμένη: *Συγκέντρωση δημοκρατικών. Νίκησαν / ηττήθηκαν οι δημοκρατικοί στις εκλογές.* **δημοκρατικά** ΕΠΙΡΡ στη σημ. 2: *Η εκλογή του έγινε ~.*[λόγ. < αρχ. *δημοκρατικός*]
- **δημοκρατικότητα** η [δimokratikótita] Ο28 : σύνολο ιδιοτήτων και χαρακτηριστικών που προσιδιάζουν στη δημοκρατία ή στο

δημοκράτη: *Η ~ των θεσμών / των διαδικασιών / των νόμων. Αμφισβητείται η ~ των πεποιθήσεών του / της συμπεριφοράς του.*[λόγ. *δημοκρατικ(ός) -ότης* > *-ότητα*]

- **διαβουλεύομαι** [διαvulévome] Ρ5.1β : συσκέπτομαι μαζί με άλλους και ανταλλάσσω γνώμες.[λόγ. < αρχ. *διαβουλεύομαι*]
- **διαβούλευση** η [διαvúlefsi] Ο33 (συνήθ. πληθ.) : ιδιαίτερες συζητήσεις και ανταλλαγές απόψεων, ιδίως σε επίσημο επίπεδο: *Ο πρέσβης της Ελλάδας στην Άγκυρα ανακλήθηκε για διαβουλεύσεις. Απόρρητες / μυστικές διαβουλεύσεις.*[λόγ. *διαβουλεύ(ομαι) -σις* > *-ση*]
- **διαδηλώνω** [διαδilóno] **-ομαι** Ρ1 : **1.** εκφράζω κτ. δημόσια, διακηρύσσω: *Ο λαός θα συγκεντρωθεί στην πλατεία, για να διαδηλώσει τη συμπαράστασή του στο δοκιμαζόμενο λαό της Κύπρου.* **2.** πραγματοποιώ διαδήλωση ή μετέχω σ΄ αυτήν: *Χιλιάδες φοιτητές διαδηλώνουν ζητώντας την αποκατάσταση της δημοκρατίας.*[λόγ. < ελνστ. *διαδηλ(ῶ) -ώνω* `ορίζω καθαρά΄ σημδ. γαλλ. manifester]
- **διαδήλωση** η [διαδílosi] Ο33 : μαζική, δημόσια και οργανωμένη προβολή ενός αιτήματος ή μιας διεκδίκησης: *Οργανώνω / επιτρέπω / απαγορεύω / διαλύω μια ~. Φοιτητική ~. Στη ~ για το σεβασμό των ανθρώπινων δικαιωμάτων έλαβε μέρος πολύς κόσμος.*[λόγ. *διαδηλω-* (δες *διαδηλώνω*) *-σις* > *-ση* μτφρδ. γαλλ. manifestation]
- **διαδηλωτής** ο [διαδilotís] Ο7 θηλ. **διαδηλώτρια** [διαδilótria] Ο27 : αυτός που μετέχει σε διαδήλωση: *Η αστυνομία συνέλαβε πολλούς διαδηλωτές.*[λόγ. *διαδηλω-* (δες *διαδηλώνω*) *-τής* μτφρδ. γαλλ. manifestant· λόγ. *διαδηλω(τής) -τρια*]
- **διαιτησία** η [δietisía] Ο25 : **1.** η επίλυση μιας διαφοράς μεταξύ ατόμων ή κρατών από τρίτους (διαιτητές), τους οποίους έχουν επιλέξει οι ενδιαφερόμενοι: *Παραπομπή ενός θέματος στη ~. Η κυβέρνηση παρέπεμψε τη διαφορά εργοδοτών και εργαζομένων στη ~. Διεθνής ~.* **2.** (αθλ.) τα καθήκοντα, οι αρμοδιότητες του διαιτητή$_1$ και η άσκησή τους: *Η ~ του υπήρξε άψογη / μεροληπτική.* || ο διαιτητής ή το σύνολο των

διαιτητών: *Διατυπώνονται πολλές κατηγορίες εναντίον της ελληνικής διαιτησίας.*[λόγ. *διαιτη(τής) -σία* μτφρδ. γαλλ. arbitrage]

- **διαιτητεύω** [διetitévo] P5.1α : μεσολαβώ για την επίλυση διαφοράς. || (αθλ.) έχω την ευθύνη της ομαλής διεξαγωγής ενός αγώνα ως διαιτητής: *Ο Ιταλός διαιτητής διαιτήτευσε άριστα τον αγώνα μπάσκετ.*[λόγ. *διαιτητ(ής) -εύω*]
- **διαιτητής** ο [διetitís] O7 : **1.** (αθλ.) αυτός που επιβλέπει και ρυθμίζει τη διεξαγωγή ενός αγώνα σύμφωνα με ορισμένους κανονισμούς: *Ο ~ απέβαλε δύο αντίπαλους παίκτες για επικίνδυνο παίξιμο.* **2α.** (νομ.) αυτός που ορίζεται από τους διαδίκους (άτομα ή κράτη) για να ρυθμίσει τη διαφορά τους. **β.** άτομο ή κράτος που το κύρος του του επιτρέπει να συμβιβάσει αντιτιθέμενα συμφέροντα.[λόγ.: 2: αρχ. *διαιτητής*· 1: σημδ. αγγλ. umpire & γαλλ. arbitre]
- **διακανονίζω** [διakanonízo] **-ομαι** P2.1 : ρυθμίζω, τακτοποιώ συναινετικά ένα ζήτημα ακολουθώντας μια ορισμένη τυπική και ουσιαστική διαδικασία: *Η τράπεζα δίνει τη δυνατότητα στους οφειλέτες της να διακανονίσουν τα χρέη τους, για να μη γίνει κατάσχεση των περιουσιακών τους στοιχείων.*[λόγ. *δια- κανονίζω*]
- **διακονία** η [διakonía] O25 : **1.** (εκκλ.) το αξίωμα και το λειτούργημα του διακόνου. **2.** προσφορά υπηρεσίας σε συνάνθρωπο, ως χριστιανικό καθήκον. || (επέκτ.) έργο που γίνεται με αφοσίωση και ανιδιοτέλεια: *Αφιέρωσε τη ζωή του στη ~ της επιστήμης.* || *Η Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος,* οργανισμός που συντονίζει την ιεραποστολική δράση της Εκκλησίας.[λόγ. < ελνστ. *διακονία,* αρχ. σημ.: `υπηρεσία΄]
- **διακονώ** [διakonó] **-ούμαι** P10.9 : **1α.** προσφέρω με αφοσίωση τις υπηρεσίες μου σε κπ. συνάνθρωπό μου, κινούμενος από χριστιανική αγάπη. **β.** ασχολούμαι με κτ., εργάζομαι για κτ. με αφοσίωση και ανιδιοτέλεια: *Διακόνησε την επιστήμη σε όλη του τη ζωή.* **2.** (εκκλ.) είμαι διάκονος, υπηρετώ την εκκλησία ως διάκονος.[λόγ.: 1: αρχ. *διακονῶ*· 2: ελνστ. σημ.]
- **διακριτικότητα** η [διakritikótita] O28 : η ιδιότητα του διακριτικού [1]. **1α.** τρόπος συμπεριφοράς που δε θίγει και δεν ενοχλεί τους άλλους. ΑΝΤ αδιακρισία: *Μου ζήτησε με πολλή ~ να*

τον αφήσω μόνο του. Υποδείξεις και ερωτήσεις που δείχνουν έλλειψη διακριτικότητας. **β.** ήσυχος και αθόρυβος τρόπος ζωής. **2α.** τρόπος ενέργειας που επιτρέπει σε κπ. να μη γίνεται αντιληπτός: *Όλες οι προετοιμασίες έγιναν με τόση ~, ώστε κανένας δεν υποπτεύθηκε τίποτα.* **β.** ο χαρακτήρας αυτού που είναι απλός, που δεν είναι φανταχτερός, έντονος: *Η ~ των χρωμάτων.*[λόγ. < ελνστ. *διακριτικότης*, αιτ. *-ητα* `ικανότητα διάκρισης΄ κατά τη σημ. της λ. *διακριτικός* [1]]

- **διάλειμμα** το [διάlima & δjálima] Ο49 : προσωρινή διακοπή μιας δραστηριότητας ή μιας κατάστασης, καθώς και το αντίστοιχο χρονικό διάστημα: *Θα κάνω ένα μικρό ~ στη δουλειά μου, για να ξεκουραστώ. Το σχολικό ~,* ανάμεσα σε δύο διδακτικές ώρες. *Χτύπησε το κουδούνι για ~. Στο μεγάλο ~ παίξαμε μπάλα. Μετά την πρώτη πράξη του έργου γίνεται ~. Σήμερα είχε λιακάδα με διαλείμματα βροχής. Συνεχείς πόλεμοι με μικρά διαλείμματα ειρήνης.* (έκφρ.) *κατά διαλείμματα,* για κτ. που δε συμβαίνει συνεχώς, αλλά ακανόνιστα με σχετικά μεγάλες διακοπές: *Βρέχει / δουλεύει κατά διαλείμματα,* κατά διαστήματα. *φωτεινά διαλείμματα,* περίοδοι διανοητικής διαύγειας. **διαλειμματάκι** το ΥΠΟΚΟΡ: *Ας κάνουμε ένα ~ για να ξεκουραστούμε.*[λόγ. < ελνστ. *διάλειμμα* `παύση΄, αρχ. σημ.: `κενό΄]
- **διαλεκτική** η [dialektikí] Ο29 : **1.** η τέχνη του επιστημονικού διαλόγου. **2.** (φιλοσ.) **α.** η αναζήτηση της αλήθειας με τη μέθοδο των ερωταποκρίσεων που στηρίχτηκε στη μαιευτική του Σωκράτη. **β.** φιλοσοφική μέθοδος που ξεκινάει από μία θέση, την οποία στη συνέχεια θέτει σε αμφισβήτηση με την αντιπαράθεση απόψεων, για να καταλήξει στη σύνθεση των αντιθέσεων και με αυτό τον τρόπο στην εύρεση της αντικειμενικής πραγματικότητας: *Η ~ του Πλάτωνα / του Αριστοτέλη / του Χέγκελ / του Καντ. Η ~ του Μαρξ / του Ένγκελς,* ο διαλεκτικός υλισμός. **3.** η εσωτερική αντίθεση που υπάρχει σε μια κατάσταση: *Η ~ της φύσης / της οικονομίας.* [λόγ.: 2α: αρχ. *διαλεκτική·* 1, 2β, 3: σημδ. γερμ. Dialektik < αρχ. *διαλεκτική*]
- **διαλεκτικός** [1] **-ή -ό** [dialektikós] Ε1 : που ακολουθεί τη διαλεκτική στη διερεύνηση της αντικειμενικής

πραγματικότητας: *Διαλεκτική μέθοδος.* ~ *τρόπος διδασκαλίας.* || ~ *υλισμός,* θεωρία που αναπτύχθηκε από τους Μαρξ και Ένγκελς και σύμφωνα με την οποία το φυσικό και ιστορικό γίγνεσθαι στηρίζεται στη σύνθεση των αντιθέτων.

- **διαλεκτικά** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. < αρχ. *διαλεκτικός*]
- **διαλευκαίνω** [δialefkéno] **-ομαι** Ρ7.3 : ερευνώντας διεξοδικά βρίσκω τον αίτιο ή τα αίτια που προκάλεσαν κτ., φέρνω στο φως στοιχεία που αφορούν μια σκοτεινή υπόθεση: *Στη μελέτη του επιχειρεί να διαλευκάνει το ρόλο που έπαιξαν ορισμένοι πρωταγωνιστές του Εμφυλίου. Πρέπει να διαλευκάνουμε τις συνθήκες που οδήγησαν στα αιματηρά γεγονότα.* || εξιχνιάζω: *Οι ανακρίσεις δεν κατόρθωσαν να διαλευκάνουν το έγκλημα. Ένα μυστήριο που πρέπει να διαλευκανθεί.* [λόγ. < ελνστ. *διαλευκαίνω*]
- **διαλεύκανση** η [δialéfkansi] Ο33 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του διαλευκαίνω, το να ανακαλύπτω στοιχεία που εξηγούν, που φωτίζουν μια υπόθεση: *Η* ~ *ενός εγκλήματος / μυστηρίου,* εξιχνίαση. *Η* ~ *των συνθηκών που τον οδήγησαν στην ανταρσία.*[λόγ. *διαλευκαν- (διαλευκαίνω) -σις* > *-ση*]
- **διαλεχτός -ή -ό** [δjalextós] Ε1 : για κπ. ή για κτ. που διακρίνεται για τα προσόντα του ή για την ποιότητά του· εκλεκτός: ~ *άνθρωπος / επιστήμονας. Διαλεχτά φρούτα / προϊόντα. Θα εκθέσει τα πιο διαλεχτά κομμάτια της συλλογής του.*[μσν. *διαλεκτός* με ανομ. τρόπου άρθρ. [kt > xt] < αρχ. *διαλεκ- (διαλέγω) -τός*]
- **διαλλακτικός -ή -ό** [δialaktikós] Ε1 : **α.** που αποφεύγει τις έντονες διαφωνίες και συγκρούσεις κάνοντας υποχωρήσεις και συμβιβασμούς, όπου επιβάλλεται ή επιτρέπεται. ΑΝΤ αδιάλλακτος: *Στις συζητήσεις που έγιναν και οι δύο πλευρές φάνηκαν πολύ διαλλακτικές.* **β.** που ταιριάζει σε διαλλακτικό άνθρωπο: *Η στάση του ήταν πολύ διαλλακτική.* **διαλλακτικά** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. < ελνστ. *διαλλακτικός*]
- **διαλλακτικότητα** η [δialaktikótita] Ο28 : η ιδιότητα του διαλλακτικού, η διάθεση για συμβιβασμό και συνεννόηση. ΑΝΤ αδιαλλαξία: *Εάν οι αντίπαλες δυνάμεις επιδείξουν* ~, *θα*

αποφύγουν την ένοπλη σύγκρουση. Δείξε λίγη ~ και μην οδηγείς την κατάσταση στα άκρα.[λόγ. *διαλλακτικ(ός) -ότης > -ότητα*]

- **διαλογίζομαι** [dialojízome] P2.1β : (και λογ.) σκέπτομαι, επεξεργάζομαι κτ. με τη σκέψη, σύμφωνα με μια λογική ακολουθία.[ελνστ. & λόγ. < ελνστ. *διαλογίζομαι*, αρχ. σημ.: `εξισώνω λογαριασμούς΄]
- **διαλογικός -ή -ό** [dialojikós] E1 : που γίνεται με διάλογο ή που έχει μορφή διαλόγου: *Έγινε διαλογική συζήτηση. Τα διαλογικά έργα του Πλάτωνα. Στα μυθιστορήματά του υπάρχουν πολλά διαλογικά μέρη.* **διαλογικά** ΕΠΙΡΡ.
  [λόγ. < ελνστ. *διαλογικός*]
- **διαλογισμός** ο [dialojizmós] O17 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του διαλογίζομαι. **α.** (λογ.) η διαδικασία με την οποία ο νους επεξεργάζεται κτ.: *Ο συλλογισμός είναι ορισμένο είδος διαλογισμού. Άμεσος / έμμεσος / παραγωγικός / επαγωγικός ~.* **β.** βαθιά σκέψη: *Ήταν βυθισμένος σε διαλογισμούς.*[α: λόγ. < ελνστ. *διαλογισμός*, αρχ. σημ.: `εξίσωση λογαριασμών΄· β: ελνστ. *διαλογισμός*]
- **διάλογος** ο [διάλογος] O19 : **1.** συζήτηση, ανάμεσα σε δύο συνήθ. πρόσωπα ή ομάδες ανθρώπων, κατά την οποία καθένας από τους συνομιλητές παίρνει εναλλάξ το λόγο για να διατυπώσει, με σχετική συντομία, την άποψή του επάνω σε κάποιο θέμα: *Στη συνεδρίαση έγινε ένας έντονος ~ ανάμεσα στους εκπροσώπους της διοίκησης και των εργαζομένων. Άκουσα τον εξής διάλογο που έκανε ένας νεαρός με τον πατέρα του. Ο ~ κατέληξε σε μονόλογο του προέδρου του κόμματος.* || (επέκτ.) συνεχής ανταλλαγή απόψεων για την εξομάλυνση διαφορών, για την εξεύρεση κοινών αποδεκτών λύσεων κτλ.: *Χωρίς ειλικρινή διάλογο το χάσμα ανάμεσα στους γονείς και στα παιδιά θα μείνει αγεφύρωτο. Με δημιουργικό διάλογο μπορούν να διευθετηθούν πολλά δυσερή προβλήματα εξωτερικής πολιτικής. Άρχισε ο ~ των παραγωγικών τάξεων με την κυβέρνηση. Ο ~ των εκκλησιών*, μεταξύ εκπροσώπων των χριστιανικών δογμάτων. (έκφρ.) *~ κωφών**. **2.** τα λόγια που ανταλλάσσουν τα πρόσωπα σε ένα λογοτεχνικό, θεατρικό ή κινηματογραφικό έργο: *Οι διάλογοι είναι*

πολύ ζωντανοί / δεν αποδίδονται κατά λέξη στους υπότιτλους της ταινίας. **3.** φιλοσοφικό ή λογοτεχνικό έργο, στο οποίο η ανάπτυξη του θέματος γίνεται με ερωταποκρίσεις ανάμεσα σε διάφορα πρόσωπα: *Οι διάλογοι του Πλάτωνα. Οι «Νεκρικοί διάλογοι» του Λουκιανού.*[λόγ.: 1, 3: αρχ. *διάλογος*· 2: σημδ. γαλλ. dialogue (στη νέα σημ.) < λατ. dialogus < αρχ. *διάλογος*]

- **διαμαρτυρία** η [διαμαρτιρία] Ο25 : εκδήλωση με την οποία κάποιος δείχνει αντίθεση, αποδοκιμασία ή άρνηση για κτ., το οποίο τον αφορά και συνήθ. θεωρείται άδικο ή παράνομο: *Ατομική / ομαδική ~. Προφορική ~. Δέχομαι χωρίς ~ την αδικία που έγινε σε βάρος μου. Έκφραση / φωνή διαμαρτυρίας. Εκδηλώσεις / συγκέντρωση διαμαρτυρίας. Η βαριά φορολογία προκαλεί έντονες διαμαρτυρίες. Σε / εις ένδειξη διαμαρτυρίας.* (έκφρ.) *υψώνω* φωνή διαμαρτυρίας.* || γραπτή διαμαρτυρία: *Συντάσσω / υπογράφω / επιδίδω μια ~.* || (νομ.): *Εξώδικη πρόσκληση και ~.*[λόγ. < ελνστ. *διαμαρτυρία*, αρχ. σημ.: `νομική αμφισβήτηση΄]
- **διαμεσολάβηση** η [διαμεσολάβισι] Ο33 : η ενέργεια του διαμεσολαβώ.[λόγ. *διαμεσολαβη- (διαμεσολαβώ) -σις* > *-ση*]
- **διαμεσολαβητής** ο [διαμεσολαβητίς] Ο7 : αυτός που παρεμβαίνει ανάμεσα σε πρόσωπα, ομάδες, κράτη κτλ. για επίλυση διαφορών ή επίτευξη συμφωνίας: *Υπήρξε ~ ανάμεσα στις δύο παρατάξεις.* || *Ο κριτικός είναι ~ ανάμεσα στο συγγραφέα και στους αναγνώστες.*[λόγ. *διαμεσολαβη- (διαμεσολαβώ) -τής*]
- **διαμεσολαβώ** [διαμεσολαβό] Ρ10.9α : παρεμβαίνω ανάμεσα σε πρόσωπα, ομάδες, κράτη κτλ. για επίλυση διαφορών ή επίτευξη συμφωνίας: *Διαμεσολάβησε για την επίτευξη συμφωνίας ανάμεσα στις αντιμαχόμενες ομάδες του κόμματος.* || *Ο κριτικός διαμεσολαβεί ανάμεσα στο συγγραφέα και στους αναγνώστες.*[λόγ. *δια- μεσολαβώ*]
- **διαμοιράζω** [διαμιράζο] **-ομαι** Ρ2.1 : (λόγ.) μοιράζω.[λόγ. < μσν. *διαμοιράζω* < *δια- μοιράζω*]
- **διανθίζω** [διανθίζο] **-ομαι** Ρ2.1 : (για λόγο) προσθέτω σ΄ αυτόν διάφορα εκφραστικά στοιχεία με αποτέλεσμα να γίνεται συνήθ. πιο ωραίος ή ευχάριστος: *Διανθίζει το λόγο του με παροιμίες / λογοπαίγνια / ανέκδοτα / αποφθέγματα.* || (ειρ.): *Συζήτηση*

διανθισμένη με βρισιές και βωμολοχίες. || (μουσ.) *Διανθισμένη αντίστιξη.*[λόγ. < ελνστ. *διανθίζω* `στολίζω με άνθη΄]

- **διανόηση** η [δianóisi] O33 (χωρίς πληθ.) : **1.** η ενέργεια του διανοούμαι· βαθιά και ιδίως φιλοσοφική σκέψη: *Γλώσσα και ~ βρίσκονται σε στενή μεταξύ τους συνάφεια.* **2.** το σύνολο των διανοουμένων μιας χώρας, εποχής κτλ.: *Η ελληνική / ξένη ~. Εκπρόσωπος / κόμμα της διανόησης.*[λόγ. < αρχ. *διανόη(σις) -ση*]
- **διανοητής** ο [δianoitís] O7 : ο δημιουργός φιλοσοφικής σκέψης.[λόγ. < αρχ. *διανοητής*]
- **διανοητικός -ή -ό** [δianoitikós] E1 : **1.** νοητικός: *Διανοητική προσπάθεια / ικανότητα / ανεπάρκεια / κατάπτωση / καθυστέρηση. Διανοητικές λειτουργίες. Διανοητικό παιχνίδι.* || (ψυχ.) *Διανοητική ηλικία.* **2.** που έχει σχέση με τη διανόηση. **διανοητικά** & (λόγ.) **διανοητικώς** ΕΠΙΡΡ στη σημ. 1: *Άνθρωπος ~ ανάπηρος / καθυστερημένος.*[λόγ. < αρχ. *διανοητικός*· λόγ. < ελνστ. *διανοητικῶς*]
- **διανοητικότητα** η [δianoitikótita] O28 : η ιδιότητα εκείνου που είναι διανοητικός και κυρίως η νοητική ικανότητα.[λόγ. *διανοητικ(ός) -ότης* > *-ότητα*]
- **διανοούμαι** [δianoúme] P10.9β : **1.** (σπάν.) σκέφτομαι σε βάθος και ιδίως κάνω φιλοσοφικό στοχασμό. **2.** (ιδίως σε αρνητική πρόταση) σκέφτομαι: *Δεν μπορώ να διανοηθώ πώς / γιατί το έκανε αυτό. Ποτέ του δε διανοήθηκε να πολιτευθεί. Διανοήθηκες ποτέ τι σημαίνει να χάσεις το παιδί σου;*[λόγ. < αρχ. *διανοοῦμαι* `έχω στο μυαλό μου΄ κατά τη σημ. της λ. *διάνοια*]
- **διανοούμενος** ο [δianoúmenos] O20α θηλ. **διανοούμενη** [δianoúmeni] O32 : αυτός που ασχολείται με πνευματικές δραστηριότητες και χαρακτηρίζεται από βαθιά, συνήθ. φιλοσοφική, σκέψη: *Παριστάνει το διανοούμενο ενώ είναι τελείως ακαλλιέργητος. Διανοούμενοι και τεχνοκράτες.* || (επέκτ.): *Είναι ο ~ της οικογένειας· συνεχώς διαβάζει.*[λόγ. μτχ. ενεστ. του ρ. *διανοούμαι* μτφρδ. γαλλ. intellectuel· λόγ. *διανοούμεν(ος) -η*]

- **διαπαιδαγώγηση** η [διαπεδαγόjisi] Ο33 : χρήση μέσων, μεθόδων κτλ. με στόχο την ηθική και πνευματική ανάπτυξη ενός νέου κυρίως ατόμου: *Ανέθεσε τη ~ των παιδιών του σε ξακουστούς δασκάλους. Πολιτική / κοινωνική / σεξουαλική ~. Μένει στο σπίτι κι ασχολείται με τη ~ των παιδιών της.* || η σχετική μέθοδος: *Καταπιεστική / συντηρητική / φιλελεύθερη ~.* || το σχετικό αποτέλεσμα: *Έχει κάποιος καλή / κακή ~ από το σπίτι του.*[λόγ. *διαπαιδαγωγη- (διαπαιδαγωγώ) -σις* > *-ση*]
- **διαπαιδαγωγώ** [διαπεδαγογό] **-ούμαι** Ρ10.9 : χρησιμοποιώ διάφορα μέσα, μεθόδους κτλ. με στόχο την ηθική και πνευματική ανάπτυξη ενός νέου κυρίως ατόμου: *Καθήκον του δασκάλου είναι να διαπαιδαγωγεί τους νέους.*[λόγ. < αρχ. *διαπαιδαγωγῶ* `φροντίζω παιδιά΄ κατά τη σημ. της λ. *παιδαγωγώ*]
- **διαπλάθω** [διαπλάθο] **-ομαι** Ρ
  αόρ. *διέπλασα*, απαρέμφ. *διαπλάσει*, παθ.
  αόρ. *διαπλάστηκα*, απαρέμφ. *διαπλαστεί*, μπτ. *διαπλασμένος* : (για πρόσ.) διαμορφώνω κπ. ηθικά και πνευματικά, διαπαιδαγωγώ: *Καθήκον της παιδείας είναι να διαπλάθει σωστά το παιδί.* || (επέκτ.): *~ το ήθος / το χαρακτήρα κάποιου.*[λόγ. < αρχ. *διαπλάσσω* μεταπλ. για προσαρμ. στη δημοτ. κατά το *πλάσσω* > *πλάθω*]
- **διάπλαση** η [διάplasi] Ο33 : **1.** ηθική και πνευματική διαμόρφωση, διαπαιδαγώγηση: *Στόχος του νέου καθεστώτος είναι η ~ ενός ανθρώπου νέου τύπου.* || (επέκτ.): *~ του ήθους / του χαρακτήρα.* **2.** διαδικασία κατά την οποία παίρνει κτ. την οριστική του μορφή καθώς και το αποτέλεσμα αυτής της διαδικασίας: *Σωματική ~. Φυσική / φυσιολογική ~. Η σωστή σωματική ~ προϋποθέτει καλή διατροφή και άσκηση.* || (γεωλ.) *~ στρωμάτων.*[λόγ. < ελνστ. *διάπλα(σις) -ση*]
- **διαπλαστικός -ή -ό** [διαplastikós] Ε1 : που ανήκει ή που αναφέρεται στη διάπλαση: *Ο ~ ρόλος της παιδείας.*[λόγ. < ελνστ. *διαπλαστικός*]
- **διαπολιτισμικός -ή -ό** [διαpolitizmikós] Ε1 : που αναφέρεται σε δύο ή περισσότερους πολιτισμούς: *Διαπολιτισμικές σχέσεις / εκδηλώσεις.*[λόγ. *δια-* + *πολιτισμικός* μτφρδ. αγγλ. intercultural]

- **διαπραγματεύομαι** [διαπραγματέvome] Ρ5.1β : κάνω διαπραγμάτευση. **1.** συζητώ, συνεννοούμαι με σκοπό τη σύναψη συμφωνίας σχετικά με κτ.: *Η κυβέρνηση διαπραγματεύεται τη σύναψη ενός δανείου. Αντιπροσωπείες των εμπολέμων διαπραγματεύονται τους όρους της ανακωχής / της ειρήνης. ~ την αγορά / την πώληση ενός ακινήτου. ~ την τιμή / τους όρους πληρωμής / τον τρόπο εξόφλησης·* (πρβ. *παζαρεύω*). **2.** (σπάν.) αναλύω και παρουσιάζω με λεπτομέρειες ένα θέμα, πραγματεύομαι.[λόγ. < ελνστ. *διαπραγματεύομαι* `κερδίζω από εμπόριο΄, αρχ. σημ.: `εξετάζω λεπτομερειακά΄ σημδ. γαλλ. négotier]
- **διαπραγμάτευση** η [διαπραγμάτεfsi] Ο33 : **1.** συζήτηση, συνεννόηση που γίνεται με σκοπό τη σύναψη συμφωνίας σχετικά με κτ.: *Αρνείται κάθε ~.* || (πληθ.) σύνολο από σχετικές συζητήσεις: *Μακρόχρονες / μυστικές διαπραγματεύσεις. Αρχίζουν / διακόπτονται / επαναλαμβάνονται οι διαπραγματεύσεις για τη σύναψη μιας συνθήκης. Διαπραγματεύσεις για την αγορά / την πώληση ενός ακινήτου. Είμαστε ακόμα στο στάδιο των διαπραγματεύσεων.* (έκφρ.) *κάθομαι στο τραπέζι* των διαπραγματεύσεων.* **2.** (σπάν.) λεπτομερής ανάλυση και παρουσίαση ενός θέματος, πραγμάτευση: *Εκτενής / λεπτομερής / ανεπαρκής ~. Η ~ του θέματος γίνεται από τελείως διαφορετική σκοπιά.*[λόγ. *διαπραγματεύ(ομαι) -σις* > *-ση* μτφρδ. γαλλ. négotiation]
- **διαπραγματεύσιμος -η -ο** [διαπραγματέfsimos] Ε5 : που μπορεί να γίνει αντικείμενο διαπραγμάτευσης, ιδίως συζητήσεων για σύναψη μιας συμφωνίας: *Τα εθνικά μας σύνορα δεν είναι διαπραγματεύσιμα. Τίτλοι διαπραγματεύσιμοι στο χρηματιστήριο. Τιμή μη διαπραγματεύσιμη.*[λόγ. *διαπραγματεύ(ομαι) -σιμος*]
- **διαπραγματευτής** ο [διαπραγματεftís] Ο7 θηλ. **διαπραγματεύτρια** [διαπραγματέftria] Ο27 : αυτός που κάνει τις διαπραγματεύσεις, ιδίως τις συζητήσεις για σύναψη μιας συμφωνίας: *Ο Έλληνας / ο Τούρκος ~. Παρά τις έντονες πιέσεις οι διαπραγματευτές δεν κατέληξαν σε*

συμφωνία.[λόγ. *διαπραγματεύ(ομαι) -τής· λόγ. διαπραγματευ(τής) -τρια*]

- **διαπραγματευτικός -ή -ό** [διapraγmateftikós] Ε1 : που έχει σχέση με τη διαπραγμάτευση, τις συζητήσεις για σύναψη συμφωνίας: *Τα διαπραγματευτικά όπλα / ατού κάποιου. Διαπραγματευτική επιτυχία.* **διαπραγματευτικά** ΕΠΙΡΡ: *Ισχυροποιήθηκε ~ η θέση της χώρας μας.*[λόγ. *διαπραγματευτ(ής) -ικός*]
- **διαπρεπής -ής -ές** [διaprepís] Ε10 : (για πρόσ.) που είναι πολύ καλός σε ορισμένο τομέα και γι΄ αυτό πολύ γνωστός: *Ένας ~ επιστήμονας / πολιτικός.*[λόγ. < αρχ. *διαπρεπής*]
- **διαπρέπω** [διaprépo] Ρ αόρ. *διέπρεψα*, απαρέμφ. *διαπρέψει* : έχω μεγάλες επιτυχίες σε ορισμένο τομέα και γι΄ αυτό είμαι πολύ γνωστός: *Σπούδασε νομικά και διέπρεψε ως δικηγόρος. Έλληνας καλλιτέχνης / επιστήμονας που διαπρέπει στο εξωτερικό.*[λόγ. < αρχ. *διαπρέπω*]
- **διασκεδάζω** [διaskeδázo] **-ομαι** στη σημ. ΙΙ Ρ2.1 : **Ι1α.** ενεργώ έτσι ώστε να περνώ ευχάριστα: *Τα παιδιά διασκεδάζουν φτιάχνοντας καρικατούρες. Διασκεδάζει ακούγοντας μουσική. Μαζεύονται πότε στο σπίτι του ενός και πότε στου άλλου και διασκεδάζουν.* ~ *με* κτ., με ορισμένο τρόπο, αντικείμενο κτλ.: ~ *με τα αστεία / με τις χειρονομίες κάποιου.* ~ *με* κπ., με τις ενέργειές του. **β.** κάνω κπ. άλλο να περνάει ευχάριστα, να διασκεδάζει: *Θα πάρω κι ένα γελωτοποιό να με διασκεδάζει.* **2.** διασκεδάζω πηγαίνοντας σε ειδικό κατάστημα: ~ *σε ταβέρνα / σε μπαρ / σε ντισκοτέκ / σε νυχτερινό κέντρο. Διασκεδάζει όλη τη νύχτα και την ημέρα κοιμάται· πού να βρει καιρό για δουλειά! Πού θα πάμε να διασκεδάσουμε απόψε;* **ΙΙ.** (λόγ.) (για κτ. δυσάρεστο, ιδίως συναίσθημα) διασκορπίζω, διαλύω: ~ *τους φόβους / τις υποψίες / τις ανησυχίες / τη θλίψη κάποιου.* [λόγ.: ΙΙ: ελνστ. *διασκεδάζω* `διασκορπίζω΄· Ι: σημδ. γαλλ. dissiper, se diverter]
- **διασκέδαση** η [διaskéδasi] Ο33 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του διασκεδάζω· το να ενεργεί κανείς έτσι, ώστε να περνά ευχάριστα: *Προτιμάει τη ~ από τη δουλειά. Η ζωή δεν είναι μόνο*

διασκεδάσεις. Μοναδική του ~ είναι το διάβασμα / η τηλεόραση / το θέατρο. (έκφρ.) *κάνω κτ. για ~*, για να διασκεδάσω. *είναι κτ. ~*, είναι πολύ ευχάριστο ή εύκολο: *Αυτή η δουλειά είναι για μένα ~.* (λόγ.) *προς (μεγάλη) ~ όλων*, με αποτέλεσμα όλοι να γελάσουν (πολύ). (ευχή) *καλή ~.* || *Κέντρο διασκεδάσεως*, ειδικό κατάστημα, στο οποίο οι άνθρωποι διασκεδάζουν: *Καμπαρέ και άλλα κέντρα διασκεδάσεως. Νυχτερινό κέντρο διασκεδάσεως.* [λόγ. < ελνστ. *διασκέδα(σις)* `διασκόρπιση΄ - *ση* σημδ. γαλλ. dissipation, divertissement]

- **διασκεδαστικός -ή -ό** [διaskeδastikós] Ε1 : **1.** που είναι τέτοιος, ώστε να συντελεί στη διασκέδαση, να μας κάνει να περνούμε ευχάριστα: *Μια διασκεδαστική ιστορία / θεατρική παράσταση / κινηματογραφική ταινία. Διασκεδαστικό παιχνίδι / περιστατικό / συμβάν. Ένας πολύ ~ άνθρωπος.* **2.** (σπάν.) ασήμαντος κι επομένως αστείος ή γελοίος: *Διασκεδαστικό επιχείρημα.* **διασκεδαστικά** ΕΠΙΡΡ. [λόγ. < ελνστ. *διασκεδαστικός* `κατάλληλος για διασκορπισμό΄ σημδ. γαλλ. divertissant]
- **διασυλλογικός -ή -ό** [διasilojikós] Ε1 : που γίνεται μεταξύ δύο ή περισσότερων συλλόγων: *Διασυλλογικοί αθλητικοί αγώνες.*[λόγ. *δια-* + *συλλογικός* μτφρδ. αγγλ. interclub ή γαλλ. interclubs]
- **διασφαλίζω** [διasfalízo] **-ομαι** Ρ2.1 : (λόγ.) κάνω κτ. ασφαλές, το προστατεύω από κινδύνους παίρνοντας σχετικά μέτρα: *Να διασφαλίσουμε τους θεσμούς / τη δημοκρατία / τα σύνορά μας. ~ τη θέση μου.*[λόγ. < ελνστ. *διασφαλίζομαι* με τροπή σε ενεργ. κατά το *ασφαλίζω*]
- **διασφάλιση** η [διasfálisi] Ο33 : (λόγ.) η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του διασφαλίζω.[λόγ. *διασφαλι- (διασφαλίζω) -σις* > *-ση*]
- **διασώζω** [διasózo] **-ομαι** Ρ αόρ. *διέσωσα*, απαρέμφ. *διασώσει*, παθ. αόρ. *διασώθηκα*, απαρέμφ. *διασωθεί* : **α.** σώζω κπ. από κίνδυνο, συνήθ. θανάσιμο: *Σωστικά μέσα κάθε είδους αγωνίζονται να διασώσουν τους ναυαγούς. Ο πιλότος του αεροπλάνου διασώθηκε πέφτοντας με αλεξίπτωτο.* **β.** εμποδίζω την καταστροφή ή την απώλεια κάποιου πράγματος, κάποιου υλικού αγαθού: *Ό,τι*

διασώθηκε μετά την πυρκαγιά / από την αρχαία γραμματεία. Να διασώσουμε το λαϊκό μας πολιτισμό.[λόγ. < αρχ. *διασῴζω*]

- **διασωθείς -είσα -έν** [διασοθίς] Ε12γ : (λόγ.) που διασώθηκε από κπ. κίνδυνο, συνήθ. θανάσιμο: *Οι διασωθέντες ναυαγοί.* || (ως ουσ.): *Οι διασωθέντες μεταφέρθηκαν αμέσως στο νοσοκομείο.* [λόγ. < μτχ. παθ. αορ. του αρχ. ρ. *διασῴζω*]
- **διάσωση** η [διάσοσι] Ο33 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του διασώζω: *Πλοία και ελικόπτερα σπεύδουν για τη ~ των ναυαγών. Επείγει η ~ των αρχαίων μνημείων.*[λόγ. < ελνστ. *διάσω(σις) -ση*]
- **διασωστικός -ή -ό** [διασοστικός] Ε1 : που μπορεί να διασώζει ή που αναφέρεται στη διάσωση: *Διασωστικά μέσα.*[λόγ. < ελνστ. *διασωστικός*]
- **διατεθειμένος -η -ο** [διατεθιμένος] Ε3 μππ. του *διαθέτω* : (για πρόσ.) **α.** που είναι πρόθυμος, που δέχεται να κάνει κτ.: *Δεν είμαι ~ να σε πληρώσω.* **β.** (με επίρρ.): *Είναι κάποιος ~ φιλικά / εχθρικά απέναντι σε κπ. / κτ.*, αισθάνεται φιλία / έχθρα γι΄ αυτόν.[λόγ.: β: αρχ. *διατεθειμένος* μππ. του ρ. *διατίθημι*· α: σημδ. γαλλ. être disposé]
- **διαύγεια** η [διάνjια] Ο27 : **α.** η κατάσταση αυτού που είναι διαυγής, που δεν είναι θολός: *Η ~ του νερού / της ατμόσφαιρας.* **β.** (μτφ.) πνευματική καθαρότητα: *Πνευματική ~ / ~ πνεύματος*, για κπ. που έχει ακμαίες ή ακέραιες τις πνευματικές του λειτουργίες. *Όταν είμαι κουρασμένος δεν έχω ~. Παρά τη μεγάλη ηλικία του έχει πλήρη ~.* || σαφήνεια: *Έθεσε το ζήτημα με απόλυτη ~.*[λόγ. < ελνστ. *διαύγεια*]
- **διαυγής -ής -ές** [διαvjís] Ε10 : **1.** για υγρό ή για αέριο που, χάρη στην απουσία κάθε ξένου στοιχείου από τη μάζα του, επιτρέπει τη διέλευση των φωτεινών ακτίνων, με αποτέλεσμα να μπορεί κανείς να δει καθαρά μέσα από αυτό. ΑΝΤ θολός: *~ ατμόσφαιρα. Διαυγή νερά. Κρύσταλλο απόλυτα διαυγές.* ΑΝΤ θαμπό. **2.** (μτφ.) για κτ. που το χαρακτηρίζει η ειλικρίνεια ή η σαφήνεια, που δεν καλύπτει, που δε συσκοτίζει τίποτε: *Διαυγές βλέμμα. ~ νους / διάνοια.*[λόγ. < αρχ. *διαυγής*]

- **διαφάνεια** η [διαφάνια] Ο27 : **Ι.** ΑΝΤ αδιαφάνεια. **1.** η ιδιότητα του σώματος που είναι διαφανές, που επιτρέπει να διακρίνονται τα αντικείμενα που είναι πίσω από αυτό: *Η ~ του νερού / της ατμόσφαιρας.* **2.** (μτφ.) η κατάσταση ή οι συνθήκες που επιτρέπουν σε κπ. να μαθαίνει την πραγματικότητα και την αλήθεια: *Πρέπει να υπάρχει ~ στη διαχείριση του δημόσιου χρήματος.* **ΙΙ.** εικόνα αποτυπωμένη σε διαφανές υλικό (γυαλί, φιλμ κτλ.) που προβάλλεται σε οθόνη με τη βοήθεια προβολέα· φωτεινή διαφάνεια: *Κατά τη διάλεξη θα γίνει και προβολή διαφανειών. Ο καθηγητής της ιστορίας γράφει τα βασικά σημεία κάθε κεφαλαίου σε διαφάνειες και τις προβάλλει στους μαθητές.*[λόγ.: Ι1: αρχ. *διαφάνεια*· Ι2, ΙΙ: σημδ. γαλλ. transparence]
- **διαφανής -ής -ές** [διαφανίς] Ε10 : ΑΝΤ αδιαφανής. **1.** για στερεό σώμα που επιτρέπει να περάσουν οι φωτεινές ακτίνες μέσα από τη μάζα του, ώστε να διακρίνονται τα αντικείμενα που βρίσκονται πίσω από αυτό: *Διαφανές κρύσταλλο / τζάμι / χαρτί.* || *Διαφανές ύφασμα,* πολύ λεπτό και με αραιή ύφανση. || διαυγής: *~ ατμόσφαιρα,* χωρίς σύννεφα ή ομίχλη. **2.** (μτφ.) για κτ. που αφήνει να φανεί η πραγματικότητα, που δεν μπορεί να κρύψει ή να συγκαλύψει την αλήθεια: *Οι προθέσεις του είναι διαφανείς και μάταια προσπαθεί να μας παραπλανήσει. Οι διορισμοί θα γίνουν με διαφανή τρόπο. Οι αποφάσεις λαμβάνονται με διαφανείς διαδικασίες.*[λόγ. < αρχ. *διαφανής*]
- **διάφανος -η -ο** [διάφανος] Ε5 : ΣΥΝ διαφανής. **1.** ως θετικός χαρακτηρισμός για κτ. πολύ λεπτό και ευαίσθητο ή εύθραυστο: *Διάφανη επιδερμίδα / πορσελάνη.* || διαυγής: *Διάφανη ατμόσφαιρα. Τα διάφανα νερά του Αιγαίου πελάγους.* **2.** (μτφ.) που δεν κρύβει ή που δεν μπορεί να κρύψει την πραγματικότητα: *Η ζωή του ήταν πάντα διάφανη. Διάφανο βλέμμα,* που δείχνει ειλικρίνεια. **διάφανα** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. *διαφαν(ής)* μεταπλ. *-ος* για προσαρμ. στη δημοτ.]
- **διαφορετικός -ή -ό** [διαφορετικός] Ε1 : **1.** για κπ. ή για κτ. που διαφέρει, που παρουσιάζει διαφορές από κπ. ή από κτ. άλλο, που δεν είναι ίδιος ή όμοιος με κπ. ή με κτ. άλλο: *Δεν πρόκειται για το ίδιο πρόσωπο, αλλά για δύο διαφορετικά πρόσωπα. Οι δίδυμοι δεν*

είναι πάντοτε όμοιοι, μερικές φορές είναι διαφορετικοί. Παιδιά με ίδια ηλικία, με διαφορετική όμως ανάπτυξη. Δεν ταιριάζουν, είναι τελείως διαφορετικοί (χαρακτήρες). Έχουμε διαφορετικά ενδιαφέροντα. Αυτό που λες είναι κάτι διαφορετικό, μια άλλη άποψη ή μια άλλη πλευρά του ζητήματος. || για κπ. ή για κτ. που διαφέρει από τους άλλους, επειδή είναι πολύ καλύτερος: *Αυτός είναι ένας ~, ένας ξεχωριστός άνθρωπος. Πόσο διαφορετική θα μπορούσε να είναι η κατάσταση!* **2.** (σπάν.) για κπ. ή για κτ. που εμφανίζεται με μορφή διαφορετική από αυτή που είχε προηγουμένως: *Γύρισε ~ από το εξωτερικό,* αλλαγμένος. **διαφορετικά** ΕΠΙΡΡ αλλιώς. **1.** με διαφορετικό, με άλλον τρόπο: *Εγώ το αντιμετωπίζω ~ το πρόβλημα. Αυτός σκέφτεται ~ και όχι όπως οι άλλοι,* ορθότερα. *Δε γίνεται ~, πρέπει να πάω,* δεν υπάρχει άλλη λύση. **2.** σε διαφορετική, σε αντίθετη περίπτωση: *Φύγε τώρα, ~ θα αργήσεις.*[λόγ. < αρχ. *διαφορ(ῶ)* `παίρνω, λεηλατώ΄ (συν. του *διαφέρω*), συνοπτ. θ. *διαφορη-*, σφαλερά κατά το *φορώ - φόρεσα* αντί *διαφορητικός* μτφρδ. ιταλ. differente]

- **διαφοροποίηση** η [διαφοροπίisi] O33 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του διαφοροποιώ. **α.** επισήμανση διαφορών ανάμεσα σε δύο ή σε περισσότερα πράγματα, πρόσωπα, έννοιες, καταστάσεις: *Πρέπει να γίνει μια ~ των δύο περιπτώσεων.* **β.** εμφάνιση διαφορών ανάμεσα σε πράγματα ή σε έννοιες: *Υπάρχουν διαφοροποιήσεις στις αρχικές θέσεις του. Είναι γνωστή η διαφοροποίησή του από τις θέσεις των συνεργατών του.* || (βιολ.) εμφάνιση διαφορών ανάμεσα σε ομογενή κύτταρα ή ιστούς.[λόγ. *διαφοροποιη-(διαφοροποιώ) -σις* > *-ση*]
- **διαφοροποιώ** [διαφοροπιό] **-ούμαι** P10.9 : **1α.** δείχνω, επισημαίνω τη διαφορά που υπάρχει ανάμεσα σε δύο ή περισσότερες έννοιες ή πράγματα: *Πρέπει να διαφοροποιήσουμε την κατάσταση της ανεργίας από εκείνη της εθελούσιας αποχής από την εργασία.* **β.** για κτ. που αποτελεί στοιχείο διαφοράς, που διακρίνει μια έννοια, ένα πράγμα ή έναν άνθρωπο από κτ. ή από κπ. άλλο: *Εκείνο που διαφοροποιεί την πρότασή του από όλες τις άλλες είναι ο ιδιαίτερος σεβασμός που δείχνει προς το*

περιβάλλον. **2.** (παθ.) **α.** για κτ. που αλλάζει, που γίνεται διαφορετικό από κτ. άλλο: *Έχουν διαφοροποιηθεί οι σημερινές συνθήκες σε σχέση με τις τότε.* **β.** (για πρόσ.) παρουσιάζομαι να υποστηρίζω διαφορετικές θέσεις ή απόψεις σε σχέση με παλαιότερες δικές μου ή με εκείνες κάποιου άλλου: *Ορισμένοι βουλευτές του κυβερνώντος κόμματος διαφοροποιήθηκαν από τις προτάσεις της κοινοβουλευτικής τους ομάδας.* || ~ *τη θέση μου / τη στάση μου,* την αλλάζω, διαφοροποιούμαι.[λόγ. *διάφορ(ος) -ο- + -ποιώ* από δ. γαλλ. différencier]

- **διάφορος -η -ο** [διάforos] E5 : (λόγ.) διαφορετικός. ΑΝΤ ίδιος.[λόγ. < αρχ. *διάφορος*]
- **διαφύλαξη** η [διαfílaksi] O33 : η ενέργεια του διαφυλάσσω: *Κύριο μέλημα όλων μας πρέπει να είναι η ~ της υγείας μας.*[λόγ. < ελνστ. *διαφύλαξις (-σις > -ση)*]
- **διαφυλάσσω** [διαfiláso] **-ομαι** & **διαφυλάττω** [διαfiláto] **-ομαι** P2.2 & **διαφυλάγω** [διαfiláγo] **-ομαι** P3 : φροντίζω ώστε να διατηρηθεί κτ. μέσα στην πορεία του χρόνου, να μη χαθεί, να μην καταστραφεί ή να μη λησμονηθεί: *Πρέπει να διαφυλάξουμε τους αρχαιολογικούς μας θησαυρούς / την πολιτιστική μας παράδοση. Για να διαφυλαχθούν τα δάση μας πρέπει να ενδιαφερθούμε όλοι. Διαφύλαξε την τιμή της / το κύρος της.*[λόγ. < ελνστ. *διαφυλάσσω `κρατώ σε ασφάλεια΄ & αρχ. διαφυλάσσω, διαφυλάττω `παρατηρώ προσεχτικά΄· προσαρμ. στη δημοτ. κατά το φυλάσσω > φυλάγω*]
- **διαφωτίζω** [διαfotízo] **-ομαι** P2.1 : πληροφορώ κπ. σωστά, τον ενημερώνω για θέματα που αγνοεί ή για τα οποία έχει ελλιπείς ή λανθασμένες πληροφορίες: *Πρέπει να διαφωτίσουμε τη νεολαία, ώστε να μην πέσει θύμα των ναρκωτικών.* || ειρωνικά, όταν δε θεωρούμε τις εξηγήσεις και τις διευκρινίσεις ικανοποιητικές ή αξιόπιστες: *Μήπως μπορείς να με διαφωτίσεις, εσύ που είσαι ενημερωμένος; Δε διαφωτίστηκα και πολύ με όσα μου είπε.*[λόγ. < ελνστ. *διαφωτίζω*]
- **διαφώτιση** η [διαfótisi] O33 : η ενέργεια του διαφωτίζω, η σωστή και ολόπλευρη πληροφόρηση που απευθύνεται συνήθ. σε ομάδες ή σε σύνολα ανθρώπων: ~ *του κοινού για την αξία της προληπτικής*

ιατρικής. Σεξουαλική ~ των νέων. || προπαγάνδα, των κομμουνιστικών κυρίως κομμάτων, και με επέκταση, προσπάθεια να ενημερώσει και να πείσει κανείς κπ., με τρόπο επίμονο, πιεστικό ή και παραπλανητικό: *Δε χρειάζεται να μου κάνεις εμένα ~.*[λόγ. < ελνστ. *διαφώτι(σις) -ση* `ξεκαθάρισμα, εξήγηση΄, κατά τη σημ. του *διαφωτίζω*]

- **διαφωτισμός** ο [διafotizmós] Ο17 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του διαφωτίζω. || *Διαφωτισμός*, φιλοσοφικό, κοινωνικό και πολιτιστικό κίνημα που αναπτύχθηκε στην Ευρώπη κατά το 18ο αι., για την καταπολέμηση της άγνοιας, των προκαταλήψεων και των προλήψεων, με την εφαρμογή της λογικής ανάλυσης: *Ο δέκατος όγδοος αιώνας είναι ο αιώνας του Διαφωτισμού. Ευρωπαϊκός / νεοελληνικός ~.*[λόγ. *διαφωτισ- (διαφωτίζω) -μός* μτφρδ. γερμ. Aufklärung]
- **διαφωτιστής** ο [διafotistís] Ο7 θηλ. **διαφωτίστρια** [διafotístria] Ο27 στη σημ. 1 : **1.** αυτός που διαφωτίζει, κυρίως για στέλεχος του κομμουνιστικού κόμματος που ήταν υπεύθυνο για την ιδεολογική προπαγάνδα. **2.** εκπρόσωπος του Διαφωτισμού.[λόγ. *διαφώτισ(ις), διαφωτισ(μός) -τής· λόγ. διαφωτισ(τής) -τρια*]
- **διαφωτιστικός -ή -ό** [διafotistikós] Ε1 : που δίνει επαρκείς και σωστές πληροφορίες και διευκρινίσεις, που είναι πολύ κατατοπιστικός: *Ένα διαφωτιστικότατο κείμενο / άρθρο. Ήταν πολύ διαφωτιστικά όσα μας είπε. Ήταν πολύ ~ στις απαντήσεις που μας έδωσε.* **διαφωτιστικά** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. *διαφωτιστ(ής) -ικός*]
- **διαχυτικός -ή -ό** [διaxitikós] Ε1 : που εκδηλώνει έντονα τα συναισθήματα φιλίας και συμπάθειας: *Είναι πολύ ~ άνθρωπος. Ήταν πολύ ~ μαζί μου, δε μου φέρθηκε καθόλου ψυχρά.* **διαχυτικά** ΕΠΙΡΡ: *Με χαιρέτησε πολύ ~.* [λόγ. < αρχ. *διαχυτικός* `ικανός να διαλυθεί΄ σημδ. γαλλ. effusant]
- **διαχυτικότητα** η [διaxitikótita] Ο28 : **α.** η ιδιότητα του διαχυτικού: *Η διαχυτικότητά του τον κάνει πολύ αγαπητό. Μας δέχτηκε με μεγάλη ~.* **β.** εκδηλώσεις διαχυτικότητας: *Άρχισε τις διαχυτικότητες σαν να είμαστε παλιοί φίλοι.* [λόγ. *διαχυτικ(ός) -ότης > ότητα*]

- **δίδαγμα** το [δίδαγma] Ο49 : **1.** συμπέρασμα μιας διδασκαλίας που προτείνει έναν τρόπο σκέψης ή συμπεριφοράς: *Τα διδάγματα του Ευαγγελίου.* (έκφρ.) *ηθικό ~,* συμπέρασμα με ηθική αξία που βγαίνει από ένα γεγονός, από μια ιστορία: *Ιστορίες με ηθικά διδάγματα, κατάλληλες για παιδιά. Το ηθικό ~ του ποιήματος είναι η αγάπη προς την πατρίδα.* **2.** εμπειρία, συνήθ. δυσάρεστη από την οποία μπορεί να διδαχτεί κανείς πολλά· μάθημα$_3$: *Από τη μελέτη της ιστορίας αντλούμε πολύτιμα διδάγματα. Τα διδάγματα της ζωής. Αυτή η αποτυχία ας σου γίνει ~.*[λόγ. < αρχ. *δίδαγμα*]
- **διδακτικός -ή -ό** [διδaktikós] Ε1 : **1α.** που έχει σχέση με τη διδασκαλία ή που είναι κατάλληλος για διδασκαλία: *Διδακτική πείρα / μέθοδος. Διδακτικές ώρες,* κατά τις οποίες γίνεται διδασκαλία. *Διδακτικά βιβλία,* με τα οποία γίνεται η διδασκαλία στα σχολεία. *Διδακτικό προσωπικό,* οι δάσκαλοι ή οι καθηγητές. **β.** (ως ουσ.) η *διδακτική,* κλάδος της παιδαγωγικής που ασχολείται με τη μέθοδο διδασκαλίας. **2.** για κτ. που περιέχει διδάγματα ή από το οποίο μπορούμε να αντλήσουμε διδάγματα: *Βιβλίο με διδακτικές ιστορίες. Διδακτική ποίηση. Τα διδακτικά έπη του Ησιόδου. Πολιτικά γεγονότα πολύ διδακτικά και για τη χώρα μας.*
- **διδακτικά** ΕΠΙΡΡ.[λόγ.: 1α: ελνστ. *διδακτικός* `ικανός να διδάσκει΄ & σημδ. γαλλ. enseignant· 1β: σημδ. γερμ. Didaktik < ελνστ. *διδακτικός*· 2: σημδ. γαλλ. (poésie) didactique & γερμ. Lehrdichtung < ελνστ. *διδακτικός*]το θηλ.) του αρχ. ρ. *διδάσκω*]
- **διδασκαλία** η [διδaskalía] Ο25 : **1α.** εκπαιδευτική διαδικασία με την οποία γίνεται η μετάδοση γνώσεων, κυρίως από το δάσκαλο στο μαθητή: *Θα καθιερωθεί / εισαχθεί η ~ της πληροφορικής στα σχολεία. Σκοπός και μέθοδος της διδασκαλίας των αρχαίων ελληνικών / των μαθηματικών.* || νουθεσία. (έκφρ.) *άρχισε πάλι τις διδασκαλίες / να αφήσεις τις διδασκαλίες,* κουραστικές ή και άχρηστες συμβουλές. || μέθοδος, τρόπος διδασκαλίας: *Η ~ του γοήτευε τους μαθητές του.* **β.** *~ ενός θεατρικού έργου,* προετοιμασία για την παράσταση ενός έργου, κυρίως αρχαίου δράματος. **2.** το σύνολο των θέσεων που πρεσβεύει μια

θρησκεία ή ένα φιλοσοφικό σύστημα: *Η χριστιανική ~ / η ~ του Χριστού. Η ~ του Σωκράτη.*[λόγ. < αρχ. *διδασκαλία*]

- **διδάσκαλος** ο
[διδάskalos] O19 θηλ. **διδασκάλισσα** [διδaskálisa] O27 : (λόγ.) δάσκαλος. || *Οι Διδάσκαλοι του Γένους,* λόγιοι, κληρικοί ή λαϊκοί που με το έργο τους διαφώτισαν και δίδαξαν το υπόδουλο γένος, κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας.[λόγ. < αρχ. *διδάσκαλος*· λόγ. < μσν. *διδασκάλισσα* < *διδάσκαλ(ος) -ισσα*]
- **διδάσκω** [διδάsko] **-ομαι** P3 : **1.** μεταδίδω γνώσεις σε κπ., κυρίως για δάσκαλο ή για καθηγητή που ακολουθώντας μια διδακτική μέθοδο μεταδίδει σε μαθητή συστηματοποιημένες γνώσεις από έναν τομέα της επιστήμης ή της τέχνης: *~ ιστορία / φυσική στο γυμνάσιο / στην τρίτη τάξη του λυκείου. Δίδαξε τους μαθητές της πρώτης τάξης το μάθημα της ιστορίας / ιστορία. Τα λατινικά δε διδάσκονται στο γυμνάσιο. Οι μαθητές δε διδάχτηκαν όλη την ύλη. Εξετάστηκαν σε διδαγμένη ύλη.* ΑΝΤ αδίδακτη. || *Δίδαξε πολλά χρόνια σε πανεπιστήμια του εξωτερικού,* εργάστηκε ως εκπαιδευτικός. (απαρχ. έκφρ.) *γηράσκω* αεί διδασκόμενος.* ΠΑΡ *Δάσκαλε που δίδασκες και νόμο δεν εκράτεις,* για κπ. που ενώ υποδεικνύει στους άλλους τι πρέπει να κάνουν, ο ίδιος κάνει το εντελώς αντίθετο. || (μπε. ως ουσ.) οι *διδασκόμενοι,* μαθητές, φοιτητές, σπουδαστές. **2.** δίνω ένα δίδαγμα. **α.** αναπτύσσω μια ηθική ή φιλοσοφική θεωρία ή κηρύσσω θρησκευτικές αρχές: *Ο Χριστός δίδαξε την αγάπη. Ο Σωκράτης δίδαξε την αυτογνωσία.* **β.** νουθετώ, δίνω σε κπ. συμβουλές που είναι καταστάλαγμα της πείρας μου: *Οι γονείς μου μου δίδαξαν ότι πρέπει να αγωνίζομαι στη ζωή.* || (με αφηρ. ουσ.) για κτ. από το οποίο μπορούμε να πάρουμε διδακτικά παραδείγματα ή εμπειρίες: *Η ιστορία μάς διδάσκει ότι χωρίς εθνική ενότητα δεν κερδίζουμε την ανεξαρτησία μας. Πολλά μου δίδαξε η ζωή. Δε διδάχτηκε από τα σφάλματά του.* **3.** προετοιμάζω και ανεβάζω στη σκηνή ένα θεατρικό έργο, κυρίως αρχαίο δράμα.[λόγ. < αρχ. *διδάσκω*]
- **διδάσκων -ουσα -ον** [διδάskon] E12 : (λόγ., κυρ. ως ουσ.) αυτός που διδάσκει, δάσκαλος ή καθηγητής: *Διδάσκοντες και*

διδασκόμενοι συμμετέχουν στην εκπαιδευτική διαδικασία.[λόγ. μεε. του ρ. *διδάσκω*]

- **διεκδίκηση** η [διεκδίκisi] Ο33 : η ενέργεια του διεκδικώ. **1.** απαίτηση που αφορά: **α.** την κυριότητα ενός πράγματος: *~ μεριδίου από την πατρική περιουσία. Εδαφικές διεκδικήσεις.* **β.** την εξασφάλιση ενός δικαιώματος: *Εργατικές διεκδικήσεις.* **2.** προσπάθεια για την επικράτηση σε έναν ανταγωνισμό: *Η ~ της πρώτης θέσης / του χρυσού μεταλλίου.* [λόγ. *διεκδικη- (διεκδικώ) -σις > -ση* (διαφ. το μσν. *διεκδίκησις* `επιβολή τιμωρίας΄)]
- **διεκδικητής** ο [διεκδικitís] Ο7 θηλ. **διεκδικήτρια** [διεκδικίtria] Ο27 : αυτός που διεκδικεί κτ.: *~ του θρόνου. Υπάρχουν πολλοί διεκδικητές για την ηγεσία του κόμματος.* [λόγ. *διεκδικη- (διεκδικώ) -τής* (διαφ. το μσν. *διεκδικητής* `νομικός υπερασπιστής΄)· λόγ. *διεκδικη(τής) -τρια*]
- **διεκδικητικός -ή -ό** [διεκδικitikós] Ε1 : που διεκδικεί. **1.** για ενέργεια που έχει σκοπό την εξασφάλιση ενός δικαιώματος: *Διεκδικητικοί αγώνες των εργατών.* (νομ.) *Διεκδικητική αγωγή.* **2.** για κπ. που προβάλλει διεκδικήσεις. **διεκδικητικά** ΕΠΙΡΡ. [λόγ. *διεκδικητ(ής) -ικός*]
- **διεκδικώ** [διεκδικό] **-ούμαι** Ρ10.9 : **1α.** απαιτώ, με τη χρησιμοποίηση νομικών μέσων, την κυριότητα ενός πράγματος που το κατέχει ή στο οποίο προβάλλει αξιώσεις κάποιος άλλος: *Θα διεκδικήσω την περιουσία μου. Οι γείτονές μας διεκδικούν εδάφη που μας ανήκουν.* **β.** απαιτώ κτ. ως οφειλόμενο, ως δίκαιο, χρησιμοποιώντας όλα τα υπάρχοντα μέσα: *Οι εργαζόμενοι διεκδικούν αυξήσεις μισθών / μείωση των ωρών εργασίας. Διεκδικούν περισσότερα από όσα δικαιούνται.* || *Διεκδικεί την πατρότητα του έργου / την επιμέλεια των παιδιών του.* || (μτφ.): *Δε ~ τίποτα από τη ζωή.* **2.** προσπαθώ να πετύχω κτ. ανταγωνιζόμενος κπ. άλλον: *Θα διεκδικήσει την αρχηγία του κόμματος / τον τίτλο του πρωταθλητή από την αντίπαλη ομάδα / τη δεύτερη βουλευτική έδρα του νομού.* || επιδιώκω ή επιθυμώ να μου αναγνωρίσουν κτ., να με θεωρήσουν άξιο για κτ.: *Δε ~ τον*

τίτλο του πρωτοπόρου. Διεκδικεί δάφνες. Το παιδί διεκδικεί την αγάπη των γονιών του.[λόγ. < ελνστ. *διεκδικῶ* `εκδικούμαι΄, η σημερ. σημ. μσν. σημδ. του λατ. vindicare & νεότ. σημδ. του γαλλ. revendiquer]

- **διεκπεραιώνω** [διekpereóno] **-ομαι** Ρ1 : ολοκληρώνω, φέρνω εις πέρας τις διαδικασίες που είναι απαραίτητες για να επιλυθεί ή για να ρυθμιστεί κάποιο ζήτημα: *Όλες τις τρέχουσες υποθέσεις της εταιρείας / του υπουργείου τις διεκπεραιώνει ο γραμματέας του διευθυντή. Διεκπεραιώνει ό,τι του αναθέτουν, με ταχύτητα και με υπευθυνότητα.* || (ειδικότ.) για υπάλληλο που είναι υπεύθυνος για την ταξινόμηση, καταχώριση και αποστολή έντυπου υλικού· κάνω διεκπεραίωση: *Η αλληλογραφία διεκπεραιώνεται αυθημερόν.*[λόγ. < ελνστ. *διεκπεραι(ῶ)* `μεταφέρω απέναντι΄ *-ώνω*]
- **διεκπεραίωση** η [διekperéosi] Ο33 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του διεκπεραιώνω. **1.** ολοκλήρωση των διαδικασιών για την επίλυση ή ρύθμιση ενός ζητήματος. **2α.** το έργο της ταξινόμησης, της καταχώρισης και της αποστολής αλληλογραφίας, εγγράφων κτλ. **β.** η υπηρεσία που είναι υπεύθυνη για το παραπάνω έργο και ο χώρος στον οποίο στεγάζεται: *Γραφείο διεκπεραίωσης. Εργάζεται στη ~.*[λόγ. *διεκπεραιω-* (δες *διεκπεραιώνω*) *-σις* > *-ση*]
- **διεκπεραιωτής** ο [διekpereotís] Ο7 θηλ. **διεκπεραιώτρια** [διekpereótria] Ο27 : **1.** για να χαρακτηρίσουμε κπ. ή κτ. στον οποίο έχει ανατεθεί η διεκπεραίωση, η ολοκλήρωση ενός έργου: *Οι δήμοι και οι κοινότητες πρέπει να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες και να μην είναι απλοί διεκπεραιωτές των εντολών της κεντρικής εξουσίας.* **2.** υπάλληλος υπεύθυνος για τη διεκπεραίωση$_2$.[λόγ. *διεκπεραιω-* (δες *διεκπεραιώνω*) *-τής*· λόγ. *διεκπεραιω(τής) -τρια*]
- **διεξοδικός -ή -ό** [διeksoδikós] Ε1 : που είναι λεπτομερής και εκτενής, που θίγει όλες τις πλευρές και που εισέρχεται σε βάθος: *Έγιναν διεξοδικές συζητήσεις. ~ έλεγχος. Διεξοδική ανάλυση / έκθεση των γεγονότων.* || (για πρόσ.): *Στην ομιλία του ήταν πολύ ~.* **διεξοδικά** ΕΠΙΡΡ: *Αναπτύσσω ~ ένα θέμα.*[λόγ. < ελνστ. *διεξοδικός*, αρχ. σημ.: `που περνάει ανάμεσα΄]

- **διερεύνηση** η [διερένvnisi] Ο33 : η ενέργεια του διερευνώ, η λεπτομερής εξέταση ενός προβλήματος ή μιας κατάστασης: *Η ~ των συνθηκών κάτω από τις οποίες έγινε το ναυάγιο. Δικαστική ~ μιας υπόθεσης. Θα γίνει ~ των δυνατοτήτων που υπάρχουν στις ξένες αγορές. Η ~ του ψυχικού βίου.* || *~ εξισώσεως*, θεωρητική εξέταση των όρων της εξισώσεως και των δυνατών λύσεων.[λόγ. < ελνστ. *διερεύνη(σις) -ση*]
- **διερευνητής** ο [διερενvnitís] Ο7 θηλ. **διερευνήτρια** [διερενvnítria] Ο27 : αυτός που διερευνά κτ.[λόγ. < αρχ. *διερευνητής* `ανιχνευτής στρατιώτης΄ με αλλ. της σημ. κατά το *διερευνώ*· λόγ. *διερευνη(τής) -τρια*]
- **διερευνητικός -ή -ό** [διερενvnitikós] Ε1 : που έχει σχέση με τη διερεύνηση, που γίνεται για να διερευνηθεί κτ.: *Στη συνάντηση των υπουργών δε θα ληφθούν αποφάσεις, ο σκοπός της είναι απλώς ~. Διερευνητική αποστολή. Διερευνητική εντολή (σχηματισμού κυβέρνησης)*, που ανατίθεται από τον ανώτατο άρχοντα σε αρχηγό κόμματος με σκοπό να διαπιστωθεί αν ο τελευταίος έχει τη δυνατότητα σχηματισμού κυβέρνησης που να έχει την εμπιστοσύνη της βουλής. **διερευνητικά** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. < ελνστ. *διερευνητικός*]
- **διερευνώ** [διερενvnó] Ρ10.1α **-ώμαι** Ρ11 : εξετάζω κτ. λεπτομερώς και προσεκτικά, ερευνώ ή μελετώ σε βάθος όλες τις πτυχές ενός ζητήματος: *Σκάνδαλα που πρέπει να διερευνηθούν από διακομματικές επιτροπές. Θα διερευνηθούν οι λόγοι που οδήγησαν στην καταστροφή / οι παράγοντες που διαμορφώνουν την κοινή γνώμη.*[λόγ. < ελνστ. *διερευνῶ*, αρχ. σημ.: `ανακαλύπτω από τα ίχνη΄]
- **διευθέτηση** η [διεfθέτisi] Ο33 : **1.** η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του διευθετώ$_1$: *Η ~ της διαφοράς / του προβλήματος*, η ρύθμιση. **2.** η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του διευθετώ$_2$, τα έργα διαμόρφωσης: *Η ~ του χειμάρρου / του χώρου γύρω από το εργοστάσιο.*[λόγ. *διευθετη- (διευθετώ) -σις > -ση* (πρβ. μσν. *διευθέτησις* `καλή τάξη΄)]

- **διευθετώ** [διεfθετό] **-ούμαι** P10.9 : **1.** ρυθμίζω κτ., δίνω οριστική λύση σε κτ. που παρουσίαζε δυσκολίες και περιπλοκές: *Διευθετήθηκε το πρόβλημα που δημιουργήθηκε με τη μεταφορά των μαθητών στο σχολείο. Με το διάλογο ελπίζουμε ότι θα διευθετηθούν οι διαφορές μας.* **2.** διαμορφώνω κτ. με τα κατάλληλα τεχνικά έργα: *Θα διευθετηθεί η κοίτη του ποταμού.*[λόγ. < ελνστ. *διευθετῶ*]
- **διευκόλυνση** η [διεfκόlinsi] O33 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του διευκολύνω, βοήθεια, εξυπηρέτηση που συμβάλλει στην καλύτερη και ευκολότερη ρύθμιση ενός ζητήματος: *Οι τράπεζες συχνά κάνουν διευκολύνσεις στους πελάτες τους,* οικονομικές διευκολύνσεις. *Μου ζήτησε να της κάνω μια ~. Καθεστώς ειδικών διευκολύνσεων,* με διακρατικές συμφωνίες.[λόγ. *διευκολύν(ω) -σις > -ση*]
- **διευκολυντικός -ή -ό** [διεfκολινδικός] E1 : για κτ. που διευκολύνει, που βοηθάει στην ευκολότερη και καλύτερη εκτέλεση μιας εργασίας.[λόγ. *διευκολύν(ω) -τικός*]
- **διευκολύνω** [διεfκολίno] **-ομαι** P8.1 : **1.** για κτ. που συντελεί, ώστε να γίνει μια διαδικασία πιο εύκολη: *Η συμβιβαστικότητα διευκολύνει πάντα τις διαπραγματεύσεις. Φάρμακο που διευκολύνει την πέψη. Οι διάφορες ηλεκτρικές συσκευές διευκολύνουν τη νοικοκυρά.* || (απρόσ.) με βολεύει, με εξυπηρετεί: *Δε με διευκολύνει να έρθω σήμερα.* **2.** βοηθώ κπ. να κάνει κτ., να ανταποκριθεί σε κτ. πιο εύκολα, πιο άνετα: *Με διευκόλυνε πολύ, γιατί ανέλαβε όλες τις εξωτερικές δουλειές. Μου έδωσε όλα τα στοιχεία και έτσι διευκολύνθηκα στη σύνταξη της μελέτης.* || (ειδικότ.) βοηθώ κπ. να αντιμετωπίσει ένα οικονομικό πρόβλημα: *Μου ζήτησε να τον ~,* π.χ. με δάνειο.[λόγ. *δι(α)-ευκολύνω* απόδ. γαλλ. faciliter]
- **διεύρυνση** η [δiévrinsi] O33 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του διευρύνω. **1.** (λόγ.) διαπλάτυνση. || (επιστ.): *Η ~ των αγγείων / των αρτηριών.* **2.** (μτφ.) αύξηση του αριθμού ή επέκταση των ορίων, ώστε να περιληφθούν και άλλα πρόσωπα, πράγματα κτλ.: *Η ~ της Ευρωπαϊκής Ένωσης με την εισδοχή νέων*

μελών. ~ των αρμοδιοτήτων μιας δημόσιας υπηρεσίας. [λόγ. *διευρύν(ω) -σις > -ση*]

- **διευρύνω** [διevríno] **-ομαι** P8.1 : κάνω κτ. ευρύ ή ευρύτερο. **1.** (λόγ.) διαπλατύνω. || (επιστ.): *Διευρύνονται οι αρτηρίες / τα αγγεία.* **2.** (μτφ.) επεκτείνω κτ., το κάνω ευρύτερο, έτσι ώστε να περιλάβει περισσότερα πρόσωπα ή πράγματα: *~ τον κύκλο των γνωριμιών μου / των ενδιαφερόντων μου / των εργασιών μου. Διευρύνονται οι εξουσίες του Προέδρου της Δημοκρατίας. Η επιτροπή θα συνεδριάσει με διευρυμένη σύνθεση.* [λόγ. ενεργ. < αρχ. *διευρύνομαι* `διαστέλλομαι΄ σημδ. γαλλ. élargir]
- **δίκαιο** το [δίkeo] O40 : **1α.** η ηθική αρχή σύμφωνα με την οποία αναγνωρίζεται και εξασφαλίζεται ίση μεταχείριση σε όλα τα μέλη μιας κοινωνίας και αποδίδεται στον καθένα το οφειλόμενο. ΑΝΤ άδικο: *Το ~ πρέπει να ρυθμίζει τις σχέσεις των ανθρώπων. Αγωνίζεται για την επικράτηση του δικαίου. Οι δικαστές απονέμουν το ~. Κράτος δικαίου,* όπου επικρατεί το δίκαιο. *Είναι ~ να εγκαταλείπουμε τους γέροντες; Η επιστήμη του δικαίου,* η νομική επιστήμη. (έκφρ.) *παίρνω το ~ με το χέρι μου,* αυτοδικώ. **β.** δικαίωμα που πηγάζει από την έννοια του δικαίου: *Τα απαράγραπτα δίκαια του ελληνισμού. Θα διεκδικήσω τα δίκαιά μου.* (έκφρ.) *το ~ του ισχυροτέρου**. **2.** σύνολο κανόνων που ρυθμίζουν με την ισχύ νόμου τις σχέσεις των μελών μιας συγκεκριμένης κοινωνίας. **α.** *Φυσικό ~,* οι άγραφοι νόμοι που πηγάζουν από την ίδια τη φύση του ανθρώπου και από τους οποίους απορρέει το γραπτό δίκαιο. **β.** *Γραπτό ~,* οι νόμοι ενός κράτους. *Δημόσιο ~,* που ρυθμίζει τις σχέσεις της πολιτείας με τα άτομα. *Διεθνές ~,* που ρυθμίζει τις σχέσεις του κράτους με τα άλλα κράτη. *Ιδιωτικό ~,* που ρυθμίζει τις σχέσεις των μεμονωμένων ατόμων. *Αστικό / ποινικό / συνταγματικό / εκκλησιαστικό / κανονικό ~. Εμπράγματο / ενοχικό / οικογενειακό / κληρονομικό ~. Ναυτικό ~. Ρωμαϊκό* ~.* || *Εθιμικό ~,* που στηρίζεται σε έθιμα και συνήθειες που έχουν επικρατήσει. || η αντίστοιχη ειδικότητα της νομικής επιστήμης: *Καθηγητής του Εμπορικού Δικαίου. Διδάσκει Ρωμαϊκό Δίκαιο.* [λόγ. <

αρχ. *δίκαιον* `το σύμφωνο με τους νόμους, δικαιοσύνη΄ σημδ. γαλλ. droit & γερμ. Recht, Rechts- (1α: μσν. σημδ. του γαλλ. droit)]

- **δικαιόγραφο** το [δikeógrafo] O40 : (νομ.) έγγραφο με το οποίο αποδεικνύεται κάποιο νόμιμο δικαίωμα. [λόγ. *δίκαι(ον) -ο- + -γραφον*, ουδ. του *-γραφος* κατά το *χρεόγραφον*]
- **δίκαιος -η / -α -ο** [δίkeos] E5, E6 : ΑΝΤ άδικος. **1.** (για πρόσ.) που ενεργεί σύμφωνα με το δίκαιο, έτσι ώστε σε κάθε περίπτωση όλοι να απολαμβάνουν τα ίδια δικαιώματα και να μοιράζονται τις ίδιες υποχρεώσεις: *Είναι ~ στην κρίση του. ~ δικαστής / κριτής / εξεταστής. Ο Θεός είναι ~.* || (ως ουσ.) ο *δίκαιος*. (έκφρ.) *επί δικαίους και αδίκους*, σε όλους γενικά είτε δικαιούνται ή αξίζουν κτ. είτε όχι. *κοιμάται τον ύπνο του δικαίου*, βαθιά και ήρεμα και ως ΦΡ για κπ. που εφησυχάζει, που μένει ανυποψίαστος για κτ. που γίνεται εις βάρος του. **2.** για κτ. που είναι σύμφωνο με το δίκαιο, που είναι ενέργεια δίκαιου ανθρώπου: *Δίκαιη κρίση / απόφαση / τιμωρία. Πρέπει να γίνει δικαιότερη κατανομή του πλούτου, ώστε να μην απολαμβάνουν οι λίγοι εις βάρος των πολλών.* || *Το δίκαιο είναι να*, το σωστό, το πρέπον. || για κτ. που το αξίζει κάποιος, που γίνεται ή που δίνεται κατ΄ αξίαν: *~ έπαινος. Είναι δίκαιη η αναγνώριση της προσφοράς του.* || (ως ουσ.) το *δίκαιο**. **δίκαια** ΕΠΙΡΡ: *Το δικαστήριο έκρινε ~. Μοίρασε ~ την περιουσία στα παιδιά του και δεν αδίκησε κανένα. Ο δάσκαλος βαθμολόγησε ~.* **δικαίως** ΕΠΙΡΡ **α.** (λόγ.) με δίκαιο τρόπο, δίκαια. **β.** δικαιωματικά ή δικαιολογημένα: *~ πήρε το πρώτο βραβείο. Διαμαρτύρεται και πολύ ~.* (έκφρ.) *~ ή αδίκως*, για να δηλώσουμε ότι δεν εξετάζουμε αν κτ. έπρεπε να γίνει ή όχι: *~ ή αδίκως βγήκε αυτή η απόφαση, δική μας υποχρέωση είναι να τη σεβαστούμε.* [λόγ. < αρχ. *δίκαιος, δικαίως*]
- **δικαιοσύνη** η [δikeosíni] O30 : **1α.** η τήρηση των αρχών του δικαίου από τα μέλη μιας κοινωνίας, που εκφράζεται με την ίση και ορθή εφαρμογή των γραπτών νόμων και με το σεβασμό των άγραφων νόμων: *Οι λαοί αγωνίζονται για ~ και για ελευθερία. Έζησε / πολιτεύτηκε με ~. Ο δικαστής πρέπει να δικάζει με ~*, δίκαια. *Έχει αναπτυγμένο το αίσθημα της δικαιοσύνης*, είναι πολύ δίκαιος. (έκφρ.) *τι ~ είναι αυτή;*, όταν συμβαίνει κάποια

αδικία. || το δίκαιο: *Πρέπει να αποδοθεί ~ στα θύματα των διωγμών. Τα δικαστήρια απονέμουν ~.* **β.** *Δικαιοσύνη,* προσωποποίηση της έννοιας της δικαιοσύνης, που παριστάνεται ως γυναίκα που έχει δεμένα τα μάτια και κρατά ζυγαριά και ξίφος. **2α.** θεσμός της πολιτείας που έχει σκοπό την επιβολή των νόμων, όταν αυτοί παραβιάζονται και την τιμωρία αυτών που παρανομούν, καθώς και η εξουσία που προέρχεται από αυτόν: *Η ~ πρέπει να είναι ανεξάρτητη. Υπουργείο / υπουργός Δικαιοσύνης. Παραδίδω κπ. στη ~ / στα χέρια της δικαιοσύνης.* || (έκφρ.) *η ~ είναι τυφλή,* αμερόληπτη. *η ανθρώπινη και η θεία ~,* για να δηλώσουμε ότι τα δικαστήρια μπορεί καμιά φορά να σφάλουν, η κρίση όμως του Θεού είναι πάντοτε δίκαιη. **β.** το σύνολο των δικαστικών αρχών: *Πολιτική / ποινική / διοικητική / στρατιωτική ~,* δικαστήριο$_1$. *Προσφεύγω στη ~. Λογοδοτώ ενώπιον της δικαιοσύνης. Η ~ θα κρίνει / θα αποφανθεί. Η ελληνική / αγγλική / γερμανική ~.* [λόγ.: 1α: αρχ. *δικαιοσύνη·* 1β: ελνστ. σημ.· 2: σημδ. γαλλ. justice]

- **δικαίωμα** το [δικέoma] Ο49 **: 1α.** απαίτηση, αξίωση που την επιτρέπει ένας άγραφος νόμος ή που την κατοχυρώνει ένας γραπτός νόμος, σε αντιδιαστολή προς την υποχρέωση ή το καθήκον: *Φυσικά δικαιώματα,* που απορρέουν από το φυσικό δίκαιο. *Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Παραβίαση / σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Όλοι έχουν ~ στη ζωή / στη μόρφωση. Τα αστικά δικαιώματα είναι συνταγματικά κατοχυρωμένα. Στέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων. ~ ψήφου / του εκλέγειν και εκλέγεσθαι. Ασκώ το εκλογικό μου ~,* ψηφίζω. *Μεταφέρω τα εκλογικά μου δικαιώματα,* εγγράφομαι στους εκλογικούς καταλόγους άλλης πόλης. *Μεταβιβάζω ένα ~. Παραιτούμαι από ένα ~. Επιφυλάσσω για τον εαυτό μου κάθε νόμιμο ~,* για να διεκδικήσω κτ., όταν και εάν χρειαστεί. (έκφρ.) *κεκτημένο* ~.* **β.** άδεια που δίνεται σε κπ. να κάνει κτ.: *Έχει το ~ να χρησιμοποιεί μυστικά έγγραφα. Έχω ~ εισόδου. Το κατάστημα δίνει το ~ αλλαγής / επιστροφής,* του προϊόντος που αγόρασε κάποιος. || *Ποιος σου έδωσε το ~ να μιλήσεις; Με ποιο ~ ανακατεύεσαι στη ζωή μου; Δε*

δίνω ~ σε κανέναν, αφορμή για να με κατηγορήσει. || για κτ. που το επιβάλλουν οι περιστάσεις ως αναγκαίο: *Έχω και εγώ ~ να ξεκουραστώ. Έχω ~ να μάθω τι συμβαίνει. Δικαίωμά μου είναι να κάνω ό,τι θέλω.* **2.** (πληθ.) νόμιμη αμοιβή, φόρος κτλ. που μπορεί να απαιτήσει κάποιος: *Συγγραφικά / πνευματικά δικαιώματα. Πληρώνω συμβολαιογραφικά δικαιώματα / δικαιώματα αγκυροβολίας.* [λόγ. < αρχ. *δικαίωμα* `δικαιολόγηση΄ σημδ. γαλλ. droit, droits (πληθ.)]

- **δικαιωματικός -ή -ό** [δikeomatikós] E1 : που απορρέει από ένα δικαίωμα. **δικαιωματικά** ΕΠΙΡΡ: *Παίρνω κτ. ~. Το σπίτι μου ανήκει ~.* [λόγ. *δικαιωματ- (δικαίωμα) -ικός*]
- **δικαιώνω** [δikeóno] **-ομαι** P1 : **1.** απαλλάσσω κπ. από μια κατηγορία: *Η δικαιοσύνη τον δικαίωσε. Κάποτε θα δικαιωθώ.* **2α.** αναγνωρίζω κτ. εκ των υστέρων ως σωστό, ως δίκαιο: *Οι αγώνες / οι προσπάθειές μας δικαιώθηκαν.* **β.** αποδεικνύω εκ των υστέρων ότι κτ. είναι αληθινό ή ότι κάποιος έχει δίκιο: *Η πορεία των γεγονότων δικαίωσε τις προβλέψεις μου. Θεωρία που δικαιώνεται στην πράξη. Δικαίωσε τη φήμη του. Τα γεγονότα τον δικαίωσαν πλήρως. Δικαιώθηκε στις εκτιμήσεις του.* [λόγ. < ελνστ. *δικαι(ῶ) -ώνω*, αρχ. σημ.: `τιμωρώ΄]
- **δικαίωση** η [δikéosi] O33 : **1.** η απαλλαγή κάποιου από μια κατηγορία, η αθώωσή του: *Ύστερα από μακροχρόνιους δικαστικούς αγώνες ήρθε επιτέλους η ~.* **2.** αναγνώριση ή απόδειξη εκ των υστέρων της ορθότητας: **α.** μιας ενέργειας: *Η ~ του έργου του. Η ~ της ζωής του,* των αγώνων της ζωής του. **β.** μιας εκτίμησης: *Η ~ των ελπίδων μου.* [λόγ. < αρχ. *δικαίω(σις)* `δίκαιη κρίση΄ *-ση* & σημδ. γαλλ. justification]
- **δίκιο** το [δíko] O39 : **α.** για γνώμη ή για ενέργεια που χαρακτηρίζεται ως ορθή, κυρίως σε εκφράσεις *έχω ~*, κρίνω ή ενεργώ σωστά: *Δεν έχεις ~ να μην τον εμπιστεύεσαι. Είχα ~ ή άδικο που δε σε άφησα μόνη; δίνω σε κπ. ~*, τον δικαιολογώ ή τον δικαιώνω: *Θα μου δώσεις ~, αν ακούσεις τις εξηγήσεις μου; με το ~ του / με όλο του το ~*, εντελώς δικαιολογημένα και σωστά. ΦΡ *για να πούμε και του στραβού* το ~*. **β.** το δίκαιο$_{1α}$ και το δικαίωμα που είναι σύμφωνο με το δίκαιο: *Θα πάω στο δικαστήριο*

για να βρω το ~ μου. Έχω το ~ / είναι το ~ με το μέρος μου. ΦΡ *με πνίγει το ~,* όταν αδικείται κάποιος και δεν μπορεί να αντιδράσει. *με τρώει το ~,* αγανακτώ για την αδικία που μου έκαναν. [αρχ. *δίκαιον* με συνίζ. για αποφυγή της χασμ. και αποβ. του τελ. [η]]

- **διορατικός -ή -ό** [δioratikós] Ε1 : που έχει την ικανότητα, εκτιμώντας σωστά μια δεδομένη πραγματικότητα, να προβλέπει πιθανές μελλοντικές εξελίξεις: *Ο καλός πολιτικός πρέπει να είναι ~.* || *Διορατικό πνεύμα / βλέμμα.* **διορατικά** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. < ελνστ. *διορατικός*]
- **διορατικότητα** η [δioratikótita] Ο28 : η ιδιότητα του διορατικού, η ικανότητα που έχει ένας άνθρωπος, με βάση κάποια δεδομένα, να διαβλέπει πιθανές εξελίξεις: *Η διορατικότητά του του επέτρεπε να σχεδιάζει το μέλλον.*[λόγ. *διορατικ(ός) -ότης* > *-ότητα*]
- **διορθώνω** [δiorθóno] **-ομαι** Ρ1 : **1α.** σε γραπτό ή σε προφορικό λόγο, επισημαίνω ένα λάθος και το αντικαθιστώ με το σωστό ή υποδεικνύω το σωστό: *~ τα ορθογραφικά / τα συντακτικά / τα εκφραστικά λάθη του μαθητή. Τα γραπτά δε διορθώθηκαν ακόμη. Διορθωμένα τυπογραφικά δοκίμια.* || *~ κπ.,* του υποδεικνύω το λάθος του: *Να με διορθώσεις, αν πω κάποια ανακρίβεια. Ο δάσκαλος διορθώνει το μαθητή.* **β.** αντιμετωπίζω με επιτυχία τα στοιχεία εκείνα που δημιούργησαν εμπόδια στην ομαλή εξέλιξη μιας κατάστασης ή που ήταν υπεύθυνα για κάποια αρνητικά αποτελέσματα: *Πρέπει να διορθώσουμε τα σφάλματα του παρελθόντος. Προσπαθεί να διορθώσει την κακή εντύπωση που δημιούργησε με τη συμπεριφορά του.* || βελτιώνω: *Διορθώθηκαν πολύ τα οικονομικά μου / η βαθμολογία του.* **2α.** επαναφέρω κτ. στην κατάσταση που ήταν πριν υποστεί κάποια φθορά ή βλάβη, το επιδιορθώνω ή το επισκευάζω: *~ τα παπούτσια / τα έπιπλα / το αυτοκίνητο / τη μηχανή.* || επαναφέρω κτ. στον ορθό τρόπο λειτουργίας, από τον οποίο είχε παρεκκλίνει: *~ την εικόνα της τηλεόρασης / την πορεία του πλοίου.* **β.** αλλάζω κτ. για να το κάνω καλύτερο από ό,τι ήταν αρχικά: *Ο ράφτης θα διορθώσει το σακάκι, γιατί δεν το πέτυχε. Τα σχέδια του σπιτιού έχουν διορθωθεί*

πολλές φορές. **3α.** (για πρόσ.) απαλλάσσω κπ. από τα ελαττώματά του ή από τις αδυναμίες του ή περιορίζω τις συνέπειές τους, με την κατάλληλη αγωγή: *Από τότε που πήγε σχολείο διορθώθηκε πολύ / διορθώθηκε η συμπεριφορά του. Αυτός δε διορθώνεται με τίποτε,* είναι αδιόρθωτος. (απειλή) *Θα σε διορθώσω εγώ!,* θα σε τιμωρήσω. || *Διορθώθηκε στην ορθογραφία / στα μαθηματικά*. **β.** εξαλείφω μια σωματική ατέλεια ή αδυναμία ή περιορίζω τις αρνητικές της συνέπειες: *Τα γυαλιά διορθώνουν την όραση. Όσο μεγαλώνει, τόσο διορθώνεται,* ομορφαίνει ή ο χαρακτήρας του γίνεται καλύτερος.[λόγ. < αρχ. *διορθ(ῶ) -ώνω*]

- **διόρθωση** η [δiórθosi] Ο33 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του διορθώνω. **1α.** έλεγχος και αντικατάσταση του λάθους με το σωστό ή επισήμανση του λάθους και υπόδειξη του σωστού: *Άρχισε η ~ των γραπτών,* διόρθωμα. *Υπάρχουν πολλές διορθώσεις στο κείμενο. Πρέπει να κάνω μια ~ σε όσα ανέφερες προηγουμένως. Έγινε η τελευταία ~ των τυπογραφικών δοκιμίων*. **β.** αποκατάσταση μιας βλάβης, βελτίωση μιας ατέλειας, ενός ελαττώματος: *Η ~ της όρασης / του χαρακτήρα*. **2.** (τυπ., κυρ. πληθ.) τα δοκίμια που πρέπει να διορθωθούν ή που έχουν διορθωθεί: *Στείλε μου τις διορθώσεις*.[λόγ. < αρχ. *διόρθω(σις) -ση*]
- **δόξα** η [δόksa] Ο25α : **1α.** πολύ μεγάλη υπόληψη, φήμη και θαυμασμός που απολαμβάνει κάποιος, σε εθνικό ή σε διεθνές επίπεδο, για τις λαμπρές επιτυχίες ή ικανότητές του: *Αθάνατη / αιώνια / εφήμερη ~. Η ~ και το μεγαλείο της αρχαίας Ελλάδας. Ο Μ. Αλέξανδρος πέθανε όταν βρισκόταν στο απόγειο της δόξας του. Η ~ συχνά γεννά το φθόνο.* (γνωμ.) *τον πλούτο(ν) πολλοί εμίσησαν, τη(ν) δόξα(ν) ουδείς.* (έκφρ.) *κάποιος ζηλεύει τη ~ κάποιου άλλου,* θέλει να τον μιμηθεί σε κτ. αξιόλογο: *Ο Θεμιστοκλής ζήλεψε τη ~ του Μιλτιάδη. Ο εμπρηστής ζήλεψε τη ~ του Νέρωνα. προς δόξα(ν) του / της,* ειρωνικά για τον υπεύθυνο αρνητικών ή δυσάρεστων ενεργειών ή καταστάσεων: *Χρειάστηκα ένα μήνα για ένα απλό πιστοποιητικό, προς δόξαν της ελληνικής γραφειοκρατίας. και ξανά προς τη ~ τραβά,* ειρωνικά για κακή, δυσάρεστη κατάσταση που, ύστερα

από μια μικρή παύση, συνεχίζεται με μεγαλύτερη ένταση. (λόγ.) *πεδίον / στάδιον δόξης λαμπρόν,* συνήθ. ειρωνικά, για τη δυνατότητα που δίνεται σε κπ. να δράσει δημιουργικά προκαλώντας το θαυμασμό των άλλων. || *Δόξα,* προσωποποίηση της δόξας στη λογοτεχνία και στην τέχνη: *Η Δόξα στεφανώνει τους ήρωες του 1821.* **β.** εκδήλωση πολύ μεγάλης εκτίμησης και θαυμασμού για κπ. ή για κτ.: *Αξίζει τιμή και ~ σ΄ αυτούς που θυσιάστηκαν για την πατρίδα. Γνώρισε μεγάλες δόξες όσο ζούσε.* (έκφρ.) *κάποιος / κτ. είναι στις δόξες του,* για πρόσωπο σε περίοδο παντοδυναμίας ή δημοτικότητας ή για κτ. που συγκεντρώνει την προτίμηση του κόσμου: *Την ηθοποιό αυτή τη θυμάμαι όταν ήταν στις δόξες της. Τα χρόνια που το τραμ ήταν στις δόξες του. δρέπω ~,* δοξάζομαι. || (εκκλ.) ύμνος ευχαριστίας που αναπέμπεται στο Θεό στις εκφράσεις *~ σοι ο Θεός* / ~ τω Θεώ* / ~ να ΄χει ο Θεός* / τέλος* και τω Θεώ ~.* ΦΡ *στο ~ πατρί,* στο σημείο που βρίσκεται ανάμεσα στα φρύδια και στη μύτη: *Πυροβόλησε και τον πέτυχε στο ~ πατρί.* **γ.** για κπ. που έχει διακριθεί σε έναν τομέα, συνήθ. καλλιτεχνικό, και που έχει γίνει πασίγνωστος: *Οι παλιές δόξες του ελληνικού κινηματογράφου.* **2α.** (εκκλ.) *Η ~ του Θεού,* η κατάσταση της λαμπρότητας και της ακτινοβολίας του θεϊκού φωτός, η ουράνια μακαριότητα. **β.** (ζωγρ.) φωτεινό περίγραμμα, κυκλικό ή ωοειδές, που περιβάλλει τη μορφή του Χριστού. **3.** (λαϊκότρ.) το ουράνιο τόξο.[1: αρχ. *δόξα·* 2: ελνστ. *δόξα* `γνώμη, (καλή) υπόληψη, δόξα΄· 3: μσν. σημ.]

- **δοξάζω** [doksázo] **-ομαι** P2.1 **: 1α.** κάνω κπ. ή κτ. ένδοξο, συντελώ στη δημιουργία ή στη διάδοση της πολύ καλής φήμης του: *Λαμπροί επιστήμονες και καλλιτέχνες δόξασαν την Ελλάδα στο εξωτερικό. Ο Μ. Αλέξανδρος δοξάστηκε σε ολόκληρο τον κόσμο.* **β.** (μπ.) **β$_1$.** που έχει αποκτήσει δόξα με τις σπουδαίες πράξεις του, συνήθ. στον πολεμικό τομέα: *Δοξασμένος στρατηγός,* ένδοξος. *Δοξασμένα παλικάρια.* **β$_2$.** για κτ. που έχει αποκτήσει μεγάλη φήμη από τις σπουδαίες πράξεις που έγιναν σ΄ αυτό (τοπικά ή χρονικά): *Τα δοξασμένα ελληνικά βουνά. Τα δοξασμένα χρόνια του 1821.* **2.** με εγκωμιαστικούς λόγους ή

ύμνους τιμώ κπ. ή του εκφράζω τις ευχαριστίες μου, κυρίως το Θεό: *Ας είναι δοξασμένο το όνομα του Θεού. Να δοξάζουμε το Θεό που μας δίνει υγεία.*[αρχ. *δοξάζω*]

- **δράση** η [drási] O31 : **1α.** εκδήλωση της θέλησης του ατόμου, με μια σειρά από πράξεις που αποσκοπούν σε κτ.: *Ελευθερία δράσης. Άνθρωπος της δράσης,* δραστήριος, ενεργητικός. *Πεδίο / ακτίνα δράσης,* τομέας δραστηριότητας κάποιου. || σύνολο προγραμματισμένων και συντονισμένων ενεργειών σε ένα συγκεκριμένο τομέα και σε ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα: *Διαρρήκτης με πλούσια ~. Οι τρομοκρατικές οργανώσεις ανέλαβαν ~. Επαναστατική / συνωμοτική / κοινωνική / φιλανθρωπική / εθνική / αντεθνική ~. Είναι αναρχικός με ~.* || *Υπηρεσία Αμέσου Δράσεως / Άμεσης Δράσης,* υπηρεσία της αστυνομίας που επεμβαίνει αμέσως σε έκτακτα περιστατικά. *Περιπολικό της Άμεσης Δράσης.* || *Υπηρετεί στην Άμεση Δράση.* **β.** εκδήλωση μιας φυσικής δύναμης: *Επαναλαμβάνεται η ~ του ηφαιστείου. Η ~ του νερού επάνω στη φωτιά. Ηλεκτρομαγνητική ~.* || (φυσ.) *~ και αντίδραση.* || *Η ~ του φαρμάκου ήταν άμεση,* επενέργεια. **2.** (στη λογοτεχνία, στο θέατρο, στον κινηματογράφο) το σύνολο των γεγονότων, καθώς αυτά παρουσιάζονται σε μια διαδοχή και αλληλουχία που κινεί το ενδιαφέρον του αναγνώστη, του ακροατή ή του θεατή: *Σκηνική ~. Ταινία με πολλή ~. Παράλληλη ~,* δύο μεμονωμένες σκηνές που με το κατάλληλο μοντάζ φαίνεται ότι εκτυλίσσονται ταυτόχρονα. *Στο αρχαίο δράμα υπάρχει ενότητα δράσης.*[λόγ. < μσν. *δρά(σις) -ση* < ελνστ. *δρᾶσις* `αποτελεσματικότητα΄]
- **δραστήριος -α -ο** [drastírios] E6 : που αναπτύσσει έντονη και πολύμορφη δράση: *Ένας ~ επιχειρηματίας δεν περιορίζεται στα στενά όρια της πόλης του. Είναι τόσο δραστήρια γυναίκα, ώστε κατορθώνει να συνδυάζει οικογενειακές υποχρεώσεις, επάγγελμα και εθελοντική προσφορά.*
- **δραστήρια** ΕΠΙΡΡ: *Κινήθηκε ~ για τη δημιουργία του συλλόγου.*[λόγ. < αρχ. *δραστήριος*]

- **δραστηριότητα** η [δrastiriótita] O28 : **1.** η ιδιότητα του δραστήριου: *Ό,τι πέτυχε στη ζωή του το οφείλει στη μεγάλη δραστηριότητά του.* **2.** σύνολο ενεργειών ατόμου ή ομάδας, που αφορούν ένα συγκεκριμένο τομέα: *Η εταιρεία έχει αναπτύξει πλούσια / έντονη ~. Περιορίζω / διακόπτω / επεκτείνω τις δραστηριότητές μου.* || τομέας δραστηριότητας: *Οικονομική / πολιτική / διπλωματική ~.*[λόγ. < μσν. *δραστηριότης* < *δραστήρι(ος) -ότης* > *-ότητα*]
- **δράττομαι** [δrátome] P : μόνο στη λόγια έκφραση *~ της ευκαιρίας*, εκμεταλλεύομαι την ευκαιρία και δεν την αφήνω να χαθεί· αρπάζω την ευκαιρία.[λόγ. < ελνστ. *δράττομαι*, αρχ. σημ.: `αρπάζω με το χέρι΄]
- **δρω** [δró] P10.4α αόρ. *έδρασα*, απαρέμφ. *δράσει* : **1.** (για πρόσ.) αναπτύσσω δράση, δραστηριότητα: *Στην κατοχή έδρασαν ανταρτικές ομάδες. Πολιτικοί που έδρασαν στο Μεσοπόλεμο. Εξτρεμιστικές οργανώσεις που δρουν στις μεγάλες πόλεις.* **2.** (για πργ. ή αφηρ. ουσ.) ασκώ επίδραση που συνεπάγεται τη μεταβολή μιας κατάστασης· επενεργώ: *Το φάρμακο αρχίζει να δρα ύστερα από μία ώρα. Η δύναμη της βαρύτητας δρα στα υλικά σώματα.*[λόγ. < αρχ. *δρῶ*]
- **δυναμικός -ή -ό** [δinamikós] E1 : **1α.** για άτομο που υπερνικά εμπόδια ή επιβάλλει καταστάσεις με την ψυχική αντοχή που τον διακρίνει και με τη δραστηριότητα ή με τις πρωτοβουλίες που αναπτύσσει: *Εταιρεία ζητά δυναμικούς συνεργάτες. Οι πρώτες φεμινίστριες ήταν πολύ δυναμικές γυναίκες.* **β.** (με αφηρ. ουσ.) **β$_1$.** που χαρακτηρίζεται από έντονη δράση ή από στοιχεία που εντυπωσιάζουν: *Η κυβέρνηση θα εφαρμόσει δυναμική πολιτική. Δυναμικές ενέργειες. Η δυναμική είσοδος των ηθοποιών στη σκηνή.* **β$_2$.** που χαρακτηρίζεται από κάποια βιαιότητα: *Οι απεργοί θα προβούν σε δυναμικές ενέργειες / αντιδράσεις.* **2α.** που παρουσιάζει εξελικτική τάση. ΑΝΤ στατικός: *Δυναμική βιομηχανία. ~ τομέας απασχόλησης.* || *Δυναμικές καλλιέργειες.* **β.** για επιστήμη που εξετάζει τα φαινόμενα εξελικτικά ή σε σχέση με την κίνηση που παρουσιάζουν: *Δυναμική οικονομία / γεωλογία.* **3α.** που έχει

σχέση με τη δράση φυσικών δυνάμεων. ΑΝΤ στατικός: ~ *ηλεκτρισμός*, που παράγεται με βολταϊκή στήλη ή με δυναμομηχανή. *Δυναμική κατάσταση ενός σώματος*, όταν το σώμα βρίσκεται σε κίνηση. **β.** (φωνητ.) ~ *τόνος**. ΑΝΤ μουσικός τόνος. **δυναμικά** ΕΠΙΡΡ: *Οι εργαζόμενοι αντέδρασαν* ~, με διαδηλώσεις, καταλήψεις κτλ. *Η βιομηχανία μας μπήκε* ~ *στην ΕΟΚ*, με ισχυρά στηρίγματα, με πολλά πλεονεκτήματα.[λόγ. < γαλλ. dynamique (στη νέα σημ.) < ελνστ. *δυναμικός* `αποτελεσματικός΄]

- **δυναμώνω** [δinamóno] Ρ1α μπ. *δυναμωμένος* : **1.** ΑΝΤ αδυνατίζω. **α.** κάνω κπ. πιο δυνατό, του ενισχύω τις σωματικές δυνάμεις: *Η άσκηση δυναμώνει το σώμα / τους μυς.* || γίνομαι πιο δυνατός, αποκτώ περισσότερες σωματικές δυνάμεις: *Τρώει καλά για να δυναμώσει. Γύρισε από τον παραθερισμό δυναμωμένος.* || *Δυνάμωσαν τα μαλλιά του*, έγιναν πιο πυκνά. **β.** για κτ. που συντελεί στην καλύτερη ανάπτυξη ενός φυτικού οργανισμού: *Τα λιπάσματα δυναμώνουν τις ρίζες.* || για κτ. που αναπτύσσεται καλύτερα και ταχύτερα: *Δυνάμωσαν οι ρίζες / τα κλαδιά.* **2.** δίνω σε κτ. μεγαλύτερη ένταση. ΑΝΤ χαμηλώνω: ~ *το ραδιόφωνο / τη φωνή μου*, την ένταση του ήχου. ~ *τη φωτιά.* || για κτ. που αποκτά μεγαλύτερη ένταση. ΑΝΤ μειώνομαι: *Δυνάμωσε ο θόρυβος / ο αέρας / η βροχή. Δυνάμωσε το φως.* ΑΝΤ χαμήλωσε. **3.** βελτιώνω την απόδοση κάποιου, κυρίως μαθητή, τον κάνω πιο δυνατό: *Πρέπει να δυναμώσουμε το παιδί στην έκθεση.* || βελτιώνεται η απόδοσή μου, γίνομαι πιο δυνατός: *Κάνει φροντιστήριο για να δυναμώσει στα ελληνικά.*
[μσν. *δυναμώνω* < ελνστ. *δυναμ(ῶ) -ώνω*]
- **δυνατός -ή -ό** [δinatós] Ε1 : **1α.** (για άνθρ. ή ζώο) που έχει σωματική δύναμη, που μπορεί να εκτελέσει ένα έργο το οποίο απαιτεί μεγάλη σωματική προσπάθεια· γερός$_{1β}$: *Είναι πολύ* ~. *Έχει δυνατό σώμα / δυνατά χέρια. Το άλογο έχει δυνατά πόδια. Γερός (και)* ~, για να τονιστεί η σωματική υγεία κάποιου. || (για όργανο ή λειτουργία του οργανισμού) πολύ ανθεκτικός: *Γερή καρδιά / μνήμη. Γερά νεύρα.* **β.** (για πρόσ.) **β$_1$.** που μπορεί να αντιμετωπίζει δύσκολες καταστάσεις χωρίς να υποχωρεί: ~ *άνθρωπος / χαρακτήρας.* || (ως ουσ.) οι *δυνατοί: Στη ζωή*

πετυχαίνουν οι δυνατοί. || (για ψυχική εκδήλωση) ακλόνητος: *Δυνατή θέληση / πίστη.* **β2.** που είναι πολύ ικανός σε κπ. τομέα γνώσης, κυρίως για εκπαιδευόμενο· γερός3α: *Είναι ~ στα μαθηματικά / στα αρχαία.* **2α.** για κτ. που ερεθίζει πολύ τις αισθήσεις. ΑΝΤ ελαφρός: *~ πόνος / θόρυβος. Δυνατή γεύση / μυρωδιά. Δυνατό φως.* ΑΝΤ αδύνατο. **β.** για συναίσθημα πολύ έντονο: *~ έρωτας. Δυνατό μίσος. Ένιωσε κάτι πολύ δυνατό.* **γ.** για φυσικό φαινόμενο που παρουσιάζεται με μεγάλη ένταση: *~ αέρας. Δυνατή βροχή. Δυνατό κρύο.* **3α.** για κινητήρα που έχει μεγάλη απόδοση: *Το αυτοκίνητο έχει πολύ δυνατή μηχανή.* **β.** που απαιτεί μεγάλη δύναμη για να γίνει: *Δυνατή πίεση. Δυνατό χτύπημα.* **γ.** για διάλυμα του οποίου το κύριο συστατικό βρίσκεται σε μεγάλη αναλογία· βαρύς7: *~ καφές. Δυνατό τσάι / κρασί. Δυνατό φάρμακο,* ισχυρό. **4.** για κτ. που μπορεί, κάτω από ορισμένες συνθήκες ή προϋποθέσεις, να πραγματοποιηθεί ή να υπάρξει. ΑΝΤ αδύνατος: *Αυτή η εξέλιξη δεν είναι πιθανή είναι όμως δυνατή. Εξετάστηκαν όλες οι δυνατές λύσεις. Δεν έγινε δυνατή η συμμετοχή του στο συνέδριο. Θα κάνω ό,τι είναι δυνατό. Αν είναι δυνατό, μη φωνάζεις / έλα κτλ.,* ευγενική διατύπωση κάποιας επιθυμίας μας. || σε επιφωνηματική πρόταση που δηλώνει έκπληξη, απορία για κτ. που έγινε ή που θα γίνει: *Δεν / αν είναι δυνατό(ν)! (Μα) είναι δυνατό(ν); Πώς είναι δυνατό(ν) να σκεφτείς / να πεις / να κάνεις κτ. τέτοιο;* (έκφρ.) *κάνω τα αδύνατα δυνατά,* πετυχαίνω κτ. πολύ δύσκολο. || πιθανός: *Τα πάντα είναι δυνατά.* || (ως ουσ.) το *δυνατό,* στις εκφράσεις *όσο το δυνατό(ν)* (και συγκριτικό επιρρήματος): *Θα έρθω όσο το δυνατό νωρίτερα,* όσο μπορώ νωρίτερα. *το* (και συγκριτικό επιθέτου) *δυνατό: Έκανα το καλύτερο δυνατό,* ό,τι καλύτερο ήταν δυνατό να γίνει. *κατά το δυνατό(ν),* όσο είναι δυνατό να γίνει κτ.: *Θα περιοριστούν οι δαπάνες κατά το δυνατό(ν). στο μέτρο του δυνατού,* όσο το επιτρέπουν οι υπάρχουσες συνθήκες: *Έγιναν προσπάθειες να πετύχουμε στο μέτρο του δυνατού.* (απαρχ.) *ει* δυνατόν.* ΦΡ *βάζω τα δυνατά μου,* καταβάλλω κάθε δυνατή προσπάθεια, για να πετύχω τα καλύτερα. **5.** (γραμμ.) *~ τύπος μιας προσωπικής αντωνυμίας,* η πλήρης μορφή της που έχει

περισσότερες συλλαβές και που προφέρεται τονισμένη. ΑΝΤ αδύνατος: *Οι τύποι "εμένα", "εμάς" της προσωπικής αντωνυμίας ονομάζονται δυνατοί.* **δυνατά** ΕΠΙΡΡ: *Του έσφιξε ~ το χέρι / τον αγάπησε πολύ ~*, με δύναμη. *Τα λουλούδια μυρίζουν ~ / ο θόρυβος ακούγεται πολύ ~*, έντονα. *Ο αέρας φυσάει ~. Βρέχει ~.* [1-3: αρχ. *δυνατός*· 4: λόγ. < αρχ. *δυνατός*· 5: λόγ. σημδ. του *ισχυρός*]

- **δυνατότητα** η [δinatótita] Ο28 : **1.** η ιδιότητα αυτού που είναι δυνατός$_4$, του οποίου η πραγματοποίηση ή η ύπαρξη δεν είναι ασυμβίβαστη με τα πραγματικά δεδομένα: *Με τις προϋποθέσεις αυτές δεν υπάρχει ~ να ολοκληρωθεί το έργο.* || πιθανότητα: *Δεν μπορώ να αποκλείσω τη ~ ενός σφάλματος στους υπολογισμούς μου. Διαφαίνεται η ~ να πετύχουν τα κόμματα μια συμφωνία.* **2.** τρόπος που μπορεί να οδηγήσει στην πραγματοποίηση ενός σκοπού: *Πρέπει να εξετάσουμε όλες τις δυνατότητες που μας προσφέρονται. Έχω εξαντλήσει κάθε ~. Υπάρχει και μια άλλη ~.* || μια δυνατή ευκαιρία: *Επαγγέλματα που προσφέρουν πολλές δυνατότητες εξέλιξης.* **3.** (πληθ.) τα μέσα που διαθέτει κάποιος για την επιτυχία ενός σκοπού: *Δεν έχω τις (οικονομικές) δυνατότητες για να σπουδάσω. Κτ. βρίσκεται μέσα στις δυνατότητές μου / έξω από τις δυνατότητές μου. Η εταιρεία μας δε διαθέτει τις ανάλογες τεχνικές δυνατότητες για να αναλάβει το έργο.* (έκφρ.) *στο μέτρο* των δυνατοτήτων κάποιου.*[λόγ. *δυνατ(ός)*$_4$ *-ότης* > *-ότητα* μτφρδ. γαλλ. possibilité]
- **δωρεά** η [δoreá] Ο24 : **1.** ό,τι παραχωρείται χωρίς αμοιβή ή αντάλλαγμα, χρηματικό ποσό, ακίνητο ή κινητό περιουσιακό στοιχείο που προσφέρει κάποιος στο κράτος, σε κοινωφελές ίδρυμα ή σε κπ. ιδιώτη: *Πολλά δημόσια κτίρια έγιναν με δωρεές ευεργετών. Οι φίλοι του νεκρού έκαναν δωρεές / κατέθεσαν ποσά ως ~ στη μνήμη του.* || (νομ.) η σύμβαση με την οποία ο δωρητής παρέχει στο δωρεοδόχο κάποιο περιουσιακό στοιχείο, χωρίς αντάλλαγμα και με την προϋπόθεση ότι μετά τη δωρεά μειώνεται η περιουσία του πρώτου και αυξάνεται του δευτέρου: *Το κτήμα τού το μεταβίβασε ο πατέρας του ως ~.* **2.** *~ σώματος, ιστού ή οργάνου,* εκφρασμένη επιθυμία ενός ατόμου να τα παραχωρήσει,

όσο ζει ή μετά το θάνατό του, για μεταμοσχεύσεις ή για ερευνητικούς σκοπούς. **3.** (εκκλ.) *Η ~ του Αγίου Πνεύματος*, η επιφοίτηση, η χάρη του Αγίου Πνεύματος. || (έκφρ.) *σφραγίδα* δωρεάς*.[λόγ. < αρχ. *δωρεά* & σημδ. γαλλ. donation]

- **δώρημα** το [δόrima] Ο49 : ό,τι δωρίζεται.[λόγ. < αρχ. *δώρημα*]
- **δωρητήριο** το [δοritírio] Ο40 : έγγραφο που πιστοποιεί μια δωρεά.[λόγ. *δωρη(τής) -τήριον*]
- **δωρητής** ο [δοritís] Ο7 θηλ. **δωρήτρια** [δορítria] Ο27 : αυτός που κάνει μια δωρεά: *Οι δωρητές και οι ευεργέτες ενός ναού / ιδρύματος.* || *~ σώματος, ιστών ή οργάνων του σώματος*, αυτός που τα προσφέρει για μεταμόσχευση ή για ερευνητικούς σκοπούς, όσο ζει ή μετά το θάνατό του.[λόγ. < ελνστ. *δωρητής* `ευεργέτης΄ σημδ. γαλλ. donateur· λόγ. *δωρη(τής) -τρια*]
- **δωρίζω** [δορίzo] **-ομαι** Ρ2.1 : **1.** προσφέρω κτ. ως δώρο, χαρίζω σε κπ. κτ., του το κάνω δώρο, συνήθ. σε γιορτή, επέτειο κτλ.: *Της δώρισε στο γάμο τους ένα δαχτυλίδι.* || (έκφρ.) *το δώρο δε δωρίζεται*, δεν είναι σωστό να δωρίζεις σε κπ. άλλον κτ. που έχεις δεχτεί ως δώρο. **2.** παραχωρώ κτ. ως δωρεά, κάνω δωρεά: *Δώρισε την περιουσία του στο κράτος / στην εκκλησία / στο πανεπιστήμιο.*[*δώρ(ο) -ίζω* (διαφ. το ελνστ. *Δωρίζω* `μιμούμαι τους Δωριείς΄)]
- **δώρο** το [δόro] Ο39 : **Ι1α.** ό,τι προσφέρεται σε κπ. χωρίς αμοιβή, αντάλλαγμα ή υποχρέωση ανταπόδοσης, ό,τι χαρίζεται συνήθ. σε γιορτή, επέτειο κτλ.: *Πλούσιο / φτωχό / πρακτικό ~. Βασιλικό ~*, πολύ πλούσιο. *~ γάμου. Γαμήλιο ~. Πρωτοχρονιάτικο ~*, μπουναμάς. *Στη γιορτή της πήρε / είχε πολλά δώρα. Ανταλλάσσουμε δώρα με τους φίλους μας. Μου έκανε ~ ένα βιβλίο.* ΦΡ *~ άδωρο**. (γνωμ.) *το ~ θέλει αντίδωρο*, πρέπει να ανταποδίδεται το δώρο. *το ~ και μικρό μεγάλη χάρη έχει*, σημασία έχει η διάθεση προσφοράς και όχι η υλική αξία της. (έκφρ.) *οι τρεις Μάγοι / σαν τους τρεις Μάγους με τα δώρα*, για κπ. που έρχεται φορτωμένος με πλούσια δώρα ή άλλες προσφορές. || (εκκλ.) *Τα Τίμια / Άγια Δώρα*, ο άρτος και ο οίνος στο μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας, ως προσφορά στο Θεό. **β.** βραβείο, έπαθλο σε διαγωνισμό, παιχνίδι, κλήρωση κτλ.: *Οι νικητές / οι*

τυχεροί κερδίζουν πλούσια δώρα. Το ΠΡΟΠΟ μοιράζει πολλά δώρα. || διαφημιστική προσφορά: *Με κάθε αγορά πάνω από το (τάδε) ποσό το κατάστημα δίνει το (τάδε)* ~. **2α.** κτ. που προσφέρεται σε κπ., νόμιμα ή παράνομα, ως αντάλλαγμα για κάποια εξυπηρέτηση. **β.** *Το ~ των Χριστουγέννων,* ο δέκατος τρίτος μισθός που δίνεται στους εργαζομένους. ~ *του Πάσχα,* που ισούται με ένα δεκαπενθήμερο. **ΙΙ.** (μτφ.) **1.** έμφυτες ικανότητες του ανθρώπου, ψυχικά και σωματικά χαρίσματα που θεωρούνται δώρο της φύσης ή του Θεού· χάρισμα: *Το μουσικό ταλέντο είναι θείο ~. Η ομορφιά είναι ~ της φύσης.* **2.** για φαινόμενα ή καταστάσεις ευεργετικές για τον άνθρωπο: *Τα δώρα της άνοιξης. Το ~ της ελευθερίας.* (λόγ. έκφρ.) ~ *εξ ουρανού,* για κτ. πολύ ευχάριστο που συμβαίνει ανέλπιστα. **δωράκι** το ΥΠΟΚΟΡ στη σημ. Ι1, 2α, δώρο συνήθ. μικρής αξίας.[μσν. *δώρο* < αρχ. *δῶρον*]

Ε

- **εγκάρδιος -α -ο** [eŋgárðios] Ε6 : που ο τρόπος του εκφράζει ένα έντονο, ειλικρινές και αυθόρμητο συναίσθημα αγάπης, φιλίας κτλ.· θερμός. ΑΝΤ ψυχρός, τυπικός: ~ *χαιρετισμός. Εγκάρδια υποδοχή / χειραψία. Εγκάρδιες ευχές. Εγκάρδια συγχαρητήρια. Εγκάρδια, φιλική ατμόσφαιρα.* || ~ *συνομιλητής,* ειλικρινής και φιλικός. || ~ *φίλος,* γκαρδιακός. || (ιστ.): *Εγκάρδια Συνεννόηση,* η συμμαχία μεταξύ Αγγλίας και Γαλλίας κατά τον α' παγκόσμιο πόλεμο, η Αντάντ. **εγκάρδια** ΕΠΙΡΡ με τρόπο εγκάρδιο: *Χαιρέτησε* ~.[λόγ. < αρχ. *ἐγκάρδιος* `της καρδιάς΄ & σημδ. γαλλ. cordial]
- **εγκαρδιότητα** η [eŋgarðiótita] Ο28 : ο χαρακτήρας, ο τρόπος ή το ύφος του εγκάρδιου: *Μας υποδέχτηκε με μεγάλη* ~. *Οι συνομιλίες διεξήχθησαν σε κλίμα εγκαρδιότητας και αμοιβαίας εμπιστοσύνης. Ατμόσφαιρα εγκαρδιότητας.*[λόγ. *εγκάρδι(ος) -ότης* > *-ότητα*]
- **εγκαρδιώνω** [eŋgarðióno] **-ομαι** Ρ1 : εμπνέω σε κπ. θάρρος, αυτοπεποίθηση· εμψυχώνω, ενθαρρύνω. ΑΝΤ αποκαρδιώνω: *Προσπάθησε να τους εγκαρδιώσει, θυμίζοντάς τους τις προηγούμενες νίκες τους. Τα λόγια του μας εγκαρδίωσαν.*[λόγ. < μσν. *εγκαρδιώνω* < *εγκάρδι(ος) -ώνω*]
- **εγκαρδίωση** η [eŋgarðíosi] Ο33α : ενθάρρυνση, εμψύχωση.[λόγ. *εγκαρδιω-* (δες *εγκαρδιώνω*) *-σις* > *-ση*]
- **εγκαρδιωτικός -ή -ό** [eŋgarðiotikós] Ε1 : που είναι ικανός να εγκαρδιώνει· ενθαρρυντικός, εμψυχωτικός. ΑΝΤ αποκαρδιωτικός: *Εγκαρδιωτικοί λόγοι.* **εγκαρδιωτικά** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. *εγκαρδιω-* (δες *εγκαρδιώνω*) *-τικός*]
- **εγκράτεια** η [eŋgrátia] Ο27 : η ιδιότητα του εγκρατούς, η ικανότητα ενός ατόμου να ελέγχει και να περιορίζει στο ελάχιστο τις ορμές και τις επιθυμίες που έχουν σχέση με τις υλικές απολαύσεις, η ενσυνείδητη αποχή από υλικές απολαύσεις και ηδονές: *Ζω με* ~. *Ασκητική* ~. *Η ταπείνωση, η* ~ *και η προσευχή αποτελούν κύρια στοιχεία του μοναχικού βίου.*[λόγ. < αρχ. *ἐγκράτεια*]

- **εγκρατής -ής -ές** [engratís] E10 : (για πρόσ.) που έχει τη δύναμη να ελέγχει και να περιορίζει στο ελάχιστο τις ορμές και τις επιθυμίες που έχουν σχέση με τις υλικές απολαύσεις της ζωής, που συνειδητά απέχει από υλικές απολαύσεις και ηδονές: *~ χαρακτήρας.* || που τον χαρακτηρίζει η εγκράτεια: *Ο ~ βίος των ασκητών.*[λόγ. < αρχ. *ἐγκρατής*]
- **εγκύπτω** [engípto] P αόρ. *ενέκυψα*, απαρέμφ. *εγκύψει* : (λόγ.) *~ σε κτ.*, εξετάζω, μελετώ κτ. με πολλή αγάπη και προθυμία, με πολύ ζήλο: *Από νεαρή ηλικία ενέκυψε στην πλατωνική φιλοσοφία. Η επιτροπή θα εγκύψει στα προβλήματα.* [λόγ. < αρχ. *ἐγκύπτω* `σκύβω και κοιτάζω μέσα΄]
- **εγκωμιάζω** [engomiázo] **-ομαι** P2.1 : λέω επαινετικά λόγια για κπ. ή για κτ.· επαινώ, εξυμνώ κπ. ή κτ. με θέρμη, με ενθουσιασμό· εκθειάζω· ΣΥΝ έκφρ. *πλέκω / ψάλλω το εγκώμιο κάποιου: ~ κπ. για τις αρετές του. ~ τις αρετές κάποιου.*[λόγ. < αρχ. *ἐγκωμιάζω*]
- **εγκωμιασμός** ο [engomiazmós] O17 : η ενέργεια του εγκωμιάζω: *Υπερβολικός / δίκαιος ~.*[λόγ. *εγκωμιασ-* (*εγκωμιάζω*) *-μός*]
- **εγκωμιαστής** ο [engomiastís] O7 : (για πρόσ.) αυτός που εγκωμιάζει, εξυμνεί, επαινεί κπ. ή κτ.· υμνητής: *Ενθουσιώδης / ένθερμος / μεγαλόστομος ~ κάποιου.*[λόγ. < ελνστ. *ἐγκωμιαστής*]
- **εγκωμιαστικός -ή -ό** [engomiastikós] E1 : για λόγο που εγκωμιάζει· επαινετικός, υμνητικός: *Εγκωμιαστικοί λόγοι. Εγκωμιαστικό κείμενο / ύφος. Εγκωμιαστική προσαγόρευση / κριτική / ποίηση.* **εγκωμιαστικά** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. < αρχ. *ἐγκωμιαστικός*]
- **εγκώμιο** το [engómio] O40 : **1.** λόγος, γραπτός ή προφορικός, που υμνεί και επαινεί κπ. ή τα έργα του· έπαινος: *Μόνο ύμνους και εγκώμια άκουσε για το έργο του. Ειρωνικά εγκώμια.* (έκφρ.) *ψάλλω / πλέκω το ~ κάποιου,* τον εγκωμιάζω, τον επαινώ. **2.** (φιλολ.) για ποιητικό ή πεζό κείμενο που έχει γραφτεί για να εγκωμιάσει, συνήθ. τα έργα προσώπου: *Η παλαιά ρωμαϊκή συνήθεια να απονέμονται επιθανάτιοι έπαινοι ευνόησε την καλλιέργεια του εγκωμίου. Στην αρχαία ελληνική ποίηση το ~ διατηρούσε πάντοτε τον ιεροπρεπή και υμνικό χαρακτήρα του. Στους νεότερους χρόνους καλλιεργήθηκε το σκωπτικό ~. Κατά τον Αριστοτέλη*

το ~ αναφέρεται στα έργα του προσώπου, ενώ ο έπαινος στο μέγεθος της αρετής του. || (εκκλ.): *Τα εγκώμια (της Μεγάλης Παρασκευής),* ύμνοι προς τιμή του Χριστού που ψάλλονται τη Μεγάλη Παρασκευή, ο Επιτάφιος Θρήνος.[λόγ. < ελνστ. *ἐγκώμιον* ουσιαστικοπ. ουδ. του αρχ. επιθ. *ἐγκώμιος* `*κῶμος*, ωδή, έπαινος προς τιμή κατακτητή΄ (διαφ. το αρχ. *ἐγκώμιος* `*που ανήκει σε κώμη*΄)]

- **εγρηγόρηση** η [egriyórisi] Ο32α : η εγρήγορση.[λόγ. < ελνστ. *ἐγρηγόρησις* `*το να είναι κανείς ξυπνητός΄ -ση* κατά τη σημ. της λ. *εγρήγορση*]
- **εγρήγορση** η [egríyorsi] Ο32α : η κατάσταση της συνείδησης που είναι έτοιμη να αντιληφθεί και να ενεργήσει: *Πνευματική / ηθική ~.* || (απαρχ. έκφρ.) *εν εγρηγόρσει,* σε εγρήγορση, σε επαγρύπνηση.[λόγ. < αρχ. *ἐγρήγορ(σις)* `*το να είναι κανείς ξυπνητός΄ -ση* & σημδ. γαλλ. vigilance]
- **εθελοντής** ο[eθelondís] Ο7 θηλ. **εθελόντρια** [eθelóndria] Ο27 : α υτός που εκτελεί ένα έργο, μια εργασία, ένα καθήκον κτλ. με τη θέλησή του και με μοναδικό κίνητρο ένα συναίσθημα κοινωνικής αλληλεγγύης και αλτρουισμού: *Δυνάμεις της πυροσβεστικής και εθελοντές από τους κατοίκους της περιοχής αγωνίζονται να σβήσουν την πυρκαγιά.* || (ειδικότ.) ο εθελοντής στρατιώτης, που υπηρετεί σε ένα στράτευμα, χωρίς να έχει υποχρέωση στράτευσης: *Υπηρετώ ως ~. Πηγαίνω / κατατάσσομαι ~. Σώμα εθελοντών.* || *Εθελοντές πενταετούς υποχρέωσης (ΕΠΥ),* αμειβόμενοι υπαξιωματικοί του ελληνικού στρατού με πενταετή θητεία. || (ως επίθ.): *~ νοσοκόμος / αιμοδότης. Εθελόντρια νοσοκόμα / αδελφή.*[λόγ. < αρχ. *ἐθελοντής·* λόγ. *εθελον(τής) -τρια*]
- **εθελοντικός -ή -ό** [eθelondikós] Ε1 : **α.**για ενέργεια, πράξη κτλ. την οποία εκτελεί κάποιος με τη θέλησή του και με μοναδικό κίνητρο ένα συναίσθημα κοινωνικής αλληλεγγύης: *Εθελοντική προσφορά / εργασία / συμμετοχή / υπηρεσία / στράτευση.* || *Εθελοντικό σύστημα στρατολογίας.* **β.** που αποτελείται από εθελοντές: *~ στρατός. Εθελοντικό (στρατιωτικό) σώμα / στράτευμα.* **εθελοντικά** & (λόγ.) **εθελοντικώς** ΕΠΙΡΡ με τη

θέλησή μου, και χωρίς να αποβλέπω σε προσωπικό όφελος ή να είμαι αναγκασμένος· (πρβ. *εκούσια, οικειοθελώς, αυτοβούλως*). [λόγ. *εθελοντ(ής) -ικός*· λόγ. *εθελοντικ(ός) -ώς*]

- **εθνεγερσία** η [eθnejersía] Ο25 : καθολική εξέγερση, επανάσταση ενός έθνους για την απελευθέρωσή του από ξένο ζυγό, κυρίως για την ελληνική επανάσταση του 1821· (πρβ. *παλιγγενεσία*): *Η επέτειος / ο εορτασμός της εθνεγερσίας.*[λόγ. *εθν(ο)- + έγερσ(ις) -ία*]
- **εθνεγέρτης** ο [eθnejértis] Ο10 : αυτός που κινεί υπόδουλο έθνος σε εξέγερση, σε εθνεγερσία.[λόγ. *εθνεγερ(σία) -της*]
- **εθνεγερτικός -ή -ό** [eθnejertikós] Ε1 : που κινεί ένα υπόδουλο έθνος σε επανάσταση, σε εθνεγερσία: *Το εθνεγερτικό κήρυγμα. Εθνεγερτική κίνηση / δράση.*[λόγ. *εθνεγέρτ(ης) -ικός*]
- **ειδυλλιακός -ή -ό** [iδiliakós] Ε1 : **1.**(φιλολ.) που ανήκει ή αναφέρεται στο (αρχαίο κυρίως) ειδύλλιο: *Ειδυλλιακή ποίηση*· (πρβ. *βουκολικός*). *Ειδυλλιακή περιγραφή / ατμόσφαιρα.* **2.** που μοιάζει με όσα παρουσιάζονται, περιγράφονται στα ειδύλλια. **α.** που έχει την ήρεμη ομορφιά της φύσης που περιγράφεται στα ειδύλλια: *~ τόπος. Ειδυλλιακό τοπίο. Ειδυλλιακό περιβάλλον.* **β.** που έχει την απλότητα, την αφέλεια και την ξεγνοιασιά της ζωής στην ύπαιθρο: *Ειδυλλιακή ζωή,* εξαιρετικά ευτυχής. *Ειδυλλιακές σχέσεις,* σχέσεις ειλικρινούς και άδολης φιλίας και αγάπης. **ειδυλλιακά** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. *ειδύλλι(ον) -ακός*]
- **ειλικρίνεια** η [ilikrínia] Ο27 : το να εκφράζει κάποιος ό,τι πραγματικά αισθάνεται ή σκέφτεται· η ιδιότητα και ο τρόπος του ειλικρινούς. ΑΝΤ ανειλικρίνεια: *Απάντησαν με απόλυτη ~. Αμφιβάλλω για την ~ των λόγων του. Ωμή ~. Αφοπλιστική ~. Μίλησε με παρρησία και ~.*[λόγ. < ελνστ. *εἰλικρίνεια,* αρχ. σημ.: `καθαρότητα΄]
- **ειλικρινής -ής -ές** [ilikrinís] Ε10 : **α.**(για πρόσ.) που εκφράζει ό,τι πραγματικά σκέφτεται και αισθάνεται, που λέει την αλήθεια χωρίς να κρύβει κτ.: *Θα σε ρωτήσω, αλλά θέλω να είσαι ~ μαζί μου. ~ άνθρωπος / χαρακτήρας,* ευθύς. || που είναι ό,τι ακριβώς δείχνει: *~ φίλος. ~ σύμμαχος.* **β.** (για συναισθηματική εκδήλωση, λόγο, συμπεριφορά κτλ.) που εκφράζει μια πραγματική

συναισθηματική κατάσταση ή σκέψη και δεν κρύβει κτ. άλλο. ΑΝΤ ανειλικρινής: *Ειλικρινή συναισθήματα. Ειλικρινείς διαθέσεις. ~ φιλία / αγάπη*, πραγματική, ανυπόκριτη, άδολη. *Ειλικρινές ενδιαφέρον*, πραγματικό. ΑΝΤ υποκριτικό. *~ υπόσχεση.* ΑΝΤ ψευδής. *~ προσπάθεια / πρόθεση / επιδίωξη / υποστήριξη / συμπαράσταση. Ειλικρινείς φιλοφρονήσεις. Ειλικρινή συλλυπητήρια / συγχαρητήρια.* || για τρόπο, ύφος κτλ. που δείχνει και πείθει ότι δεν υποκρίνεται ή δεν κρύβει κτ.: *Ειλικρινές βλέμμα / ύφος. ~ έκφραση.* **ειλικρινά** & (λόγ.) **ειλικρινώς** ΕΠΙΡΡ με τρόπο ειλικρινή, μιλώντας με ειλικρίνεια: *~, (σας λέγω), δεν ξέρω τίποτα. ~, εύχομαι να επιτύχεις.*[λόγ. < ελνστ. *εἰλικρινής*, αρχ. σημ.: `όχι ανακατεμένος, καθαρός΄· λόγ. < ελνστ. *εἰλικρινῶς*]

- **ειρήνεμα** το [irínema] O49 : (λαϊκότρ., λογοτ.) η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του ειρηνεύω.[*ειρηνεύ(ω) -μα* με αποβ. του [v] πριν από [m]]
- **ειρήνευση** η [irínefsi] O33 : το αποτέλεσμα του ειρηνεύω· αποκατάσταση ειρήνης, γαλήνης, ηρεμίας.[λόγ. < ελνστ. *εἰρήνευ(σις)* `συμφιλίωση΄ *-ση* κατά τη σημ. του *ειρηνεύω*]
- **ειρηνευτής** ο [irineftís] O7 θηλ. **ειρηνεύτρια** [irinéftria] O27 & (λογοτ.) **ειρηνεύτρα** [irinéftra] O25α : αυτός που ειρηνεύει, που αποκαθιστά την ειρήνη, που διαλύει διχόνοιες και έχθρες· ειρηνοποιός.[λόγ. < μσν. *ειρηνευτής* < *ειρηνεύ(ω) -τής*· λόγ. *ειρηνευ(τής) -τρια· ειρηνευ(τής) -τρα*]
- **ειρηνευτικός -ή -ό** [irineftikós] E1 : που αποκαθιστά την ειρήνη ή συμβάλλει σ΄ αυτή, που διαλύει διχόνοιες και έχθρες: *Ειρηνευτικοί λόγοι. Ειρηνευτικές συνομιλίες. Ειρηνευτική προσπάθεια / παρέμβαση / διάθεση / πρόταση.*[λόγ. *ειρηνεύ(ω) -τικός*]
- **ειρηνεύω** [irinévo] P5.1α, P5.2α μπ. *ειρηνεμένος* : (οικ., λογοτ.) επαναφέρω ή επανέρχομαι σε κατάσταση ειρήνης ή ηρεμίας. **1.** διαλύω τη διχόνοια, την εχθρότητα μεταξύ αντιμαχομένων· (πρβ. *συμφιλιώνω*): *Προσπάθησα να τους ειρηνέψω αλλά η έχθρα τους ήταν μεγάλη.* **2.** ησυχάζω, ηρεμώ κπ.: *Πήρε στην αγκαλιά της το μωρό να το ειρηνέψει.* **3.** επανέρχομαι πάλι σε κατάσταση ηρεμίας, γαλήνης

κτλ.· γαληνεύω. **α.** (για καιρικές συνθήκες κτλ.): *Ο αέρας δεν έλεγε να ειρηνέψει. Περίμεναν να ειρηνέψει η θάλασσα, για να σαλπάρουν.* **β.** αποκτώ πάλι την ψυχική μου ηρεμία, γαλήνη: *Ειρηνεμένο πρόσωπο του νεκρού,* γαληνεμένο. **4.** (για εμπολέμους) σταματώ τον πόλεμο, κάνω συμφωνία ειρήνης.[*εφήν(η) -εύω* & λόγ. < αρχ. *εἰρηνεύω*]

- **ειρήνη** η [iríni] Ο30 (χωρίς πληθ.) : **1.** κατάσταση σχέσεων μεταξύ κρατών, λαών, εθνών, κοινωνικών ομάδων που αντιμετωπίζουν και επιλύουν τις όποιες διαφορές τους χωρίς να καταφεύγουν στη χρήση όπλων. ΑΝΤ πόλεμος: *Περίοδος ειρήνης. Η παγίωση / η σταθεροποίηση της παγκόσμιας ειρήνης. Το μυθιστόρημα «Πόλεμος και Ειρήνη» του Λ. Τολστόι. Η «Ειρήνη» του Αριστοφάνη. Το ιδανικό της ειρήνης και της συναδέλφωσης των λαών.* (γνωμ.) *αν θέλεις ~ να ετοιμάζεσαι για πόλεμο.* || συμφωνία μεταξύ αντιπάλων για κατάπαυση ή αποφυγή πολέμου: *Κάνω / υπογράφω ~. Διαπραγματεύσεις μεταξύ εμπολέμων για την υπογραφή ειρήνης·* (πρβ. *ανακωχή, κατάπαυση πυρός*). *Συνέδριο ειρήνης. Η ~ της Ουτρέχτης. Χωριστή ~,* που τη συνάπτει ένας από τους εμπολέμους με τον αντίπαλο, ενώ οι σύμμαχοί του συνεχίζουν τον πόλεμο. || *Κινήματα / οργανώσεις ειρήνης,* για την (παγκόσμια) ειρήνη. **2.** κατάσταση σχέσεων μεταξύ ατόμων και κοινωνικών ομάδων που τη χαρακτηρίζει ο αποκλεισμός κάθε είδους συγκρούσεων, εκδηλώσεων εχθρότητας ή αντιπαλότητας: *Κοινωνική ~. Εργασιακή ~.* **3.** (λογοτ.) ψυχική ηρεμία, γαλήνη. || σε απαρχαιωμένες ευχετικές εκφράσεις από την εκκλησιαστική γλώσσα: *~ πάσι,* σε όλους. *~ υμίν,* σ΄ εσάς.[αρχ. & λόγ. < αρχ. *εἰρήνη*]
- **ειρηνικός -ή -ό** [irinikós] Ε1 : **1.** που δε διαταράσσει την ειρήνη: *Ειρηνική επίλυση / διευθέτηση των διεθνών διαφορών.* || *Ειρηνική επανάσταση.* ΑΝΤ ένοπλος. || *~ βίος. Ειρηνικά έργα. Ειρηνική χρήση της ατομικής ενέργειας.* ΑΝΤ πολεμικός. || που αγαπά, θέλει ή επιδιώκει την ειρήνη· ειρηνόφιλος, φιλειρηνικός: *~ λαός. Ειρηνική πολιτική.* ΑΝΤ φιλοπόλεμος. **2α.** που δεν εκτρέπεται σε βιαιότητες, που δεν προκαλεί αναταραχή: *Ειρηνική διαδήλωση.* || σε γεωγραφικούς

όρους: *Ειρηνικός Ωκεανός*. **β.** που είναι σε κατάσταση ηρεμίας, ησυχίας κτλ.: *Ειρηνικό τοπίο*. **3.** (εκκλ., ως ουσ.) τα *ειρηνικά*, αιτήματα που εκφωνούνται κατά τη Θεία Λειτουργία και εισάγονται με τη φράση «εν ειρήνη του Κυρίου δεηθώμεν». **ειρηνικά** & (λόγ.) **ειρηνικώς** ΕΠΙΡΡ με τρόπο ειρηνικό.[λόγ. < αρχ. *εἰρηνικός*· λόγ. *ειρηνικ(ός) -ώς*]

- **ειρηνισμός** ο [irinizmós] Ο17 : πολιτικό δόγμα, άποψη ή τάση πολιτική που επιδιώκει την παγκόσμια και διαρκή ειρήνη στις διεθνείς σχέσεις· πασιφισμός.[λόγ. *ειρήν(η) -ισμός* μτφρδ. γαλλ. pacifisme]
- **ειρηνιστής** ο [irinistís] Ο7 θηλ. **ειρηνίστρια** [irinístria] Ο27 : ο οπαδός του ειρηνισμού· πασιφιστής, φιλειρηνιστής: *Διαμαρτυρία ειρηνιστών*.[λόγ. *ειρην(ισμός) -ιστής*· λόγ. *ειρηνισ(τής) -τρια*]
- **ειρηνιστικός -ή -ό** [irinistikós] Ε1 : που ανήκει ή αναφέρεται στον ειρηνισμό ή στον ειρηνιστή· που υποστηρίζει τον ειρηνισμό· πασιφιστικός· (πρβ. *φιλειρηνικός, ειρηνόφιλος*): *Ειρηνιστικό κίνημα. Ειρηνιστικές οργανώσεις / κινήσεις*.[λόγ. *ειρηνιστ(ής) -ικός*]
- **ειρηνοποιός -ός -ό** [irinopiós] Ε13 : που αποκαθιστά την ειρήνη, που διαλύει διχόνοιες και έχθρες. || (ως ουσ.).[λόγ. < αρχ. *εἰρηνοποιός*]
- **ειρηνόφιλος -η -ο** [irinófilos] Ε5 : που αγαπά, θέλει και επιδιώκει την ειρήνη· φιλειρηνικός: ~ *λαός*. ΑΝΤ φιλοπόλεμος. *Ειρηνόφιλη πολιτική*. ΑΝΤ φιλοπολεμικός. || (ως ουσ., για πρόσ.) οπαδός της ειρήνης ή του ειρηνισμού· (πρβ. *ειρηνιστής*).[λόγ. *ειρήν(η) -ο-* + *φίλος*]
- **ειρηνοφόρος -α -ο** [irinofóros] Ε4 : (λογοτ.) που φέρνει την ειρήνη, την ηρεμία και την ησυχία: *Ειρηνοφόρες αγκαλιές. Ειρηνοφόρα χαρά*.[λόγ. < ελνστ. *εἰρηνοφόρος*]
- **εκδημοκρατίζω** [ekdimokratízo] **-ομαι** Ρ2.1 : μεταβάλλω κτ. (μια κατάσταση, μια λειτουργία, ένα σύστημα κτλ.) σε δημοκρατικό ή περισσότερο δημοκρατικό.[λόγ. *εκ- δημοκρατ(ία) -ίζω* μτφρδ. γαλλ. démocratiser < επίθ. démocratique < αρχ. *δημοκρατικός*]
- **εκδημοκρατισμός** ο [ekdimokratizmós] Ο17 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του εκδημοκρατίζω, μεταβολή μιας κατάστασης, μιας

λειτουργίας, ενός συστήματος κτλ. σε δημοκρατικό ή περισσότερο δημοκρατικό: *~ της πολιτικής ζωής / της κοινωνίας / της νομοθεσίας / της δημόσιας διοίκησης / του στρατεύματος.*[λόγ. *εκδημοκρατισ-* (*εκδημοκρατίζω*) *-μός*]

- **εκεχειρία** η [ekeiría] O25 : **α.** προσωρινή διακοπή, κατάπαυση εχθροπραξιών, ύστερα από κοινή συμφωνία μεταξύ των εμπολέμων για ορισμένο σκοπό· ανακωχή: *Παραβιάζω την ~. Έκαναν ~ για να θάψουν τους νεκρούς. Ζητώ / προτείνω / υπογράφω ~. Ύστερα από ~ δύο ημερών οι συγκρούσεις επαναλήφθηκαν σφοδρότερες.* **β.** προσωρινή διακοπή πολιτικής ή άλλης διαμάχης: *Πολιτική ~.* [λόγ. < αρχ. *ἐκεχειρία*]
- **έκθαμβος -η -ο** [ékθamvos] E5 : (για πρόσ.) που έχει καταληφθεί από ένα έντονο συναίσθημα έκπληξης και θαυμασμού για κτ. το εξαιρετικά ωραίο· κατάπληκτος, έκπληκτος, εκστατικός, ενεός: *Για ώρα πολλή στέκονταν έκθαμβοι μπροστά στη θεϊκή ομορφιά της. Το κάλλος της μας άφησε έκθαμβους.* || (λογοτ.): *Έκθαμβο βλέμμα.*[λόγ. < ελνστ. *ἔκθαμβος*
- **εκθαμβωτικός -ή -ό** [ekθamvotikós] E1 : **1.** (για φως, πηγή φωτός κτλ.) που είναι τόσο ισχυρός, έντονος, ώστε να εμποδίζει, να αμβλύνει ή να θολώνει την όραση· θαμπωτικός, εκτυφλωτικός: *Εκθαμβωτικά φώτα. Εκθαμβωτική λάμψη. Εκθαμβωτικοί προβολείς. ~ ήλιος.* || *Εκθαμβωτική λευκότητα / στιλπνότητα. Εκθαμβωτικά χρώματα.* **2.** που αφήνει έκθαμβους όσους τον βλέπουν, που τους προκαλεί έντονο θαυμασμό· καταπληκτικός, εκπληκτικός, έξοχος, υπέρλαμπρος: *Εκθαμβωτική ομορφιά. Εκθαμβωτικό κάλλος.* **εκθαμβωτικά** ΕΠΙΡΡ στη σημ. 2: *~ ωραίος.*[λόγ. *εκθαμβω-* (θ. του *εκθαμβώνω* < *έκθαμβ(ος)* *-ώνω*) *-τικός*]
- **εκθειάζω** [ekθiázo] **-ομαι** P2.1 : επαινώ κπ. ή κτ., μιλώντας με ενθουσιασμό, με θέρμη και θαυμασμό· εγκωμιάζω, εξαίρω: *~ τις αρετές / τις ικανότητες / την εντιμότητα κάποιου. ~ ένα βιβλίο / ένα έργο. ~ ένα πρόσωπο για τις αρετές του / για το ταλέντο του. ~ την τέχνη / την εργατικότητα / την ευφυΐα κάποιου. ~ τη συνεισφορά / το έργο κάποιου. Δεν είναι και τόσο επιδέξιος όσο τον εκθειάζεις. Είχαμε βαρεθεί να την ακούμε να εκθειάζει τη*

μεγαλοφυΐα του γιου της.[λόγ. < ελνστ. *ἐκθειάζω* `λατρεύω σαν θεό΄]

- **εκθειασμός** ο [ekθiazmós] Ο17 : το να εγκωμιάζεται κάποιος ή κτ.· ένθερμος ή υπερβολικός έπαινος.[λόγ. < ελνστ. *ἐκθειασμός* `έμπνευση΄ κατά τη σημ. του *εκθειάζω*]
- **εκθειαστής** ο [ekθiastís] Ο7 θηλ. **εκθειάστρια** [ekθiástria] Ο27α : (για πρόσ.) αυτός που εκθειάζει ένα πρόσωπο ή το έργο, τη δραστηριότητα, την ιδιότητα κτλ. προσώπου: *Ένθερμοι εκθειαστές.*[λόγ. *εκθειασ- (εκθειάζω) -τής· λόγ. εκθειασ(τής) -τρια*]
- **εκθειαστικός -ή -ό** [ekθiastikós] Ε1 : (για λόγο κτλ.) που εκθειάζει, που εγκωμιάζει με θέρμη και ενθουσιασμό· εγκωμιαστικός, πολύ επαινετικός: *Εκθειαστική κριτική / παρουσίαση.*[λόγ. *εκθειαστ(ής) -ικός*]
- **εκλέγειν** το [eklέjin] Ο (άκλ.) : το δικαίωμα των πολιτών να εκλέγουν τους αντιπροσώπους τους σε δημόσια αξιώματα: *Το δικαίωμα του ~ είναι συνταγματικά κατοχυρωμένο.*[λόγ. < απαρέμφ. του αρχ. ρ. *ἐκλέγω* κατά τη σημερ. σημ. της λ. *εκλέγω*]
- **εκλέγεσθαι** το [eklέjesθe] Ο (άκλ.) : το δικαίωμα των πολιτών να εκλέγονται σε δημόσια αξιώματα: *Το δικαίωμα του ~ είναι συνταγματικά κατοχυρωμένο.*[λόγ. < απαρέμφ. του αρχ. ρ. *ἐκλέγομαι* κατά τη σημερ. σημ. της λ. *εκλέγω*]
- **εκλέγω** [eklέγo] **-ομαι** Ρ αόρ. *εξέλεξα*, απαρέμφ. *εκλέξει*, παθ. αόρ. *εκλέχτηκα*, γ' πρόσ. (λόγ.) και *εξελέγη, εξελέγησαν*, απαρέμφ. *εκλεγεί* και *εκλεχτεί*, μπτ. *εκλεγμένος* : (συνήθ. για σύνολο προσώπων) με ψηφοφορία δηλώνω την προτίμησή μου για το πρόσωπο το οποίο θεωρώ μεταξύ άλλων ως το πιο κατάλληλο για να αναλάβει ένα αξίωμα· αναδεικνύω κπ. σε ένα αξίωμα με εκλογή· (πρβ. *επιλέγω*): *Η γενική συνέλευση εκλέγει το διοικητικό συμβούλιο. Ο λαός εκλέγει τους αντιπροσώπους του στο κοινοβούλιο με άμεση, καθολική και μυστική ψηφοφορία·* (πρβ. *ψηφίζω*). || συνήθ. σε αντιδιαστολή προς το *διορίζω: Η στρατιωτική κυβέρνηση διόρισε, στη θέση των δημοκρατικά εκλεγμένων δημάρχων, πρόσωπα της εμπιστοσύνης*

της.[λόγ. < αρχ. ἐκλέγω `διαλέγω΄ με αλλ. της σημ. κατά το εκλογή]

- **εκλεκτός -ή -ό** [eklektós] & **εκλεχτός -ή -ό** [eklextós] E1 : που τον ξεχωρίζουν από άλλους ως τον καλύτερο· διαλεχτός. **α.** (για πρόσ.): *~ φίλος / συνεργάτης. Εκλεκτοί πολίτες. ~ κόσμος. Εκλεκτή συντροφιά / παρέα.* || (ως ουσ.) *ο εκλεκτός, θηλ. εκλεκτή: Ο ~ του λαού / του Θεού.* (έκφρ.) *ο ~ / η εκλεκτή της καρδιάς της / του,* προς τον οποίο εκδηλώνεται ένα ιδιαίτερο ερωτικό συναίσθημα, αγαπημένος. **β.** (για πργ.): *Εκλεκτά προϊόντα / εδέσματα. Εκλεκτό κρασί. Εκλεκτής ποιότητας φρούτα / καπνός. Εκλεκτές ποικιλίες λαχανικών.*[λόγ. < αρχ. ἐκλεκτός· προσαρμ. στη δημοτ. με ανομ. τρόπου άρθρ. [kt > xt]]
- **εκλεπτύνω** [ekleptíno] – **ομαι** P8.2 μπ. *εκλεπτυσμένος** : **1.** (λόγ.) λεπταίνω κτ. εντελώς ή περισσότερο. **2.** (μτφ., συνήθ. παθ.) βελτιώνω κτ. από αισθητική και ηθική άποψη, το καλλιεργώ, το εξευγενίζω.[λόγ. < ελνστ. ἐκλεπτύνω]
- **εκλεπτυσμένος -η -ο** [ekleptizménos] E3 μπ. του *εκλεπτύνω* : καλλιεργημένος, εξευγενισμένος, λεπτός: *Εκλεπτυσμένη και ευαίσθητη ψυχή. Εκλεπτυσμένοι τρόποι,* ευγενικοί. *Εκλεπτυσμένα ήθη.* || *Εκλεπτυσμένο χιούμορ,* οξύ και διακριτικό, λεπτό. *Εκλεπτυσμένο γούστο.* **εκλεπτυσμένα** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. μπ. του *εκλεπτύνω* μτφρδ. γαλλ. raffiné ή αγγλ. refined]
- **εκμάθηση** η [ekmáthisi] O33 : η διαδικασία και το αποτέλεσμα του εκμανθάνω· το να μαθαίνει κάποιος κτ. πολύ καλά, τέλεια· πλήρης, τέλεια μάθηση: *Ταχεία / συστηματική ~. Η ~ μιας ξένης γλώσσας / μιας τέχνης.*[λόγ. < ελνστ. ἐκμάθη(σις) `πλήρης γνώση΄ *-ση* κατά τη σημ. του *εκμανθάνω*]
- **εκπληκτικός -ή -ό** [ekpliktikós] E1 : που προκαλεί έκπληξη, θαυμασμό και απορία, επειδή ξεπερνά κατά πολύ το γνωστό, το συνηθισμένο ή το προβλεπόμενο· (πρβ. *καταπληκτικός, εξαιρετικός, απίστευτος, φανταστικός, απίθανος*). **α.** με ουσιαστικά που δηλώνουν θετική ιδιότητα, ικανότητα

κτλ.: *Εκπληκτική δύναμη / αντοχή / υπομονή / ομορφιά. Εκπληκτικό θάρρος / μέγεθος. Εκπληκτική ακρίβεια.* **β.** με ουσιαστικά που δηλώνουν ενέργεια, αποτέλεσμα, γεγονός κτλ.: *Εκπληκτική πρόοδος / επιτυχία / μουσική / παράσταση / ιδέα. Εκπληκτικά επιτεύγματα. ~ συνδυασμός χρωμάτων. Εκπληκτική τύχη / ευκαιρία.* **γ.** για πρόσωπο που ασκεί ορισμένο έργο, τέχνη, για να εξάρουμε την ικανότητα, τη δεξιότητά του κτλ.: *~ ερμηνευτής. Στη χθεσινή παράσταση ήταν ~.* **εκπληκτικά** & (λόγ.) **εκπληκτικώς** ΕΠΙΡΡ: *~ ωραίος.*[λόγ. < αρχ. *ἐκπληκτικός·* λόγ. < ελνστ. *ἐκπληκτικῶς*]

- **εκπληρώνω** [ekpliróno] **-ομαι** P1 λόγ.αόρ. και *εξεπλήρωσα*, απαρέμφ. *εκπληρώσει* : **α.** εκτελώ, πραγματοποιώ κτ. στο ακέραιο, ως το τέλος: *~ μια υποχρέωση / μια υπόσχεση. ~ το καθήκον μου / το χρέος μου,* εκτελώ στο ακέραιο. *Εκπλήρωσαν στο ακέραιο το καθήκον τους. ~ τις στρατιωτικές μου υποχρεώσεις,* υπηρετώ ως το τέλος τη στρατιωτική μου θητεία. *~ τα όνειρά μου,* τα πραγματοποιώ, τα κάνω πραγματικότητα. *~ τις επιθυμίες (μου). Εύχομαι να εκπληρωθούν όλες σας οι επιθυμίες.* || (λόγ. έκφρ.) *εξεπλήρωσε το κοινό καθήκον,* πέθανε. **β.** για πράγμα που πάλιωσε ή χάλασε και έπαψε οριστικά να είναι χρήσιμο: *Το πλυντήριο εκπλήρωσε το σκοπό του / τον προορισμό του.*[λόγ. < αρχ. *ἐκπληρ(ῶ) -ώνω* `συμπληρώνω έναν αριθμό, ξεπληρώνω΄ & σημδ. γαλλ. accomplir]
- **εκπλήρωση** η [ekplírosi] O33 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του εκπληρώνω: *Η ~ ενός καθήκοντος / μιας υπόσχεσης / μιας επιθυμίας. Διορίστηκε μετά την ~ των στρατιωτικών του υποχρεώσεων.*[λόγ. < ελνστ. *ἐκπλήρω(σις)* `συμπλήρωση΄ *-ση* & κατά τη σημ. της λ. *εκπληρώνω*]
- **εκπόνηση** η [ekpónisi] O33 : εκτέλεση έργου που απαιτεί πνευματική προσπάθεια και επιμελή εργασία: *~ μελέτης / διατριβής / σχεδίου / προγράμματος.*[λόγ. *εκπονη- (εκπονώ) -σις* > *-ση*]
- **εκπονώ** [ekponó] **-ούμαι** P10.9 : κατασκευάζω, παρασκευάζω και επεξεργάζομαι ως το τέλος ένα έργο που απαιτεί πνευματική

προσπάθεια και επιμελή εργασία: ~ *μελέτη / σύγγραμμα / διατριβή / σχέδιο / πρόγραμμα.*[λόγ. < αρχ. *ἐκπονῶ* `επεξεργάζομαι΄ & σημδ. γαλλ. élaborer]

- **έκσταση** η [ékstasi] Ο33 : **1.**(φιλοσ.) η κατάσταση κατά την οποία το πνεύμα αποχωρίζεται πλήρως από τον κόσμο των αισθήσεων και έτσι επικοινωνεί άμεσα και ταυτίζεται με το Θεό: *Οι μυστικιστές ισχυρίζονται ότι τη στιγμή της έκστασης, όταν εκμηδενίζεται και θανατώνεται η ψυχή, ταυτίζονται με την άπειρη ουσία του σύμπαντος.* **2.** η παθητική κατάσταση στην οποία περιέρχεται το πνεύμα, όταν απορροφάται πλήρως από μια μόνο ισχυρή εντύπωση (θαυμασμού, κατάπληξης κτλ.) ή μια μόνο σκέψη: *Πέφτω σε ~. Θρησκευτική ~. Βυθίστηκε σε μια μελαγχολική ~.*[λόγ. < ελνστ. *ἔκστα(σις) -ση*, αρχ. σημ.: `ταραχή της σκέψης΄ & σημδ. γαλλ. extase < υστλατ. extasis < ελνστ. *ἔκστασις*]
- **εκστασιάζομαι** [ekstasiázome] Ρ2.1β : περιέρχομαι σε κατάσταση έκστασης. **α.** για την κατάσταση κατά την οποία το πνεύμα αποχωρίζεται πλήρως από τον κόσμο των αισθήσεων και έτσι επικοινωνεί άμεσα και ταυτίζεται με το Θεό: *Η ψυχή, όταν εκστασιάζεται, δε χάνεται μέσα στη θεϊκή ουσία, αλλά διαχέεται.* **β.** για την κατάσταση στην οποία περιέρχεται το πνεύμα, όταν απορροφάται πλήρως από μια ισχυρή εντύπωση: *Εκστασιασμένοι θεατές / ακροατές.*[λόγ. *έκστασι(ς) -άζομαι* (δες και *εκστασιάζω*]
- **εκστασιάζω** [ekstasiázo] Ρ2.1α : (προφ.) κάνω κπ. να περιέλθει σε κατάσταση έκστασης εξαιτίας ισχυρής εντύπωσης: *Με εκστασίασε η θέα από εκεί ψηλά.*[λόγ. *έκστασι(ς) -άζω* (διαφ. το ελνστ. *ἐκστασιάζω* `προκαλώ στάση΄)]
- **εκστασιασμός** ο [ekstasiazmós] Ο17 : το αποτέλεσμα του εκστασιάζομαι.[λόγ. *εκστασιασ- (εκστασιάζομαι) -μός*]
- **εκστατικός -ή -ό** [ekstatikós] Ε1 : που είναι σε κατάσταση έκστασης (συνήθ. με τη σημ. 2): *Μένω / στέκομαι ~. ~ νους.* || *Εκστατικό βλέμμα / ύφος / πρόσωπο. Μεγάλα εκστατικά μάτια.* **εκστατικά** ΕΠΙΡΡ με έκσταση, σε κατάσταση έκστασης: *Μιλούσε για χώρες μακρινές κι εμείς ακούγαμε ~.*[λόγ. <

αρχ. *ἐκστατικός* `έξω από τις αισθήσεις του΄ & και κατά τη σημ. της λ. *έκσταση*]

- **εκσυγχρονίζω** [eksiŋxronízo] **-ομαι** P2.1 : μεταρρυθμίζω κτ. και το προσαρμόζω σε νέες σύγχρονες συνθήκες, απαιτήσεις, απόψεις, δυνατότητες κτλ.: *~ τη νομοθεσία / το σωφρονιστικό σύστημα / την εκπαίδευση. ~ ένα θεσμό. ~ έναν οργανισμό / μια υπηρεσία. ~ τη δημόσια διοίκηση. ~ το στράτευμα. ~ την οικονομία / τη γεωργική παραγωγή.*[λόγ. εκ- ελνστ. *συγχρονίζω* `είμαι σύγχρονος΄ μτφρδ. γαλλ. moderniser]
- **εκσυγχρονισμός** ο [eksiŋxronizmós] O17 : η διαδικασία και το αποτέλεσμα του εκσυγχρονίζω· μεταρρύθμιση και προσαρμογή σε νέες και σύγχρονες συνθήκες, απαιτήσεις, απόψεις κτλ.: *Ο ~ του κράτους / της νομοθεσίας / της δημόσιας διοίκησης. Ο ~ των σχέσεων / της πολιτικής ζωής. Ο ~ της οικονομίας / της γεωργικής παραγωγής. Οικονομικός / κοινωνικός ~. Προσπάθειες / προγράμματα / μέτρα / προτάσεις εκσυγχρονισμού της εκπαίδευσης.*[λόγ. *εκσυγχρονισ- (εκσυγχρονίζω) -μός*]
- **εκσυγχρονιστής** ο [eksiŋxronistís] O7 θηλ. **εκσυγχρονίστρια** [eksiŋxroní stria] O27 : ως χαρακτηρισμός προσώπου που υποστηρίζει τον εκσυγχρονισμό: *Έντονη αντίδραση των εκσυχρονιστών στη συντηρητική στρο φή του κόμματος.* || (ως επίθ.): *~ πρωθυπουργός.*[λόγ. *εκσυγχρονισ- (εκσυγχρονίζω) -τής*· λόγ. *εκσυγχρονισ(τής) -τρια*]
- **εκσυγχρονιστικός -ή -ό** [eksiŋxronistikós] E1 : (για ενέργεια κτλ.) που συμβάλλει ή στοχεύει στον εκσυγχρονισμό: *Εκσυγχρονιστικές προσπάθειες / προτάσεις / τάσεις. Εκσυγχρονιστικό πρόγραμμα. Εκσυγχρονιστική πολιτική.*[λόγ. *εκσυγχρονιστ(ής) -ικός*]
- **εκτίμηση** η [ektímisi] O33 : **1.** ο υπολογισμός αξίας υλικής ή ηθικής, ποιότητας, σημασίας, σοβαρότητας κτλ. ενός πράγματος ή μιας κατάστασης, ενός γεγονότος κτλ.: *~ ζημιών. ~ αξίας ακινήτου.* || κρίση, γνώμη αξιολογική: *Κατά την εκτίμησή μου* **2.** καλή, θετική γνώμη για πρόσωπο: *Έχω / τρέφω ~ για κπ.*, τον εκτιμώ, τον σέβομαι. *Βαθιά / πολλή ~. Δεν του έχω και*

πολλή ~. Τον έχω σε μεγάλη ~. Χαίρω της εκτιμήσεως κάποιου. ΦΡ ανεβαίνω* στην ~ κάποιου. κάποιος ανεβαίνει στην εκτίμησή μου.*[λόγ. < ελνστ. *ἐκτίμη(σις) -ση*]

- **εκτιμώ** [ektimó] & **-άω** P10.1α **-ώμαι** P11 : **1.** υπολογίζω την αξία, την ποιότητα, το μέγεθος, τη σημασία κτλ. πραγμάτων, ενεργειών, καταστάσεων: *Του ζήτησαν να εκτιμήσει την αξία του. Πώς εκτιμάτε τις ενέργειές του;* **2.** έχω καλή γνώμη για κτ. ή για κπ., υπολήπτομαι: *Σας ~ και σας σέβομαι.* || έχω την καλή, τη θετική γνώμη, αυτή που αρμόζει: *Εκτίμησα την ειλικρίνειά τους.*[λόγ. < αρχ. *ἐκτιμῶ*]
- **ελευθερία** η [elefθería] O25 : η απουσία περιορισμού, η ιδιότητα ή η κατάσταση εκείνου που δεν εμποδίζεται ή δε δεσμεύεται από κανέναν εξωτερικό ή εσωτερικό παράγοντα: *Εσωτερική / εξωτερική ~. Απόλυτη ~. Το αγαθό της ελευθερίας. Η ~ σκέψης / δράσης.* || *Η ~ της βούλησης (ενός ατόμου),* η ικανότητά του να αποφασίζει και να ενεργεί ανεξάρτητα από κάθε εξωτερικό ή εσωτερικό παράγοντα. || (ειδ.) ό,τι οι νόμοι επιτρέπουν να πράττει ή να μην πράττει κάποιος: *Αστικές / πολιτικές / ατομικές ελευθερίες. Θρησκευτική / προσωπική ~. Οι ελευθερίες του ατόμου / του πολίτη. ~ λόγου. ~ του τύπου. Ακαδημαϊκές* ελευθερίες.* || (για κράτη, έθνη) η μη εξάρτηση από την εξουσία ή την κυριαρχία άλλου κράτους· λευτεριά. ΑΝΤ δουλεία, σκλαβιά: *Εθνική ~. ~ ή θάνατος*. Η ~ των λαών.* || *Το δέντρο της Ελευθερίας. Το άγαλμα της Ελευθερίας,* στη Νέα Υόρκη.[λόγ. < αρχ. *ἐλευθερία*]
- **ελευθεροτυπία** η [elefθerotipía] O25 : η ελευθερία του τύπου, η ελεύθερη έκφραση γνώμης, μέσο του τύπου: *Καθεστώς ελευθεροτυπίας.*[λόγ. *ελεύθερ(ος) -ο- + τύπ(ος) -ία* μτφρδ. γαλλ. liberté de la presse]
- **ελευθερόφρονας** [elefθerófronas] για τα άλλα γένη βλ. *-ων -ων -ον*· Ε (βλ. O5) : που σκέφτεται ελεύθερα, που έχει φρονήματα (ιδέες, σκέψεις) απαλλαγμένα από προκαταλήψεις, φανατισμούς, δογματισμούς κτλ. || (ως ουσ.).[λόγ. *ελευθερόφρ(ων) -ονας*]
- **ελευθεροφροσύνη** η [elefθerofrosíni] O30α : η ιδιότητα ή ο χαρακτήρας του ελευθερόφρονα.[λόγ. *ελευθερόφρ(ων) -οσύνη*]

- **ελευθερόφρων -ων -ον** [elefθerófron] Ε (βλ. *-ων -ων -ον*) : (λόγ.) που σκέφτεται ελεύθερα, που έχει φρονήματα (ιδέες, σκέψεις) απαλλαγμένα από προκαταλήψεις, φανατισμούς, δογματισμούς κτλ. || (ως ουσ.).[λόγ. *ελεύθερ(ος) -ο- + -φρων*]
- **ελευθερώνω** [elefθeróno] **-ομαι** P1 : **1.**κάνω κπ. από δούλο ελεύθερο, του δίνω ελευθερία· απελευθερώνω: ~ *σκλάβο / δούλο. Ελευθέρωσαν την πατρίδα του από το ζυγό της δουλείας*. || αφήνω δεσμώτη ή κρατούμενο ελεύθερο: *Ελευθέρωσαν τους ομήρους*. **2.** απαλλάσσω από εμπόδιο, βάρος, ενόχληση, υποχρέωση, δέσμευση κτλ.: *Ελευθερώστε την είσοδο / τη δίοδο / το δρόμο,* παραμερίστε τα εμπόδια. ~ *από χρέος / από υποθήκη. Ελευθέρωσε τη σκέψη μας από το δογματισμό*. || (παθ.) απαλλάσσομαι, λυτρώνομαι, γλιτώνω από κτ. κακό, επαχθές. || *Του ελευθέρωσε τα χέρια,* του τα απάλλαξε από δεσμά ή από ό,τι κρατούσαν και μτφ., του έδωσε τη δυνατότητα να κάνει ό,τι θέλει· του έλυσε τα χέρια. || (συνήθ. παθ.) γεννώ, τίκτω: *Με το καλό να ελευθερωθείς,* ευχή σε έγκυο γυναίκα· καλή λευτεριά.[λόγ. < αρχ. *ἐλευθερ(ῶ) -ώνω*]
- **ελευθέρωση** η [elefθérosi] O33 : απελευθέρωση, λύτρωση.[λόγ. < αρχ. *ἐλευθέρω(σις) -ση*]
- **ελευθερωτής** ο [elefθerotís] O7 θηλ. **ελευθερώτρια** [elefθerótria] O27 & (λογοτ.) **ελευθερώτρα** [elefθerótra] O25α : αυτός που ελευθερώνει κπ. ή κτ.· λυτρωτής, απελευθερωτής: ~ *των σκλάβων*. || (ως επίθ.): *Ο ~ στρατός*.[λόγ. < ελνστ. *ἐλευθερωτής*· λόγ. *ελευθερω(τής) -τρια, -τρα*]
- **ελπίδα** η [elpiδa] O26 : **α.**η σχετική ή απόλυτη βεβαιότητα ότι θα συμβεί κτ. καλό (επιθυμητό, ευχάριστο, ωφέλιμο κτλ.): *Έχω την ~ ότι θα επιτύχουμε,* ελπίζω. *Καμιά ~ σωτηρίας δεν έχουν / δεν υπάρχει. Γλυκιά / τελευταία / μάταιη ~. Αναθερμαίνω / ανανεώνω την ~. Διαψεύδεται η ~. Αναπτερώνονται οι ελπίδες μου. Η ~ πεθαίνει πάντα τελευταία,* για να δηλώσουμε ότι ο άνθρωπος ελπίζει πάντα ως την τελευταία στιγμή. || ό,τι ελπίζει, προσδοκά κάποιος: *Φρούδες ελπίδες,* μάταιες, ανώφελες. *Μας μίλησε για τις ελπίδες και τα όνειρά*

του. (έκφρ.) *παρ΄ ~*, απροσδόκητα. *πάμε στο άγνωστο με βάρκα* την ~.* **β.** το πρόσωπο ή το πράγμα από το οποίο ελπίζει κάποιος κτ.: *Εσύ είσαι η ~ της ζωής μου. Τελευταία του ~ ήταν η κληρονομιά του θείου του / το λαχείο.* || (αθλ.): *Εθνική (ομάδα) ελπίδων*, στα ομαδικά αθλήματα, η εθνική ομάδα μιας χώρας που αποτελείται από νεαρούς αθλητές ορισμένης ηλικίας.[μσν. *ελπίδα* < αρχ. *ἐλπίς*, αιτ. *-ίδα*]

- **ελπιδοφόρος -α -ο** [elpiðofóros] E4 : που φέρνει, εμπνέει ελπίδα: *Ελπιδοφόρο μήνυμα / άγγελμα. Ελπιδοφόρες ειδήσεις / προσπάθειες.* || *~ νέος*, που έχει ελπίδες, φέρελπις.[λόγ. < ελνστ. *ἐλπιδοφόρος*]
- **ελπίζω** [elpízo] P2.1α αόρ. και *ήλπισα*, απαρέμφ. *ελπίσει* : **1α.** είμαι, λίγο ή πολύ, βέβαιος ότι κτ. ευχάριστο ή επιθυμητό θα πραγματοποιηθεί: *~ ότι θα επιστρέψω. ~ να τελειώσω σύντομα. Ήλπισε πως όλα θα πάνε καλά.* **β.** είμαι, λίγο ή πολύ, βέβαιος ότι δε θα συμβεί κτ. δυσάρεστο ή κακό: *~ να μην αργήσεις*, εύχομαι. *Ήλπιζε ότι δε θα ήταν κτ. σοβαρό.* **2.** βασίζομαι σε κπ. ή σε κτ. για την επιτυχία ή την πραγματοποίηση κάποιου καλού: *Ελπίζει στη βοήθεια των φίλων. Ελπίζουν στο Θεό.*[αρχ. *ἐλπίζω*]
- **εμβρίθεια** η [emvríθia] O27 : η ιδιότητα του εμβριθούς, το να διανοείται κάποιος με εξαιρετική σοβαρότητα και σε βάθος: *Ερεύνησαν το ζήτημα με ~*, σε βάθος και με σοβαρότητα· εμβριθώς. ΑΝΤ επιπολαιότητα. *Σχολαστική / επιστημονική ~. Διακρίνεται για την ~ και την ευρύτητα του πνεύματός του.*[λόγ. < ελνστ. *ἐμβρίθεια* `βάρος, σοβαρότητα΄ κατά τη σημ. της λ. *εμβριθής*]
- **εμβριθής -ής -ές** [emvriθís] E10 : (λόγ.) **1.** (για σκέψη, διανοητική εργασία κτλ.) που εμβαθύνει, που προχωρεί στο βάθος των πραγμάτων και των εννοιών και με εξαιρετική σοβαρότητα: *~ διερεύνηση / εξέταση. ~ σχολιασμός.* ΑΝΤ επιπόλαιος. *~ μελέτη / πραγματεία. ~ και εμπεριστατωμένη άποψη. Εμβριθή σχόλια.* || *Εμβριθές ύφος / βλέμμα*, σοβαρό και σκεπτικό. **2.** (για πρόσ.) που έχει την ικανότητα να διανοείται, να ερευνά κτ. σε βάθος και με σοβαρότητα:

~ *αναγνώστης*, βαθυστόχαστος, βαθύνους. ΑΝΤ επιπόλαιος: ~ *μελετητής / ερευνητής / ερμηνευτής*. **εμβριθώς** ΕΠΙΡΡ με περίσκεψη και σοβαρότητα: *Συζήτησαν όλα τα θέματα ~. Έσκυψε ~ επάνω στο χάρτη.*[λόγ. < αρχ. *ἐμβριθής* `βαρύς, σοβαρός΄ σημδ. γερμ.(;) wichtig· λόγ. < αρχ. *ἐμβριθῶς*]

- **εμπεριστατωμένος -η -ο** [emberistatoménos] Ε3 : που τον έχουν επεξεργαστεί με μεγάλη προσοχή και επιμέλεια, και από κάθε άποψη: *Εμπεριστατωμένη μελέτη / έρευνα / παρουσίαση / απόδειξη. Εμπεριστατωμένες απόψεις / προτάσεις. Εμπεριστατωμένα επιχειρήματα / συμπεράσματα. Εμπεριστατωμένη ομιλία. Εμπεριστατωμένο άρθρο. Εμπεριστατωμένη παρουσίαση.* **εμπεριστατωμένα** & (λόγ.) **εμπεριστατωμένως** ΕΠΙΡΡ με μεγάλη προσοχή και επιμέλεια και από κάθε άποψη: *Ερεύνησε ~ το όλο θέμα.*[λόγ. < μπτ. του ελνστ. ρ. *ἐμπεριστατῶ* `περικλείω΄ μτφρδ. γερμ. umständlich `υπερβολικά λεπτομερειακός΄, με βάση την αντιστοιχία: ελνστ. *περιστατοῦμαι* `περιβάλλομαι από (βαριεστισμένο) πλήθος΄ - γερμ. umstanden werden· λόγ. *εμπεριστατωμέν(ος) -ως*]
- **εμπιστεύομαι** [embistévome] Ρ5.1β : **1.** έχω εμπιστοσύνη σε κπ. για ικανότητα ή ιδιότητά του: *Τον εμπιστεύεσαι ότι θα κάνει σωστή δουλειά; Τόσο μικρό παιδί και εμπιστεύεσαι να το αφήσεις μόνο του;* **2.** αναθέτω σε κπ. ένα έργο, έχοντας εμπιστοσύνη στην τιμιότητά του: *Του εμπιστεύτηκε τη διαχείριση.* **3.** δίνω κτ. σε κπ. έχοντας εμπιστοσύνη στην καλή του πίστη, στην τιμιότητά του κτλ.: *Του εμπιστεύτηκα όλες τις οικονομίες μου.* **4.** λέω, ανακοινώνω σε κπ. κτ. που θέλω να μείνει κρυφό, επειδή πιστεύω στην εχεμύθειά του και στην καλή του πίστη: *Μου εμπιστεύτηκε τα μυστικά του / τα σχέδιά του. Ούτε στους πιο στενούς του φίλους δεν τόλμησε να εμπιστευτεί τον έρωτά του.*[λόγ. < αρχ. *ἐμπιστεύομαι*]
- **εμπιστευτικός -ή -ό** [embisteftikós] Ε1 : που απαιτεί εχεμύθεια, μυστικότητα. **α.** για ό,τι γίνεται ή δίνεται με την προϋπόθεση ή την πεποίθηση ότι θα κρατηθεί

μυστικό: *Εμπιστευτική έκθεση / ανακοίνωση / επιστολή / διαταγή / πληροφορία.* **β.** που ανατίθεται σε κπ. με την προϋπόθεση ή την πεποίθηση ότι θα δείξει καλή πίστη και εχεμύθεια: *Εμπιστευτική αποστολή / θέση.* **εμπιστευτικά** & (λόγ.) **εμπιστευτικώς** ΕΠΙΡΡ με τον όρο ότι θα τηρηθεί μυστικότητα, εχεμύθεια: *Μας ανακοίνωσε όλως εμπιστευτικώς τις προθέσεις του.*[λόγ. *εμπιστεύ(ομαι) -τικός· λόγ. εμπιστευτικ(ός) -ώς*]

- **έμπιστος -η -ο** [émbistos] E5 : για πρόσωπο προς το οποίο κάποιος έχει απόλυτη και σταθερή ή διαρκή εμπιστοσύνη, πίστη και βεβαιότητα για την εντιμότητά του, την ειλικρίνεια και την εχεμύθεια: *~ φίλος. ~ υπηρέτης. ~ υπάλληλος / συνεργάτης. Μόνο στους πιο έμπιστους από τους συνεργάτες του ανακοίνωσε τα σχέδιά του.* || (ως ουσ.): *Ο ~ του πρωθυπουργού.*[λόγ. < μσν. *έμπιστος < εμ- (δες εν-) πίστ(η) -ος*]
- **εμπιστοσύνη** η [embistosíni] O30 (χωρίς πληθ.) : **1.** η πίστη, η βεβαιότητα κάποιου ότι ένα συγκεκριμένο πρόσωπο έχει ορισμένη ικανότητα ή ιδιότητα (εντιμότητα, ειλικρίνεια συναισθημάτων, εχεμύθεια κτλ.): *Απόλυτη / τυφλή / αμοιβαία ~. Έχω ~ σε κπ. Εμπνέω σε κπ. ~. Κερδίζω / αποκτώ / χάνω την ~ κάποιου. Εκφράζω / δείχνω την ~ μου προς κπ. Περιβάλλω κπ. με την ~ μου. Του είχε τόση ~, που δε ζήτησε απόδειξη παραλαβής. Έχω ~ στην εχεμύθειά σας / στους λόγους σας. Γιατί δε μου λες τι σχεδιάζεις; δε μου έχεις ~; Αποδείχτηκε ότι δεν είναι άξιος της εμπιστοσύνης μας. Πρόσωπο κοινής εμπιστοσύνης,* προς το οποίο έχουν όλοι εμπιστοσύνη. (έκφρ.) *χαίρω* της εμπιστοσύνης κάποιου.* **2.** (πολ.) η στήριξη μιας κυβέρνησης από το κοινοβούλιο, η έγκριση του κυβερνητικού προγράμματος από αυτό: *Η κυβέρνηση απολαμβάνει της εμπιστοσύνης του κοινοβουλίου. Ψήφος εμπιστοσύνης,* η στήριξη μιας κυβέρνησης από το κοινοβούλιο, που προκύπτει από ειδική ψηφοφορία: *Η κυβέρνηση ζήτησε / πήρε ψήφο εμπιστοσύνης.*[λόγ. < μσν. *εμπιστοσύνη < έμπιστ(ος) -οσύνη*]
- **έμπνευση** η [émbnefsi] O33 : το αποτέλεσμα του εμπνέω. **1.** ιδέα που γεννιέται στη συνείδησή μας κάπως ξαφνικά και χωρίς την άμεση συμμετοχή της βούλησης, ως αποτέλεσμα μιας εντύπωσης ή συγκίνησης και όχι κάποιας διανοητικής προσπάθειας: *Ξαφνική /*

ωραία / καταπληκτική / ατυχής ~. Ευτυχώς, τη στιγμή του κινδύνου είχε τη σωτήρια ~ να Την τελευταία στιγμή μού ήρθε η ~ να Η απάντησή του δεν ήταν προϊόν έρευνας και σκέψης, αλλά στιγμιαίας έμπνευσης. Μου έφυγε η ~. **2.** εξαιρετική διανοητική σύλληψη: *Η ίδρυση του συλλόγου ήταν δική του ~.* || (ειδικότ.): *Καλλιτεχνική / ποιητική ~,* η αιφνίδια σύλληψη μιας νέας ιδέας και η παρόρμηση προς δημιουργία καλλιτεχνική, ποιητική: *Πηγή έμπνευσης του ποιητή είναι η ίδια η ζωή.*[λόγ. < ελνστ. *ἔμπνευ(σις)* `φύσημα μέσα (και μτφ. για τη θεία χάρη)΄ *-ση* & σημδ. γαλλ. inspiration]

- **έμφρων -ων -ον** [émfron] Ε (βλ. *-ων -ων -ον*) : (λόγ.) **1.** για πρόσωπο, γνώμη, πράξη κτλ. που έχει φρόνηση ή που γίνεται με φρόνηση· εχέφρων, νουνεχής, συνετός, σώφρων, φρόνιμος, γνωστικός. ΑΝΤ άφρων. **2.** (ανθρωπολ.) *άνθρωπος ο ~,* επιστημονική ονομασία του ανθρώπινου είδους που επιβιώνει ως σήμερα. [λόγ.: 1: αρχ. *ἔμφρων*· 2: σημδ. νλατ. Homo sapiens]
- **εμψυχώνω** [empsixóno] **-ομαι** Ρ1 : **1.**ενισχύω το ψυχικό σθένος, τις ψυχικές δυνάμεις κάποιου· εμπνέω σε κπ. θάρρος, αυτοπεποίθηση· ενθαρρύνω: *Ο λόγος του εμψύχωσε τους στρατιώτες. Η άφιξη ενισχύσεων εμψύχωσε τους πολιορκημένους.* **2.** (σπάν.) δίνω ψυχή, ζωή σε κτ. που δεν έχει (που είναι άψυχο ή νεκρό).[λόγ. < ελνστ. *ἐμψυχ(ῶ) -ώνω* & σημδ. γαλλ. animer, ranimer]
- **εμψύχωση** η [empsíxosi] Ο33 : η ενέργεια του εμψυχώνω, η ενίσχυση της ψυχικής δύναμης, του θάρρους· ενθάρρυνση.[λόγ. < ελνστ. *ἐμψύχω(σις)* `ζωντάνεμα΄ *-ση* κατά τη σημ. του *εμψυχώνω*]
- **εμψυχωτής** ο [empsixotís] Ο7 θηλ. **εμψυχώτρια** [empsixótria] Ο27 : αυτός που εμψυχώνει, που ενισχύει τις ψυχικές δυνάμεις, το θάρρος άλλων: *Ο ~ μιας προσπάθειας / ενός αγώνα.*[λόγ. *εμψυχω-* (δες *εμψυχώνω*) *-τής*· λόγ. *εμψυχω(τής) -τρια*]
- **εμψυχωτικός -ή -ό** [empsixotikós] Ε1 : που εμψυχώνει ή είναι κατάλληλος για να εμψυχώνει: *~ λόγος. Εμψυχωτικές ελπίδες.* || *Εμψυχωτικό φως.* **εμψυχωτικά** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. *εμψυχω-* (δες *εμψυχώνω*) *-τικός*]

- **εναγκαλίζομαι** [enaŋgalízome] P2.1β : (λόγ.) **α.** αγκαλιάζω κπ. ή κτ. || (μόνο πληθ.) για πρόσωπα που αγκαλιάζονται. **β.** (μτφ.) **β1.** περιβάλλω κπ. ή κτ. με στοργή. **β2.** ενστερνίζομαι.[λόγ. < ελνστ. *ἐναγκαλίζομαι*]
- **εναγκαλισμός** ο [enaŋgalizmós] O17 : (λόγ.) **α.** αγκάλιασμα, περίπτυξη. **β.** (μτφ., συνήθ. πληθ.) στενές σχέσεις συνεργασίας: *Οι εναγκαλισμοί του με το καθεστώς των τυράννων.*[λόγ. *εναγκαλισ- (εναγκαλίζομαι) -μός*]
- **ενάργεια** η [enárjia] O27 (χωρίς πληθ.) : η ιδιότητα του εναργούς· σαφήνεια, καθαρότητα λόγου, διανοήματος, έκφρασης: *~ ύφους. Εκφράζει τις σκέψεις και τα συναισθήματά του με ~.*[λόγ. < αρχ. *ἐνάργεια*]
- **εναργής -ής -ές** [enarjís] E10 : (λόγ., για σκέψη, λόγο κτλ.) που τον αντιλαμβάνονται με απόλυτη σαφήνεια· σαφής, καθαρός, ξεκάθαρος: *~ σκέψη / διατύπωση / περιγραφή. Εναργές ύφος.* || *~ μνημονική εικόνα,* ευκρινής, ξεκάθαρη.[λόγ. < αρχ. *ἐναργής*]
- **ενάρετος -η -ο** [enáretos] E5 : που έχει ηθικές αρχές, αρετές, που ζει σύμφωνα με αυτές, ηθικός: *~ νέος.* || σύμφωνος με ηθικές αρχές, αρετές: *~ βίος.* **ενάρετα** ΕΠΙΡΡ: *Ζω ~.*[λόγ. < ελνστ. *ἐνάρετος*]
- **ενδεδειγμένος -η -ο** [enδεδiγménos] E3 : που ενδείκνυται, που υποδεικνύεται από τα πράγματα ως καταλληλότερος: *Η πλέον ενδεδειγμένη λύση / απόφαση. Πήρε όλα τα ενδεδειγμένα για την περίσταση μέτρα. Η συμπεριφορά σου δεν ήταν η ενδεδειγμένη,* η πρέπουσα.[λόγ. < αρχ. *ἐνδεδειγμένος* `που έχει καταμηνυθεί΄ μπτ. του ρ. *ἐνδείκνυμι,* κατά τη σημ. της λ. *ενδεικνύομαι* (δες λ.)]
- **ενδελέχεια** η [enδeléxia] O27 : (λόγ.) **α.** συνεχής και με ζήλο, διαρκής και ακατάπαυστη φροντίδα, επιμέλεια. **β.** αντί του εντελέχεια. [λόγ. < αρχ. *ἐνδελέχεια*]
- **ενδελεχής -ής -ές** [enδelexís] E10 : (λόγ.) που γίνεται με διαρκή και άοκνη φροντίδα, επιμέλεια: *~ μελέτη / έρευνα.* **ενδελεχώς** ΕΠΙΡΡ. [λόγ. < αρχ. *ἐνδελεχής, ἐνδελεχῶς*]
- **ενδιάθετος -η -ο** [enδiáθetos] E5 : (φιλοσ.) που βρίσκεται ή γίνεται στην ψυχή, στη νόηση: *~ λόγος:* α. ο λόγος ως ιδιότητα του ανθρώπου να διανοείται, να σκέφτεται. β. ο λόγος ως εσωτερικό

σύστημα με τη μορφή της σκέψης και σε αντιδιαστολή προς το φωνούμενο λόγο, την ομιλία.[λόγ. < ελνστ. *ἐνδιάθετος*]

- **ένδοξος -η -ο** [éndoksos] E5 : δοξασμένος, συνήθ. εξαιτίας ηρωϊκής ή πολεμικής πράξης: *Ένδοξοι ήρωες / μαχητές. ~ στρατός. Ένδοξο όνομα. Οι ένδοξοι πρόγονοί μας. Η ένδοξη ιστορία μας. Ένδοξη μάχη. Ένδοξη εποχή.* || (επέκτ.) που φέρνει σε κπ. δόξα: *~ θάνατος.* **ένδοξα** & (λόγ.) **ενδόξως** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. < ελνστ. *ἔνδοξος*, αρχ. σημ.: `με μεγάλη υπόληψη΄· λόγ. < αρχ. *ἐνδόξ*
- **ενδυναμώνω** [enδinamóno] **-ομαι** P1 : (λόγ.) **α.** δυναμώνω, ενισχύω κτ. **β.** (μτφ.) ενισχύω κπ. ψυχικά, τον ενθαρρύνω. [λόγ. < ελνστ. *ἐνδυναμ(ῶ) -ώνω*]
- **ενδυνάμωση** η [enδinámosi] O33 : το αποτέλεσμα του ενδυναμώνω. **α.** το να αποκτά κτ. ή κάποιος περισσότερη ισχύ, δύναμη· ενίσχυση, ισχυροποίηση. **β.** (μτφ.) ενθάρρυνση.[λόγ. < ελνστ. *ἐνδυνάμω(σις) -ση*]
- **ενεργητικός -ή -ό** [enerjitikós] E1 : **1.**(για πρόσ.) **α.** που έχει την τάση, τη δύναμη και τη διάθεση να ενεργεί, να δρα για να πετύχει κάποιο αποτέλεσμα· (πρβ. *δραστήριος*): *~ άνθρωπος / χαρακτήρας.* **β.** (ειδ.) για ομοφυλόφιλο που παίζει το ρόλο του άντρα. ΑΝΤ παθητικός. **2.** που γίνεται για την επίτευξη σκοπού, αποτελέσματος κτλ.· (πρβ. *ενεργός, δραστήριος*). ΑΝΤ παθητικός: *Ενεργητική συμμετοχή. ~ ρόλος.* **3.** (γραμμ.) που δηλώνει ότι το υποκείμενο ενεργεί: *Ενεργητικά ρήματα. Ενεργητική διάθεση / φωνή. Ενεργητική σημασία. Ενεργητικοί τύποι ρήματος.* **4.** (λογιστ.) που παρουσιάζει κέρδος. ΑΝΤ παθητικός: *Ενεργητικό εμπορικό ισοζύγιο.* || (ως ουσ.) το *ενεργητικό*.* **5.** (για φάρμακα, τροφές κτλ.) που διευκολύνει την αφόδευση. [λόγ. < αρχ. *ἐνεργητικός* (4: σημδ. γαλλ. actif)]
- **ενεργητικότητα** η [enerjitikótita] O28 : η ιδιότητα του ενεργητικού, η εσωτερική δύναμη ή διάθεση για δράση, κίνηση: *Αποτελεσματική ~. Έδειξε πρωτοφανή ~.*[λόγ. *ενεργητικ(ός) -ότης > -ότητα*]
- **ενεργοποίηση** η [energopíisi] O33 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του ενεργοποιώ. **1.** το να τίθεται κτ. ή κάποιος σε κίνηση, σε

λειτουργία ή σε δράση: ~ *ενός μηχανισμού.* ~ *του συναγερμού.* **2.** δραστηριοποίηση, κινητοποίηση για δράση, για επίτευξη σκοπού, αποτελέσματος κτλ.: ~ *των δυνάμεων / του ανθρώπινου δυναμικού.*[λόγ. *ενεργοποιη- (ενεργοποιώ) -σις > -ση*]

- **ενεργοποιώ** [energopió] **-ούμαι** P10.9 **:** **1.**θέτω κτ. σε ενέργεια, σε λειτουργία, σε κίνηση: *Μια σημαντική άνοδος της θερμοκρασίας ενεργοποιεί το σύστημα αυτόματης πυρόσβεσης. Το σύστημα συναγερμού ενεργοποιείται αυτόματα.* **2.** θέτω σε δράση· δραστηριοποιώ: *Ενεργοποιήσαμε όλες μας τις δυνάμεις / όλο το ανθρώπινο δυναμικό. Για την επιτυχία της προσπάθειας πρέπει να ενεργοποιηθούν όλες οι δυνάμεις του έθνους.*[λόγ. *ενεργ(ός) -ο- + -ποιώ* απόδ. γαλλ. activer ή αγγλ. activate]
- **ενεργός -ός / -ή -ό** [energós] E16 **:** **1.**(για πρόσ.) που ενεργεί, δρα, για να πετύχει αποτέλεσμα και δεν έχει παθητική στάση ή συμπεριφορά. ΑΝΤ ανενεργός: *Τα ενεργά μέλη ενός συλλόγου·* (πρβ. *δραστήριος*). *Ενεργοί πολίτες.* ΑΝΤ παθητικός: *Ο οικονομικά ~ πληθυσμός,* εργαζόμενοι, επαγγελματίες κτλ. **2.** που γίνεται με τρόπο ενεργητικό, δραστήριο: *Η ~ συμμετοχή των πολιτών στη διαχείριση των κοινών.* ΑΝΤ παθητική. *Πήρε ενεργό μέρος σε όλους τους αγώνες.* || *Αποσύρθηκε από την ενεργό υπηρεσία / πολιτική.* **3.** (γεωλ.) *Ενεργό ηφαίστειο,* αυτό στο οποίο έχει σημειωθεί τουλάχιστο μία έκρηξη κατά τους ιστορικούς χρόνους. ΑΝΤ σβησμένο. **ενεργά** & (λόγ.) **ενεργώς** ΕΠΙΡΡ ενεργητικά. ΑΝΤ παθητικά: *Συμμετείχε ~ στη συζήτηση.*[λόγ. < αρχ. *ἐνεργός, ἐνεργῶς*]
- **ενθάρρυνση** η [enθárinsi] O33 **:** η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του ενθαρρύνω· εμψύχωση. ΑΝΤ αποθάρρυνση.[λόγ. *ενθαρρύν(ω) -σις > -ση*]
- **ενθαρρυντικός -ή -ό** [enθarindikós] E1 **:** που γίνεται για να ενθαρρύνει, που ενθαρρύνει· που προδιαγράφει μια καλή προοπτική ή εξέλιξη, που μας επιτρέπει ή μας κάνει να αισιοδοξούμε· εμψυχωτικός. ΑΝΤ αποθαρρυντικός: *Ενθαρρυντικοί λόγοι. Ενθαρρυντικές υποσχέσεις / συμβουλές. Ενθαρρυντικές ειδήσεις / ενδείξεις. Ενθαρρυντικά αποτελέσματα / συμπεράσματα. Τα τελευταία στοιχεία δεν είναι, δυστυχώς, τόσο*

ενθαρρυντικά για την πορεία της οικονομίας μας. **ενθαρρυντικά** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. *ενθαρρύν(ω) -τικός*]

- **ενθαρρύνω** [enθaríno] **-ομαι** P8.1 **:** δίνω, εμπνέω σε κπ. θάρρος, τον βοηθώ να ξεπεράσει δισταγμούς ή φόβους ενισχύοντας τη διάθεσή του για προσπάθεια, αγώνα κτλ.· εμψυχώνω. ΑΝΤ αποθαρρύνω: *Η είδηση της νίκης ενθάρρυνε το λαό. Οι λόγοι του ενθάρρυναν τους στρατιώτες. Με ενθάρρυνε σε κάθε δύσκολη στιγμή της ζωής μου. Τον ενθάρρυναν να δημοσιεύσει τα πρώτα του ποιήματα. Ενθαρρυμένοι από την αποτυχία των αντιπάλων τους, ενέτειναν τις προσπάθειές τους.*[λόγ. *εν- θάρρ(ος) -ύνω* μτφρδ. γαλλ. encourager (πρβ. αρχ. *θαρρύνω* ίδ. σημ.)]
- **ένθεος -η / -ος -ο** [énθeos] E17 **:** (λόγ.) που είναι σαν να έχει μέσα του το Θεό ή το θείο· που προέρχεται, εμπνέεται από θεϊκή δύναμη· (πρβ. *θεόπνευστος*): *Ένθεη μανία. Ένθεα έπη.* || ~ *ζήλος,* ενθουσιώδης.[λόγ. < αρχ. *ἔνθεος*]
- **ενθουσιάζω** [enθusiázo] **-ομαι** P2.1 **: 1.**προκαλώ σε κπ. ενθουσιασμό· (πρβ. *χαροποιώ, ευχαριστώ, ικανοποιώ*): *Η επιτυχία του ενθουσίασε τους φίλους και λύπησε τους αντιπάλους του. Η πρότασή σας δε με ενθουσιάζει, αλλά είμαι υποχρεωμένος να τη δεχτώ.* || (παθ.) περιέρχομαι σε κατάσταση ενθουσιασμού: *Οι θεατές, ενθουσιασμένοι με την έξοχη ερμηνεία των ηθοποιών, χειροκροτούσαν.* **2.** προκαλώ έξαρση ψυχικών δυνάμεων (θάρρους, πίστης κτλ.) και διάθεσης για δράση, για τολμηρές πράξεις κτλ.· (πρβ. *ενθαρρύνω, εμψυχώνω*): *Η εμφάνισή του ενθουσίασε τους στρατιώτες.* || *Ενθουσιασμένοι ξεκίνησαν για νέους αγώνες.*[λόγ. < αρχ. *ἐνθουσιάζω* `κατέχομαι από ενθουσιασμό, βρίσκομαι σε έκσταση΄ & κατά τις σημ. της λ. *ενθουσιασμός* & μέσο κατά το γαλλ. s΄enthousiasmer < enthousiasme < αρχ. *ἐνθουσιασμός*]
- **ενθουσιασμός** ο [enθusiazmós] O17 **: 1α.**έξαρση συναισθήματος ευαρέσκειας, ευχαρίστησης, χαράς, ικανοποίησης κτλ., η κατάσταση εκείνου που κυριαρχείται από ένα τέτοιο συναίσθημα και το εκδηλώνει με τρόπο έντονο: *Παράφορος / μεγάλος / ακράτητος / ζωηρός / άσβεστος / απερίγραπτος / έκδηλος ~. Εκδηλώσεις ενθουσιασμού. Ζητωκραυγές ενθουσιασμού. Προκαλώ*

/ εμπνέω / μεταδίδω ενθουσιασμό. Δέχτηκε με ενθουσιασμό την πρότασή του. Ζητωκραύγαζαν με ενθουσιασμό. Κατέχομαι από ενθουσιασμό. Με παρασέρνει / με συνεπαίρνει ο ~. Κρύβω / εκδηλώνω / δείχνω τον ενθουσιασμό μου. **β.** έξαρση των ψυχικών δυνάμεων και της διάθεσης για δράση, για τολμηρές πράξεις κτλ.: *Εργάστηκε με πίστη και ενθουσιασμό. Αγωνίστηκε με την πίστη και τον ενθουσιασμό που διακρίνει το νεοφώτιστο.* **2.** (ειδικότ., φιλοσ.) η κατάσταση εκείνου που κυριαρχείται από θεϊκή δύναμη, έμπνευση· η έξαρση των ψυχικών, πνευματικών και σωματικών δυνάμεων εκείνου που κυριαρχείται ή εμπνέεται από το θείο.[λόγ. < αρχ. *ἐνθουσιασμός* & σημδ. γαλλ. enthousiasme < αρχ. *ἐνθουσιασμός*]

- **ενθουσιαστικός -ή -ό** [enθusiastikós] E1 : που προκαλεί, εμπνέει ενθουσιασμό ή που εκφράζει ενθουσιασμό· ενθουσιώδης: *Ενθουσιαστικοί λόγοι. Ενθουσιαστικό τραγούδι. Ενθουσιαστικά σχόλια.*[λόγ. < αρχ. *ἐνθουσιαστικός*]
- **ενθουσιώδης -ης -ες** [enθusióδis] E11 : **α.**(για πρόσ.) που κατέχεται από ενθουσιασμό: *~ ομιλητής. Ενθουσιώδεις οπαδοί. Ενθουσιώδες ακροατήριο.* || που εύκολα ενθουσιάζεται: *~ τύπος / χαρακτήρας.* **β.** (για ενέργεια, εκδήλωση) που γίνεται με ενθουσιασμό ή που εκφράζει ενθουσιασμό· ενθουσιαστικός: *~ έπαινος. ~ υποδοχή. Ενθουσιώδεις ζητωκραυγές. ~ υποστήριξη. ~ κριτική. Ενθουσιώδες άρθρο.* **ενθουσιωδώς** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. < ελνστ. *ἐνθουσιώδης* `εκστατικός΄ κατά τη σημ. της λ. *ενθουσιασμός*· λόγ. < ελνστ. *ἐνθουσιωδῶς*]
- **ενθύμημα** το [enθímima] O49 : **1α.**αντικείμενο που διατηρεί ή επαναφέρει κτ. στη μνήμη μας· (πρβ. *ενθύμιο*). **β.** (σπανιότ.) ό,τι (γεγονός ή συμβάν) θυμάται κάποιος· ενθύμηση, ανάμνηση. **2.** (λογ.) ατελής συλλογισμός του οποίου η μια πρόταση παραλείπεται, γιατί εύκολα εννοείται.[λόγ.: 2: αρχ. *ἐνθύμημα*· 1: κατά τη σημ. της λ. *ενθύμιο*]
- **ενθύμηση** η [enθímisi] O33 : **1.**(λόγ.) **α.** το να θυμάται κάποιος κτ.: *Η ~ των τραγικών γεγονότων.* **β.** (συνήθ. στον πληθ.) ό,τι θυμάται κάποιος, ανάμνηση: *Γλυκιά ~. Ενθυμήσεις από τα χρόνια*

του πολέμου. **2.** (φιλολ.) πρόχειρη σημείωση στο περιθώριο χειρογράφου με την οποία ο συγγραφέας ή ο αντιγραφέας θέλει να διατηρήσει την ανάμνηση ενός αξιομνημόνευτου γεγονότος.[λόγ. < αρχ. *ἐνθύμη(σις)* `εκτίμηση, έννοια, ανησυχία΄ *-ση* σημδ. νεοελλ. *θύμηση*]

- **ενθυμίζω** [enθimízo] P2.1α : (λόγ.) θυμίζω: *Επιτρέψτε μου να σας ενθυμίσω ότι η απόφαση αυτή ελήφθη στην τελευταία συνεδρίαση του διοικητικού συμβουλίου.*[λόγ. < μσν. *ενθυμίζω* < *εν- θυμ(ός) -ίζω* (διαφ. το ελνστ. *ἐνθυμίζομαι* `βάζω στην καρδιά μου, σκέφτομαι΄)]
- **ενθύμιο** το [enθímio] O40 : αντικείμενο το οποίο έχει κάποιος για να θυμάται και να αναπολεί κάποιες κατά κανόνα ευχάριστες στιγμές της ζωής, σουβενίρ· (πρβ. *ενθύμημα*): *~ φιλίας και αγάπης. Ενθύμια των μαθητικών μου χρόνων. Τι θα μου δώσεις για ~; Δίνω / χαρίζω / έχω / παίρνω / κρατώ κτ. για ~. Έβγαλα μερικές φωτογραφίες για ~.*[λόγ. ουσιαστικοπ. ουδ. του αρχ. επιθ. *ἐνθύμιος* `που βαραίνει στη σκέψη΄ κατά τη σημ. του *ενθυμούμαι* & σημδ. γαλλ. souvenir]
- **ενίσχυση** η [enísxisi] O33 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του ενισχύω. **1α.** αύξηση της ισχύος, της δύναμης, της αντοχής, της έντασης κτλ.· (πρβ. *ισχυροποίηση, ενδυνάμωση*): *Η ~ μιας άποψης / μιας θέσης / μιας προσπάθειας.* || *Οι κολόνες χρειάζονται ~.* **β.** αύξηση: *Η ~ της εκλογικής δύναμης των μικρών κομμάτων ανησυχεί την κυβέρνηση. Μέτρα ενίσχυσης του εισοδήματος των μισθωτών. Η ~ της αγοραστικής δύναμης του κοινού, θα αυξήσει την κατανάλωση.* **2α.** βοήθεια υλική ή ηθική: *Οικονομική / ηθική / υλική ~. Η ~ των σκοπών του συλλόγου μας.* **β.** (συνήθ. πληθ., κυρίως στρατ.) ό,τι δίνεται, προστίθεται κτλ. σε κτ., για να το ενισχύσει: *Συνέχιζαν να αμύνονται ελπίζοντας πως αργά ή γρήγορα θα φτάσουν ενισχύσεις.* || (μτφ.): *Δεν ήθελε να έρθει μόνη της και φώναξε τις φίλες της για ενισχύσεις.* [λόγ. < ελνστ. *ἐνίσχυ(σις) -ση*]
- **ενισχυτικός -ή -ό** [enisxitikós] E1 : που ενισχύει: *Ενισχυτικές δυνάμεις / προσπάθειες / ενέργειες. Παρουσίασε νέα στοιχεία, ενισχυτικά της πρότασής του.* [λόγ. *ενισχύ(ω) -τικός*]

- **ενισχύω** [enisxío] **-ομαι** P9 : **1α.**κάνω να γίνει κτ. περισσότερο ισχυρό, δυνατό, ανθεκτικό, έντονο κτλ.· αυξάνω σε κτ. την ισχύ, τη δύναμη, την ένταση, την αντοχή κτλ.· (πρβ. *ενδυναμώνω, ισχυροποιώ*). ΑΝΤ αποδυναμώνω, εξασθενίζω: *Ενίσχυσε τη φρουρά της πόλης με άντρες και πολεμοφόδια.* ~ *τις ένοπλες δυνάμεις της χώρας.* ~ *τη φρουρά.* ~ *την αμυντική ικανότητα της χώρας. Η μαρτυρία του ενίσχυσε το κατηγορητήριο.* ~ *μια άποψη / μια τάση.* || *Ενισχυμένο σκυρόδεμα,* οπλισμένο. || *Ενισχυμένη αναλογική,* είδος εκλογικού συστήματος. **β.** αυξάνω, μεγαλώνω κτ.: ~ *το κύρος / τη θέση κάποιου. Ενισχύθηκε η διαπραγματευτική δύναμη της χώρας. Η εκλογική δύναμη της αντιπολίτευσης παρουσιάζεται ελαφρώς ενισχυμένη στις αγροτικές περιφέρειες.* **2.** δίνω βοήθεια υλική ή ηθική: ~ *μια προσπάθεια / έναν αγώνα. Μας ενισχύουν οικονομικά / χρηματικά.* [λόγ. < αρχ. *ἐνισχύω*]
- **ενσυναίσθημα** το [ensinésθima] O49 : (ψυχ.) η ικανότητα να συμμετέχουμε στις ψυχικές εμπειρίες ενός άλλου, να ξαναζούμε, κατά κάποιον τρόπο, τα βιώματά του.[λόγ. *εν- συναίσθημα*]
- **έντεχνος -η -ο** [éndexnos] E5 : **1.**που γίνεται με τέχνη, με επιτηδειότητα: *Έντεχνοι χειρισμοί. Έντεχνες υπεκφυγές.* **2.** που έχει καλλιτεχνική πρόθεση: ~ *λόγος,* λογοτεχνικός. *Έντεχνο λαϊκό τραγούδι.* **έντεχνα** & (λόγ.) **εντέχνως** ΕΠΙΡΡ με επιτηδειότητα· τεχνηέντως: *Απέφυγε* ~ *να δώσει οποιαδήποτε απάντηση.*[λόγ. < αρχ. *ἔντεχνος, ἐντέχνως*]
- **έντιμος -η -ο** [éndimos] E5 : **1.**(για πράξη, συμπεριφορά) που γίνεται σύμφωνα με όσα υπαγορεύει ένα υψηλό αίσθημα τιμής (ειλικρίνειας, καλής πίστης, αξιοπρέπειας): *Έντιμη πράξη. Έντιμη συμφωνία / πρόταση. Έντιμα λόγια. Έντιμες διαπραγματεύσεις.* || (νομ.) *πρότερος** ~ *βίος.* **2.** (για πρόσ.) που ενεργεί με τρόπο έντιμο: ~ *υπάλληλος / συνομιλητής / πολιτικός.* **3.** (συνήθ. σε επίσημες προσφωνήσεις και στον υπερθετικό βαθμό): *Εντιμότατε κύριε Πρόεδρε.* **έντιμα** & (λόγ.) **εντίμως** ΕΠΙΡΡ σύμφωνα με τους κανόνες τιμής: *Σας μιλώ εντίμως,* με απόλυτη ειλικρίνεια και καλή πίστη.[λόγ. < αρχ. *ἔντιμος* `τιμημένος΄ σημδ. γαλλ. honnête, honorable· λόγ. < αρχ. *ἐντίμως*]

- **εντιμότητα** η [endimótita] Ο28 : η ιδιότητα του έντιμου· (πρβ. *τιμιότητα*): *Δεν επιτρέπω να αμφισβητείτε την εντιμότητά μου. Εκτιμώ ιδιαίτερα την εντιμότητά τους και την ευσυνειδησία τους.*[λόγ. < αρχ. *ἐντιμότης*, αιτ. *-ητα* `τιμή, αξίωμα΄ κατά τη σημ. της λ. *έντιμος*]
- **εντρύφηση** η [endrífisi] Ο33 : η απασχόληση με ό,τι προσφέρει μια ιδιαίτερη πνευματική ευχαρίστηση, απόλαυση: *Η εντρύφησή του σε θέματα αισθητικής.*[λόγ. *εντρυφη- (εντρυφώ) -σις* > *-ση*]
- **εντρυφώ** [endrifó] Ρ10.1α : (λόγ.) ασχολούμαι με κτ., επιδίδομαι σε πνευματική κυρίως απασχόληση, με ιδιαίτερη ευχαρίστηση, απόλαυση: *Εντρυφούν στη μελέτη της φιλοσοφίας.*[λόγ. < αρχ. *ἐντρυφῶ*]
- **εντυπωσιάζω** [endiposiázo] **-ομαι** Ρ2.1 : προκαλώ σε κπ. ζωηρή, καλή εντύπωση, συγκίνηση, ενδιαφέρον, προσοχή κτλ.: *Το θέαμα εντυπωσίασε το κοινό. Με εντυπωσίασε η πρωτοτυπία του. Στην προσπάθειά του να μας εντυπωσιάσει, δεν απέφυγε τις υπερβολές.* || (παθ.) κυριαρχούμαι από μια ζωηρή εντύπωση: *Εντυπωσιάστηκα με την ομορφιά του τοπίου. Εντυπωσιασμένοι από το μεγαλειώδες θέαμα.*[λόγ. *εντύπωσι(ς) -άζω*]
- **εντυπωσιακός -ή -ό** [endiposiakós] Ε1 : που εντυπωσιάζει, που προκαλεί ζωηρή, έντονη εντύπωση (συγκίνηση, ενδιαφέρον, προσοχή κτλ.): *Εντυπωσιακή παρουσία / εμφάνιση / ομορφιά. Εντυπωσιακό θέαμα. Εντυπωσιακή βελτίωση / πρόοδος.* **εντυπωσιακά** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. *εντύπωσι(ς) -ακός*]
- **εξαιρετικός -ή -ό** [ekseretikós] Ε1 : **1.** που ξεχωρίζει από το σύνολο λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του: *Το σπίτι θερμαίνεται με καλοριφέρ· το τζάκι το ανάβουμε μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις. Δεν έχει τίποτα το εξαιρετικό.* || (νομ.) *Εξαιρετικό δίκαιο.* **2α.** πολύ μεγάλος ή πολύ έντονος: *Η επιχείρηση είχε εξαιρετική επιτυχία. Έδειξε εξαιρετική επιμέλεια και στα νέα του καθήκοντα. Είναι εξαιρετική ανάγκη να σας συναντήσω.* **β.** πολύ καλός: *Ένας ~ άνθρωπος / επιστήμονας. Πρόκειται για εξαιρετικό κύριο.* **εξαιρετικά** ΕΠΙΡΡ **α.** πάρα πολύ: *Γυναίκα ~ ωραία. Κατάσταση ~ περίπλοκη.*

Χρήση ~ περιορισμένη. Βάδιζε ~ αργά. **β.** πάρα πολύ καλά: *Περάσαμε ~ στις διακοπές.*[λόγ. *εξαίρετ(ος) -ικός* μτφρδ. γαλλ. exceptionnel]

- **εξαίρετος -η -ο** [eksére̱tos] E5 : **1.**εξαιρετικός. **α.** πολύ καλός: *Ένας ~ άνθρωπος / δικαστής / μαθητής.* **β.** (σπάν.) πολύ μεγάλος ή πολύ έντονος. **2.** (νομ., ως ουσ.) το *εξαίρετο,* περιουσιακό στοιχείο, συνήθ. κινητό, που δίνεται σε κληρονόμο χωριστά από την κανονική κληρονομική μερίδα. **εξαίρετα** ΕΠΙΡΡ πάρα πολύ καλά: *Ηθοποιός που αποδίδει ~ το ρόλο του.*[λόγ. < αρχ. *ἐξαίρετος*]
- **εξαίρω** [ekséro] **-ομαι** Ρ αόρ. *εξήρα,* απαρέμφ. *εξάρει,* παθ. αόρ. *εξάρθηκα,* γ' πρόσ. (λόγ.) και *εξήρθη, εξήρθησαν,* απαρέμφ. *εξαρθεί* : **1α.**αναφέρω, περιγράφω κτ. με έμφαση, τονίζοντας τις ιδιαιτερότητές του, για να γίνει αντιληπτό ή πιο κατανοητό: *Όχι μόνο δεν απέκρυψε αλλά αντίθετα εξήρε τις δυσκολίες του εγχειρήματος.* **β.** επαινώ, εγκωμιάζω, εκθειάζω: *Εξαίρεται το έργο μιας προσωπικότητας. Ξενόδουλο καθεστώς που δε δίστασε να εξάρει ακόμα και τη δράση των δωσιλόγων.* **2.** (συνήθ. παθ.) περνώ σε μία κατάσταση ποιοτικά ανώτερη: *Επιδιώκει να εξαρθεί πάνω από την πεζότητα και την καθημερινότητα.*[λόγ. < αρχ. *ἐξαίρω*]
- **εξαίσιος -α -ο** [eksésios] E6 : (για θετική ιδιότητα) που είναι πολύ έντονος ή ασυνήθιστος, έτσι ώστε να ξεχωρίζει: *Γυναίκα εξαίσιας ομορφιάς.* **α.** πάρα πολύ καλός: *~ άνθρωπος. Εξαίσιο κρασί.* **β.** πάρα πολύ ωραίος: *Μια εκκλησία με εξαίσιες τοιχογραφίες. Τα εξαίσια χρώματα του δειλινού.* **εξαίσια** ΕΠΙΡΡ. [λόγ. < αρχ. *ἐξαίσιος*]
- **εξανθρωπίζω** [eksanθropízo] **-ομαι** P2.1 : **1.**βελτιώνω κπ., ιδίως από ηθική άποψη, δίνοντάς του τα χαρακτηριστικά που θεωρείται ότι ταιριάζουν στον άνθρωπο: *Η μόρφωση / η τέχνη / η εργασία εξανθρωπίζει τον άνθρωπο.* **2.** βελτιώνω κτ. έτσι ώστε να πάψει να είναι απάνθρωπο: *Είναι ανάγκη να εξανθρωπιστεί το περιβάλλον των σύγχρονων μεγαλουπόλεων.*[λόγ. < αρχ. *ἐξανθρωπίζω*]

- **εξανθρωπισμός** ο [eksanθropizmós] O17 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του εξανθρωπίζω: *Η βασανιστική πορεία του ανθρώπου προς τον εξανθρωπισμό του. Ο ~ των απάνθρωπων συνθηκών εργασίας.*[λόγ. *εξανθρωπισ- (εξανθρωπίζω) -μός*]
- **εξάσκηση** η [eksáskisi] O33 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του εξασκώ. **α.** άσκηση ορισμένης δραστηριότητας με σκοπό τη βελτίωση της επίδοσής μου σ΄ αυτή: *Καθημερινή / εντατική / διαρκής ~.* **β.** εφαρμογή θεωρητικών γνώσεων στην πράξη: *Πρακτική ~. Μετά το τέλος του μαθήματος θα κάνουμε πρακτική ~.* [λόγ. *εξασκη- (εξασκώ) -σις > -ση*]
- **εξασκώ** [eksaskó] **-ούμαι** P10.9 : **1.**βοηθώ κπ. να γίνει ικανός, κατάλληλος για μια ορισμένη δραστηριότητα, να βελτιώσει την επίδοσή του σ΄ αυτή με την άσκηση: *~ το γιο μου στο κολύμπι.* || (συνήθ. παθ.) ασκώ μια ορισμένη δραστηριότητα και γίνομαι έτσι ικανός, κατάλληλος γι΄ αυτή: *Έχει εξασκηθεί στο τρέξιμο / στη σκοποβολή / στη χαρτοπαιξία. Εξασκημένο σώμα,* γυμνασμένο. **2.** εφαρμόζω θεωρητικές γνώσεις στην πράξη: *Πρέπει να εξασκήσει λίγο τα γαλλικά του.*[λόγ. < αρχ. *ἐξασκῶ* `ασκώ τελείως΄ σημδ. γαλλ. exercer]
- **εξασφαλίζω** [eksasfalízo] **-ομαι** P2.1 : **1.**προφυλάγω κτ. από τον ενδεχόμενο κίνδυνο να χαθεί, να πάθει ζημιά κτλ.: *Αγόρασε ένα οικόπεδο για να εξασφαλίσει τα λεφτά του.* || (παθ.) εξασφαλίζω τον εαυτό μου, τον προφυλάγω από κπ. κίνδυνο: *Να εξασφαλιστείς πριν του δανείσεις χρήματα. Δώσε μου κτ. ως ενέχυρο, για να είμαι εξασφαλισμένος.* **2α.** αποκτώ ή πετυχαίνω κτ. με τρόπο ώστε να το έχω πάντοτε στη διάθεσή μου: *Δουλεύει για να εξασφαλίσει το ψωμί του.* || *~ τους απαραίτητους πόρους / τις αναγκαίες πιστώσεις,* εξοικονομώ. || (ειδικότ.) καθιστώ βέβαιη τη μελλοντική (συνήθ. οικονομική) επάρκεια κάποιου: *Αγωνίζεται να εξασφαλίσει τα παιδιά του. Εξασφαλίζομαι οικονομικά. Εξασφαλίστηκε με έναν πλούσιο γάμο. Είμαι οικονομικά εξασφαλισμένος. Έχει εξασφαλισμένο ένα σίγουρο εισόδημα.* **β.** ενεργώ έτσι ώστε να επιτύχω ένα συγκεκριμένο επιθυμητό αποτέλεσμα, πραγματοποιώ κτ. κάνοντας τις κατάλληλες ενέργειες: *~ την ευτυχία / το διορισμό κάποιου. ~ την*

επιτυχία / τη συμμετοχή μου, κατορθώνω να πετύχω / να συμμετάσχω: *Η εθνική μας ομάδα έχει εξασφαλίσει τη συμμετοχή της στα τελικά της διοργάνωσης.*[λόγ. < ελνστ. *ἐξασφαλίζω*]

- **εξασφάλιση** η [eksasfálisi] Ο33 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του εξασφαλίζω. **1.** προφύλαξη από ενδεχόμενο κίνδυνο να χαθεί κτ., να πάθει ζημιά κτλ.: *Συνιστάται η ~ των χρημάτων με αγορά ακινήτων.* **2α.** απόκτηση ενός πράγματος, αγαθού κτλ. με τρόπο ώστε να βρίσκεται πάντοτε στη διάθεση κάποιου: *~ τροφής και στέγης.* || εξοικονόμηση: *Η ~ των πόρων.* **β.** πραγματοποίηση ενός επιθυμητού αποτελέσματος με τις απαραίτητες ενέργειες: *Όλοι αγωνίζονται για την ~ μιας θέσης στο δημόσιο.*[λόγ. *εξασφαλι-(εξασφαλίζω) -σις > -ση*]
- **εξεγείρω** [eksejíro] **-ομαι** Ρ (βλ. *εγείρω*) (συνήθ. παθ.) : **α.** παρακινώ κπ. να επαναστατήσει· ξεσηκώνω: *Ο λαός εξεγέρθηκε εναντίον του τυράννου,* επαναστάτησε. **β.** προκαλώ θυμό ή έντονη αντίδραση: *Με εξεγείρει η συμπεριφορά του. Εξεγείρομαι, όταν ακούω τους καταχραστές να μιλάνε για τιμιότητα,* θυμώνω ή αντιδρώ έντονα. *Εξεγείρεται η συνείδηση κάποιου.*[λόγ. < αρχ. *ἐξεγείρω* `ξεσηκώνω απ΄ τον ύπνο΄ σημδ. γαλλ. soulever]
- **εξέγερση** η [ekséjersi] Ο33 : **α.** βίαιη, ομαδική ενέργεια εναντίον της υφιστάμενης, συνήθ. κρατικής, εξουσίας: *Ένοπλη / αιματηρή ~. Καταστολή της εξέγερσης. Εξεγέρσεις δούλων κατά την αρχαιότητα. Λαϊκή ~.* **β.** έντονη αντίδραση, ιδίως άρνηση υποταγής κάποιου σε ορισμένη εξουσία ή γενικά σε καταναγκασμό: *Πνεύμα / διάθεση για ~. Η ~ της συνείδησης.* || *~ των ανθρώπινων ενστίκτων / των παθών ενάντια στη λογική.* [λόγ. < ελνστ. *ἐξέγερ(σις)* `ξύπνημα΄ *-ση* σημδ. του λαϊκού *ξεσηκωμός* ή του γαλλ. soulevement]
- **εξέλιξη** η [eksséliksi] Ο33 : **1α.** το σύνολο των διαδοχικών φάσεων ενός γεγονότος, φαινομένου κτλ.: *Η ~ ενός φυσικού / ενός κοινωνικού φαινομένου. Η ~ μιας αρρώστιας / του πολέμου. Απρόβλεπτη / σταδιακή / σταθερή ~. Βρίσκεται κτ. σε ~ / εν εξελίξει,* εξελίσσεται. || (πληθ.) σύνολο από νέα γεγονότα που επηρεάζουν μια κατάσταση: *Πολιτικές / κοινωνικές εξελίξεις.*

Έχουμε απρόβλεπτες / ραγδαίες εξελίξεις. **β.** το σύνολο των διαδοχικών αλλαγών που συμβαίνουν σε κτ. και συνήθ. προκαλούν το μετασχηματισμό του: *Η ~ της ελληνικής γλώσσας από την αρχαιότητα ως σήμερα. Αργή / ανεπαίσθητη ~.* || (ειδικότ.): *Γλωσσική ~,* το σύνολο των μεταβολών που υφίσταται μια γλώσσα μέσα στο χρόνο. *Σημασιολογική ~,* μεταβολή στη σημασία μιας λέξης ή γενικότερα του λεξιλογικού υλικού μιας γλώσσας. **2.** βαθμιαία μεταβολή προς το καλύτερο, εξέλιξη που οδηγεί σε βελτίωση· (πρβ. *πρόοδος*): *Η ~ της επιστήμης / της τεχνολογίας. Η ~ του πολιτισμού.* **α.** (βιολ.) το σύνολο των μεταβολών που έχουν υποστεί οι ζωντανοί οργανισμοί πάνω στη γη και που οδηγεί στην εμφάνιση όλο και πιο σύνθετων μορφών ζωής: *Η ~ των ειδών. Νόμοι / θεωρία της εξέλιξης.* **β.** (για πρόσ.) πρόοδος κυρίως από επαγγελματική άποψη και ιδίως άνοδος στην υπαλληλική ιεραρχία: *Εντυπωσιακή ~. Αξιωματικός με βραδεία / ταχεία ~.*[λόγ. < αρχ. *ἐξέλιξις (-σις > -ση)* `ξετύλιγμα, ανάπτυξη (στρατ.)΄ σημδ. αγγλ. evolution & γαλλ. évolution]

- **εξελίσσω** [ekselíso] **-ομαι** P2.2 : **1.**(παθ.) υφίσταμαι εξέλιξη1. **α.** περνώ από διαδοχικές φάσεις: *Η αρρώστια εξελίσσεται ομαλά. Τα γεγονότα εξελίχτηκαν ως εξής.* **β.** υφίσταμαι αλλαγές που οδηγούν σε μετασχηματισμό: *Οι γλώσσες εξελίσσονται διαρκώς.* || *Εξελίσσομαι σε,* γίνομαι σιγά σιγά: *Ο κινηματογράφος εξελίχτηκε από τεχνολογία σε τέχνη. Εξελίχτηκε σε μεγάλο επιχειρηματία / χαρτοπαίχτη.* **2.** (παθ.) υφίσταμαι εξέλιξη2, μεταβάλλομαι βαθμιαία προς το καλύτερο, εξελίσσομαι με τρόπο που οδηγεί σε βελτίωση: *Εξελίσσεται η κοινωνία / η επιστήμη.* || (μπτ.): *Εξελιγμένος λαός. Εξελιγμένη κοινωνία / οικονομία,* αναπτυγμένη. **α.** (βιολ.) για τις μεταβολές που έχουν υποστεί οι ζωντανοί οργανισμοί επά νω στη γη και που οδηγούν στην εμφάνιση όλο και πιο σύνθετων μορφών ζωής: *Τα περισσότερο εξελιγμένα είδη.* **β.** (για πρόσ.) προοδεύω από επαγγελματική άποψη και ιδίως ανέρχομαι στην υπαλληλική ιεραρχία. **3.** (σπάν., ενεργ.) βελτιώνω κτ.: *~ μια εφεύρεση / έναν κινητήρα.*[λόγ. < αρχ. *ἐξελίσσω* `ξετυλίγω, κινούμαι κυκλικά΄ κατά τις σημ. της λ. *εξέλιξη*]

- **εξευγενίζω** [eksevjenízo] **-ομαι** P2.1 : **1α.** προάγω, βελτιώνω κπ. από άποψη πνευματική ή ηθική: *Η τέχνη εξευγενίζει τον άνθρωπο.* **β.** (προφ.) μαθαίνω σε κπ. να συμπεριφέρεται με ευγένεια, με τρόπους κοινωνικά αποδεκτούς: *Πήγε στην Αθήνα και εξευγενίστηκε. Εξευγενισμένη συμπεριφορά.* **2.** (επιστ.) βελτιώνω με επιστημονικές μεθόδους κάποιο ζωικό ή φυτικό είδος ή τις ιδιότητες ενός προϊόντος. [λόγ. < μσν. *εξευγενίζω*, ελνστ. σημ.: `ελευθερώνω΄ & σημδ. γαλλ. ennoblir]
- **εξευγενισμός** ο [eksevjenizmós] O17 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του εξευγενίζω. **1.** βελτίωση από πνευματική ή ηθική άποψη. **2.** (επιστ.) **α.** (βιολ.) βελτίωση ενός ζωικού ή φυτικού είδους με επιστημονικές μεθόδους. **β.** (χημ., τεχνολ.) βελτίωση με ειδική κατεργασία των ιδιοτήτων ενός προϊόντος: *~ των προϊόντων κατεργασίας του πετρελαίου.* [λόγ. *εξευγενισ-(εξευγενίζω) -μός* μτφρδ. γαλλ. ennoblissement (διαφ. το ελνστ. *ἐξευγενισμός* `παρακμή΄)]
- **εξευμενίζω** [eksevmenízo] **-ομαι** P2.1 : καταπραΰνω το θυμό, την οργή κάποιου, συνήθ. για πρόσωπο που είναι εχθρικό απέναντί μου: *Ο Αγαμέμνονας για να εξευμενίσει την οργισμένη Άρτεμη έπρεπε να θυσιάσει την κόρη του. Πήγαινε πρώτα εσύ να τον εξευμενίσεις και ύστερα θα έρθω εγώ.*[λόγ. < ελνστ. *ἐξευμενίζω*]
- **εξευμενισμός** ο [eksevmenizmós] O17 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του εξευμενίζω.[λόγ. < ελνστ. *ἐξευμενισμός*]
- **εξέχων -ουσα -ον** [ekséxon] E12 : (λόγ., για πρόσ.) που είναι πολύ σημαντικός με συνέπεια να ξεχωρίζει από τους άλλους, να είναι ευρύτερα γνωστός: *Ένας ~ επιστήμονας / πολιτικός. Εξέχουσα φυσιογνωμία / προσωπικότητα.* || (μαθημ.) *Εξέχουσα γωνία*, επίπεδη ή στερεά γωνία που αποτελεί μέρος της επιφάνειας ή της περιμέτρου ενός σχήματος και έχει το άνοιγμά της στραμμένο προς τα μέσα. ΑΝΤ εισέχων.[λόγ. < αρχ. *ἐξέχων* μεε. του *ἐξέχω*, ελνστ. φρ. *ὁ ἐξέχων ἀνήρ*]
- **εξηγώ** [eksigó] **-ούμαι** P10.9 : **1α.** περιγράφω, αναλύω λεπτομερώς κτ. έτσι ώστε αυτό να γίνει κατανοητό: *Να μας εξηγήσεις τι εννοείς. Μπορείς να μου εξηγήσεις τι σημαίνει η λέξη*

οικολογία; Εξήγησέ μου πώς λειτουργεί αυτό το μηχάνημα. **β.** (και παθ.) δίνω πληροφορίες, ιδίως δικαιολογίες, σχετικά με τη συμπεριφορά ή τις προθέσεις μου: *Να μου εξηγήσεις γιατί άργησες. Εξηγήσου τώρα αμέσως. Εξηγούμαι,* δίνω τις απαραίτητες εξηγήσεις, ώστε να αποφύγω τη ρήξη με κπ.: *Εξηγούμαι για να μην παρεξηγούμαι.* **2.** ερμηνεύω. **α.** βρίσκω στοιχεία που αφορούν κτ. άγνωστο, έτσι ώστε να γίνει κατανοητό: *~ ένα φαινόμενο. ~ τη συμπεριφορά κάποιου. Τώρα εξηγούνται όλα.* **β.** (παρωχ. για λέξη ή κείμενο) μεταφράζω.[λόγ. < μσν. *εξηγώ* < αρχ. *ἐξηγοῦμαι* ενεργ. κατά το *ερμηνεύω*]

- **εξημέρωμα** το [eksiméroma] Ο49 : εξημέρωση.[λόγ. *εξημερω-* (δες *εξημερώνω*) *-μα*]
- **εξημερώνω** [eksimeróno] **-ομαι** Ρ1 : **1.**παρέχω τις προϋποθέσεις, ώστε ένα ζώο που βρίσκεται σε άγρια κατάσταση να προσαρμοστεί στο νέο του περιβάλλον κοντά στον άνθρωπο και συνήθ. να ενεργεί σύμφωνα με τις επιθυμίες του: *Ο άνθρωπος από πολύ νωρίς εξημέρωσε το σκύλο, το πρόβατο και το άλογο. Η κατσίκα προέρχεται από εξημερωμένο αγριοκάτσικο.* || (επέκτ.): *Εξημερωμένη φύση.* **2.** (μτφ.) κάνω κπ. ή κτ. λιγότερο άγριο: *Η μουσική εξημερώνει τα ήθη.*[λόγ. < αρχ. *ἐξημερ(ῶ) -ώνω* `ξεχερσώνω γη΄, ελνστ. σημ.: `εξανθρωπίζω΄]
- **εξημέρωση** η [eksimérosi] Ο33 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του εξημερώνω: *Με την ~ ζώων ο άνθρωπος έγινε κτηνοτρόφος. Στάθηκε αδύνατη η ~ του λύκου. Η ~ των ηθών.*[λόγ. < ελνστ. *ἐξημέρω(σις)* `καλλιέργεια γης΄ *-ση*]
- **εξιδανίκευση** η [eksiδaníkefsi] Ο33 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του εξιδανικεύω. **α.** το να θεωρείται κάποιος (ή κτ.) ως ιδανικός ή ιδεώδης: *Η ~ του κράτους από το ναζισμό.* **β.** αφαίρεση από κπ. ή από κτ. κάθε αρνητικού στοιχείου: *Η ~ των ορμών / των παθών του ανθρώπου. Προπαγάνδα που συνίσταται σε ~ ενός διεφθαρμένου καθεστώτος.* [λόγ. *εξιδανικεύ(ω) -σις* > *-ση*]
- **εξιδανικεύω** [eksiδanikévo] **-ομαι** Ρ5.1 : **α.**αποδίδω σε κπ. ή σε κτ. ιδανική υπόσταση, τον θεωρώ ως ιδανικό ή ιδεώδη για μένα: *Συχνά εξιδανικεύουμε τους γονείς, τους δασκάλους μας ή τους ήρωες των μυθιστορημάτων που διαβάζουμε. Οι άνθρωποι*

κατά καιρούς έχουν εξιδανικεύσει την ελευθερία, την ισότητα, την ειρήνη. **β.** αφαιρώ από κπ. ή από κτ. κάθε αρνητικό στοιχείο: *Ο καλλιτέχνης εξιδανικεύει τα μοντέλα του. Εξιδανικευμένος έρωτας. Εξιδανικεύεις μια κατάσταση που έχει αρκετά αρνητικά στοιχεία.* [λόγ. *εξ- ιδανικ(ός) -εύω* μτφρδ. γαλλ. idéaliser]

- **εξισορροπώ** [eksisoropó] **-ούμαι** P10.9 : δημιουργώ ισορροπία ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα στοιχεία. **α.** (για αντίρροπες δυνάμεις) δημιουργώ ισορροπία$_1$: *Εξισορροπούμε το ζυγό βάζοντας τα ανάλογα σταθμά.* **β.** (για καταστάσεις ή παράγοντες αντίθετους μεταξύ τους) δημιουργώ ισορροπία$_2$: *Όταν σε μια χώρα οι θάνατοι δεν εξισορροπούνται από τις γεννήσεις, ο πληθυσμός της μειώνεται.*[λόγ. *εξ- ισορροπώ*]
- **εξοικειώνω** [eksikióno] **-ομαι** P1 : **1.**κάνω κπ. οικείο με κπ. ή με κτ. άλλο, τον κάνω να τον γνωρίσει καλά, να έχει καλές σχέσεις με αυτόν ή γενικά να τον αντιμετωπίζει σωστά: *Να εξοικειώσουμε το παιδί με το κοινωνικό του περιβάλλον. Ζώο που δύσκολα εξοικειώνεται με τον άνθρωπο.* **2.** (ιδ. παθ.) **α.** συνηθίζω κτ.: *Έχει εξοικειωθεί με τον κίνδυνο / την ιδέα του θανάτου. Οι Γερμανοί στρατιώτες ταλαιπωρήθηκαν αφάνταστα, γιατί δεν ήταν εξοικειωμένοι στο βαρύ ρωσικό χειμώνα.* || προσαρμόζομαι: *Δεν έχει εξοικειωθεί ακόμη στην καινούρια του δουλειά.* **β.** μαθαίνω κτ. καλά ιδίως από πρακτική άποψη: *Εξοικειώνομαι με μια ξένη γλώσσα. Στρατιώτης εξοικειωμένος στη χρήση των όπλων.* [λόγ. < ελνστ. *ἐξοικει(ῶ) -ώνω* `οικειοποιούμαι΄ σημδ. γαλλ. familiariser]
- **εξοικείωση** η [eksikíosi] O33 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του εξοικειώνω: *~ με το φυσικό και το κοινωνικό περιβάλλον / με μια ξένη γλώσσα.* [λόγ. *εξοικειω-* (δες *εξοικειώνω*) *-σις* > *-ση* (διαφ. το ελνστ. *ἐξοικείωσις* `χειραφέτηση΄)]
- **εξομάλυνση** η [eksomálinsi] O33 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του εξομαλύνω: *Η ~ της πολιτικής κατάστασης / ενός κειμένου.* || (ειδικότ.) *Επίδομα εξομάλυνσης,* που χορηγείται με σκοπό να καλύψει μισθολογικές διαφορές. || (γλωσσ.) *~ της κλίσης.*[λόγ. *εξομαλύν(ω) -σις* > *-ση*]
- **εξομαλύνω** [eksomalíno] **-ομαι** P8.2 : κάνω κτ. ομαλό. **1.** (σπάν.) κάνω ένα πράγμα εντελώς επίπεδο ή λείο. **2.** διευθετώ κτ. ώστε

να εξελίσσεται με βάση ορισμένους σταθερούς κανόνες και χωρίς παρεκκλίσεις από αυτούς: *Εξομαλύνεται γοργά η κατάσταση μετά το πραξικόπημα. Εξομαλύνονται οι διπλωματικές σχέσεις δύο χωρών.* ~ *ένα κείμενο,* διορθώνω τα εκφραστικά ή τα συντακτικά του λάθη.[λόγ. *εξ- ομαλ(ός) -ύνω* μτφρδ. γαλλ. aplanir]

- **έξοχος -η -ο** [éksoxos] E5 : που είναι πάρα πολύ καλός· υπέροχος, θαυμάσιος: *Ένας ~ άνθρωπος / επιστήμονας / καλλιτέχνης / συγγραφέας. Έξοχη αγόρευση / ιδέα / μουσική. Έξοχο κλίμα.* || εκλεκτός: *Έξοχο φαγητό / κρασί.* **έξοχα** ΕΠΙΡΡ: *Περάσαμε ~ στην εκδρομή. Φέρεται / μιλάει ~. Πώς πήγες στις εξετάσεις; -~.*[λόγ. < αρχ. *ἔξοχος*]
- **εξυγιαίνω** [eksijiéno] **-ομαι** P7.2 : **α.**(ιδ. για οργάνωση, υπηρεσία ή ομαδική δραστηριότητα) επαναφέρω κτ. σε καλή κατάσταση ή σε σωστή λειτουργία: *Η κυβέρνηση προσπαθεί να εξυγιάνει τις δημόσιες υπηρεσίες.* || (ειδικότ.) για οικονομική εξυγίανση: *Να εξυγιανθεί το κύκλωμα εμπορίας σιτηρών.* **β.** (σπάν.) καταπολεμώ και εξαφανίζω τις εστίες μόλυνσης που υπάρχουν σε ένα χώρο: *~ ένα χώρο / μια περιοχή.*[λόγ. < αρχ. *ἐξυγιαίνω* `ξαναβρίσκω την υγεία μου΄ σημδ. γαλλ. assainir]
- **εξυγίανση** η [eksijíansi] O33 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του εξυγιαίνω. **α.** (για οργάνωση, υπηρεσία ή ομαδική δραστηριότητα) επαναφορά σε καλή κατάσταση ή σε σωστή λειτουργία: *~ του κρατικού μηχανισμού.* || (ειδικότ.) για οικονομική εξυγίανση: *Απαιτείται ~ των προβληματικών επιχειρήσεων, έτσι ώστε αυτές να ξαναγίνουν κερδοφόρες.* **β.** (σπάν.) καταπολέμηση, εξαφάνιση των εστιών μόλυνσης που υπάρχουν σε ένα χώρο: *Η ~ των ακτών / του περιβάλλοντος.*[λόγ. *εξυγιαν- (εξυγιαίνω) -σις > -ση*]
- **εξυγιαντικός -ή -ό** [eksijiandikós] E1 : που αναφέρεται στην εξυγίανση και ιδίως την προκαλεί: *Εξυγιαντική πολιτική. Εξυγιαντικά μέτρα.*[λόγ. *εξυγιαν- (εξυγιαίνω) -τικός*]
- **εξύμνηση** η [eksímnisi] O33 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του εξυμνώ.[λόγ. < μσν. *εξύμνησις < εξυμνη- (εξυμνώ) -σις > -ση*]
- **εξυμνώ** [eksimnó] **-ούμαι** P10.9 : επαινώ έντονα κπ. ή κτ.: *Η ιστορία ούτε εξυμνεί ούτε κατακρίνει· απλώς περιγράφει κι*

αναλύει το παρελθόν. Πολιτικός που πολεμήθηκε έντονα όσο ζούσε, εξυμνήθηκε όμως μετά το θάνατό του.[λόγ. < ελνστ. *ἐξυμνῶ*]

- **εξυπνάδα** η [eksipnáda] O26 : **1α.**μεγάλη πνευματική ικανότητα και ιδίως αντίληψη, νόηση, κρίση, επινοητικότητα· (πρβ. *ευφυΐα*). ΑΝΤ βλακεία: *Άνθρωπος με μεγάλη ~. Δε χρειάζεται πολύ ~ για να λύσεις αυτό το πρόβλημα. Πέτυχε στη ζωή / πλούτισε με την ~ του.* (έκφρ.) *πουλάω ~,* (αρνητικά) κάνω επίδειξη της εξυπνάδας μου. || *Ζώο με μεγάλη ~.* **β.** έξυπνη ενέργεια ή έξυπνα λόγια: *Δεν μπορεί να υπάρξει ευνομούμενη πολιτεία, όταν η καταπάτηση του νόμου χαρακτηρίζεται ως ~.* **2.** ανόητα λόγια ή και ανόητη ενέργεια, τα οποία παρουσιάζονται ως έξυπνα: *Άσε τις εξυπνάδες. Κάνει εξυπνάδες και με εκνευρίζει. Είπες κι εσύ μια ~!*[*έξυπν(ος) -άδα*]
- **έξυπνος -η -ο** [éksipnos] E5 : **1α.**(για πρόσ.) που χαρακτηρίζεται από εξυπνάδα, που έχει μεγάλη πνευματική ικανότητα και ιδίως αντίληψη, νόηση, κρίση, επινοητικότητα. ΑΝΤ βλάκας: *Μαθητής ~ αλλά πολύ τεμπέλης. Είναι ~ και θα τα καταφέρει.* || (επέκτ.): *Έξυπνο ζώο / μηχάνημα. Ένας πολύ ~ ηλεκτρονικός υπολογιστής.* ΦΡ *το έξυπνο πουλί από τη μύτη πιάνεται,* και *ο έξυπνος άνθρωπος μπορεί να κάνει ανόητη ενέργεια.* **β.** (ως ουσ.): *Οι έξυπνοι πάντα πετυχαίνουν στη ζωή τους.* || (ειρ.): *Οι βλάκες μόνο περιμένουν στην ουρά· οι έξυπνοι περνούν από τα πλάγια.* ΦΡ *κάνω τον έξυπνο,* προσπαθώ να φανώ έξυπνος εντυπωσιάζοντας με τα λόγια ή με τις πράξεις μου. **2α.** που φανερώνει ύπαρξη εξυπνάδας: *Έξυπνο πρόσωπο. Έξυπνα μάτια.* **β.** που χαρακτηρίζεται από εξυπνάδα: *Έξυπνη σκέψη / απάντηση / επιλογή / δικαιολογία / ενέργεια. Έξυπνο κόλπο / επιχείρημα. Με λίγες έξυπνες κινήσεις κέρδισε την παρτίδα.* **3.** (παρωχ., για πρόσ.) ξύπνιος, ξυπνητός. **εξυπνούτσικος -η -ο** ΥΠΟΚΟΡ στις σημ. 1, 2. **εξυπνούλης -α -ικο** ΥΠΟΚΟΡ στις σημ. 1, 2. **έξυπνα** ΕΠΙΡΡ στις σημ. 1, 2: *Μίλησε / φέρθηκε / απάντησε / ενήργησε πολύ ~.* **εξυπνούτσικα** ΕΠΙΡΡ ΥΠΟΚΟΡ στις σημ. 1, 2. **εξυπνούλικα** ΕΠΙΡΡ ΥΠΟΚΟΡ στις σημ. 1,

2. [μσν. *έξυπνος*, ελνστ. σημ.: `που έχει ξυπνήσει΄· *έξυπν(ος) -ούτσικος· έξυπν(ος) -ούλης*]

- **εξυψώνω** [eksipsóno] **-ομαι** P1 : **1.** τονώνω, ενισχύω κτ., το κάνω πιο έντονο: *Τα ποιήματα του Ρήγα με το πατριωτικό τους πνεύμα εξύψωναν το φρόνημα του λαού.* **2α.** συντελώ στην ηθική ή πνευματική βελτίωση κάποιου: *Η μόρφωση / η τέχνη / η θρησκεία εξυψώνει τον άνθρωπο. Η τηλεόραση οφείλει όχι μόνο να ψυχαγωγεί αλλά και να εξυψώνει μορφωτικά τον άνθρωπο.* **β.** καλλιεργώ κτ. σε τέτοιο βαθμό, ώστε να περάσει σε βαθμίδα ποιοτικά ανώτερη: *Εξύψωσε το θέατρο σκιών σε αληθινή τέχνη.* **γ.** μιλώ για κπ. ή για κτ. με επαινετικά λόγια: *Άλλοτε τον εξυψώνει κι άλλοτε τον βρίζει.* (έκφρ.) *~ κπ. στα μάτια κάποιου,* τον κάνω να φαίνεται σπουδαίος: *Η επιτυχία του τον εξύψωσε στα μάτια του κόσμου.*[λόγ. < ελνστ. *ἐξυψ(ῶ) -ώνω*]
- **εξύψωση** η [eksípsosi] O33 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του εξυψώνω.[λόγ. *εξυψω-* (δες *εξυψώνω*) *-σις* > *-ση*]
- **εξωραΐζω** [eksoraízo] **-ομαι** P2.1 : **1.**(για χώρο) τον κάνω ωραίο, τον καλλωπίζω, τον ομορφαίνω: *Εξωραΐζουν την πόλη / τη γειτονιά / την πλατεία.* **2.** (μτφ.) κάνω κτ. να φαίνεται ωραίο, ενώ δεν είναι, και ιδίως το περιγράφω με επαινετικά λόγια· ωραιοποιώ: *Η φυσική τάση του ανθρώπου να εξωραΐζει το παρελθόν.*[λόγ. < ελνστ. *ἐξωραΐζω* `στολίζω΄ σημδ. γαλλ. embellir]
- **εξωραϊσμός** ο [eksoraizmós] O17 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του εξωραΐζω. **1.** (για χώρο) καλλωπισμός: *Έργα / δαπάνες εξωραϊσμού.* **2.** (μτφ.) ωραιοποίηση: *~ μιας δυσάρεστης πραγματικότητας. Μέτρα δήθεν φιλελεύθερα που είχαν ως μοναδικό στόχο τον εξωραϊσμό του δικτατορικού καθεστώτος.*
  [λόγ. < ελνστ. *ἐξωραΐσμός* `στόλισμα΄ κατά την αλλ. της σημ. της λ. *εξωραΐζω*]
- **εξωραϊστικός -ή -ό** [eksoraistikós] E1 : που εξωραΐζει ή γίνεται για εξωραϊσμό. **1.** που έχει σχέση με τον εξωραϊσμό ενός χώρου: *Ένας ~ σύλλογος. Εξωραϊστικά έργα. Εξωραϊστικές δαπάνες.* **2.** (μτφ.) που ωραιοποιεί: *Αντιμετωπίζει την πραγματικότητα με εξωραϊστική διάθεση.*[λόγ. *εξωραϊσ-* (*εξωραΐζω*) *-τικός*]

- **εξωστρέφεια** η [eksostréfia] O27 : η τάση του ανθρώπου να εξωτερικεύει τις σκέψεις και τα συναισθήματά του. ΑΝΤ εσωστρέφεια.[λόγ. *εξωστρεφ(ής) -εια* μτφρδ. γερμ. Extraversion]
- **εξωστρεφής -ής -ές** [eksostrefís] E10 : (ψυχ., ιδ. για πρόσ.) που χαρακτηρίζεται από εξωστρέφεια. ΑΝΤ εσωστρεφής: *Ο ~ άνθρωπος / τύπος / χαρακτήρας. Εξωστρεφείς τάσεις.*[λόγ. *εξω- + στρέφ(ω) -ής* μτφρδ. γερμ. extravertiert]
- **εξωτερίκευση** η [eksoteríkefsi] O33 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του εξωτερικεύω: *Η ~ των συναισθημάτων / του ψυχικού κόσμου.* [λόγ. *εξωτερικεύ(ω) -σις > -ση*]
- **εξωτερικεύω** [eksoterikévo] **-ομαι** P5.1 : εκδηλώνω ό,τι αισθάνομαι ή σκέφτομαι, έτσι ώστε να γίνει αντιληπτό από τους άλλους: *~ το μίσος / το θυμό μου. Εξωτερικεύει τη χαρά / τη λύπη του. Ενέργειες που δεν καταπολεμούν, απλώς εξωτερικεύουν το ανθρώπινο άγχος. Η αγάπη εξωτερικεύεται με πολλούς τρόπους.* [λόγ. *εξωτερικ(ός) -εύω* μτφρδ. γαλλ. extériorer]
- **εορτάζω** [eortázo] **-ομαι** P2.1 μπε. *εορταζόμενος** : (λόγ.) γιορτάζω: *Δεν εορτάζει ούτε δέχεται επισκέψεις λόγω πένθους. Στις 25 Δεκεμβρίου η εκκλησία μας εορτάζει τη γέννηση του Χριστού. Το Πάσχα εορτάζεται η ανάσταση του Χριστού. Στις 25 Μαρτίου εορτάζεται η επέτειος της εθνικής μας παλιγγενεσίας.* [λόγ. < αρχ. *ἑορτάζω*]
- **εορτάζων -ουσα -ον** [eortázon] E12 : (λόγ., συνήθ. για άνθρ.) που γιορτάζει και ως ουσ.: *Απουσίαζε ο ~ και δεν μπόρεσα να του ευχηθώ.*[λόγ. μεε. του *εορτάζω* (πρβ. ελνστ. *οἱ ἑορτάζοντες `πανηγυριστές΄*)]
- **εορτάσιμος -η -ο** [eortásimos] E5 : (λόγ.) **1.** που πρέπει να γιορτάζεται ή να γιορταστεί. **2.** εορταστικός.[λόγ. < ελνστ. *ἑορτάσιμος `που ανήκει σε πανήγυρη΄*]
- **εορτασμός** ο [eortazmós] O17 : σύνολο από πανηγυρικές εκδηλώσεις δημόσιου χαρακτήρα που γίνονται για ορισμένο γεγονός, επέτειο, θρησκευτική ή άλλη γιορτή κτλ.: *Ο ~ του Πάσχα / της Πρωτομαγιάς / της εθνικής εορτής. Τριήμερος ~.*[λόγ. < ελνστ. *ἑορτασμός*]

- **εορταστικός -ή -ό** [eortastikós] Ε1 : που έχει σχέση με γιορτή και ιδίως με ορισμένο εορτασμό: *Ένα εορταστικό τριήμερο. Εορταστικές εκδηλώσεις. Εορταστική ατμόσφαιρα.* **εορταστικά** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. < αρχ. *ἑορταστικός*]
- **εορτή** η [eortí] Ο29 : (λόγ.) γιορτή, ιδίως η θρησκευτική: *Η ~ ενός αγίου. Δεσποτικές* / θεομητορικές* εορτές. Κινητές / ακίνητες εορτές. Η ονομαστική ~ κάποιου. Η εθνική ~.* (έκφρ.) *κατόπιν* εορτής.*[λόγ. < αρχ. *ἑορτή*]
- **επαγρύπνηση** η [epagrípnisi] Ο33 : έντονη προσοχή και φροντίδα με σκοπό την αποτροπή ή την αντιμετώπιση ορισμένου κακού: *Η λαϊκή ~ θα ματαιώσει κάθε απόπειρα εκτροπής από τη νομιμότητα. Κάλεσε το λαό σε συνεχή ~.*[λόγ. < ελνστ. *ἐπαγρύπνη(σις) -ση*]
- **επαγρυπνώ** [epagripnó] Ρ10.9α : βρίσκομαι σε κατάσταση επαγρύπνησης.[λόγ. < ελνστ. *ἐπαγρυπνῶ*]
- **έπαθλο** το [épaθlo] Ο40 : κάθε αγαθό, συνήθ. υλικό, που ορίζεται να δοθεί ως τιμητική διάκριση σ΄ αυτόν που θα κερδίσει σε ορισμένο αθλητικό αγώνα ή άλλο σχετικό συναγωνισμό: *Απονέμω ένα ~. Κερδίζω το ~. Χρηματικό ~.*[λόγ. < αρχ. *ἔπαθλον*]
- **επαινετικός -ή -ό** [epenetikós] Ε1 : που εκφράζει έπαινο: *Επαινετικά λόγια / σχόλια. Επαινετική κριτική / διάθεση.* **επαινετικά** ΕΠΙΡΡ: *Μιλάω ~ για κπ. / για κτ.*
[λόγ. < αρχ. *ἐπαινετικός*]
- **επαινετός -ή -ό** [epenetós] Ε1 : (σπάν.) αξιέπαινος.[λόγ. < αρχ. *ἐπαινετός*]
- **έπαινος** ο [épenos] Ο19 : **α.** έκφραση επιδοκιμασίας για κπ. ή για κτ. συνήθ. με στόχο την ηθική του ικανοποίηση. ΑΝΤ ψόγος: *Κερδίζω / αποσπώ / ακούω επαίνους. Του αξίζει κάθε ~ για την καλή του πράξη. Υπερβολικός ~. Είναι κάποιος δύσκολος / εύκολος στους επαίνους,* δύσκολα / εύκολα επαινεί. *Μετά πολλών επαίνων,* με πολλούς επαίνους, κυρίως ειρωνικά σε περίπτωση αποτυχίας. **β.** επίσημο έγγραφο με το οποίο επιβραβεύεται μια συγκεκριμένη συμπεριφορά, επίδοση κτλ.· (πρβ. *βραβείο, αριστείο*): *Απονομή επαίνων στους μαθητές που αρίστευσαν κατά το προηγούμενο σχολικό έτος.*[λόγ. < αρχ. *ἔπαινος*]

- **επαινώ** [epenó] **-ούμαι** P10.10 παθ. αόρ. *επαινέθηκα*, απαρέμφ. *επαινεθεί* : εκφράζω επιδοκιμασία για κπ. ή για κτ. συνήθ. με στόχο την ηθική του ικανοποίηση. ΑΝΤ ψέγω: ~ *κπ. για την τιμιότητά του. Επαινεί την εργατικότητα των υπαλλήλων του αλλά δεν την επιβραβεύει. Οι καλές πράξεις επαινούνται από όλους, δυστυχώς όμως δε βρίσκουν μιμητές.*[λόγ. < αρχ. *ἐπαινῶ*]
- **επανορθώνω** [epanorθóno] **-ομαι** P1 : **α.**επαναφέρω κτ. στην προηγούμενη καλή κατάστασή του: ~ *τις ζημιές / τις βλάβες*, τις επισκευάζω. **β.** μειώνω τις βλαπτικές συνέπειες μιας πράξης μου με άλλη πράξη: *Οι εφημερίδες επανορθώνουν σήμερα τις χθεσινές τους ανακρίβειες. Θα επανορθωθούν οι αδικίες του παρελθόντος. Αν δεν επανορθώσει, εγώ δεν πρόκειται να τον ξαναδώ. Την κατέστησε έγκυο, είναι όμως πρόθυμος να επανορθώσει με το γάμο.*[λόγ. < αρχ. *ἐπανορθ(ῶ) -ώνω*]
- **επανόρθωση** η [epanórθosi] O33 : **1α.**η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του επανορθώνω: ~ *αδικιών / ζημιών.* **β.** ηθική ικανοποίηση ή υλική αποζημίωση για ορισμένη προσβολή, βλάβη κτλ.: *Δικαστική ~*, που επιβάλλεται από το δικαστήριο. || (πληθ., νομ.) πολεμική αποζημίωση που η νικήτρια χώρα επιβάλλει στη νικημένη για τις υλικές ζημίες που η τελευταία τής έχει προκαλέσει: *Διεθνής επιτροπή επανορθώσεων. Οι γερμανικές επανορθώσεις.* **2.** σχήμα λόγου κατά το οποίο χρησιμοποιείται μία λέξη ή φράση, η οποία έχει παρόμοια σημασία θεωρείται όμως πιο κατάλληλη από την προηγούμενη.[λόγ. < αρχ. *ἐπανόρθω(σις) -ση*]
- **επανορθώσιμος -η -ο** [epanorθósimos] E5 : που είναι δυνατό να επανορθωθεί.[λόγ. *επανορθω-* (δες *επανορθώνω*) *-σιμος*]
- **επανορθωτικός -ή -ό** [epanorθotikós] E1 : που αναφέρεται στην επανόρθωση: *Η ποινή να έχει επανορθωτικό, όχι εκδικητικό, χαρακτήρα.* || (νομ.) *Επανορθωτική ποινή / φυλακή.* (ιατρ.) *Επαναρθωτική χειρουργική.*[λόγ. < αρχ. *ἐπανορθωτικός*]
- **επάξιος -α -ο** [epáksios] E6 : (λόγ. συνήθ. με γεν.) άξιος, αντάξιος για κτ. **επάξια** & **επαξίως** ΕΠΙΡΡ: *Κέρδισε ~ τον τίτλο του πρωταθλητή. Επαξίως εκλέχτηκε ακαδημαϊκός.*[λόγ. < αρχ. *ἐπάξιος, ἐπαξίως*]

- **επάρκεια** η [epárkia] Ο27 : ΑΝΤ ανεπάρκεια. **α.** ύπαρξη της αναγκαίας ποσότητας από κτ.: *~ τροφίμων / νερού / πυρομαχικών. Στην αγορά εξασφαλίστηκε ~ κρεάτων ενόψει του Πάσχα.* **β.** (για πρόσ.) ύπαρξη των αναγκαίων δυνατοτήτων ή ικανοτήτων για κτ.: *Αμφισβητείται η επάρκειά του για τα καθήκοντα του διευθυντή.* || τα τυπικά ή νόμιμα προσόντα που χρειάζονται σε ένα ορισμένο επάγγελμα: *Ζητείται καθηγητής με ~ για να διδάξει σε φροντιστήριο.* [λόγ. < ελνστ. *ἐπάρκεια* `βοήθεια΄ σημδ. γαλλ. suffisance]
- **επαρκής -ής -ές** [eparkís] Ε10 : που επαρκεί, που χαρακτηρίζεται από επάρκεια. ΑΝΤ ανεπαρκής. **α.** που υπάρχει στην αναγκαία ποσότητα: *Επαρκείς ποσότητες εφοδίων. Απαιτείται ~ γνώση μιας ξένης γλώσσας.* **β.** (για πρόσ.) που έχει τις απαραίτητες ικανότητες για κτ.: *Κρίθηκε ~ για τη θέση του διευθυντή.* **επαρκώς** ΕΠΙΡΡ. [λόγ. < ελνστ. *ἐπαρκής*, αρχ. σημ.: `που βοηθάει΄· λόγ. < ελνστ. *ἐπαρκῶς*]
- **επαρκώ** [eparkó] Ρ10.10α : **α.** είμαι αρκετός, υπάρχω στην αναγκαία ποσότητα: *Τα αποθέματα καυσίμων, που διαθέτει η χώρα μας, επαρκούν μόνο για ένα μήνα,* φτάνουν. **β.** (για πρόσ.) έχω τις απαραίτητες ικανότητες για κτ.[λόγ. < αρχ. *ἐπαρκῶ*]
- **επευφημία** η [epefimía] Ο25 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του επευφημώ· εκδήλωση έντονης επιδοκιμασίας ή ενθουσιασμού για κπ: *Το πλήθος ξέσπασε σε χειροκροτήματα κι επευφημίες.*[λόγ. *επευφημ(ώ) -ία*]
- **επευφημώ** [epefimó] **-ούμαι** Ρ10.9 : εκδηλώνω με φωνές ή κραυγές έντονη επιδοκιμασία ή ενθουσιασμό για κπ.: *Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας κατά την προσέλευσή του επευφημήθηκε από το συγκεντρωμένο πλήθος. Οι φίλαθλοι επευφημούν την ομάδα τους.* [λόγ. < αρχ. *ἐπευφημῶ*]
- **επιβιώνω** [epivióno] Ρ1α : **1.**(για ζωντανό οργανισμό) εξακολουθώ να διατηρούμαι στη ζωή έχοντας αντιμετωπίσει αντίξοες συνθήκες, φυσικές, κοινωνικές κτλ.: *Στον αγώνα της ζωής επιβιώνουν τα ισχυρότερα ζωικά είδη. Ο άνθρωπος κάνει το παν για να επιβιώσει.* **2.** (μτφ.) **α.** (ιδ. για πολιτιστικό στοιχείο) εξακολουθώ να υπάρχω· διατηρούμαι: *Πανάρχαια έθιμα που*

επιβιώνουν ως σήμερα. **β.** (ιδ. για οικονομική επιχείρηση) εξακολουθώ να λειτουργώ, αποφεύγω το κλείσιμο: *Βιομηχανίες που αντιμετωπίζουν σκληρό ανταγωνισμό απλώς επιβιώνουν.*[λόγ. *επιβι(ώ) -ώνω* < αρχ. αόρ. *ἐπεβίων* (χωρίς ενεστ.) `συνεχίζω να ζω΄ & σημδ. γαλλ. survivre & αγγλ. survive]

- **επιβίωση** η [epivíosi] Ο33 : **1.**(για ζωντανό οργανισμό) διατήρηση στη ζωή ύστερα από αντιμετώπιση αντίξοων συνθηκών: *Ο πρωτόγονος άνθρωπος έπρεπε να αντιμετωπίσει το πρόβλημα της επιβίωσης. Αγώνας για ~. Η ~ ενός είδους ζώων / φυτών. Μέθοδος / συστήματα επιβίωσης για αστροναύτες / δύτες / ορειβάτες. Η ~ μιας φυλής.* **2.** (μτφ.) **α.** συνέχιση της ύπαρξης· διατήρηση: *Ηθική / πνευματική ~ κάποιου. Εθνική ~. Προσπάθεια για ~ των ορεινών οικισμών. Η ~ αρχαίων εθίμων / παλιών τρόπων συμπεριφοράς.* || (λαογρ.) ό,τι έχει επιβιώσει από το παρελθόν: *Τα έθιμα της αποκριάς θεωρούνται επιβιώσεις της διονυσιακής λατρείας.* **β.** (ιδ. για οικονομική επιχείρηση) συνέχιση της λειτουργίας της: *Ο εκσυγχρονισμός είναι απαραίτητος όρος όχι μόνο για την ανάπτυξη αλλά και για την ~ της οικονομίας.*[λόγ. *επιβιω-* (δες *επιβιώνω*) *-σις* > *-ση*]
- **επιβράβευση** η [epivrávefsi] Ο33 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του επιβραβεύω: *~ των κόπων / των αγώνων / των προσπαθειών κάποιου. Η ~ της επιστημονικής του αξίας έγινε με την εκλογή του στην Ακαδημία Αθηνών.*[λόγ. *επιβραβεύ(ω) -σις* > *-ση*]
- **επιβραβεύω** [epivravévo] **-ομαι** Ρ5.1 : αναγνωρίζω την αξία ή τη σπουδαιότητα που έχει κάποιος ή κτ. και τον ανταμείβω: *Η κατάργηση της σχολικής βαθμολογίας, αν δεν επιβραβεύει, σίγουρα νομιμοποιεί την τεμπελιά. Το λογοτεχνικό του έργο επιβραβεύτηκε από το αναγνωστικό κοινό με πολλαπλές εκδόσεις.*[λόγ. < ελνστ. *ἐπιβραβεύω* `παραχωρώ΄ (η σημερ. σημ. μσν.)]
- **επίγνωση** η [epígnosi] Ο33 : πλήρης, σαφής και ακριβής γνώση σχετικά με κτ.· συναίσθηση: *Αναλαμβάνω την προεδρία έχοντας ~ των ευθυνών που επωμίζομαι και των δυσχερειών που θα αντιμετωπίσω.*[λόγ. < ελνστ. *ἐπίγνω(σις) -ση*]

- **επιδέξιος -α -ο** [epiðéksios] E6 : που χαρακτηρίζεται από επιδεξιότητα. ΑΝΤ αδέξιος. **α.** (για πρόσ.) που ενεργεί με επιδεξιότητα: *Ένας ~ τεχνίτης / οδηγός / πιλότος. ~ διαπραγματευτής.* ΠΑΡ *Τα μεταξωτά βρακιά* θέλουν κι επιδέξιους κώλους.* **β.** (για πράξη) που έγινε με επιδεξιότητα: *Επιδέξια κίνηση / πινελιά / ενέργεια. Απέφυγε τη σύγκρουση μ΄ έναν επιδέξιο ελιγμό.* **επιδέξια** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. < αρχ. *ἐπιδέξιος*]
- **επιδεξιότητα** η [epiðeksiótita] O28 : η ικανότητα κάποιου να ασκεί ορισμένη δραστηριότητα όπως πρέπει και με κατάλληλους, ακριβείς, σωστούς χειρισμούς. ΑΝΤ αδεξιότητα: *Χειρίζεται το σπαθί με μεγάλη ~. Το επάγγελμα του χειρούργου απαιτεί εξαιρετική ~ στα χέρια ενώ του ποδοσφαιριστή στα πόδια.* || (επέκτ.) για πνευματική ικανότητα: *Διεξήγαγε τις διαπραγματεύσεις με μεγάλη ~.*[λόγ. < αρχ. *ἐπιδεξιότης*, αιτ. *-ητα*]
- **επιδοκιμάζω** [epiðokimázo] **-ομαι** P2.1 : εκφράζω τη συμφωνία μου με κτ. που το θεωρώ σωστό. ΑΝΤ αποδοκιμάζω: *~ τα λόγια / τις απόψεις / τα σχέδια κάποιου. Όλα τα κόμματα της βουλής επιδοκίμασαν την κυβερνητική στάση έναντι της Τουρκίας. ~ κπ.*, συμφωνώ με τα λόγια ή με τις πράξεις του. || εκφράζω τη συμφωνία μου με φωνές, χειρονομίες ή γενικά έντονα φιλική στάση: *Το ακροατήριο επιδοκίμασε ζωηρά το ρήτορα.* [λόγ. *επι- δοκιμάζω* μτφρδ. γαλλ. approuver]
- **επιδοκιμασία** η [epiðokimasía] O25 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του επιδοκιμάζω. ΑΝΤ αποδοκιμασία: *~ μιας γνώμης / μιας πρότασης. Το σχέδιο για πραξικόπημα είχε τη σιωπηρή ~ του αρχηγού της αντιπολίτευσης.* [λόγ. *επιδοκιμά(ζω) -σία*]
- **επιδοκιμαστικός -ή -ό** [epiðokimastikós] E1 : που επιδοκιμάζει, που εκφράζει επιδοκιμασία. ΑΝΤ αποδοκιμαστικός: *Επιδοκιμαστικά σχόλια. Επιδοκιμαστικές χειρονομίες / κραυγές.* **επιδοκιμαστικά** ΕΠΙΡΡ: *Κούνησε ~ το κεφάλι του.* [λόγ. *επιδοκιμασ- (επιδοκιμάζω) -τικός*]
- **επιείκεια** η [epiíkia] O27α : μετριοπάθεια και ανεκτικότητα στην κρίση ή στην αξιολόγηση μιας πράξης, ενός ανθρώπου ή στην τιμωρία ενός αδικήματος. ΑΝΤ αυστηρότητα: *Δείχνει κάποιος*

μεγάλη / υπερβολική ~. Καθηγητής που βαθμολογεί με ~. Το δικαστήριο παίρνει υπόψη την ειλικρινή σου μεταμέλεια και θα σε κρίνει με ~. Ο συνήγορος του κατηγορουμένου ζήτησε από το δικαστήριο να εξαντλήσει όλη του την ~. [λόγ. < αρχ. *ἐπιείκεια* `λογικότητα, μετριοπάθεια΄, ελνστ. σημ.: `έλλειψη αυστηρότητας΄]

- **επιεικής -ής -ές** [epiikís] E10 : που χαρακτηρίζεται από επιείκεια. ΑΝΤ αυστηρός: *Ένας ~ καθηγητής / βαθμολογητής / δικαστής / κριτής. ~ βαθμολόγηση / κρίση / δικαστική απόφαση.* || (νομ.) *Επιεικές δίκαιο.* **επιεικώς** ΕΠΙΡΡ: *Βαθμολογεί / κρίνει κάποιος ~.* || για να επιτείνουμε έναν αρνητικό χαρακτηρισμό: *Είναι ~ απαράδεκτος.* [λόγ. < αρχ. *ἐπιεικής* `ταιριαστός, λογικός, όχι αυστηρός΄· λόγ. < αρχ. *ἐπιεικῶς*]
- **επιθυμητός -ή -ό** [epiθimitós] E1 : που θέλουμε και συνήθ. επιδιώκουμε να γίνει, να πραγματοποιηθεί. ΑΝΤ ανεπιθύμητος: *Επιθυμητή συνάντηση / επίσκεψη. Το επιθυμητό αποτέλεσμα. Διάκριση επιθυμητών και εφικτών στόχων.* || (για πρόσ.) που επιθυμούμε να τον δούμε, να τον συναντήσουμε ιδίως με ερωτική διάθεση.[λόγ. < αρχ. *ἐπιθυμητός*]
- **επιθυμία** η [epiθimía] O25 : η ψυχική τάση του ανθρώπου να αποκτήσει, να γνωρίσει, να ζήσει κτλ. κτ., η οποία αποτελεί συνδυασμό ενστίκτου και συνειδητής βούλησης· (πρβ. *θέληση*): *Έντονη / ακόρεστη ~. Έχω μεγάλη ~,* επιθυμώ πολύ. *Εκδήλωση μιας επιθυμίας. Ερωτική / σαρκική ~,* πόθος. || το αντικείμενο της επιθυμίας κάποιου: *Πραγματοποίηση μιας επιθυμίας. Οι επιθυμίες κάποιου. Ενεργώ σύμφωνα / συμμορφώνομαι με τις / προλαβαίνω τις επιθυμίες κάποιου. Η τελευταία ~ κάποιου,* πριν αυτός πεθάνει.[λόγ. < αρχ. *ἐπιθυμία*]
- **επιθυμώ** [epiθimó] P10.9α : έχω, αισθάνομαι ορισμένη επιθυμία, για να αποκτήσω ή για να πραγματοποιήσω κτ.· (πρβ. *θέλω*): *Ο καθένας επιθυμεί τον πλούτο / τη δόξα / την ευτυχία. Έχει στο σπίτι της καθετί που μπορεί να επιθυμήσει μια γυναίκα. Στα μεγάλα πολυκαταστήματα βρίσκεις ό,τι επιθυμεί η ψυχή σου.* || (σε επίσημο ύφος): *Ο πρόεδρος επιθυμεί να Τι επιθυμείτε, κύριε;* ||

(ειρ.): *Ό,τι επιθυμείτε*, όταν ανταποκρινόμαστε με απροθυμία στην απαίτηση κάποιου. **α.** αξιώνω, απαιτώ: *Επιθυμώ οι εντολές μου να εκτελούνται χωρίς συζήτηση.* **β.** επιζητώ έντονα, θέλω να δω, να συναντήσω κπ.: *Είχαμε καιρό να σε δούμε και σ΄ επιθυμήσαμε.* || (για ερωτική επιθυμία) ποθώ.[λόγ. < αρχ. *ἐπιθυμῶ*]

- **επικοινωνία** η [epikinonía] O25 : **1.**η διαδικασία με την οποία μεταδίδεται ένα μήνυμα, μια πληροφορία κτλ. σε κπ. ή ανταλλάσσονται γνώσεις, σκέψεις κτλ. με κπ. χρησιμοποιώντας γραπτό ή προφορικό λόγο, διάφορα μέσα τηλεπικοινωνίας, κινήσεις, σήματα κτλ.: *Ταχυδρομική / τηλεφωνική / τηλεγραφική ~. Έχω ~ με κπ.*, έχω επαφή, επικοινωνώ. *Έρχομαι σε ~ με κπ. Μέσα / συστήματα / μορφές / δυνατότητες επικοινωνίας. Δορυφορική ~.* || (γλωσσ.) *Γλωσσική ~. Θεωρία της επικοινωνίας.* || ενημέρωση, πληροφόρηση: *Μέσα μαζικής επικοινωνίας ή μαζικά μέσα επικοινωνίας. Πολιτική ~. Δικαίωμα επικοινωνίας.* **2α.** μετακίνηση, μεταφορά κτλ. ανάμεσα σε δύο τόπους, χώρους, σημεία: *Η διάνοιξη της διώρυγας του Σουέζ διευκόλυνε την ~ ανάμεσα στη Μεσόγειο και στον Ινδικό Ωκεανό*, συγκοινωνία. *Λόγω της κακοκαιρίας διακόπηκε η ~ με πολλά ορεινά χωριά.* **β.** (πληθ.) σύνολο τεχνικών μέσων με τα οποία γίνεται η επικοινωνία: *Ασφάλεια / βελτίωση των επικοινωνιών. Βομβαρδισμοί με στόχο τις επικοινωνίες του εχθρού.* **3α.** η διαδικασία με την οποία μεταδίδονται μηνύματα, πληροφορίες κτλ. ή ανταλλάσσονται γνώσεις, σκέψεις μεταξύ ατόμων ή ομάδων με συνέπεια τη δημιουργία σχέσεων· (πρβ. *επαφή*): *Πνευματική / ψυχική ~. Ύπαρξη / έλλειψη επικοινωνίας στις σύγχρονες μεγαλουπόλεις. Αδυναμία επικοινωνίας μεταξύ παιδιών και γονέων. Το πρόβλημα της ανθρώπινης επικοινωνίας. Αισθητική ~. Τέχνη και ~.* **β.** (νομ.) *Δικαίωμα επικοινωνίας:* α. το δικαίωμα των πολιτών μιας χώρας να ταξιδεύουν ελεύθερα σε άλλες χώρες. β. το δικαίωμα του γονέα που δεν έχει την επιμέλεια του παιδιού του να επικοινωνεί με αυτό σε τακτά χρονικά διαστήματα. [λόγ. < αρχ. *ἐπικοινωνία* `αμοιβαία σχέση΄ σημδ. γαλλ. communication]

- **επικοινωνώ** [epikinonó] P10.9α **:** **1α.**μεταδίδω ένα μήνυμα, μια πληροφορία κτλ. σε κπ. ή ανταλλάσσω γνώσεις, σκέψεις κτλ. με κπ.: *Να επικοινωνήσουμε οπωσδήποτε αύριο. Οι κρατούμενοι επικοινωνούσαν μεταξύ τους με συνθηματικά χτυπήματα στον τοίχο.* || (προφ.): *Επικοινωνείς (με τον εγκέφαλό σου);*, ελέγχεις αυτά που λες ή κάνεις; **β.** (για τόπο, χώρο, σημείο) έχω δυνατότητα επικοινωνίας, μετακίνησης ή μεταφοράς με άλλον τόπο, χώρο, σημείο: *Η κουζίνα επικοινωνεί και με το διάδρομο και με την τραπεζαρία. Τα νησιά και οι παραθαλάσσιες περιοχές επικοινωνούν ευκολότερα μεταξύ τους.* **2.** έχω πνευματικό, ψυχικό, συναισθηματικό κτλ. σύνδεσμο με κπ. και μπορώ να καταλαβαίνω τα αισθήματα, τα συναισθήματά του: *Όταν οι σύζυγοι δεν επικοινωνούν μεταξύ τους, ο γάμος ουσιαστικά έχει διαλυθεί.* [λόγ. < αρχ. *ἐπικοινωνῶ*]
- **επικροτώ** [epikrotó] **-ούμαι** P10.9 **:** επιδοκιμάζω έντονα κτ.: *Η κοινή γνώμη θεωρεί σωστά τα κυβερνητικά μέτρα και τα επικροτεί.*[λόγ. < ελνστ. *ἐπικροτῶ* `χτυπώ τα χέρια για επευφημία΄, αρχ. σημ.: `προκαλώ θόρυβο΄]
- **επίλυση** η [epílisi] O33 **:** λύση. **1α.** άρση, ξεπέρασμα των δυσκολιών ή των περιπλοκών: *Η ~ ενός προβλήματος.* **β.** διακανονισμός: *Ειρηνική ~ των διαφορών.* **2.** (λόγ.) **α.** εύρεση του ζητουμένου σε μαθηματικό πρόβλημα ή πνευματικό παιχνίδι: *~ εξισώσεως.* **β.** διευκρίνηση, εξήγηση, ερμηνεία σε κτ.[λόγ. < ελνστ. *ἐπίλυ(σις) -ση* (διαφ. το αρχ. *ἐπίλυσις* `γλιτωμός΄)]
- **επιλύω** [epilío] **-ομαι** P9 αόρ. *επέλυσα*, απαρέμφ. *επιλύσει* **:** λύνω. **1α.** ξεπερνώ, αίρω τις δυσκολίες ή τις περιπλοκές που παρουσιάζει μια κατάσταση, ένα ζήτημα ή μια διαδικασία: *Το πρόβλημα επιλύθηκε μόνιμα / προσωρινά / ικανοποιητικά.* **β.** δίνω λύση, τέλος σε κτ.: *Επέλυσε τις διαφορές του με τους συγγενείς του για τα κληρονομικά στα δικαστήρια.* **2.** (λόγ.) **α.** βρίσκω το ζητούμενο σε μαθηματικό πρόβλημα ή σε πνευματικό παιχνίδι. **β.** διευκρινίζω, ερμηνεύω.[λόγ. < ελνστ. *ἐπιλύω*, αρχ. σημ.: `ξελύνω΄]

- **επιμέλεια** η [epiméli̯a] Ο27 : **1α.** φροντίδα για κτ. και ιδίως για ένα συγκεκριμένο τομέα στα πλαίσια μιας εργασίας: *Η ~ της έκδοσης ενός βιβλίου,* φροντίδα για το περιεχόμενο και τη μορφή του. *Φιλολογική / καλλιτεχνική ~. Η ~ του ήχου σε μια ραδιοφωνική / τηλεοπτική εκπομπή.* **β.** (νομ.) φροντίδα για πρόσωπο που δεν έχει δικαιώματα δικαιοπραξίας: *Η ~ ενός ανηλίκου / ψυχοπαθούς (προσώπου). Το δικαστήριο αναθέτει την ~ των ορφανών σε στενό συγγενή τους.* **2.** έντονη και συνεχής φροντίδα, ενδιαφέρον και προσπάθεια κάποιου να κάνει αυτό που οφείλει. ΑΝΤ αμέλεια: *Δείχνει ~ στις σπουδές του. Βραβεύτηκε για το ήθος και την επιμέλειά του.*[λόγ. < αρχ. *ἐπιμέλεια* (στη σημ. 1)]
- **επιμεληµένος -η -ο** [epimeliménos] Ε3 : που χαρακτηρίζεται και ιδίως έχει γίνει με επιμέλεια, έντονη και συνεχή φροντίδα, προσπάθεια και ενδιαφέρον· φροντισμένος: *Επιμεληµένο ντύσιμο / χτένισμα. Επιμεληµένη δουλειά.*[λόγ. μππ. του *επιμελούμαι*]
- **επιμελής -ής -ές** [epimelís] Ε10 : (για πρόσ.) που χαρακτηρίζεται από επιμέλεια$_2$. ΑΝΤ αμελής: *~ μαθητής / σπουδαστής. Είναι πολύ ~ στη δουλειά του.* **επιμελώς** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. < αρχ. *ἐπιμελής, ἐπιμελῶς*]
- **επιμελούμαι** [epimelúme] Ρ10.9β : φροντίζω για κτ. και ιδίως ασχολούμαι με ένα συγκεκριμένο τομέα στα πλαίσια μιας εργασίας: *Την έκδοση του βιβλίου την επιμελήθηκε ο ίδιος ο συγγραφέας.*[λόγ. < αρχ. *ἐπιμε λοῦμαι*]
- **επιμονή** η [epimoní] Ο29 : ιδιότητα του ατόμου, το οποίο συνεχίζει να κάνει, να επιδιώκει, να υποστηρίζει κτ. παρά τις δυσκολίες, τις αντιρρήσεις κτλ. που αντιμετωπίζει· (πρβ. *εμμονή*): *Με την ~ και την υπομονή ο άνθρωπος πετυχαίνει τα πάντα. Η ~ του να την παντρευτεί τον οδήγησε σε ρήξη με την οικογένειά του.* || (επέκτ.) πείσμα: *Μ΄ έχει εκνευρίσει με την ~ του.*[λόγ.(;) < ελνστ. *ἐπιμονή,* αρχ. σημ.: `σταθερότητα΄]
- **επίμονος -η -ο** [epímonos] Ε5 : που επιμένει. **α.** (ιδ. για πρόσ.) που χαρακτηρίζεται από επιμονή: *Άνθρωπος ~ στη δουλειά του.* || *Επίμονο βλέμμα.* **β.** που εξακολουθεί να γίνεται ή να υπάρχει συνήθ. με την ίδια ένταση: *Ένας ~ βήχας / πόνος /*

πυρετός. Επίμονη βροχή / αμφιβολία. Το πρόβλημα δε λύθηκε αλλά παρακάμφθηκε· θα επανέλθει επίμονο στο μέλλον. || (ψυχ.) ~ *συνειρμός.* || (πληθ.) που γίνεται επανειλημμένα, συνεχής: *Επίμονες εκκλήσεις / προκλήσεις / προσπάθειες.* **επίμονα** & (λόγ.) **επιμόνως** ΕΠΙΡΡ: *Κοιτάζω ~ κτ. Ζητώ επιμόνως κτ.*[λόγ.(;) < ελνστ. *ἐπίμονος*· λόγ. < αρχ. *ἐπιμόνως*]

- **επιμορφώνω** [epimorfóno] **-ομαι** P1 : κάνω επιμόρφωση σε κπ.,ιδίως εκπαιδεύω εργαζόμενο, με στόχο τη βελτίωση της επαγγελματικής του ικανότητας· (πρβ. *μετεκπαιδεύω*).[λόγ. *επιμορφ(ώ) -ώνω* (διαφ. το ελνστ. *ἐπιμορφῶ* `δίνω μορφή΄)]
- **επιμόρφωση** η [epimórfosi] O33 : επιπλέον μόρφωση και ιδίως εκπαίδευση που παρέχεται σε κπ., ιδίως εργαζόμενο, με στόχο τη βελτίωση της επαγγελματικής του ικανότητας· (πρβ. *μετεκπαίδευση*): *Σχολή Επιμορφώσεως Λειτουργών Πρωτοβάθμιας / Μέσης Εκπαιδεύσεως. Λαϊκή / διαρκής ~.*[λόγ. *επιμορφω-* (δες *επιμορφώνω*) *-σις* > *-ση* (διαφ. το ελνστ. *ἐπιμόρφωσις* `παραχάραξη΄)]
- **επιμορφωτικός -ή -ό** [epimorfotikós] E1 : που έχει σχέση με την επιμόρφωση και ιδίως γίνεται για επιμόρφωση, που σκοπεύει να δώσει επιπλέον μόρφωση και ιδίως εκπαίδευση σε κπ.: *Επιμορφωτικά μαθήματα / σεμινάρια / προγράμματα.*[λόγ. *επιμορφω-* (δες *επιμορφώνω*) *-τικός*]

επιμύθιο το [epimíθio] O40 : σύντομη φράση στο τέλος μύθου, κυρίως διδακτικού, η οποία κλείνοντας τη διήγηση περιέχει το σχετικό συμπέρασμα.[λόγ. < ελνστ. *ἐπιμύθιον*]

- **επινοητικός -ή -ό** [epinoitikós] E1 : (ιδ. για πρόσ.) που εύκολα επινοεί, εφευρίσκει: *Ένας ~ τεχνίτης / νους. Επινοητικό μυαλό. Άνθρωπος ~ στη δουλειά του.*[λόγ. < ελνστ. *ἐπινοητικός*]
- **επινοητικότητα** η [epinoitikótita] O28 : η ικανότητα κάποιου να επινοεί, να εφευρίσκει: *Αντισταθμίζει τη σωματική του αδυναμία με την ~.*[λόγ. *επινοητικ(ός) -ότης* > *-ότητα*]
- **επινοώ** [epinoó] **-ούμαι** P10.9 : **1**.σκέφτομαι, δημιουργώ με το νου κτ. νέο, που εξυπηρετεί συγκεκριμένο στόχο συνήθ. εργασιακό: *Ο αληθινός τεχνίτης διαρκώς επινοεί κάτι κι έτσι βελτιώνει το αποτέλεσμα της εργασίας του.* || εφευρίσκω, ανακαλύπτω: *Τα*

τελευταία χρόνια επινοήθηκαν νέες μέθοδοι επικοινωνίας. **2.** δημιουργώ με τη φαντασία μου κτ. και το παρουσιάζω ως αληθινό: *Κάθε φορά επινοεί μια δικαιολογία για να αποφύγει την τιμωρία. Επινόησε ολόκληρη ιστορία για να τον συγκινήσει.*[λόγ. < αρχ. *ἐπινοῶ*]

- **επιστήμη** η [epistími] Ο30 : **α.** η ορθολογική και μεθοδική έρευνα του επιστητού και το σύνολο των συστηματοποιημένων γνώσεων που προέρχονται από αυτή: *Δημιουργία / εξέλιξη / πρόοδος / παρακμή της επιστήμης. Σχέσεις επιστήμης και φιλοσοφίας / τεχνολογίας / θρησκείας. Επιτεύγματα / εφαρμογές της επιστήμης.* || σύνολο επιστημόνων: *Τι λέει για το θέμα αυτό η ~;* **β.** κάθε κλάδος της επιστήμης όπως αυτή έχει διαιρεθεί ιδίως με βάση το αντικείμενο που ερευνά: *Η ιατρική / νομική / μαθηματική / γεωπονική / θεολογική ~. Σπουδάζω μια ~,* φοιτώ για να αποκτήσω γνώσεις γύρω από αυτήν. *Ασχολούμαι με μια ~,* είμαι επιστήμονας, ερευνητής κτλ. *Η ορολογία μιας επιστήμης.* **γ.** (συνήθ. πληθ.) για επιστήμες με κοινά στοιχεία, ιδίως με κοινό αντικείμενο: *Διαίρεση των επιστημών. Φυσικές / κοινωνικές / ιστορικές / πολιτικές / ανθρωπιστικές επιστήμες. Επιστήμες του ανθρώπου. Καθαρές επιστήμες,* που δεν έχουν καμία πρακτική εφαρμογή. ΑΝΤ εφαρμοσμένες επιστήμες. *Εμπειρικές / απόκρυφες* επιστήμες.* **δ.** (προφ.) ως υπερβολικός χαρακτηρισμός για ορισμένη δραστηριότητα ή σύνολο εμπειρικών γνώσεων: *Η μαγειρική δεν είναι απλό πράγμα· είναι αληθινή ~.* ΦΡ *ανάγω* κτ. σε ~.*[λόγ. < αρχ. *ἐπιστήμη* & σημδ. γαλλ. science, sciences (πληθ.) < λατ. scientia μτφρδ. του αρχ. *ἐπιστήμη*]
- **επιτελώ** [epiteló] **-ούμαι** Ρ10.10 : (λόγ.) εκτελώ, πραγματοποιώ κτ.: *Επιτελεί καθήκον ύψιστης σημασίας. Έχει επιτελέσει σημαντικό έργο. Το επιτελούμενο έργο.*[λόγ. < αρχ. *ἐπιτελῶ*]
- **επίτευγμα** το [epítevgma] Ο49 : αυτό, συνήθ. πολύ σημαντικό, που πετυχαίνει, κατορθώνει ή πραγματοποιεί, κάποιος: *Επιστημονικό / τεχνολογικό ~.*[λόγ. < ελνστ. *ἐπίτευγμα*]
- **επίτευξη** η [epítefksi] Ο33 : το να πετυχαίνει, να κατορθώνει δηλαδή ή να πραγματοποιεί, κάποιος κτ.: *Η ~ των σχεδίων / των*

στόχων κάποιου. || (συνήθ. πληθ.) επίτευγμα: *Οι επιτεύξεις της χειρουργικής.*[λόγ. < ελνστ. *ἐπίτευξις (-σις > -ση)*, αρχ. σημ.: `επιτυχία του στόχου΄]

- **επιτήδειος -α -ο** [epitíðios] E6 : **1α.**(λόγ.) κατάλληλος για κτ. **β.** (για πρόσ.) που είναι ικανός για κτ., επιδέξιος σε κτ.: *~ άνθρωπος. Ήταν πιο ~ στο παιχνίδι από όλους τους συνομηλίκους του.* **2.** (ως ουσ.) *ο επιτήδειος*, θηλ. *επιτήδεια*, μειωτικός χαρακτηρισμός για πρόσωπο που ενεργεί και πετυχαίνει τους στόχους του στα πλαίσια της κοινωνίας με ανορθόδοξα μέσα: *Έγιναν διευθυντές / πήραν προαγωγές οι επιτήδειοι όχι οι ικανοί και οι άξιοι.* **επιτήδεια** ΕΠΙΡΡ με επιτηδειότητα.[λόγ. < αρχ. *ἐπιτήδειος* `κατάλληλος για κπ. σκοπό΄ & σημδ. γαλλ. habile]
- **επιτηδειότητα** η [epitiðiótita] O28 : η ιδιότητα του επιτήδειου ανθρώπου.[λόγ. < αρχ. *ἐπιτηδειότης*, αιτ. *-ητα* `καταλληλότητα΄]
- **επίτιμος -η -ο** [epítimos] E5 : (για πρόσ.) που του έχει απονεμηθεί τιμητικά ένας συγκεκριμένος τίτλος (ο οποίος αναφέρεται στη συνέχεια) όχι όμως και τα σχετικά δικαιώματα ή καθήκοντα: *~ δημότης μιας πόλης / διδάκτορας μιας ανώτατης σχολής / πρόεδρος ενός κόμματος / αρχηγός. Επίτιμο μέλος ενός συλλόγου / του σωματείου. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας ανακηρύχθηκε επίτιμο μέλος της Ακαδημίας Αθηνών.*[λόγ. < αρχ. *ἐπίτιμος* `που έχει ακέραια τα πολιτικά του δικαιώματα΄ σημδ. γαλλ. honoraire]
- **επιτυγχάνω** [epitiŋxáno] **-ομαι** Ρ
  αόρ. *επέτυχα*, απαρέμφ. *επιτύχει*, παθ.
  αόρ. *επιτεύχθηκα*, απαρέμφ. *επιτευχθεί*, μππ. *επιτυχημένος** : (λόγ.) πετυχαίνω$_1$.[λόγ. < αρχ. *ἐπιτυγχάνω*]
- **επιτυχημένος -η -ο** [epitiximénos] E3 μππ. του *επιτυγχάνω* : που έχει διακριθεί στη σταδιοδρομία του ή στο έργο που έχει αναλάβει και στο οποίο έχει αφοσιωθεί· πετυχημένος$_1$: *~ γιατρός / επαγγελματίας / επιχειρηματίας.* **επιτυχημένα** ΕΠΙΡΡ. [λόγ. μππ. του *επιτυγχάνω*]
- **επιτυχής -ής -ές** [epitixís] E10 : (για ανθρώπινη ενέργεια) πετυχημένος. ΑΝΤ ανεπιτυχής. **α.** που έχει επιτύχει κάποιο

σκοπό, στόχο κτλ.: *Μία ~ δοκιμή / παράσταση. Επιτυχές πείραμα.* **β.** που είναι σωστός ή καίριος: *Μία ~ παρατήρηση / απάντηση / βολή.* **επιτυχώς** ΕΠΙΡΡ. [λόγ. < αρχ. *ἐπιτυχής, ἐπιτυχῶς*]

- **επιτυχία** η [epitixía] Ο25 : **1α.**το αποτέλεσμα του πετυχαίνω, το να καταλήγει μια ανθρώπινη ενέργεια στο επιθυμητό, στο επιδιωκόμενο αποτέλεσμα. ΑΝΤ αποτυχία: *Μεγάλη / πλήρης / θριαμβευτική ~. Η ~ του μαθητή στις εξετάσεις / του αθλητή στους αγώνες.* (ευχή) *καλή ~.* (έκφρ.) *(πάω) από ~ σε ~*, πετυχαίνω συνεχώς. *έχω / σημειώνω ~*, πετυχαίνω: *Ο χορός / η επιχείρηση σημείωσε μεγάλη ~.* **β.** ως χαρακτηρισμός σωστής ή επιτυχημένης ενέργειας: *Βρέθηκε ένα μόνο δελτίο προπό με δεκατρείς επιτυχίες.* || κατάσταση που χαρακτηρίζεται από θετικά στοιχεία ή αποτελέσματα, από αναγνώριση, ευτυχία, επαγγελματική άνοδο κτλ.: *Χαίρεται με τις επιτυχίες των παιδιών του. Γίνεται / θεωρείται κτ. ~. Θεατρική / εκδοτική / καλλιτεχνική / επιστημονική ~. Τραγούδι που έγινε μεγάλη ~. Ερωτικές επιτυχίες. Πώς πάνε οι επιτυχίες;*, για το ερωτικό ενδιαφέρον του άλλου φύλου. || για τραγούδι που έχει μεγάλη απήχηση στο κοινό, που αρέσει σε πολλούς: *Καλλιτεχνικό πρόγραμμα με ελληνικές και ξένες επιτυχίες.* **2.** επίτευξη: *Για την ~ του σκοπού χρησιμοποιήθηκαν όλα τα μέσα.* [λόγ. < αρχ. *ἐπιτυχία*]
- **επιτυχών -ούσα -όν** [epitixón] Ε12α : (λόγ.) που έχει επιτύχει. ΑΝΤ αποτυχών: *Ένας ~ υποψήφιος.* || (ως ουσ.) ο *επιτυχών*, θηλ. *επιτυχούσα*, αυτός που έχει επιτύχει: *Οι επιτυχόντες στις εξετάσεις. Κατάλογος επιτυχόντων.*[λόγ. < αρχ. *ἐπιτυχών* μτχ. αορ. του ρ. *ἐπιτυγχάνω*]
- **επιφανής -ής -ές** [epifanís] Ε10 : (για πρόσ.) που είναι σπουδαίος και συνήθ. γνωστός: *Ένας ~ πολιτικός / επιστήμονας.*[λόγ. < αρχ. *ἐπιφανής*]
- **επιχείρημα** το [epixírima] Ο49 : **α.**λόγος, ιδίως συλλογισμός, με τον οποίο κάποιος υποστηρίζει ή καταπολεμά ορισμένη άποψη: *Εκθέτω / αναλύω τα επιχειρήματά μου. Έχω / φέρνω ένα ~. Πειστικό / ισχυρό / ακλόνητο / αδύνατο / αβάσιμο / σαθρό*

/ διάτρητο ~. Στερούμαι επιχειρημάτων. Αναιρώ / ανατρέπω / αντικρούω τα επιχειρήματα κάποιου. Τα επιχειρήματα που χρησιμοποιεί στην αγόρευσή του ο δικηγόρος / ο ρήτορας. Επιχειρήματα νομικής / ηθικής φύσεως. || (επέκτ.) για ενέργεια που γίνεται με στόχο να πείσει κπ.: *Τα δάκρυα, αυτό το έσχατο ~ των γυναικών / των παιδιών.* **β.** (λογ.) είδος συλλογισμού: *Απλό / διπλό / πολύπλοκο ~.* [λόγ. < αρχ. *ἐπιχείρημα*]

- **επιχειρηματολογία** η [epixirimatolojía] O25 : το σύνολο των επιχειρημάτων που χρησιμοποιεί κάποιος σε ορισμένη περίπτωση: *Η ~ του συνηγόρου σε μία δίκη / (του συγγραφέα) ενός άρθρου / μιας μπροσούρας. Πλούσια / φτωχή / αδύνατη ~. Προβάλλει / χρησιμοποιεί κάποιος μία ~. Στηρίζει την ~ του σε μια πλάνη.* [λόγ. *επιχειρηματ- (επιχείρημα) -ο- + -λογία*]
- **επιχορήγηση** η [epixoríjisi] O33 : οικονομική παροχή που δίνεται από το δημόσιο προϋπολογισμό σε ιδρύματα, οργανισμούς, επιχειρήσεις κτλ. με στόχο την ενίσχυσή τους· (πρβ. *επιδότηση*): *Κρατική ~ στην Ακαδημία Αθηνών / στα Πανεπιστήμια / στα Ελληνικά Ταχυδρομεία. Ετήσια / μηνιαία / εφάπαξ ~.* || το σχετικό χρηματικό ποσό: *Μεγάλη / μικρή / έκτακτη ~.*[λόγ. *επιχορηγη- (επιχορηγώ) -σις* > *-ση* (πρβ. ελνστ. *ἐπιχορηγία* `επιπλέον εφοδιασμός΄)]
- **επιχορηγώ** [epixoriγó] **-ούμαι** P10.9 : δίνω επιχορήγηση, οικονομική παροχή: *Το κράτος επιχορηγεί το Πανεπιστήμιο με ορισμένο ποσό ετησίως. Κοινωφελές ίδρυμα που επιχορηγείται από το κράτος. Θίασοι ελεύθεροι, κρατικοί ή επιχορηγούμενοι.*[λόγ. < ελνστ. *ἐπιχορηγῶ* `εφοδιάζω επιπλέον΄]
- **εποικοδόμημα** το [epikoδómima] O49 : το σύνολο των δευτερογενών στοιχείων κάθε κοινωνίας, των θεσμών, αρχών, ιδεών, τα οποία σύμφωνα με τη μαρξιστική θεωρία εξαρτώνται από την υλική και οικονομική της διάρθρωση: *Βάση και ~. Συζητούν αν το κράτος ανήκει στη βάση ή στο ~.* || το καθένα από τα στοιχεία αυτά: *Πνευματικό / ηθικό / ιδεολογικό / νομικό / πολιτικό /*

θεσμικό ~.[λόγ. < ελνστ. *ἐποικοδόμημα* `οικοδομή χτισμένη πάνω σε άλλη΄ σημδ. γαλλ. superstructure]

- **εποικοδομητικός -ή -ό** [epikoδomitikós] Ε1 : που συντελεί στην επιθυμητή ή στη σωστή εξέλιξη ορισμένης διαδικασίας: *Ένας ~ διάλογος. Εποικοδομητική κριτική. Η διαφορά δεν επιλύθηκε, αλλά η σχετική συζήτηση ήταν πολύ εποικοδομητική.* **εποικοδομητικά** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. < αρχ. *ἐποικοδομη-(ἐποικοδομῶ)* `χτίζω επάνω΄ -τικός]
- **εποποιία** η [epopiía] Ο25α : **1.**(σπάν.) το έπος ή η επική ποίηση. **2.** (μτφ.) χαρακτηρισμός ορισμένου συνόλου αξιοθαύμαστων γεγονότων, ιδίως πολεμικών επιχειρήσεων, στη διάρκεια των οποίων πραγματοποιήθηκαν ηρωικές πράξεις· έπος: *Η ~ του 1821 / της εθνικής αντίστασης / του ΄40.*[λόγ. < γαλλ. épopée (στη νέα σημ.) < αρχ. *ἐποποιία* `επική ποίηση΄]
- **επωφελής -ής -ές** [epofelís] Ε10 : που ωφελεί κπ. ή κτ.· ωφέλιμος. ΑΝΤ ανωφελής: *Η συμφωνία θεωρείται ~ και για τις δύο πλευρές.* **επωφελώς** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. < ελνστ. *ἐπωφελής, ἐπωφελῶς*]
- **επωφελούμαι** [epofelúme] Ρ10.9β : ωφελούμαι χρησιμοποιώντας ή αξιοποιώντας τις δυνατότητες, τις ευκαιρίες κτλ. που μου παρουσιάζονται για να επιτύχω, για να πραγματοποιήσω κτ.: *~ από τις περιστάσεις / τις γνωριμίες. Είχε πολλούς γνωστούς στην κυβέρνηση δε θέλησε όμως να (το) επωφεληθεί. Επωφελήθηκε από την παραμονή του στην Αγγλία, για να βελτιώσει τα αγγλικά του. Το Σαββατοκύριακο θα επωφεληθώ για να ξεκουραστώ.* || (λόγ., με γεν.): *~ των περιστάσεων.*[λόγ. μέσο του ελνστ. παθ. *ἐπωφελοῦμαι* `δέχομαι βοήθεια΄ (αρχ. *ἐπωφελῶ* `βοηθώ΄) σημδ. γαλλ. profiter]
- **ερατεινός -ή -ό** [eratinós] Ε1 : (λόγ.) που είναι αξιαγάπητος, ευχάριστος, θελκτικός· εράσμιος.[λόγ. < αρχ. *ἐρατεινός*]
- **εργάζομαι** [ergázome] Ρ2.1β : (πρβ. *δουλεύω*) **1α.** ασχολούμαι με κτ. στα πλαίσια της οργανωμένης κοινωνίας, χρησιμοποιώντας τις σωματικές και τις πνευματικές μου δυνάμεις: *~ στα χωράφια / σε εργοστάσιο / στο γραφείο. ~ πολλές ώρες / σκληρά. Την Κυριακή οι υπάλληλοι δεν εργάζονται. ~ για κπ.,* προσφέρω τις υπηρεσίες

μου σε κπ. **β.** ασχολούμαι με ένα συγκεκριμένο επάγγελμα, ασκώ ορισμένο επάγγελμα: *Άνοιξε μαγαζί και εργάζεται πολύ καλά. Μόλις πήρε το πτυχίο του γιατρού, άρχισε να εργάζεται. Τελείωσε τη Νομική αλλά εργάστηκε ως δημοσιογράφος.* **2.** χρησιμοποιώ τις δυνάμεις μου με στόχο τη δημιουργία ενός χρήσιμου αποτελέσματος: *Ο Θεός εργάστηκε επί έξι ημέρες για τη δημιουργία του κόσμου. Εργάζονται οι μέλισσες / τα μυρμήγκια.* || καταβάλλω προσπάθειες για ορισμένο σκοπό: *Σε όλη του τη ζωή εργάστηκε για την ειρήνη.* **3.** λειτουργώ, βρίσκομαι σε κίνηση, δουλεύω: *Οι μηχανές του εργοστασίου εργάζονται κανονικά.* || για καταστήματα, υπηρεσίες κτλ.: *Το μαγαζί μας εργάζεται με ορισμένη πελατεία. Την Κυριακή οι δημόσιες υπηρεσίες δεν εργάζονται,* παραμένουν κλειστές. ΦΡ *ο χρόνος εργάζεται για κπ.,* το πέρασμά του τον ωφελεί.[λόγ. < αρχ. *ἐργάζομαι*]

- **εργαζόμενος -η -ο** [ergazómenos] E5 **:** (για πρόσ.) που εργάζεται στα πλαίσια της κοινωνίας και συνήθ. προσφέρει μισθωτή εργασία: *Η εργαζόμενη γυναίκα. Ο ~ λαός.* || (ως ουσ.) *ο εργαζόμενος,* ο εργάτης ή ο υπάλληλος: *Ο εργοδότης και ο ~. Εργαζόμενοι και συνταξιούχοι. Απεργούν οι εργαζόμενοι στα νοσοκομεία. Η πολιτική της λιτότητας θα συναντήσει την αντίδραση των εργαζομένων.*[λόγ. μπε. του *εργάζομαι* μτφρδ. γαλλ. travailleur]
- **εργασία** η [ergasía] O25 **:** κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα που ασκείται με στόχο τη δημιουργία ενός χρήσιμου αποτελέσματος· (πρβ. *δουλειά*): *Χειρωνακτική / πνευματική ~. Δημιουργική ~. Με την ~ ο άνθρωπος διαφοροποιήθηκε από τα ζώα και δημιούργησε πολιτισμό.* **1.** το έργο που ασκεί ο κάθε άνθρωπος στα πλαίσια της οργανωμένης κοινωνίας: *Ημερήσια / νυχτερινή / εποχιακή ~. Καταμερισμός της εργασίας. Δικαίωμα / άδεια εργασίας. Ανειδίκευτη / εξειδικευμένη ~. Τυποποίηση / παραγωγικότητα της εργασίας. Μονάδα εργασίας. Χώρος / συνθήκες / ωράριο εργασίας. Ώρες εργασίας των καταστημάτων. Ανθυγιεινή ~. Κανονική / δευτερεύουσα ~. Επιθεώρηση εργασίας. Συλλογική σύμβαση εργασίας. Σχολείο εργασίας,* το οποίο συνδυάζει θεωρητική διδασκαλία με χειρωνακτική εργασία.

(έκφρ.) *φόρτος* εργασίας*. || (στρατ.): *Στολή / φόρμα εργασίας*, η στολή παραλλαγής στο στρατό ξηράς ή οι αντίστοιχες στολές στην αεροπορία ή στο ναυτικό. **2.** η προσφορά υπηρεσιών με αμοιβή, μισθωτή εργασία: *~ και κεφάλαιο. Προσφορά / ζήτηση / αγορά / σύμβαση εργασίας. Αμοιβή / υπεραξία της εργασίας. Στάση / επίσχεση εργασίας. Υπουργείο / Διεθνές Γραφείο Εργασίας. Η ~ διακόπτεται κατά τις Κυριακές και τις άλλες αργίες.* || το έργο που αναλαμβάνει να εκτελέσει, να φέρει σε πέρας κάποιος: *Ανάθεση εργασίας*. **α.** το σύνολο των εργαζομένων, ιδίως των μισθωτών: *Η απεργία είναι σύγκρουση εργασίας και κεφαλαίου. Ο κόσμος της εργασίας. Κόμμα Εργασίας*. **β.** θέση σε οικονομική ή άλλη μονάδα στην οποία απασχολείται ένας εργαζόμενος: *Εύρεση εργασίας. Άνεργοι που ζητούν ~*. **3.** (πληθ.) το σύνολο των δραστηριοτήτων: **α.** που αφορούν ορισμένο αντικείμενο: *Οικιακές / αγροτικές / οικοδομικές εργασίες. Οι εργασίες για την αποκατάσταση των ζημιών που προκάλεσε ο σεισμός. Οι εργασίες ενός συνεδρίου / μιας επιτροπής / της βουλής. Έναρξη / διακοπή / συνέχιση / λήξη των εργασιών*. **β.** μιας μονάδας εργασίας, ιδίως οικονομικής: *Μείωση / επέκταση των εργασιών. Κύκλος εργασιών*, τα ακαθάριστα έσοδά της επί ορισμένο χρονικό διάστημα. **4.** έρευνα, μελέτη ορισμένου αντικειμένου καθώς και το σχετικό αποτέλεσμα, συνήθ. γραπτό: *Επιστημονική ~. Διπλωματική / πτυχιακή ~. Πρωτότυπη ~. Δημοσίευση μιας εργασίας*.[λόγ. < αρχ. *ἐργασία*]

- **εργατικός -ή / -ιά -ό** [ergatikós] E1, E2 : **I.**(για πρόσ.) που του αρέσει να εργάζεται: *Ένας ~ άνθρωπος*. ΑΝΤ τεμπέλης. *~ μαθητής / υπάλληλος / επαγγελματίας / λαός. Έχει εργατική γυναίκα, ο ίδιος όμως είναι τεμπέλης.* || (παρωχ. ως ουσ.) ο *εργατικός*, ο εργαζόμενος. **II1.** που αναφέρεται στους εργαζομένους ή που έχει σχέση με αυτούς: *Εργατική συνοικία / περιοχή*, που κατοικείται κυρίως από εργάτες. *Εργατικό ατύχημα*, που συμβαίνει σε εργαζόμενο κατά την ώρα και εξαιτίας της εργασίας του. *Εργατικό δίκαιο. Εργατικές σχέσεις / διαφορές*, μεταξύ εργοδότη και εργαζομένων. *Τα δικαστήρια είναι*

πολύ αυστηρά στα εργατικά ζητήματα. Εργατικό κόμμα. **α.** που αποτελείται, δημιουργείται ή που προέρχεται από εργαζομένους: *Ο ~ πληθυσμός μιας πόλης. Το εργατικό δυναμικό μιας χώρας. Τα εργατικά χέρια,* οι εργαζόμενοι και ιδίως οι εργάτες. *Εργατική τάξη,* το σύνολο των εργαζομένων ως κοινωνική τάξη. *Εργατικό σωματείο / συμβούλιο. Εργατικό κέντρο,* δευτεροβάθμια οργάνωση που περιλαμβάνει τα εργατικά σωματεία μιας πόλης. *Τα εργατικά συνδικάτα κήρυξαν γενική απεργία. Εργατικές διεκδικήσεις. Εργατικό κίνημα,* το σύνολο των εργατικών συνδικαλιστικών αγώνων. **β.** που προορίζεται για τους εργαζομένους: *Εργατικά εισιτήρια για το θέατρο. Εργατική κατοικία / πολυκατοικία. ~ μισθός. Εργατικό ημερομίσθιο.* **γ.** (ως ουσ.) τα *εργατικά,* η αμοιβή για την εργασία, εξαρτημένη ή ελεύθερη: *Τα εργατικά για ένα κουστούμι στοιχίζουν πιο πολύ από το ύφασμα.* **2.** που ανήκει στο εργατικό κόμμα, κυρίως της Μεγάλης Βρετανίας, ή έχει σχέση με αυτό: *Ένας ~ βουλευτής / υπουργός. Η εργατική κυβέρνηση / αντιπολίτευση.* || (ως ουσ.) οι *εργατικοί,* το εργατικό κόμμα κυρίως της Μεγάλης Βρετανίας: *Συνέδριο / νίκη / ήττα / κυβέρνηση των εργατικών.*[λόγ.: Ι: αρχ. *ἐργατικός*· ΙΙ1: σημδ. γαλλ. ouvrier (γ: λαϊκό)· ΙΙ2: σημδ. αγγλ. labour]

- **εργατικότητα** η [ergatikótita] O28 : η ιδιότητα του εργατικού ανθρώπου: *Με την ~ και την τιμιότητά του κέρδισε την εκτίμηση των προϊσταμένων του.*[λόγ. *εργατικ(ός) -ότης* > *-ότητα*]
- **έρεισμα** το [érizma] O49 : **1.**(λόγ.) στήριγμα. || (τεχν.): *Το ~ της οδού / της σιδηροδρομικής γραμμής,* το τμήμα που βρίσκεται πέρα από το οδόστρωμα / από τις γραμμές. **2.** (μτφ.) καθετί από το οποίο κάποιος αντλεί δύναμη ή κύρος ή και μπορεί να βασίζεται, να στηρίζεται σε αυτό: *Στρατιωτικό / πολιτικό ~. Η Αγγλία διατηρεί ακόμη μερικά ερείσματα στον Ινδικό Ωκεανό. Κόμμα με ισχυρά ερείσματα στο στρατό. Λαϊκό ~,* που προέρχεται από το λαό. *Η δικτατορία δεν κατόρθωσε να αποκτήσει λαϊκό ~. Ηθικό ~,* που προέρχεται από τις ηθικές αντιλήψεις. *Πράξη / άποψη χωρίς ηθικό / νομικό ~.*[λόγ. < αρχ. *ἔρεισμα*]

- **ερίτιμος -ος / -η -ο** [erítimos] E17 : (λόγ.) που αξίζει την εκτίμηση και το σεβασμό, συνήθ. για γυναίκα, όταν αναφερόμαστε σε αυτή: *Η ~ κυρία / δεσποινίς.*[λόγ. < αρχ. *ἐρίτιμος*]
- **έρως** ο [éros] Ο : (λόγ.) ο έρωτας.[λόγ. < αρχ. *ἔρως*]
- **έρωτας** ο [érotas] Ο5 : **1.**το συναίσθημα το οποίο δημιουργείται σε κπ., όταν το σεξουαλικό του ενδιαφέρον επικεντρωθεί σε ορισμένο πρόσωπο, και εκδηλώνεται με ποικίλους τρόπους: *Μεγάλος / παράφορος / σφοδρός / τρελός / φλογερός / κεραυνοβόλος ~. Επιπόλαιος ~. Αμοιβαίος ~. Γάμος από έρωτα. Φυσικός ~ ή σαρκικός ~,* η σεξουαλική πράξη· συνουσία. *Πλατωνικός ~ ή αγνός ~,* από τον οποίο λείπει το σεξουαλικό στοιχείο. *Παιδικός / νεανικός / γεροντικός ~. Ύμνος / τραγούδι στον έρωτα. Χρώμα / σύμβολα / ελιξίρια του έρωτα. Αφροδίτη, η θεά του έρωτα.* (γνωμ.) *ο βήχας κι ο ~ δεν κρύβονται.* || *Έρωτας,* ονομασία του σχετικού θεού της αρχαίας ελληνικής μυθολογίας: *Ο φτερωτός Έρωτας. Παραστάσεις / λατρεία του Έρωτα. Ο Απρίλης με τον Έρωτα χορεύουν και γελούνε. Τον χτύπησαν τα βέλη του Έρωτα,* ερωτεύτηκε. **α.** η σχέση ανάμεσα σε δύο πρόσωπα που χαρακτηρίζεται από αμοιβαίο έρωτα: *Εξωσυζυγικός / παράνομος / άστεγος ~. Ζηλεύουν τον έρωτά μας. Είχε πολλούς εφήμερους έρωτες.* **β.** η σεξουαλική πράξη· συνουσία: *Κάνω έρωτα. Αγοραίος ~.* || (λαϊκ.): *Μη μου ζαλίζεις τον έρωτα / μας ζάλισες τον έρωτα,* με αναφορά στα γεννητικά όργανα, για να δηλωθεί δυσαρέσκεια, αγανάκτηση που προέρχεται από κπ. που μας δημιουργεί μεγάλο και συνεχή εκνευρισμό. **γ.** (σπάν.) ερωτική διάθεση: *Αποπνέει έρωτα όπου κι άν περάσει.* **δ.** ο εραστής ή η ερωμένη κάποιου: *Αμόρε μου, έρωτά μου.* **2.** (μτφ.) έντονη αγάπη, επιθυμία για κτ. ή αφοσίωση σε κτ.: *~ για δόξα / για ελευθερία. Έχει έρωτα για / με το κυνήγι / την επιστήμη / την αλήθεια. Είναι κτ. ο ~ κάποιου,* νιώθει γι΄ αυτό έντονη αγάπη κτλ.: *Το θέατρο είναι ο έρωτάς του.* **3.** ονομασία καλλωπιστικού φυτού.[μσν. *έρωτας* < αρχ. *ἔρως,* αιτ. *-ωτα*]
- **ερωτεύομαι** [erotévome] P5.1β : **1.**αισθάνομαι έρωτα: *Μόλις του χαμογελάσει κάποια, την ερωτεύεται. Τον ερωτεύτηκε τρελά. Τον έκανε να την ερωτευθεί. Είναι ερωτευμένος / ερωτευμένη. Δεν*

ερωτεύτηκε εμένα, την προίκα μου / τα λεφτά μου ερωτεύτηκε. || (συνήθ. πληθ.): *Γνωρίστηκαν σε ένα χορό, ερωτεύτηκαν και παντρεύτηκαν. Κρατιούνται από το χέρι σαν ερωτευμένοι.* || (επέκτ.): *Ερωτευμένη καρδιά. Ερωτευμένα μάτια.* **2.** (μτφ.) αισθάνομαι έντονη αγάπη, επιθυμία για κτ. ή αφοσιώνομαι σε κτ.: *Είναι ερωτευμένος με τη θάλασσα / την επιστήμη.*[μσν. *ερωτεύομαι* < *έρωτ(ας) -εύομαι*]

- **εστία** η [estía] O25 : **Ι.**(λόγ.) το τζάκι. **ΙΙ1.** ο τόπος μόνιμης κατοικίας ή γενικά η πατρίδα κάποιου: *Επάνοδος των προσφύγων / των αιχμαλώτων στις εστίες τους.* (έκφρ.) *υπέρ βωμών* και εστιών.* || (ειδικότ.): *Οικογενειακή / συζυγική / πατρική ~.* **2.** ως ονομασία ορισμένων ιδρυμάτων ή δημόσιων υπηρεσιών: *Εστία Εργαζόμενου Κοριτσιού. Φοιτητική Εστία,* ειδικό κτίριο για τη στέγαση φοιτητών. *Εργατική Εστία,* δημόσια υπηρεσία για κοινωνική προσφορά στους εργάτες. **3.** ο τόπος όπου υπάρχει ή συμβαίνει κτ. και από όπου αυτό επεκτείνεται ή μπορεί να επεκταθεί ευρύτερα: *Μία ~ φωτός / θερμότητας / μόλυνσης / πολέμου. Η πυρκαγιά σβήστηκε, έμειναν όμως μερικές εστίες, κι έτσι τη νύχτα αναζωπυρώθηκε. Τα αστικά κέντρα γίνονται συνήθως εστίες περιφερειακής οργάνωσης και ανάπτυξης.* **ΙΙΙα.** (τεχνολ.) το τμήμα μιας συσκευής, στο οποίο γίνεται η καύση ή αναπτύσσεται θερμοκρασία: *Η ~ του τζακιού / του λέβητα. Η ~ της ηλεκτρικής κουζίνας,* μάτι. *Κουζίνα τεσσάρων εστιών.* **β.** (φυσ.) το σημείο στο οποίο συγκεντρώνονται οι ακτίνες μιας φωτεινής δέσμης αφού περάσουν μέσα από φακό ή αφού ανακλαστούν σε κατόπτρο: *Η ~ του φακού / του κατόπτρου. Φακός διπλής εστίας. Κύρια / δευτερεύουσα ~. Οι δύο εστίες του οφθαλμού.* **γ.** (μαθημ.) το σημείο ορισμένων καμπυλών που έχει ιδιότητες αντίστοιχες με εκείνες του κέντρου μιας περιφέρειας: *Η ~ της έλλειψης / της υπερβολής / της παραβολής.* **δ.** (γεωλ.) *~ (ενός σεισμού),* το σημείο κάτω από την επιφάνεια της γης από το οποίο αρχίζει η διατάραξη του φλοιού κατά τη διάρκεια ενός σεισμού· υπόκεντρο: *Η ~ βρίσκεται σε μικρό / σε μεγάλο βάθος.* **ε.** (ποδ.) το τμήμα του γηπέδου που ορίζεται από τα δοκάρια και τα δίχτυα και από όπου πρέπει να περάσει η

μπάλα, για να σημειωθεί γκολ.[λόγ.: Ι: αρχ. *ἑστία* `τζάκι, σπίτι, βωμός΄· ΙΙ: & σημδ. γαλλ. foyer· ΙΙΙ: σημδ. γαλλ. foyer]

- **εσώκοσμος** ο [esókozmos] O19 : (σπάν.) ο εσωτερικός, ο ψυχικός κόσμος του ανθρώπου.[λόγ. *εσω-* + *κόσμος*]
- **ετοιμόλογος -η -ο** [etimólogos] E5 : (για *πρόσ.*) που έχει την ικανότητα να δίνει γρήγορες και εύστοχες απαντήσεις κυρίως σε συζήτηση.[λόγ. *ετοιμο-* + *λόγ(ος)* *-ος* (πρβ. μσν. *ετοιμολόγος* (ίδ. ετυμ.) `ομιλητικός΄)]
- **ευαισθησία** η [evesθisía] O25 : **1.** η ικανότητα ή η ιδιότητα ενός ζωντανού οργανισμού: **α.** να αισθάνεται ορισμένα εξωτερικά ερεθίσματα: *Αισθητήριο όργανο με μικρή / μεγάλη ~. Οργανισμοί που δε διαθέτουν όραση ή ακοή αναπτύσσουν άλλες ευαισθησίες.* **β.** να αισθάνεται έντονα ορισμένες καταστάσεις ή επιδράσεις: *Άνθρωπος με υπερβολική ~ στον πόνο.* || ευπάθεια: *Ζώο / φυτό με ~ στο κρύο. Έχει ~ στα μάτια / στο στομάχι.* **2.** (συνήθ. για επιστημονικό όργανο) η ιδιότητα που έχει να επηρεάζεται εύκολα από εξωτερικούς παράγοντες και να διαφοροποιείται ανάλογα ή να τους καταγράφει: *Η ~ του φωτοκυττάρου. Κλίμακες φωτογραφικής ευαισθησίας.* || ακρίβεια: *Θερμόμετρο / ζυγός μικρής / μεγάλης ευαισθησίας.* **3.** η ιδιότητα του ευαίσθητου ανθρώπου. ANT αναισθησία$_2$: *Υπερβολική / παθολογική ~.* **α.** γνώση ή κατανόηση που εκδηλώνεται με ενδιαφέρον ή και με ενασχόληση: *Κοινωνική / πολιτική / θρησκευτική ~. Άνθρωπος με / χωρίς ευαισθησίες.* || (ιδ. για καλλιτεχνική ευαισθησία): *Καλλιτέχνης με σπάνια ~. Παίζει πιάνο με μεγάλη ~.* **β.** η ευαισθησία ως συναισθηματική λειτουργία: *Παιδική / γυναικεία ~.*[λόγ. < αρχ. *εὐαισθησία* `γρήγορη ή έντονη ικανότητα αίσθησης΄ & σημδ. γαλλ. sensibilité]
- **ευαισθητοποίηση** η [evesθitopíisi] O33 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του ευαισθητοποιώ: *~ του ανθρώπινου οργανισμού. ~ της κοινής γνώμης.*[λόγ. *ευαισθητοποιη-* *(ευαισθητοποιώ)* *-σις* > *-ση*]
- **ευαισθητοποιώ** [evesθitopió] **-ούμαι** P10.9 : κάνω κπ. ή κτ. ευαίσθητο. **1.** (για ζωντανό οργανισμό) κάνω να αισθάνεται ή να

αισθάνεται έντονα κτ.: *Τα φωτεινά σήματα ευαισθητοποιούν το μάτι και μέσο του οπτικού νεύρου τον εγκέφαλο. Στομάχι ευαισθητοποιημένο σε ορισμένες τροφές,* ευπαθές. **2.** (ιδ. για πρόσ.) το καθιστώ ευαίσθητο από πνευματική ή συναισθηματική άποψη: *Ευαισθητοποιημένος αναγνώστης / πολίτης. Πρέπει να ευαισθητοποιηθούν όλοι οι φορείς, για να σωθούν τα ζωικά είδη που απειλούνται με εξαφάνιση.*[λόγ. *ευαίσθητ(ος) -ο- + -ποιώ* απόδ. γαλλ. sensibiliser]

- **ευαίσθητος -η -ο** [evésθitos] E5 : **1.**(για ζωντανό οργανισμό) που έχει ευαισθησία. **α.** που αισθάνεται ορισμένα εξωτερικά ερεθίσματα: *Το μάτι δεν είναι ευαίσθητο σε όλες τις ακτινοβολίες.* **β.** που αισθάνεται έντονα ορισμένες καταστάσεις ή επιδράσεις: *Άνθρωπος ~ στο κρύο / στη ζέστη / στον πόνο.* || ευπαθής: *Μάτια ευαίσθητα στο δυνατό φως. Άνθρωπος με ευαίσθητο δέρμα. Στομάχι ευαίσθητο στα λίπη.* **2.** που επηρεάζεται εύκολα από εξωτερικούς παράγοντες και διαφοροποιείται ανάλογα ή τους καταγράφει: *Μία πολύ ευαίσθητη συσκευή.* || ακριβής: *~ ζυγός. Ευαίσθητο θερμόμετρο.* || ευπαθής, επικίνδυνος: *Ο πιο ~ τομέας της οικονομίας. Είναι πιθανή η έκρηξη πολέμου στον ευαίσθητο χώρο των Βαλκανίων.* **3.** (ιδ. για πρόσ.) που επηρεάζεται εύκολα από πνευματική ή συναισθηματική άποψη. ΑΝΤ αναίσθητος$_2$: *Άνθρωπος / χαρακτήρας υπερβολικά / παθολογικά ~. Το ευαίσθητο σημείο κάποιου* ή *η πιο ευαίσθητη χορδή κάποιου.* **α.** που ξέρει ή καταλαβαίνει κτ. και επηρεάζεται από αυτό: *Άνθρωπος ~ στα θέματα της παιδείας / της τέχνης. Ένα πολύ ευαίσθητο ακροατήριο. Η κυβέρνηση είναι πολύ ευαίσθητη στα εθνικά θέματα.* **β.** που εύκολα κυριαρχείται από συναισθήματα: *Το παιδί είναι πολύ ευαίσθητο· με το παραμικρό κλαίει. Μην είσαι τόσο ~.*[λόγ. < αρχ. *εὐαίσθητος* `με έντονες αισθήσεις΄ σημδ. γαλλ. sensible]
- **ευαρέσκεια** η [evaréskia] O27 : ΑΝΤ δυσαρέσκεια. **α.** το συναίσθημα της ηθικής ικανοποίησης, η εκδήλωση ή η έκφραση ευχαρίστησης: *Έδειξε την ευαρέσκειά του για την υποδοχή που του επιφύλαξαν.* **β.** επίσημος έπαινος που γίνεται από προϊστάμενο σε υφιστάμενο ή γενικά από ανώτερο σε κατώτερο, κυρίως με το

ρήμα *εκφράζω*: *Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας εξέφρασε την ευαρέσκειά του στον πρωθυπουργό για την πορεία της οικονομίας.* [λόγ. *ευ- αρέσκεια* κατά το αντ. *δυσαρέσκεια*]

- **ευάρεστος -η -ο** [evárestos] E5 : (λόγ.) ευχάριστος: *Ευάρεστο συναίσθη μα.*[λόγ. < ελνστ. *εὐάρεστος*]
- **ευαρεστούμαι** [evarestúme] P10.9β : (επίσ.) έχω την καλοσύνη να κάνω κτ.: *Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας ευαρεστήθηκε να σας δεχτεί σε ακρόαση.* || (σε τυποποιημένες εκφράσεις καλής συμπεριφοράς): *Εάν ευαρεστείσθε Ευαρεστηθείτε, κύριε, να* || (ειρ.): *Να δούμε πότε θα ευαρεστηθείς να μου επιστρέψεις τα δανεικά. Ευαρεστήθηκε να μου απαντήσει επιτέλους.*[λόγ. < ελνστ. *εὐαρεστῶ, -οῦμαι* `είμαι ευχαριστημένος΄ σημδ. γαλλ. être plu à]
- **εύγε** [évje] επιφ. : δηλώνει έπαινο, επιδοκιμασία· μπράβο: *~ σου / του.* || (ως ουσ.): *Του αξίζει ένα μεγάλο ~ για την πράξη του.*[λόγ. < αρχ. *εσγε*]
- **ευγένεια** η [evjénia] Ο27α λόγ. γεν. και *ευγενείας* : **Ι1**.καλή συμπεριφορά, σύμφωνη με τους κανόνες που η κοινωνία έχει επιβάλει. ΑΝΤ αγένεια: *Μιλάει / φέρεται με ~. Κάνω κτ. από ~. Φυσική / αληθινή / ψεύτικη ~. Η (στοιχειώδης) ~ επιβάλλει να Η ευγένειά του σε σκλαβώνει.* (έκφρ.) *γαλατική* ~. η ~ υποχρεώνει*.* || (πληθ.): *Άρχισε τις ευγένειες και με εκνευρίζει.* **2.** ανωτερότητα ιδίως από ηθική, πνευματική ή αισθητική άποψη: *Η ~ του χαρακτήρα / των συναισθημάτων / των χαρακτηριστικών κάποιου. Καλλιτέχνης με ~ ύφους.* **ΙΙ.** το σύνολο των στοιχείων που χαρακτηρίζουν τον ευγενή, που του δίνουν τη δυνατότητα να ανήκει στην κοινωνική τάξη των ευγενών: *Προνόμια ευγενείας. Τίτλοι ευγενείας ούτε απονέμονται ούτε αναγνωρίζονται σε Έλληνες πολίτες.* || (παρωχ.): *Η ευγένειά σου / του* κτλ., ως τιμητική προσφώνηση αντί εσύ / αυτός κτλ.[λόγ. < αρχ. *εὐγένεια* `ευγενική καταγωγή, ευγένεια πνεύματος΄ & σημδ. (ιδ. Ι1, ΙΙ) γαλλ. noblesse]
- **ευγενικός -ή / -ιά -ό** [evjenikós] E1, E2 : **Ι1**.που χαρακτηρίζεται από ευγένεια, που επιδεικνύει καλή συμπεριφορά,

σύμφωνη με τους κανόνες που η κοινωνία έχει επιβάλει. ΑΝΤ αγενής: *Ευγενική συμπεριφορά. Ευγενικό φέρσιμο. Ευγενικοί τρόποι. Ευγενικά λόγια.* || *Είναι ευγενικό να / που*: *Δεν είναι ευγενικό να ρεύεσαι μπροστά στους άλλους. Είναι πολύ ευγενικό που με καλέσατε.* || (για πρόσ.) που συμπεριφέρεται με ευγένεια: *~ άνθρωπος. Είναι ~ με όλους, τόσο με τους ίσους όσο και με τους κατωτέρους του.* **2.** που είναι ποιοτικά ανώτερος ιδίως από ηθική, πνευματική ή αισθητική άποψη: *~ χαρακτήρας / αγώνας. Ευγενικά συναισθήματα / χαρακτηριστικά / ήθη. Είναι ευγενικό να συμπονάς ακόμα και τον εχθρό σου.* **ΙΙ.** ευγενής$_{I}$: *Άνθρωπος ευγενικής καταγωγής.* **ευγενικά** ΕΠΙΡΡ ιδίως στη σημ. Ι1: *Μιλάει / φέρεται ~. Αρνήθηκε ~ την πρόσκληση.*[λόγ. < μσν. *ευγενικός* < *ευγεν(ής) -ικός*]

- **ευγενικότητα** η [evjenikótita] O28 : (σπάν.) η ιδιότητα εκείνου που είναι ευγενικός ή ευγενής.[λόγ. *ευγενικ(ός) -ότης* > *-ότητα* (πρβ. μσν. *ευγενικότη (-ότης* > *-ότη)* `ευγενική καταγωγή΄)]
- **ευδαίμονας** [evδémonas] για τα άλλα γένη βλ. *-ων -ων -ον*· Ε (βλ. O5) : που βρίσκεται σε κατάσταση ευδαιμονίας· ευδαίμων. || (ως ουσ.).
  [λόγ. < αρχ. *εὐδαίμων*, αιτ. *-ονα*]
- **ευδαιμονία** η [evδemonía] O25 : ευτυχία συνήθ. πολύ έντονη: *Βρίσκεται σε κατάσταση ευδαιμονίας.* || συνεχής ψυχική ηρεμία: *Ένας συνεχής αγώνας για ηθική τελείωση και ~.*[λόγ. < αρχ. *εὐδαιμονία*]
- **ευδαιμονικός -ή -ό** [evδemonikós] E1 : **1.** που αναφέρεται στην ευδαιμονία ή στον ευδαίμονα: *Ευδαιμονικό χαμόγελο.* **2.** που δέχεται ως υπέρτατο αγαθό την ευδαιμονία· ευδαιμονιστικός: *Ευδαιμονικοί φιλόσοφοι.*[λόγ.: 1: αρχ. *εὐδαιμονικός*· 2: σημδ. γαλλ. eudémonique (στη νέα σημ.) < eudémon(isme) = *ευδαιμον(ισμός)* -ique = *-ικός*]
- **ευδαιμονισμός** ο [evδemonizmós] O17 : φιλοσοφική θεωρία που δέχεται ως ύψιστο αγαθό την ευδαιμονία.[λόγ. < αρχ. *εὐδαιμονισμός* `το να θεωρείς κπ. ευδαίμονα΄ σημδ. γαλλ. eudémonisme (στη νέα σημ.) < αρχ. *εὐδαιμονισμός*]

- **ευδιαθεσία** η [evδiaθesía] O25 : η κατάσταση του ευδιάθετου ανθρώπου.[λόγ. *ευδιάθε(τος) -σία*]
- **ευδιάθετος -η -ο** [evδiáθetos] E5 : (για πρόσ.) που έχει καλή ψυχική διάθεση, κέφι.[λόγ. < ελνστ. *εὐδιάθετος*]
- **ευδοκίμηση** η [evδokímisi] O33 : το αποτέλεσμα του ευδοκιμώ. [λόγ. < αρχ. *εὐδοκίμη(σις)* `καλή φήμη΄ *-ση* κατά την αλλ. της σημ. του *ευδοκιμώ*]
- **ευδόκιμος -η -ο** [evδókimos] E5 : (λόγ.) επιτυχημένος, κυρίως στην έκφραση *ευδόκιμη υπηρεσία,* ως ποιοτικός χαρακτηρισμός του συνολικού έργου ενός υπαλλήλου. **ευδοκίμως** ΕΠΙΡΡ. [λόγ. < αρχ. *εὐδόκιμος* `με καλή φήμη, ένδοξος΄ κατά την αλλ. της σημ. του *ευδοκιμώ* & σημδ. αγγλ. honourable (service)· λόγ. *ευδόκιμ(ος) -ως*]
- **ευδοκιμώ** [evδokimó] P10.9α : **1**.για φυτό που έχει, που βρίσκει τις κατάλληλες συνθήκες ώστε να φυτρώσει και να αναπτυχθεί· (πρβ. *φύομαι*): *Φυτό που ευδοκιμεί μόνο σε θερμά κλίματα.* || (επέκτ., ειρ.): *Στη χώρα μας δεν ευδοκιμεί η ευθιξία.* **2.** (λόγ.) ασχολούμαι επιτυχώς με κτ., πετυχαίνω σε αυτό. [λόγ. < αρχ. *εὐδοκιμῶ* `έχω καλή φήμη, είμαι δημοφιλής΄ σημδ. γαλλ. prospérer]
- **ευδοκώ** [evδokó] P10.9α : (επίσ.) έχω την καλή θέληση να κάνω κτ.: *Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας ευδόκησε να σας απονείμει το Μεγαλόσταυρο του Σωτήρος.* || (ειρ.): *Τα αποτελέσματα θα βγουν, όταν ευδοκήσει ο κύριος καθηγητής.*[λόγ. < ελνστ. *εὐδοκῶ*]
- **ευέλικτος -η -ο** [evéliktos] E5 : που εύκολα κάνει ελιγμούς. **1.** που κινείται εύκολα προς κάθε κατεύθυνση: *Ευέλικτο όχημα. Ευέλικτη στρατιωτική μονάδα. Τα εχθρικά πλοία λόγω του όγκου τους δεν ήταν ευέλικτα.* **2.** (μτφ.) που μπορεί εύκολα και γρήγορα: **α.** (για πρόσ.) να ενεργεί: *~ πολιτικός. Ένα ολιγάριθμο και συνεπώς ευέλικτο υπουργικό συμβούλιο.* **β.** να αλλάζει και να προσαρμόζεται κατάλληλα, να είναι αποτελεσματικός: *Ευέλικτη πολιτική. Ένα ευέλικτο εθνικό σύστημα υγείας / εκπαίδευσης.* **ευέλικτα** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. < ελνστ. *εὐέλικτος* `που τυλίγεται εύκολα΄ & σημδ. γαλλ. flexible]

- **ευελιξία** η [eveliksía] Ο25 : η ιδιότητα ή η ικανότητα εκείνου που είναι ευέλικτος: *Άνθρωπος / ζώο / στρατιωτική μονάδα με εξαιρετική ~. Το νέο διοικητικό συμβούλιο χαρακτηρίζεται από ομοιογένεια και ~. Πολιτική που ασκείται με αρκετή ~.*[λόγ. *ευέλικ(τος) -σία*]
- **ευεξία** η [eveksía] Ο25 : γενική αίσθηση πολύ καλής σωματικής κατάστασης κυρίως υγείας, με συνέπεια τη δημιουργία ευχάριστης ψυχικής διάθεσης: *Αίσθημα ευεξίας που προκαλεί η γυμναστική / η ενασχόληση με τα σπορ.*[λόγ. < αρχ. *εὐεξία*]
- **ευεργεσία** η [everjesía] Ο25 : καλή, φιλάνθρωπη πράξη την οποία κάνει κάποιος για να ωφελήσει κπ. άλλο που συνήθ. την έχει ανάγκη, παροχή βοήθειας σε κπ.: *Δε θα ξεχάσω ποτέ την ~ που μου κάνατε και θα σας ευγνωμονώ σε όλη μου τη ζωή.*[λόγ. < αρχ. *εὐεργεσία*]
- **ευεργέτημα** το [everjétima] Ο49 : το ευεργετικό αποτέλεσμα, η ωφέλεια που προέρχεται από κτ., ιδίως από νόμο, διάταγμα κτλ.: *Πολλοί αντιστασιακοί επωφελήθηκαν από το σχετικό ~ του νόμου και πήραν τιμητική σύνταξη.*[λόγ. < αρχ. *εὐεργέτημα* `καλή υπηρεσία΄ & σημδ. γαλλ. bénéfice]
- **ευεργέτης** ο [everjétis] Ο10 θηλ. **ευεργέτιδα** [everjétiδa] Ο27α & (προφ.) **ευεργέτισσα** [everjétisa] Ο27 : αυτός που πρόσφερε βοήθεια, που έκανε καλό σε κπ.: *Φέρθηκε αχάριστα στον ευεργέτη του.* || (ως επίσημος χαρακτηρισμός) αυτός που πρόσφερε βοήθεια, ιδίως οικονομική, για να πραγματοποιηθεί κάποιο έργο χρήσιμο στο κοινωνικό σύνολο: *~ φιλανθρωπικού / πνευματικού ιδρύματος. Δωρητές, ευεργέτες και μεγάλοι ευεργέτες του Πανεπιστημίου. Εθνικός ~,* που ωφέλησε ολόκληρο το έθνος. || *~ της ανθρωπότητας.*[λόγ. < αρχ. *εὐεργέτης*· λόγ. < αρχ. *εὐεργέτις*, αιτ. *-ιδα*· λόγ. < ελνστ. *εὐεργέτισσα*]
- **ευεργετικός -ή -ό** [everjetikós] Ε1 : **1.**που είναι ωφέλιμος για κπ. ή για κτ.: *Ευεργετική δράση. Ευεργετικές συνέπειες. Ευεργετικά αποτελέσματα. Το κλίμα του βουνού ασκεί ευεργετική επίδραση στην υγεία του ανθρώπου. Μια βροχή πολύ ευεργετική για τις καλλιέργειες.* **2.** (παρωχ.): *(Θεατρική) παράσταση ευεργετική για κπ.,* που τα έσοδά της δίνονταν σε

ορισμένο πρόσωπο, ιδίως ηθοποιό, ως βοήθημα. (έκφρ.) *έχω την ευεργετική μου*, για κπ. που του συμβαίνουν πολλές μικρές ατυχίες ή αναποδιές· (πρβ. έκφρ. *έχω την τιμητική* μου*). **ευεργετικά** ΕΠΙΡΡ: *Τα σπορ επιδρούν ~ στην υγεία.*[λόγ.: 1: αρχ. *εὐεργετικός* `που κάνει ευεργεσίες΄· 2: σημδ. αγγλ. benefit performance]

- **ευεργετώ** [everjetó] **-ούμαι** P10.9 : κάνω μια καλή πράξη, παρέχω βοήθεια σε κπ.: *Τον έχω ευεργετήσει άπειρες φορές, αλλά δεν το αναγνωρίζει.* || (επέκτ.) ωφελώ κπ. ή κτ.: *Η ανθρωπότητα ευεργετήθηκε αφάνταστα από τις ανακαλύψεις του.*[λόγ. < αρχ. *εὐεργετῶ*]
- **ευημερία** η [evimería] O25 : πολύ καλή οικονομική κατάσταση και συνεπώς άνετη ζωή: *Σου εύχομαι υγεία και ~. Ατομική / οικογενειακή ~. Η οικονομική ανάπτυξη έφερε την ~. Χρόνια / εποχή ευημερίας. Κράτος / κοινωνία ευημερίας*, που εξασφαλίζει την ευημερία όλων των πολιτών / μελών. *Η κοινωνική ~ εξαρτάται τόσο από το μέγεθος του εθνικού εισοδήματος όσο και από τον τρόπο κατανομής του.*[λόγ. < αρχ. *εὐημερία*]
- **ευημερώ** [evimeró] P10.9α : βρίσκομαι σε κατάσταση ευημερίας, βρίσκομαι σε πολύ καλή οικονομική κατάσταση, ζω άνετα: *Ευημερεί ένα άτομο / μία οικογένεια / το κράτος. Στη χώρα μας συμβαίνει και τούτο το παράδοξο: να ευημερούν οι άνθρωποι όχι όμως και η κοινωνία. Ευημερεί μια οικονομική επιχείρηση*, βρίσκεται σε πολύ καλή οικονομική κατάσταση.[λόγ. < αρχ. *εὐημερῶ*]
- **ευθυκρισία** η [efθikrisía] O25 : η δυνατότητα κάποιου να κρίνει και γενικά να σκέφτεται σωστά: *Δικαστής γνωστός για την τιμιότητά του και την ~ του.*[λόγ. *ευθυ-* [1] + *κρίσ(ις)* *-ία* κατά το ελνστ. *δικαιοκρισία* `δίκαιη κρίση΄]
- **ευθυμία** η [efθimía] O25 : καλή, ιδίως χαρούμενη, ψυχική διάθεση· κέφι. ΑΝΤ δυσθυμία: *Πετυχημένα πειράγματα που προκαλούν όχι διαμαρτυρίες αλλά ~ στη συντροφιά.* || χαρούμενη διάθεση, κέφι που οφείλεται σε κατανάλωση οινοπνευματωδών ποτών: *Πίνει, ώσπου να φτάσει σε κατάσταση ευθυμίας.*[λόγ. < αρχ. *εὐθυμία*]

- **εύθυμος -η -ο** [éfθimos] Ε5 : **1**.(για πρόσ.) που χαρακτηρίζεται από ευθυμία. ΑΝΤ δύσθυμος: *~άνθρωπος / χαρακτήρας / τύπος. Εύθυμη συντροφιά. Εύθυμη χήρα**. **2**. που προκαλεί ευθυμία: *Εύθυμη διήγηση / ιστορία.* **εύθυμα** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. < αρχ. *εὔθυμος*]
- **ευθυμώ** [efθimó] Ρ10.9α : (λόγ.) είμαι σε κατάσταση ευθυμίας: *Ήπιαμε λίγο κρασί, ευθυμήσαμε κι αρχίσαμε το τραγούδι.*[λόγ. < αρχ. *εὐθυμῶ*]
- **ευθύνη** η [efθíni] Ο30 : **1**.η υποχρέωση κάποιου να ανταποκριθεί σε ορισμένη εντολή, υπόσχεση, καθήκον κτλ. και να λογοδοτήσει, να απολογηθεί για τις σχετικές ενέργειες: *Αναθέτω / αναλαμβάνω μία ~ / την ~. Γίνεται κτ. με ~ / υπ΄ ~ κάποιου. Προσωπική / ατομική / συλλογική ~. Αίσθημα ευθύνης. Καμία τρομοκρατική οργάνωση δεν ανέλαβε ακόμη την ~ για τη βομβιστική ενέργεια στο κέντρο της πόλης. Εργασία με πολλές / ελάχιστες ευθύνες. Ζητώ ευθύνες από κπ. για κτ.*, του ζητώ να δικαιολογήσει τις ενέργειές του σχετικά με αυτό. *Θα ζητηθούν ευθύνες για τη σπατάλη του δημόσιου χρήματος. Απαλλάχτηκε από κάθε ~. Αστική / ποινική / πειθαρχική / διοικητική ~. Πολιτική ~*, σχετική με την άσκηση της πολιτικής εξουσίας. *Νόμος περί ευθύνης υπουργών. Ηθική ~*, που προέρχεται από τον ηθικό νόμο. || (οικον.) *Εταιρεία περιορισμένης* ευθύνης*. **2α**. υπαιτιότητα: *Ποιος έχει / φέρει την ~ για το ατύχημα; Παραδέχομαι την ~ μου. Αρνούμαι / αποκρούω / αποποιούμαι την / κάθε ~. Ρίχνω / επιρρίπτω την ~ σε κάποιον άλλο.* (έκφρ.) *(δεν) είναι άμοιρος* ευθυνών.* (λόγ.) *απεκδύομαι* από κάθε ~ / κάθε ευθύνης.* **β**. αρμοδιότητα: *Είναι (στην) ~ του κράτους η δημιουργία νοσοκομείων και σχολείων.*[λόγ. < ελνστ. *εὐθύνη* (αρχ. *εὔθυνα*) `δημόσιος έλεγχος των πράξεων των αρχόντων΄ (αρχ. *ὑπέχω εὐθύνας* `δίνω απάντηση, παρέχω εξηγήσεις΄) κατά τη σημ. του *υπεύθυνος* & σημδ. γαλλ. responsabilité]
- **ευθύτητα** η [efθítita] Ο28 (χωρίς πληθ.) : **α**.η ιδιότητα εκείνου που είναι ευθύς. **β**. (ιδ. για πρόσ.) φυσικότητα και ειλικρίνεια στη συμπεριφορά: *Η ~ του χαρακτήρα κάποιου. Άνθρωπος γνωστός*

για την ~ και την τιμιότητά του.[λόγ. < ελνστ. *εὐθύτης*, αιτ. -ητα, αρχ. σημ.: `το ίσιο΄]

- **ευκινησία** η [efkinisía] O25 : **1.**ευκολία στην κίνηση του σώματος και γενικά στις εκούσιες κινήσεις. ΑΝΤ δυσκινησία: *Για να ανεβείς στο δέντρο χρειάζεται μεγάλη ~. Η ~ της μέσης / των δακτύλων.* **2.** (μτφ.): *Διανοητική / πνευματική ~*, ευστροφία. [λόγ. < ελνστ. *εὐκινησία*]
- **ευκίνητος -η -ο** [efkínitos] E5 : **1.**που χάρη στη σωματική του κατασκευή ή κατάσταση κινείται με ευκολία και με ταχύτητα. ΑΝΤ δυσκίνητος$_{1α}$: *Οι νέοι είναι ευκίνητοι / έχουν ευκίνητο σώμα. Έχει τα ευκίνητα δάχτυλα ενός ταχυδακτυλουργού. Τα αιλουροειδή είναι ευκίνητα ζώα.* **2.** (μτφ.) για διανοητική λειτουργία που έχει υψηλό βαθμό απόδοσης. ΑΝΤ δυσκίνητος$_{2α}$: *Ευκίνητο πνεύμα*, εύστροφο. *Η προσοχή του, εξαιρετικά ευκίνητη, κινείται από το ένα αντικείμενο στο άλλο.* [λόγ. < αρχ. *εὐκίνητος*]
- **ευκλεής -ής -ές** [efkleís] E10 : (λόγ.) ένδοξος. **ευκλεώς** ΕΠΙΡΡ. [λόγ. < αρχ. *εὐκλεής, ευκλεῶς*]
- **εύκλεια** η [éfklia] O27 : (λόγ.) δόξα.[λόγ. < αρχ. *εὔκλεια*]
- **ευκολύνω** [efkolíno] **-ομαι** P8.1 : διευκολύνω. ΑΝΤ δυσκολεύω. **1α.** για κτ. που με εξυπηρετεί, που με βολεύει: *Με ευκολύνει καλύτερα, να έρθω σήμερα και όχι αύριο. Δε με ευκολύνει να γράφω σε αυτό το τραπέζι.* **β.** (με υπ. πργ. ή αφηρ. ουσ.) κάνω κτ. εύκολο ή πιο εύκολο: *Η παρέμβασή του θα ευκολύνει πολύ την υπόθεση. Αυτό το μηχάνημα ευκόλυνε τη δουλειά μας.* **2.** (με υπ. πρόσ.) βοηθώ, εξυπηρετώ κπ., συνήθ. οικονομικά: *Αν μου δανείσεις τα χρήματα που σου ζήτησα, θα με ευκολύνεις πολύ.* || (παθ.) έχω τη δυνατότητα να εξυπηρετήσω κπ. ή να ανταποκριθώ στις υποχρεώσεις ή στις ανάγκες μου: *Αν ευκολύνεσαι, εξόφλησέ με σήμερα / έλα αύριο. Θα σας πληρώσω, όταν ευκολυνθώ.*[λόγ. *εύκολ(ος) -ύνω*]
- **ευκοσμία** η [efkozmía] O25 : (λόγ.) κοσμιότητα, ευπρεπής συμπεριφορά.[λόγ. < αρχ. *εὐκοσμία*]
- **εύλογος -η -ο** [évlogos] E5 : για κτ. που θεωρείται λογικό, δικαιολογημένο: *Τίθεται ένα εύλογο ερώτημα. Οι αντιδράσεις δεν προκλήθηκαν χωρίς λόγο, αντίθετα ήταν πολύ εύλογες. Εύλογη*

τιμή, όχι υπερβολική. *Θεωρώ ότι είναι εύλογο να* **εύλογα** ΕΠΙΡΡ: *Όπως ~ υποστήριξε ο ομιλητής* (λόγ.) **ευλόγως** ΕΠΙΡΡ: *~ αρνήθηκε να υπακούσει.*[λόγ. < αρχ. *εὔλογος, εὐλόγως*]

- **ευμάρεια** η [evmária] Ο27 : οικονομικές συνθήκες που επιτρέπουν μια ζωή πλούσια, χωρίς υλικά προβλήματα: *Η Δυτική Ευρώπη έζησε περιόδους μεγάλης ευμάρειας.*[λόγ. < αρχ. *εὐμάρεια*]
- **ευμένεια** η [evménia] Ο27 : η ιδιότητα του ευμενούς, η καλή διάθεση απέναντι σε κπ. ή σε κτ.· εύνοια: *Οι αρχαίοι ζητούσαν, με τις θυσίες, την ~ των θεών.*[λόγ. < αρχ. *εὐμένεια*]
- **ευμενής -ής -ές** [evmenís] Ε10 : **1.** που αντιμετωπίζει κπ. ή κτ. με ευνοϊκή ή φιλική διάθεση: *Ήμουν πάντοτε ~ απέναντί του. Η τύχη ήταν ~ προς την οικογένειά μου.* **2.** που εκδηλώνει ευνοϊκή διάθεση, αποδοχή ή έγκρι ση. ΑΝΤ δυσμενής$_2$: *Το κοινό έκανε ευμενή σχόλια για τον καλλιτέχνη. Η κρίση της επιτροπής είναι ~.* (λόγ.) **ευμενώς** ΕΠΙΡΡ: *Είναι ~ διατεθειμένος. Διάκειται ~.* ΑΝΤ δυσμενώς.[λόγ. < αρχ. *εὐμενής, εὐμενῶς*]
- **εύνοια** η [évnia] Ο27 : ιδιαίτερο ενδιαφέρον για προστασία ή για υποστήριξη, που δείχνει απέναντι σε κπ. ένα υψηλά ιστάμενο πρόσωπο ή μια ομάδα ανθρώπων που διαθέτει κάποια ισχύ. ΑΝΤ δυσμένεια: *Ανέβηκε στην κομματική ιεραρχία, γιατί είχε την ~ του αρχηγού. Οι δημαγωγοί χρησιμοποιούν όλα τα μέσα για να αποκτήσουν την ~ του πλήθους. Οι συνωμότες στρατηγοί προσπάθησαν να κερδίσουν την ~ του στρατού. Ο δάσκαλος δεν πρέπει να δείχνει ~ σε κάποιον από τους μαθητές του,* μεροληπτική προτίμηση. || *Η ~ της τύχης,* η καλοτυχία.[λόγ. < αρχ. *εὔνοια* & σημδ. γαλλ. faveur]
- **ευνοϊκός -ή -ό** [evnoikós] Ε1 : που ευνοεί κπ. ή κτ. ΑΝΤ δυσμενής. **1.** για κτ. που εξυπηρετεί, υποβοηθεί ή συμφέρει κπ. ή κτ.: *Οι συνθήκες είναι ευνοϊκές για τα σχέδιά μας. Η παρέμβασή του δε θα είναι ευνοϊκή για μας. Συνάπτω δάνειο με ευνοϊκούς όρους. Ευνοϊκά σχόλια,* ευμενή, θετικά. || *Φύσηξε ~ άνεμος,* ούριος. **2.** για κπ. που εκδηλώνει τη διάθεση να βοηθήσει, να υποστηρίξει κπ. ή κτ.: *Οι αρμόδιοι είναι ευνοϊκοί απέναντί μας / απέναντι στο αίτημά*

μας. **ευνοϊκά** ΕΠΙΡΡ: *Υποσχέθηκε ότι θα αντιμετωπίσει ~ την υπόθεσή μας. Είναι ~ διατεθειμένος απέναντί μου.*[λόγ. < αρχ. *εὐνοϊκός*]

- **ευνομία** η [evnomía] O25 : η ύπαρξη δίκαιων νόμων και η ορθή εφαρμογή τους.[λόγ. < αρχ. *εὐνομία*]
- **ευνομούμαι** [evnomúme] P10.9β : για πολιτεία που διοικείται σωστά, στην οποία ισχύουν και εφαρμόζονται δίκαιοι νόμοι, συνήθ. στη μπε.: *Σε κανένα ευνομούμενο κράτος δεν είναι αποδεκτή η αυτοδικία.*[λόγ. < αρχ. *εὐνομοῦμαι*]
- **ευνοούμενος -η -ο** [evnoúmenos] E5 : που έχει την εύνοια, την προστασία, την προνομιακή μεταχείριση ή την προτίμηση ανθρώπου ή ανθρώπων που διαθέτουν κάποια ισχύ: *Είναι ο ~ υπάλληλος του διευθυντή. Ορισμένοι μαθητές είναι οι ευνοούμενοι του καθηγητή. Το φετινό καλοκαίρι η ευνοούμενη χώρα από τους τουρίστες είναι η Ελλάδα.* || (ως ουσ.) ο *ευνοούμενος: Όλοι οι ευνοούμενοι του προϊσταμένου πήραν προαγωγή.* || (μτφ.): *~ της τύχης,* τυχερός. || (στο διεθνές δίκαιο) *ρήτρα του μάλλον ευνοούμενου κράτους,* συμβατική υποχρέωση ενός κράτους απέναντι σε ένα άλλο, να του παρέχει εμπορικά πλεονεκτήματα μεγαλύτερα από ό,τι έχει παραχωρήσει ή θα παραχωρήσει σε ένα τρίτο κράτος. || (ειδικότ., ως ουσ.) η *ευνοουμένη,* αρσ. *ευνοούμενος,* ερωμένη ή ερωμένος ηγεμόνα που ασκούσε επιρροή και σε θέματα που αφορούσαν τη διοίκηση του κράτους: *Οι ευνοούμενες των Γάλλων βασιλιάδων διοικούσαν από τα παρασκήνια. Ο Ορλώφ ήταν ~ της Μεγάλης Αικατερίνης.* [λόγ. μπε. < αρχ. *εὐνοῶ* `έχω ευνοϊκή διάθεση΄, *εὐνοοῦμαι* `είμαι αγαπητός΄ μτφρδ. γαλλ. favori ή ιταλ. favorito]
- **ευοδώνω** [evoδóno] **-ομαι** P1 (συνήθ. παθ.) : για εγχείρημα που έχει ομαλή εξέλιξη και αίσια έκβαση: *Ελπίζουμε να ευοδωθούν οι διαπραγματεύσεις. Εύχομαι να ευοδωθούν τα σχέδιά σου. Ο Θεός ας ευοδώσει τις προσπάθειές σου.*[λόγ. < ελνστ. *εὐοδ(ῶ) -ώνω,* αρχ. σημ.: `βοηθώ καθ΄ οδόν΄]
- **ευόδωση** η [evóδosi] O33 : αίσια, επιτυχής έκβαση: *Εύχομαι την ~ του έργου σου. Δε θα επιτρέψουμε την ~ των σχεδίων του αντιπάλου μας.*[λόγ. < ελνστ. *εὐόδω(σις) -ση*]

- **ευοίωνος -η -ο** [evíonos] E5 : που προμηνύει κτ. καλό, επιθυμητό. ΑΝΤ δυσοίωνος: *Τα σημεία είναι ευοίωνα. Το μέλλον μας δε διαγράφεται ευοίωνο.* || *Ευοίωνες προβλέψεις / προοπτικές,* αισιόδοξες.[λόγ. *ευ- οιων(ός) -ος* (πρβ. ελνστ. *εὐοιώνιστος* ίδ. σημ.)]
- **ευορκία** η [evorkía] O25 : (λόγ.) η ιδιότητα του εύορκου, η τήρηση του όρκου. [λόγ. < αρχ. *εὐορκία*]
- **εύορκος -η -ο** [évorkos] E5 : (λόγ.) που τηρεί τον όρκο, την υπόσχεση που έδωσε. **ευόρκως** ΕΠΙΡΡ: *Υπηρέτησε ~ την πατρίδα του.*[λόγ. < αρχ. *εὔορκος, εὐόρκως*]
- **εύοσμος -η -ο** [évozmos] E5 : (λόγ.) που έχει την ιδιότητα να αναδίδει πολύ ευχάριστη μυρωδιά, κυρίως για φυτά. ΑΝΤ δύσοσμος: *Εύοσμα άνθη. Εύοσμοι κήποι.* || (ειρ., για κτ. δύσοσμο): *Τα δημόσια ουρητήρια είναι συνήθως πολύ εύοσμα.*[λόγ. < αρχ. *εὔοσμος*]
- **ευπρόσδεκτος -η -ο** [efprózdektos] E5 : για κπ. ή για κτ. που γίνεται δεκτό με πολλή ευχαρίστηση· καλοδεχούμενος. **α.** για πρόσωπο αγαπητό ή επιθυμητό: *Οι φίλοι είναι πάντοτε ευπρόσδεκτοι στο σπίτι μας. Η γέννηση ενός παιδιού ακόμη θα ήταν ευπρόσδεκτη.* || *Τα χελιδόνια είναι οι ευπρόσδεκτοι επισκέπτες της άνοιξης.* **β.** για κτ. πολύ χρήσιμο, απαραίτητο: *Κάθε προσφορά / βοήθεια είναι ευπρόσδεκτη. Τα δώρα είναι πάντα ευπρόσδεκτα.*[λόγ. < ελνστ. *εὐπρόσδεκτος*]
- **ευπροσήγορος -η -ο** [efprosíγoros] E5 : καταδεκτικός και γλυκομίλητος.[λόγ. < αρχ. *εὐπροσήγορος*]
- **ευπρόσωπος -η -ο** [efprósopos] E5 : που δημιουργεί καλή εντύπωση χάρη στο καλό ποιοτικό του επίπεδο: *Η εμφάνιση των αθλητών μας στους διεθνείς αγώνες δεν ήταν εντυπωσιακή, ήταν όμως ευπρόσωπη. Τα κτίρια που στεγάζουν τις δημόσιες υπηρεσίες πρέπει να είναι ευπρόσωπα.*[λόγ. < αρχ. *εὐπρόσωπος* `με χαμογελαστό πρόσωπο, απατηλός΄]
- **εύρυθμος -η -ο** [évriθmos] E5 : για κτ. που γίνεται με ομαλό ρυθμό, συνήθ. *εύρυθμη λειτουργία,* ομαλή: *Η εύρυθμη λειτουργία της καρδιάς. Με το σωστό προγραμματισμό εξασφαλίζεται η*

εύρυθμη λειτουργία της δημόσιας διοίκησης. **εύρυθμα** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. < αρχ. *εὔρυθμος*]

- **ευρυμάθεια** η [evrimáθia] Ο27 : η ιδιότητα του ευρυμαθούς, η ευρύτητα των γνώσεων· (πρβ. *πολυμάθεια*): *Είναι άνθρωπος με μεγάλη ~ αλλά και με μεγάλο βάθος γνώσεων.*[λόγ. *ευρυμαθ(ής) -εια* κατά το *πολυμάθεια*]
- **ευρυμαθής -ής -ές** [evrimaθís] Ε10 : (λόγ.) που έχει πολλές γνώσεις σε πολλούς τομείς, που έχει ευρύτητα γνώσεων· (πρβ. *πολυμαθής*).[λόγ. *ευρυ-* + *-μαθής* κατά το *πολυμαθής*]
- **ευρωστία** η [evrostía] Ο25 : η ιδιότητα του εύρωστου. **1α.** σωματική υγεία και δύναμη. **β.** (για φυτό) πολύ καλή ανάπτυξη. **2.** (μτφ.) ακμαιότητα: *Οικονομική / πνευματική ~.*[λόγ. < αρχ. *εὐρωστία*]
- **εύρωστος -η -ο** [évrostos] Ε5 : **1α.**(για άνθρ. ή για ζώο) υγιής και δυνατός. **β.** (για φυτό) που έχει πολύ καλή ανάπτυξη. **2.** (μτφ.) ακμαίος, ικανός για εξέλιξη και για δημιουργία: *Η οικονομία μας / η βιομηχανία μας είναι εύρωστη. Εύρωστα (οικονομικά) κράτη.*[λόγ. < αρχ. *εὔρωστος*]
- **ευσέβεια** η [efsévia] Ο27 : η ιδιότητα του ευσεβούς, ο σεβασμός προς το θείο. ΑΝΤ ασέβεια: *Είναι γνωστή η ~ του ελληνικού λαού. Οι όσιοι τιμήθηκαν από την εκκλησία για την ευσέβειά τους.*[λόγ. < αρχ. *εὐσέβεια*]
- **ευσεβής -ής -ές** [efsevís] Ε10 : **α.**που τον κατέχουν συναισθήματα πίστης, υποταγής και αγάπης για το Θεό. ΑΝΤ ασεβής: *~ άνθρωπος / χριστιανός / λαός. ~ προσκυνητής*, ευλαβής. **β.** που ταιριάζει στον ευσεβή άνθρωπο: *~ ζωή.* (έκφρ.) *ευσεβείς πόθοι*, ανομολόγητες και απραγματοποίητες επιθυμίες, και ειρωνικά, όταν αναφερόμαστε σε σχέδια, συνήθ. αντιπάλων μας, τα οποία δεν επιθυμούμε να πραγματοποιηθούν: *Η κάθοδος στο Αιγαίο ήταν πάντοτε ευσεβείς πόθοι των γειτόνων μας.* (λόγ.) **ευσεβώς** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. < αρχ. *εὐσεβής, εὐσεβῶς*]
- **εύσημο** το [éfsimo] Ο40 : διάκριση που δινόταν στους επιμελείς και πειθαρχικούς μαθητές και με επέκταση, κάθε μορφή τιμητικής διάκρισης και αναγνώρισης της προσφοράς κάποιου: *Η πολιτεία*

τού έδωσε εύσημα για το κοινωνικό έργο του. Διαθέτει εύσημα για τους δημοκρατικούς αγώνες του. || (ειρ.): *Γιατί σκοτώνεσαι στη δουλειά; Για να πάρεις το ~; Πήρε το ~ της βλακείας.*[λόγ. εν. < ελνστ. πληθ. *εὔσημα τά `τιμητικά παράσημα΄* σημδ. (ελνστ.) λατ. insignia (αρχ. *εὔσημος `που διακρίνεται εύκολα από σημάδια΄*)]

- **ευσπλαχνία** η [efsplaxnía] & **ευσπλαγχνία** η [efsplaŋxnía] Ο25 : η ιδιότητα του εύσπλαχνου, η λύπη για τη δυστυχία κάποιου ανθρώπου και η διάθεση για βοήθεια, για συμπαράσταση· φιλευσπλαχνία. ΑΝΤ ασπλαχνία: *Δείξε λίγη ~ γι΄ αυτό / σε αυτό το δυστυχισμένο πλάσμα.*[λόγ. < ελνστ. *εὐσπλαγχνία* (αρχ. σημ.: `σταθερότητα΄) και απλοπ. του συμφ. συμπλ. κατά το *σπλαχνικός*]
- **ευσπλαχνίζομαι** [efsplaxnízome] & **ευσπλαγχνίζομαι** [efsplaŋxnízome] Ρ2.1β : αισθάνομαι λύπη για τη δυστυχία κάποιου και δείχνω διάθεση να τον βοηθήσω, τον συμπονώ, κυρίως σε λόγο συναισθηματικά φορτισμένο· σπλαχνίζομαι: *Ας μας ευσπλαχνιστεί ο Θεός στη δυστυχία μας. Ευσπλαχνίσου με, παιδί μου!*[λόγ. < ελνστ. *εὐσπλαχνίζομαι* και απλοπ. του συμφ. συμπλ. κατά το *σπλαχνίζομαι*]
- **ευσπλαχνικός -ή -ό** [efsplaxnikós] & **ευσπλαγχνικός -ή -ό** [efsplaŋxnikós] Ε1 : σπλαχνικός [1]. **α.** που ευσπλαχνίζεται κπ.· εύσπλαχνος. **β.** που εκδηλώνει ευσπλαχνία. **ευσπλαχνικά** & **ευσπλαγχνικά** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. < μσν. *ευσπλαγχνικός* < *εύσπλαγχν(ος)* -*ικός*· μσν. *ευσπλαχνικός* < *ευσπλαγχνικός* με απλοπ. του συμφ. συμπλ. κατά το *σπλαχνικός*]
- **εύσπλαχνος -η -ο** [éfsplaxnos] & **εύσπλαγχνος -η -ο** [éfsplaŋxnos] Ε5 : που ευσπλαχνίζεται κπ., φιλεύσπλαχνος, σπλαχνικός. ΑΝΤ άσπλαχνος.[λόγ. < ελνστ. *εὔσπλαγχνος*, αρχ. σημ.: `με υγιή σπλάχνα΄ με απλοπ. του συμφ. συμπλ. κατά το *σπλαχνικός*]
- **ευσταθής -ής -ές** [efstaθís] Ε10 : που δε χάνει εύκολα την ισορροπία του, που έχει ευστάθεια. ΑΝΤ ασταθής$_1$: *Ευσταθές πλοίο*, που δεν κλυδωνίζεται ή που δεν ανατρέπεται εύκολα. (φυσ.) *~ ισορροπία**.[λόγ. < αρχ. *εὐσταθής*]

- **ευσταλής -ής -ές** [efstalís] E10 : (λόγ.) που έχει ωραίο παράστημα· λεβεντόκορμος: *Οι ευσταλείς εύζωνοι της προεδρικής φρουράς.*[λόγ. < αρχ. *εὐσταλής*]
- **ευστοχία** η [efstoxía] O25 : η ιδιότητα του εύστοχου. ΑΝΤ αστοχία. **1.** επιτυχία στόχου: *Στις πρώτες βολές δεν είχε ~.* **2.** (μτφ.) αποτελεσματικός, επιτυχημένος τρόπος ενέργειας ή έκφρασης: *Η λύση λεπτών και πολύπλοκων προβλημάτων απαιτεί ~ και ευελιξία. Επισήμανε με μεγάλη ~ τα σφάλματα των προκατόχων του.* [λόγ. < αρχ. *εὐστοχία*]
- **εύστοχος -η -ο** [éfstoxos] E5 : **1.**για όπλο ή για βολή που πετυχαίνει το στόχο της: *Εύστοχο όπλο,* ευθύβολο. *Εύστοχα πυρά.* || (αθλ.): *Εύστοχο σουτ. Εύστοχη βολή.* || (για πρόσ.): *Στις πρώτες βολές ήταν πολύ ~,* ευθύβολος. **2.** (μτφ., για αφηρ. ουσ.) που πετυχαίνει το σκοπό του: *Εύστοχη παρατήρηση / ερώτηση,* που αναφέρεται, που στοχεύει στην ουσία του θέματος. *Εύστοχη ενέργεια,* αποτελεσματική. *~ χαρακτηρισμός,* επιτυχημένος, έξυπνος. || (για πρόσ.): *Ήταν πολύ ~ στις παρατηρήσεις του.* **εύστοχα** ΕΠΙΡΡ: *Ο ομιλητής παρατήρησε πολύ ~ ότι*[λόγ. < αρχ. *εὔστοχος*]
- **ευστοχώ** [efstoxó] P10.9α : ΑΝΤ αστοχώ. **1.** πετυχαίνω το στόχο μου: *Ο σκοπευτής δεν ευστόχησε.* || (αθλ.): *Να δούμε αν ο παίκτης θα ευστοχήσει στη δεύτερη βολή.* **2.** (μτφ.) πετυχαίνω το σκοπό μου, ενεργώ ή εκφράζομαι με εύστοχο τρόπο.[λόγ. < ελνστ. *εὐστοχῶ*]
- **ευστροφία** η [efstrofía] O25 : η ιδιότητα του εύστροφου, η ταχύτητα αντίληψης και αντίδρασης: *Η λύση του προβλήματος δεν απαιτούσε μόνο γνώσεις αλλά και ~. Έχει ~ (πνεύματος). Απάντησε με πολλή ~.*[λόγ. < ελνστ. *εὐστροφία*]
- **εύστροφος -η -ο** [éfstrofos] E5 : που έχει ταχύτατη αντίληψη και ικανότητα συνδυασμού και επεξεργασίας των εκάστοτε δεδομένων για την αντιμετώπιση μιας κατάστασης: *Είναι ~ (στις απαντήσεις του).* ΑΝΤ αργόστροφος. *Είναι / έχει εύστροφο πνεύμα.* **εύστροφα** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. < αρχ. *εὔστροφος*]

- **ευσυγκινησία** η [efsinginisía] O25 : η ιδιότητα του ευσυγκίνητου: *Οι ηλικιωμένοι / οι ευαίσθητοι άνθρωποι έχουν αυξημένη ~*. [λόγ. *ευσυγκί νη(τος) -σία*]
- **ευσυγκίνητος -η -ο** [efsingínitos] E5 : που συγκινείται εύκολα και που συνήθ. εκδηλώνει τη συγκίνησή του με εμφανή τρόπο: *Είναι (πολύ) ~, δακρύζει / κλαίει όταν θυμάται το χωριό του και τους φίλους του εκεί*. [λόγ. *ευ- συγκινη- (συγκινώ) -τος*]
- **ευσυνειδησία** η [efsiniðisía] O25 : η ιδιότητα του ευσυνείδητου, η συνέπεια και η αφοσίωση στην εκτέλεση επαγγελματικών, κοινωνικών ή άλλων υποχρεώσεων. ΑΝΤ ασυνειδησία: *Κανένας δεν αμφισβήτησε την ~ των δασκάλων μας. Εργάστηκε με πολλή / με μεγάλη ~*.[λόγ. < ελνστ. *εὐσυνειδησία* `καθαρή συνείδηση, ακεραιότητα΄ κατά την αλλ. της σημ. της λ. *ευσυνείδητος*]
- **ευσυνείδητος -η -ο** [efsiníðitos] E5 : **1**.που ενεργεί σύμφωνα με τις επιταγές της ηθικής του συνείδησης, με αποτέλεσμα να εκτελεί το καθήκον του με επιμέλεια, με ενδιαφέρον και με εντιμότητα. ΑΝΤ ασυνείδητος$_{1α}$: *Είναι ~ υπάλληλος / τεχνίτης / γιατρός / δάσκαλος. Ένας ~ οδηγός δε θα εγκατέλειπε αβοήθητο το θύμα του*. **2**. για έργο ή για ενέργεια που έχει γίνει με επιμέλεια, ενδιαφέρον και εντιμότητα: *Έκανε μια πολύ ευσυνείδητη δουλειά*. **ευσυνείδητα** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. < ελνστ. *εὐσυνείδητος* `με καθαρή συνείδηση, τίμιος΄ σημδ. γαλλ. consciencieux]
- **ευσύνοπτος -η -ο** [efsínoptos] E5 : για γραπτό ή για προφορικό λόγο: **α**. που συνοψίζεται εύκολα, του οποίου την κεντρική ιδέα και τα ουσιώδη σημεία μπορεί κανείς να τα συλλάβει και να τα συγκρατήσει εύκολα: *Ευσύνοπτη έκθεση / παρουσίαση των γεγονότων / των προβλημάτων*. **β**. που είναι συνοπτικός, περιληπτικός. **ευσύνοπτα** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. < αρχ. *εὐσύνοπτος*]
- **εύσχημος -η -ο** [éfsximos] E5 : για κτ. που γίνεται με πειστικό τρόπο, έτσι ώστε να φαίνεται δικαιολογημένο, αληθινό: *Εύσχημη άρνηση / αναχώρηση. Απέφυγε με εύσχημο τρόπο να απαντήσει. Θα βρω έναν εύσχημο τρόπο για να φύγω πριν από το τέλος της γιορτής*. (λόγ.) **ευσχήμως** ΕΠΙΡΡ. [λόγ. < ελνστ. *εὔσχημος* (αρχ. *εὐσχήμων*) `χαριτωμένος, με πλαστό εξωτερικό΄· λόγ. < αρχ. *εὐσχήμως*]

- **ευταξία** η [eftaksía] O25 : (λόγ.) **α.** ύπαρξη τάξης. **β.** φρονιμάδα. [λόγ. < αρχ. *εὐταξία*]
- **ευτύχημα** το [eftíxima] O49 : γεγονός πολύ ευχάριστο, περίπτωση ή σύμπτωση πολύ ευνοϊκή, στις εκφράσεις *το ~ είναι / είναι ~ (ότι)*□ ΑΝΤ το δυστύχημα είναι / είναι δυστύχημα (ότι)□: *Το ~ είναι ότι σώθηκαν όλοι οι ναυαγοί. Ήταν ~ που δεν πούλησα το σπίτι / που είχε τόσο καλούς δασκάλους. Δεν επικράτησε η άποψή του, και ήταν ~. έχω το ~ να*□, έχω την ευτυχία να□ [λόγ. < αρχ. *εὐτύχημα*]
- **ευτυχής -ής -ές** [eftixís] E10 : **1α.**(για πρόσ.) ευτυχισμένος$_{1α}$. ΑΝΤ δυστυχής: *Ήταν ~ σε όλη του τη ζωή.* || τυχερός: *Ευτυχείς οι γονείς που έχουν καλά παιδιά. ~ όποιος δε γνώρισε πολέμους και προσφυγιά.* **β.** ευχαριστημένος, σε τυποποιημένες εκφράσεις ευγένειας: *Είμαι ιδιαίτερα ~ που σας γνωρίζω / που σε ξαναβλέπω. Θα ήμουνα ~, αν μπορούσα να σας βοηθήσω.* **2α.** για χρονική περίοδο κατά την οποία συμβαίνουν πολ λά ευχάριστα γεγονότα· ευτυχισμένος$_{2α}$. ΑΝΤ δυστυχής: *Μαζί της έζησε τα ευτυχέστερα χρόνια της ζωής του.* (λόγ. ευχή) *ευτυχές το νέον έτος.* **β.** για κτ. που είναι σύμφωνο με τις επιθυμίες, με τις επιδιώξεις κάποιου. ΑΝΤ ατυχής: *Οι προσπάθειές του είχαν ευτυχή κατάληξη. Ήταν μια ~ σύμπτωση. Ευτυχές γεγονός,* συνήθ. όταν αναφερόμαστε σε εγκυμοσύνη ή σε γέννηση: *Περιμένει ευτυχές γεγονός. Η αναγγελία του ευτυχούς γεγονότος.* || πολύ πετυχημένος, σωστός: *Είχε την ευτυχή έμπνευση να□ Η επιλογή του δεν ήταν ιδιαίτερα ~.* **ευτυχώς*** ΕΠΙΡΡ. [λόγ.: 1α: αρχ. *εὐτυχής*· 1β: σημδ. γαλλ. heureux· 2: σημδ. αγγλ. happy]
- **ευτυχία** η [eftixía] O25 : **1.**κατάσταση βαθιάς και διαρκούς ικανοποίησης, που δημιουργείται από την εκπλήρωση των ψυχικών και υλικών αναγκών και επιθυμιών. ΑΝΤ δυστυχία: *Έζησε μια ζωή γεμάτη ~. Σου εύχομαι κάθε ~. Λάμπει από ~. Τίποτε δε σκιάζει την ~ τους. Μου κατέστρεψε την ~. Στάθηκε εμπόδιο στην ~ μου. Το κυνήγι της ευτυχίας. Φυλαχτό που φέρνει ~.* (επιφ. έκφρ.) *τι ~ (τι χαρά)!* || για κπ. ή για κτ. που γίνεται πρόξενος ευτυχίας: *Τα παιδιά είναι ~ / είναι η ~ του σπιτιού μας. Η μεγαλύτερη ~ για τον άνθρωπο είναι να προσφέρει στους άλλους*

τη χαρά. (γνωμ.) *το χρήμα δε φέρνει την ~.* **2.** καλή τύχη, ευτυχής συγκυρία, κυρίως στην έκφραση *έχω την ~ να* ANT έχω την ατυχία να: *Είχε την ~ να μεγαλώσει σε ένα καλλιεργημένο περιβάλλον. Είχα την ~ να γνωρίσω αξιόλογους ανθρώπους.* || (σε τυποποιημένη έκφραση ευγένειας): *Θα έχουμε την ~ να δειπνήσουμε μαζί;* [λόγ.: 1: αρχ. *εὐτυχία*· 2: σημδ. γαλλ. bonheur]

- **ευτυχισμένος -η -ο** [eftixizménos] E3 : ANT δυστυχισμένος. **1α.** που αισθάνεται βαθιά ικανοποίηση και χαρά, που νιώθει ευτυχία: *Έζησαν ευτυχισμένοι σε μια κοινωνία αγάπης και ευημερίας. Είναι ένας ~ άνθρωπος / μια ευτυχισμένη οικογένεια.* || πολύ χαρούμενος: *Σήμερα είμαι πολύ ~, γιατί θα συναντηθώ με αγαπητούς φίλους.* **β.** που εκδηλώνει, που εκφράζει ευτυχία: *Ευτυχισμένα παιδικά πρόσωπα.* **2α$_1$.** για χρονική περίοδο κατά την οποία οι άνθρωποι ζουν ευτυχισμένοι: *Έζησε ευτυχισμένα παιδικά χρόνια. Ευτυχισμένες εποχές.* (ευχές) *~ ο καινούριος χρόνος. ευτυχισμένα γενέθλια.* || *Ο γάμος του ήταν πολύ ~.* **α$_2$.** για χρονικό διάστημα που ευνοεί την επιτυχία: *Έργα από τις πιο ευτυχισμένες στιγμές του καλλιτέχνη.* **β.** για τόπο πλούσιο και ειρηνικό: *Η ευτυχισμένη γη της Ιωνίας, όπου άνθισε ο ελληνικός πολιτισμός.* **ευτυχισμένα** ΕΠΙΡΡ: *Έζησαν ~.* [λόγ. μππ. του *ευτυχώ* μεταπλ. *-ημένος* > *-ισμένος* με βάση το συνοπτ. θ. *ευτυχησ-* και κατά το αντ. *δυστυχισμένος* & λόγ. σημδ. γαλλ. heureux, αγγλ. happy]
- **ευτυχώ** [eftixó] P10.9α μππ. *ευτυχισμένος** : **1.** είμαι ευτυχισμένος, ζω ζωή ευτυχισμένη. ANT δυστυχώ: *Ευτύχησε στη ζωή της / στο γάμο της. Σου εύχομαι να ευτυχήσεις και να προοδεύεις συνεχώς.* || (ειδικότ.) ευημερώ. **2.** (στο αορ. θ.) σε εκφράσεις **α.** *ευτύχησα να, είχα την τύχη να: Ευτύχησα να έχω εκλεκτούς δασκάλους. Δεν ευτύχησε να δει το έργο του ολοκληρωμένο.* **β.** *ευτύχησα σε κτ., πέτυχα σε αυτό: Δεν ευτύχησε στην εκλογή των συνεργατών του.* ANT ατύχησε.[λόγ.: 1: αρχ. *εὐτυχῶ*· 2: σημδ. γαλλ. avoir la chance]
- **ευτυχώς** [eftixós] επιρρ. τροπ. : (ως έκφραση χαράς, ικανοποίησης) για καλή τύχη, κατά καλή τύχη. ANT δυστυχώς: *~ δεν έχασα το τρένο. ~ πέτυχα στις εξετάσεις. Έφτασες στην*

ώρα σου; - Ναι ~ / ~ ναι.[λόγ. < αρχ. *εὐτυχῶς* `με καλή τύχη΄ σημδ. γαλλ. heureusement]

- **ευυπόληπτος -η -ο** [evipóliptos] E5 : που τον υπολήπτονται, που τον εκτιμούν όλοι για το ήθος του. ΑΝΤ ανυπόληπτος: *~ πολίτης. Ευυπόληπτη οικογένεια. Ευυπόληπτο μέλος της κοινωνίας.* || φερέγγυος: *~ έμπορος. Ευυπόληπτη εταιρεία.*[λόγ. *ευ- υποληπ-(υπολήπτομαι) -τος* (διαφ. το αρχ. *εὐυπόληπτος* `που μπορεί να τον σηκώσουν εύκολα΄)]
- **εύφημος -η / -ος -ο** [éfimos] E17 : επαινετικός, κυρίως στην έκφραση *εύφημη / ~ μνεία*, επαινετική αναφορά σε κπ.: *Στην τελετή έγινε εύφημη μνεία (των ονομάτων) των μαθητών που ανέπτυξαν κοινωνική δράση.* || είδος τιμητικής διάκρισης: *Του απονεμήθηκε το δίπλωμα της εύφημης μνείας.* (λόγ.) **ευφήμως** ΕΠΙΡΡ: *Το όνομά του αναφέρθηκε ~.* [λόγ. < ελνστ. *εὔφημος*, αρχ. σημ.: `αίσιος΄· λόγ. < αρχ. *εὐφήμως*]
- **ευφορία** [1] η [eforía] O25 : η ιδιότητα του εύφορου, πλούσια παραγωγή: *Η ~ της γης.*[λόγ. < ελνστ. *εὐφορία*, αρχ. σημ.: `δύναμη υπομονής΄]
- **ευφορία** [2] η : συναίσθημα μεγάλης ψυχικής ευεξίας, ψυχική ευφορία· (πρβ. *δυσφορία*): *Η αρχική αισιοδοξία και ~ έδωσε αργότερα τη θέση της στην περίσκεψη και στη δυσαρέσκεια. Όταν πίνει κρασί νιώθει ~.* || (ψυχιατρ.) υπερβολικό συναίσθημα ψυχικής και σωματικής ευεξίας, που προκαλείται από διάφορες ψυχικές ασθένειες ή από ναρκωτικές ουσίες: *Βρίσκεται σε κατάσταση ευφορίας.* [λόγ. < ελνστ. *εὐφορία* `αίσθηση ανακούφισης σε αρρώστια΄ σημδ. γαλλ. euphorie < ελνστ. *εὐφορία*]
- **εύφορος -η -ο** [éforos] E5 : που παράγει ή που μπορεί να παράγει άφθονους καρπούς, που είναι γόνιμος, παραγωγικός: *Η γη της Μακεδονίας είναι εύφορη. Το έδαφος της θεσσαλικής πεδιάδας είναι εύφορο. ~ κάμπος. Εύφορο χώμα. Εύφορη χώρα.* [λόγ. < αρχ. *εὔφορος*]
- **ευφράδεια** η [efráδia] O27 : η ιδιότητα αυτού που έχει μεγάλη ευχέρεια στην προφορική διατύπωση των σκέψεών του· ευγλωττία: *Δικηγόρος / πολιτικός που έχει ~. Μιλάει με ~.*

[λόγ. < ελνστ. *εὐφράδεια* `ορθότητα γλώσσας΄ κατά τη σημ. του αρχ. επιρρ. *εὐφραδέως* `με ευγλωττία΄]

- **ευφραδής -ής -ές** [efraðís] E10 : (λόγ.) που έχει ευφράδεια: *~ ομιλητής*.[λόγ. < ελνστ. *εὐφραδής* `που εκφράζεται με ορθότητα΄ κατά την αλλ. της σημ. της λ. *ευφράδεια*]
- **ευφραίνω** [efréno] **-ομαι** P7.2 (χωρίς μππ.) : προξενώ σε κπ. πολλή ευχαρίστηση ή χαρά: *Ευφραίνεται η ψυχή σου, όταν βρίσκεσαι κοντά στη φύση. Η μουσική ευφραίνει την ακοή του ανθρώπου. Ήπιαν το γλυκόπιοτο κρασί και ευφράνθηκαν.* (εκκλ. έκφρ.) *οίνος ευφραίνει καρδίαν ανθρώπου*, για να δηλώσουμε την απόλαυση που προσφέρει το κρασί.[λόγ. < αρχ. *εὐφραίνω*]
- **ευφραντικός -ή -ό** [efrandikós] E1 : που ευφραίνει: *Ευφραντικά ποτά.* || (ως ουσ.) τα *ευφραντικά*, αρτύματα, ποτά, καφές κτλ. **ευφραντικά** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. < ελνστ. *εὐφραντικός* `χαρούμενος΄ κατά τη σημ. της φρ. *οίνος ευφραίνει καρδίαν ανθρώπου*]
- **ευφροσύνη** η [efrosíni] O30 : (λόγ., λογοτ., εκκλ.) συναίσθημα ήρεμης και βαθιάς χαράς: *~ και θαυμασμό νιώθουμε μπροστά στο ωραίο. Η γέννηση του Χριστού έφερε στον κόσμο χαρά και ~*.[λόγ. < αρχ. *εὐφροσύνη*]
- **ευφρόσυνος -η -ο** [efrósinos] E5 : (λόγ., λογοτ., εκκλ.) που προξενεί ευφροσύνη· χαρμόσυνος: *Η ευφρόσυνη είδηση της νίκης. Το ευφρόσυνο άγγελμα της Αναστάσεως.* **ευφρόσυνα** ΕΠΙΡΡ: *~ χτυπούσαν οι καμπάνες*.[λόγ. < ελνστ. *εὐφρόσυνος*]
- **ευφυής -ής -ές** [efiís] E10 : ΣΥΝ έξυπνος. **1α.** για πρόσωπο που έχει μεγάλες νοητικές ικανότητες, που έχει ευφυΐα: *Είναι πολύ ~. Είναι ένα ευφυέστατο παιδί. Δεν είναι ιδιαίτερα ~*, ειρωνικά, για κπ. που είναι πολύ κουτός. *Εσύ, ένας ~ άνθρωπος, πώς έπεσες θύμα αυτού του απατεώνα;* **β.** για κτ. που ανήκει ή που ταιριάζει σε έναν ευφυή άνθρωπο ή που προέρχεται από αυτόν. ΑΝΤ βλακώδης$_{α}$: *Έχει ένα ευφυές βλέμμα / πρόσωπο. Μια ~ ιδέα / σύλληψη. Ένα ευφυές σχέδιο.* **2.** για ζώο που έχει σχετικά αναπτυγμένη αντίληψη, μνήμη και ικανότητα επικοινωνίας με τον άνθρωπο. (λόγ.) **ευφυώς** ΕΠΙΡΡ: *~ έπραξε, όταν αρνήθηκε τη συμμετοχή*.[λόγ. < αρχ. *εὐφυής, εὐφυῶς*]

- **ευφυΐα** η [efiía] Ο25α **:** **1.**(χωρίς πληθ.) η ικανότητα ενός ατόμου να αντιλαμβάνεται με ταχύτητα, να κρίνει σωστά και να ενεργεί αποτελεσματικά· εξυπνάδα: *Ο Έλληνας διακρίνεται για την ~ του.* (έκφρ.) *έχω την ~ να*□, αντιδρώ, συμπεριφέρομαι σωστά σε κάποια συγκεκριμένη περίπτωση: *Είχε την ~ να λάβει εγκαίρως τα μέτρα του.* || νοημοσύνη: *Δείκτης / τεστ ευφυΐας. Άτομο μέτριας / ανώτερης ευφυΐας. Πηλίκο* ευφυΐας.* **2α.** για άνθρωπο πολύ ευφυή: *Αυτό το παιδί είναι ~.* **β.** (ειρ.) ανόητα ή άστοχα λόγια ή συμπεριφορά· εξυπνάδα$_2$: *Τι ~ ήταν πάλι αυτή που είπες! Άσε τις ευφυΐες.*[λόγ. < αρχ. *εὐφυΐα* `ευχέρεια στη μάθηση΄ & σημδ. γαλλ. intelligence]
- **εύχαρις -ις -ι** [éfxaris] Ε (λόγ., μόνο στην ονομ. και αιτ. εν.) **:** (συνήθ. ειρ. ή πειραχτικά) χαρωπός, χαρούμενος: *Τι συμβαίνει και είσαι τόσο ~; Πήρε ένα πολύ εύχαρι ύφος.*[λόγ. < αρχ. *εὔχαρις*]
- **ευχαριστήριος -α -ο** [efxaristírios] Ε6 **:** **α.**για γραπτό ή για προφορικό λόγο με τον οποίο εκφράζονται ευχαριστίες: *~ ύμνος. Ευχαριστήρια επιστολή / προσευχή. Ευχαριστήριο γράμμα.* **β.** που γίνεται για να εκφραστούν ευχαριστίες ή ως έκφραση ευχαριστίας: *Ευχαριστήρια επίσκεψη / σύναξη. Ευχαριστήριο δώρο.* **γ.** (ως ουσ.) **γ$_1$.** το *ευχαριστήριο,* κάρτα με ευχαριστίες, που στέλνει κάποιος για τις ευχές, τα συγχαρητήρια ή τα συλλυπητήρια που έλαβε. **γ$_2$.** (παρωχ.) τα *ευχαριστήρια,* λόγια ευχαριστίας, ευχαριστίες.[λόγ. < ελνστ. *εὐχαριστήριος* `που εκφράζει ευγνωμοσύνη΄ & κατά τις σημ. της λ. *ευχαριστώ*]
- **ευχαρίστηση** η [efxarístisi] Ο33 **:** ευχάριστο συναίσθημα που προξενούν σε κπ. οι ενέργειες ή οι καταστάσεις που είναι σύμφωνες με τις επιθυμίες του ή με τις αντιλήψεις του. ΑΝΤ δυσαρέσκεια: *Παρακολουθώ με ~ τις προόδους σου. Δεν έκρυβε την ευχαρίστησή του για τα αποτελέσματα. Δέχομαι την πρόσκλησή σου με πολλή ~,* ευχαρίστως. (έκφρ.) *βρίσκω ~ σε κτ.* ή *κτ. μου κάνει ~,* μου αρέσει, με ευχαριστεί: *Βρίσκω μεγάλη ~ στο διάβασμα. Δε μου κάνει ~ να ταξιδεύω. κάνω κτ. από ~,* όχι υποχρεωτικά ή από καθήκον: *Του έκανα ένα δώρο από ~. κάνω κτ. για την ευχαρίστησή μου,* για την ψυχαγωγία μου.

|| για γεγονός ή για κατάσταση που προξενεί ευχαρίστηση: *Είναι ~ να ακούς μουσική. Η μελέτη δεν είναι αγγαρεία αλλά ~.* || (σε τυποποιημένες εκφράσεις ευγένειας): *Αν έχεις την ~, μου δίνεις λίγο νερό; Έχετε την ~ να μου δώσετε λίγο νερό; Με πολλή ~ να σας δώσω ό,τι θέλετε,* πολύ ευχαρίστως. *Ευχαρίστησή μου να σας φιλοξενήσω,* χαρά μου. *Έχω την ~ να σας παρουσιάσω το νέο μας συνάδελφο,* έχω τη χαρά. *Με ποιον έχω την ~ να μιλώ;,* όταν μας είναι άγνωστος ο συνομιλητής μας. *(Δώσε / δώστε) ό,τι έχεις / έχετε ~,* για έρανο ή γενικά για υλική βοήθεια.[λόγ. *ευχαριστη- (ευχαριστώ) -σις > -ση* μτφρδ. γαλλ. plaisir]

- **ευχαριστία** η [efxaristía] Ο25 : **Ι.**(συνήθ. πληθ.) έκφραση ευγνωμοσύνης: **α.** σε τυποποιημένες εκφράσεις, όταν θέλουμε να ευχαριστήσουμε κπ.: *Σας εκφράζω τις ευχαριστίες μου. Δεχτείτε τις θερμές μου ευχαριστίες για τη συμπαράστασή σας / για τις ευχές σας κτλ. (Διαβίβασε) τις ευχαριστίες μου στον αδελφό σου.* **β.** (εκκλ.) ευχαριστήρια προσευχή: *Ύμνος ευχαριστίας προς το Θεό. Αναπέμπτω ευχαριστίες στο Θεό.* **ΙΙ.** (εκκλ.) *Θεία Ευχαριστία,* το μυστήριο που αποτελεί το επίκεντρο της Θείας Λειτουργίας και κατά το οποίο μετουσιώνεται ο άρτος και ο οίνος σε σώμα και σε αίμα του Χριστού.[λόγ.: Ι: αρχ. *εὐχαριστία* `ευγνωμοσύνη΄ & σημδ. γαλλ. remerciement· ΙΙ: ελνστ. σημ
- **ευχάριστος -η -ο** [efxáristos] Ε5 : ΑΝΤ δυσάρεστος. **α.** για κτ. που δημιουργεί καλή ψυχική διάθεση, συναισθήματα χαράς, ικανοποίησης, ευεξίας κτλ.: *Ευχάριστη είδηση / απασχόληση. Τι ευχάριστη έκπληξη! Η συντροφιά του είναι ευχάριστη. Ένα ευχάριστο βιβλίο / θέαμα. Ζει σε ένα ευχάριστο περιβάλλον. Έκανε ένα ευχάριστο ταξίδι. Η θέση του δεν είναι καθόλου ευχάριστη. Βρίσκομαι στην ευχάριστη θέση να σας ανακοινώσω την επίτευξη συμφωνίας. Είναι ευχάριστο να Δε μου είναι ευχάριστο να* || (ως ουσ.) το *ευχάριστο: Το ευχάριστο είναι Μάθατε τα ευχάριστα;* || για κτ. που ικανοποιεί τις αισθήσεις: *Ευχάριστη μυρωδιά / γεύση. Ήχοι ευχάριστοι στην ακοή.* **β.** για κπ. του οποίου η προσωπικότητα ή η συμπεριφορά δημιουργεί ευχάριστα

συναισθήματα σε κπ. άλλον: *Είναι πολύ ~ άνθρωπος. Μια ευχάριστη συντροφιά. Προσπαθεί να γίνεται ~ σε όλους.* || *Έχει ένα πολύ ευχάριστο πρόσωπο.* **ευχάριστα** ΕΠΙΡΡ: *Περάσαμε πολύ ~. Βιβλίο που διαβάζεται ~.* **ευχαρίστως*** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. < αρχ. *εὐχάριστος* `ευγνώμονας΄ & σημδ. γαλλ. agréable]

- **ευχαριστώ** [efxaristó] **-ούμαι** P10.9 & **-ιέμαι** P10.1β (παθ. στη σημ. ΙΙ) : **Ι.**εκφράζω τις ευχαριστίες μου σε κπ., για κτ. που μου πρόσφερε, μου είπε κτλ.: *Σε ~ θερμά / από τα βάθη της καρδιάς μου για τη βοήθειά σου / για το δώρο σου. Δε βρίσκω λόγια να σε ευχαριστήσω. Σε ~ εκ των προτέρων. Θέλω να σε ευχαριστήσω (για). Μη με ευχαριστείς, δεν έκανα τίποτε σπουδαίο / ήταν υποχρέωσή μου.* (ευγενικός τρόπος για να αρνηθούμε κτ. ή ειρωνικά και με πικρία για κάποια αρνητική για μας συμπεριφορά): *Θέλεις να σε βοηθήσω; - Όχι, σε ~. Κάτι σου ζήτησα και δεν μου το έφερες, ~, δεν πειράζει. Σε ~ για όσα διαδίδεις σε βάρος μου.* || εκφράζω ευγνωμοσύνη: *Να ευχαριστείς το Θεό που σου δίνει υγεία. Σε ~ Θεέ μου. ~ την τύχη μου.* || (συνήθ. σε επιφ. πρότ.): *~ / ~ πολύ! Τι κάνεις; -Καλά, ~! Θέλετε να σας προσφέρω κάτι; - Όχι, ~. Ένα τσιγάρο; -~ δεν καπνίζω.* (ειρ.) *~, να λείπει η βοήθεια. Ευχαριστούμε, αυτό το ξέραμε κι εμείς,* όταν μας υποδεικνύουν κτ. αυτονόητο. || (ως ουσ.) το *ευχαριστώ,* λόγια ευχαριστίας: *Θέλω να σου πω ένα (μεγάλο) ~. Δεν είπε / δεν άκουσα (από τα χείλη του / από το στόμα του) ούτε ένα ~. Αυτό ήταν το ~, για όσα έκανα για σένα;,* για αγνωμοσύνη ή για κακή συμπεριφορά. **ΙΙ1α.** προξενώ σε κπ. ευχαρίστηση, χαρά: *Με ευχαρίστησες με το δώρο σου. Τα νέα σου με ευχαρίστησαν. Πολύ ευχαριστήθηκα που σε είδα,* χάρηκα. *Κάνει ό,τι μπορεί για να μας ευχαριστήσει.* **β.** για κτ. που ευχαριστεί κπ., που του αρέσει: *Με ευχαριστεί πολύ ο πρωινός περίπατος.* || χαίρομαι$_2$: *Ευχαριστείται να φιλοξενεί φίλους. Ευχαριστιέσαι να τον ακούς να μιλάει.* **γ.** (παθ., συνήθ. μπρ.) είμαι ικανοποιημένος από κπ. ή από κτ.: *Είναι άνθρωπος ανικανοποίητος, δεν ευχαριστιέται με τίποτε. Είμαι ευχαριστημένος από τη δουλειά μου / από τα παιδιά μου.* **2.** (παθ.) απολαμβάνω κτ. ή κπ.: *Πολύ καλό εστιατόριο, το ευχαριστηθήκαμε*

το φαγητό. Ευχαριστήθηκα ύπνο σήμερα. Μη φεύγεις τόσο γρήγορα, δεν πρόλαβα να σε ευχαριστηθώ. || *Αχ! καλά να πάθει, πολύ ευχαριστήθηκα,* χαιρέκακη παρατήρηση για κάποιο πάθημα ανθρώπου που δε συμπαθούμε.[ελνστ. *εὐχαριστῶ* & λόγ. σημδ. γαλλ. remercier, merci, faire plaisir]

- **ευχαρίστως** [efxarístos] επίρρ. τροπ. : για να δηλώσουμε ότι κάνουμε ή δεχόμαστε κτ. με ευχαρίστηση ή με προθυμία: *Θα τον βοηθούσα πολύ ~, αν μπορούσα. Αν θέλει, ~ να τη φιλοξενήσω στο σπίτι μου.* || ως τυποποιημένη ευγενική απάντηση σε παράκληση κάποιου: *Μου δίνεις, σε παρακαλώ, το βιβλίο σου; - (Πολύ) ~. Ναι, ~.* || ευχάριστα: *Δέχτηκε ~ την πρότασή μου. Δεν πηγαίνει ~ στο σχολείο.*[λόγ. < ελνστ. *εὐχαρίστως* `με ευγνωμοσύνη΄, αρχ. σημ.: `ευτυχώς΄ & σημδ. γαλλ. avec plaisir]
- **ευχέρεια** η [efxéria] O27 : ΑΝΤ δυσχέρεια. **1.** η ιδιότητα αυτού που μπορεί να γίνει, να πραγματοποιηθεί εύκολα: *Η ~ της κατασκευής ενός έργου / της λύσης ενός προβλήματος.* **2α.** η δυνατότητα ή η ικανότητα που έχει κάποιος να κάνει ή να πετυχαίνει κτ. εύκολα: *Έχει ~ κινήσεων, μπορεί να πάει όπου θέλει. Έχει ~ λόγου,* ευφράδεια. *Έχεις την ~ να διαλέξεις ό,τι θέλεις. Δεν έχει ~ εκλογής. Μιλάει με ~ δύο ξένες γλώσσες. Έλυσε τις ασκήσεις με αρκετή ~. Έχει μεγάλη ~ στη χρήση του ηλεκτρονικού υπολογιστή.* || (νομ.) *διακριτική ~,* η δυνατότητα που δίνει ο νόμος σε έναν υπάλληλο ή δικαστή να ενεργεί, σε περιπτώσεις που δεν προβλέπει ο νόμος, σύμφωνα με τη δική του κρίση και μέσα στα πλαίσια της νομιμότητας. **β.** για κτ. που είναι διαθέσιμο, που υπάρχει σε αφθονία: *Υπάρχει / έχω ~ χρημάτων / χρόνου.* || (απόλ.) ανάλογα με τα συμφραζόμενα: *(Δεν) έχει ~,* χρημάτων, χρόνου, λόγου κτλ. [λόγ. < ελνστ. *εὐχέρεια,* αρχ. σημ.: `άνεση΄]
- **ευχερής -ής -ές** [efxerís] E10 : (λόγ.) που για να πραγματοποιηθεί δεν απαιτείται πολύς κόπος, μεγάλη ικανότητα ή πολλές γνώσεις· εύκολος$_{1α}$. ΑΝΤ δυσχερής: *Η διάβαση του ποταμού δεν ήταν ~. Η λύση του προβλήματος είναι πολύ ~. Το έργο που ανέλαβε δεν είναι ευχερές.* **ευχερώς** ΕΠΙΡΡ: *Μιλάει ~ την αγγλική γλώσσα.* [λόγ. <

ελνστ. *εὐχερής*, αρχ. σημ.: `ανεκτικός στα δυσάρεστα΄· λόγ. < αρχ. *εὐχερῶς*]

- **ευχή** η [efxí] O29 : **1α.**λόγια με τα οποία εκφράζεται η επιθυμία να πραγματοποιηθεί κτ. ή να συμβεί σε κπ. κτ. καλό, συχνά με επίκληση θεϊκών ή άλλων υπερφυσικών δυνάμεων. ΑΝΤ κατάρα: *Η ~ μου είναι να ζήσεις και να ευτυχήσεις. Σε όλη του τη ζωή τον συνόδευαν οι ευχές των γονιών του. Δώσε μου την ~ σου, μητέρα. Να έχεις την ~ μου,* και ως έκφραση, συνήθ. από ηλικιωμένο, όταν του δώσουν κτ. ή τον εξυπηρετήσουν σε κτ. *Κάνε μια ~,* ευχήσου κτ. *Έπιασαν οι ευχές του,* πραγματοποιήθηκαν. (έκφρ.) *σου αφήνω ~ και κατάρα* να…* || ευλογία: *Με τις ευχές τις εκκλησίας. Την ~ σου, πάτερ!* (έκφρ.) *να έχεις την ~ του Θεού*.* (εκκλ. έκφρ.) *ευχές γονέων στηρίζουν θεμέλια οίκων.* **β.** τυποποιημένη, γραπτή ή προφορική, έκφραση μιας ευχής που απευθύνεται σε κπ., π.χ. «καλή επιτυχία», «χρόνια πολλά». || (πληθ.): *Χριστουγεννιάτικες / πασχαλινές ευχές. Την πρωτοχρονιά συνηθίζεται η ανταλλαγή ευχών. Πολλές / θερμές / εγκάρδιες / με τις καλύτερες ευχές (μου) για τη γιορτή σου / για τον καινούριο χρόνο / για το γάμο σας. Ευχές για ένα καλό Σαββατοκύριακο.* **γ.** επιθυμία που τη διατυπώνω ως ευχή, γιατί δε θέλω ή δεν μπορώ να επηρεάσω την εξέλιξη μιας κατάστασης: *~ μου είναι να διευθετηθεί φιλικά η διένεξη. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας εξέφρασε την ~ να υπάρξει εθνική ομοψυχία. Δεν αρκούν οι ευχές, χρειάζεται και δράση.* ΦΡ *είναι ευχής έργο ότι…,* για ευνοϊκή εξέλιξη ή συγκυρία. *θα ήταν ευχής έργο αν…,* θα ήταν ευκταίο, θα το επιθυμούσαμε πολύ. *να πάρει η ~,* ως έκφραση αγανάκτησης, δυσφορίας· ΣΥΝ έκφρ. *άι στο καλό: Να πάρει η ~, πάλι χάλασε το αυτοκίνητο. τι στην ~,* ως έκφραση αγανάκτησης, δυσφορίας ή απορίας· ΣΥΝ ΦΡ τι *στο καλό: Τι στην ~ θέλεις; Τι στην ~ θα κάνουμε τώρα;* (έκφρ.) *πήγαινε στην ~ (του Θεού),* όταν κατευοδώνουμε κπ. ή ευφημιστικά αντί «άι στο διάολο». (λόγ. έκφρ.) *κατ΄ ευχήν,* σύμφωνα με την επιθυμία μου / μας: *Όλα βαίνουν κατ΄ ευχήν. Να σου έρθουν όλα κατ΄ ευχήν.* **2.** (εκκλ.) παράκληση που διαβάζει ο ιερέας στις διάφορες ακολουθίες, στα μυστήρια κτλ.: *Της διάβασε την ~ για το σαραντισμό / για*

συγχώρηση. ~ *για την ευφορία της γης.* ΦΡ *το δι΄ ευχών,* το τέλος: *Ας πούμε το δι΄ ευχών,* ας τελειώσουμε. *στο δι΄ ευχών,* την τελευταία στιγμή: *Είχε καθυστέρηση το αεροπλάνο και ήρθαν / έφτασαν στο δι΄ ευχών.* **ευχούλα** η ΥΠΟΚΟΡ. [1α, 2: αρχ. *εὐχή* `προσευχή, επιθυμία΄ (η σημερ. σημ. μσν.)· 1β, γ: λόγ. σημδ. γαλλ. vœux· μσν. *ευχούλα* < *ευχ(ή) -ούλα*]

- **εύχρηστος -η -ο** [éfxristos] E5 : ΑΝΤ δύσχρηστος. **1.** για κτ. που μπορεί κάποιος να το χρησιμοποιήσει ή να το χειριστεί εύκολα, χάρη στην απλή ή καλά μελετημένη κατασκευή ή συγκρότησή του: *Οι ηλεκτρικές οικιακές συσκευές είναι συνήθως εύχρηστες. Η κατάταξη της ύλης και η καλή εκτύπωση κάνουν το λεξικό πολύ εύχρηστο.* **2.** για κτ. που, επειδή είναι απλό και εύκολο στη χρήση, συνηθίζεται πολύ, για κτ. που δεν είναι σπάνιο, κυρίως για γλωσσικά στοιχεία: *Εύχρηστες λέξεις / εκφράσεις.* || (ως ουσ.) το *εύχρηστο,* η ιδιότητα του εύχρηστου.[λόγ. < αρχ. *εὔχρηστος*]
- **ευψυχία** η [efpsixía] O25 : (συνήθ. σε ρητορικό ύφος) τόλμη, γενναιότητα. [λόγ. < αρχ. *εὐψυχία*]
- **εύψυχος -η -ο** [éfpsixos] E5 : που τον χαρακτηρίζει η ευψυχία· γενναίος, ψυχωμένος.[λόγ. < αρχ. *εὔψυχος*]
- **ευώδης -ης -ες** [evóðis] E11 : (λόγ.) ευωδιαστός. ΑΝΤ δυσώδης. || ειρωνικά, για κτ. δυσώδες, δύσοσμο.[λόγ. < αρχ. *εὐώδης*]
- **ευωδιά** η [evoðjá] O24 & (λόγ.) **ευωδία** η [evoðía] O25 : **1.**πολύ ευχάριστη μυρωδιά: *Η ~ των λουλουδιών. Τα τριαντάφυλλα έχουν μια ~! Οι ευωδιές της άνοιξης.* || (ειρ.) δυσοσμία. **2.** (μτφ.): *Πνευματική ευωδία,* η ευχάριστη ατμόσφαιρα που επικρατεί στο περιβάλλον ανθρώπων με υψηλό πνευματικό και ηθικό επίπεδο.[αρχ. *εὐωδία* με συνίζ. για αποφυγή της χασμ.· λόγ. < αρχ. *εὐωδία*]
- **ευωδιάζω** [evoðjázo & evoðiázo] P2.1α : για κτ. που αναδίδει ευωδιά, που μοσχοβολάει: *Τα λουλούδια ευωδιάζουν. Την άνοιξη ευωδιάζει ο τόπος. Ευωδιάζουν τα φρεσκοπλυμένα ρούχα. Το σπίτι ευωδιάζει από τα φρεσκοψημένα γλυκά.* || (μτφ.): *Άνθρωπος που ευωδιάζει από την αγάπη και την ταπείνωση.*[ελνστ. *εὐωδιάζω*]

- **εφάμιλλος -η -ο** [efámilos] E5 : που όταν συγκριθεί με κπ. ή με κτ., υψηλού συνήθ. ποιοτικού επιπέδου, κρίνεται ισάξιος με αυτό(ν): *Τα προϊόντα μας δεν είναι απλώς εφάμιλλα των ευρωπαϊκών, είναι απαράμιλλα. Η κατάρτιση των Ελλήνων επιστημόνων είναι εφάμιλλη με εκείνη των Ευρωπαίων. Οι αθλητές μας είναι εφάμιλλοι με τους ξένους.*[λόγ. < αρχ. *ἐφάμιλλος*]
- **εφευρετικός -ή -ό** [efevretikós] E1 : **α.**που τον χαρακτηρίζει η ικανότητα να βρίσκει πρακτικές και πρωτότυπες λύσεις σε διάφορα προβλήματα. || (μειωτ.) που έχει την ικανότητα να μηχανεύεται κτ.: *Είναι πολύ ~, όταν πρόκειται για δικαιολογίες. Είναι ~ στις υπεκφυγές.* **β.** που χαρακτηρίζει άνθρωπο ικανό να κάνει εφευρέσεις: *Έχει εφευρετικό νου. Εφευρετικό μυαλό.*[λόγ. < ελνστ. *ἐφευρετικός*]
- **εφευρετικότητα** η [efevretikótita] O28 : η ιδιότητα του εφευρετικού: **1.** αυτού που έχει την ικανότητα να κάνει εφευρέσεις: *Οι βάσεις του πολιτισμού μπήκαν χάρη στην ~ του πρωτόγονου ανθρώπου. Η ~ του νου.* **2.** αυτού που μπορεί να επινοεί, να βρίσκει πρωτότυπες λύσεις ή να μηχανεύεται κτ.: *Τα παιδιά στην κατασκήνωση αναπτύσσουν την πρωτοβουλία και την εφευρετικότητά τους.*[λόγ. *εφευρετικ(ός) -ότης* > *-ότητα*]
- **εφικτός -ή -ό** [efiktós] E1 : για κτ. που μπορεί να το πραγματοποιήσει, να το κατορθώσει κάποιος, γιατί είναι μέσα στα όρια των δυνατοτήτων του. ΑΝΤ ανέφικτος: *Πρέπει να θέτουμε εφικτούς στόχους. Δε θεωρώ εφικτή την αύξηση της παραγωγής μας.* || (ως ουσ.) το *εφικτό: Η πολιτική είναι η τέχνη του εφικτού και όχι του επιθυμητού.*[λόγ. < αρχ. *ἐφικτός*
- **εφόδιο** το [efódio] O40 : **1.**(κυρ. πληθ.) υλικά μέσα που είναι απαραίτητα για τη συντήρηση ανθρώπων ή ζώων, για την εκτέλεση ενός έργου ή για την επίτευξη ενός σκοπού: *Οι κατασκηνωτές είχαν μαζί τους τα απαραίτητα εφόδια.* || (στρατ.): *Επάρκεια / έλλειψη εφοδίων σε στρατιωτικές μονάδες. Τους τελείωσαν τα εφόδια και περιμένουν ενισχύσεις.* **2.** (μτφ.) ό,τι είναι απαραίτητο σε ένα άτομο για να μπορέσει να αντιμετωπίσει με επιτυχία προβλήματα στην επαγγελματική, κοινωνική, οικογενειακή ή προσωπική ζωή του: *Η μόρφωση είναι ένα ~ για τη ζωή. Το*

μόνο ~ που διαθέτει είναι ένα απολυτήριο δημοτικού. Ο πλούτος δεν είναι απαραίτητο ~ για τους νέους. Με μόνα εφόδια την επιμονή και το θάρρος ξεκίνησε αυτό το δύσκολο αγώνα.[λόγ. < αρχ. *ἐφόδιον* (συνήθ. πληθ.) `εφόδια για ταξίδι΄]

- **εχέγγυο** το [exénio] O41 : ό,τι αποτελεί εγγύηση, ό,τι δίνει τη βεβαιότητα για ένα επιθυμητό αποτέλεσμα, για μια ευνοϊκή εξέλιξη: *Το ήθος του και οι ικανότητές του είναι ~ ότι θα διοικήσει σωστά την εταιρεία. Νέος που έχει / παρέχει όλα τα εχέγγυα ενός λαμπρού μέλλοντος. Ο πλούτος δεν είναι ~ για την ευτυχία.* [λόγ. ουσιαστικοπ. ουδ. του αρχ. επιθ. *ἐχέγγυος* `που μπορεί να παράσχει εγγύηση΄]
- **εχεμύθεια** η [exemíθia] O27 : η ιδιότητα του εχέμυθου, η διαφύλαξη μυστικού που το εμπιστεύτηκαν σε κπ. ΑΝΤ ακριτομυθία: *Βασίζομαι στην εχεμύθειά σου. Του υποσχέθηκα απόλυτη ~. Μου είπε κάτι υπό ~, γι΄ αυτό δεν μπορώ να το επαναλάβω.* [λόγ. < ελνστ. *ἐχεμυθ(ία)* με σφαλερή αντικατάσταση -ια]
- **εχέμυθος -η -ο** [exémiθos] E5 : που κρατάει ένα μυστικό που του εμπιστεύτηκαν, που δεν το μεταδίδει σε πρόσωπα τα οποία δεν πρέπει να το μάθουν. ΑΝΤ ακριτόμυθος. [λόγ. < ελνστ. *ἐχέμυθος*]

Ζ

- **ζαρίφης** ο [zarífis] Ο11 θηλ. **ζαρίφισσα** [zarífisa] Ο27α : (λαϊκότρ., για πρόσ.) κομψός, λεπτός, ευγενικός στους τρόπους.[τουρκ. zarif -ης· *ζαρίφ(ης) -ισσα*]
- **ζείδωρος -ος / -η -ο** [zídoros] Ε17 : (λόγ.) που δίνει ζωή· ζωογόνος: *Το ζείδωρο φως του ήλιου. Ζείδωρη αύρα. Η ~ Ελευθερία.*[λόγ. < ελνστ. *ζείδωρος* < αρχ. *ζείδωρος* `που παράγει *ζειά*, ένα είδος σταριού΄ (η παρετυμ.: *ζωή + δώρον* ήδη από την ελνστ. εποχή)]
- **ζενίθ** το [zeníθ] Ο (άκλ.) : ΑΝΤ ναδίρ. **1.** (αστρον.) το νοητό σημείο της ουράνιας σφαίρας που βρίσκεται κατακόρυφα και ακριβώς πάνω από τον παρατηρητή: *Ο ήλιος βρίσκεται στο ~. Αληθές ή αστρονομικό ~. Γεωκεντρικό ~.* **2.** (μτφ.) ο ύψιστος βαθμός, το ανώτατο σημείο μιας εξέλιξης· ακμή, κολοφώνας, μεσουράνημα: *Έφτασε στο ~ της δόξας του. Τα δύο αυτά έργα είναι το ~ και το ναδίρ της καλλιτεχνικής του δημιουργίας.*[λόγ. < γαλλ. zénith (ορθογρ. δαν.) < ισπαν. cenit (παλαιότ. γραφή zenit) < αραβ. semt-(ar-ra΄s) `ο δρόμος πάνω απ΄ το κεφάλι΄ (ορθογρ. εναλλ.: s/z και παρανάγνωση ni αντί m)]
- **ζεστασιά** η [zestasxá] Ο24 : **1.** ευχάριστη ζέστη: *Δεν αφήνω τη ~ του σπιτιού μου, για να βγω έξω στο κρύο.* **2.** (μτφ.) για περιβάλλον αγάπης, στοργής, προστασίας κτλ.: *Μεγάλωσε σε κάποιο ορφανοτροφείο, χωρίς ποτέ να γνωρίσει τη ~ της οικογένειας.*
- [*ζεστα- (ζεσταίνω) -σιά*]
- **ζηλεμένος -η -ο** [zileménos] Ε3 : (λαϊκότρ.) που τον ζηλεύουν, τον θαυμάζουν (για τα κάλλη του, τις αρετές του κτλ.): *«Μια βοσκοπούλα αγάπησα, μια ζηλεμένη κόρη».*
- [μπτ. του *ζηλεύω*]

- **ζηλευτός -ή -ό** [zileftós] Ε1 : που αξίζει να τον ζηλεύουν, να τον θαυμάζουν ή να τον επιθυμούν· αξιοζήλευτος: *Ζηλευτή ομορφιά*, θαυμαστή, εξαιρετική. *Ζηλευτά πλούτη. Ζηλευτή θέση.*
- [*ζηλεύ(ω) -τός*]
- **ζήλος** ο [zílos] Ο18α : η έντονη και έμπρακτη προθυμία, η βαθιά πίστη και αφοσίωση κατά την εκτέλεση ενός έργου ή την ανάληψη μιας δραστηριότητας· ζέση, θέρμη, ενθουσιασμός: *Δείχνω / έχω ζήλο για κτ. Αφοσιώνομαι / αγωνίζομαι / εργάζομαι με ζήλο, πάθος. Όχι μόνο δέχτηκε να μας βοηθήσει, παρά και επέδειξε πρωτοφανή ζήλο. Θρησκευτικός ~. Υπερβάλλων ~.*
- [λόγ. < αρχ. *ζῆλος*]
- **ζήση** η [zísi] Ο30 (χωρίς πληθ.) : (λογοτ.) **α.** η ζωή, ο βίος του ανθρώπου: *Τίποτα δεν απόλαυσε στη ~ του. Τη ~ αυτή που τη μισούμε. Της ζήσης λιώνει το κερί.* **β.** το φαινόμενο της ζωής: *Της ζήσης το μυστήριο.*
- [μσν. *ζήση* < *ζή(σις) -ση* < *ζη- (ζω) -σις*]
- **ζήτω** [zíto] : **1.** ως επιφώνημα με το οποίο κάποιος ή, συνήθ., ένα πλήθος ατόμων δηλώνει ότι επιδοκιμάζει ή υποστηρίζει με θέρμη και ενθουσιασμό κτ. ή κπ.· η λέξη έχει σχεδόν χάσει την αρχική της σημασία (= να ζήσει). ΑΝΤ κάτω, γιούχα. **α.** ως κραυγή: *~! φώναξαν όλοι μαζί.* **β.** με ονομαστική ονόματος: *~ η Ελλάδα! ~ η Ελευθερία! ~ ο νέος αρχηγός!* **γ.** με γενική: *~ μου, σου, του*, μπράβο. ΦΡ *~ που καήκαμε*, ειρωνικά, σε περιπτώσεις ατυχίας ή αποτυχίας. **2.** (ως ουσ.) το *ζήτω*, η ζητωκραυγή: *Φτάνουν πια οι φανατισμοί και τα μίση, τα ~ και τα γιούχα.* || (έκφρ.) *ούτε για ~ δεν κάνει*, δεν έχει καμιά απολύτως αξία.
- [λόγ. < ελνστ. *ζήτω* γ' πρόσ. προστ. του αρχ. ρ. *ζῶ*, σημδ. εβρ. jehi]
- **ζητωκραυγάζω** [zitokravγázo] Ρ2.1α : φωνάζω δυνατά για να εκδηλώσω επιδοκιμασία, ενθουσιασμό κτλ.: *Το πλήθος ζητωκραύγαζε στις κερκίδες. Οι διαδηλωτές διέσχιζαν τους δρόμους ζητωκραυγάζοντας. Πλήθος κόσμου ζητωκραύγαζε τους ελευθερωτές.*

- [λόγ. *ζητωκραυγ(ή) -άζω* κατά το σχ.: *κραυγή - κραυγάζω*]
- **ζητωκραυγή** η [zitokravjí] Ο29 (συνήθ. πληθ.) : ζωηρή εκδήλωση ενθουσιασμού με φωνές επιδοκιμασίας, θαυμασμού κτλ.: *Το πλήθος ξέσπασε σε ζητωκραυγές.*
- [λόγ. *ζήτω* + *κραυγή*, σφαλερή δημιουργία κατά το *κατακραυγή*]
- **ζυγιάζω** [zijázo] **-ομαι** Ρ2.1 : **1.** (προφ.) ζυγίζω το βάρος. **2.** (μτφ.) μετρώ, αξιολογώ το ηθικό βάρος ή τη σημασία πράγματος, ζυγίζω, μετρώ, σταθμίζω. **α.** υπολογίζω τα θετικά και τα αρνητικά στοιχεία, τα υπέρ και τα κατά μιας ενέργειας, κατάστασης κτλ.: *Να τα ζυγιάσεις καλά όσα σου είπε.* **β.** (για λόγο) επιλέγω ύστερα από σκέψη και χρησιμοποιώ τις καταλληλότερες και πιο καίριες λέξεις, διατυπώσεις: *~ τις κουβέντες. Ζυγιασμένα λόγια,* μετρημένα. **3α.** τοποθετώ κτ., ύστερα από υπολογισμό, σε μια θέση ισορροπίας, συμμετρίας: *Ζυγιάζουμε καλά τα στηρίγματα για να είναι στην ίδια ευθεία.* **β.** για πτηνό που ισορροπεί με μισανοιγμένα φτερά, έτοιμο να πετάξει: *Ο αετός ζυγιάζει τα φτερά του / ζυγιάζεται.*
- [ελνστ. *ζυγιάζω* (< αρχ. *ζυγός*)]
- **ζύγιασμα** το [zíjazma] Ο49 : **1.** (προφ.) ζύγισμα. **2.** (μτφ.) ακριβής υπολογισμός ενεργειών και των συνεπειών τους: *Μη βιάζεσαι να αποφασίσεις· θέλει ~ η υπόθεση.*
- [*ζυγιασ- (ζυγιάζω) -μα*]
- **ζύγωμα** το [zíγoma] Ο49 : (λογοτ.) πλησίασμα.
- [*ζυγώ(νω) -μα* (διαφ. το συγγ. ελνστ. *ζύγωμα* `αμπάρα΄)]
- **ζυγώνω** [ziγóno] Ρ1α : (λογοτ.) πηγαίνω κοντά ή περισσότερο κοντά σε κπ. ή σε κτ.· πλησιάζω, σιμώνω: *Μη ζυγώνεις· μείνε εκεί που είσαι.*
- [μσν. *ζυγώνω* (στη νέα σημ.) < ελνστ. *ζυγ(ῶ) -ώνω* `συνδέω΄ < αρχ. *ζυγῶ* `υποτάσσω΄ (< ουσ. *ζυγός*)]
- **ζύμωση** η [zímosi] Ο33 : **1.** (χημ.) το φαινόμενο κατά το οποίο σύνθετες οργανικές ουσίες αποσυντίθενται, σε απλούστερα ως προς τη σύνθεσή τους προϊόντα, με αργό ρυθμό και αναπτύσσοντας αέρια και αυτοθέρμανση: *Αλκοολική ή οινοπνευματική ~. Γαλακτική* ~. Βουτ

*υρική** ~. **2.** (μτφ.) κίνηση, ενέργειες ή δραστηριότητες (συνήθ. όχι εμφανείς και σε ορισμένο τομέα της κοινωνικής ζωής) που προετοιμάζουν ένα γεγονός ή μια νέα κατάσταση: *Πολιτικές / ιδεολογικές ζυμώσεις.*

- [λόγ. < αρχ. *ζύμω(σις) -ση*]
- **ζω** [ζό] P10.9α : **1.** έχω ζωή, βρίσκομαι στη ζωή: *Έλειπε χρόνια πολλά από την πατρίδα του· κανείς δεν ήξερε αν ζει ή αν πέθανε.* (ευχή) *να ζήσεις! να ζήσετε (και να ευτυχήσετε)! να μας ζήσουν! να σου ζήσει ο γιος / η κόρη / η θυγατέρα!* ΦΡ *ζει και βασιλεύει*.* ~ *και ζένω* / ζένομαι.* ΠΑΡ *Ζήσε, Μάη μου / μαύρε μου, να φας τριφύλλι*.* || *Η ψυχή ζει και μετά το θάνατο.* **α.** (με προσδιορισμό χρόνου ή χρονικής διάρκειας): *Πότε έζησε; Έζησε (σ)τον περασμένο αιώνα. Ο παππούς μας έζησε πάνω από εκατό χρόνια.* || *Το άλογο ζει περίπου είκοσι χρόνια. Τα πλατάνια μπορούν να ζήσουν ως τέσσερις χιλιάδες χρόνια.* ΦΡ *ως τότε, ποιος ζει, ποιος πεθαίνει*. ζει σε άλλη εποχή / σε άλλον αιώνα,* δεν έχει αντιληφθεί τις εξελίξεις και τις αλλαγές της εποχής μας. **β.** (με προσδιορισμό τόπου, περιβάλλοντος): ~ *στην πόλη / στο χωριό·* (πρβ. *κατοικώ*). *Γεννήθηκε σ΄ ένα μικρό χωριό, έζησε όμως και μεγάλωσε στην πόλη. Το όνειρό του είναι να ζήσει στην εξοχή.* || *Το φαγγρί ζει σε καθαρά νερά και σε βάθος ως διακόσια μέτρα.* ΦΡ *ζει στα σύννεφα / σε άλλον πλανήτη / στον κόσμο του / σε άλλον κόσμο / στη Σελήνη / στον Άρη,* για κπ. που έχει ψευδή αντίληψη ή εκτίμηση της πραγματικότητας μέσα στην οποία ζούμε. *(μα) πού ζεις;,* (ειρ.) ερώτηση προς κπ. που έχει ψευδή αντίληψη ή εκτίμηση της πραγματικότητας. *ζει πίσω από τον ήλιο*.* **γ.** (με προσδιορισμό τρόπου, συνθηκών): ~ *φτωχικά. Ζουν μέσα στη φτώχεια και στη μιζέρια.* ~ *καλά,* καλοζώ. *Κι έζησαν αυτοί καλά κι εμείς καλύτερα,* τέλος παραμυθιού. || (έκφρ.) ~ */ περνάω σαν πασάς*.* || εξασφαλίζω από κάπου τα μέσα για να ζήσω: ~ *από το μισθό μου / από τη δουλειά μου. Ζει με μια πενιχρή σύνταξη. Ζει με / από ελεημοσύνες.* || ~ *σε βάρος κάποιου.* **δ.** ζω μαζί με κπ. άλλον: *Όταν πέθανε ο άντρας της, πήγε να ζήσει με τα παιδιά της.* ~ *μόνος.* || (ειδ.) συζώ: *Ζει με τον εραστή της.* || (για ζώα): *Ζουν σε αγέλες. Ζουν κοπαδιαστά.* **ε.** για

κπ. ή για κτ. που παραμένει ζωντανός στη μνήμη των ανθρώπων, συνήθ. ως σύνθημα: *Το Πολυτεχνείο ζει. Ο Παναγούλης ζει. Ζεις, ζεις, εσύ μας οδηγείς.* **2.** ζω ζωή ορισμένου είδους· (πρβ. *διάγω, κάνω ζωή*): *Ζει σπάταλη ζωή. Έζησε μια ζωή ήρεμη και ευτυχισμένη, πέρασε μια ζωή* ΦΡ *(τη) ~ τη ζωή* μου.* **3α.** ~ κπ., του εξασφαλίζω τα αναγκαία για να ζήσει: *Ξενόπλενε για να ζήσει τα παιδιά της. Πώς θα ζήσει την οικογένειά του, αν μείνει χωρίς δουλειά;, πώς* θα τη συντηρήσει; **β.** ~ κτ.: **β1.** αποκτώ άμεση και προσωπική εμπειρία γεγονότος· γνωρίζω κτ. από κοντά: *Έζησαν τη φρίκη του πολέμου.* **β2.** αισθάνομαι κτ. σαν να είναι και δικό μου: *Όχι απλώς κατανοούσε τα προβλήματά μας, αλλά τα ζούσε.* || *Τους ρόλους που υποκρινόταν στη σκηνή τους ζούσε.* **4.** (ειδ. θεολ.) βιώνω.

- [αρχ. *ζῶ*]
-

ζωή η [zoí] O29 : **I.** (βιολ.) το σύνολο των ιδιοτήτων ή των φαινομένων (όπως ο μεταβολισμός, η ανάπτυξη, η αναπαραγωγή κτλ.), που αποτελούν τα διακριτικά γνωρίσματα των έμβιων όντων, δηλαδή του ανθρώπου, των ζώων, των φυτών κτλ.· το σύνολο των βασικών και κοινών λειτουργιών που παρατηρούνται σε κάθε έμβιο ον (άνθρωπο, ζώο, φυτό κτλ.) από τη γέννησή του ως το θάνατό του: *Το φαινόμενο της ζωής. Κυτταρική / ακυτταρική μορφή ζωής.* || (ανατ.): *Το δέντρο της ζωής,* η παρεγκεφαλίδα. || *Υπάρχει ~ σε άλλους πλανήτες;,* ζωντανοί οργανισμοί. **ΙΙ1α.** η βασική ιδιότητα του ανθρώπου και των ζώων από τη γέννηση ως το θάνατό τους: *Η ~ του ανθρώπου. Η ~ των ζώων. Η ~ είναι το πολυτιμότερο αγαθό του ανθρώπου. Κινδύνεψε να χάσει τη ~ του,* να πεθάνει. *Μια μικρή απροσεξία μπορεί να σου στοιχίσει τη ~,* να γίνει αιτία να χάσεις τη ζωή σου. *Θυσιάζω* τη ~ μου. Ασφάλεια ζωής,* σύμβαση με την οποία μια ασφαλιστική εταιρεία αναλαμβάνει την υποχρέωση καταβολής αποζημίωσης σε περίπτωση θανάτου ή ατυχήματος. (έκφρ.) *τα λεφτά* σου ή τη ~ σου.* || (ευχή) *~ σε λόγου σας / ~ σ΄ εσάς,* αντί για άλλο χαιρετισμό, μεταξύ παρευρισκομένων σε κηδεία ή μνημόσυνο. || *Η επίγεια ~. Η μετά θάνατον / η μεταθανάτια / η μέλλουσα ~. Η*

αιώνια ~.* || *(Ορκίζομαι) στη ~ μου ότι*□ || *Εσύ είσαι η ~ μου,* είσαι το παν για μένα. *Η μουσική είναι η ~ του ολόκληρη.* (έκφρ.) *φέρνω* κπ. στη ~. η άλλη* ~. χαρίζω* σε κπ. τη ~.* ΦΡ *ζήτημα* ζωής και θανάτου. μεταξύ ζωής και θανάτου,* είναι ετοιμοθάνατος ή βρίσκεται στα πρόθυρα κάποιας καταστροφής. *ο θάνατός* σου, η ~ μου. το φιλί* της ζωής.* **β.** δύναμη για ζωή, κίνηση, δράση· (πρβ. *ζωντάνια, ζωτικότητα, ζωηρότητα*): *Ένας νέος, γεμάτος ~ και δύναμη.* **2α.** το χρονικό διάστημα από τη γέννηση ως το θάνατο: *Διάρκεια ζωής. Η ~ είναι σύντομη. Ο μέσος όρος (της) ζωής (του ανθρώπου / ενός ζώου).* ΦΡ *στη ~ και στο θάνατο,* για πάντα και σε οποιαδήποτε περίσταση. *εφ΄ όρου* ζωής.* || *Τα πρώτα βήματα της ζωής,* τα παιδικά χρόνια. *Η άνοιξη της ζωής,* η νεότητα, τα νιάτα. *Το φθινόπωρο της ζωής,* η αρχή των γερατειών. **β.** ο χρόνος από τη γέννηση ως μια ορισμένη στιγμή της ζωής: *Τέτοια καταστροφή δεν ξαναείδα στη ~ μου. Πρώτη φορά στη ~ τους φοβήθηκαν τόσο πολύ.* (έκφρ.) *μια ~,* από πολύ παλιά και διαρκώς ως τώρα: *Μια ~ σ΄ ακούω να λες τα ίδια πράγματα.* **γ.** ο χρόνος από μια ορισμένη στιγμή ως το τέλος της ζωής, ως το θάνατο: *Θα του χρωστώ ευγνωμοσύνη σε όλη μου τη ~.* **3α.** ο τρόπος με τον οποίο περνά κάποιος τη ζωή του: *Ήσυχη / ανέμελη / εύκολη ~. Δύσκολη / σκληρή / βασανιστική / ανυπόφορη ~. Καθιστική ~. Μαύρη ~. Ζει διπλή* ~. Η ~ στην ύπαιθρο / στην πόλη. Το άγχος της καθημερινής ζωής. Αρχίζω μια καινούρια ~.* (έκφρ.) *σκυλίσια* ~. κάνω σε κπ. τη ~ δύσκολη*.* ΦΡ *μεγάλη ~,* πλούσια, πολυτελής και κοσμική. *περνώ ~ και κότα*. ~ χαρισάμενη*. κάνω τη ~ μου / (τη) ζω τη ~ μου,* κάνω μια ζωή ανέμελη και χωρίς κάποιους κοινωνικούς συμβατικούς περιορισμούς, την απολαμβάνω, τη ρυθμίζω ώστε να είναι ευχάριστη: *Δεν ξέρουν να ζήσουν τη ζωή τους. κάνω τη ~ κάποιου πατίνι* / ποδήλατο*.* ΠΑΡ *Γαϊδουρινό* το πρόσωπο, ~ χαρισάμενη (χαριτωμένη).* || (ειδ.) *Ξαναφτιάχνω τη ~ μου,* ξαναπαντρεύομαι ύστερα από χηρεία ή διαζύγιο. **β.** το σύνολο των δραστηριοτήτων και των πράξεων κάποιου στη διάρκεια της ζωής του· βίος· (πρβ. *βιογραφία*): *Η ~ και το έργο*

ενός λογοτέχνη. || *Έργο ζωής,* για κτ. στο οποίο αφιερώνει ή χρειάζεται να αφιερώσει κανείς ολόκληρη τη ζωή του. **γ.** η ζωή ατόμου ή ομάδας από την άποψη ορισμένων δραστηριοτήτων: *Ιδιωτική / επαγγελματική / στρατιωτική / φοιτητική / οικογενειακή / συζυγική ~. Αγροτική ~. Δημόσια ~. Η πολιτική / πνευματική / καλλιτεχνική ~ της χώρας μας.* || *Η ~ ενός λαού / ενός έθνους. Εθνική ~.* ΦΡ *μπαίνω* στη ~ κάποιου.* || η ζωή από την άποψη των συνθηκών και του περιβάλλοντος, της ποιότητας: *Ποιότητα / επίπεδο ζωής.* **δ.** τα υλικά μέσα που χρειάζεται κάποιος για να ζήσει: *Η ~ έγινε πολύ ακριβή. Κόστος ζωής. Κερδίζει τη ~ του με κόπο και ιδρώτα.* **4.** η πραγματικότητα της ζωής μέσα στην κοινωνία, από την άποψη των εμπειριών που προσφέρει στον άνθρωπο: *Το σχολείο της ζωής.* ΦΡ *βγαίνω στη ~,* μπαίνω στη βιοπάλη. *έφαγα τη ~ με το κουτάλι*.* **5.** (για πργ.) η διάρκεια αντοχής, το συνολικό χρονικό διάστημα για το οποίο μπορεί να γίνεται χρήση ενός πράγματος: *Η ~ ενός αυτοκινήτου.* ΦΡ *για ~ και για θάνατο,* για κτ. που έχει απεριόριστη αντοχή, που είναι άφθαρ το· (πρβ. *αθάνατος*): *Γερό πράγμα· θα το ΄χεις για ~ και για θάνατο,* για πάντα. **ζωούλα** η ΥΠΟΚΟΡ στις σημ. 2 και 3α, συνήθ. κάπως ειρωνικά: *Φοβάται για τη ~ του. Νοιάζονται για τη ~ τους μόνο και για τίποτε άλλο.*

- [αρχ. *ζωή· ζω(ή) -ούλα*]
- **ζωηράδα** η [zoiráδa] Ο26 : η ιδιότητα και το γνώρισμα του ζωηρού· ζωντάνια, ζωηρότητα: *Όλο ομορφιά και ~. Είχε πια χάσει τη ~ της νιότης της.*
- [*ζωηρ(ός) -άδα*]
- **ζωηρεύω** [zoirévo] Ρ5.2α : **1.** γίνομαι ζωηρός ή περισσότερο ζωηρός, ζωντανός ή έντονος: *Ζωήρεψε το παιδί,* έγινε περισσότερο ζωηρό, άτακτο. ΑΝΤ φρονιμεύω. *Το ενδιαφέρον του κοινού είχε αρχίσει να ζωηρεύει,* να γίνεται εντονότερο. *Η συζήτηση ολοένα και περισσότερο ζωήρευε.* **2.** κάνω κπ. ή κτ. ζωηρό ή περισσότερο ζωηρό: *Η μουσική ζωήρεψε την ατμόσφαιρα.*
- [λόγ. *ζωηρ(ός) -εύω*]

- **ζωηρός -ή -ό** [zoirós] Ε1 : **Ι.** (για πρόσ.) **α.** που η συμπεριφορά του χαρακτηρίζεται από μια διαρκή κινητικότητα και ενεργητικότητα, μια διάθεση, δύναμη για ζωή, κίνηση και δράση· που έχει ζωντάνια και ενεργητικότητα· (πρβ. *ζωντανός, δραστήριος, ενεργητικός*): *Γερά, ζωηρά και έξυπνα παιδιά.* ~ *άνθρωπος.* || που βρίσκεται σε διαρκή κατάσταση πνευματικής εγρήγορσης, ετοιμότητας: *Πνεύμα ζωηρό και ανήσυχο, δεν ικανοποιείται με λύσεις εύκολες.* || που επιζητά συνεχώς ερωτικές περιπέτειες. **β.** (κυρ. για παιδιά) που δεν ησυχάζει ή δεν υπακούει εύκολα· ανήσυχος, άτακτος. ΑΝΤ φρόνιμος: *Δεν μπορώ να πω ότι είναι άτακτος ή απείθαρχος μαθητής· λίγο* ~ *όμως είναι.* || (ως ουσ.): *Ο δάσκαλος βάζει τους ζωηρούς χωριστά.* **ΙΙ.** (μτφ.) έντονος. **1.** (για ψυχικές καταστάσεις, για ενέργειες) που τον χαρακτηρίζει ψυχική ένταση· έντονος: *Ζωηρό συναίσθημα. Ζωηρή εντύπωση. Ζωηρές συγκινήσεις,* δυνατές. *Η είδηση προκάλεσε το ζωηρό ενδιαφέρον του κοινού. Ζωηρές ανησυχίες / αντιδράσεις. Ζωηρές αναμνήσεις,* ζωντανές. **2.** (για φως, χρώμα) που προκαλεί μια έντονη εντύπωση· έντονος: *Ζωηρή λάμψη,* δυνατή. *Ζωηρά χρώματα,* φωτεινά, λαμπερά και χαρούμενα. *Ζωηρό κόκκινο χρώμα,* λαμπερό και χτυπητό. **3α.** (για κίνηση) γοργός: *Προχωρούσαν με βήμα ζωηρό και καμαρωτό. Ζωηρές και εκφραστικές κινήσεις.* || *Ζωηρό βλέμμα,* σπινθηροβόλο. **β.** γοργός και χαρούμενος: ~ *ρυθμός. Ζωηρή μουσική.* ~ *χορός.* **γ.** γρήγορος και δυνατός: *Ζωηρά χειροκροτήματα,* ενθουσιώδη, θερμά. **ζωηρούλης -α -ικο** ΥΠΟΚΟΡ στη σημ. Ιβ. **ζωηρούτσικος -η -ο** ΥΠΟΚΟΡ στη σημ Ιβ. **ζωηρά** ΕΠΙΡΡ: *Μιλούσε κουνώντας* ~ *τα χέρια του,* με ζωηρότητα. **ζωηρούτσικα** ΕΠΙΡΡ ΥΠΟΚΟΡ στη σημ Ιβ.[λόγ. < μσν. *ζωηρός* < *ζω(ή) -ηρός· ζωηρ(ός) -ούλης, -ούτσικος*]
- **ζωηρότητα** η [zoirótita] Ο28 : η ιδιότητα του ζωηρού· ζωντάνια, ζωηράδα: *Οι κινήσεις του, το βλέμμα του και ο τρόπος που μιλούσε είχαν μια* ~ *εντυπωσιακή για την ηλικία του. Η* ~ *των χρωμάτων μιας ζωγραφικής παράστασης.*[λόγ. *ζωηρ(ός) -ότης* > *-ότητα*]

- **ζων ζώσα ζων** [zón] Ε12στ **:** (λόγ.) που ζει, που υπάρχει: *Ζώσα ύλη / πραγματικότητα. Ζώσα ψυχή* και μτφ. άνθρωπος, για να δηλώσουμε την πλήρη έλλειψη, την απουσία του: *Με τέτοιο κρύο δεν κυκλοφορεί έξω ψυχή ζώσα,* κανένας. (λόγ. έκφρ.) *διά ζώσης,* για επαφή που γίνεται με ζωντανή παρουσία· ΣΥΝ ΦΡ *από κοντά: Δε θέλει να μιλήσουμε στο τηλέφωνο, θέλει να τα πούμε διά ζώσης.*[λόγ. < αρχ. μεε. *ζῶν* του ρ. *ζῶ*]
- **ζωντάνεμα** το [zondánema] Ο49 **:** το αποτέλεσμα του ζωντανεύω: *Το ~ της φύσης,* η αναζωογόνηση. *Το ~ των αναμνήσεων.*[*ζωντανεύ(ω) -μα* με αποβ. του [ν] πριν από [m]]
- **ζωντανεύω** [zondanévo] Ρ5.2α **: 1α.** επανέρχομαι στη ζωή· ανασταίνομαι: *Οι νεκροί δε ζωντανεύουν,* δεν ανασταίνονται. **β.** ανακτώ τις χαμένες δυνάμεις μου, εκδηλώνω περισσότερο έντονα σημεία ζωής· (πρβ. *αναζωογονούμαι*): *Με τις πρώτες βροχές τα ξεραμένα δεντράκια πήραν να ζωντανεύουν.* **γ.** επανέρχομαι στη συνείδηση, στη μνήμη κάποιου: *Ξεχασμένες μνήμες ζωντάνεψαν πάλι.* **2.** ζωντανεύω κπ. ή κτ., κάνω να ζωντανέψει, να αποκτήσει πάλι ζωή, υπόσταση ή ζωντάνια· (πρβ. *αναζωογονώ, ανασταίνω*): *Προσπάθησαν να ζωντανέψουν τα παλιά τους έθιμα.*[*ζωνταν(ός) -εύω*]
- **ζωντάνια** η [zondána] Ο25 **: α.** ζωηρή και έντονη έκφραση ή εκδήλωση ζωής, διάθεσης για δράση· (πρβ. *ζωηρότητα*): *Χαρακτήρας άβουλος και υποτονικός, χωρίς ίχνος ζωντάνιας πάνω του. Μας κατέπληξε όλους με τη ~ και την ενεργητικότητά της.* **β.** (μτφ.) η ιδιότητα πράγματος να προκαλεί μια ζωντανή και έντονη εντύπωση, σαν να ήταν κτ. το ζωντανό, αληθινό: *Η ~ μιας περιγραφής / μιας παράστασης / μιας εικόνας.* [*ζωνταν(ός) -ια* (αναδρ. σχημ.)]
- **ζωντανό** το [zondanó] Ο38 **: 1.** (λαϊκότρ.) για κάθε είδους ζώο από αυτά που εκτρέφει ο άνθρωπος για τη διατροφή και την εργασία του· κατοικίδιο ζώο. **2.** ως υβριστικός και περιφρονητικός χαρακτηρισμός προσώπου· κουτός, ζώο, ζωντόβολο. [ουσιαστικοπ. ουδ. του επιθ. *ζωντανός,* κατά το "σχήμα κατ΄ εξοχήν" (δηλ. τα πιο χρήσιμα ζώα, τα πιο σημαντικά από τα ζωντανά πλάσματα για τον άνθρωπο)]

- **ζωντανός -ή -ό** [zondanós] E1 : **Ι.** (βιολ.) που έχει ζωή: *Ζωντανοί οργανισμοί ή ζωντανά όντα,* τα έμβια όντα: *Όλοι οι ζωντανοί οργανισμοί, με εξαίρεση τους ιούς, αποτελούνται από ένα ή περισσότερα κύτταρα. Το κύτταρο αποτελεί τη μικρότερη ζωντανή μονάδα.* **ΙΙ.** (σε αντιδιαστολή προς ό,τι έπαψε να έχει ζωή): **α.** (για άνθρ.) που βρίσκεται στη ζωή, που ζει. ΑΝΤ νεκρός, πεθαμένος: *Θάφτηκαν ζωντανοί κάτω από τα ερείπια. Είχε χάσει τις αισθήσεις του, ήταν όμως ακόμη ~,* ζούσε. || (ως ουσ.): *Δεν ήξερες αν κλαιν τον πεθαμένο ή τους ζωντανούς που άφησε πίσω του.* (έκφρ.) *ο ~ ο χωρισμός*.* ΦΡ *~ νεκρός,* κυρίως για κπ. που από μεγάλη δυστυχία έχασε κάθε ενδιαφέρον για τη ζωή. *θα σε γδάρω* ζωντανό.* **β.** (για ζώο) ΑΝΤ νεκρός, ψόφιος: *Από ολόκληρο κοπάδι πρόβατα δύο τρία έμειναν ζωντανά· τ΄ άλλα ψόφησαν. Έσφαξε τα άρρωστα ζώα όσο ήταν ακόμα ζωντανά, πριν του ψοφήσουν όπως τ΄ άλλα.* || *Ζωντανά ψάρια,* που ακόμα σπαρταρούν ή μτφ. που είναι πολύ φρέσκα. || (ως ουσ.) το *ζωντανό*.* **ΙΙΙ.** (μτφ.) **1.** (για πρόσ. ή δραστηριότητα προσώπων) που εκδηλώνει μια έντονη διάθεση για ζωή, κίνηση, δράση, που έχει ζωντάνια: *Υπήρξε ένα από τα πιο ζωντανά και δραστήρια μέλη του συλλόγου μας. Το άλλοτε ζωντανό φοιτητικό κίνημα είχε αρχίσει να μαραζώνει.* || *Οι ζωντανές δυνάμεις της κοινωνίας μας,* δραστήριες και δημιουργικές. **2.** για κτ. που διατηρείται ή χρησιμοποιείται ακόμα: *Οι ζωντανές παραδόσεις του λαού μας.* || *Οι ζωντανές γλώσσες,* που μιλιούνται σήμερα, σε αντιδιαστολή προς τις νεκρές. || που δεν έχει εξασθενίσει: *Ζωντανές αναμνήσεις.* **3.** για κτ. που προκαλεί μια έντονη εντύπωση στις αισθήσεις μας: *Ζωντανά χρώματα,* ζωηρά, έντονα, φωτεινά. || που παρασταίνεται με ζωηρότητα, που αναπαριστά πειστικά την πραγματικότητα: *Ζωντανή περιγραφή. Ζωντανοί διάλογοι,* ενός θεατρικού έργου. || χαρακτηριστικός και υπαρκτός: *Ζωντανό παράδειγμα. Ζωντανή απόδειξη.* **4.** (ειδ.) για ραδιοφωνική ή τηλεοπτική εκπομπή που παρουσιάζει ένα γεγονός, θέαμα ή ακρόαμα, στον ίδιο χρόνο κατά τον οποίο γίνεται: *Ζωντανή αναμετάδοση ενός ποδοσφαιρικού αγώνα,* απευθείας, όχι μαγνητοσκοπημένη. || για ένα θέαμα ή

ακρόαμα που καταγράφεται στο χώρο στον οποίο παρουσιάζεται για το κοινό και όχι σε στούντιο: *Ζωντανή μαγνητοσκόπηση μιας θεατρικής παράστασης. Ζωντανή ηχογράφηση μιας συναυλίας.* **ζωντανά** ΕΠΙΡΡ.[μσν. *ζωντανός* < ελνστ. άκλ. μτχ. *ζῶντα* (πρβ. νεότ. *ζώντας*) κατά τα άλλα επίθ. σε *-νός* (π.χ. *ικανός, αληθινός*) < αρχ. *ζῶν, αιτ. ζῶντα* μεε. του ρ. *ζῶ*]

- **ζωογόνος -α / -ος -ο** [zoogónos] E14 : **α.** που δίνει ζωή: *Οι ζωογόνες δυνάμεις της φύσης.* || που προκαλεί ένα συναίσθημα σωματικής ευεξίας και ψυχικής ευφορίας: *Ζωογόνο αεράκι. Η ζωογόνα πνοή της άνοιξης.* **β.** (μτφ.) που ενισχύει τις ψυχικές και ηθικές δυνάμεις του ανθρώπου: *Ζωογόνα πίστη / δύναμη.*[λόγ. < ελνστ. *ζωογόνος* (< *ζωή*)]
- **ζωογονώ** [zoogonó] **-ούμαι** P10.9 : δίνω ζωή, δύναμη· αναζωογονώ.[λόγ. < αρχ. *ζωογονῶ* (< *ζωή*)]
- **ζωοδότης** ο [zooδótis] O10 θηλ. **ζωοδότρα** [zooδótra] O25α & (λόγ.) **ζωοδότειρα** [zooδótira] O27α : (συνήθ. ως επίθ.) που δίνει ζωή· ζωογόνος: *Ο ~ ήλιος. Ζωοδότρες ακτίνες.* || (εκκλ.) *ο Ζωοδότης*, ο Θεός.[λόγ. < ελνστ. *ζωοδότης* (< *ζωή*)· *ζωοδό(της) -τρα*· λόγ. < μσν. *ζωοδότειρα*, ως θηλ. του ελνστ. *ζωοδοτήρ* `ζωοδότης΄, κατά το σχ.: αρχ. *δοτήρ*, ελνστ. *δότης* - αρχ. θηλ. *δότειρα*]
- **ζωοδόχος -ος -ο** [zooδóxos] E14 : (λόγ.) που δέχεται ή έχει δεχτεί τη ζωή. || ως επίθετο της Παναγίας: *Ζωοδόχος Πηγή.*[λόγ. < ελνστ. *ζωοδόχος* (< *ζωή*)]
- **ζωοποιός -ός / -ά -ό** [zoopiós] E13 : (εκκλ.) που δημιουργεί, που παρέχει ζωή· (πρβ. *ζωοδότης, ζωοδόχος*): *Το ζωοποιό Άγιο Πνεύμα.*[λόγ. < ελνστ. *ζωοποιός* (< αρχ. *ζωός* `ζωντανός΄, *ζωή*)]
- **ζωοφιλία** η [zoofilía] O25 : η ιδιαίτερη αγάπη για τα ζώα: *Η καλλιέργεια του συναισθήματος της ζωοφιλίας είναι ένας από τους βασικότερους στόχους της Εταιρείας Προστασίας Ζώων.*
  [λόγ. < γαλλ. zoophilie `υπερβολική ή νοσηρή αγάπη για τα ζώα΄ < νλατ. zoophilia < zoo- = *ζωο-* [1] + -philia < αρχ. *φιλία*]
- **ζωόφιλος -η -ο** [zoófilos] E5 : που δείχνει ιδιαίτερη αγάπη για τα ζώα· φιλόζωος: *Ζωόφιλα αισθήματα.* || (ως ουσ., για πρόσ.): *Οι σύλλογοι των ζωοφίλων*, φίλων των ζώων. *Οι κυνηγοί συνήθως*

χλευάζουν τους ζωόφιλους. Ζωόφιλοι που ταΐζουν και φροντίζουν τα αδέσποτα σκυλιά.[λόγ. < γαλλ. zoophile < zoo- = *ζωο-* [1] + -phile = *-φιλος*]

- **ζωτικός -ή -ό** [zotikós] E1 : **1.** που είναι απαραίτητος για τη διατήρηση της ζωής ενός ζωντανού οργανισμού: *Τα ζωτικά όργανα / οι ζωτικές λειτουργίες του ανθρώπινου οργανισμού.* **2.** που έχει έναν καθοριστικό ρόλο για τη ζωή, την ύπαρξη και την εξέλιξη κάποιου (συνήθ. ενός συνόλου): *Τα ζωτικά προβλήματα της πόλης μας. Τα ζωτικά συμφέροντα του ελληνισμού.* || (ειδ.) ~ *χώρος (ενός έθνους),* που θεωρείται απαραίτητος για την ανάπτυξή του: *Η θεωρία του ζωτικού χώρου επινοήθηκε λίγο πριν από τον α' παγκόσμιο πόλεμο, για να στηρίξει την επεκτατική πολιτική της Γερμανίας.*[λόγ. < αρχ. *ζωτικός* & σημδ. γαλλ. vital]
- **ζωτικότητα** η [zotikótita] O28 : **1.** δύναμη για ζωή, δράση· ενεργητικότητα, ζωντάνια: *Είχε μια αξιοθαύμαστη για την ηλικία του ~.* || *Η ~ της ελληνικής φυλής.* **2.** η ιδιότητα του ζωτικού[2]· μεγάλη σπουδαιότητα: *Η ~ ενός προβλήματος.*[λόγ. *ζωτικ(ός) -ότης* > *-ότητα*]

Η

- **Ηγερία** η [ijería] Ο25 : προικισμένη γυναίκα που παραστέκεται, συμβουλεύει, που εμπνέει και ασκεί επιρροή στην πολιτική, πνευματική ή καλλιτεχνική δραστηριότητα κάποιου.[λόγ. < γαλλ. égérie < λατ. Egeria (νύμ φη της ρωμαϊκής μυθολογίας) (ορθογρ. δαν.)]
- **ηγέτης** ο [ijétis] Ο10 θηλ. (λόγ.) **ηγέτις** [ijétis] στη σημ. 1 & **ηγέτιδα** [ijétiδa] Ο28 στη σημ. 2 : **1.** ως γενική έννοια, για οποιονδήποτε έχει ανώτατο αξίωμα: *~ κράτους.* || αυτός που είναι επικεφαλής, που διευθύνει, διοικεί ή πρωτοστατεί και κατευθύνει κάποια δραστηριότητα ενός συγκροτημένου συνόλου· αρχηγός που θεωρείται προικισμένος με ιδιαίτερες ικανότητες: *Ο ~ της Λιβύης / της Κούβας. Χαρισματικός ~. Ο ~ της αντιπολίτευσης. Ο ~ της ορθοδοξίας. Ο θρησκευτικός ~ της Περσίας. Οι πνευματικοί ηγέτες του ελληνικού έθνους. ~ ενός καλλιτεχνικού ρεύματος.* **2.** (ως επίθ.): *Η ηγέτιδα δύναμη του δυτικού κόσμου.*[λόγ. < αρχ. *ἡγέτης*· λόγ. *ηγέτ(ης) -ις* (πρβ. ελνστ. διαλεκτ. *ἀγέτις* `ηγέτιδα΄)· λόγ. *ηγέτ(ις) -ιδα*]
- **ηγετικός -ή -ό** [ijetikós] Ε1 : που ανήκει, αναφέρεται, που έχει σχέση με τον ηγέτη ή την ηγεσία: *Ηγετική φυσιογνωμία. Έχει ηγετικά προσόντα. Ηγετικό στέλεχος,* στην κομματική ιεραρχία. *Η χώρα αυτή έπαιξε ηγετικό ρόλο στη λύση του μεσανατολικού προβλήματος. Η ηγετική ομάδα,* τμήμα της ηγεσίας που ασκεί την πραγματική εξουσία.[λόγ. *ηγέτ(ης) -ικός*]
- **ηγήτορας** ο [ijítoras] Ο5 : (λόγ.) ηγέτης.[λόγ. < αρχ. *ἡγήτωρ,* αιτ. *-ορα*]
- **ηγούμαι** [iγúme] Ρ10.9β : (λόγ., με γεν.) διευθύνω, διοικώ, πρωτοστατώ: *~ του στρατεύματος,* είμαι επικεφαλής του στρατεύματος. *Ηγείται της προσπάθειας για ανανέωση του κόμματος.*[λόγ. < αρχ. *ἡγοῦμαι*]
- **ηθική** η [iθikí] Ο29 : **1α.** το σύνολο των θεσμοθετημένων κανόνων μιας κοινωνίας που καθορίζουν τη συμπεριφορά των

ατόμων με βάση το κοινωνικά αποδεκτό, το καλό και το κακό: *Βικτοριανή ~ . Σύμφωνα με την παραδεδεγμένη ~. Η ~ της αστικής τάξης στις αρχές του αιώνα.* **β.** υποκειμενική αντίληψη και ατομική στάση απέναντι στη συγκεκριμένη κοινωνική ηθική: *Αυτά είναι σύμφωνα με τη δική σου ~.* || η ηθικότητα. || *Η ~ με τη στενή της έννοια,* η σεξουαλική ηθική. **2α.** κλάδος της φιλοσοφίας που εξετάζει και μελετά τις πράξεις των ανθρώπων ως προς τη θετική ή αρνητική τους αξία, που έχει δηλαδή για αντικείμενο την εκτιμητική κρίση, αφού αναφέρεται στη διάκριση του καλού και του κακού. **β.** η διδασκαλία περί ηθικής: *Η σωκρατική / η καντιανή ~. Χριστιανική ~.* || το σύγγραμμα περί ηθικής. [λόγ. < ελνστ. *ἠθική* ουσιαστικοπ. θηλ. του αρχ. επιθ. *ἠθικός* & σημδ. γαλλ. morale]

- **ηθικός** [1] **-ή -ό** [iθikós] Ε1 : **1α.** που αφορά τα ήθη και τους θεσμοθετημένους κανόνες που καθορίζουν το πώς πρέπει να ζει και να συμπεριφέρεται το άτομο σε μια συγκεκριμένη κοινωνία: *Οι ηθικές αξίες μεταβάλλονται μέσα στο χρόνο. ~ νόμος,* ο άγραφος νόμος, που τηρείται κατά παράδοση. || που είναι σύμφωνος με το κοινωνικά σωστό: *Ηθική επιταγή. Ηθικό αίτημα. Έχω ηθική υποχρέωση να τον βοηθήσω. Ηθική προσωπικότητα,* που ενεργεί πάντοτε με βάση τα ίδια ηθικά κριτήρια. *Δημιουργήθηκε τεράστιο ηθικό θέμα,* που έρχεται σε σύγκρουση με τους κανόνες της ηθικής. (έκφρ.) *ηθικό δίδαγμα*.* **β.** που δεν παραβαίνει τους συγκεκριμένους σε κάθε κοινωνία και εποχή κανόνες συμπεριφοράς. ΑΝΤ ανήθικος: *~ άνθρωπος / χαρακτήρας. Ηθική συμπεριφορά / διαγωγή.* || *Ηθική γυναίκα,* που οι σχέσεις της με το άλλο φύλο ρυθμίζονται από τις σχετικές κοινωνικές αντιλήψεις. **2.** (νομ.) *~ αυτουργός*. Ηθική αυτουργία.* **3α.** (φιλοσ.) που αναφέρεται στον εσωτερικό κόσμο του ανθρώπου, απαλλαγμένο από τους όρους και τις απαιτήσεις του φυσικού κόσμου: *Ηθικές επιστήμες,* που ασχολούνται με τα ψυχικά και πνευματικά φαινόμενα και τις εκδηλώσεις τους στην τέχνη, τη θρησκεία, την ιστορία και την κοινωνία, που δεν ακολουθούν τους νόμους της φύσεως, αλλά κατευθύνονται από σκοπούς και ιδανικά που ορίζονται ελεύθερα από τον άνθρωπο. *Η ηθική διδασκαλία*

του Χριστού. Τα ηθικά συστήματα δημιουργήθηκαν από τις διαφορετικές αντιλήψεις των ανθρώπων για τα ηθι κά προβλήματα. Η χρησιμότητα της επιστήμης είναι ένα ηθικό ερώτημα. **β.** που αναφέρεται στον εσωτερικό, τον ψυχικό κόσμο του ανθρώπου. ΑΝΤ υλικός: *Ηθική ικανοποίηση / αμοιβή.* **4.** (ως ουσ.) **α.** η *ηθική*.* **β.** το *ηθικό*.* **ηθικά** ΕΠΙΡΡ: *Η τύψη είναι για τους ευαίσθητους ~ ανθρώπους συναίσθημα ακόμα πιο βαθύ από την απογοήτευση. Είναι δύσκολο να αξιολογήσεις ~ τις πράξεις ενός ανθρώπου.*[λόγ. < αρχ. *ἠθικός* `που αναφέρεται στα ήθη, στο χαρακτήρα΄ & σημδ. γαλλ. moral]

- **ηθικός** [2] **-ή -ό** : που αναφέρεται στη φιλοσοφική μελέτη του καλού και του κακού.[λόγ. *ηθ(ική) -ικός* μτφρδ. γαλλ. moral]
- **ηθικότητα** η [iθikótita] O28 : η ιδιότητα του ηθικού 11β· για πρόσωπα, πράξεις ή κρίσεις που εξετάζονται από την άποψη της αναλογίας ή της ποιότητας με τα διδάγματα της ηθικής. ΑΝΤ ανηθικότητα. || η θετική αξία από την άποψη του καλού και του κακού.[λόγ. ηθικ(ός)1 -ότης > -ότητα (διαφ. το μσν. ηθικότης `ευγενική ομιλία΄)]
- **ηθοπλαστικός -ή -ό** [iθoplastikós] E1 : που διαπλάθει το χαρακτήρα σύμφωνα με τα πρότυπα της ηθικής συμπεριφοράς: *Ηθοπλαστικά διηγήματα. Ο Σολωμός βλέπει την τέχνη ως ηθοπλαστική δύναμη. Η ηθοπλαστική αξία του παιχνιδιού είναι μεγάλη.*[λόγ. *ηθο-* + *-πλαστικός* κατά το *μυθοπλαστικός*]
- **ήθος** το [íθos] O46 : **1α.** η ηθικότητα του ατόμου· οι ιδιότητες του χαρακτήρα του που βρίσκονται σε αρμονία με τα διδάγματα της ηθικής: *Η αγωγή διαμορφώνει το ~. Έχει ανώτερο ~. Διακρίνεται για το επιστημονικό του ~. ~ είναι η απόλυτη έλλειψη ιδιοτέλειας.* || ο χαρακτήρας: *Το ~ των τραγικών ηρώων. Η μουσική εξημερώνει τα ήθη.* || *Το ~ ενός κειμένου,* η διανοητικότητα, η πνευματικότητα του κειμένου. **β.** οι καθιερωμένες ηθικές αντιλήψεις και η αντίστοιχη με αυτές συμπεριφορά στα πλαίσια μιας κοινωνίας ή μιας εποχής: *Τα πολιτικά ήθη. Έκλυση ηθών. Προσβολή των ηθών. Χρηστά ήθη. Νέοι καφοί, νέα ήθη. Τμήμα ηθών και λεσχών,* αστυνομική

υπηρεσία που ασχολείται κυρίως με τον έλεγχο της πορνείας. *Γυναίκα ελευθερίων ηθών,* πόρνη. || *Το ύφος και το ~ της εξουσίας.* **2.** (πληθ.) παραδοσιακοί κανόνες κοινωνικής διαβίωσης, που διαμορφώνονται με την ιστορική εξέλιξη: *Τα ήθη και τα έθιμα του ελληνικού λαού. Τα ήθη των αγρίων.* || *Ήθη των μελισσών,* συνήθειες.[λόγ. < αρχ. *qθος*]

- **ηλιόλουστος -η -ο** [ilólustos] E5 : που φωτίζεται από άφθονο ηλιακό φως, που είναι σαν να λούζεται από τον ήλιο: *Ηλιόλουστο σπίτι. Ηλιόλουστα σαββατοκύριακα. Μια ηλιόλουστη μέρα του Γενάρη.* [λόγ. *ηλιο- + λουσ- (λούζω) -τος* μτφρδ. γαλλ. baigné par le soleil ή αγγλ. sunbathed]
- **ηλιοφάνεια** η [iliofánia] O27 : καιρική κατάσταση που χαρακτηρίζεται από το λαμπερό ήλιο σ΄ έναν ασυννέφιαστο ουρανό: *Αύριο θα έχουμε ~, που θα συνοδεύεται όμως από τσουχτερό κρύο.* || το χρονικό διάστημα κατά τη διάρκεια μιας ημέρας, που ο ήλιος δεν καλύπτεται από σύννεφα: *Μέσος όρος ηλιοφάνειας το μήνα Δεκέμβριο.*[λόγ. *ηλιο- + -φάνεια* κατά τα ελνστ. *ἐπιφάνεια* `το να έρθει κτ. στο φως, χάραμα΄, *Θεοφάνεια* (δες στο *Θεοφάνια*)]
- **ηλιοφώτιστος -η -ο** [ilofótistos] E5 : (λογοτ.) ηλιόλουστος. [λόγ. *ηλιο- + φωτισ- (φωτίζω) -τος*]
- **ηλιόχαρος -η -ο** [ilóxaros] & **λιόχαρος -η -ο** [lóxaros] E5 : (λογοτ.) που φωτίζεται άπλετα από τον ήλιο, έτσι ώστε να δίνει μια εικόνα που δημιουργεί ένα συναίσθημα χαράς και ευτυχίας: *Ηλιόχαρη / καταγάλανη η θάλασσα. Είναι μια μέρα ηλιόχαρη και γελαστή.* [λόγ. *ηλιο- + χαρ- (χαίρομαι) -ος·* αποβ. του αρχικού άτ. φων.]
- **ηλιοψημένος -η -ο** [ilopsiménos] E3 : που το δέρμα του έχει πάρει από τον ήλιο ένα ωραίο σκούρο, μελαψό χρώμα· ηλιοκαμένος. [*ηλιο- + ψημένος* μπτ. του *ψήνω*]
- **ήμαρτον** [ímarton] : επιφωνηματική έκφραση που δηλώνει μεταμέλεια· έσφαλα! συγγνώμη!: *Πες ~ για να μη σε τιμωρήσω.*[λόγ. < μσν. *ήμαρτον* `έπεσα σε αμαρτία΄ < αρχ. *ἥμαρτον* αόρ. του ρ. *ἁμαρτάνω* `κάνω λάθος΄]

- **ημεράδα** η [imeráδa] Ο25α : (λογοτ.) ημερότητα, η ιδιότητα του ήμερου (στις σημ. 2, 3): *Την ~ που έχουν τα βουνά κι οι θάλασσες της πατρίδας μας δεν τη βρίσκεις πουθενά. Ένιωσε μεγάλη ~ στην ψυχή του.*[*ήμερ(ος) -άδα*]
- **ημερεύω** [imerévo] Ρ5.2α : **1.** κάνω κπ. ήμερο, πράο· ημερώνω, ηρεμώ: *Ημέρευε τα άγρια θηρία.* || γίνομαι ήμερος, πράος· ημερώνω: *Το αγρίμι είχε ημερέψει.* **2.** (μτφ.) καθησυχάζω, καταπραΰνω κπ.: *Τον πόνο της ψυχής μου προσπαθεί να ημερέψει. Τον παρηγόρησε και τον ημέρεψε.* || μαλακώνω, απαλύνω: *Να δεις που θα ημερέψουν οι πόνοι σου.*
  [μσν. *ημερεύω* < *ήμερ(ος) -εύω* (διαφ. το αρχ. *ἡμερεύω* `περνάω την ημέρα΄)]
- **ήμερος -η -ο** [ímeros] Ε5 : ΑΝΤ άγριος. **1.** για φυτά που τα καλλιεργεί ο άνθρωπος, ιδίως για ποικιλίες που συγγενεύουν με άλλες αυτοφυείς: *Ήμερη καστανιά / ελιά. Ήμερη μηλιά. Ήμερα ραδίκια.* ΑΝΤ του βουνού. || (για ζώο) εξημερωμένος. ΠΑΡ *Ήρθαν τα άγρια* να διώξουν τα ήμερα.* **2α.** για ζώο που δε διακρίνεται για επιθετικότητα και βιαιότητα: *Μη φοβάσαι το σκυλί· είναι πολύ ήμερο. Ήτανε σαν ήμερο περιστέρι.* **β.** για άνθρωπο που έχει χαρακτήρα πράο και μαλακό: *~ άνθρωπος. Ήμερο γεροντάκι.* || *Μας μίλησε με λόγια ήμερα και γνωστικά.* **3.** (μτφ.) για τοπίο, του οποίου η απλότητα και η απαλότητα των γραμμών μάς δημιουργεί ένα αίσθημα ηρεμίας και γαλήνης: *Ήμεροι χαμηλοί λόφοι. Τα νησιά γύρω ήμερα και γελαστά.* **ήμερα** ΕΠΙΡΡ.[αρχ. *ἥμερος*]
- **ημερότητα** η [imerótita] Ο28 : η ιδιότητα του ήμερου (στις σημ. 2, 3): *~ των ηθών.*[λόγ. < αρχ. *ἡμερότης*, αιτ. *-ητα*]
- **ημέρωμα** το [iméroma] Ο49 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του ημερώνω: *Το ~ της στρίγκλας.*[μσν. **ημέρωμα* (πρβ. μσν. *μέρωμα*) < *ημερώ(νω) -μα* (διαφ. το ελνστ. *ἡμέρωμα* `εξημερωμένο κλήμα΄)]
- **ημερώνω** [imeróno] **-ομαι** Ρ1 : κάνω κπ. ήμερο ή γίνομαι ήμερος, συνήθ. μτφ.· καθησυχάζω, καταπραΰνω, απαλύνω.[μσν. *ημερώνω* < αρχ. *ἡμε ρ(ῶ) -ώνω*]
- **ήπιος -α -ο** [ípios] Ε6 : που δεν είναι έντονος, οξύς: *~ άνθρωπος. ~ χαρακτήρας,* που δεν εξοργίζεται, που δεν

εξάπτεται εύκολα. *Επικρατεί ήπιο πολιτικό κλίμα.* ~ *χειμώνας*, όχι ψυχρός. *Η γρίπη φέτος είναι μάλλον ήπια / ήπιας μορφής*, δεν είναι βαριάς μορφής, δεν είναι επικίνδυνη. *Ήπια τιμωρία*, επιεικής. *Ήπιες μορφές ενέργειας*, που δε μολύνουν το περιβάλλον, π.χ. η ηλιακή, η αιολική κτλ. **ήπια** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. < αρχ. *ἤπιος*]

- **ηπιότητα** η [ipiótita] O28 : η ιδιότητα του ήπιου.[λόγ. < ελνστ. *ἠπιότης*, αιτ. *-ητα*]
- **ηρεμία** η [iremía] O25 : κατάσταση πλήρους ακινησίας και γαλήνης, απουσία έντονης κίνησης και δράσης: ~ *μετά την καταιγίδα. Χρειάζομαι* ~ *για να δουλέψω.* || *Δεν έχω ψυχική* ~.[λόγ. < αρχ. *ἠρεμία*]
- **ήρεμος -η -ο** [íremos] E5 : **1.** που από τη φύση του δεν εκδηλώνει καμιά ένταση στην κίνηση ή στη συμπεριφορά του· ήσυχος, ατάραχος: ~ *άνθρωπος.* ~ *χαρακτήρας. Ήρεμο βλέμμα. Μίλησέ του με ήρεμο τρόπο και μη νευριάσεις ό,τι κι αν σου πει.* **2.** που δεν ταράζεται· ατάραχος, γαλήνιος: *Ήρεμη θάλασσα.* ~ *ύπνος.* || που δε διακρίνεται για σημαντικές ή απότομες εναλλαγές: *Ήρεμη ζωή. Περάσαμε μια ήρεμη Κυριακή. Το Χρηματιστήριο ήτανε σήμερα πολύ ήρεμο.* **3.** που προκαλεί μια ευχάριστη εντύπωση ηρεμίας: *Ήρεμη μουσική.* **ήρεμα** ΕΠΙΡΡ: *Μιλούσε* ~ *και αργά. Το ποταμάκι κυλούσε* ~. || (ως παράγγελμα, προτροπή) ηρέμησε: ~*!, μη φωνάζεις.*[λόγ. < ελνστ. *ἤρεμος*]
- **ηρεμώ** [iremó] P10.9α : βρίσκομαι ή περιέρχομαι σε κατάσταση ηρεμίας, είμαι ήρεμος, ατάραχος, γαλήνιος· ησυχάζω: *Η θάλασσα ηρέμησε. Ηρεμήστε παρακαλώ! Ηρέμησε πρώτα και μετά κουβεντιάζουμε.* || κάνω κπ. ήρεμο: *Προσπάθησε να τον ηρεμήσεις! Ο ομιλητής προσπάθησε να ηρεμήσει τους διαδηλωτές. Η μουσική με ηρεμεί.*[λόγ. < αρχ. *ἠρεμῶ*]
- **ήρωας** ο [íroas] O5 θηλ. **ηρωίδα** [iroíða] O26 : **1.** στην αρχαία ελληνική μυθολογία θνητός με εντελώς ξεχωριστές ικανότητες και ιδιότητες, που λατρευόταν μετά το θάνατό του: *Θεοί, ημίθεοι και ήρωες στην αρχαία ελληνική τέχνη.* **2α.** που αντιμετωπίζει τον κίνδυνο, κυρίως στις πολεμικές επιχειρήσεις, με εξαιρετικό

θάρρος, τόλμη και γενναιότητα: *Οι ήρωες του β' παγκόσμιου πολέμου. Ηρωίδα της ελληνικής επανάστασης. Οι Έλληνες πολέμησαν πάντα σαν ήρωες.* **β.** που διακρίνεται για το ήθος, την αρετή και την αυτοθυσία του στην υπηρεσία ενός ανώτερου σκοπού: *Οι ήρωες της επιστήμης.* **3α.** καθένα από τα δρώντα βασικά πρόσωπα ενός λογοτεχνικού, θεατρικού ή κινηματογραφικού έργου: *Μοιάζει με ηρωίδα του Τσέχωφ. Θετικός / αρνητικός ~. Κεντρικός ~.* **β.** το κύριο πρόσωπο ενός συμβάντος: *Ποιος ήταν ο ~ των επεισοδίων που έγιναν χτες;*, ο δράστης.[λόγ.: 1: αρχ. *ἥρως*, αιτ. *ἥρωα*· 2, 3: σημδ. γαλλ. héros (στις νέες σημ., με βάση το αρχ. *ἡρωικός*) < λατ. heros < αρχ. *ἥρως*· λόγ. < αρχ. *ἡρωίς*, αιτ. *-ίδα*, θηλ. του *ἥρως* (στη σημ. 1)]

- **ηρωικός -ή -ό** [iroikós] E1 : **1.** που ανήκει ή αναφέρεται στους ήρωες της αρχαιότητας: *Ηρωικοί χρόνοι,* οι μυθικοί, οι χρόνοι κατά τους οποίους έζησαν οι ήρωες. *Ηρωική ποίηση. ~ στίχος ή ηρωικό μέτρο,* το δακτυλικό εξάμετρο. || (μτφ.): *Η ηρωική εποχή της αεροπλοΐας / του κινηματογράφου,* η πρώτη εποχή της ανακάλυψης και του πειραματισμού πάνω σε μια τεχνική η οποία εξελίχτηκε αργότερα σημαντικά. **2α.** που έχει τις ιδιότητες ενός ήρωα, το θάρρος, την τόλμη, τη γενναιότητα: *Ηρωικοί μαχητές / υπερασπιστές.* || *Ηρωικά χρόνια,* κατά τα οποία οι περιστάσεις ανέδειξαν ήρωες. **β.** που είναι αντάξιος ενός ήρωα: *Ηρωική προσπάθεια. Ηρωική συμπεριφορά.* **γ.** που μπορεί να έχει επικίνδυνες, δυσάρεστες ή ενοχλητικές συνέπειες: *Τελικά πήρε την ηρωική απόφαση* **ηρωικά** ΕΠΙΡΡ με τρόπο ηρωικό$_2$, με θάρρος και γενναιότητα: *Πολέμησαν ~.*[λόγ. < αρχ. *ἡρωικός*]
- **ηρωισμός** ο [iroizmós] O17 : πράξη τόλμης, γενναιότητας και αυτοθυσίας στην αντιμετώπιση του κινδύνου ή στην υπηρεσία ενός υψηλού σκοπού: *Ο ~ των Σουλιωτών. Έδειξαν μεγάλο ηρωισμό στην υπεράσπιση της πατρίδας τους. Η επιστημονική αυταπάρνηση φτάνει πολλές φορές ως τον ηρωισμό.*[λόγ. < γαλλ. héroïsme < héro- < αρχ. *ἥρω(ς)* -isme = *-ισμός* (διαφ. το ελνστ. *ἡρωισμός* `λατρεία των ηρώων΄)]

- **ηρώο** το [iróo] Ο39 : **α.** μνημείο προς τιμή εκείνων που σκοτώθηκαν στον πόλεμο: *Το ~ του Μεσολογγίου. Καταθέσανε στεφάνι στο ~ των πεσόντων.* **β.** (αρχαιολ.) τάφος και ιερό ήρωα. [λόγ.: β: αρχ. *ἡρῷον*· α: σημδ. γαλλ. monument]
- **ηρωοποίηση** η [iroopíisi] Ο33 : **α.** η εξύψωση κάποιου στο επίπεδο των ηρώων, η κατάταξή του στους ήρωες$_{1}$. **β.** η απόδοση ιδιοτήτων ήρωα σε κπ.: *Η ~ των πρωταγωνιστών των γεγονότων του Πολυτεχνείου.*[λόγ. *ηρωοποιη- (ηρωοποιώ) -σις* > *-ση* απόδ. γαλλ. héroïsation]
- **ηρωοποιώ** [iroopió] **-ούμαι** Ρ10.9 : **α.** εξυψώνω κπ. στο επίπεδο του ήρωα, τον κατατάσσω στους ήρωες$_{1}$. **β.** αποδίδω σε κπ. ιδιότητες ήρωα.[λόγ. *ήρω(ς) -ο- + -ποιώ* απόδ. γαλλ. héroïser]
- **ήσυχος -η -ο** [ísixos] Ε5 : **1.** που τον χαρακτηρίζει η απουσία θορύβου: *~ δρόμος. Μένουμε σε ήσυχη γειτονιά.* || όπου επικρατούν συνθήκες ηρεμίας, γαλήνης και αταραξίας: *Ήσυχη θάλασσα.* **2α.** για κπ. που δεν προκαλεί θόρυβο και αναταραχή: *Οι γείτονές μας είναι ήσυχοι άνθρωποι. Ως τώρα ήταν ένα πολύ ήσυχο παιδί.* || που τίποτα δεν τον ταράζει: *~ ύπνος. Ήσυχη ζωή.* **β.** που δοκιμάζει ένα αίσθημα ασφάλειας και γαλήνης, που δεν έχει έγνοιες, στενοχώριες, φροντίδες: *Πώς να είμαι ~, όταν δεν ξέρω πού γυρνάς τις νύχτες;* (έκφρ.) *κοιμάμαι* ~.* ΦΡ *έχω το κεφάλι μου ήσυχο,* είμαι επαναπαυμένος. || *Μείνε ~,* μην ανησυχείς. *Άσε με ήσυχο,* πάψε να με ενοχλείς, παράτα με! **ήσυχα** & (λόγ.) **ησύχως** ΕΠΙΡΡ: *Καθίστε ~! Διαλυθείτε ησύχως.*[αρχ. *ἥσυχος*· λόγ. < αρχ. *ἡσύχως*]

Θ

- **Θαλερός -ή -ό** [θalerós] Ε1 : **1.** (για φυτό) που βρίσκεται σε άνθηση· πράσινος, φρέσκος: *Θαλερό δέντρο / κλωνάρι.* **2.** (μτφ. για άνθρ.) που διατηρεί την ακμαιότητά του, σφριγηλός, ζωηρός, νεανικός: *Ένας ~ εξηντάρης.*[λόγ. < αρχ. *θαλερός*]
- **Θάλλω** [θálo] Ρ (μόνο στο ενεστ. θ.) : (λόγ.) **1.** (για φυτό) ευδοκιμώ, βλασταίνω σε αφθονία. **2.** (μτφ.) **α.** είμαι ακμαίος· ακμάζω. **β.** (λογοτ.) είμαι άφθονος· αφθονώ.[λόγ. < αρχ. *θάλλω*]
- **Θάλπος** το [θálpos] Ο46β : (λογοτ.) Θαλπωρή.[λόγ. < αρχ. *θάλπος*]
- **Θάλπω** [θálpo] Ρ4α : **1.** (λόγ.) Θερμαίνω. **2.** (λογοτ.) κάνω κπ. να αισθάνεται Θαλπωρή$_2$.[λόγ. < αρχ. *θάλπω*]
- **Θαλπωρή** η [θalporí] Ο29 : ΣΥΝ ζεστασιά. **1.** ελαφριά και ευχάριστη ζέστη: *Χαρήκαμε τη ~ του ανοιξιάτικου ήλιου.* **2.** (μτφ.) ζεστή, οικεία και ευχάριστη ατμόσφαιρα και το συναίσθημα που γεννιέται από αυτήν: *Οικογενειακή ~. Στο σπίτι των παιδιών της βρήκε ~*, περιποίηση, στοργή.[λόγ. < αρχ. *θαλπωρή*]
- **Θάμπος** το [θámbos] Ο46α : **1.** (λογοτ.) δυνατό, διάχυτο φως που θαμπώνει τα μάτια: *Τα θάμπη του ουρανού. Το κόκκινο ~ της δύσης.* **2.** (μτφ.) για κτ. που η ακτινοβολία του μαγεύει, προκαλεί θαυμασμό.[αρχ. *θάμβος* `έκπληξη από κτ. που βλέπουμε΄ (προφ. [mb])]
- **Θαρραλέος -α -ο** [θaraléos] Ε4 : **α.** (για πρόσ.) που έχει θάρρος$_1$· τολμηρός, άφοβος, γενναίος. ΑΝΤ δειλός: *~ στρατιώτης / πολεμιστής.* **β.** (για ενέργεια) που χαρακτηρίζεται από θάρρος$_1$: *Θαρραλέα πράξη / απάντηση.* **θαρραλέα** ΕΠΙΡΡ: *Αντιμετωπίζει ~ τον κίνδυνο / τις δυσκολίες της ζωής.*
  [λόγ. < αρχ. *θαρραλέος*]
- **Θαρρετός -ή -ό** [θaretós] Ε1 : θαρραλέος. **θαρρετά** ΕΠΙΡΡ: *Μιλάει / κοιτάζει ~. Προχωρούσε ~ μέσα στο σκοτάδι.*[μσν. *θαρρετός* < *θαρρε-(θαρρώ)* (πρβ. μσν. αόρ. *θάρρεσα*) *-τός*]
- **Θάρρος** το [θáros] Ο46α λαϊκότρ. πληθ. και *θάρρητα* : **1.** ψυχική δύναμη που τη χαρακτηρίζει η περιφρόνηση του κινδύνου, η

απουσία φόβου στην αντιμετώπιση ενός κινδύνου και γενικότερα μιας δύσκολης κατάστασης· τόλμη, γενναιότητα. ΑΝΤ δειλία: *Παρασημοφορήθηκε για το ~ που επέδειξε στη μάχη. Αντιμετωπίζει με ~ τις δυσκολίες. Δίνω ~ σε κπ.*, τον ενθαρρύνω. *Παίρνω / αντλώ ~*, ενθαρρύνομαι. *Χάνω το ~ μου*, δειλιάζω. *Έχω το ~ της γνώμης* μου.* **2.** οικειότητα που οφείλεται σε στενή σχέση: *Έχει ~ με τον υπουργό. Μίλα του εσύ, που του έχεις περισσότερο ~. Θα σου ζητήσω κάτι, με όλο το ~.* || *Πολύ ~ σου ΄δωσα / πολύ ~ πήρες*, για υπερβολική, μη επιθυμητή οικειότητα.[αρχ. *θάρρος* (αττ. τ. αντί του πιο κοινού *θάρσος*)]

- **θαύμα** το [θάvma] O48 : **1.** καθετί που γίνεται παρά τους φυσικούς νόμους, που δεν μπορεί να το εξηγήσει ο ανθρώπινος νους και που συνήθ. αποδίδεται σε θεϊκή παρέμβαση: *Τα θαύματα του Χριστού. Ο Άγιος έκανε το ~ του. Το ~ της ανάστασης του Λαζάρου. Παναγιά μου, κάνε το ~ σου!* ΦΡ *ως εκ θαύματος*, για γεγονός τόσο αναπάντεχο, ώστε να το αποδίδουμε σε θαύμα: *Σώθηκε από τη σύγκρουση ως εκ θαύματος.* **2.** γεγονός (συνήθ. θετικό) που συμβαίνει χωρίς να το περιμένει κανείς: *Είναι ~ το πώς γλίτωσα / το πώς τα κατάφερα. Το ότι ζω ακόμα, είναι ένα ~. Όλα φαίνονταν χαμένα, ώσπου, ξαφνικά, έγινε το ~.* (έκφρ.) *πιστεύει (ακόμα) στα θαύματα*, είναι υπεραισιόδοξος. *ω του θαύματος*, για απρόσμενο γεγονός: *Τον έψαχνα μια βδομάδα και, ω του θαύματος, τον είδα ξαφνικά μπροστά μου.* ΠΑΡ ΦΡ *αλλού* το όνειρο κι αλλού το ~.* **3.** αξιόλογο δημιούργημα ή επίτευγμα που προξενεί θαυμασμό, κατάπληξη: *Τα εφτά θαύματα του κόσμου. Ο ανθρώπινος οργανισμός είναι ένα ~ της φύσης. Κάνω θαύματα*, πετυχαίνω εξαιρετικά αποτελέσματα: *Σήμερα η επιστήμη / η ιατρική / η χειρουργική κάνει θαύματα.* (έκφρ.) *το όγδοο* ~.* || (με γεν. ουσ.) για κτ. το εξαιρετικό, το θαυμάσιο: *Το κτίριο είναι ~ αρχιτεκτονικής.* || *Το ~ της ζωής*, ως εκπληκτικό και ανεξήγητο γεγονός. (επιτατικά) *~ θαυμάτων.* (έκφρ.) *παιδί* ~.* **4.** (ως επίρρ.) πάρα πολύ ωραία· υπέροχα,

θαυμάσια: *Στην εκδρομή περάσαμε ~.* || (ως επίθ.): *~ γεύση,* θαυμάσια. [λόγ. < αρχ. *θαῦμα*]

- **θαυμάζω** [θαvmázo] **-ομαι** P2.1 : **1.** αισθάνομαι θαυμασμό για κπ. ή για κτ.: *~ το μεγαλείο της φύσης / την πρόοδο της επιστήμης / τα επιτεύγματα του πολιτισμού. ~ τις αρετές / τα κατορθώματα / την ομορφιά κάποιου. ~ έναν ηθοποιό / έναν πολιτικό / έναν ποδοσφαιριστή. Σε ~ για την υπομονή / την αντοχή / το θάρρος σου.* **2.** παρατηρώ, κοιτάζω κπ. ή κτ. με θαυμασμό: *Καθισμένοι σ΄ ένα βράχο θαυμάζαμε το υπέροχο τοπίο / το ηλιοβασίλεμα. Στεκόταν με τις ώρες μπροστά στο ζωγραφικό πίνακα και τον θαύμαζε. Κάθε Κυριακή στο γήπεδο θαυμάζει τον αγαπημένο του ποδοσφαιριστή.* **3.** εκπλήσσομαι, απορώ για κτ.: *~ το κουράγιο / το θράσος / την επιμονή / την αφοσίωσή σου.*[λόγ. < αρχ. *θαυμάζω*]
- **θαυμάσιος -α -ο** [θαvmásios] E6 : που είναι εξαιρετικά καλός, ωραίος· αξιοθαύμαστος, έξοχος, υπέροχος: *~ άνθρωπος / χαρακτήρας / τόπος / πίνακας. Θαυμάσια γυναίκα / κοπέλα / τοποθεσία / βραδιά / εκδρομή. Θαυμάσιο ταξίδι / γεύμα / κλίμα. Η ιδέα σου να ταξιδέψουμε με πλοίο ήταν θαυμάσια.* **θαυμάσια** ΕΠΙΡΡ: *Μιλάει ~ τρεις ξένες γλώσσες,* τέλεια. *Είναι όλα έτοιμα; ~! ξεκινάμε.*[λόγ. < αρχ. *θαυμάσιος*]
- **θαυμασμός** ο [θαvmazmós] O17 : **α.** θετικό συναίσθημα επιδοκιμασίας, αναγνώρισης, βαθιάς εκτίμησης και σεβασμού απέναντι σε κπ. ή σε κτ. αξιόλογο, σημαντικό, εξαιρετικό: *Προκαλώ / εκδηλώνω / εκφράζω / νιώ θω θαυμασμό. Τον άκουγαν με / γεμάτοι θαυμασμό. Τους κοίταζε με μάτια γεμάτα θαυμασμό. Το καινούριο αυτοκίνητο έγινε αντικείμενο θαυμασμού,* προκάλεσε, συγκέντρωσε το θαυμασμό. *Επιφώνημα θαυμασμού.* **β.** συναίσθημα θετικής συνήθ. έκπληξης ή κατάπληξης απέναντι σε κπ. ή σε κτ. παράδοξο, απροσδόκητο, δυσεξήγητο: *Η αντοχή / η υπομονή / το θάρρος / η τόλμη της προκαλεί το θαυμασμό. Ο ταχυδακτυλουργός / ο ακροβάτης απέσπασε το θαυμασμό των θεατών.*[λόγ. < ελνστ. *θαυμασμός*]
- **θαυμαστής** ο [θαvmastís] O7 θηλ. **θαυμάστρια** [θαvmástria] O27 : **1.** αυτός

που αισθάνεται σεβασμό, εκτίμηση, αγάπη για κπ. ή για κτ.: *~ του ωραίου / της ελληνικής αρχαιότητας. Φανατικός ~. Ο ηθοποιός / ο ποιητής / ο συγγραφέας μοίραζε αυτόγραφα στους θαυμαστές του.* **2.** αυτός που θαυμάζει την ωραιότητα, τα προτερήματα κάποιου ή που αισθάνεται ερωτική έλξη για κπ.: *Όμορφη κοπέλα, με πολλούς θαυμαστές. Τον πολιορκούν οι θαυμάστριές του.*[λόγ. < αρχ. *θαυμαστής· λόγ. θαυμα σ(τής) -τρια*]

- **θαυμαστικός -ή -ό** [θavmastikós] E1 : που εκδηλώνει, που εκφράζει θαυμασμό: *Θαυμαστικά επιφωνήματα.* || (ως ουσ.) το *θαυμαστικό**. **θαυμαστικά** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. < αρχ. *θαυμαστικός*]
- **θαυμαστός -ή -ό** [θavmastós] E1 : που προκαλεί το θαυμασμό· αξιοθαύμαστος: *Έχει μια θαυμαστή ικανότητα να πείθει τους συνομιλητές του. Ο ~ κόσμος των ζώων.* (έκφρ.) *Μέγας είσαι, Κύριε, και θαυμαστά τα έργα Σου:* α. (εκκλ.) έκφραση θαυμασμού μπροστά στο θεϊκό μεγαλείο. β. (γενικότ.) έκφραση έντονης έκπληξης για κτ. **θαυμαστά** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. < αρχ. *θαυμαστός*]
- **θείος -α -ο** [θíos] E4 : **1.** που έχει σχέση με το Θεό. **α.** που ανήκει στο Θεό ή προέρχεται από αυτόν· θεϊκός$_1$: *Θεία δύναμη / θέληση / Πρόνοια* / Χάρη* / Δίκη*. Θείο βρέφος,* ο νεογέννητος Χριστός. *Το Θείο Δράμα,* τα πάθη του Χριστού. **β.** που έχει σχέση με τη θρησκεία ή με τη λατρεία· ιερός: *Θεία Λειτουργία / Κοινωνία. Το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας.* || (ως ουσ.) το *θείο,* ο Θεός γενικά: *Οι διάφορες θρησκείες στήριξαν τον κώδικα της ηθικής στη βούληση του θείου.* || (ως ουσ.) τα *θεία,* καθετί που σχετίζεται με το Θεό, τη θρησκεία ή τη λατρεία: *Μη βρίζεις τα θεία.* **2.** (μτφ.) πολύ ανώτερος από το συνηθισμένο· θεϊκός$_2$. **α.** έξοχος, υπέροχος: *Θεία μελωδία / αρμονία.* **β.** που το μεγαλείο του ξεπερνάει τα ανθρώπινα όρια: *Ο ~ ποιητής / Όμηρος.*[λόγ. < αρχ. *θεῖος*]
- **θέλγητρο** το [θéljitro] O40 (συνήθ. πληθ.) : η ελκτική δύναμη που διαθέτει και που ασκεί κάποιος ή κτ.· γοητεία: *Νέοι κόσμοι, γεμάτοι από το ~ του αγνώστου. Γυναίκα που κανένας δεν μπορεί ν΄ αντισταθεί στα θέλγητρά της.*[λόγ. < αρχ. *θέλγητρον*]

- **Θέλγω** [θélγο] **-ομαι** P3 : ασκώ ελκτική δύναμη, γοητεία· γοητεύω, τραβώ. || (ιδ. για ερωτικό ενδιαφέρον): *Τον έθελξαν τα κάλλη της.*[λόγ. < αρχ. *θέλγω*]
- **Θέληση** η [θélisi] O33 : **1.** το να θέλει κάποιος κτ., η σταθερή βούληση με την οποία κάποιος επιδιώκει κτ.: *Άνθρωπος με ισχυρή / σιδερένια ~. Με τη ~ και την επιμονή κατορθώνει κανείς τα πάντα.* || διάθεση: *Με λίγη καλή ~ όλα διορθώνονται. Άνθρωπος / χειφονομία / επίσκεψη καλής θελήσεως*, που δείχνει καλή διάθεση. || (φιλοσ., ψυχ.) βούληση. **2.** αυτό που θέλει κάποιος (χωρίς να του έχει επιβληθεί): *Πηγαίνω κόντρα στη ~ κάποιου. Αυτό έγινε με / παρά τη θέλησή μου*, σύμφωνα / αντίθετα με αυτήν. *Σέβομαι τη θέλησή σου. Επιβάλλω τη θέλησή μου σε κπ. Αυτή είναι η ~ της πλειοψηφίας. Η εκφρασμένη ~ του λαού.*[ελνστ. *θέλη(σις) -ση*]
- **Θελκτικός -ή -ό** [θelktikós] E1 : που ασκεί ελκτική δύναμη, γοητεία· ελκυστικός, τραβηχτικός: *Θελκτική ιδέα / υπόσχεση.* || (για πρόσ.) που προκαλεί το ενδιαφέρον, ιδίως το ερωτικό: *Θελκτική γυναίκα. Θελκτικό χαμόγελο.* **Θελκτικά** ΕΠΙΡΡ. [λόγ. < ελνστ. *θελκτικός*]
- **Θελκτικότητα** η [θelktikótita] O28 : η ιδιότητα του θελκτικού· ελκυστικότητα.[λόγ. *θελκτικ(ός) -ότης* > *-ότητα*]
- **Θεματοφύλακας** ο [θematofílakas] O5 : αυτός που προασπίζει κτ., ώστε αυτό να εξακολουθεί να υπάρχει: *Η εκκλησία κατά την Τουρκοκρατία υπήρξε ο ~ τόσο του χριστιανισμού όσο και των εθνικών ιδανικών. ~ των ιερών και των οσίων της φυλής.*[λόγ. *θεματ- (θέμα)*[1] *-ο- + -φύλακας*]
- **Θεμελιακός -ή -ό** [θemeliakós] E1 : που αποτελεί τη βάση, την ουσία· θεμελιώδης: *Θεμελιακό στοιχείο / πρόβλημα / ζήτημα*, πολύ σημαντικό.[λόγ. < ελνστ. ή μσν. *θεμελιακός* < *θεμέλι(ον) -ακός*]
- **Θεμέλιο** το [θemélio] O40 : **1.** (συνήθ. πληθ.) **α.** το κατώτερο τμήμα οικοδομήματος που βρίσκεται κάτω από την επιφάνεια του εδάφους και που πάνω του στηρίζεται η όλη κατασκευή: *Θεμέλια σπιτιού / πολυκατοικίας / οικοδομής. Στερεά / γερά θεμέλια. Ρίχνω θεμέλια*, τα κατασκευάζω. *Το σπίτι είναι ακόμα στα θεμέλια*, στο στάδιο κατασκευής των θεμελίων, στην

αρχή. **β.** κοίλωμα σκαμμένο στο έδαφος μέσα στο οποίο κατασκευάζονται τα θεμέλια$_{1α}$: *Ανοίγω / σκάβω τα θεμέλια. Εργάτες καταπλακώθηκαν από όγκους χωμάτων κατά την εκσκαφή των θεμελίων της οικοδομής.* **2.** (μτφ.) το στοιχείο που πάνω του στηρίζονται άλλα, το σημείο στήριξης, η βάση: *Το κοινοβούλιο, η αυτοδιοίκηση κι ο συνδικαλισμός, είναι τα θεμέλια της δημοκρατίας. Οι απόψεις του στηρίζονται σε γερά θεωρητικά θεμέλια. Τα θεμέλια του έθνους / της κοινωνίας. Τα θεμέ λια μιας επιστήμης,* το αρχικό στάδιο συγκρότησής της. (λόγ.) ΦΡ *εκ θεμελίων: Το δικτατορικό καθεστώς κλονίζεται / σείεται εκ θεμελίων,* από τη βάση του· ΣΥΝ ΦΡ *εκ βάθρων.*[1: αρχ. *θεμέλιον* ουσιαστικοπ. ουδ. του επιθ. *θεμέλιος*· 2: λόγ. με βάση το *θεμελιώνω*$_2$ & σημδ. γαλλ. fondement]

- **Θεμέλιος -α -ο** [θemélios] E6 **:** (λόγ.) μόνο στην έκφραση ~ *λίθος:* α. η πρώτη πέτρα που τοποθετείται συνήθ. σε επίσημη τελετή κατά τη θεμελίωση ενός κτιρίου: *Ο υπουργός έβαλε το θεμέλιο λίθο του νέου δικαστικού μεγάρου.* β. (μτφ.) για ό,τι αποτελεί τη βάση ενός θεσμού, μιας κοσμοθεωρίας κτλ.: *Το κοινοβούλιο αποτελεί το θεμέλιο λίθο της δημοκρατίας.*[λόγ. < αρχ. *θεμέλιος*]
- **Θεμελιώδης -ης -ες** [θemelióδis] E11 **:** ο θεμελιακός, ο βασικός, ο ουσιώδης: ~ *κανόνας / νόμος. Θεμελιώδεις αρχές. Απαγορεύεται η αναθεώρηση των θεμελιωδών διατάξεων του συντάγματος. Θεμελιώδες ζήτημα / πρόβλημα.*[λόγ. *θεμέλι(ον) -ώδης*]
- **Θεμέλιωμα** το [θeméloma] O49 **:** η θεμελίωση. [*θεμελιώ(νω) -μα*]
- **Θεμελιώνω** [θemelióno] **-ομαι** P1 **: 1α.** κατασκευάζω τα θεμέλια: ~ *ένα κτίριο / μια οικοδομή / μια γέφυρα.* || τοποθετώ το θεμέλιο λίθο: *Το νοσοκομείο θεμελιώθηκε από τον υπουργό.* **β.** κάνω τις πρώτες εργασίες κατασκευής: ~ *έναν οικισμό.* **2.** (μτφ.) **α.** συγκροτώ τις βάσεις, την αρχή: *Ο Ιπποκράτης θεμελίωσε την ιατρική. Ο Μαρξ θεμελίωσε τη θεωρία του ιστορικού υλισμού.* **β.** στηρίζω λογικά, αιτιολογώ κτ. με επιχειρήματα: ~ *τις απόψεις / την κριτική / τις κατηγορίες μου.* **γ.** έχω κτ. ως βάση, στηρίζομαι σ΄ αυτό: *Κατά το*

χριστιανισμό, η ηθικότητα θεμελιώνεται στην πίστη.[1: μσν. *θεμελιώνω* < αρχ. *θεμελι(ῶ) -ώνω*· 2: λόγ. < ελνστ. σημ.]

- **Θεμελίωση** η [θemelíosi] Ο33 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του θεμελιώνω: **α.** *Η ~ ενός σπιτιού / σχολείου / οικισμού. Τελετή θεμελιώσεως ενός κτιρίου / νοσοκομείου.* **β.** (μτφ.): *Η ~ μιας επιστήμης,* η συγκρότηση της αρχής, της βάσης της. **γ.** η λογική αιτιολόγηση, η στήριξη: *Η ~ ενός αιτήματος / μιας διεκδίκησης.*[λόγ. < ελνστ. *θεμελίω(σις) -ση*]
- **Θεμελιωτής** ο [θemeliotís] Ο7 : αυτός που δημιουργεί, που συγκροτεί τη βάση, την αρχή: *~ ενός κράτους / μιας θρησκείας. Ο Αριστοτέλης θεωρείται ~ πολλών επιστημών.*[λόγ. < ελνστ. ή μσν. *θεμελιωτής* < *θεμελιω-* (δες *θεμελιώνω*) *-τής*]
- **Θέμιδα** η [θémiδa] Ο28 & (λόγ.) **Θέμις** η [θémis] Ο γεν. *Θέμιδος* : **1.** η αρχαία ελληνική θεά, η προσωποποίηση της έννοιας της δικαιοσύνης. **2.** η δικαστική εξουσία: *Ο Ναός της Θέμιδος,* το κτίριο που στεγάζει τα δικαστήρια. *Λειτουργοί της Θέμιδος,* οι δικαστικοί και οι δικηγόροι. *Σπαθί / ζυγός της Θέμιδας,* τα σύμβολα της δικαιοσύνης.[λόγ. < αρχ. *Θέμις* & μεταπλ. *-ις* > *-ιδα* για προσαρμ. στη δημοτ. αναλ. προς άλλες λ. σε *-ις,* αιτ. *-ιδα,* π.χ. αρχ. *ἔρις,* αιτ. *-ιδα* (πρβ. λαϊκό *θέμη*)]
- **Θεμιτός -ή -ό** [θemitós] Ε1 : ΑΝΤ αθέμιτος. **1.** που τον επιτρέπουν οι νόμοι και τα έθιμα· δίκαιος: *Χρησιμοποίησε κάθε θεμιτό και αθέμιτο μέσο για να πλουτίσει.* **2.** σύμφωνος με το νόμο, νόμιμος: *~ ανταγωνισμός. Θεμιτό δικαίωμα. Είναι θεμιτό να Είναι θεμιτό να υπερασπίζεσαι με κάθε μέσο την υπόληψή σου.* [λόγ. < αρχ. *θεμιτός*]
- **Θεραπευτικός -ή -ό** [θerapeftikós] Ε1 : **α.** που έχει σχέση με τη θεραπεία των ασθενών ή που είναι κατάλληλος γι΄ αυτή: *Ο σκοπός των θερμών λουτρών είναι ~. Η θεραπευτική δύναμη / οι θεραπευτικές ιδιότητες μιας ουσίας / ενός φαρμάκου. Θεραπευτική μέθοδος. Θεραπευτική αγωγή,* θεραπεία. *Θεραπευτική κοινότητα. Προληπτική και θεραπευτική ιατρική.* **β.** (ως ουσ.) η *θεραπευτική,* κλάδος της ιατρικής που ασχολείται με τη μελέτη και την εφαρμογή των μέσων που είναι κατάλληλα για τη θεραπεία των

ασθενών. **θεραπευτικά** ΕΠΙΡΡ.[λόγ.: α: αρχ. *θεραπευτικός* `που υπηρετεί, που γιατρεύει΄· β: γαλλ. thérapeutique < αρχ. *θεραπευτική*, ουσιαστικοπ. θηλ. του επιθ. *θεραπευτικός*]

- **θεραπεύω** [θerapévo] **-ομαι** P5.1 : **1.** γιατρεύω. **α.** απαλλάσσω έναν άνθρωπο ή ένα ζώο από μια ασθένεια, από μια βλάβη ή από μια ανωμαλία, τον επαναφέρω στη φυσιολογική κατάσταση, τον κάνω καλά: *Ο γιατρός / το φάρμακο τον θεράπευσε από το έλκος / τη φυματίωση / την κατάθλι ψη. Ο άρρωστος θεραπεύτηκε τελείως*, έγινε τελείως καλά. *Βγήκε από το νοσοκομείο θεραπευμένος και υγιής όπως πριν.* **β.** καταπολεμώ μια ασθένεια ή αποκαθιστώ μια βλάβη ή μια ανωμαλία του οργανισμού: *Η σύγχρονη ιατρική θεραπεύει αρρώστιες που κάποτε τις θεωρούσαν ανίατες. Τα αντιβιοτικά θεραπεύουν τις μολύνσεις. Η τύφλωση σε ορισμένες περιπτώσεις θεραπεύεται.* ΦΡ (ειρ.) *κάποιος / κτ. θεραπεύει πάσαν νόσον* και πάσαν μαλακίαν.* **2.** (μτφ.) **α.** διορθώνω ή αντιμετωπίζω κτ.: *Πρέπει να θεραπεύσουμε το κακό* (π.χ. *τρομοκρατία, ναρκωτικά*), *πριν πάρει μεγάλες διαστάσεις. Με τις τροπολογίες θεραπεύονται πολλές ελλείψεις και ασάφειες του νομοσχεδίου. Οι οικονομικές ανάγκες του δήμου δε θεραπεύονται χωρίς γενναία επιχορήγηση.* **β.** ασχολούμαι συστηματικά με την τέχνη, τα γράμματα ή την επιστήμη· καλλιεργώ$_2$, υπηρετώ$_2$. ΦΡ ~ *τις Μούσες**.[λόγ. < αρχ. *θεραπεύω* `υπηρετώ, λατρεύω, γιατρεύω΄] [λόγ. < αρχ. *θέρετρον*]
- **θέριεμα** το [θérjema] O49 : το αποτέλεσμα του θεριεύω: *Το ~ των θάμνων / της επανάστασης / του πόθου.*[*θεριεύ(ω) -μα* με αποβ. του [v] πριν από [m]]
- **θεριεύω** [θerjévo] P5.2α μπ. *θεριεμένος* : (οικ.) μεγαλώνω, δυναμώνω, αναπτύσσομαι πολύ. **α.** (για νεαρό άτομο που βρίσκεται στο στάδιο της ανάπτυξης) γίνομαι ψηλός και γεροδεμένος: *Εσύ θέριεψες παιδί μου, έγινες σωστός άντρας.* **β.** (για φυτό) ψηλώνω ή φουντώνω πολύ: *Θέριεψε ο πλάτανος. Θέριεψαν τα αγριόχορτα και έπνιξαν τα στάχυα.* **γ.** (για στοιχείο της φύσης): *Θεριεύουν τα κύματα / οι φλόγες.* **δ.** (για αφηρ. ουσ.) αποκτώ τόση ένταση ή έκταση, ώστε συνήθ. να γίνεται η ύπαρξή μου φανερή: *Θέριευε ο*

πόθος της λευτεριάς στις καρδιές τους. Θεριεύει το μίσος και μας πνίγει. Θεριεύει η επανάσταση.[θερι(ό) -εύω]

- **θέρμη** [1] η [θέrmi] Ο30 (χωρίς πληθ.) : έντονο ενδιαφέρον, προθυμία που χαρακτηρίζεται από μια έκδηλη ψυχική ένταση: *Ο δάσκαλός του τον υποστήριξε με ~. Μιλούσε με τόση ~ για τα σχέδιά του, ώστε μας συγκίνησε όλους. Προσευχήθηκε με πολλή ~.*[λόγ. < αρχ. *θέρμη*]
- **θερμός -ή -ό** [θermós] Ε1 : **Ι.** (λόγ.) ζεστός. ΑΝΤ ψυχρός: *~ άνεμος. Θερ μό κλίμα.* || *Θερμές χώρες,* τροπικές. *Θερμές πηγές. Θερμά λουτρά.* **ΙΙ.** (μτφ.) **1α.** για πρόσωπο που τα έντονα συναισθήματά του φιλίας και αγάπης εκδηλώνονται με εξίσου έντονο τρόπο. ΑΝΤ ψυχρός: *Είναι τόσο ~ άνθρωπος, που κοντά του δεν αισθάνεται κανείς ξένος.* (λόγ.) ΦΡ *εν θερ μώ,* κάτω από την επίδραση ψυχικής ταραχής, αναστάτωσης. || *~ οπαδός,* αφοσιωμένος ή φανατικός. **β.** για κπ. που έχει έντονες σεξουαλικές επιθυμίες και εκδηλώσεις: *~ άντρας. Θερμή γυναίκα.* **2α.** για θετικό συναίσθημα πολύ έντονο και πολύ έκδηλο: *Θερμή αγάπη / φιλία / πίστη.* **β.** για ενέργεια, εκδήλωση ή κατάσταση που προέρχεται από ένα θετικό συναίσθημα: *Θερμή υποδοχή / ατμόσφαιρα.* ΑΝΤ ψυχρός. *Σου στέλνω τους θερμούς χαιρετισμούς μου / τις θερμές ευχές μου. Θερμά συλλυπητήρια. Θερμά συγχαρητήρια,* εγκάρδια. || *Θερμή παράκληση / προσευχή,* που την υπαγορεύει μια πολύ δυνατή επιθυμία ή ανάγκη. **γ.** που ανήκει σε ένα θερμό άνθρωπο, πολύ συναισθηματικό και εκδηλωτικό: *Θερμή καρδιά / ματιά. Η θερμή αγκαλιά της μάνας.* || *Θερμά δάκρυα,* καυτά, που προέρχονται από μεγάλη λύπη. **3.** που χαρακτηρίζεται από έντονη δραστηριότητα, κίνηση, κυρίως στον πολιτικό ή στον κοινωνικό τομέα: *Ο ~ Μάης / Ιούνιος κτλ. της ελληνικής οικονομίας / διπλωματίας. Οι επόμενοι μήνες προβλέπονται θερμοί για την κυβέρνηση / για τα πανεπιστήμια.* || *Θερμό επεισόδιο,* ένταση που οδηγεί σε σύγκρουση περιορισμένης έκτασης: *Εκφράζονται φόβοι για θερμό επεισόδιο στο Αιγαίο.* || ΦΡ *θερμή (τηλεφωνική) γραμμή (Μόσχας-Ουάσιγκτον),* για άμεση ή επείγουσα επικοινωνία ανάμεσα στις κυβερνήσεις δύο χωρών. || (οικον.) *Θερμό χρήμα,* το

κεφάλαιο. **4.** *Θερμά χρώματα,* το κόκκινο, το κίτρινο και το πορτοκαλί. ΑΝΤ ψυχρά. **θερμά** ΕΠΙΡΡ στη σημ. ΙΙ2: *Δέχομαι κπ. ~. Συγχαίρω / παρακαλώ κπ. ~.*[αρχ. ή λόγ. < αρχ. *θερμός*]

- **θεσπέσιος -α -ο** [θespésios] Ε6 : που είναι εξαιρετικά ωραίος, που έχει ένα χαρακτήρα θεϊκής, υπερκόσμιας τελειότητας: *Θεσπέσια φωνή / μουσική / ομορφιά. Θεσπέσιο άρωμα / θέαμα / πλάσμα.* **θεσπέσια** ΕΠΙΡΡ: *Οι Σειρήνες τραγουδούσαν ~.*[λόγ. < αρχ. *θεσπέσιος*]
- **θετικός -ή -ό** [θetikós] Ε1 : **Ι1α.** που στηρίζεται στην πραγματικότητα, για κτ. που είναι βέβαιο, πραγματικό, για το οποίο δεν υπάρχει αμφιβολία: *Θετική πληροφορία. Θετικό γεγονός. Οι απαντήσεις του ήταν αόριστες, δε μας είπε κάτι θετικό. Θετικές πηγές αναφέρουν ότι Θετικές γνώσεις.* **β.** (για πρόσ.) που σκέφτεται και ενεργεί πάντα με λογική, με ρεαλισμό και με σιγουριά: *Στηρίζομαι στις υποδείξεις / υποσχέσεις του, γιατί είναι ~ άνθρωπος. Το παιδί αυτό έχει θετικό μυαλό, δεν είναι επιπόλαιο.* **γ.** που στηρίζεται στην αντικειμενική γνώση. ΑΝΤ θεωρητικός: *Θετικές επιστήμες,* φυσικές, μαθηματικές, τεχνικές, ιατρικές επιστήμες. *~ επιστήμονας.* || *Θετική φιλοσοφία,* θετικισμός. *~ φιλόσοφος,* θετικιστής. **2α.** που επιβεβαιώνει κτ. ή που συμφωνεί με κτ. ΑΝΤ αρνητικός: *Θετική απάντηση,* καταφατική. *Θετική εισήγηση. Θετική κριτική,* ευνοϊκή. *Η θέση / στάση του απέναντί μας ήταν θετική. Ο προϊστάμενός μου είναι πολύ ~ στο θέμα της προαγωγής μου.* ΦΡ *τον / το έχω θετικό,* είμαι σίγουρος για την υποστήριξη ενός ατόμου ή για την έκβαση μιας υπόθεσης. **β.** (ιατρ.) που διαπιστώνει την ύπαρξη κάποιου στοιχείου για το οποίο γίνεται η έρευνα. ΑΝΤ αρνητικός: *Θετική εξέταση / αντίδραση. Τα αποτελέσματα των εξετάσεων (για φυματίωση, καρκίνο, εγκυμοσύνη κτλ.) είναι θετικά.* || *Αίμα με ρέζους* θετικό,* και για πρόσωπο με θετική αντίδραση: *Αυτός είναι (ρέζους) ~.* **γ.** (ψυχ.) *θετικό συναίσθημα,* π.χ. αγάπη, φιλία, χαρά, ενθουσιασμός κτλ. ΑΝΤ αρνητικός. **3α.** που βοηθάει στην καλή εξέλιξη μιας κατάστασης, διαδικασίας. ΑΝΤ αρνητικός. *Η καθιέρωση της δημοτικής ήταν ένα θετικό βήμα στην πνευματική*

εξέλιξη του τόπου μας. Η παρουσία / πρότασή του είναι πολύ θετική, εποικοδομητική. *Τα αποτελέσματα των διαπραγματεύσεων ήταν θετικά.* **β.** πλεονεκτικός, καλός: *Τα θετικά στοιχεία μιας κατάστασης / ενός έργου.* **ΙΙ1.** (γραμμ.) ~ *βαθμός ενός επιθέτου / επιρρήματος,* που χαρακτηρίζει το ουσιαστικό χωρίς να το συγκρίνει με άλλο, σε αντιδιαστολή με το συγκριτικό και τον υπερθετικό βαθμό, π.χ. καλός, ωραίος, δίκαια κτλ. **2.** (νομ.) *θετικό δίκαιο,* κανόνες δικαίου που ισχύουν σε μια δεδομένη ιστορική στιγμή. ΑΝΤ φυσικό. **3.** ΑΝΤ αρνητικός. **α.** (μαθημ.) που είναι μεγαλύτερος από το μηδέν και που χαρακτηρίζεται με το σύμβολο + *(συν):* ~ *αριθμός. Θετικό μέγεθος / αποτέλεσμα.* || *Θετική φορά,* προς τα δεξιά. **β.** (φυσ.) ~ *ηλεκτρισμός,* τον οποίο έχει ο πυρήνας των ατόμων. *Θετικό φορτίο,* που περιέχει ο πυρήνας των ατόμων. *Θετικό ιόν,* από το οποίο έχουν αφαιρεθεί ηλεκτρόνια. ~ *πόλος,* όπου συγκεντρώνονται τα θετικά φορτία. **γ.** (φωτογρ., ως ουσ.) το *θετικό,* φωτογραφικό είδωλο στο οποίο τα φωτεινά και σκοτεινά σημεία αντιστοιχούν σε εκείνα του αντικειμένου. **δ.** (οικον.) *θετικό κέρδος,* πραγματικό και όχι υποθετικό. *θετική ζημία,* που αφορά το κεφάλαιο και όχι τα διαφυγόντα κέρδη. **θετικά** ΕΠΙΡΡ στις σημ. Ι1α, β, 2α, γ, 3, ΙΙ1, 3: *Δεν μπορώ να σε πληροφορήσω ~. Αυτός ενεργεί πάντα ~. Μου απάντησε ~. Με βοήθησε πολύ ~. Άτομο ~ φορτισμένο.*[λόγ.: Ι1α, β, Ι2α, γ, Ι3, ΙΙ1: αρχ. *θετικός·* Ι1γ, Ι2β, ΙΙ2, ΙΙ3: σημδ. γαλλ. positif και αγγλ. positive]

- **θετικότητα** η [θetikótita] O28 : η ιδιότητα του θετικού: *Η ~ της πληροφορίας,* ακρίβεια. *Δεν μπορώ να σου το πω με ~,* βεβαιότητα.[λόγ. *θετικ(ός) -ότης > -ότητα*]
- **θέωση** η [θéosi] O33 : (φιλοσ.) η ένωση του ανθρώπου με το Θεό. [λόγ. < ελνστ. *θέω(σις) -ση*]
- **θρέφω** [θréfo] **-ομαι** Ρ αόρ. *έθρεψα,* απαρέμφ. *θρέψει,* παθ. αόρ. *θράφη κα,* απαρέμφ. *θραφεί,* μπτ. *θρεμμένος* : (οικ.) **1.** δίνω τροφή σε άνθρωπο ή σε ζώο· τρέφω: *Έθρεψε τα παιδιά της με το γάλα της.* **2.** παρέχω σε κπ. τα μέσα για να επιζήσει· συντηρώ, ταΐζω$_{I2}$, τρέφω: *Έχει να θρέψει άρρωστη μάνα.* **3.** (για καρπό)

ωριμάζω: *Δεν έθρεψε ακόμη το σιτάρι.* **4.** επουλώνομαι, κλείνω: *Θρέφει η πληγή / το τραύμα.*[μσν. *θρέφω* < *τρέφω* με βάση το (αρχ.) συνοπτ. θ. *θρεψ-*]

- **θριαμβευτής** ο [θriamveftís] Ο7 θηλ. **θριαμβεύτρια** [θriamvéftria] Ο27 : αυτός που έχει θριαμβεύσει, που έχει πετύχει περίλαμπρη νίκη: *Ο ~ των εκλογών / της μάχης.* || (ως επίθ.): *~ στρατός. Θριαμβεύτρια ομάδα.*[λόγ. < ελνστ. *θριαμβευτής* < *θριαμβεύω* μτφρδ. (ελνστ.) λατ. triumphator· λόγ. *θριαμβευ(τής) -τρια*]
- **θριαμβευτικός -ή -ό** [θriamveftikós] Ε1 : **1.** που χαρακτηρίζεται ως θρίαμβος: *Θριαμβευτική νίκη / επιτυχία.* **2.** που έχει το χαρακτήρα θριάμβου, που συνοδεύεται από ζωηρές εκδηλώσεις θαυμασμού και επιδοκιμασίας: *Θριαμβευτική είσοδος. Θριαμβευτική υποδοχή,* πανηγυρική. **3.** που ταιριάζει σε θριαμβευτή: *Θριαμβευτικό ύφος.* **θριαμβευτικά** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. < ελνστ. *θριαμβευτικός* < *θριαμβευτής* μτφρδ. (ελνστ.) λατ. triumphalis]
- **θριαμβεύω** [θriamvévo] Ρ5.1α : πετυχαίνω περίλαμπρη νίκη ή επιτυχία, η οποία προκαλεί το γενικό θαυμασμό: *Θριαμβεύει ένα κόμμα στις εκλογές. Θριάμβευσαν οι αθλητές μας στους αγώνες. Θριάμβευσε στις εξετάσεις. Θριάμβευσε στο ρόλο του Άμλετ.* || υπερισχύω, επικρατώ σχεδόν ολοκληρωτικά: *Τελικά το δίκαιο / η αλήθεια θα θριαμβεύσει.*[λόγ. < ελνστ. *θριαμβεύω* < *θρίαμβος* μτφρδ. (ελνστ.) λατ. triumpho]
- **θρίαμβος** ο [θríamvos] Ο19 : **Ι.** περίλαμπρη νίκη ή επιτυχία, η οποία προκαλεί το γενικό θαυμασμό: *Ο ~ του στρατού μας / της εθνικής ομάδας. Η εκλογή του ήταν ένας πραγματικός ~. Ιαχές / κραυγές θριάμβου,* χαράς και ενθουσιασμού για κάποια μεγάλη νίκη. *Ο γύρος του θριάμβου,* ο γύρος του σταδίου τον οποίο κάνει ο νικητής (αθλητής, ομάδα κτλ.) μετά το τέλος του αγώνα. || η σχεδόν ολοκληρωτική υπερίσχυση, επικράτηση: *Ο ~ της επιστήμης / της τεχνολογίας. Ο ~ της αρετής / του χριστιανισμού.* **ΙΙ.** στα ρωμαϊκά χρόνια και αργότερα στο Βυζάντιο, η πανηγυρική είσοδος στην πόλη και η μεγαλόπρεπη πομπή του νικητή στρατηγού και του στρατού του, η οποία αποτελούσε και την ύψιστη τιμή που

μπορούσε να του αποδοθεί: *Ρωμαϊκός ~. Αψίδα του θριάμβου. Ο ~ του Καίσαρα / του Πομπήιου.*[λόγ. < ελνστ. *θρίαμβος*, αρχ. σημ.: `ύμνος στο θεό Διόνυσο΄ σημδ. (ελνστ.) λατ. triumphus]

- **θρυλικός -ή -ό** [θrilikós] E1 : που κινείται στην περιοχή του θρύλου: *Η θρυλική προσωπικότητα του Μεγάλου Αλεξάνδρου.* || που λόγω των εκπληκτικών επιδόσεών του έχει περιβληθεί από μεγάλη αίγλη: *Θρυλικό πρόσωπο. ~ ήρωας. Θρυλικό κατόρθωμα.* [λόγ. *θρύλ(ος) -ικός*]
- **θρύλος** ο [θrílos] O18 : προφορική διήγηση, ως επί το πλείστον επαινετική ή εκπληκτική και θαυμαστή, για πρόσωπα, γεγονότα ή πράγματα του παρελθόντος, τα στοιχεία της οποίας βρίσκονται μεταξύ του μυθικού και του πιθανού: *Ο ~ του μαρμαρωμένου βασιλιά. Η μάχη των Θερμοπυλών ξεφεύγοντας από τα στενά ιστορικά πλαίσια έγινε ~.* || για κτ. ή για κπ. με εκπληκτικές επιδόσεις στον τομέα του, γεγονός που τον έχει περιβάλει με μεγάλη αίγλη· (πρβ. *μύθος*): *Η Γκρέτα Γκάρμπο είναι ένας ~. Το θωρηκτό Αβέρωφ έγινε ~. Ομάδα ~*, συνήθ. για ποδοσφαιρική ομάδα.[λόγ. < ελνστ. *θρῦλος* `φήμη΄, αρχ. σημ.: `θόρυβος΄]

Ι

- **ιαματικός -ή -ό** [iamatikós] Ε1 : (συνήθ. για φυσικά ύδατα) που θεραπεύει, γιατρεύει: *Οι ιαματικές ιδιότητες μιας πηγής. Ιαματικές πηγές. Ιαματικά ύδατα / νερά.* || *Ιαματικά λουτρά.*[λόγ. < ελνστ. *ἰαματικός*]
- **ίαση** η [ίasi] Ο33 : (λόγ., ιατρ.) θεραπεία, αποθεραπεία.[λόγ. < αρχ. *ἴα(σις) -ση*]
- **ιάσιμος -η -ο** [iásimos] Ε5 : (λόγ., ιατρ.) που μπορούμε να τον θεραπεύσουμε· θεραπεύσιμος. ΑΝΤ ανίατος: *Ιάσιμο τραύμα. Ιάσιμη ασθένεια.*[λόγ. < αρχ. *ἰάσιμος*]
- **ιδανίκευση** η [iδaníkefsi] Ο33 : (λόγ.) η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του ιδανικεύω· εξιδανίκευση. [λόγ. *ιδανικεύ(ω) -σις* > *-ση*]
- **ιδανικεύω** [iδanikévo] **-ομαι** Ρ5.1 : (λόγ.) αποδίδω σε κτ. ιδανική υπόσταση· εξιδανικεύω. [λόγ. *ιδανικ(όν) -εύω* μτφρδ. γαλλ. idéaliser]
- **ιδανικό** το [iδanikó] Ο38 : ο υψηλός και τελικός στόχος στον οποίο αποβλέπουν και τείνουν οι ελπίδες και οι ενέργειες ενός ατόμου ή συνόλου: *Η ειρήνη είναι το ~ όλης της ανθρωπότητας. Άνθρωπος με / χωρίς ιδανικά. Τα ιδανικά των νέων. Το ~ της Ελευθερίας / της Δικαιοσύνης / του ανθρωπισμού. Έχω / υπηρετώ / προδίδω ένα ~. Πιστεύω σε ένα ~. Θυσιάζομαι για ένα ~. Ιδανικά δανεισμένα, οσοδήποτε υψηλά κι αν είναι, δε συγκινούν.*[λόγ. ουσιαστικοπ. ουδ. του επιθ. *ιδανικός* σημδ. γαλλ. idéal, γερμ. Ideal < λατ. idealis `ιδανικός΄ < αρχ. *ἰδέ(α) -alis*]
- **ιδανικός -ή -ό** [iδanikós] Ε1 : **1α.** για κτ. που υπάρχει μόνο ως ιδέα, που το αντιλαμβανόμαστε μόνο με το νου και όχι με τις αισθήσεις· ιδεατός: *Η ιδανική πολιτεία του Πλάτωνα.* **β.** σε αντίθεση προς το *αισθησιακός, σαρκικός·* (πρβ. *πλατωνικός*): *~ έρωτας. Ιδανική αγάπη.* **γ.** που βρίσκεται στο ανώτατο επίπεδο τελειότητας· ιδεώδης, τέλειος: *~ τύπος ανθρώπου. ~ χαρακτήρας. Ιδανική ομορφιά. Ιδανικές συνθήκες. ~ συνδυασμός χρωμάτων.* || (ως ουσ.) το *ιδανικό*.* **2.** (ειδ., φυσ.) *ιδανικά αέρια,* που ακολουθούν επακριβώς ορισμένους φυσικούς νόμους· τέλεια αέρια. || (ιατρ.) *ιδανικοί δίδυμοι*.* **ιδανικά** & (λόγ.) **ιδανικώς** ΕΠΙΡΡ στη

σημ. 1.[λόγ. < ελνστ. *ἰδανικός* `που υπάρχει στην ιδέα ή σαν ιδέα΄ & σημδ. γαλλ. idéal (δες στο *ιδανικό*)· λόγ. *ιδανικ(ός) -ώς*]

- **ιδανικότητα** η [iδanikótita] O28 : η ιδιότητα, η κατάσταση του ιδανικού, εκείνου που είναι ή εκφράζει κτ. το ιδανικό.[λόγ. *ιδανικ(όν) -ότης* > *-ότητα* μτφρδ. γαλλ. idéalité, γερμ. Idealität]
- **ιδανισμός** ο [iδanizmós] O17 : (στην αισθητική) η επιδίωξη του ιδανικού, η τάση για εξύψωση και εξιδανίκευση της πραγματικότητας στην τέχνη· (πρβ. *ιδεαλισμός*).[λόγ. *ιδαν(ικόν) -ισμός* μτφρδ. γαλλ. idéalisme, γερμ. Idea lismus < idéal-, Ideal- = *ιδαν(ικός)* -isme, -ismus = *-ισμός*]
- **ιδεώδες** το [iδeόδes] *Ο* (βλ. E11) : (πρβ. *ιδανικό*). **α.** ό,τι υπάρχει ως ιδέα και νοείται ως έκφραση της απόλυτης, ύψιστης τελειότητας· ιδανικό: *Το ~ της αντρικής ομορφιάς αποδιδόταν με τις παραστάσεις του Απόλλωνα.* **β.** το ύψιστο όριο τελείωσης, ο υπέρτατος στόχος προς τον οποίο τείνει κτ.: *Το ~ της δημοκρατίας είναι η ελευθερία και η ανάδειξη του ατόμου.* **γ.** (συνήθ. πληθ.) ύψιστες ηθικές ιδέες και αρχές: *Θυσίασαν τη ζωή τους για τα ιδεώδη του ελληνισμού.*[λόγ. ουσιαστικοπ. ουδ. του επιθ. *ιδεώδης* σημδ. γαλλ. idéal, γερμ. Ideal]
- **ιδεώδης -ης -ες** [iδeόδis] E11 : που βρίσκεται στο ανώτατο επίπεδο τελειότητας· ιδανικός, τέλειος: *~ χαρακτήρας. ~ ομορφιά. ~ συνδυασμός χρωμάτων.* || (ως ουσ.) το *ιδεώδες**.[λόγ. *ιδέ(α) -ώδης* μτφρδ. γαλλ. idéal, γερμ. idealer, ideal-]
- **ιδιαίτερος -η -ο** [iδiéteros] E5 θηλ. και *ιδιαιτέρα* στη σημ. 4α : **1.** που ανήκει αποκλειστικά και μόνο σε κπ. ή σε κτ. ΑΝΤ κοινός: *Ιδιαίτερο γνώρισμα / χαρακτηριστικό. Τα ιδιαίτερα προβλήματα μιας κοινωνίας. Ιδιαίτεροι λόγοι. Ιδιαίτερες αιτίες.* || *Ιδιαίτερη πατρίδα**. **2.** που απευθύνεται αποκλειστικά και μόνο σε κπ. ή σε κτ. και σε μεγαλύτερη ένταση· ξεχωριστός: *Δίνω ιδιαίτερη προσοχή σε κτ. Δείχνω ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Αποδίδω ιδιαίτερη σημασία. Έδειχνε κάποια ιδιαίτερη αγάπη για το μικρότερό της γιο. Ιδιαίτερη αδυναμία /*

προτίμηση. || *Ιδιαίτερο μάθημα* και ως ουσ. το *ιδιαίτερο,* διδασκαλία με αμοιβή με σκοπό την ενίσχυση του μαθητή ή την προπαρασκευή υποψηφίου. **3.** που γίνεται ή υπάρχει αποκλειστικά και μόνο για κτ.· χωριστός: *Τα αιτήματά τους εκτέθηκαν το καθένα σε ιδιαίτερο υπόμνημα. Το πρόβλημα συζητήθηκε σε ιδιαίτερη συνεδρίαση. Τα αυστηρώς επιστημονικά του άρθρα δημοσιεύτηκαν σε ιδιαίτερο τόμο.* || προσωπικός: *~ γραμματέας. Ιδιαίτερο γραφείο* (βλ. και σημ. 4). **4.** (ως ουσ.) **α.** ο *ιδιαίτερος,* θηλ. *ιδιαιτέρα,* ο προσωπικός γραμματέας: *Ο ~ του κ. Υπουργού. Η ιδιαιτέρα του διευθυντή.* **β.** το *ιδιαίτερο,* για χώρο (γραφείο, δωμάτιο κτλ.) που προορίζεται για προσωπική, ιδιωτική χρήση: *Αποσύρθηκε στο ιδιαίτερο.* || (πληθ.) οι προσωπικές, ιδιωτικές υποθέσεις, ζητήματα κτλ.: *Μην ανακατεύεσαι στα ιδιαίτερά μου. Έχω κάτι ιδιαίτερο να σου πω,* κάτι που αφορά μόνο εμάς ή που θέλω να μείνει μεταξύ μας. **ιδιαίτερα** & (λόγ.) **ιδιαιτέρως** ΕΠΙΡΡ χωριστά και περισσότερο: *Απευθύνομαι σε όλους, ~ όμως σ΄ εσένα. Ασχολήθηκε με όλα τα είδη του λόγου και ~ με το χρονογράφημα·* (πρβ. *ιδίως*). || πολύ, εξαιρετικά: *~ εύστοχες παρατηρήσεις.* || προσωπικά: *Το συμβάν με αφορά ιδιαιτέρως.*[λόγ.: 1, 2: αρχ. *ἰδιαίτερος·* 3: σημδ. γαλλ. particulier· 4: σημδ. γαλλ. secrétaire particulier, particulière· λόγ. *ιδιαίτερ(ος) -ως*]

- **ιδιαιτερότητα** η [iδieterótita] O28 : η ιδιότητα του ιδιαίτερου, του ξεχωριστού και μοναδικού, η ύπαρξη ιδιαίτερων, ξεχωριστών και μοναδικών χαρακτηριστικών: *Η ~ μιας κατάστασης / ενός προβλήματος. Σε τίποτα δεν εξυπηρετούν λύσεις ξενόφερτες που αγνοούν τις ιδιαιτερότητες της ελληνικής κοινωνίας.*[λόγ. *ιδιαίτερ(ος) -ότης* > *-ότητα*]
- **ιδιοφυής -ής -ές** [iδiofiís] E10 : **α.** (για πρόσ.) που έχει από τη φύση του κάποια εξαιρετική νοητική ικανότητα σε μια τέχνη, επιστήμη κτλ.· (πρβ. *μεγαλοφυής*): *~ καλλιτέχνης / μαθηματικός / πολιτικός.* **β.** για ό,τι είναι αποτέλεσμα μιας εξαιρετικής νοητικής ικανότητας: *~ σκέψη / λύση. Ιδιοφυές σχέδιο.*[λόγ. < ελνστ. *ἰδιοφυής* `που έχει ιδιαίτερο φυσικό΄]

- **ιδιοφυΐα** η [iδiofiía] O25 : η ιδιότητα του ιδιοφυούς, η εξαιρετική νοητική ικανότητα σε μια τέχνη, επιστήμη κτλ.· (πρβ. *μεγαλοφυΐα*). || (για άνθρ. ιδιοφυή): *Είναι ~ στα μαθηματικά.*[λόγ. *ιδιοφυ(ής) -ία*]
- **ιδρύω** [iδrío] **-ομαι** P9 : κάνω ό,τι είναι απαραίτητο για να αρχίσει να υπάρχει κτ., να πάρει υπόσταση· δημιουργώ κτ. από την αρχή, θέτω τις βάσεις για να υπάρξει. **α.** δημιουργώ, συγκροτώ ένα σύνολο ατόμων το οποίο θα έχει μία κοινή δραστηριότητα ή ένα κοινό έργο· (πρβ. *συγκρο τώ, οργανώνω*): *~ σύλλογο / εταιφεία / κόμμα. Συμφώνησαν να ιδρύσουν σωματείο. Η πρώτη εργατική συνομοσπονδία ιδρύθηκε το 1886 στην Αμερική. Ιδρύεται επαγγελματικός σύλλογος με την επωνυμία Λίγο πριν από τις εκλογές ιδρύθηκε νέο κόμμα.* **β.** δημιουργώ μια υπηρεσία, έναν οργανισμό κτλ.: *~ σχολείο / νοσοκομείο / υπηρεσία. Ο Καποδίστριας ίδρυσε το πρώτο Ελληνικό Πανεπιστήμιο. Το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης ιδρύθηκε το 1926 με διάταγμα της τότε ελληνικής κυβέρνησης. ~ επιχείρηση / τράπεζα / εκδοτικό οργανισμό / εφημερίδα. Ο Άγιος Αθανάσιος ίδρυσε τη μονή της Μεγίστης Λαύρας. || Νέα κράτη ιδρύθηκαν στα ερείπια της παλιάς Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. || Ήθελε να ιδρύσει δική του θρησκεία.* **γ.** παίρνω την πρωτοβουλία για να κατασκευαστεί ένα οικοδόμημα· (πρβ. *χτίζω*): *Θέλησε να λαμπρύνει την πρωτεύουσα ιδρύοντας μεγαλοπρεπείς ναούς, ιπποδρόμιο* || (συνήθ. παθ.) κατασκευάζομαι, οικοδομούμαι: *Ο ναός ιδρύθηκε τον πέμπτο αι. μ.Χ. Το πρόβλημα είναι σε ποια περιοχή θα ιδρυθεί το νέο εργοστάσιο.* **δ.** δημιουργώ από την αρχή έναν οικισμό, μια πόλη κτλ.: *Ο Μέγας Αλέξανδρος ίδρυσε πολλές νέες πόλεις στις οποίες και έδωσε το όνομά του. Η Κωνσταντινούπολη ιδρύθηκε από το Μέγα Κωνσταντίνο. Ο οικισμός ιδρύθηκε από πρόσφυγες της Μικράς Ασίας.*[λόγ.: γ, δ: ενεργ. < αρχ. *ἱδρύομαι* (μέσο, παθ.), αρχ. *ἱδρύω* `τοποθετώ κπ. σε ένα μέρος΄· α, β: σημδ. γαλλ. fonder]
- **ικανοποίηση** η [ikanopíisi] O33 : το αποτέλεσμα του ικανοποιώ. **α.** το συναίσθημα της έντονης ευαρέσκειας, ευχαρίστησης, που νιώθει κάποιος, επειδή πραγματοποιήθηκε κάποια επιθυμία ή επιδίωξή του. ΑΝΤ απογοήτευση: *Νιώθω /*

αισθάνομαι ~. **β.** η πραγματοποίηση επιθυμίας ή επιδίωξης, η εκπλήρωση ανάγκης: ~ *μιας περιέργειας / μιας ανάγκης / μιας απαίτησης.* **γ.** η επανόρθωση προσβολής ή ηθικής ζημίας από τον υπαίτιο: *Ζητώ* ~.[λόγ. *ικανοποιη- (ικανοποιώ) -σις* > *-ση*]

- **ικανοποιητικός -ή -ό** [ikanopiitikós] Ε1 : που ικανοποιεί ή μπορεί να ικανοποιήσει: **α.** (για πράξη, αποτέλεσμα): *Ικανοποιητική απάντηση / απόδοση / επίδοση.* **β.** (για παροχή): ~ *μισθός. Ικανοποιητική αμοιβή.* **ικανοποιητικά** & (λόγ.) **ικανοποιητικώς** ΕΠΙΡΡ με τρόπο ή σε ποσότητα που ικανοποιεί.[λόγ. *ικανοποιη- (ικανοποιώ) -τικός*· λόγ. *ικανοποιητικ(ός) -ώς*]
- **ικανοποιώ** [ikanopió] **-ούμαι** Ρ10.9 : **1.** κάνω κπ. να νιώσει έντονη ευαρέσκεια, ευχαρίστηση, πραγματοποιώντας κτ. που επιθυμούσε ή επιδίω κε. ΑΝΤ δυσαρεστώ: *Μόνο η παραδειγματική τιμωρία των ενόχων θα ικανοποιήσει την κοινή γνώμη.* || *Και ο πιο δύσκολος πελάτης έμενε ικανοποιημένος με την ευγένεια και την προθυμία των υπαλλήλων. Δεν είμαι αρκετά ικανοποιημένος από την απάντησή σας.* **2.** πραγματοποιώ κτ. το οποίο αποτελεί ανάγκη, επιθυμία, επιδίωξη· ανταποκρίνομαι με επιτυχία σε κτ.: *Η παραγωγή δεν ήταν αρκετή για να ικανοποιήσει την αυξημένη ζήτηση. Είμαι πρόθυμος να ικανοποιήσω κάθε απαίτησή σας.*[λόγ. < μσν. *ικανοποιώ* < *ικαν(όν) + -ποιώ* μτφρδ. λατ. satisfacio]
- **ικανός -ή -ό** [ikanós] Ε1 : **1.** (για πρόσ.) που μπορεί να κάνει κτ., να πετύχει ένα αποτέλεσμα ή στόχο, επειδή έχει κάποια δύναμη, προσόν κτλ. ΑΝΤ ανίκανος. **α.** *Είμαι* ~ *να*, μπορώ: *Δε νομίζω ότι είστε ικανοί να αντιμετωπίσετε μόνοι σας τέτοιες δυσκολίες. Είναι* ~ *να λύσει οποιοδήποτε πρόβλημα. Έχω / θεωρώ κπ. ικανό να* || *Η υγειονομική επιτροπή τον έκρινε ικανό για εργασία.* || (ειδ. στρατ.) ικανός να στρατευτεί, υγιής και αρτιμελής· (πρβ. *στρατεύσιμος*). **β.** για κπ. που μπορεί να κάνει κτ. το οποίο ξεπερνά τα όρια του κανονικού ή συνηθισμένου· άξιος: *Ήταν ικανή να πει τα μεγαλύτερα ψέματα, χωρίς ντροπή.* || (ειρ.): *Είναι* ~ *να πιστέψει οποιονδήποτε.* (έκφρ.) ~ *για όλα*, ως χαρακτηρισμός προσώπου που ενεργεί χωρίς δισταγμούς ή ηθικούς ενδοιασμούς· (πρβ. *παράτολμος, αδίστακτος*). **γ.** που μπορεί να ανταποκρίνεται

με επιτυχία στις απαιτήσεις μιας ιδιότητάς του· άξιος: ~ *δικηγόρος / τεχνίτης. Βράβευσαν τους ικανότερους μαθητές.* ~ *πολιτικός / διπλωμάτης.* || γενικά για κπ. που μπορεί να πετυχαίνει σκοπούς: ~ *άνθρωπος.* **2α.** (για συνθήκες, προϋποθέσεις) επαρκής: *Ικανή συνθήκη,* αυτή που, εφόσον υπάρχει και η αναγκαία (προς την οποία και αντιδιαστέλλεται), προκαλεί οπωσδήποτε κτ.: *Αναγκαίες και ικανές συνθήκες.* **β.** αρκετά ισχυρός, ώστε να έχει ένα ορισμένο αποτέλεσμα: *Επιχειρήματα ικανά να πείσουν και τον πιο δύσπιστο. Μια πολιτική συμμαχία ικανή να διεκδικήσει την εξουσία.* **γ.** (για μεγέθη) αρκετά πολύς, μεγάλος, ώστε να γίνει κτ.: ~ *αριθμός / χρόνος. Αύξηση της αμοιβής εργασίας σε ποσοστό ικανό να αντισταθμίσει την άνοδο του τιμάριθμου.*[λόγ. < αρχ. *ἱκανός*]

- **ικανότητα** η [ikanótita] Ο28 : **1.** (για πρόσ.) η ιδιότητα την οποία έχει κάποιος, από τη φύση του ή από το χαρακτήρα του, να πετυχαίνει ένα αποτέλεσμα ή στόχο· (πρβ. *δυνατότητα*): *Επίκτητη / έμφυτη / εξαιρετική / σπάνια / ιδιαίτερη* ~. *Αναγνωρισμένη / αμφισβητούμενη / αμφίβολη* ~. *Πνευματική* ~. *Άνθρωπος προικισμένος με πολλές ικανότητες. Καλλιεργώ / αναπτύσσω μια* ~. *Διοικητικές / οργανωτικές / ρητορικές / διπλωματικές ικανότητες. Κάνω επίδειξη των ικανοτήτων μου. Έχω την* ~ *να κάνω* κτ., μπορώ, είμαι ικανός να **2.** το πόσο, σε ποιο βαθμό ή σε ποια έκταση, μπορεί κάποιος να κάνει κτ. με επιτυχία: *Η επενδυτική* ~ *του δημόσιου τομέα,* δυναμικότητα. *Η αγοραστική* ~ *των εργαζομένων,* δύναμη. *Η αμυντική* ~ *της χώρας μας,* δύναμη, ισχύς. **3.** ο βαθμός της ιδιότητας ενός σώματος να προκαλεί ένα φαινόμενο· δύναμη, ισχύς: *Φακός με μεγάλη μεγεθυντική* ~.[λόγ. < αρχ. *ἱκανότης,* αιτ. *-ητα*]
- **ισάξιος -α -ο** [isáksios] Ε6 : (συνήθ. για πρόσ.) που έχει την ίδια (μεγάλη) αξία με άλλον· αντάξιος, εφάμιλλος: *Κανένας δεν ήταν ισάξιός του ούτε στην τόλμη ούτε στη σύνεση. Ισάξιοι αντίπαλοι.* **ισάξια** ΕΠΙΡΡ: *Αγωνίστηκαν* ~.[λόγ. < ελνστ. *ἰσάξιος*]
- **ισονομία** η [isonomía] Ο25 : (δίκ.) η ισότητα των πολιτών ως προς τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους· ισότητα· (πρβ. *ισοπολιτεία*): *Η απονομή τίτλων ευγένειας ή διάκρισης*

αποτελεί παραβίαση της αρχής της ισονομίας.[λόγ. < αρχ. *ἰσονομία* `ισότητα πολιτικών δικαιωμάτων΄ (περίπου αντίστοιχο του σημερινού όρου *δημοκρατία*)]

- **ισοπολιτεία** η [isopolitía] O25 : (δίκ.) η ισότητα των πολιτών απέναντι στους νόμους· (πρβ. *ισονομία*): *Σύμφωνα με την αρχή της ισοπολιτείας οι νόμοι έχουν την ίδια ισχύ για όλους, ανεξάρτητα από την κοινωνική, οικονομική κτλ. θέση του προσώπου που προστατεύουν ή τιμωρούν. Καθεστώς ισονομίας και ισοπολιτείας.*[λόγ. < αρχ. *ἰσοπολιτεία* `ισότητα πολιτικών δικαιωμάτων΄ (ιδ. με βάση συνθήκη ανάμεσα σε δύο πόλεις)]
- **ισορροπημένος -η -ο** [isoropiménos] E3 μπ. του *ισορροπώ* : (για πρόσ. ή σκέψη) που έχει διανοητική ισορροπία· λογικός, μετρημένος. ΑΝΤ ανισόρροπος: *~ άνθρωπος. Ισορροπημένα λόγια. Ισορροπημένες κουβέντες.* **ισορροπημένα** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. μπ. του ρ. *ισορροπώ* μτφρδ. γαλλ. *équilibré*]
- **ισορρόπηση** η [isorópisi] O33 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του ισορροπώ· επίτευξη ή αποκατάσταση ισορροπίας· εξισορρόπηση, ισορροπία.[λόγ. *ισορροπη- (ισορροπώ) -σις* > *-ση*]
- **ισορροπητικός -ή -ό** [isoropitikós] E1 : που επιφέρει ισορρόπηση, που εξισορροπεί· εξισορροπητικός: *Οι ισορροπητικοί μηχανισμοί της ελεύθερης οικονομίας.*[λόγ. *ισορροπη- (ισορροπώ) -τικός*]
- **ισορροπία** η [isoropía] O25 : **1.** (φυσ.) η κατάσταση υλικού σώματος ή μηχανικού συστήματος, το οποίο, κάτω από την επίδραση δυνάμεων που εξουδετερώνονται αμοιβαία, παραμένει στην ίδια θέση ή διάταξη: *~ ζυγού. Ευσταθής ~*, όταν οποιαδήποτε μεταβολή προκαλεί την εμφάνιση νέων δυνάμεων οι οποίες τείνουν να αποκαταστήσουν την προηγούμενη κατάσταση. *Ασταθής ~. Αδιάφορη ~. Στατιστική ~.* **2.** για οποιαδήποτε άλλη κατάσταση κατά την οποία δύο ή περισσότερα αίτια ή παράγοντες εξουδετερώνονται αμοιβαία, ώστε να μην εκδηλώνεται καμία τάση για μεταβολή της: *Στατιστική ~ ενός πληθυσμού*, όταν το ποσοστό των θανάτων είναι ίσο με το ποσοστό των γεννήσεων. *Πολιτική ~*, όταν αντιτιθέμενες πολιτικές τάσεις και

ρεύματα αλληλοεξουδετερώνονται, ώστε να μη μεταβάλλεται η πολιτική κατάσταση. *Οικονομική ~. Οικολογική ~. Αποκαθιστώ / ανατρέπω μια ~. Αποκατάσταση / ανατροπή ισορροπιών. Οποιαδήποτε διαταραχή των ήδη εύθραυστων ισορροπιών μπορεί να προκαλέσει ακόμα και ένοπλη σύρραξη.* (έκφρ.) *~ τρόμου**. **3.** το σύνολο των εντυπώσεων και των αισθημάτων που προκαλούν μια σειρά αντανακλαστικών κινήσεων, για να διατηρείται το σώμα μας σε μια όρθια στάση: *Χάνω την ~ μου. Το αίσθημα της ισορροπίας.* || (ειδ. γυμν.) για οποιαδήποτε θέση του σώματος κατά την οποία η επιφάνεια στήριξής του περιορίζεται στο ελάχιστο: *Ασκήσεις ισορροπίας. Κάνω ~.* **4.** ομαλή και υγιής κατάσταση του νου. ΑΝΤ ανισορροπία: *Διανοητική / πνευματική / ψυχική ~. ~ του νου.*[λόγ. < αρχ. *ἰσορροπία*]

- **ισότητα** η [isótita] O28 : η σχέση μεταξύ ίσων. ΑΝΤ ανισότητα. **1.** (μαθημ.) η σχέση μεταξύ ίσων αριθμών ή μεγεθών και η γραφική παράσταση μιας τέτοιας σχέσης: *Σύμβολο / σημείο της ισότητας,* το γραφικό σύμβολο =, το ίσον. *Αληθής / ψευδής ~. Αλγεβρική ~. Επαληθεύω μια ~. Ισοδύναμες ισότητες,* όταν η μία προκύπτει από την άλλη. **2.** η έλλειψη οποιασδήποτε διαφοράς μεταξύ ανθρώπων, σε ό,τι αφορά τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους: *Πολιτική / κοινωνική ~* · (πρβ. *ισονομία*). *Η ~ των δύο φύλων. «Ελευθερία, Ισότητα, Αδελφοσύνη»,* το σύνθημα της Γαλλικής Επανάστασης. *Η ελευθερία δεν εξασφαλίζεται χωρίς την ~.*[λόγ. < αρχ. *ἰσότης,* αιτ. -ητα]
- **ισοτιμία** η [isotimía] O25 : η σχέση μεταξύ ισοτίμων. **α.** ισότητα ως προς την ηθική αξία: *~ αξιωμάτων / τίτλων.* **β.** ισότητα σε δικαιώματα, υποχρεώσεις κτλ.: *Ο νόμος καθιερώνει την ~ ανδρών και γυναικών.* **γ.** (ειδ. οικον.) η σχέση της ονομαστικής αξίας ενός νομίσματος προς το νόμισμα άλλης χώρας: *Η ~ της δραχμής προς το δολάριο.*[λόγ. < ελνστ. *ἰσοτιμία,* αρχ. σημ.: `ισότητα προνομίων΄]
- **ισότιμος -η -ο** [isótimos] E5 : **1α.** που έχει ίση ή ίδια ηθική αξία, κύρος κτλ. με άλλον: *Ισότιμη θέση. Ισότιμο αξίωμα. Οι υποψήφιοι πρέπει να έχουν πτυχίο δημόσιας τεχνικής σχολής ή άλλου ισότιμου εκπαιδευτικού ιδρύματος.* **β.** που έχει ίσα ή ίδια

δικαιώματα, υποχρεώσεις κτλ. με άλλον: *Οι γυναίκες είναι ισότιμες με τους άντρες.* || *Ισότιμη συμμετοχή.* **2.** που έχει ίση αξία με άλλον: *Ισότιμα νομίσματα / χρεόγραφα.* **ισότιμα** ΕΠΙΡΡ με ίσα δικαιώματα, χωρίς διακρίσεις: *Στη συζήτηση θα συμμετάσχουν ~ οι εκπρόσωποι όλων των κομμάτων.*[λόγ. < ελνστ. *ἰσότιμος*]

Κ

- **καθάριος -α -ο** [kaθárjos] E4 : (λαϊκότρ., λογοτ.) καθαρός. **1.** διάφανος, διαυγής: *~ ουρανός*, ανέφελος. *Καθάριο νερό*. **2.** (μτφ.) που φανερώνει αγνότητα, ηθική καθαρότητα: *Καθάριο βλέμμα / πρόσωπο*. **καθάρια** ΕΠΙΡΡ.[ελνστ. *καθάριος* με συνίζ. για αποφυγή της χασμ. (αρχ. *καθάρειος*)]
- **καθαριότητα** η [kaθariótita] O28 : **1.** η ιδιότητα του καθαρού, η έλλειψη βρομιάς: *Σπίτι που λάμπει / αστράφτει από ~ και τάξη. Η ~ του σώματος. Η σωματική ~. Η ~ των ρούχων / του περιβάλλοντος. Αγαπάτε την ~. Πρέπει να τηρούνται οι βασικοί κανόνες της καθαριότητας. Απαστράπτουσα ~*, πολύ μεγάλη. (γνωμ.) *η ~ είναι μισή αρχοντιά*, για να τονιστεί η αξία της καθαριότητας. **2.** η διαδικασία με την οποία καθαρίζουμε κτ., συνήθ. τους χώρους του σπιτιού, το καθάρισμα: *Η ~ του σπιτιού μού παίρνει πολύ χρόνο. Σήμερα έχω ~. Μην κάνεις πολλές καθαριότητες, γιατί θα κουραστείς. Υπηρεσία καθαριότητας του δήμου*.[λόγ. < ελνστ. *καθαριότης*, αιτ. *-ητα* (αρχ. *καθαρειότης*)]
- **καθαρός -ή -ό** [kaθarós] E1 λόγ. θηλ. και *καθαρά* : **Ι1α$_1$**. που στην επιφάνειά του δεν υπάρχει σκόνη ή υπολείμματα από λιπαρές ή άλλες ουσίες, που να αλλοιώνουν την όψη του ή και να αναδίδουν δυσάρεστη οσμή. ΑΝΤ βρόμικος: *Καθαρά χέρια / πόδια. Τα σεντόνια είναι καθα ρά, δε θέλουν πλύσιμο. Έβαλε καθαρά ρούχα. Το σπίτι είναι καθαρό, δε χρει ά ζεται σκούπισμα / σφουγγάρισμα. Πρέπει να διατηρούμε τις ακτές και τις θάλασσες καθαρές.* || (εκκλ.) *Καθαρή / Καθαρά Δευτέρα*. Καθα ρή / Καθαρά Εβδομάδα*.* **α$_2$**. *Καθαρό τετράδιο / γραπτό*, χωρίς μουντζούρες, πρόχειρες σημειώσεις, διορθώσεις κτλ. || (ως ουσ.) στην έκφραση *γράφω κτ. στο καθαρό*, το ξαναγράφω χωρίς διορθώσεις· ΑΝΤ έκφρ. *γράφω στο πρόχειρο*. **β$_1$**. που δεν περιέχει ξένες ουσίες ή από το οποίο έχουν αφαιρεθεί οι άχρηστες ουσίες: *Καθαρό χρυσάφι / πετρέλαιο / οινόπνευμα. Καθαρό νερό*, χωρίς παθογόνα μικρόβια ή άλλες ουσίες που θολώνουν τη διαύγειά του. ΑΝΤ βρόμικο, θολό. || *~ ουρανός*, χωρίς σύννεφα

και στην ΠΑΡ ~ *ουρανός* αστραπές δε φοβάται.* || *Καθαρή φυλή / ράτσα,* χωρίς επιμειξίες. **β2.** για κτ. που δεν περιέχει παθολογικά στοιχεία ή που δεν παρουσιάζει παθολογικές αλλοιώσεις: *Το αίμα / το συκώτι είναι καθαρό.* || *Η ακτινογραφία είναι καθαρή,* δεν έχει παθολογικά ευρήματα. **β3.** (προφ.) για άτομο που έχει αποτοξινωθεί, που δεν κάνει χρήση ναρκωτικών. **γ.** για ήχο ή για εικόνα που είναι απόλυτα ευκρινής: *Έχει καθαρή φωνή / άρθρωση. Η φωτογραφία είναι πολύ καθαρή.* ΑΝΤ θαμπή. *Η τηλεόραση έχει καθαρή εικόνα.* ΑΝΤ θολή. || ευανάγνωστος: ~ *γραφικός χαρακτήρας. Καθαρό γράψιμο.* || (μτφ.): *Καθαρή σκέψη / καθαρό μυαλό,* πνευματική διαύγεια και οξύτητα: *Τις πρωινές ώρες το μυαλό είναι καθαρό. Είναι καθαρό μυαλό,* είναι ευφυής. **2.** που δεν προκαλεί ρύπανση, που δε λερώνει: *Ο άνεμος είναι μια καθαρή πηγή ενέργειας. Καθαρά αυτοκίνητα,* που κινούνται με καύσιμα που δε ρυπαίνουν την ατμόσφαιρα. || *καθαρή δουλειά:* α. που γίνεται χωρίς να λερώνεται ο εργαζόμενος ή το περιβάλλον του. ΑΝΤ βρόμικη. β. που γίνεται με τάξη και επιμέλεια. **3.** που φροντίζει για την καθαριότητα τη δική του και του περιβάλλοντος, όπου ζει. ΑΝΤ βρόμικος: *Είναι πολύ καθαρή γυναίκα, το σπίτι της λάμπει. Είναι καθαρό παιδί, δε λερώνεται ποτέ.* **ΙΙ.** (μτφ.) **1.** ΑΝΤ βρόμικος. **α.** για άτομο ηθικά άψογο, που συμπεριφέρεται και ενεργεί με εντιμότητα και αγνότητα: *Αυτός ο άνθρωπος δε μου φαίνεται πολύ ~.* || *Έχω τη συνείδησή μου καθαρή,* δεν έχω τύψεις. *Έχει καθαρή καρδιά,* αγνή. *Το βλέμμα του / το πρόσωπό του είναι καθαρό,* δείχνει ειλικρίνεια και τιμιότητα. (έκφρ.) *βγαίνω ~,* αποδεικνύεται η αθωότητά μου. *κούτελο / μέτωπο καθαρό: Δε δέχομαι να με σπιλώνουν· θέλω να έχω το μέτωπό μου καθαρό.* **β.** για κτ. που έγινε σύμφωνα με τους νόμους και με το ηθικό δίκαιο: *Καθαροί λογαριασμοί. Καθαρές δουλειές. Αυτή η υπόθεση μου βρομάει, δεν είναι καθόλου καθαρή.* || *Καθαρό ποινικό μητρώο,* χωρίς καταδίκες· ΣΥΝ λευκό. ΑΝΤ βεβαρυμένο. ΦΡ *έχω καθαρά χέρια,* είμαι τίμιος, δεν έχω κλέψει, δεν έχω κάνει καταχρήσεις. *τη βγάζω καθαρή,* καταφέρνω να αποφύγω τις δυσάρεστες συνέπειες κάποιας ενέργειάς μου. **2.** που απομένει αφού αφαιρεθεί το

επιπλέον. ΑΝΤ μεικτός: *Καθαρό εισόδημα / κέρδος*, από τα οποία έχουν αφαιρεθεί κρατήσεις, έξοδα κτλ. *Καθαρό βάρος*, χωρίς το απόβαρο. *Το διαμέρισμα είναι 100 τ.μ. καθαρά*, χωρίς τους κοινόχρηστους χώρους. **3α$_1$.** που είναι σαφής, απερίφραστος: *Η προειδοποίηση ήταν καθαρή. Αυτή είναι η καθαρή αλήθεια*, χωρίς αποσιωπήσεις ή παραποιήσεις. *Για να πω την καθαρή αλήθεια*, για να είμαι ειλικρινής. **α$_2$.** που δεν επιδέχεται αμφισβήτηση: *Η ποδοσφαιρική ομάδα πέτυχε καθαρή νίκη. Το αποτέλεσμα των εκλογών είναι καθαρό. Καθαρό πέναλτι.* || *Καθαροί τίτλοι (ιδιοκτησίας)*, που αποδεικνύονται από έγκυρα και ισχυρά έγγραφα. **β.** για κτ. που η φύση του, η ουσία του δεν έχει αλλοιωθεί με στοιχεία ξένα ή αντίθετα με αυτό: *Η καθαρή ευτυχία δε βρίσκεται πουθενά.* || (επιτατικά) σκέτος$_2$: *Αυτό που έκανε είναι καθαρή βλακεία / τρέλα / απάτη. Σώθηκε από καθαρή τύχη.* **4.** που δεν αποσκοπεί σε πρακτικές εφαρμογές: *Καθαρή έρευνα / θεωρία. Καθαρά μαθηματικά.* ΑΝΤ εφαρμοσμένα. **5.** λιτός και άρτιος από αισθητική άπο ψη: *Κτίριο με καθαρές γραμμές. Πιανίστας με καθαρό παίξιμο.* **καθαρούτσικος -η -ο** ΥΠΟΚΟΡ όχι πολύ καθαρός: *Είναι καθαρό το ξενοδοχείο; - Ε, καθαρούτσικο.* **καθαρά** ΕΠΙΡΡ **1α.** *Τα ρούχα είναι πλυμένα ~.* **β.** *Τα μικρά παιδιά δε μιλούν ~. Γράφει ~*, ευανάγνωστα. *Ακούω / βλέ πω ~*, με ευκρίνεια. **2.** (μτφ.): *Από τις καταθέσεις φαίνεται ~ η αθωότητά του*, χωρίς αμφιβολία. *Η απόφασή μου θα εξαρτηθεί ~ από*□, μόνο από□ *Πόσα παίρνεις ~;*, χωρίς τις κρατήσεις. *Μίλα ~*, χωρίς περιστροφές. (έκφρ.) *~ και ξάστερα**. **καθαρούτσικα** ΕΠΙΡΡ ΥΠΟΚΟΡ.[αρχ. *καθαρός· καθαρ(ός) -ούτσικος*]

- **καθαρότητα** η [kaθarótita] O28 : **1.** η ιδιότητα: **α.** του καθαρού$_{I1β}$, που δεν περιέχει ουσίες ή στοιχεία ξένα ή περιττά: *Η ~ του κρυστάλλου*, διαφάνεια. *Η ~ του νερού*, διαύγεια. (για κράμα μετάλλου) *Βαθμός καθαρότητας / ~*, η αναλογία της περιεκτικότητάς του σε πολύτιμο μέταλλο. || (μτφ.): *Έγιναν αγώνες για να διατηρηθεί η ~ της ελληνικής γλώσσας*, απουσία ξένων γλωσσικών στοιχείων. **β.** του καθαρού$_{I1γ}$, η ευκρίνεια: *Η ~ της εικόνας / του ήχου.* **2.** (μτφ.) η ιδιότητα: **α.** του

καθαρούII1α, που χαρακτηρίζεται από εντιμότητα, αγνότητα: *Η ~ των προθέσεων / της καρδιάς.* **β.** του καθαρούIIβ: *Ιδεολογική / επαναστατική ~.* **γ.** του καθαρούII5, που τον χαρακτηρίζει η λιτότητα, η αισθητική αρτιότητα: *Η ~ των γραμμών του Παρθενώνα.*[λόγ. < αρχ. *καθαρότης*, αιτ. *-ότητα*]

- **κάθαρση** η [káθarsi] O33 : **1α.** ψυχικός και ηθικός εξαγνισμός: *Η τιμωρία του πατροκτόνου έφερε την ~ στο οικογενειακό δράμα.* || κατά τον Αριστοτέλη, τα συναισθήματα οίκτου και φόβου που προκαλούνται στους θεατές της αρχαίας ελληνικής τραγωδίας από τα παθήματα των ηρώων και από το τραγικό τέλος τους. **β.** (ψυχαν.) θεραπευτική διαδικασία, κατά την οποία επανέρχονται στη συνείδηση του ατόμου επώδυνες εμπειρίες, που η απώθησή τους προκαλούσε διάφορες ψυχικές διαταραχές. **2.** η απομάκρυνση από μια υπηρεσία, μια οργάνωση κτλ. ατόμων που είναι ή που θεωρούνται ανήθικα ή επικίνδυνα: *Μετά την πτώση της δικτατορίας έγινε ~ στο στρατό / στον κρατικό μηχανισμό.* **3.** *Υγειονομική ~*, η απομόνωση και ο έλεγχος για ορισμένο χρονικό διάστημα ανθρώπων, ζώων ή εμπορευμάτων, που προέρχονται από περιοχές όπου υπάρχει κάποια επιδημία· καραντίνα.[λόγ.: 1α: αρχ. *κάθαρ(σις) -ση*· 1β: σημδ. γερμ. Katharsis ή γαλλ. catharsis (στη νέα σημ.) < αρχ. *κάθαρσις*· 2: σημδ. γαλλ. épuration· 3: σύντμ. της λόγ. λ. *λοιμοκάθαρσις* (σύγκρ. *λοιμοκαθαρτήριο*)]
- **καθήκον** το [kaθíkon] O53 : **1α.** ό,τι επιβάλλεται από ένα σύστημα ηθικών αξιών και ρυθμίζει τις ενέργειες του ατόμου· η συνείδηση του τι πρέπει να κάνει ή να αποφύγει κάποιος· χρέος: *Είμαι ήσυχος, γιατί έκανα το ~ μου προς τους γονείς μου. Θλιβερό ~*, όταν αναγγέλλουμε κτ. δυσάρεστο ή αποχαιρετούμε κπ. νεκρό. || υποχρέωση: *Έχει ~ να βοηθήσει τον αδελφό του. Θεώρησα ~ μου να σε ενημερώσω. Η συμμετοχή στα κοινά είναι κοινωνικό ~.* (έκφρ.) *~ μου!*, σε κπ. που μας ευχαριστεί για κάποια εξυπηρέτηση που του κάναμε. **β.** υποχρέωση που απορρέει από νόμο, κανονισμό, σύμβαση κτλ. και που γίνεται αποδεκτή και ως ηθική επιταγή: *Η προστασία των παιδιών είναι ~ των γονέων. Ο εκκλησιασμός είναι ~ του χριστιανού. Μέσα στα καθήκοντα του*

μαθητή είναι και η μελέτη. Οι πολίτες έχουν καθήκοντα και υποχρεώσεις. Άνθρωπος του καθήκοντος, που εκτελεί πάντα το καθήκον του. *Ήταν πάντα παρών όταν τον καλού σε το ~. Όπως επιτάσσει το ~. Έπραξε στο ακέραιο το ~ του. Έπεσε θύ μα του καθήκοντος. Σύγκρουση καθηκόντων,* όταν η εκτέλεση ενός καθήκοντος έχει ως αποτέλεσμα την παράβαση κάποιου άλλου καθήκοντος. *Παράβαση καθήκοντος,* όταν ένας δημόσιος υπάλληλος παραλείπει την εκτέλεσή του. *Υπέρβαση καθήκοντος,* ενέργεια που ξεπερνά τα όρια της δικαιοδοσίας ενός δημόσιου υπαλλήλου. || *Συζυγικά καθήκοντα,* η υποχρέωση καθενός από τους συζύγους να έρχεται σε σεξουαλική επαφή με τον άλλον: *Αρνείται να εκτελέσει τα συζυγικά του / της καθήκοντα.* **2.** (πληθ.) **α.** το έργο ενός κρατικού λειτουργού: *Ο νέος υπουργός θα αναλάβει σήμερα τα καθήκοντά του. Ο (τάδε) ανέλαβε καθήκοντα νομάρχη. Απαλλάσσω κπ. από τα καθήκοντά του,* τον απολύω. || *Υπάλληλος / στρατιώτης γενικών καθηκόντων,* χωρίς συγκεκριμένο έργο, συνήθ. βοηθητικός. **β.** οι σχολικές εργασίες που πρέπει να ετοιμάσει ο μαθητής στο σπίτι του: *Σήμερα δεν έχουμε καθήκοντα.*[λόγ.: 1: αρχ. πληθ. *τά καθήκοντα,* ελνστ. *τό καθῆκον·* 2α: σημδ. γαλλ. office & αγγλ. duties· 2β: σημδ. γαλλ. devoirs]

- **καθηκοντολογία** η [kaθikondolojía] O25 : **1.** κλάδος της ηθικής που πραγματεύεται τα καθήκοντα του ατόμου προς τον εαυτό του και προς τους άλλους. **2.** (μειωτ.) η συνεχής και κατά συνέπεια κουραστική αναφορά στην υποχρέωση που έχει κάποιος να εκπληρώνει τα καθήκοντά του.[λόγ. *καθηκοντ- (καθήκον) -ο- + -λογία*]
- **καθησυχάζω** [kaθisixázo] P2.1α
μπ. *καθησυχασμένος* : απαλλάσσω κπ. από τις ανησυχίες ή από τους φόβους που έχει, με επιχειρήματα που τον πείθουν ότι δε θα συμβεί κτ. δυσάρεστο. ΑΝΤ ανησυχώ: *Οι αρχές καθησύχασαν τον κόσμο, ότι δε θα υπάρξει έλλειψη τροφίμων. Η προσωρινή βελτίωση της κατάστασης δεν πρέπει να μας καθησυχάζει. Τον είδα αρκετά καθησυχασμένο μετά την επίσκεψή του στο γιατρό.* (έκφρ.) ~ *τη συνείδησή μου,* προσπαθώ να δικαιολογήσω

στον ίδιο τον εαυτό μου κτ. για το οποίο αισθάνομαι ένοχος. || ηρεμώ, απαλλάσσομαι από τις ανησυχίες ή από τους φόβους που με βασανίζουν: *Καθησύχασε ο λαός, όταν άκουσε τις διαβεβαιώσεις των αρμοδίων. Άρχισε να πέφτει ο πυρετός και καθησύχασα λίγο.*[λόγ. < ελνστ. *καθησυχάζω*]

- **καθησύχαση** η [kaθisíxasi] O33 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του καθησυχάζω, η απαλλαγή από ανησυχία ή φόβο.[λόγ. *καθησυχα-(καθησυχάζω) -σις* > *-ση*]
- **καθησυχαστικός -ή -ό** [kaθisixastikós] E1 : που συντελεί, που βοηθάει στο να καθησυχάσει κάποιος. ΑΝΤ ανησυχητικός: *Οι τελευταίες ειδήσεις / εξελίξεις είναι / δεν είναι καθόλου καθησυχαστικές.* || (για πρόσ.) *Ήταν ~*, με τα λόγια του με καθησύχασε. **καθησυχαστικά** ΕΠΙΡΡ: *Μου τα είπε πολύ ~.*[λόγ. *καθησυχασ- (καθησυχάζω) -τικός*]
- **καινοτομία** η [kenotomía] O25 : ενέργεια που χαρακτηρίζεται από νέα, πρωτοποριακή αντίληψη των πραγμάτων, νεωτερισμός: *Η κατάργηση των εξετάσεων είναι μια ~ με θετικά / με αρνητικά αποτελέσματα. Η κατάργηση της επετηρίδας για το διορισμό των καθηγητών ήταν μια ~ που συνάντησε αρνητικές και θετικές αντιδράσεις.* || πρωτότυπη τεχνική κατασκευή. [λόγ. < ελνστ. *καινοτομία*, αρχ. σημ.: `εφεύρεση΄]
- **καινοτόμος -ος / -α -ο** [kenotómos] E14 : που καινοτομεί: *~ σκέψη.* || (συνήθ. ως ουσ.) ο *καινοτόμος*, θηλ. *καινοτόμος*, αυτός που εισάγει και εφαρμόζει νέες, πρωτοποριακές μεθόδους, αυτός που ανοίγει νέους δρόμους στον κοινωνικό, πολιτικό, επιστημονικό ή καλλιτεχνικό τομέα· νεωτεριστής. [λόγ. < αρχ. *καινοτόμος*]
- **καινοτομώ** [kenotomó] P10.9α : εφαρμόζω νέες, πρωτοποριακές μεθόδους σε κπ. τομέα: *Καινοτόμησε φέτος η εταιρεία στον τρόπο της διανομής των κερδών της.* || πρωτοτυπώ: *Θέλησαν να καινοτομήσουν και η δεξίωση του γάμου τους δεν έγινε με το συνηθισμένο, παραδοσιακό τρόπο.* [λόγ. < αρχ. *καινοτομῶ*]
- **καίριος -α -ο** [kérios] E6 : για κτ. που γίνεται όταν και όπου πρέπει, ώστε να είναι αποτελεσματικό: *Καίριο πλήγμα / χτύπημα / τραύμα*, θανατηφό ρο. || (επέκτ.) πολύ σοβαρός, κρίσιμος ή σημαντικός: *Καίρια προβλήματα. Προβλήματα που έχουν καίρια*

σημασία. Καίριο ερώτημα, πολύ ουσιώδες. *Πρόσωπα που κατέχουν καίριες θέσεις,* θέσεις κλειδιά. **καίρια** ΕΠΙΡΡ: *Οι κατηγορίες του έπληξαν ~ τους πολιτικούς αντιπάλους του.* [λόγ. < αρχ. *καίριος*]

- **καλαισθησία** η [kalesθisía] Ο25 : η ικανότητα που έχει κάποιος να διακρίνει και να εκτιμά ή και να δημιουργεί το αισθητικά καλό, το ωραίο: *Η επαφή με τα έργα τέχνης αναπτύσσει στους νέους την ~. Σπίτι επιπλωμένο με πολλή ~,* γούστο.[λόγ. *καλαίσθη(τος) -σία*]
- **καλαισθητικός -ή -ό** [kalesθitikós] Ε1 : που έχει σχέση με την καλαισθησία: *Καλαισθητικά συναισθήματα,* που μας γεννά το βίωμα του ωραί ου ή του άσχημου, π.χ. θαυμασμός, αηδία κτλ. *Καλαισθητική απόλαυση.* || που έχει γίνει με καλαισθησία, με τέχνη και με λεπτό γούστο· καλαίσθη τος$_2$. || (ως ουσ.) η *καλαισθητική,* αισθητική, καλολογία. **καλαισθητικά** ΕΠΙΡΡ. [λόγ. *καλαίσθητ(ος) -ικός*]
- **καλαίσθητος -η -ο** [kalésθitos] Ε5 : ΣΥΝ καλόγουστος. ΑΝΤ ακαλαίσθητος. **1.** (για πρόσ.) που έχει καλαισθησία. **2.** για κτ. που έχει γίνει με καλαισθησία, με τέχνη και με λεπτό γούστο: *Καλαίσθητη διακόσμηση. Καλαίσθητες εκδόσεις βιβλίων.* **καλαίσθητα** ΕΠΙΡΡ: *Είναι πολύ ~ ντυμένη. Βιβλίο ~ τυπωμένο.*[λόγ. *καλ(ο)- + αίσθη(σις) -τος*]
- **καλλιέπεια** η [kaliépia] Ο27 : (λόγ.) λόγος πολύ φροντισμένος, γλαφυρός και κοσμημένος με καλολογικά στοιχεία.[λόγ. < ελνστ. *καλλιέπεια*]
- **καλλιτέχνημα** το [kalitéxnima] Ο49 : έργο καλλιτέχνη, καλλιτεχνικό δημιούργημα: *Στα μουσεία εκτίθενται καλλιτεχνήματα του παρελθόντος.* || (επέκτ.) ό,τι έχει γίνει με πολλή επιδεξιότητα και καλαισθησία: *Αυτό το εργόχειρο είναι ένα ~.*[λόγ. *καλλι(τέχνης) -τέχνημα*]
- **καλλιτέχνης** ο[kalitéxnis] Ο10 θηλ. **καλλιτέχνιδα** [kalitéxniδa] Ο 28 & (λόγ.) **καλλιτέχνις** [kalitéxnis] : **1α.** άτομο προικισμένο με ταλέντο, που δημιουργεί σε κπ. τομέα της τέχνης: *~ της ζωγραφικής / της γλυπτικής / της μουσικής. Ο ντα Βίντσι ήταν ένας ιδιοφυής ~. Ο Χαλεπάς ήταν μεγάλος ~.* **β.** άτομο που ασχολείται επαγγελματικά με την ερμηνεία ενός θεατρικού,

χορευτικού ή μουσικού έργου: ~ *του θεάτρου / της όπερας / του μπαλέτου / του πιάνου.* **2.** χαρακτηρισμός ατόμου που κατασκευάζει κτ. με πολλή επιδεξιότητα, καλαισθησία και ευρηματικότητα, π.χ. για σχεδιαστή μόδας, κομμωτή, επιπλοποιό, μάγειρα κτλ.[λόγ. < ελνστ. *καλλιτέχνης* `που κατασκευάζει όμορφα πράγματα΄ & σημδ. γαλλ. artiste· λόγ. *καλλιτέχν(ης) -ις* > *-ιδα*· λόγ. *καλλιτέχν(ης) -ις*]

- **καλλιτεχνία** η [kalitexnía] O25 : η δημιουργία έργων αισθητικά ωραίων, που προκαλούν την αισθητική απόλαυση του θεατή ή του ακροατή· τέχνη$_1$: *Η ~ και η επιστήμη είναι τομείς του πνευματικού μας πολιτισμού. Ασχολείται με την ~.* || (επέκτ.) καλαίσθητος και επιδέξιος τρόπος κατασκευής: *Έπιπλο δουλεμένο με ~,* καλλιτεχνικά.[λόγ. < ελνστ. *καλλιτεχνία*]
- **καλλιτεχνικός -ή -ό** [kalitexnikós] E1 : **1α.** που έχει αξία και ενδιαφέρον αισθητικό, που ακολουθεί τους κανόνες της τέχνης: *Καλλιτεχνική δημιουργία. Καλλιτεχνικά και ιστορικά μνημεία. Καλλιτεχνικές παραστάσεις / εκδηλώσεις. Καλλιτεχνικό πατινάζ.* || που έχει γίνει πολύ καλαίσθητα και επιδέξια: *Καλλιτεχνικό γράψιμο. Καλλιτεχνική εκτύπωση.* **β.** που έχει σχέση με τη αίσθηση του ωραίου: *Άνθρωποι με καλλιτεχνική φαντασία / με καλλιτεχνικό ταλέντο. Αυτό το παιδί έχει καλλιτεχνική φύση.* **γ.** που αναφέρεται στην τέχνη ή στον καλλιτέχνη: *Καλλιτεχνικά νέα. Καλλιτεχνική στήλη (μιας εφημερίδας),* με καλλιτεχνικά νέα. **2α.** που ασχολείται με δραστηριότητες οι οποίες αφορούν κπ. τομέα τέχνης: *~ διευθυντής του θεάτρου. ~ σύμβουλος / επιχειρηματίας / πράκτορας.* **β.** που αποτελείται από καλλιτέχνες: *Καλλιτεχνική συντροφιά / οικογένεια. Καλλιτεχνικό Επιμελητήριο. Προσωπικότητες του καλλιτεχνικού χώρου. Καλλιτεχνικό συγκρότημα.* **καλλιτεχνικά** ΕΠΙΡΡ **α.** μεκαλλιτεχνία: *Έργο ~ φτιαγμένο.* **β.** από την άποψη της τέχνης: *Αυτό το έργο αν το κρίνουμε ~, δεν έχει μεγάλη αξία.*[λόγ. *καλλιτέχν(ης) -ικός*]
- **καλλιφωνία** η [kalifonía] O25 : η ιδιότητα αυτού που είναι καλλίφωνος.[λόγ. < ελνστ. *καλλιφωνία*]

- **καλλίφωνος -η -ο** [kalífonos] E5 : που έχει ωραία φωνή, που τραγουδάει ωραία. || καλλικέλαδος$_{α}$.[λόγ. < αρχ. *καλλίφωνος*]
- **καλλονή** η [kaloní] O29 αρσ. **καλλονός** [kalonós] O17 στη σημ. 3 : **1.** ομορφιά, κάλλος: *Γυναίκα περίφημη για την ~ της. Η Ελλάδα έχει πολλές φυσικές καλλονές,* πολύ ωραία τοπία. (λόγ. έκφρ.) *εκπάγλου* καλλονής. Ινστιτούτο καλλονής,* παλαιότερη ονομασία για ινστιτούτο αισθητικής. **2.** χαρακτηρισμός πάρα πολύ όμορφης γυναίκας: *Στα νιάτα της υπήρξε ~.* || πολύ όμορφη γυναίκα: *Στα καλλιστεία έλαβαν μέρος πολλές καλλονές. Μια μαύρη ~.* **3.** (αρσ., προφ. ή και ειρ.) άντρας πολύ όμορφος.[λόγ. < αρχ. *καλλονή* `ομορφιά΄ (σπάν. συν. της λ. *κάλλος*) σημδ. γαλλ. beauté· λόγ. *καλλον(ή) -ός* (αναδρ. σχημ.)]
- **κάλλος** το [kálos] O46α : **1.** ομορφιά, για να υπογραμμίσουμε την υψηλή αισθητική απόλαυση που προκαλεί η τελειότητα του ανθρώπινου σώματος ή του φυσικού περιβάλλοντος: *Ο Ερμής του Πραξιτέλη είναι η τέλεια έκφραση του σωματικού κάλλους. Το ~ της μορφής του.* (έκφρ.) *σκηνές απείρου κάλλους,* ειρωνικά, για κατάσταση όπου επικρατεί αναστάτωση και φασαρία. || *Ψυχικό ~ / το ~ της ψυχής,* οι ψυχικές αρετές. **2.** (πληθ.) **α.** (παρωχ. και σήμερα κυρ. ειρ.) σωματική ομορφιά: *Δεν μπόρεσε να αντισταθεί στα κάλλη της. Γυμνώθηκε για να μας επιδείξει τα κάλλη της.* (έκφρ.) *τα πάχη μου τα κάλλη μου,* αυτοσαρκασμός πολύ χοντρού ανθρώπου. ΠΑΡ ΦΡ *μπρος στα κάλλη τι είν΄ ο πόνος,* για κπ., κυρίως για γυναίκα που υφίσταται αδιαμαρτύρητα πολλές ταλαιπωρίες, για να βελτιώσει την εξωτερική της εμφάνιση. **β.** (λογοτ.) φυσική ομορφιά: *Ποιητής που ύμνησε τα κάλλη της άνοιξης.*[2: αρχ. *κάλλος*· 1: λόγ. < αρχ. *κάλλος*]
- **καλλωπίζω** [kalopízo] **-ομαι** P2.1 : βελτιώνω την εμφάνιση κάποιου, τον κάνω αισθητικά ευχάριστο, τον ομορφαίνω: *Καλλωπίστηκε ο χώρος με παρτέρια και δενδροστοιχίες.* || (παθ., συνήθ. πειραχτικά) περιποιούμαι την εξωτερική μου εμφάνιση, με ωραίο χτένισμα, ντύσιμο, μακιγιάζ κτλ. [λόγ. < αρχ. *καλλωπίζω*]

- **καλλωπισμός** ο [kalopizmós] Ο17 : η ενέργεια του καλλωπίζω και ειδικότερα: **α.** περιποίηση και διακόσμηση ενός χώρου. **β.** περιποίηση της εξωτερικής εμφάνισης ενός ανθρώπου. [λόγ. < αρχ. *καλλωπισμός*]
- **καλλωπιστικός -ή -ό** [kalopistikós] Ε1 : που είναι κατάλληλος για τον καλλωπισμό κυρίως ενός χώρου: *Καλλωπιστικά φυτά εσωτερικού / εξωτερικού χώρου.* || (ως ουσ.) τα *καλλωπιστικά*, καλλωπιστικά φυτά.[λόγ. < ελνστ. *καλλωπιστικός* `που ομορφαίνει΄ σημδ. γαλλ. ornamental]
- **κάλμα** η [kálma] Ο25α : **1.** (ναυτ.) η νηνεμία και η γαλήνη που επικρατεί στην ατμόσφαιρα και στη θάλασσα. **2.** (προφ., ως επιφ.) προτροπή για ησυχία, ηρεμία. **3.** (οικ.) απραξία, κυρίως εμπορική. [αντδ. < ιταλ. calma (στη νέα σημ.) < υστλατ. cauma < αρχ. *καῦμα* `η κάψα του ήλιου, λιοπύρι΄ (επειδή στην κάλμα νιώθει κάποιος έντονα τη ζέστη)]
- **καλμάρισμα** το [kalmárizma] Ο49 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του καλμάρω: *Το ~ των νεύρων / του καιρού.*[*καλμαρισ-(καλμάρω) -μα*]
- **καλμάρω** [kalmáro] Ρ6α μπ. *καλμαρισμένος* : **1.** ηρεμώ κπ., τον κάνω να ξαναβρεί την ψυχική του ηρεμία: *Ήταν πολύ ταραγμένος και προσπάθησα να τον ~ / να του ~ τα νεύρα.* || ηρεμώ: *Μετά τις εξηγήσεις που του έδωσα καλμάρισε λίγο.* **2.** μειώνω την ένταση κάποιου φαινομένου: *Η ασπιρίνη καλμάρει τον πόνο*, καταπραΰνει. *Η ένεση τον καλμάρισε κάπως.* || μειώνεται η ένταση: *Ο καιρός / η φουρτούνα / ο πόνος καλμάρισε.*[ιταλ. calmar(e) *-ω* (δες *κάλμα*)]
- **καλόβολος -η -ο** [kalóvolos] Ε5 : για άτομο που είναι ευπροσάρμοστο και συνεννοήσιμο, που αντιμετωπίζει εύκολα και θετικά ανθρώπους και καταστάσεις. **καλόβολα** ΕΠΙΡΡ.[*καλο- + βολ(ή)* ^{2} *-ος*]
- **καλόβουλος -η -ο** [kalóvulos] Ε5 : **1.** που δείχνει ευμενή διάθεση προς κπ. **2.** καλόβολος. **καλόβουλα** ΕΠΙΡΡ.[*καλο- + βουλ(ή)* ^{2} *-ος*]

- **καλόγνωμος -η -ο** [kalógnomos] Ε5 : χαρακτηρισμός ανθρώπου ήπιου, συγκαταβατικού και ευγενικού. **καλόγνωμα** ΕΠΙΡΡ.[*καλο- + γνώμ(η) -ος* (πρβ. ελνστ. *καλογνώμων* ίδ. σημ.)]
- **καλόγουστος -η -ο** [kalógustos] Ε5 : ΑΝΤ κακόγουστος. **α.** για κτ. που φανερώνει το καλό γούστο εκείνου που το έκανε ή το διάλεξε: *Καλόγουστη διακόσμηση / επίπλωση. Καλόγουστο ντύσιμο.* **β.** για πρόσωπο που το χαρακτηρίζει η καλαισθησία, το καλό γούστο. **καλόγουστα** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. *καλο- + γούστ(ο) -ος* μτφρδ. γαλλ. de bon goût]
- **καλογραμμένος -η -ο** [kalογraménos] Ε3 : ΑΝΤ κακογραμμένος. **1.** που είναι γραμμένος με τρόπο καλαίσθητο και ευανάγνωστο: *Καλογραμμένη αντιγραφή. Καλογραμμένο τετράδιο.* **2.** για γραπτό κείμενο που είναι σωστά διατυπωμένο και δομημένο: *Ένα καλογραμμένο άρθρο / μυθιστόρημα.*[μσν. *καλογραμμένος* < *καλο- + γραμμένος* μππ. του *γράφω*]
- **καλοδέχομαι** [kaloδéxome] Ρ3β : **1.** υποδέχομαι κπ. με προθυμία και με ευγένεια. || (ευχή) *να τον / την καλοδεχτείς*, να έρθει με το καλό. **2.** δέχομαι μια είδηση ή μια άποψη με ευχαρίστηση, ευνοϊκά. [*καλο- + δέχομαι*]
- **καλοδεχούμενος -η -ο** [kaloδexúmenos] Ε5 : (οικ.) για κπ. ή για κτ. που γίνεται δεκτό με πολλή ευχαρίστηση· ευπρόσδεκτος: *Είσαι πάντα ~ στο σπίτι μας. Ό,τι και να μας δώσουν είναι καλοδεχούμενο.*[*καλο- + δεχούμενος* μπε. του *δέχομαι*]
- **καλόδεχτος -η -ο** [kalóδextos] Ε5 : (οικ.) ευπρόσδεκτος, καλοδεχούμενος: *Καλόδεχτο το δώρο σου.* **καλόδεχτα** ΕΠΙΡΡ.[*καλο- + δεκ- (δέχομαι) -τος*]
- **καλοδιάθετος -η -ο** [kaloδiáθetos] Ε5 : που έχει καλή διάθεση, που αισθάνεται καλά σωματικά και ψυχικά. ΑΝΤ κακοδιάθετος.[λόγ. *καλο- + διάθε(ση) -τος* κατά το *κακοδιάθετος*]
- **καλοδιατηρημένος -η -ο** [kaloδiatiriménos] Ε3 : που διατηρείται καλά. **α.** για κτ. που βρίσκεται σε καλή κατάσταση, που δεν έχει υποστεί πολλές φθορές από την πάροδο του χρόνου: *Καλοδιατηρημένο κτίριο / αυτοκίνητο.* || για τρόφιμα που δεν έχουν υποστεί αλλοιώσεις. **β.** για κπ. που δείχνει νεότερος

από την ηλικία του: *Είναι εξηντάρα, αλλά καλοδιατηρημένη.*[*καλο-* + *διατηρημένος* μππ. του *διατηρώ*]

- **καλοεξετάζω** [kaloeksetázo] **-ομαι** P2.1 : εξετάζω κτ., το ερευνώ ή το ελέγχω πολύ προσεχτικά, για να καταλήξω σε κάποιο συμπέρασμα ή σε κάποια απόφαση: *Αν την καλοεξετάσεις αυτή την προσφορά, θα δεις ότι δε σε συμφέρει.*[*καλο-* + *εξετάζω*]
- **καλοζυγιασμένος -η -ο** [kalozijazménos] E3 : (οικ.) που είναι σωστά υπολογισμένος: *Καλοζυγιασμένα στηρίγματα. Καλοζυγιασμένες κουβέντες.*[*καλο-* + *ζυγιασμένος* μππ. του *ζυγιάζω*]
- **καλοζυγισμένος -η -ο** [kalozijizménos] E3 : **1.** που είναι ζυγισμένος με ακρίβεια. **2.** (μτφ.) που έχει υπολογιστεί σωστά και με σύνεση: *Καλοζυγισμένη απόφαση.*[*καλο-* + *ζυγισμένος* μππ. του *ζυγίζω*]
- **καλοζώ** [kalozó] P10.9α
αόρ. *καλόζησα* και *καλοέζησα*, απαρέμφ. *καλοζήσει* : ζω χωρίς στερήσεις. ΑΝΤ κακοζώ: *Καλόζησε μ΄ αυτόν που παντρεύτηκε.*
[*καλο-* + *ζω*]
- **καλοζωία** η [kalozoía] O25α : ο άνετος τρόπος ζωής, η καλοπέραση.[λόγ. *καλο-* + *ζω(ή)* *-ία*]
- **καλοζωισμένος -η -ο** [kalozoizménos] E3 : που έχει ζήσει άνετη ζωή, χωρίς στερήσεις και ταλαιπωρίες που καταβάλλουν σωματικά και ψυχικά. ΑΝΤ κακοζωισμένος.[*καλο-* + *ζωισμένος* κατά το *κακοζωισμένος*]
- **καλοκαγαθία** η [kalokaγaθía] O25 : στην κλασική αρχαιότητα, ο ιδεώδης χαρακτήρας του ανθρώπου που συνδύαζε το σωματικό κάλλος με την ηθική τελειότητα.[λόγ. < αρχ. *καλοκἀγαθία*]
- **καλοκαμωμένος -η -ο** [kalokamoménos] E3 : ΣΥΝ καλοφτιαγμένος. ΑΝΤ κακοκαμωμένος. **1.** για κτ. που είναι κατασκευασμένο με δεξιοτεχνία και με καλαισθησία. **2.** (για έμψ.) που έχει καλή σωματική διάπλαση, που είναι όμορφος.[*καλο-* + *καμωμένος* μππ. του *κάνω*]
- **καλοκαρδίζω** [kalokarδízo] **-ομαι** P2.1 : (οικ.) προκαλώ σε κπ. ευχαρίστηση με τις πράξεις, με τη συμπεριφορά μου, του δίνω χαρά. ΑΝΤ κακοκαρδίζω: *Να κάνεις μια χαρούμενη οικογένεια να*

καλοκαρδίσεις και εμάς / να καλοκαρδιστούμε και εμείς οι γονείς σου.[*καλόκαρδ(ος) -ίζω* (πρβ. μσν. *καλοκαρδιάζω* < *καλόκαρδ(ος) -ιάζω*)]

- **καλοκάρδισμα** το [kalokárdizma] O49 : (οικ.) η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του καλοκαρδίζω.[*καλοκαρδισ- (καλοκαρδίζω) -μα*]
- **καλόκαρδος -η -ο** [kalókardos] E5 : **α.** που τρέφει για τους συνανθρώπους του συναισθήματα αγάπης και συμπόνιας και που η διάθεσή του είναι συνήθ. χαρούμενη, που έχει καλή καρδιά. **β.** που χαρακτηρίζει τον καλόκαρδο άνθρωπο: *Καλόκαρδο βλέμμα / γέλιο.* **καλόκαρδα** ΕΠΙΡΡ: *Τον κοίταξε / του μίλησε ~.*[μσν. *καλόκαρδος* < *καλο-* + *καρδ(ιά) -ος*]
- **καλόκεφος -η -ο** [kalókefos] E5 : που έχει καλή ψυχική διάθεση. **καλόκεφα** ΕΠΙΡΡ: *Με δέχτηκε πολύ ~.* [*καλο-* + *κέφ(ι) -ος*]
- **καλολογία** η [kalolojía] O25 : η αισθητική του λόγου, η σπουδή του αισθητικά καλού στο γραπτό ή στον προφορικό λόγο.[λόγ. *καλο-* + *-λογία* (διαφ. το μσν. *καλολογία* `καλή ομιλία΄)]
- **καλολογικός -ή -ό** [kalolojikós] E1 : που αναφέρεται στην καλολογία: *Τα καλολογικά στοιχεία ενός ποιήματος / πεζογραφήματος.* **καλολογικά** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. *καλολογ(ία) -ικός*]
- **καλομιλώ** [kalomiló] & **-άω** P10.1α : μιλώ σε κπ. με ευγενικό και ήρεμο τρόπο. ΑΝΤ κακομιλώ.[μσν. **καλομιλώ* (πρβ. μσν. *καλομίλητος*) < *καλο-* + *μιλώ*]
- **καλομοίρης -α -ικο** [kalomíris] E9 : που είναι καλότυχος. ΑΝΤ κακομοίρης.[*καλο-* + *μοίρ(α) -ης*]
- **καλοπροαίρετος -η -ο** [kaloproéretos] E5 : ΑΝΤ κακοπροαίρετος. **1.** που αντιμετωπίζει κπ. άλλο με καλή διάθεση, χωρίς πρόθεση να τον βλάψει, να του δημιουργήσει προβλήματα. **2.** για εκδήλωση καλοπροαίρετου ανθρώπου: *Καλοπροαίρετη κριτική. Καλοπροαίρετες προθέσεις.* **καλοπροαίρετα** ΕΠΙΡΡ: *Η παρέμβασή μου έγινε εντελώς ~.*[μσν. *καλοπροαίρετος* < *καλο-* + *προαίρε(ση) -τος*]
- **καλοσυνάτος -η -ο** [kalosinátos] E3 : **1α.** που έχει καλό και ήπιο χαρακτήρα: *~ άνθρωπος.* **β.** που ανήκει ή που ταιριάζει σε έναν καλοσυνάτο άνθρωπο: *Καλοσυνάτη ψυχή. Καλοσυνάτο πρόσωπο /*

βλέμμα. **2.** για μαλακό, ανοιξιάτικο καιρό. **καλοσυνάτα** ΕΠΙΡΡ: *Με κοίταξε ~.*[μσν. *καλοσυνάτος* < *καλοσύν(η) -άτος*]

- **καλοσυνεύω** [kalosinévo] P5.2α : (οικ.) γίνομαι καλύτερος, κυρίως ως απρόσωπο *καλοσυνεύει*, βελτιώνεται, καλυτερεύει ο καιρός: *Άμα καλοσυνέψει θα έρθω να σε δω.*[μσν. *καλοσυνεύω* < *καλοσύν(η) -εύω*]
- **καλοσύνη** η [kalosíni] Ο30α : ΑΝΤ κακία. **1α.** η ιδιότητα του καλού ανθρώπου, που θέλει το καλό και την ευτυχία του συνανθρώπου του: *Μου φέρθηκε με ~. Μου έδειξε πολλή ~. Η ~ είναι ζωγραφισμένη στο πρόσωπό του.* || *Αν έχεις την ~ / έχεις την ~ να,* τυποποιημένη έκφραση ευγένειας, όταν θέλουμε να ζητήσουμε κάποια εξυπηρέτηση. *~ σας!,* σε κπ. που εκφράζεται επαινετικά για μας ή που μας εξυπηρετεί σε κτ. **β.** ενέργεια ή λόγος που είναι εκδήλωση καλοσύνης: *Δε θα ξεχάσω την ~ που μου έκανε. Κάνει πολλές καλοσύνες,* αγαθοεργίες. *Κάνε μου την ~ να,* τη χάρη να **γ.** (πληθ., οικ.) προτερήματα, χαρίσματα: *Αυτό το παιδί έχει πολλές καλοσύνες.* **2.** (παρωχ.) καλός καιρός.[μσν. *καλοσύνη* < *καλ(ός) -οσύνη*]
- **καλοτάξιδος -η -ο** [kalotáksiδos] E5 : ευχή σε καινούριο καράβι και γενικότερα, σε μεταφορικό μέσο, τα ταξίδια που θα κάνει να είναι ασφαλή και ευχάριστα: *Να είναι καλοτάξιδο.* || *Καλοτάξιδο καράβι,* που είναι σταθερό και που εξασφαλίζει ένα άνετο ταξίδι για τους επιβάτες.[*καλο-* + *ταξίδ(ι) -ος*]
- **καλότροπος -η -ο** [kalótropos] E5 : που συμπεριφέρεται με καλό, ευγενικό τρόπο. ΑΝΤ κακότροπος. **καλότροπα** ΕΠΙΡΡ.[ελνστ. ή μσν. *καλότροπος* < *καλο-* + *τρόπ(ος) -ος*]
- **καλοτυχία** η [kalotixía] O25 : καλή τύχη, κατάσταση κατά την οποία όλα εξελίσσονται ευνοϊκά για κπ., σύμφωνα με τις επιθυμίες του. ΑΝΤ κακοτυχία. [λόγ. επίδρ. στο *καλοτυχιά*]
- **καλοτυχιά** η [kalotixá] O24 : (λαϊκότρ.) καλοτυχία. [*καλότυχ(ος) -ιά* κατά το αντ. *κακοτυχιά*]
- **καλοτυχίζω** [kalotixízo] P2.1α : Θεωρώ κπ. ευτυχή, εκφράζω τη γνώμη ότι έχει ευνοηθεί από την τύχη και ενδόμυχα ζηλεύω την

τύχη του: *Όλοι τον καλοτυχίζουν, γιατί έχει καλά παιδιά. Σε ~ που θα γυρίσεις στην πατρίδα.* [μσν. *καλοτυχίζω* < *καλότυχ(ος) -ίζω*]

- **καλοτύχισμα** το [kalotíxizma] Ο49 : η ενέργεια του καλοτυχίζω, το να θεωρώ κπ. ευτυχισμένο, ευνοημένο από την τύχη. [*καλοτυχισ- (καλοτυχίζω) -μα*]
- **καλότυχος -η -ο** [kalótixos] Ε5 : που έχει καλή τύχη, που του συμβαίνουν γεγονότα ευχάριστα και εκπληρώνονται οι επιθυμίες του. ΑΝΤ κακότυχος: *Καλότυχοι όσοι δε γνώρισαν τον πόλεμο. Να ΄ναι καλότυχο το παιδί.* (ειρ., για κάποια ατυχία): *Ποιος είναι αυτός ο ~ που έχασε την περιουσία του;* || *Καλότυχη πατρίδα!*[μσν. *καλότυχος* < *καλο-* + *τύχ(η) -ος*]
- **καλούδι** το [kalúði] Ο44 (συνήθ. πληθ.) : (λαϊκότρ.) χαρακτηρισμός δώρων ή γλυκισμάτων που προσφέρονται συνήθ. σε παιδιά: *Ο πατέρας ήρθε φορτωμένος με καλούδια.*[*καλ(ό) -ούδι*]
- **καλούλης -α -ικο / -ι** [kalúlis] Ε9 ουδ. και Ο44α : (οικ.) που είναι χαριτωμένος, συμπαθητικός: *Καλούλι σκυλάκι.*[*καλ(ός) -ούλης*]
- **καλόψυχος -η -ο** [kalópsixos] Ε5 : που έχει καλή ψυχή, που αντιμετωπίζει τους συνανθρώπους του με καλοσύνη, με επιείκεια και με προθυμία να βοηθήσει. **καλόψυχα** ΕΠΙΡΡ.[μσν. *καλόψυχος* < *καλο-* + *ψυχ(ή) -ος* (πρβ. ελνστ. *καλόψυχος* `εύψυχος΄)]
- **καλωσήρθες** [kalosírθes] : ευχή όταν υποδεχόμαστε κπ.: *~!*, καλώς ήρθες, καλωσόρισες. || (ως ουσ.): *Ήρθαν να πουν το ~.* [φρ. *καλώς ήρθες*]
- **καλωσορίζω** [kalosorízo] Ρ2.1α : υποδέχομαι κπ. λέγοντάς του, «καλώς όρισες», και με επέκταση, τον υποδέχομαι με θερμές εκδηλώσεις: *Πήγε στο σταθμό / βγήκε στην πόρτα, για να τους καλωσορίσει. Σε ~ στο σπίτι μου,* προσφώνηση σε κπ. που με επισκέπτεται για πρώτη φορά ή ύστερα από μεγάλο χρονικό διάστημα. || ευχή όταν υποδεχόμαστε κπ.: *Καλωσόρισες / καλωσορίσατε,* καλώς όρισες, καλώς ορίσατε και ως ουσ. το *καλωσόρισες / το καλωσορίσατε.*[φρ. *καλώς όρ(ισες) -ίζω*]

- **καλωσόρισμα** το [kalosórizma] Ο49 : η ενέργεια του καλωσορίζω. || το σύνολο των εκδηλώσεων με τις οποίες καλωσορίζουμε κπ.: *Ήρθαν οι συγγενείς για τα καλωσορίσματα.*[*καλωσορισ-(καλωσορίζω) -μα*]
- **καμάρι** το [kamári] Ο44 : **1.** το συναίσθημα της αυτοπεποίθησης ή της ικανοποίησης, για κτ. που κατόρθωσε ή που απόκτησε κάποιος, που εκδηλώνεται με την ανάλογη έκφραση του προσώπου: *Μπήκε όλο ~ και μας έδειξε το βραβείο του. Μας είπε με ~ ότι έχει δύο καλά παιδιά. Με τι ~ μας έδειξε τον ωραίο κήπο του!* **2.** για κπ. ή για κτ. που μας δημιουργεί συναισθήματα περηφάνιας, ικανοποίησης, χαράς: *Τα παιδιά μας είναι το ~ του σπιτιού μας. Η Αγία Σοφία ήταν το ~ της βασιλεύουσας.* || (συναισθ. προσφών., κυρ. σε παιδί): *Τι θέλεις ~ μου; Καλώς τα καμάρια μου.* (έκφρ.) *το έχω κρυφό ~*, καμαρώνω πολύ για κπ. ή για κτ., δεν το εκφρά ζω όμως για να μην προκαλέσω τη ζηλοτυπία του κόσμου. ΠΑΡ *Ο κόσμος το ΄χει τούμπανο* κι εμείς κρυφό ~.* [μσν. *καμάρι(ν)* < ελνστ. *καμά ριον* υποκορ. του αρχ. *καμάρα* (η σημ. μσν.)
- **καμάρωμα** [1] το [kamároma] Ο49 : (οικ.) το καμάρι, η περηφάνια. [*καμα ρώ(νω) -μα*]
- **καμαρώνω** [kamaróno] Ρ1α : **1.** αισθάνομαι αυτοπεποίθηση ή ικανοποίηση για κτ. που έχω ή που είμαι και την εκδηλώνω με διάφορους τρόπους: *Καμαρώνει για τα πλούτη του / για την ομορφιά της / για την οικογένειά του. Κοίτα τον πώς καμαρώνει, τώρα που έγινε μεγάλος και τρανός.* (ειρ.) *Καμαρώνει σαν νύφη / σαν γαμπρός / σαν παγόνι.* (έκφρ.) *καμαρώνει σαν γύφτικο* σκεπάρνι.* || *~ κπ. ή κτ.*, χαίρομαι, αισθάνομαι υπερήφανος για κπ. ή για κτ.: *Καμαρώνει τους μαθητές της που τους βλέπει να προοδεύουν. Δουλέψαμε όλοι για να χτίσουμε το χωριό μας και τώρα το καμαρώνουμε.* (ευχή) *να σε καμαρώσουμε και φοιτητή / γαμπρό κτλ.* **2.** (ειρ.) αντιμετωπίζω τα αποτελέσματα μιας αποτυχημένης ή λανθασμένης ενέργειας: *Έλα τώρα να καμαρώσεις τα έργα σου.*[μσν. *καμαρώνω* < *καμάρ(ι) -ώνω* ή ελνστ. *καμαρ(ῶ)* `προσθέτω καμάρα΄ *-ώνω* κατά τη σημ. της λ. *καμάρι*]

- **κανακεύω** [kanakévo] **-ομαι** P5.2 : (οικ.) **1.** φροντίζω κπ., κυρίως παιδί, με πολλή τρυφερότητα, με χάδια και με γλυκά λόγια. **2.** δείχνω μεγάλη υποχωρητικότητα, χαϊδεύω$_{1γ}$. [μσν. *κανακεύω* < *κανάκ(ια) -εύω*]
- **κανάκια** τα [kanáka] O44α : (οικ.) χάδια και γενικά, πολύ τρυφερή φροντίδα. [πληθ. του μσν. *κανάκι* < *κανάκιον* ίσως < αρχ. *καναχή* `οξύς ήχος΄ από τις κραυγές που κάνουν τα μικρά όταν τα κανακεύουν, με εισαγωγή του επιθήματος *-άκι*]
- **καρδιακός** [2] **-ή / -ιά -ό** [karðjakós] E1, E2 : γκαρδιακός: *Φίλος* ~.[ελνστ. *καρδιακός*]
- **καρντάσης** ο [kardásis] O11 : (λαϊκότρ.) **1.** αδερφός. **2.** αδελφικός φίλος, σύντροφος.[τουρκ. (διαλεκτ.) kardaş *-ης*]
- **καρπίζω** [karpízo] P2.1α μπ. *καρπισμένος* : **1.** (οικ.) παράγω καρπούς [1]· καρποφορώ$_1$: *Καρπίζει η γη. Δεν κάρπισε φέτος το αμπέλι. Καρπισμένο δέντρο.* **2.** (μτφ., λαϊκότρ., λογοτ.) αποφέρω καρπούς1$_3$, θετικά αποτελέσματα.[αρχ. *καρπίζω*]
- **καρποφορώ** [karpoforó] P10.9α : **1.** παράγω, δίνω καρπούς: *Η ελιά δεν καρποφορεί κάθε χρόνο.* **2.** (μτφ.) για ενέργεια, δραστηριότητα που έχει θετικά αποτελέσματα: *Δεν καρποφόρησαν οι προσπάθειές τους / οι διαπραγματεύσεις.*[λόγ. < αρχ. *καρποφορῶ*]
- **καρτερία** η [kartería] O25 : υπομονή με την οποία αντιμετωπίζει κάποιος μια δυσάρεστη κατάσταση: *Υπέμεινε με ~ μια μακροχρόνια και επώδυνη αρρώστια. Ο κόσμος περιμένει με ~ στις ατελείωτες ουρές.*[λόγ. < αρχ. *καρτερία*]
- **καρτερικός -ή -ό** [karterikós] E1 : που αντιμετωπίζει τις δυστυχίες και τις δυσκολίες με καρτερία, που τις δέχεται χωρίς να αδημονεί ή να δυσανασχετεί. **καρτερικά** ΕΠΙΡΡ: *Περίμενε ~ χρόνια ολόκληρα το γυρισμό του γιου του. Δέχτηκε ~ τη διάψευση των ελπίδων του.* [αρχ. *καρτερικός*]
- **καρτερικότητα** η [karterikótita] O28 : η ιδιότητα του καρτερικού, η καρτερία: *Έδειξε αξιοθαύμαστη ~ και αντοχή.*[λόγ. *καρτερικ(ός) -ότης* > *-ότητα*]

- **καταγοητεύω** [kataγoitévo] **-ομαι** P5.1, P5.2 : γοητεύω κπ. πάρα πολύ, τον μαγεύω: *Η πόλη σας με καταγοήτευσε. Το κοινό παρακολουθούσε καταγοητευμένο την παράσταση. Είναι καταγοητευμένος μ΄ εσένα.*[λόγ. < αρχ. *καταγοητεύω* `ασκώ μαγική επίδραση, εξαπατώ΄ σημδ. γαλλ. enchanter, fasciner]
- **καταδεκτικός -ή -ό** [kataδektikós] & **καταδεχτικός -ή -ό** [kataδextikós] E1 : που καταδέχεται τους άλλους, που δε δείχνει υπεροψία ή περιφρόνηση σε κπ. που τον θεωρεί ή που είναι κατώτερός του. ΑΝΤ ακατάδεκτος: *Είναι ~ με όλους.* **καταδεκτικά** & **καταδεχτικά** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. επίδρ. στο *καταδεχτικός* < ελνστ. *καταδεκτικός* `κατάλληλος να δεχτεί΄ με ανομ. τρόπου άρθρ. [kt > xt] (η σημερ. σημ. μσν.)]
- **καταδεκτικότητα** η [kataδektikótita] & **καταδεχτικότητα** η [kataδextikó tita] O28 : η ιδιότητα του καταδεκτικού. ΑΝΤ ακαταδεξία: *Του φέρθηκε με μεγάλη ευγένεια και ~.*[λόγ. *καταδεκτικ(ός), καταδεχτικ(ός) -ότης > -ότητα*]
- **καταλαγιάζω** [katalajázo] P2.1α μπ. *καταλαγιασμένος* : **α.** για κτ. που χάνει την έντασή του: *Καταλάγιασε ο θόρυβος. Η φουρτούνα / η οργή του άρχισε να καταλαγιάζει.* **β.** απαλλάσσομαι από την ψυχική ένταση· ηρεμώ: *Άφησέ τον να καταλαγιάσει.* || κάνω κτ. ή κπ. να ησυχάσει, να ηρεμήσει: *Προσπάθησε να καταλαγιάσει την έξαψη του πλήθους.*[μσν. *καταλαγιάζω* < *καταλλαγ(ή) -ιάζω* (ορθογρ. απλοπ.)]
- **καταλάγιασμα** το [katalájazma] O49 : το αποτέλεσμα του καταλαγιάζω: *Το ~ του θυμού / της αναταραχής.*[*καταλαγιασ-(καταλαγιάζω) -μα*]
- **κατάλληλος -η -ο** [katálilos] E5 : ΑΝΤ ακατάλληλος. **1.** για κπ. που έχει τα απαραίτητα προσόντα, ικανότητες ή ιδιότητες για κάποιο σκοπό: *Η επιτροπή τον έκρινε κατάλληλο για τη θέση του διευθυντή. Δεν είναι ~ να διδάξει μικρά παιδιά. Αυτή η γυναίκα δεν είναι κατάλληλη για μητέρα. Πρέπει να βρεις τον κατάλληλο υπάλληλο για να τακτοποιήσει την υπόθεση,* τον αρμόδιο. (έκφρ.) *ο ~ άνθρωπος στην κατάλληλη θέση,* για να δηλώσουμε ότι ένας ικανός άνθρωπος αποδίδει, όταν τοποθετηθεί σε μια θέση ανάλογη με τα προσόντα του. **2.** για κτ. που έχει τα

χαρακτηριστικά ή την ποιότητα που ικανοποιούν το χρήστη ή που εγγυώνται τη χρησιμότητά του: *Νερό κατάλληλο για ύδρευση. Το οίκημα κρίθηκε κατάλληλο για σχολείο. Πρέπει να ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα. Ταινία κατάλληλη για ανηλίκους,* που επιτρέπεται να την παρακολουθήσουν. || που ταιριάζει σε κτ. ή που εξυπηρετεί κπ.: *Όταν βρω την κατάλληλη ευκαιρία θα του μιλήσω. Δε βρίσκω τις κατάλληλες λέξεις για να σε ευχαριστήσω. Το Σάββατο είναι η πιο κατάλληλη μέρα για ψώνια.* **κατάλληλα** & (λόγ.) **καταλλήλως** ΕΠΙΡΡ: *Κάνει κρύο και εγώ δεν είμαι ~ ντυμένη. Θα του μιλήσω ~. Με πρόσβαλε και θα του απαντήσω καταλλήλως.*[λόγ. < ελνστ. *κατάλληλος* `ταιριαστός´, αρχ. σημ.: `αντίστοιχος´]

- **καταμαγεύω** [katamajévo] **-ομαι** P5.2 : μαγεύω κπ. πάρα πολύ, του προκαλώ πολύ μεγάλο θαυμασμό ή ευχαρίστηση· καταγοητεύω: *Τον καταμάγεψε με την ομορφιά της. Έφυγε για την πατρίδα του καταμαγεμένος από τα ελληνικά νησιά.*[λόγ. < ελνστ. *καταμαγεύω* `ασκώ μαγική επίδραση´ σημδ. γαλλ. enchanter]
- **καταμερίζω** [katamerízo] **-ομαι** P2.1 : κατανέμω, διαμοιράζω κτ. || (ειδικότ.) αποδίδω ή αναθέτω σε κπ. το μερίδιο που του αναλογεί: *Θα οι ευθύνες και θα δικαστούν οι ένοχοι. Ο διευθυντής θα καταμερίσει τα καθή κοντα και τις ευθύνες στους υπαλλήλους του τμήματός του.*[λόγ. < αρχ. *καταμερίζω* `διαμοιράζω´]
- **καταμερισμός** ο [katamerizmós] O17 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του καταμερίζω· κατανομή: *~ ευθυνών,* απόδοση του μέρους της ευθύνης που βαρύνει κπ. || (οικον.) *~ εργασίας,* η ανάθεση σε καθέναν από τους εργαζομένους, σε κάποια υπηρεσία ή επιχείρηση, μιας συγκεκριμένης εργασίας ή αρμοδιότητας συνήθ. ανάλογα με την εκπαίδευση ή με τις ικανότητές του. || (βιολ.) *~ φυσιολογικού έργου,* η εκτέλεση μιας ειδικής λειτουργίας από ορισμένα κύτταρα ή όργανα.[λόγ. < ελνστ. *καταμερισμός* `διαίρεση σε μέρη´]
- **κατανόηση** η [katanóisi] O33 : η δυνατότητα να καταλάβει κάποιος πολύ καλά: **α.** τη σημασία μιας έννοιας ή τις σχέσεις που συνδέουν τις έννοιες μεταξύ τους: *Οι μαθητές συναντούν*

δυσκολίες στην ~ ορισμένων λέξεων / του αρχαίου κειμένου / του βαθύτερου νοήματος του ποιήματος. Με τη σωστή διδασκαλία γίνεται πιο εύκολη η ~ των μαθηματικών. **β.** τις αιτίες και τα αποτελέσματα που διαμορφώνουν μια κατάσταση: *Μόνο με την ~ των κοινωνικών προβλημάτων θα οδηγηθούμε στη λύση τους. Η ~ των ιστορικών γεγονότων.* **γ.** τη νοοτροπία, την ψυχολογική κατάσταση ή τη θέση στην οποία βρίσκεται κάποιος: *Η ~ μεταξύ των λαών είναι προϋπόθεση της ειρήνης. Δείξε σε παρακαλώ ~ και μην τον παρεξηγείς. Οι γονείς πρέπει να έχουν ~, για να μη συγκρούονται με τα παιδιά τους. Με άκουσε με πολλή / με μεγάλη ~. Η εταιρεία μας ζητά την ~ του κοινού για την ανωμαλία που παρουσιάστηκε.*[λόγ.: α: ελνστ. *κατανόη(σις) -ση*, αρχ. σημ.: `παρατήρηση΄· β, γ: σημδ. γαλλ. compréhension, entendement & αγγλ. understanding]

- **κατανοητός -ή -ό** [katanoitós] E1 **:** που μπορεί να τον κατανοήσει, να τον καταλάβει κάποιος. ΑΝΤ ακατανόητος: *Η λύση του προβλήματος δεν έγινε κατανοητή από τους μαθητές. Είναι κατανοητή και δικαιολογημένη η δυσπιστία σου. Ήμουνα πολύ σαφής και πιστεύω ότι έγινα ~. Πρέπει να γίνει κατανοητό από όλους μας ότι η οικονομική ανάπτυξη προϋποθέτει σκληρή εργασία.* **κατανοητά** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. *κατανοη- (κατανοώ) -τός* μτφρδ. γαλλ. compréhensible]
- **κατανομή** η [katanomí] O29 **:** η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του κατανέμω. **1.** μοίρασμα με ακρίβεια και με μεθοδικότητα: *~ των κερδών στους μετόχους. Έγινε ~ αρμοδιοτήτων στα στελέχη της εταιρείας. Η ~ του παγκόσμιου πλούτου είναι άνιση.* || *~ (βουλευτικών) εδρών,* σε κάθε κόμμα ανάλογα με τον αριθμό των ψήφων τους: *Το πρώτο κόμμα πήρε εκατόν είκοσι έδρες από την πρώτη και τριάντα πέντε από τη δεύτερη ~.* **2.** διαχωρισμός ενός συνόλου ανθρώπων, ζώων ή πραγμάτων και η εγκατάσταση ή η τοποθέτησή τους σε καθορισμένο χώρο: *Θα γίνει χωροταξική ~ των νοσοκομείων της πρωτεύουσας. Πρέπει να γίνεται ομοιόμορφη ~ του βάρους μέσα στο όχημα.* || ο τρόπος με τον οποίο έχει κατανεμηθεί κτ.: *Θα μελετηθεί η ~ του πληθυσμού στις πόλεις και στα χωριά.*[λόγ. θ. *κατανομ-* (συγγ. του

ρ. *κατανέμω*) *-ή* απόδ. γαλλ. répartition, distribution (διαφ. το ελνστ. *κατανομή* `βόσκηση΄)]

- **κατανοώ** [katanoó] **-ούμαι** P10.9 : καταλαβαίνω κτ. ή κπ. πολύ καλά. **α.** καταλαβαίνω το νόημα μιας λέξης, ενός συλλογισμού, ενός κειμένου κτλ.: *Η θεωρία του είναι δύσκολο να κατανοηθεί.* **β.** αντιλαμβάνομαι τα κίνητρα, τις σκοπιμότητες ή τις αιτίες μιας ενέργειας, μιας συμπεριφοράς: *~ απόλυτα τους λόγους της παραίτησής του / της άρνησής του / της οργής του. Σε ~ και σε δικαιολογώ.* **γ.** παραδέχομαι, συνειδητοποιώ κτ.: *Ελπίζω να κατανοήσει την πλάνη του.*[λόγ. < αρχ. *κατανοῶ*]
- **κατανυκτικός -ή -ό** [kataniktikós] E1 : για κτ. που γίνεται με κατάνυξη ή που το χαρακτηρίζει η κατάνυξη: *Η Θεία Λειτουργία ήταν κατανυκτική. Το μνημόσυνο τελέστηκε σε κατανυκτική ατμόσφαιρα.* || (ως ουσ.) το *κατανυκτικό*, είδος εκκλησιαστικού τροπαρίου που εκφράζει συντριβή. **κατανυκτικά** ΕΠΙΡΡ: *Προσευχήθηκε ~. Παρακολουθούσε ~ το νεσπερινό.*[λόγ. < ελνστ. *κατανυκτικός* `που κεντάει την καρδιά΄ (η σημερ. σημ. μσν.)]
- **κατάνυξη** η [katániksi] O33 : συναίσθημα βαθιάς ευλάβειας και ψυχικής ανάτασης, που συνοδεύει τις παραστάσεις και τις έννοιες του θείου και του μεταφυσικού κόσμου: *Το εκκλησίασμα παρακολούθησε την ακολουθία του Ακαθίστου με μεγάλη ~.* || *Παρακολούθησαν την τελετή / άκουγαν τον ομιλητή με (θρησκευτική) ~,* με πολύ σεβασμό και με μεγάλη προσοχή.[λόγ. < ελνστ. *κατάνυξις (-σις > -ση)* `σύγχυση, συντριβή΄ (η σημερ. σημ. μσν.)]
- **καταξιώνω** [kataksióno] **-ομαι** P1 : κάνω κπ. άξιο για την αναγνώριση, την εκτίμηση και το σεβασμό του κόσμου: *Η κοινωνική δράση του τον έχει καταξιώσει στη συνείδηση όλων μας. Επιστήμονας καταξιωμένος στο χώρο του.*[λόγ. < ελνστ. *καταξι(ῶ)* `τιμώ΄ *-ώνω* (η σημερ. σημ. μσν.)]
- **καταξίωση** η [kataksíosi] O33 : η ενέργεια του καταξιώνω, γενική αναγνώριση της αξίας κάποιου: *Η καταξίωσή του ως ηθοποιού ήρθε, όταν έπαιξε ρόλους κλασικού ρεπερτορίου.*[λόγ. <

ελνστ. *καταξίω(σις)* `υψηλή εκτίμηση΄ *-ση* κατά τη σημ. της λ. *καταξιώνω*]

- **κατάπαυση** η [katápafsi] Ο33 : η ενέργεια του καταπαύω, η τέλεια ή και οριστική παύση μιας δυσάρεστης κυρίως κατάστασης: *Συμφώνησαν την ~ του πολέμου. Προσωρινή ~ των εχθροπραξιών.* (στρατ.): *Διέταξε ~ του πυρός.* || (λόγ.) *~ του πόνου.*[λόγ. < αρχ. *κατάπαυ(σις)* `σταμάτημα΄ *-ση* & σημδ. γαλλ. cessation]
- **καταπληκτικός -ή -ό** [katapliktikós] Ε1 : που οι ιδιότητές του, τα χαρακτηριστικά του είναι τόσο ασυνήθιστα, κατά κανόνα εξαιρετικά και τέλεια, ώστε να προξενεί κατάπληξη, μεγάλη εντύπωση και θαυμασμό: *Έδειξε καταπληκτική αντοχή στο κρύο και στην πείνα. Η καταπληκτική περιπέτεια της κατάκτησης του διαστήματος. Στον αιώνα μας έγιναν καταπληκτικές εφευρέσεις.* || (επιτατικά) πάρα πολύ καλός ή μεγάλος: *Είναι ένας ~ άνθρωπος / δάσκαλος. Διάβασα ένα καταπληκτικό βιβλίο. Αγόρασε ένα σπίτι με καταπληκτική θέα. Έχει ένα θράσος καταπληκτικό.* **καταπληκτικά** ΕΠΙΡΡ: *Γράφει ~ γρήγορα. Χτες περάσαμε ~,* πάρα πολύ ωραία.[λόγ. < ελνστ. *καταπληκτικός*]
- **καταπλήσσω** [kataplíso] **-ομαι** Ρ
  αόρ. *κατέπληξα*, απαρέμφ. *καταπλήξει*, παθ.
  αόρ. *κατεπλάγην*, απαρέμφ. *καταπλαγεί* : προξενώ σε κπ. κατάπλη ξη για κτ. θαυμαστό, για κτ. δυσάρεστα ή ευχάριστα απροσδόκητο, απρόβλεπτο: *Μας κατέπληξε με την ομορφιά της / με τις ικανότητές του. Καταπλήσσομαι με όσα βλέπω και ακούω,* μένω κατάπληκτος.[λόγ. < αρχ. *καταπλήσσω*]
- **καταπράυνση** η [katapráinsi] Ο33 : η ενέργεια του καταπραΰνω, μείωση της έντασης δυσάρεστων αισθημάτων ή συναισθημάτων: *Η ~ των πόνων / των νεύρων / της οργής.*[λόγ. < ελνστ. *καταπράϋν(σις) -ση*]
- **καταπραϋντικός -ή -ό** [katapraindikós] Ε1 : που καταπραΰνει, που μετριάζει την ένταση μιας σωματικής ή ψυχικής αντίδρασης: *Η δράση του φαρμάκου είναι καταπραϋντική και όχι θεραπευτική. Το χαμομήλι είναι καταπραϋντικό για το στομάχι.* || (ως ουσ.) το *καταπραϋντικό,* ελαφρό ηρεμιστικό φάρμακο·

κατευναστικό. **καταπραϋντικά** ΕΠΙΡΡ: *Τα λόγια μου επέδρασαν ~ στο θυμό του.*[λόγ. *καταπραϋν- (καταπραΰνω) -τικός*]

- **καταπραΰνω** [katapraíno] **-ομαι** P8.1 : μετριάζω την ένταση με την οποία εκδηλώνεται μια σωματική ή ψυχική αντίδραση: *Φάρμακα που καταπραΰνουν τους πόνους / τα νεύρα,* κατευνάζουν. *Προσπάθησα να τον ~,* να τον ηρεμήσω. *Τίποτε δεν μπορεί να καταπραΰνει τον ψυχικό του πόνο.*[λόγ. < αρχ. *καταπραΰνω*]
- **καταρτίζω** [katartízo] **-ομαι** P2.1 : **Ι.** κατατάσσω, οργανώνω επί μέρους στοιχεία και σχηματίζω ένα όλο. **1.** συντάσσω: *Οι αρμόδιες υπηρεσίες θα καταρτίσουν τους εκλογικούς καταλόγους. Καταρτίστηκε ο προϋπολογισμός / το διάταγμα.* **2.** συγκροτώ: *Θα καταρτιστούν επιτροπές.* **ΙΙ.** δίνω σε κπ. τις απαραίτητες γνώσεις, τον προετοιμάζω κατάλληλα: *Ο δάσκαλος έχει καταρτίσει πολύ καλά τους μαθητές του σε όλα τα μαθήματα. Σχολή που καταρτίζει τεχνικούς / νοσοκόμες,* εκπαιδεύει. *Επιστήμονας άριστα καταρτισμένος.*[λόγ.: Ι: αρχ. *καταρτίζω* `βάζω σε τάξη΄· ΙΙ: ελνστ. σημ.: `προετοιμάζω΄ & σημδ. γαλλ. instruire]
- **κατάρτιση** η [katártisi] O33 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του καταρτίζω. **Ι.** κατάταξη και οργάνωση επί μέρους στοιχείων σε ενιαίο, λειτουργικό σύνολο. **1.** σύνταξη: *Η ~ των πινάκων των υποψηφίων. Ολοκληρώθηκε η ~ των εκπαιδευτικών προγραμμάτων.* **2.** συγκρότηση: *~ ομάδων εργασίας.* **ΙΙ.** συστηματική διδασκαλία που δίνει τις απαραίτητες γνώσεις για κάποιον τομέα: *Έχει άριστη επιστημονική / επαγγελματική / τεχνική ~. Δεν έχει ~, είναι τελείως ακατάρτιστος αυτός ο δικηγόρος.*[λόγ.: Ι: ελνστ. *κατάρτι(σις)* `συμπλήρωση΄ *-ση*· ΙΙ: κατά τη σημ. του *καταρτίζω*$_{II}$]
- **καταρτισμός** ο [katartizmós] O17 : η ενέργεια του καταρτίζω· κατάρτιση: *Βιβλία που βοηθούν στον ηθικό καταρτισμό του αναγνώστη.*[λόγ. < ελνστ. *καταρτισμός* `εξοπλισμός, άσκηση΄ κατά τη σημ. του *καταρτίζω*$_{II}$]
- **κατατοπίζω** [katatopízo] **-ομαι** P2.1 : **1.** δίνω σε κπ. πληροφορίες και οδηγίες για τη διαδρομή που πρέπει να ακολουθήσει και γενικά

για το πώς μπορεί να κινηθεί σε ένα χώρο που δεν του είναι οικείος: *Με κατατόπισε καλά και δε δυσκολεύτηκα να βρω το σπίτι του. Χρειάζομαι λίγες μέρες για να κατατοπιστώ στην καινούρια γειτονιά μου. Οι οδικοί χάρτες κατατοπίζουν τους οδηγούς αυτοκινήτων.* **2.** (μτφ.) δίνω σε κπ. τις απαραίτητες πληροφορίες για να αποκτήσει τη σωστή και πλήρη εικόνα ενός ζητήματος, μιας κατάστασης, τον ενημερώνω: *Εκπρόσωποι της πόλης κατατόπισαν το βουλευτή για τα διάφορα προβλήματα. Να με κατατοπίσεις, τι βιβλία πρέπει να διαβάσω για τις εξετάσεις, γιατί είμαι τελείως ακατατόπιστος. Είμαι πολύ καλά κατατοπισμένη για τις δυσκολίες που θα αντιμετωπίσω. Είναι κατατοπισμένος σε θέματα οικονομίας / στα πολιτικά / στις εξελίξεις της ιατρικής,* γνώστης.[λόγ. *κατα-τόπ(ος) -ίζω*]

- **κατατόπιση** η [katatópisi] Ο33 : η ενέργεια του κατατοπίζω, η παροχή των απαραίτητων πληροφοριών: **1.** για να προσανατολιστεί και να ακολουθήσει κάποιος τη σωστή κατεύθυνση: *Με την ~ που μου έκανε κινήθηκα πολύ άνετα στην πόλη.* **2.** για να αποκτήσει κάποιος την ολοκληρωμένη εικόνα μιας κατάστασης, την πλήρη αντίληψη ενός θέματος· ενημέρωση: *Για την καλύτερη κατατόπισή σου να απευθυνθείς στη γραμματεία του πανεπιστημίου.*[λόγ. < *κατατοπι- (κατατοπίζω) -σις* > *-ση*]
- **κατατοπισμός** ο [katatopizmós] Ο17 : κατατόπιση.[λόγ. *κατατοπισ- (κατατοπίζω) -μός*]
- **κατατοπιστικός -ή -ό** [katatopistikós] Ε1 : που κατατοπίζει, με τον οποίο κατατοπίζεται κάποιος: *Οι τουριστικοί χάρτες είναι πολύ κατατοπιστικοί. Δημοσιεύτηκε άρθρο κατατοπιστικό για το καταναλωτικό κοινό. Όσα μας είπες ήταν πολύ κατατοπιστικά / ήσουν πολύ ~.* **κατατοπιστικά** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. *κατατοπισ-(κατατοπίζω) -τικός*]
- **καταυγάζω** [katavγázo] **-ομαι** Ρ2.1 : **1.** για πηγή φωτός που φωτίζει πάρα πολύ μια μεγάλη επιφάνεια: *Ο προβολέας / η πανσέληνος καταύγασε τον ουρανό. Ολόκληρη η πόλη καταυγάστηκε από χιλιάδες πυροτεχνήματα.* **2.** (μτφ.) φωτίζω με πνευματική ακτινοβολία: *Η αρχαία Ελλάδα καταυγάζει το*

σύγχρονο κόσμο. Ηρωικές μορφές που καταυγάζουν την ιστορία του τόπου μας.[λόγ. < αρχ. *καταυγάζω*]

- **καταυγασμός** ο [katavγazmós] O17 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του καταυγάζω.[λόγ. < ελνστ. *καταυγασμός*]
- **καταφάσκω** [katafásko] P (μόνο στο ενεστ. θ.) : (λόγ.) απαντώ θετικά σε κτ., λέω ναι και με επέκταση, τοποθετούμαι θετικά σε κτ., το αποδέχομαι. ΑΝΤ αποφάσκω: *Καταφάσκουμε στη ζωή, δεν την αρνιόμαστε όσο σκληρή και αν είναι.*[λόγ. < ελνστ. *καταφάσκω*]
- **καταφέρνω** [1] [kataférno] P αόρ. *κατάφερα*, απαρέμφ. *καταφέρει* : **1α.** πετυχαίνω να ολοκληρώσω, να πραγματοποιήσω κτ. χάρη στις προσπάθειες ή και στις ικανότητές μου: *Κατάφερε να σπουδάσει, παρ΄ όλες τις δυσκολίες. Αν δεν κουραστείς, δε θα καταφέρεις τίποτε στη ζωή σου. Δεν κατάφερα ακόμη να τον συναντήσω. Τα κατάφερα επιτέλους να διορθώσω τη μηχανή.* || (ειρ., για αποτυχία ή για κτ. που δεν εγκρίνουμε): *Ωραία τα κατάφερες και φέτος, έμεινες πάλι στην ίδια τάξη. Πώς τα καταφέρνει και με συγχύζει κάθε μέρα!* || (έκφρ.) *τα ~ σε κτ.*, επιτηδεύομαι σε κτ., έχω ιδιαίτερη ικανότητα για κτ.: *Δεν τα καταφέρνει στη ζωγραφική. Τα καταφέρνει καλά στα μαθηματικά.* **β.** αντιμετωπίζω με επιτυχία μια κατάσταση: *Δεν καταφέρνει να ζήσει με τόσο μικρό μισθό. Πώς θα καταφέ ρω να τα βγάλω πέρα μόνος μου;* **2.** πείθω κπ. να κάνει κτ.: *Τον κατάφερα να έρθει μαζί μου. Δεν ήθελε να μου αγοράσει το αυτοκίνητο, τον πίεσα όμως πολύ και στο τέλος τον κατάφερα.* **3.** (οικ.) καταβάλλω, νικώ κπ. με τις μεγαλύτερες σωματικές δυνάμεις μου ή με τις ικανότητές μου: *Τους καταφέρνει όλους στο πάλεμα / στο τάβλι. Είναι τόσο χεροδύναμος που τρεις άντρες δεν μπορούν να τον καταφέρουν.* || για πολύ μεγάλη ποσότητα τροφής που είναι ικανός να καταναλώσει κάποιος: *Καταφέραμε ένα ολόκληρο αρνί. Καταφέρνει στην καθισιά του μια μεγάλη τούρτα.*[αρχ. *καταφέρω* `οδηγώ προς τα κάτω, φέρνω πίσω στην πατρίδα΄, ελνστ. σημ.: `τείνω προς΄, μσν. σημ.: `πείθω΄, μεταπλ. κατά το *φέρω* > *φέρνω*]
- **καταφιλώ** [katafiló] P10.1α : (λόγ.) φιλώ κπ. με θέρμη και πολλές φορές.[λόγ. < αρχ. *καταφιλῶ*]

- **καταφυγή** η [katafijí] Ο29 : **1.** η ενέργεια του καταφεύγω, η αναζήτηση προστασίας ή βοήθειας: *Η ~ στα ναρκωτικά δε δίνει τη λύση στα προβλήματά μας.* **2.** για κτ. ή για κπ. όπου καταφεύγει κανείς: *Η πίστη στο Θεό είναι η στερνή ~ του ανθρώπου.*[λόγ. < αρχ. *καταφυγή*]
- **καταφύγιο** το [katafíjio] Ο42 : **1α.** τόπος όπου καταφεύγει κάποιος, όπου πηγαίνει για να προστατευτεί από κπ. κίνδυνο ή για να αποφύγει κάποια δυσάρεστη κατάσταση: *Οι απρόσιτες βουνοκορφές ήταν το ~ των κλεφτών και των αρματολών. Όταν ξέσπασε η μπόρα βρήκαμε ~ κάτω από ένα υπόστεγο / σε ένα ερημοκλήσι. Οι αντίπαλοι του στρατιωτικού καθεστώτος ζήτησαν ~ σε άλλα κράτη, για να αποφύγουν τις διώξεις. Το εξοχικό σπιτάκι μου είναι το ~ από τη βοή και το άγχος της πόλης.* || υπόγειος χώρος, ειδικής κατασκευής, για την προστασία των στρατιωτών ή των αμάχων: *Όταν άρχιζαν οι βομβαρδισμοί τρέχαμε στα καταφύγια για να σωθούμε. Αντιαεροπορικό ~*, για προστασία από αεροπορικές επιθέσεις. *Αντιατομικό ~*, για προστασία από επίθεση με ατομικά όπλα. **β.** μικρό οίκημα σε βουνό, όπου μπορούν οι ορειβάτες να διανυκτερεύσουν ή να προστατευτούν από δυσμενείς καιρικές συνθήκες. || *~ θηραμάτων*, προστατευμένος χώρος όπου συγκεντρώνονται θηράματα. **2.** (μτφ.) **α.** πρόσωπο στο οποίο καταφεύγουμε, από το οποίο ζητούμε βοήθεια και προστασία: *Η αγκαλιά της μάνας / η μάνα / η οικογένεια είναι το ασφαλές ~ του παιδιού. Το καταφύγιό του, όταν είχε χρέη, ήταν πάντοτε ο αδελφός του.* || *Ο Θεός είναι το ~ του πιστού.* **β.** χρησιμοποιώ κτ. ως μέσο για να δώσω λύση σε κτ. που με βασανίζει ή για να βρω ανακούφιση: *Η μεταφυσική πίστη είναι ένα ~ από το φόβο του θανάτου. Στα βιβλία / στην ποίηση βρήκε το ~ που ζητούσε.*[λόγ. < αρχ. *καταφύγιον* υποκορ. του *καταφυγή* σημδ. γαλλ. refuge, abri]
- **καταφώτιστος -η -ο** [katafótistos] Ε5 : κατάφωτος.[λόγ. < ελνστ. *καταφωτισ-* (*καταφωτίζω*) `φωτίζω δυνατά΄ *-τος*]
- **κατάφωτος -η -ο** [katáfotos] Ε5 : που είναι πολύ δυνατά, άπλετα φωτισμένος: *Η αίθουσα ήταν κατάφωτη και στολισμένη.*[λόγ. *κατα- φωτ-* (*φως*) *-ος*]

- **καταχαίρομαι** [kataxérome] Ρ αόρ. *καταχάρηκα*, απαρέμφ. *καταχαρεί* : **1.** χαίρομαι για κτ. πάρα πολύ: *Καταχαρήκαμε που ήρθε να μας δει.* **2.** απολαμβάνω πολύ κτ.: *Το καταχάρηκα αυτό το ταξίδι.* [μσν. *καταχαίρομαι* < αρχ. *καταχαίρω* `χαίρομαι χαιρέκακα΄, μέσο κατά το *χαίρομαι*]
- **καταχειροκροτώ** [kataxirokrotó] **-ούμαι** P10.9 : χειροκροτώ κπ. θερμά και παρατεταμένα: *Το ακροατήριο καταχειροκρότησε τον ομιλητή. Η παράσταση καταχειροκροτήθηκε.* [λόγ. *κατα-χειροκροτώ*]
- **κατενθουσιάζω** [katenθusiázo] **-ομαι** P2.1 : προκαλώ σε κπ. πολύ μεγάλο ενθουσιασμό: *Η παράσταση κατενθουσίασε τους θεατές. Είναι κατενθουσιασμένος με τα αποτελέσματα των προσπαθειών του / των εξετάσεων.*[λόγ. *κατ(α)- ενθουσιάζω*]
- **κατευνάζω** [katevnázo] **-ομαι** P2.1 : **α.** φέρνω κπ. σε κατάσταση ψυχικής ηρεμίας, τον απαλλάσσω από την πίεση εκρηκτικών συναισθημάτων: *Ήταν έξαλλος από οργή και εγώ μάταια προσπαθούσα να τον κατευνά σω. Με τις κραυγές ο θυμός βρίσκει διέξοδο και ο οργισμένος κατευνάζε ται γρήγορα.* (έκφρ.) ~ *τα πνεύματα*, ηρεμώ αγανακτισμένους ανθρώπους. **β.** μειώνω την ένταση μιας ψυχικής ή σωματικής αντίδρασης: *Η ψυχική καλλιέργεια κατευνάζει τα πάθη. Φάρμακα που κατευνάζουν τον πόνο / τη νευρική υπερένταση*, καταπραΰνουν. || ικανοποιώ μια πιεστική ανάγκη: ~ *την πείνα / τη δίψα μου.*[λόγ. < ελνστ. *κατευνάζω* `ησυχάζω΄, αρχ. σημ.: `βάζω στο κρεβάτι΄ & σημδ. γαλλ. calmer]
- **κατευνασμός** ο [katevnazmós] O17 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του κατευνάζω, αποκατάσταση της ηρεμίας ενός ατόμου ή μείωση της έντασης μιας ψυχικής ή σωματικής αντίδρασης: *Ο ~ του οργισμένου πλήθους / της οργής του πλήθους. Επιδιώκεται ο ~ και όχι η διέγερση των πολιτικών παθών. Ο ~ των πόνων / της πείνας.*[λόγ. < ελνστ. *κατευνασμός* `νανούρισμα΄ κατά τη σημ. του *κατευνάζω*]
- **κατευναστικός -ή -ό** [katevnastikós] E1 : που συντελεί στον κατευνασμό, στην αποκατάσταση της ηρεμίας ή που χρησιμοποιείται για κατευνασμό, για καταπράυνση: *Η επίδραση*

των λόγων του ήταν κατευναστι κή. Κατευναστικά φάρμακα, για τους πόνους ή για την υπερένταση των νεύρων και ως ουσ. τα *κατευναστικά.* **κατευναστικά** ΕΠΙΡΡ: *Το φάρμακο έδρασε ~. Οι ψυχραιμότεροι πρέπει να παρέμβουν ~.*[λόγ. < ελνστ. *κατευναστικός* `νανουριστικός΄ κατά τη σημ. του *κατευνάζω*]

- **κατευόδιο** το [katevόδio] Ο41 : (λαϊκότρ.) κυρίως στην ευχή *καλό ~,* καλό ταξίδι ή καλό δρόμο: *Του ευχηθήκαμε καλό ~ / το καλό ~. Καλό σου ~!*[μσν. *κατευόδιο(ν)* < *κατευοδ(ώ) -ιον* (αναδρ. σχημ.)]
- **κατευόδωμα** το [katevόdoma] Ο49 : η ενέργεια του κατευοδώνω. [μσν. *κατευόδωμα* < *κατευοδώ(νω) -μα*]
- **κατευοδώνω** [katevoδόno] **-ομαι** Ρ1 : συνοδεύω κπ. που φεύγει για να του ευχηθώ καλό ταξίδι ή καλό δρόμο: *Στο σταθμό άλλοι καλωσόριζαν και άλλοι κατευόδωναν τους συγγενείς τους. Στο λιμάνι οι ναυτικοί κατευοδώθηκαν από τις οικογένειές τους. Με κατευόδωσαν ως την εξώπορτα,* ξεπροβόδισαν.[ελνστ. *κατευοδ(ῶ) -ώνω* `βοηθώ στην πορεία΄ (η σημερ. σημ. μσν.)]
- **κατευχαριστώ** [katefxaristό] Ρ10.9α **-ιέμαι** Ρ10.1β : **1.** προξενώ σε κπ. πολύ μεγάλη ευχαρίστηση, συνήθ. παθ.: *Κατευχαριστηθήκαμε στο ταξίδι / με το δώρο σου. Είναι / φαίνεται κατευχαριστημένος.* **2.** (ενεργ., συνήθ. στον αόρ.) εκφράζω σε κπ. θερμές ευχαριστίες: *Τον κατευχαρίστησα για τη συμπαράστασή του.*[λόγ. *κατ(α)- ευχαριστώ*]
- **κατόρθωμα** το [katόrθoma] Ο49 : εξαιρετικά δύσκολη προσπάθεια που στέφεται από επιτυχία: *Πολεμικό ~. Τα ηρωικά κατορθώματα των προγόνων μας.* || (σε σχήμα υπερβολής): *Το να διασχίσεις το κέντρο της πόλης σε ώρα αιχμής αποτελεί ένα πραγματικό ~. Κάθε φορά που μας συναντά, διηγείται τα ερωτικά του κατορθώματα.* || (ειρ.) πράξη αδέξια, επιπόλαιη ή αξιόμεμπτη: *Τα έμαθα τα κατορθώματά σου!*
- [λόγ. < αρχ. *κατόρθωμα*]
- **κατορθώνω** [katorθόno] (σπάν.) **-εται** Ρ1 : με προσπάθεια και κόπο πετυχαίνω να πραγματοποιήσω ή να ολοκληρώσω κτ. πολύ δύσκολο, κτ. που το έχω θέσει ως στόχο· καταφέρνω: *Θα*

κατορθώσει άραγε να περάσει τις εξετάσεις; Δεν κατόρθωσα να τον δω. Δεν κατορθώθηκε να□, δεν κατόρθωσαν να□ || Ποτέ δε θα κατορθώσει τίποτα στη ζωή του.[λόγ. < αρχ. *κατορθ(ῶ) -ώνω*]

- **κατορθωτός -ή -ό** [katorθotós] E1 : που μπορεί να πραγματοποιηθεί, που είναι δυνατό να γίνει. ΑΝΤ ακατόρθωτος: *Το θεωρείς εσύ κατορθωτό αυτό;*[λόγ. *κατορθω-* (δες *κατορθώνω*) *-τός*]
- **κατοχυρώνω** [katoxiróno] **-ομαι** P1 : εξασφαλίζω κτ. ή κπ. από διεκδίκηση τρίτου, καταστροφή, εξαφάνιση, καταστρατήγηση κτλ.: *Πρέπει να κατοχυρώσουμε το δημοκρατικό μας πολίτευμα από κάθε επιβουλή. Με το νομοσχέδιο κατοχυρώνονται τα δικαιώματα της μειοψηφίας. Πώς μπορώ να κατοχυρωθώ; Με το προσύμφωνο μόνο, δεν είσαι κατοχυρωμένος. Το κράτος κατοχυρώνει νομικά την προστασία των μνημείων.* || (επέκτ.): *Πρέπει να κατοχυρώσω τη θέση μου. Θέλω να κατοχυρώσω τα μαθήματα που πέρασα τον Ιούνιο.* || (μτφ.): *Από τη στιγμή που ξεκαθάρισα τις απόψεις μου, είμαι κατοχυρωμένος απέναντί του.* [λόγ. < μσν. *κατοχυρ(ώ) -ώνω* < *κατ(α)- οχυρώ*]
- **κατοχύρωση** η [katoxírosi] O33 : η εξασφάλιση με νομικά μέσα ενός πράγματος, η προστασία ενός δικαιώματος από διεκδίκηση τρίτου, καταστρατήγηση, καταστροφή, εξαφάνιση κτλ.: *Διεκδικούν τη θεσμική ~ των κοινωνικών και πολιτικών κατακτήσεων. Επαγγελματική ~. Νομική ~.* || *~ βαθμολογίας*, σε εξετάσεις, η διατήρηση του βαθμού για την επόμενη ή για τις επόμενες εξεταστικές περιόδους. [λόγ. *κατοχυρω-* (δες *κατοχυρώνω*) *-σις* > *-ση*]
- **κερδίζω** [erδízo] **-ομαι** P2.1 παθ.
αόρ. *κερδήθηκα*, απαρέμφ. *κερδηθεί* : **1α.** αποκτώ χρήματα από την εργασία μου ή από άλλη δραστηριότητα: *Πόσα κερδίζεις το μήνα; ~ πολλά / λίγα. Θα κερδίσω καθαρά εκατό χιλιάδες. Πώς κερδίζει τη ζωή του;*, πώς εξασφαλίζει τα αναγκαία; (έκφρ.) *~ το ψωμί* μου / τα προς το ζην**. **β.** αποκτώ κτ. από ευνοϊκή τύχη ή από προσωπική ικανότητα. ΑΝΤ χάνω: *Κέρδισε τον πρώτο αριθμό του λαχείου / ένα ταξίδι στο Παρίσι. Θα το κερδίσω το στοίχημα.* || *Ο λαχνός που κερδίζει είναι□* ΠΑΡ έκφρ. *όποιος*

χάνει στα χαρτιά κερδίζει στην αγάπη.* **2.** σε μια αναμέτρηση, σε ένα συναγωνισμό αναδεικνύομαι καλύτερος ή ισχυρότερος: *Ποιος κέρδισε το λογοτεχνικό βραβείο; Κέρδισα την υποτροφία. Το φιλμ κέρδισε όλα τα βραβεία.* || νικώ$_{2α}$: *Με κέρδισε στο σκάκι / στο τάβλι. Τον ~ πάντα στο τρέξιμο. Συγχαρητήρια! Κερδίσατε! Ποιος κερδίζει;*, ποιος προηγείται ή ποιος βρίσκεται σε πλεονεκτικότερη θέση αυτή τη στιγμή; *Ο πυγμάχος κέρδισε τον αντίπαλο στα σημεία. Κέρδισαν τη μάχη αλλά έχασαν τον πόλεμο. Με προσπάθειες θα κερδηθεί ο αγώνας.* || *Θα την κερδίσουμε τη δίκη. Το κόμμα που κέρδισε τις εκλογές θα σχηματίσει κυβέρνηση.* (έκφρ.) *~ ποντους*.* ΦΡ *~ έδαφος*.* **3.** ωφελούμαι ή επωφελούμαι από μία κατάσταση: *Τι θα κερδίσω αν μάθω γράμματα; Τι κέρδισες με την κακία σου; Έχεις να κερδίσεις πολλά αν με ακούσεις.* (έκφρ.) *βγαίνω κερδισμένος. ~ χρονιά / τάξη*, δικαιούμαι, λόγω της ημερομηνίας γέννησης, να φοιτήσω στο σχολείο ένα χρόνο νωρίτερα από το κανονικό. *~ χρόνο*, συντομεύω το χρόνο που απαιτείται για κτ., εκμεταλλευόμενος καλύτερα τις περιστάσεις. **4.** (με ουσιαστικά που δηλώνουν συναισθήματα) κατορθώνω να αποκτήσω· κατακτώ$_{2β}$: *~ την εμπιστοσύνη / την εύνοια / τη συμπάθεια / το θαυμασμό / τη φιλία / την αγάπη κάποιου. Τον κέρδισε με την καλοσύνη της.* (έκφρ.) *~ την καρδιά* κάποιου.* || *Σε κερδίζει με την απλότητά της. Το έργο κερδίζει το θεατή από την πρώτη στιγμή.* **5.** (προφ.) συνήθ. στο γ' πρόσ., φαίνομαι καλύτερος ή ωραιότερος κάτω από ορισμένες συνθήκες: *Κερδίζει πολύ από κοντά. Βαμμένη κερδίζει πολύ.*[μσν. *κερδίζω* < *κέρδ(ος)* *-ίζω* (πρβ. αρχ. *κερδαίνω* ίδ. σημ.)]

- **κέρδος** το [kérðos] O46 : **1.** το υλικό όφελος που προκύπτει ως αποτέλεσμα μιας ενέργειας, μιας δραστηριότητας ή μιας συναλλαγής: *Η επιχείρηση έχει σταθερά / μικρά κέρδη. Το εμπόριο αφήνει / αποφέρει μεγάλα κέρδη. Θα έχεις ένα ~ 20%. Αθέμιτα κέρδη. Είχε συμμετοχή στα κέρδη. Καλά κέρδη!*, ως ευχή σε επιχειρηματία. *Κέρδη και ζημίες. Μοναδικό του κίνητρο είναι το ~. Επιδιώκει το εύκολο ~.* || (οικον.) η θετική διαφορά, εκφρασμένη σε χρήμα, που προκύπτει από την πώληση ενός εμπορεύματος, ενός προϊόντος ή από την παροχή μιας υπηρεσίας,

σε σύγκριση με το ολικό κόστος παραγωγής: *Καθαρό* ~. Οριακό* ~. Διαφυγόν* ~. Προσδοκώμενο ~. Μεγιστοποίηση του κέρδους.* **2.** ωφέλεια: *Ηθικό ~. Είχα μεγάλο ~ από αυτή τη συζήτηση. Η εξωτερική πολιτική που άσκησε η κυβέρνηση απέφερε σημαντικά κέρδη για τη χώρα μας.* [αρχ. *κέρδος*]

- **κερνώ** [kernó] & **-άω, -ιέμαι** P10.4 αόρ. *κέρασα*, απαρέμφ. *κεράσει*, παθ. αόρ. *κεράστηκα*, απαρέμφ. *κεραστεί*, μπτ. *κερασμένος* : **1.** προσφέρω σε επισκέπτη ποτό ή γλύκισμα: *Τι να σας κεράσω; Ήρθατε στο σπίτι μου και δε σας κέρασα!* (έκφρ.) *κερνάω κπ. πίκρες*.* ΠΑΡ *Γιάννης* κερνάει και Γιάννης πίνει.* || *Κέρασε τους συναδέλφους για τη γέννηση του γιου του.* **2α.** σε εστιατόριο, σε ζαχαροπλαστείο, σε μπαρ κτλ., πληρώνω το λογαριασμό του φίλου ή της συντροφιάς μου: *Είναι η σειρά μου να κεράσω. Έλα να σε κεράσω ένα ποτό. Αυτό το κερνάω εγώ.* || *Κερνάει το κατάστημα / το μαγαζί*, προσφέρει δωρεάν. **β.** (προφ.): *Κερνάω εγώ τα εισιτήρια.* [μσν. *κερνώ* (στη νέα σημ.) < αρχ. *κεράννυμι* `ανακατεύω (κρασί με νερό)΄ μεταπλ. με βάση το συνοπτ. θ. *κερασ-* κατά το σχ.: *περασ- (πέρασα) - περνώ*]
- **κεφαλαιώδης -ης -ες** [kefaleóðis] E11 : που είναι βασικός, θεμελιώδης, κυρίως με το ουσιαστικό *σημασία*: *Το ζήτημα έχει κεφαλαιώδη σημασία / είναι κεφαλαιώδους σημασίας.* [λόγ. < ελνστ. *κεφαλαιώδης*]
- **κεφάτος -η -ο** [kefátos] E3 : **1.** που έχει κέφι, που είναι χαρούμενος, ευδιάθετος: *Ήρθε πρωί πρωί ~. Μια κεφάτη παρέα.* **2.** που προκαλεί κέφι: *Μια κεφάτη ιστορία. Ένα κεφάτο μουσικό κομμάτι.* [*κέφ(ι) -άτος*]
- **κέφι** το [kéfi] O44 : **1.** καλή ή χαρούμενη διάθεση: *Δεν έχω ~ σήμερα. Είχε ένα διαβολεμένο ~. Άναψε το ~. Δε χάνει ποτέ το ~ του.* (έκφρ.) *κάνω / έρχομαι / είμαι στο ~·* (πρβ. *τσακίρ ~*). ΦΡ *τον / το κάνω ~*, μου αρέσει πολύ. **2.** διάθεση, όρεξη για κτ.: *Δεν είχε ~ ούτε καλημέρα να πει. Αυτό που θα σου πω θα σου φτιάξει το ~. Πώς πάνε τα κέφια; Δεν έχω ~ για δουλειά σήμερα. Άρχισε τη δουλειά με τόσο ~! Ανάλογα με το ~ / με τα κέφια μου.*

Κατά το ~ / τα κέφια μου. (έκφρ.) κτ. *μου κάνει ~*, μου αρέσει: *Δε μου κάνει ~ να πάω στον κινηματογράφο. κάνω το ~ μου*, κάνω αυτό που μου αρέσει χωρίς να λογαριάζω κανέναν, χωρίς να υπολογίζω τίποτε: *Έκανε καλά καλά το ~ του και μετά την παράτησε*, σύναψε δεσμό μαζί της και μετά *Κάνε το ~ σου!* [τουρκ. keyif (από τα αραβ.), διαλεκτ. kef -ι]

- **κιμπάρης** ο [kibáris] Ο11 θηλ. **κιμπάρισσα** [kibárisa] Ο27 : (οικ.) άνθρωπος με φυσική ευγένεια, γενναιόδωρος, ντόμπρος και αξιοπρεπής. || αυτός που είναι ντυμένος με ρούχα ακριβά, κομψά και διακριτικά. || (ως επίθ.): *~ άνθρωπος*. [τουρκ. kibar (από τα αραβ.) *-ης· κιμπάρ(ης) -ισσα*]
- **κιμπάρικος -η -ο** [kíbárikos] Ε5 : (οικ.) που ταιριάζει σε κιμπάρη: *Κιμπάρικη συμπεριφορά. Κιμπάρικο ντύσιμο.* **κιμπάρικα** ΕΠΙΡΡ: *Μου φέρθηκε ~*. [*κιμπάρ(ης) -ικος*]
- **κιμπαρλίκι** το [kibarlíki] Ο44α : (προφ.) φυσική ευγένεια, γενναιοδωρία, ντομπροσύνη και αξιοπρέπεια. [τουρκ. kibarlık -ι]
- **κινητοποίηση** η [kinitopíisi] Ο33 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του κινητοποιώ· η δραστηριοποίηση ενός συνόλου ανθρώπων, συνήθ. οργανωμένων, για την αντιμετώπιση ενός επείγοντος περιστατικού, την ικανοποίηση ενός αιτήματος, την επιτυχία ενός στόχου: *Η έγκαιρη ~ του στρατού απέτρεψε μεγαλύτερες καταστροφές. Η ~ των φοιτητών. Θα αρχίσουν απεργιακές κινητοποιήσεις με αίτημα τη μονιμοποίηση των εκτάκτων*. [λόγ. *κινητοποιη- (κινητοποιώ) -σις > -ση*]
- **κινητοποιώ** [kinitopió] **-ούμαι** Ρ10.9 : δραστηριοποιώ ένα σύνολο ανθρώπων, συνήθ. οργανωμένων, ώστε να αναλάβουν δράση για την αντιμετώπιση ενός επείγοντος περιστατικού, την ικανοποίηση ενός αιτήματος, την επιτυχία ενός στόχου: *~ το λαό / τον κρατικό μηχανισμό. Τα κόμματα κινητοποιήθηκαν ενόψει των εκλογών. Όλη η δύναμη της πυροσβεστικής κινητοποιήθηκε για την κατάσβεση της πυρκαγιάς.* || *Πρέπει να κινητοποιηθείς για να βρεις δουλειά*, να ενεργήσεις δραστήρια, να δραστηριοποιηθείς. [λόγ. *κινητ(ός) -ο- + -ποιώ* απόδ. γαλλ. mobiliser]

- **κλέος** το [kléos] O46 : (λόγ.) η δόξα: *Τα κλέη των προγόνων μας.*[λόγ. < αρχ. *κλέος*]
- **κοινοκτημοσύνη** η [kinoktimosíni] O30 : σε ένα κοινωνικό σύνολο, η από κοινού ιδιοκτησία και χρήση των υλικών αγαθών. || (νομ.) στο οικογενειακό δίκαιο, θεσμός βάσει του οποίου ορισμένα περιουσιακά στοιχεία ανήκουν και στους δύο συζύγους. [λόγ. < φρ. *κοινο-* + *κτήμ(α)* *-οσύνη* μτφρδ. γαλλ. communauté des biens]
- **κοινότητα** η [kinótita] O28 : **1α.** η ιδιότητα, το γνώρισμα του κοινού· ό,τι ανήκει σε πολλούς, ό,τι αφορά ή χαρακτηρίζει πολλούς: *~ ιδεών / αισθημάτων / συμφερόντων.* **β.** *Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ),* παλαιότερη ονομασία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. *Διεθνής ~,* όλες οι χώρες. **2α.** οργανωμένο σύνολο ομοεθνών ή ομοθρήσκων, που ζουν σε μια ξένη χώρα: *Οι ελληνικές κοινότητες της Αυστραλίας. Η ισραηλιτική ~ της Θεσσαλονίκης.* **β.** η μικρότερη διοικητική υποδιαίρεση στα πλαίσια της τοπικής αυτοδιοίκησης: *Οι περισσότερες κοινότητες συγχωνεύτηκαν σε δήμους με νόμο που ψηφίστηκε το 1998. Πρόεδρος της κοινότητας. Τα γραφεία της κοινότητας. Κώδικας Δήμων και Κοινοτήτων. Οι ορεινές κοινότητες.* || *Ιερά ~ Αγίου Όρους.* || *Οι ελληνικές κοινότητες στα χρόνια της Τουρκοκρατίας.* **γ.** *Μαθητικές κοινότητες,* οργάνωση των μαθητών κατά τάξη ή σχολείο. || *Η πανεπιστημιακή ~.* || *Θεραπευτική ~.* [λόγ.: 1α: αρχ. *κοινότης,* αιτ. *-ητα*· 1β, 2α: σημδ. γαλλ. communauté· 2β: σημδ. γαλλ. commune· 2γ: με βάση τη σημ. 2β]
- **κοινωνία** η [inonía] O25 : **Ι1α.** σύνολο ανθρώπων που ζουν ομαδικά σύμφωνα με κανόνες και νόμους που συγκροτούν ένα πλέγμα οργανωμένων ανθρώπινων σχέσεων: *Πρωτόγονη / σύγχρονη ~. Αναπτυγμένη ~. Πατριαρχική / μητριαρχική ~. Φεουδαρχική / αστική / κεφαλαιοκρατική / σοσιαλιστική / κομμουνιστική ~. Αταξική ~. Καταναλωτική* ~. ~ της αφθονίας,* στην οποία γίνεται μεγάλη και άσκοπη κατανάλωση αγαθών. || *Κοινωνία των Εθνών,* οργανισμός που είχε ιδρυθεί μετά τον α' παγκόσμιο πόλεμο, με σκοπό τη διατήρηση της ειρήνης μεταξύ των λαών. **β.** σύνολο ζώων που ζουν ομαδικά σύμφωνα με κανόνες που τους υπαγορεύουν τα ένστικτα: *Η ~ των*

μελισσών. **2.** το σύνολο των κατοίκων μιας ορισμένης χώρας, πόλης ή περιοχής: *Η ελληνική / η αγγλική ~. Η ~ της πρωτεύουσας / της επαρχίας. Η ~ είναι άδικη / σκληρή / αχάριστη. Δεν έχουμε μούτρα* να βγούμε στην ~. Πρόσεξε να μην εκτεθούμε στην ~,* να μη δημιουργήσουμε κακή εντύπωση. *Τι θα πει η ~; Κλειστή ~,* που δε δέχεται εύκολα νέα μέλη στους κόλπους της. || *Καλή / υψηλή ~,* η ανώτερη κοινωνική τάξη, η αριστοκρατία. || (λαϊκ., επιφωνηματικά): *Κακούργα ~!,* όταν αποδίδονται διάφορες δυσάρεστες καταστάσεις σε εξωτερικές συνθήκες και λιγότερο σε δική μας υπαιτιότητα. **ΙΙ1.** (λόγ.) συμμετοχή, στην έκφραση *έρχομαι εις γάμου κοινωνία(ν), παντρεύομαι.* **2.** (εκκλ.) *η Θεία / η Αγία Κοινωνία,* η μετάληψη των ιερέων και των πιστών, που έχουν προετοιμαστεί με νηστεία και εξομολόγηση, η οποία γίνεται μετά το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας και τον καθαγιασμό των Τίμιων Δώρων.[λόγ.: Ι, ΙΙ1: αρχ. *κοινωνία* & σημδ. γαλλ. *société*· ΙΙ2: ελνστ. σημ.]

- **κοινωνικοποίηση** η [kinonikopíisi] Ο33 : **1.** (ψυχ.) η διαδικασία με την οποία ένα άτομο εντάσσεται και ενσωματώνεται μέσα στο κοινωνικό σύνολο: *Η προσχολική εκπαίδευση συμβάλλει στην ~ των παιδιών.* **2.** (οικον.) διαδικασία κατά την οποία τα οικονομικά αγαθά περνούν στον έλεγχο του κοινωνικού συνόλου διά μέσου αντιπροσώπων. [λόγ. *κοινωνικ(ός) -ο- + -ποίη(σις) -ση* απόδ. γαλλ. & αγγλ. socialisation]
- **κοινωνικοποιώ** [kinonikopió] **-ούμαι** Ρ10.9 : **1.** εντάσσω, ενσωματώνω κπ. μέσα στο κοινωνικό σύνολο. **2.** προβαίνω σε κοινωνικοποίηση των οικονομικών αγαθών. [λόγ. *κοινωνικ(ός) -ο- + -ποιώ* απόδ. γαλλ. socialiser & αγγλ. socialise]
- **κοινωνικός -ή -ό** [kinonikós] Ε1 : **1.** που αναφέρεται στην κοινωνία ή που έχει σχέση με αυτή: *Κοινωνική οργάνωση / διάρθρωση. Κοινωνικό σύνολο / σύστημα. Κοινωνικές δομές. Κοινωνικά ένστικτα. ~ έλεγχος. Η εγκληματικότητα των νέων είναι ένα οξύ κοινωνικό πρόβλημα. Κοινωνικές επιστήμες,* π.χ. κοινωνιολογία, ιστορία, οικονομία, δίκαιο, παιδαγωγικά. *Κοινωνικές τάξεις,* κατηγορίες στις οποίες διακρίνεται μια κοινωνία ανάλογα με το εισόδημα, το επάγγελμα ή την καταγωγή των μελών

της. **2.** που αναφέρεται στις σχέσεις των ανθρώπων μεταξύ τους μέσα στην κοινωνία: *Κοινωνικές σχέσεις / επαφές / συγκεντρώσεις. Η κοινωνική ζωή μιας πόλης. Ένας γάμος, μια βάφτιση, μια κηδεία είναι ένα κοινωνικό γεγονός.* || (ως ουσ.) τα *κοινωνικά*, ειδική στήλη μιας εφημερίδας, όπου καταχωρίζονται κηδείες, γάμοι, αρραβώνες κτλ. **3α.** που αναφέρεται στις σχέσεις των τάξεων της κοινωνίας: *Κοινωνικοί αγώνες. Κοινωνικές αντιθέσεις / μεταρρυθμίσεις. Κοινωνική αλλαγή.* || *Κοινωνική θέση*, η θέση που έχει κάποιος μέσα σε ένα κοινωνικό σύνολο: *Αυτό δεν αρμόζει στην κοινωνική σου θέση.* **β.** που αποβλέπει στην πρόοδο και στην ευημερία του κοινωνικού συνόλου: *Κοινωνική πολιτική*, κρατικές ρυθμίσεις για τη βελτίωση των όρων της ζωής των εργαζομένων. *Κοινωνική πρόνοια*, μέτρα για την προστασία ατόμων που έχουν ανάγκη από βοήθεια. *Κοινωνική ασφάλεια*, μέτρα που εξασφαλίζουν στους εργαζομένους και στις οικογένειές τους ιατρική περίθαλψη και σύνταξη. *Κοινωνικές ασφαλίσεις*, οργανισμός για την εφαρμογή της κοινωνικής ασφάλειας. *Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων (ΙΚΑ).* ~ / *κοινωνική λειτουργός**. **4.** (για πρόσ.) **α.** που δημιουργεί εύκολα σχέσεις με τους άλλους ανθρώπους, είναι ικανός να ζήσει μέσα στην κοινωνία. ΑΝΤ αντικοινωνικός$_2$: *Ο άνθρωπος είναι ον κοινωνικό.* **β.** που αγαπά τη συντροφιά των άλλων ανθρώπων. ΑΝΤ ακοινώνητος: *Είναι πολύ κοινωνική γυναίκα και το σπίτι της είναι πάντα ανοιχτό.* κ**οινωνικά** ΕΠΙΡΡ: *Άτομα ~ απροσάρμοστα.* [λόγ. < αρχ. *κοινωνικός* & σημδ. γαλλ. social, sociable]

- **κοινωνικότητα** η [kinonikótita] O28 : η ιδιότητα του κοινωνικού$_4$. **α.** η τάση του ανθρώπου να συμβιώνει με άλλους μέσα σε ένα οργανωμένο κοινωνικό σύνολο. **β.** η ιδιότητα του κοινωνικού ανθρώπου, αυτού που έχει άνεση και προσαρμοστικότητα στις σχέσεις του με τους άλλους: *Παιδί με αναπτυγμένη ~.* [λόγ. *κοινωνικ(ός) -ότης* > *-ότητα*]
- **κοινωνιολογία** η [kinoniolojía] O25 : η επιστήμη που εξετάζει το χαρακτήρα και τις μορφές της ζωής των ανθρώπων μέσα στην κοινωνία, τις ιστορικές μεταβολές που υφίσταται μια κοινωνία,

καθώς και τις δυνάμεις που τη διαμορφώνουν: *Εφαρμοσμένη ~. Βιομηχανική ~. ~ της δουλειάς / της θρησκείας / του Δικαίου.* [λόγ. *κοινωνιο-* + *-λογία* μτφρδ. γαλλ. sociologie]

- **κοινωνιολογικός -ή -ό** [kinoniolojikós] Ε1 : που έχει σχέση με την κοινωνιολογία: *Η κοινωνιολογική πλευρά ενός προβλήματος. Κοινωνιολογικές σπουδές. Κοινωνιολογικές μελέτες.* **κοινωνιολογικά** ΕΠΙΡΡ. [λόγ. *κοινωνιολογ(ία) -ικός*]
- **κοινωνιολόγος** ο [kinoniológos] Ο18 θηλ. **κοινωνιολόγος** [kinoniológos] Ο35 : ο επιστήμονας που ασχολείται με την κοινωνιολογία. [λόγ. *κοινωνιο(λογία) -λόγος* μτφρδ. γαλλ. sociologue· λόγ. θηλ. χωρίς διάκρ. γένους]
- **κοινωνός** ο [kinonós] Ο17 θηλ. **κοινωνός** [kinonós] Ο34 : (λόγ.) που συμμετέχει σε κτ., συμμέτοχος ή απλώς γνώστης: *Τον έκανε κοινωνό της υπόθεσης.* [λόγ. < αρχ. *κοινωνός*· λόγ. θηλ. χωρίς διάκρ. γένους]
- **κοινωνώ** [kinonó] Ρ10.9α : ΣΥΝ μεταλαβαίνω. **α.** παίρνω τη Θεία Κοινωνία: *Νηστεύει, γιατί θα κοινωνήσει.* **β.** (για ιερέα) προσφέρω τη Θεία Κοινωνία: *Ήρθε ο παπάς και κοινώνησε τον ετοιμοθάνατο.* [ελνστ. *κοινωνῶ*, αρχ. σημ.: `παίρνω μέρος΄]
- **κοινωφελής -ής -ές** [kinofelís] Ε10 : που είναι ωφέλιμος για το κοινωνικό σύνολο, που εξυπηρετεί τις ανάγκες του κοινωνικού συνόλου: *Κοινωφελή ιδρύματα / έργα. Κοινωφελείς σκοποί.* [λόγ. < ελνστ. *κοινωφελής*]
- **κοντυλένιος -α -ο** [kondilénos] Ε4 : καλλίγραμμος, λεπτοκαμωμένος και καλοφτιαγμένος, κυρίως ως χαρακτηρισμός για τα δάχτυλα και τη μύτη: *Κοντυλένια δάχτυλα. Κοντυλένια μύτη.* [*κοντύλ(ι) -ένιος*]
- **κοντυλογραμμένος -η -ο** [kondiloyraménos] Ε3 : κοντυλένιος. [*κοντύλ(ι) -ο-* + *γραμμένος* μππ. του *γράφω*]
- **κοπάζω** [kopázo] Ρ2.1α : εξασθενώ ή ξεθυμαίνω, κυρίως για φυσικά φαινόμενα που έχουν έντονο το χαρακτήρα της αναταραχής: *Έξω κόπασε ο άνεμος. Η θύελλα είχε κοπάσει.* ||

(επέκτ.): *Κόπασε ο θυμός του. Όταν κόπασε το μοιρολόι Σταμάτησαν οι φωνές και κόπασαν οι ψίθυροι.*[λόγ. < αρχ. *κοπάζω*]

- **κορυφαίος -α -ο** [koriféos] E4 : που βρίσκεται στο υψηλότερο σημείο μιας νοητής βαθμίδας ή αξιολογικής κλίμακας: *Τα κορυφαία στελέχη του κόμματος. Κορυφαίες προσωπικότητες. Κορυφαία ηθοποιός. Ένας από τους κορυφαίους ποιητές μας. Οι κορυφαίοι των Αποστόλων,* οι Απόστολοι Πέτρος και Παύλος. *Η κορυφαία εκδήλωση της βραδιάς ήταν η απονομή των βραβείων. Η μετουσίωση των Τιμίων Δώρων είναι η κορυφαία στιγμή της Θείας Λειτουργίας.* || (ως ουσ.) ο *κορυφαίος,* θηλ. *κορυφαία,* στην αρχαία ελληνική τραγωδία, ο επικεφαλής, ο προεξάρχων του χορού.[λόγ. < αρχ. *κορυφαῖος*]
- **κορύφωμα** το [korífoma] O49 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του κορυφώνω· το ανώτατο, το ύψιστο σημείο: *Η τραγωδία φτάνει στο κορύφωμά της. Η τρίτη πράξη είναι το συνταρακτικότερο μέρος, το ~ όλου του δράματος.*[λόγ. < ελνστ. *κορύφωμα* `κορυφή΄]
- **κορυφώνω** [korifóno] **-ομαι** P1 : για κτ. που φτάνει στο ανώτατο, στο ύψιστο σημείο του, που παρουσιάζει τη μεγαλύτερη ένταση: *Η αγωνία κορυφώνεται. Κορυφώθηκε η κρίση / η πολιτική αναταραχή. Κορυφώνεται ο προεκλογικός αγώνας. Το γλέντι κορυφώθηκε.* || *Κορυφώθηκαν οι προετοιμασίες για τη διάσκεψη,* βρίσκονται στο τελικό ή στο πιο κρίσιμο στάδιο.[λόγ. < ελνστ. *κορυφ(ῶ) -ώνω*]
- **κορύφωση** η [korífosi] O33 : η διαδικασία ή το αποτέλεσμα του κορυφώνω: *~ των εκδηλώσεων ήταν η μεγάλη στρατιωτική παρέλαση.*[λόγ. < ελνστ. *κορύφω(σις)* `ανακεφαλαίωση΄ *-ση* κατά τη σημ. του *κορυφώνω*]
- **κορωνίδα** η [koronída] O26 : **1.** το ανώτατο σημείο, ως επιστέγασμα ή αποκορύφωση: *Ο άνθρωπος είναι η ~ της δημιουργίας. Η φιλοσοφία είναι η ~ των επιστημών.* **2.** (γραμμ.) το σημείο της κράσης. **3.** (μουσ.) κορόνα3_1.[λόγ. < αρχ. *κορωνίς,* αιτ. *-ίδα* `κυρτό αντικείμενο, κόσμημα χειρογράφου, τέλειωμα, σημάδι της κράσης΄]
- **κοσμαγάπητος -η -ο** [kozmagápitos] E5 : που είναι εξαιρετικά δημοφιλής, που τον αγαπούν όλοι.[*κοσμ(ο)-* + *αγαπητ(ός) -ος*]

- **κοσμοαντίληψη** η [kozmoandílipsi] Ο33 : ο τρόπος με τον οποίο αντιλαμβάνεται και αποδέχεται κάποιος τον κόσμο ως φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον.[λόγ. *κοσμο-* + *αντίληψις (-σις > -ση)* μτφρδ. γερμ. Weltanschauung]
- **κοσμοθεωρητικός -ή -ό** [kozmoθeoritikós] Ε1 : που έχει σχέση με την κοσμοθεωρία ή που αναφέρεται σ΄ αυτήν: *Κοσμοθεωρητική εμπειρία. Κοσμοθεωρητικές αντιλήψεις.* **κοσμοθεωρητικά** ΕΠΙΡΡ. [λόγ. *κοσμοθεωρ(ία) -ητικός* απόδ. γερμ. weltanschaulich]
- **κοσμοθεωρία** η [kozmoθeoría] Ο25 : η συνολική άποψη για τη ζωή και τον κόσμο την οποία έχει διαμορφώσει κάποιος με βάση τα βιώματά του, την παιδεία του, την πολιτισμική του παράδοση, τις επιδράσεις που έχει δεχτεί από το περιβάλλον κτλ., και η οποία του υπαγορεύει κανόνες ζωής.[λόγ. *κοσμο-* + *θεωρία* μτφρδ. γερμ. Weltanschauung]
- **κοσμοξακουσμένος -η -ο** [kozmoksakuzménos] Ε3 : που είναι φημισμένος, ξακουστός σε όλο τον κόσμο.[*κοσμο-* + *ξακουσμένος*]
- **κοσμοξάκουστος -η -ο** [kozmoksákustos] Ε5 & **κοσμοξακουστός -ή -ό** [kozmoksakustós] Ε1 : ο κοσμοξακουσμένος.[*κοσμο-* + *ξακουστός* & μετακ. του τόνου για ένδειξη σύνθεσης]
- **κοσμοσωτήριος -α -ο** [kozmosotírios] Ε6 : που έγινε για τη σωτηρία του ανθρώπου ή που έχει ως συνέπεια τη σωτηρία του ανθρώπου: *Το κοσμοσωτήριο έργο του Χριστού. Το κοσμοσωτήριο άγγελμα της Ανάστασης. Κοσμοσωτήρια επανάσταση.*[λόγ. < ελνστ. *κοσμοσωτήριος*]
- **κοσμώ** [kozmó] **-ούμαι** Ρ10.9 : **1.** (λόγ.) στολίζω: *Η πόλη μας κοσμείται από λαμπρά κτίρια. Αγάλματα κοσμούν την πρόσοψη του κτιρίου.* **2.** (μτφ.) για κπ. ή για κτ. του οποίου η ύπαρξη προσδίδει κύρος ή αξία, τιμά ή δοξάζει το σύνολο στο οποίο ανήκει: *Ο τάδε κοσμεί την ελληνική επιστήμη.*[λόγ. < αρχ. *κοσμῶ*]
- **κράτει** [kráti] (άκλ.) : **1.** στην έκφραση *κάνω ~*, δείχνω εγκράτεια, περιορί ζω κτ.: *Κάνε λίγο ~ στο τσιγάρο / στο ποτό. Πρέπει να κάνει ~ στη δουλειά.* **2.** (ναυτ.) διαταγή για να σταματήσει η μηχανή.[προστ. του *κρατώ*]
- **κριτικός -ή -ό** [kritikós] Ε1 : **1.** που είναι ικανός να κρίνει, που έχει αναπτυγμένη κρίση: *~ νους. Κριτική σκέψη. Κριτικό*

πνεύμα. || *Κριτική μνή μη,* που στηρίζεται σε λογικούς συσχετισμούς. || που είναι επιφορτισμένος να εκφέρει κρίση: *Η κριτική επιτροπή για τα λογοτεχνικά βραβεία / του φεστιβάλ κινηματογράφου.* **2.** που αναφέρεται στην κριτική$_1$: *Κριτι κή παρέμβαση. Κριτική παρουσίαση των γεγονότων της χρονιάς.* || *Κριτι κή θεωρία. Κριτική έκδοση* (κειμένου). Κριτικό υπόμνημα*.* || (ως ουσ.) ο *κριτικός*.* **κριτικά** ΕΠΙΡΡ **1.** *Σκέφτεται ~.* **2.** *Το έργο του αντιμετωπίστηκε πολύ ~,* με αυστηρή κριτική$_2$.[λόγ. < αρχ. *κριτικός* `ικανός να διακρίνει, λογοτεχνικός κριτικός΄ & σημδ. γαλλ. critique & νλατ. criticus]

Λ

- **λαγαρός -ή -ό** [lagarós] Ε1 : **1.** (λογοτ., για υγρό) διαυγής, διαφανής, καθαρός: *Το ποτάμι με τις πράσινες όχθες και τα λαγαρά νερά.* **2.** (μτφ.) διαυγής, καθαρός: *Το ύφος του συγγραφέα είναι λαγαρό, αβίαστο, καθαρό, ρέον. Λαγαρές ιδέες,* ξεκάθαρες, διαυγείς. **λαγαρά** ΕΠΙΡΡ.[αρχ. *λαγαρός* `χαλαρός, λεπτός, ευκίνητος΄ (η σημερ. σημ. μσν.)]
- **λαϊκός -ή -ό** [laikós] Ε1 : **1.** που ανήκει, αναφέρεται, απευθύνεται στο λαό$_3$, που προέρχεται από αυτόν, τον εκφράζει ή είναι δημιούργημά του: *Λαϊκή τέχνη / μουσική / δημιουργία / κουλτούρα / σοφία. Λαϊκό τραγούδι / καθεστώς. ~ χορός. Λαϊκά αιτήματα. Λαϊκές διεκδικήσεις. Λαϊκοί θεσμοί. Λαϊκό προσκύνημα* και ως έκφραση *γίνεται λαϊκό προσκύνημα*.* || *Λαϊκή δημοκρατία,* το καθεστώς που εγκαθιδρύθηκε αρχικά σε χώρες (ιδιαίτερα της Ανατολικής Ευρώπης) μετά το β' παγκόσμιο πόλεμο: *Λαϊ κή δημοκρατία της Αλβανίας / της Βουλγαρίας / της Ουγγαρίας / της Υεμένης.* || *Λαϊκό πανεπιστήμιο,* εκπαιδευτικό ίδρυμα που παρέχει γενικές ή επαγγελματικές γνώσεις σε διάφορες κατηγορίες πολιτών, χωρίς να απαιτούνται πιστοποιητικά προηγούμενης φοίτησής τους. || *Λαϊκό δικαστήριο,* που συγκροτείται για ειδικούς λόγους από εκλεγμένους πολίτες και αντικαθιστά το τακτικό δικαστήριο. || *Λαϊκή επιμόρφωση,* θεσμός για τη μόρφωση και την εκπαίδευση ευρύτερων λαϊκών στρωμάτων. || *Λαϊκό μέτωπο*.* **2.** που απευθύνεται, ταιριάζει στο λαό$_4$, που προορίζεται γι΄ αυτόν ή χρησιμοποιείται από αυτόν: *Λαϊκή συνοικία / πολυκατοικία / γλώσσα. Λαϊκές τιμές. Λαϊκό εστιατόριο. Λαϊκή αγορά* και ως ουσ. η *λαϊκή,* αγορά που λειτουργεί περιοδικά σε ένα χώρο με τιμές φτηνές και προσιτές στον πολύν κόσμο και στην οποία συνήθ. πουλούν τα προϊόντα τους οι παραγωγοί: *Κάθε Τρίτη ψωνίζουμε από τη λαϊκή.* || (ως ουσ.) το *λαϊκό,* το λαϊκό λαχείο: *Πάρε ένα λαϊκό.* || *Λαϊκή απογευματινή,* για θεατρική παράσταση με μειωμένο εισιτήριο. || μάγκικος: *Λεξικό της λαϊκής.* **3.** που δεν ανήκει στον κλήρο, στους κληρικούς: *Τα λαϊκά μέλη του συνεδρίου*

διαφώνησαν με τους κληρικούς. || (ως ουσ.) ο *λαϊκός.* ΑΝΤ κληρικός. **λαϊκά** ΕΠΙΡΡ.[λόγ.: 1, 2: ελνστ. *λαϊκός* & σημδ. γαλλ. populaire· 3: σημδ. (ελνστ.) από τα εβρ.]

- **λαϊκότητα** η [laikótita] Ο28 : η ιδιότητα του λαϊκού, αυτού που προέρχεται από το λαό, είναι δημιούργημά του, που απευθύνεται στο λαό ή που τον εκφράζει: *Το πρόβλημα της λαϊκότητας της τέχνης παραμένει σοβαρό. Η ~ του νέου θεσμού θα δοκιμαστεί στην πράξη.*[λόγ. *λαϊκ(ός) -ότης > -ότητα*]
- **λακωνίζω** [lakonízo] Ρ2.1α : εκφράζομαι, μιλώ με συντομία και περιεκτικότητα.[λόγ. < ελνστ. *λακωνίζω*, αρχ. σημ.: `μιμούμαι τους Λάκωνες΄]
- **λακωνικότητα** η [lakonikótita] Ο28 : τρόπος έκφρασης που χαρακτηρίζεται από συντομία και περιεκτικότητα: *Τα γραπτά του διακρίνονται για τη ~ και τη σαφήνειά τους.*[λόγ. *λακωνικ(ός) -ότης > -ότητα*]
- **λακωνισμός** ο [lakonizmós] Ο17 : σύντομη και περιεκτική έκφραση, διατύπωση.[λόγ. < ελνστ. *λακωνισμός*, αρχ. σημ.: `πράξη προς το συμφέρον των Λακώνων΄]
- **λαλίστατος -η -ο** [lalístatos] Ε5 : που μιλάει πολύ, που λέει πολλά (συνήθ. πάνω σε συγκεκριμένο θέμα): *Στην ομιλία του υπήρξε ~.*[λόγ. < αρχ. *λαλίστατος*]
- **λαμπερός -ή -ό** [lamberós] Ε1 : που εκπέμπει άμεσα ή από αντανάκλαση έντονο, ζωηρό φως· (πρβ. *λαμπρός*): *~ ήλιος. Λαμπερά κοσμήματα / αστέρια.* || (επέκτ.) που είναι φωτεινός, που ακτινοβολεί: *Λαμπερό πρόσωπο. Λαμπερά μάτια.* **λαμπερά** ΕΠΙΡΡ.
- [μσν. *λαμπερός* < *λάμπ(ω) -ερός* (διαφ. το αρχ. *λαμπηρός* `γλιτσιασμένος΄)
- **λαμποκοπώ** [lambokopó] & **-άω** Ρ10.1α : **1.** λάμπω έντονα και ζωηρά· αστράφτω: *Ο ήλιος έκανε την επιφάνεια της λίμνης να λαμποκοπάει. Λαμποκοπούσαν τα γυμνά σπαθιά.* || (με επέκτ., ως ένδειξη υπερβολικής καθαριότητας, περιποίησης): *Τα έπιπλα / τα σκεύη / τα πατώματα λαμποκοπούσαν. Το σπίτι λαμποκοπούσε από καθαριότητα.* **2.** (μτφ., για έντονη εκδήλωση

συναισθημάτων): *Τα μάτια του λαμποκοπούσαν από χαρά. Το πρόσωπό του λαμποκοπούσε από ευτυχία.*[*λάμπ(ω) -ο- + -κοπώ*]

- **λαμπρο-** [1] [lambro] & **λαμπρό-** [lambró], όταν κατά τη σύνθεση ο τόνος ανεβαίνει στο α' συνθετικό : α' συνθετικό σε σύνθετα συνήθ. επίθετα· δηλώνει ότι αυτό που εκφράζει το β' συνθετικό χαρακτηρίζεται από λάμψη, πολυτέλεια, εορτάσιμη μεγαλοπρέπεια: *λαμπρόξανθος, ~ντυμένος, ~στόλιστος, λαμπρόχρωμος.* || στην κοινή ή επιστημονική ονομασία φυτών και ζώων: *~κεφάλι, ~κολιός.*[αρχ. *λαμπρο-* θ. του επιθ. *λαμπρό(ς)* ως α' συνθ.: αρχ. *λαμπρό-φωνος* `με καθαρή φωνή΄, μσν. *λαμπρο-φορώ, λαμπρο-κοσμημένος*]
- **λαμπρός -ή -ό** [lambrós] E1 : **1.** που είναι γεμάτος, που εκπέμπει φως, λάμψη: *Ένας ~ ήλιος βγήκε πίσω απ΄ τα σύννεφα. Μια λαμπρή μέρα ανέτειλε.* **2.** (μτφ.) εξαιρετικός, διαπρεπής: *~ νέος / μαθητής / επιστήμονας. Ανοίγεται μπροστά του ένα λαμπρό μέλλον. Το πείραμα έγινε με λαμπρά αποτελέσματα. Επιστήμονας με λαμπρή σταδιοδρομία στο εξωτερικό.* **λαμπρά** ΕΠΙΡΡ **1.** ως ένδειξη συμφωνίας και επιδοκιμασίας για κτ. που ειπώθηκε ή έγινε. **2.** εξαιρετικά.[αρχ. *λαμπρός*]
- **λαμπρότητα** η [lambrótita] O28 : η ιδιότητα του λαμπρού. **α.** η φωτεινότητα, η λάμψη: *Η ~ του ήλιου / των άστρων.* || *~ χρώματος,* η σχέση του προς το άσπρο και το μαύρο. || (αστρον.) *~ αστέρος,* μέγεθος που χαρακτηρίζει την υποκειμενική εντύπωση την οποία προκαλεί στο μάτι ενός παρατηρητή το φως ενός αστέρα. **β.** (μτφ.) αίγλη, μεγαλοπρέπεια: *Η εθνική επέτειος γιορτάστηκε με μεγάλη ~.*[λόγ. < αρχ. *λαμπρότης,* αιτ. *-ητα*]
- **λαμπρύνω** [lambríno] **-ομαι** P8.1 : προσδίδω σε κτ. αίγλη, επισημότητα, δόξα, ομορφιά: *Γνωστές προσωπικότητες λάμπρυναν με την παρουσία τους τη δεξίωση / την εκδήλωση. Ο δήμαρχος θέλησε να λαμπρύνει τη θητεία του με μεγάλα έργα.*[λόγ. < αρχ. *λαμπρύνω* `κάνω να λάμψει΄]
- **λάμπω** [lámbo] P4α : **1.** εκπέμπω ζωηρό, έντονο φως, λάμψη· φέγγω, ακτινοβολώ, αστράφτω, άμεσα ή από αντανάκλαση: *Ο ήλιος λάμπει. Τα διαμάντια έλαμπαν στο φως της βιτρίνας του*

κοσμηματοπωλείου. (γνωμ.) *ό,τι λάμπει δεν είναι χρυσός*.* **2.** (επέκτ., για επίταση, υπερβολή) **α.** (ως ένδειξη καθαριότητας, περιποίησης) γυαλίζω, στίλβω· αστράφτω: *Τα πατώματα / τα ρούχα / τα ασημικά λάμπουν. Το σπίτι λάμπει από καθαριότητα.* **β.** αστράφτω, ακτινοβολώ: *Λάμπει από υγεία / νιάτα / ομορφιά,* είναι πολύ υγιής / νέος / όμορφος. **3.** (μτφ.) **α.** για έντονη εκδήλωση συναισθημάτων: *Το πρόσωπό της / τα μάτια της έλαμψαν από χαρά / οργή / θυμό. Μόλις την είδε έλαμψε ολόκληρος.* **β.** ξεχωρίζω, διακρίνομαι: *Λάμπει με την ομορφιά / το πνεύμα / το χιούμορ / την παρουσία της.* (έκφρ.) *έλαμψε διά της απουσίας* του.* **γ.** για κτ. που καταδεικνύεται, παρουσιάζεται, αποκαλύπτεται πλήρως: *Η αλήθεια / η δικαιοσύνη θα λάμψει.*[αρχ. *λάμπω*]

- **λάμψη** η [lámpsi] O31 : **1.** η στιγμιαία ή παρατεταμένη εκπομπή ή αντανάκλαση έντονου, ζωηρού φωτός: *Η ~ του κεραυνού / της αστραπής / των άστρων / του ήλιου / των προβολέων / του χρυσού / του μετάλλου / της λεπίδας. Η ~ του φλας της φωτογραφικής μηχανής τον τύφλωσε. Τη ~ της έκρηξης ακολούθησε φοβερός κρότος.* || *Τα βότσαλα, μόλις βγήκαν απ΄ τη θάλασσα, έχασαν τη ~ τους.* **2.** (μτφ.) **α.** (ως εξωτερική έκφραση συναισθηματικής κατάστασης, συνήθ. χαράς, ευτυχίας): *Η ~ των ματιών / του προσώπου.* **β.** πνευματική ακτινοβολία: *Η ~ των ιδεών / του πνεύματος.* **γ.** λαμπρότητα, αίγλη: *Η παρουσία του προσέδωσε ~ στη δεξίωση.*[ελνστ. *λάμψις (-σις > -ση)*]
- **λαοκρατία** η [laokratía] O25 : μορφή πολιτεύματος κατά το οποίο η εξουσία πηγάζει και ασκείται άμεσα από το λαό.[λόγ. *λαο-* + *-κρατία* (πρβ. ελνστ. *λαοκρατία* `κυριαρχία του όχλου΄)]
- **λαοκρατικός -ή -ό** [laokratikós] E1 : που ανήκει, αναφέρεται στη λαοκρατία ή που προέρχεται από αυτήν.[λόγ. *λαοκρατ(ία) -ικός*]
- **λαός** ο [laós] O17 : σύνολο ανθρώπων που αποτελούν ενότητα με βάση ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά ή συνεκτικά στοιχεία. **1α.** οι κάτοικοι μιας χώρας, πόλης, περιοχής· πληθυσμός: *Ο ~ της Ελλάδας / της Αθήνας / της Μακεδονίας.* || το σύνολο του πληθυσμού ενός κράτους: *Διάγγελμα του πρωθυπουργού προς το λαό. Κάθε ~ έχει τους ηγέτες που του ταιριάζουν.* **β.** οι κάτοικοι,

οι πληθυσμοί ευρύτερων περιοχών: *Οι λαοί της Ασίας / της Αφρικής / της Δύσης / της Μεσογείου.* **2.** οι κάτοικοι καθορισμένου χώρου με κάποια κοινά στοιχεία (ιστορία, παραδόσεις, έθιμα, θεσμούς, συνείδηση κ.ά.): *Πρωτόγονοι / πολιτισμένοι λαοί. Γλώσσα / λογοτεχνία / τέχνη ενός λαού. Ήθη και έθιμα του ελληνικού λαού.* **3.** το τμήμα του πληθυσμού, των πολιτών που δε μετέχει στη διεύθυνση της κοινωνίας και στην άσκηση της εξουσίας, όπως αυτή εκφράζεται μέσα από το κράτος, τους θεσμούς και τους μηχανισμούς του: *Η κυβέρνηση δεν μπόρεσε να πραγματοποιήσει όσα υποσχέθηκε στο λαό.* ΦΡ *φωνή* λαού, οργή Θεού.* || οι υπήκοοι: *Ο βασιλιάς και ο ~ του.* **4.** οι κοινωνικές τάξεις που χαρακτηρίζονται από μικρό εισόδημα ή και χαμηλό μορφωτικό, πολιτιστικό επίπεδο· κοσμάκης: *Οι πλούσιοι γίνονται πλουσιότεροι κι ο ~ πεινάει. Η τέχνη πρέπει ν΄ απευθύνεται σ΄ όλο το λαό κι όχι σε λίγους μορφωμένους και ειδικούς.* (έκφρ.) *παιδί* του λαού.*[λόγ. < αρχ. *λαός*]

- **λαοφιλής -ής -ές** [laofilís] E10 : που είναι αγαπητός στο λαό, δημοφιλής: *~ ηγέτης / κυβερνήτης / πρωθυπουργός.*
  [λόγ. *λαο-* + *φιλ(ώ) -ής* κατά το ελνστ. *δημοφιλής*]
- **λατρεία** η [latría] O25 : **1.** η αγάπη, η αφοσίωση, η ευσέβεια προς το Θεό: *Η ~ στον ένα και μοναδικό Θεό. Ο ναός είναι τόπος λατρείας. Η ~ των θεών του Ολύμπου.* || *Η ~ των προγόνων / των ηρώων.* **2.** τα λόγια και οι πράξεις με τις οποίες εκδηλώνεται η αγάπη, η ευσέβεια, η αφοσίωση προς το Θεό: *Η τελετουργία της χριστιανικής λατρείας.* **3.** η υπερβολική αγάπη προς πρόσωπα, πράγματα, προς πνευματικές ή άλλες δραστηριότητες: *Έχει ~ στη γυναίκα του / στα παιδιά του. Την κοιτάζει με ~. Ηθοποιοί, ποδοσφαιριστές, πολιτικοί γίνονται συχνά αντικείμενο λατρείας. Η ~ του χρήματος / του κέρδους. Είναι μεγάλη η ~ του για τη μουσική / για τα σπορ / για το θέατρο.* **4.** (κυρ. για πρόσωπο) το αντικείμενο της υπερβολικής αγάπης: *Γιατί, ~ μου, με στενοχωρείς; Ο κινηματογράφος είναι η μεγάλη ~ της.*[λόγ. < αρχ. *λατρεία* `υπηρεσία σε θεό΄]
- **λατρευτικός -ή -ό** [latreftikós] E1 : που ανήκει, που αναφέρεται στη λατρεία του Θεού: *Λατρευτικά σκεύη. Αγάλματα για*

λατρευτική χρήση.[λόγ. < μσν. *λατρευτικός*, ελνστ. σημ.: `χαρακτηριστικός υπηρέτη΄]

- **λατρευτός -ή -ό** [latreftós] E1 : που τον αγαπούν πολύ, πολυαγαπημένος. || (σε προσφών.): *Λατρευτή μου μητέρα.*[λόγ. < ελνστ. *λατρευτός* `υπηρετικός, άξιος λατρείας΄]
- **λατρεύω** [latrévo] **-ομαι** P5.2 : **1.** αγαπώ, σέβομαι, τιμώ το Θεό: *Οι αρχαίοι Έλληνες λάτρευαν τους θεούς του Ολύμπου.* || *Λαοί που λατρεύουν τους νεκρούς / τους προγόνους τους.* ΦΡ τι *θεό* λατρεύει;* **2.** αγαπώ υπερβολικά. **α.** για έμψυχα: *Λατρεύει τη γυναίκα του / τα παιδιά του / τα ζώα / τα σκυλιά.* **β.** για άψυχα, δραστηριότητες κ.ά.: *Λατρεύει τα σπόρ / το θέατρο / το χρήμα / το κέρδος.*[αρχ. & λόγ. < αρχ. *λατρεύω* `υπηρετώ, είμαι δούλος΄, ελνστ. σημ.: `υπηρετώ τους θεούς με προσευχές και θυσίες΄]
- **λάτρης** ο [látris] O10 πληθ. *λάτρεις* θηλ. (λόγ.) **λάτρις** [látris] & (οικ., προφ.) **λάτρισσα** [látrisa] O27α : αυτός που αγαπάει υπερβολικά, με πάθος κπ. ή κτ.: *Είναι ~ του ωραίου φύλου / του κινηματογράφου / της μουσικής / των σπορ / του ωραίου.*[λόγ. < αρχ. *λάτρις ὁ, ἡ* (μεταπλ. *-ης*) `υπηρέτης΄, ελνστ. σημ.: `λάτρης των θεών΄· *λάτρ(ης) -ισσα*]
- **λαχτάρα** η [laxtára] O25α : **1.** έντονη επιθυμία, πόθος: *Τη φίλησε / την αγκάλιασε με ~.* **2.** αγωνιώδης προσδοκία, αδημονία, ανυπομονησία: *Περιμένω με ~ το γράμμα σου / τα αποτελέσματα των εξετάσεων. ~ για περιπέτεια.* **3.** έντονη συγκίνηση, ψυχική ταραχή, ξαφνικός φόβος: *Πέρασα / πήρα μια ~!* **4.** το γεγονός που προκαλεί ταραχή, φόβο κτλ.: *Έπαθα πολλές λαχτάρες σήμερα.*
[μσν. *λακτάρα* με ανομ. τρόπου άρθρ. [kt > xt] < **λάκτ(α) -άρα* κατά το *τρομάρα* < *λακτ(ίζω)* (μτφ. για την καρδιά) *-α* (αναδρ. σχημ.)]
- **λαχταριστός -ή -ό** [laxtaristós] E1 : που προκαλεί έντονη επιθυμία, πόθο, ελκυστικός: *Λαχταριστή κοπέλα. Λαχταριστά κεράσια / ψάρια.*[μσν. *λακταριστός* με ανομ. τρόπου άρθρ. [kt > xt] < *λακταρισ- (λακταρίζω* δες στο *λαχταρίζω) -τός*]
- **λαχταρώ** [laxtaró] & **-άω** P10.1α : **1.** επιθυμώ έντονα, κατέχομαι από διακαή πόθο: *Λαχταράει να δει το παιδί της. Λαχτάρησα να*

φάω χταπόδι. || επιθυμώ να δω, να συναντήσω κπ.: *Σε λαχταρήσαμε τόσον καιρό.* **2.** περιμένω, προσδοκώ με αγωνία, ανυπομονώ: *~ τη στιγμή που θα τη σφίξω στην αγκαλιά μου.* **3.** νιώθω έντονη συγκίνηση, ψυχική ταραχή, ξαφνικό φόβο: *Τρόμαξα πολύ, λαχτάρησε η καρδιά μου. Ακούσαμε πως τον χτύπησε αυτοκίνητο και λαχταρήσαμε.* || κάνω κπ. να νιώσει ψυχική ταραχή, φόβο: *Άργησες να γυρίσεις και μας λαχτάρησες.* [μσν. *λακταρώ* με ανομ. τρόπου άρθρ. [kt > xt] < *λακταρ(ίζω)* (δες στο *λαχταρίζω*) μεταπλ. *-ώ* με βάση το συνοπτ. θ. *λακταρισ-*]

- **λεβεντάνθρωπος** ο [levendánθropos] O20 : άνδρας με ωραίο παράστημα, με ψηλό και καλοσχηματισμένο σώμα.[*λεβέντ(ης) + άνθρωπος*]
- **λεβέντης** ο [levéndis] O10 γεν. πληθ. *λεβέντηδων* θηλ. **λεβέντισσα** [levé n disa] O27 : **1.** αρρενωπός, γεροδεμένος άντρας, ιδίως νέος με ωραίο παράστημα: *Η μάνα καμαρώνει το λεβέντη της. Ένας ~ μέχρι εκεί πάνω.* **2.** αυτός που τον χαρακτηρίζει η γενναιότητα, η τόλμη, η ανδρεία· παλικάρι: *Ο Έλληνας φαντάρος, ο ~ αυτός που πολέμησε στα χιόνια της Πίνδου.* **3.** ο ντόμπρος, ευθύς χαρακτήρας, ο μεγαλόκαρδος και αρχοντικός στους τρόπους και στη συμπεριφορά: *Τον εμπιστεύομαι / τον εκτιμώ απεριόριστα, είναι ~ σ΄ όλα του.* || (ως προσφών.): *Γεια σου, λεβέντη μου!* ΠΑΡ ΦΡ (ειρ.) *της φυλακής* τα σίδερα είναι για τους λεβέντες.*[τουρκ. levend `όμορφος, δυνατός νεαρός΄ (από τα περσ.) *-ης· λεβέντ(ης) -ισσα*]
- **λεβεντιά** η [levendjá] O24 : **1.** οι ιδιότητες, τα γνωρίσματα του λεβέντη: *Όλοι τον θαύμαζαν για τη ~ του. Έδειξαν τη ~ τους στη μάχη. Να χαίρεσαι τα νιάτα σου και τη ~ σου.* **2.** (ως προσφών.) λεβέντης: *Τι κάνεις, ρε ~, χρόνια είχαμε να σε δούμε. Γεια σου, ~ καμαρωτή.*[*λεβέντ(ης) -ιά*]
- **λεβέντικος -η -ο** [levéndikos] E5 : που αναφέρεται, που ταιριάζει σε λεβέντη: *Λεβέντικη περπατησιά / γενιά / κορμοστασιά. Λεβέντικα τραγούδια. Λεβέντικοι χοροί.* **λεβέντικα** ΕΠΙΡΡ: *Περπατούσε ~ και καμαρωτά.*[*λεβέντ(ης) -ικος*]

- **λειτούργημα** το [litúrjima] Ο49 : χαρακτηρισμός επαγγέλματος που έχει έναν ευρύ και σοβαρό κοινωνικό ρόλο: *Η δουλειά του δασκάλου / του γιατρού / του δικαστή δεν είναι απλό επάγγελμα, είναι ~. Η άσκηση του δικαστικού λειτουργήματος απαιτεί υψηλό αίσθημα ευθύνης.*[λόγ. < ελνστ. *λειτούργημα*]
- **λειτουργικός -ή -ό** [liturjikós] Ε1 : **Ι1.** (για πργ.) που εκπληρώνει ικανοποιητικά την ειδική λειτουργία, τον πρακτικό σκοπό για τον οποίο προορίζεται κτ.: *Προτιμώ τα απλά και λειτουργικά έπιπλα. Πολλά αρχιτεκτονικά έργα είναι εντυπωσιακά, αλλά καθόλου λειτουργικά.* **2.** που αναφέρεται στη λειτουργία$_{Ι3}$: *Οι μισθοί των εργαζομένων αποτελούν μέρος των λειτουργικών δαπανών μιας επιχείρησης.* **3.** (ιατρ.) που αναφέρεται σε σωματικές ή ψυχικές λειτουργίες. ΑΝΤ οργανικός: *Λειτουργικές διαταραχές*, που οφείλονται σε διαταραχή της λειτουργίας και όχι σε βλάβη οργάνων του σώματος. **4.** που αναφέρεται στη λειτουργία$_{Ι5}$: *Λειτουργική γλωσσολογία*, σχολή που μελετάει τα γλωσσικά στοιχεία από την άποψη του ρόλου τους μέσα στη δομή μιας γλώσσας. *Λειτουργική θεωρία*, ο φονξιοναλισμός. **ΙΙ.** (εκκλ.) που αναφέρεται στη λειτουργική: *Λειτουργικά βιβλία*, εκκλησιαστικά βιβλία που χρησιμοποιούνται για την τέλεση της θείας λατρείας. **λειτουργικά** ΕΠΙΡΡ στη σημ. Ι.[λόγ.: ΙΙ: ελνστ. *λειτουργικός*· Ι: σημδ. γαλλ. fonctionnel]
- **λειτουργικότητα** η [liturjikótita] Ο28 : η ιδιότητα του λειτουργικού$_{Ι}$: *Η ~ της επίπλωσης / ενός χώρου. Δόθηκε ιδιαίτερη προσοχή στην αισθητική, αλλά και στη ~ του κτιρίου.*[λόγ. *λειτουργικ(ός) -ότης* > *-ότητα*]
- **λειτουργός** ο[liturgós] Ο17 θηλ. **λειτουργός** [liturgós] Ο34 : **1.** αυτός που ασκεί επάγγελμα υψηλής κοινωνικής ευθύνης: *Δικαστικοί / εκπαιδευτικοί λειτουργοί.* || *Κοινωνικός / κοινωνική ~*, αυτός που ασχολείται με τα κοινωνικά προβλήματα των ανθρώπων στην ιδιωτική ή στην επαγγελματική τους ζωή παίζοντας συμβουλευτικό ρόλο: *Δουλεύει ως κοινωνική ~ σε παιδικό σταθμό / σε νοσοκομείο / σε μεγάλη επιχείρηση.* **2.** *~ του Υψίστου*, κληρικός, ιερωμένος.[λόγ.: 1: αρχ. *λειτουργός* `επιφορτισμένος

με *λειτουργία΄* σημδ. γαλλ. fonctionnaire· 2: ελνστ. σημ.· λόγ. θηλ. χωρίς διάκρ. γένους]

- **λελογισμένος -η -ο** [lelojizménos] E3 : (λόγ.) που γίνεται με περίσκεψη, με λογική, με μέτρο: *Πρέπει να γίνεται λελογισμένη χρήση των φαρμάκων. Έκανε λελογισμένη χρήση των χρημάτων που διαχειριζόταν.*[λόγ. < αρχ. *λογίζομαι* (μέσο ρ.) `λογαριάζω, υπολογίζω΄, σφαλερή δημιουργία μππ. κατά το αρχ. επίρρ. *λελογισμένως* ή κατά το αρχ. αντ. *ἀλόγιστος*, μτφρδ. γαλλ. modéré]
- **λεοντόκαρδος -η -ο** [leondókardos] E5 : που είναι ατρόμητος, θαρραλέος, ανδρείος. [λόγ. *λεοντ- (λέων) -ο- + καρδ(ία) -ος* μτφρδ. γαλλ. cœur de lion]
- **λεπτότητα** η [leptótita] O28 : η ιδιότητα του λεπτού: *Δε ρώτησα από ~, από ευγένεια, από διακριτικότητα. Η ~ του προβλήματος απαιτεί ιδιαίτερη αντιμετώπιση,* η δυσκολία, η ιδιαιτερότητα. *Τον διακρίνει μια ~ στους τρόπους / στη συμπεριφορά / στο φέρσιμο.*[λόγ. < αρχ. *λεπτότης*, αιτ. *-ητα*]
- **λευτεριά** η [lefterjá] O24 (χωρίς πληθ.) : (λαϊκότρ., λογοτ.) η ελευθερία: *Πολεμήσαμε για τη ~ μας.* (ευχή) *καλή ~*, ευχή: α. προς εγκύους για εύκολο τοκετό. β. προς σκλαβωμένους, φυλακισμένους κ.ά.[μσν. *λευτεριά* < *ελευτερία, ελευθεριά* (συνίζ. για αποφυγή της χασμ., ανομ. τρόπου άρθρ. [fθ > ft] και αποβ. του αρχικού άτ. φων.) < αρχ. *ἐλευθερία*]
- **λεύτερος -η -ο** [léfteros] E5 : (λαϊκότρ., λογοτ.) ελεύθερος.[μσν. *λεύτερος* < *ελεύτερος, λεύθερος* (αποβ. του αρχικού άτ. φων. και ανομ. τρόπου άρθρ. [fθ > ft]) < αρχ. *ἐλεύθερος*]
- **λευτερώνω** [lefteróno] **-ομαι** P1 : (λαϊκότρ., λογοτ.) **1.** ελευθερώνω. **2.** (για γυναίκα, παθ.) γεννάω: *Πότε θα λευτερωθείς με το καλό;*[μσν. *λευτερώνω* < *ελευτερώνω, λευθερώνω* (αποβ. του αρχικού άτ. φων. και ανομ. τρόπου άρθρ. [fθ > ft]) < αρχ. *ἐλευθερ(ῶ) -ώνω*]
- **λίαν** [lían] επίρρ. : (λόγ.) πάρα πολύ: *~ καλώς*, βαθμός αξιολόγησης κυρίως στην εκπαίδευση (αμέσως μετά το «άριστα»).

~ *επιεικώς*, με μεγάλη επιείκεια. ~ *συντόμως*, πολύ σύντομα.[λόγ. < αρχ. *λίαν*]

- **λιτός -ή -ό** [litós] E1 : **1.** (για πρόσ.) που αρκείται σε λίγα, απλός: *Είναι ~ και μετρημένος στη ζωή του.* **2.** που είναι απλός, χωρίς αφθονία ή πολυτέλεια: *Λιτό γεύμα / δείπνο. Λιτή διατροφή.* **3.** (μτφ.) που είναι απλός, απέριττος, χωρίς στολίδια: *Ύφος λιτό. Ο συγγραφέας έχει μια λιτή και μεστή έκφραση.* **λιτά** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. < αρχ. λιτός]
- **λιτότητα** η [litótita] O28 : **1.** η ολιγάρκεια, η αποφυγή κάθε περιττού στον τρόπο ζωής: *Έζησε πάντα με ~ και μέτρο.* **2α.** ο περιορισμός στα λίγα και απαραίτητα: *Πνεύμα / πολιτική / μέτρα λιτότητας. Οικονομική ~*, μέτρα που επιδιώκουν τον περιορισμό της κατανάλωσης. *Η μονόπλευρη ~ πλήττει τους εργαζομένους. Το ύφος του συγγραφέα χαρακτηρίζεται από εκφραστική ~*, είναι απλό, λιτό, χωρίς στολίδια. **β.** ρητορικό σχήμα λόγου κατά το οποίο εκφράζεται η άρνηση, υπονοείται όμως η θέση, π.χ. «δεν είναι άσχημη ιδέα», δηλαδή «είναι καλή ιδέα».[λόγ. < αρχ. *λιτότης*, αιτ. *-ητα* (2β: ελνστ. σημ.)]
- **λογιάζω** [lojázo] **ομαι** P2.1 & **λογιέμαι** [lojéme] P10.4β : (λαϊκότρ.) λογαριάζω, σκέφτομαι, στοχάζομαι. || (παθ.) λογίζομαι, θεωρούμαι.[μσν. *λογιάζω* < αρχ. *λόγ(ος)* `υπολογισμός, μέτρημα΄ *-ιάζω* κατά το *λογαριάζω*· μσν. *λογ(ούμαι)* μεταπλ. *-ιέμαι* < *λόγ(ος) -ούμαι* κατά το *θυμούμαι*]
- **λογίζομαι** [lojízome] P2.1β : (λόγ.) θεωρούμαι, νομίζομαι, συνυπολογίζομαι, υπολογίζομαι: *Λογίζεται πλούσιος / ευτυχισμένος.*[λόγ. < αρχ. *λογίζομαι*]
- **λογικεύω** [lojikévo] **-ομαι** P5.2 : κάνω κπ. να σκεφτεί, να φερθεί λογικά, σωστά, με σωφροσύνη: *Προσπάθησα να τον λογικέψω.* || (συνήθ. παθ.) σκέφτομαι λογικά, σωστά, με σωφροσύνη, γίνομαι λογικός: *Λογικέψου κι άσε τις τρέλες. Άρχισε να λογικεύεται κι έπαψε να παιδιαρίζει.* [λόγ. ενεργ. < ελνστ. *λογικεύομαι*]
- **λογική** η [lojií] O29 : **1α.** επιστήμη που ασχολείται με τη δομή, με τις μορφές και με τους νόμους της νόησης: *Γενική / τυπική / μαθηματική / συμβολική / διαλεκτική ~. Ο Αριστοτέλης θεωρείται ως ο πατέρας της λογικής.* **β.** το μάθημα, το σύγγραμμα που

διδάσκει την επιστήμη της λογικής: *Η ~ διδάσκεται στη Β' τάξη του λυκείου. Διάβασες τη «Λογική» του Παπανούτσου;* **2.** ακολουθία ιδεών, σκέψεων, γεγονότων με εσωτερική συνέπεια, συνάφεια: *Τα επιχειρήματά του στερούνται λογικής. Αυτό που λες συγκρούεται με τη / αντίκειται στη ~. Η ~ της ιστορίας / των γεγονότων / της καρδιάς.* (έκφρ.) *κοινή ~*, η κατανοητή και παραδεκτή από όλους. *απλή ~.* ΦΡ *τετράγωνη* ~. **3.** ο τρόπος με τον οποίο σκέφτεται, συλλογίζεται κάποιος: *Κυριαρχείται από (μια) αυστηρή / σιδερένια / στενή / στεγνή ~. Δεν καταλαβαίνω τη ~ σου, γιατί εγώ έχω μια τελείως διαφορετική ~. Αρνούμαι να μπω σ΄ αυτή τη ~.*[λόγ. < αρχ. *λογική*]

- **λογικοκρατία** η [lojikokratía] *Ο25α* : φιλοσοφικό σύστημα που θεωρεί τη λογική ως βάση της φιλοσοφίας.[λόγ. *λογικ(ή) -ο- + -κρατία*]
- **λογικός -ή -ό** [lojikós] Ε1 : **1.** που είναι προικισμένος με τον ορθό λόγο, που έχει τη δυνατότητα να διανοείται, να σκέφτεται: *Ο άνθρωπος είναι λογικό ζώο. Είναι πιθανό να υπάρχουν και σε άλλους πλανήτες λογικά όντα.* **2α.** που είναι σύμφωνος, συνεπής με τον ορθό λόγο και με τους κανόνες του, με την ορθή σκέψη. ΑΝΤ παράλογος: *Λογικά επιχειρήματα / συμπεράσματα. Λογικές σχέσεις / ερμηνείες / συνέπειες. ~ ειρμός. Αυτό που λες δεν είναι λογικό. Δώσε μου μια λογική εξήγηση / ερμηνεία.* || *Λογικές αρχές*, οι θεμελιώδεις αρχές της νόησης. || (ως ουσ.) η *λογική**. **β.** (ως ουσ.) το *λογικό*, τα *λογικά*, ο νους, το μυαλό, η ορθή σκέψη, κρίση: *Ο άνθρωπος είναι προικισμένος με λογικό. Είμαι / έρχομαι στα λογικά μου. Έχασε τα λογικά του*, παραφρόνησε. **3.** μέτριος, χωρίς υπερβολές, κανονικός: *Αγοράζω / πουλάω κτ. σε λογική τιμή. Λογικές απαιτήσεις / αξιώσεις.* || *Είναι λογικό (το) να*: *Είναι λογικό (το) να θέλεις να επιτύχεις τους στόχους σου.* || (για άνθρ.) που σκέφτεται, μιλάει, συμπεριφέρεται με ορθότητα, σωφροσύνη, μετριοπάθεια: *Είναι ~ άνθρωπος, δεν κάνει τρέλες.* **λογικά** ΕΠΙΡΡ: *Ας σκεφτούμε / ας μιλήσουμε ~. Δεν μπορώ να εξηγήσω ~ τις ενέργειές του.*[λόγ. < αρχ. *λογικός* (2β:

λαϊκό μσν. *το λογικό*, ουσιαστικοπ. ουδ. του αρχ. επιθ. *λογικός*, και πληθ. κατά *τα μυαλά*)]

- **λόγιος -α -ο** [lójios] E6 : **1.** που είναι πνευματικά καλλιεργημένος, που διαθέτει μόρφωση, παίδευση, ευρυμάθεια: *Λόγιοι συγγραφείς και ποιητές.* ΦΡ *~ Ερμής*, ως μετωνυμία για τα γράμματα και τις επιστήμες. || (ως ουσ.) *ο λόγιος*, άνθρωπος των γραμμάτων: *Οι Έλληνες λόγιοι της διασποράς. Ανήκε / σύχναζε σε κύκλο λογίων.* **2.** που ανήκει ή που αναφέρεται στον έντεχνο, στον καλλιεργημένο (γραπτό) λόγο (σε αντιδιαστολή προς το λαϊκό): *Λόγια παράδοση. Λόγια κείμενα. Λόγια προέλευση μιας λέξης*, που δημιουργήθηκε μέσα στη νεότερη λόγια παράδοση ή πρόκειται για λόγιο δανεισμό από παλαιότερες περιόδους της γλώσσας. *Λόγια λέξη:* α. που έχει λόγια προέλευση. β. που έχει λόγια χρήση.[λόγ. < αρχ. *λόγιος* `μορφωμένος΄ & σημδ. αγγλ. learned & γαλλ. érudit]
- **λογοδοσία** η [logodosía] O25 : η έκθεση πεπραγμένων, η απόδοση λογαριασμών για πράξεις και ενέργειες (ιδ. για πρόσωπα που άσκησαν κάποια εξουσία ή διαχειρίστηκαν κτ. από υπεύθυνη θέση): *Στη γενική συνέλευση θα γίνει η ~ του απερχόμενου διοικητικού συμβουλίου του σωματείου / του συλλόγου / της εταιρείας.*[λόγ. *λογο(δοτώ) -δοσία*]
- **λογοδοτώ** [logodotó] P10.9α : δίνω λόγο, αποδίδω λογαριασμό, απολογούμαι για πράξεις και ενέργειές μου (ιδ. για πρόσωπα που έχουν ασκήσει κάποια εξουσία ή διαχειρίστηκαν κτ. από υπεύθυνη θέση): *Οι υπεύθυνοι θα λογοδοτήσουν στη δικαιοσύνη. Κάποτε θα λογοδοτήσει για τα εγκλήματά του.*[λόγ. < μσν. *λογοδότ(ης)* `που λογοδοτεί΄ *-ώ* < *λογο-* + *-δότης*]
- **λύση** η [lísi] O31 : **Ι1.** η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του λύνω, η εύρεση του αγνώστου, του ζητουμένου: **α.** σε ένα μαθηματικό πρόβλημα: *Η ~ του προβλήματος / της άσκησης / της εξίσωσης. Το πρόβλημα του τετραγωνισμού του κύκλου δεν έχει ~. Λύσεις ασκήσεων / προβλημάτων*, βοηθητικό σχολικό εγχειρίδιο. **β.** σε πνευματικά παιχνίδια: *~ σταυρολέξου / γρίφου / κουίζ. Οι λύσεις των παιχνιδιών στην τελευταία σελίδα*, οι απαντήσεις. **2α.** η άρση, το ξεπέρασμα, η διευθέτηση των δυσκολιών, των περιπλοκών που

παρουσιάζει μια κατάσταση, ένα ζήτημα, μια διαδικασία: *Προσωρινή / μόνιμη / μέση / αποδεκτή / βιώσιμη / πρακτική / ικανοποιητική / δίκαιη ~. Πολιτική / αρχιτεκτονική / πολεοδομική ~. Αναζητώ / δίνω / βρίσκω / προτείνω ~. ~ ανάγκης / απελπισίας. Η ~ που προτάθηκε, (δε) με βρίσκει σύμφωνο. Πρέπει να δοθεί / να βρεθεί μια οριστική ~ στο πρόβλημα. Η ~ είναι μία και μοναδική. Τα ναρκωτικά και το ποτό δεν είναι ~, είναι φυγή.* (έκφρ.) *σολωμόντεια* ~. εμβαλωματική* ~.* **β.** η επίλυση, ο διακανονισμός: *Η ~της διαφοράς / των διαφορών. Το ζήτημα προχωράει προς τη ~ του.* **3.** διευκρίνιση, εξήγηση, ερμηνεία που δίνεται σε κτ. το μυστηριώδες, σκοτεινό, περίπλοκο, δυσνόητο: *Η ~ του μυστηρίου / του αινίγματος / του γρίφου / της απορίας.* **ΙΙ1.** τερματισμός, σταμάτημα, διακοπή μιας κατάστασης, μιας διαδικασίας: *Η ~ της πολιορκίας / του αποκλεισμού / της συνεδρίασης.* **2.** (μτφ.) κατάργηση, ακύρωση μιας συνθήκης, μιας συμφωνίας κτλ.: *Η ~ του γάμου / της σύμβασης.* **ΙΙΙ.** (λογοτ.) το τέλος που δίνει ο συγγραφέας σε ένα λογοτεχνικό έργο, η έκβαση της υπόθεσης: *Η ~ του δράματος / του διηγήματος / του μυθιστορήματος. Η ~ της τραγωδίας,* το τμήμα από την κορύφωση της πλοκής ως το τέλος. **IV.** (ιατρ.): *Η ~ της συνέχειας του δέρματος,* ο επιστημονικός ορισμός του τραύματος.[λόγ. < αρχ. *λύ(σις) -ση*]

- **λύσιμο** το [lísimo] O50 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του λύνω, συνήθ.: **1α.** για τη χαλάρωση αυτού που είναι δεμένο(ς): *Το ~ του κόμπου / της γραβάτας.* **β.** για την απαλλαγή από δέσιμο: *Το ~ του σκύλου.* **γ.** αποσυναρμολόγηση: *Το ~ του όπλου είναι πιο εύκολο από το δέσιμο.* **2.** (μτφ., προφ.) τερματισμός μιας κατάστασης: *Το ~ της πολιορκίας.* **3.** (προφ.) **α.** εύρεση του ζητουμένου: *Το ~ του προβλήματος.* **β.** εξήγηση, ερμηνεία: *Το ~ του μυστηρίου.*[λυσ- *(λύνω)* -ιμο (πρβ. ελνστ. *λύσιμον `λύση΄*)]
- **λυσιτελής -ής -ές** [lisitelís] E10 : (λόγ.) που είναι χρήσιμος, ωφέλιμος, επικερδής. **λυσιτελώς** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. < αρχ. *λυσιτελής·* λόγ. < ελνστ. *λυσιτελῶς*]

- **λυσιτελώ** [lisiteló] P10.10α : (λόγ.) είμαι, αποβαίνω χρήσιμος, επωφελής, παρέχω ωφέλεια, κέρδος.[λόγ. < αρχ. *λυσιτελῶ*]
- **λύτης** ο [lítis] O10 θηλ. **λύτρια** [lítria] O27 : αυτός που (είναι ικανός να) λύνει προβλήματα, πνευματικές ασκήσεις κά.: *~ σταυρολέξου*.[λόγ. *λύ(ω) -της· λύ(της) -τρια*]
- **λυτρωμός** ο [litromós] O17 : η απαλλαγή, η σωτηρία από δεινά, από συμφορές· λύτρωση: *Πλησίασε επιτέλους η μέρα του λυτρωμού του έθνους*.[*λυτρώ(νω) -μός*]
- **λυτρώνω** [litróno] **-ομαι** P1 : απαλλάσσω, γλιτώνω κπ. από βάσανα, δυστυχίες, συμφορές, δεινά: *Ο Χριστός λύτρωσε τον άνθρωπο από το προπατορικό αμάρτημα. Ξύπνησα λυτρωμένος από τον εφιάλτη*.[μσν. *λυτρώνω* < αρχ. *λυτρ(ῶ) -ώνω*]
- **λύτρωση** η [lítrosi] O33 : η απαλλαγή από βάσανα, δεινά, συμφορές· λυτρωμός: *Η ~ της ψυχής από όσα τη βαραίνουν*.[λόγ. < ελνστ. *λύτρω(σις)* `εξαγορά, απαλλαγή από υποχρέωση΄ *-ση*]
- **λυτρωτής** ο [litrotís] O7 : αυτός που ελευθερώνει, που σώζει κπ., κυρίως για το Χριστό, ως σωτήρα του ανθρώπου από το προπατορικό αμάρτημα.[λόγ. < ελνστ. *λυτρωτής*]
- **λυτρωτικός -ή -ό** [litrotikós] E1 : που φέρνει λύτρωση, σωτηρία, ανακούφιση: *Το λυτρωτικό μήνυμα του χριστιανισμού. Κοιμήθηκε έναν ύπνο βαθύ, λυτρωτικό*. **λυτρωτικά** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. < μσν. *λυτρωτικός* < *λυτρωτ(ής) -ικός*]

Μ

- **μαγευτικός -ή -ό** [majeftikós] Ε1 : που είναι πολύ ωραίος ή ευχάριστος ώστε να προσελκύει, να γοητεύει: *Μαγευτική θέα / νύχτα / ομορφιά. Μαγευτικό τοπίο / χαμόγελο.* **μαγευτικά** ΕΠΙΡΡ: *Περάσαμε ~ στην εκδρομή.*[λόγ. < ελνστ. *μαγευτικός* `οπαδός της μαγείας΄ (αρχ. για τη μαγική τέχνη) με αλλ. της σημ. κατά το *μαγεύω*]
- **μαγεύτρα** η [majéftra] Ο25α : (λογοτ., συνήθ. ως επίθ.) αυτή που προσελκύει, γοητεύει: *Η ~ φύση / θάλασσα / αγκαλιά.*[λόγ. *μαγεύ(ω)*$_2$ *-τρα* (πρβ. μσν. *μαγεύτρια* `μάγισσα΄)]
- **μαγνητίζω** [magnitízo] **-ομαι** Ρ2.1 : **1.** δίνω σε κτ. μαγνητικές ιδιότητες. **2.** (μτφ.) **α.** προσελκύω έντονα, προκαλώ σε μεγάλο βαθμό την προσοχή ή το ενδιαφέρον κάποιου: *Ομορφιά / βλέμμα που μαγνητίζει. Ρήτορας που μαγνητίζει τα πλήθη με την ευγλωττία του.* **β.** υπνωτίζω.[λόγ. *μαγνήτ(ης) -ίζω* μτφρδ. γαλλ. magnétiser (< magnétique = *μαγνητικός*)]
- **μαεστρία** η [maestría] Ο25 : μεγάλη ικανότητα ή επιδεξιότητα σε κτ.: *Λογοτέχνης που χειρίζεται τη γλώσσα με μεγάλη ~.*[ιταλ. maestria]
- **μαθαίνω** [maθéno] **-ομαι** Ρ αόρ. *έμαθα*, απαρέμφ. *μάθει*, (παθ. μόνο στο ενεστ. θ.), μππ. *μαθημένος** : αποκτώ γνώση, πληροφορούμαι κτ.: *Έμαθα από το δικηγόρο μου το αποτέλεσμα της δίκης. Πρέπει να μάθω την αλήθεια. Έμαθα ότι με ζήτησες και ήρθα. Τα έμαθες τα νέα; - Όχι· τι έγινε;* (γνωμ.) *από μικρό κι από τρελό μαθαίνεις την αλήθεια**. **1α.** αποκτώ γνώσεις, ιδίως ένα σύνολο γνώσεων, με πνευματική εργασία ή με συνεχή άσκηση: *~ μια τέχνη / μια ξένη γλώσσα. ~ γράμματα*, σπουδάζω. *Ο άνθρωπος από τη φύση του θέλει πάντα να μαθαίνει. ~ να κάνω κτ.*, αποκτώ τη σχετική γνώση ή πείρα. *~ να διαβάζω / να παίζω κιθάρα.* ΠΑΡ *Μάθε τέχνη** *κι άσ΄ την, κι αν πεινάσεις πιάσ΄ την.* **β.** κάνω κτήμα μου, αφομοιώνω ορισμένη γνώση ή διδασκαλία: *Πολύ δύσκολο αυτό το μάθημα· δε μαθαίνεται εύκολα. ~ κτ. απ΄ έξω*, το αποστηθίζω. **γ.** εξοικειώνομαι με κτ. ή το συνηθίζω: *~ το πιστό / το κάπνισμα. Στο στρατό έμαθα το*

τσιγάρο. Έμαθε να ζει χωρίς να δουλεύει. Δεν έχω μάθει να ξυπνώ νωρίς. ΠΑΡ *Τώρα στα γεράματα* μάθε γέρο γράμματα.* **2.** διδάσκω, μεταδίδω τις γνώσεις μου, την πείρα μου σε κπ.: *Ο πρώτος μου δάσκαλος μου έμαθε να διαβάζω και να γράφω.* **3α.** με απειλητικό νόημα, σε προειδοποίηση για να αποτραπεί μια απρεπής συμπεριφορά: *Θα σε μάθω εγώ να λες ψέματα!,* θα σε τιμωρήσω ώστε να μην ξαναπείς ψέματα. **β.** συμπεριφέρομαι όπως πρέπει, σωφρονίζομαι: *Τον έδειρα για να μάθει.* **4.** πληροφορούμαι: *Έμαθες τι ώρα φεύγει το αεροπλάνο; Έμαθε τη μετάθεσή του. Μάθε αν έχει θέση στο κάμπιγκ.*[μσν. *μαθαίνω* < αρχ. *μανθάνω* μεταπλ. *-αίνω* με βάση το συνοπτ. θ. *μαθ-* (π.χ. αόρ. *ἔμαθον*)]

- **μάθηση** η [máθisi] Ο33 : απόκτηση γνώσεων: *Κίνητρα / στάδια / προβλήματα της μάθησης. Το βιβλίο αυτό έγινε δεκτό με ενθουσιασμό από τη νεολαία που διψούσε για ~.* (έκφρ.) *η επανάληψη* είναι μητέρα της μαθήσεως* / (απαρχ.) *η επανάληψις* είναι μήτηρ πάσης μαθήσεως.* || (ψυχ.): *Ασφαλής / γόνιμη / δημιουργική ~.*[λόγ. < αρχ. *μάθη(σις) -ση*]
- **μαθητής** ο [maθitís] Ο7 θηλ. **μαθήτρια** [maθítria] Ο27 : **1.** αυτός που φοιτά σε σχολείο στοιχειώδους ή μέσης εκπαίδευσης: *~ του δημοτικού / του γυμνασίου / του λυκείου. Επιμελής / άτακτος ~. Τάξη με πολλούς / με λίγους μαθητές. Είναι πρώτος ~,* είναι ο καλύτερος της τάξης του. || αυτός που φοιτά σε στρατιωτική σχολή: *~ σχολής Ικάρων.* **2α.** αυτός που παρακολούθησε ή παρακολουθεί άμεσα τη διδασκαλία κάποιου άλλου: *Οι δώδεκα μαθητές του Χριστού. Ο Αριστοτέλης είναι ~ του Πλάτωνα.* || (παρωχ.) ο μαθητευόμενος. **β.** αυτός που έμμεσα επηρεάστηκε από κπ. άλλο ιδίως στον τομέα της τέχνης, φιλοσοφίας, επιστήμης. **μαθητάκος** ο ΥΠΟΚΟΡ στη σημ. 1. **μαθητριούλα** η ΥΠΟΚΟΡ στη σημ. 1.[αρχ. *μαθητής·* λόγ. < ελνστ. *μαθήτρια· μαθητ(ής) -άκος· μαθήτρι(α) -ούλα*]
- **μακάρι** [makári] : **1.** επιφ. ευχετικό: **α.** για κτ. που εύχεται ο ομιλητής να γίνει στο μέλλον: *~ να τους προλάβει! ~ να πετύχεις στη δουλειά σου,* είθε. *~ να έρχεστε πάντα! ~ να βρέξει!* || συχνά σε διάλογο, ως απάντηση στην ευχή ή στην επιθυμία που έχει

προαναφέρει ο συνομιλητής: *Εύχομαι όλα να έρθουν βολικά. - ~!* **β.** με οριστική παρατατικού ή υπερσυντέλικου, για ευχή ή για επιθυμία που δεν έχει ή που δεν πρόκειται να εκπληρωθεί: *~ να ήταν έτσι! ~ να είχες έρθει μαζί μας! ~ να ερχόταν, αλλά πού! ~ να τον προλαβαίναμε, πριν πεθάνει! ~ να το ΄ξερα από πριν!* **γ.** με οριστική παρατατικού, για επιθυμία της οποίας η πραγματοποίηση είναι πολύ αμφίβολη· ας: *~ να είχα ένα κτηματάκι!*, ας είχα, τι καλά να είχα. *~ να ήξερα Αγγλικά! ~ να βγω ψεύτης!* **2.** επιτατικό της έννοιας του "και" σε ενδοτικές προτάσεις, αλλά και ως επιτατικό μιας απλής έννοιας: *Δεν αλλάζει γνώμη, ~ να τον παρακαλάτε ώρες*, ακόμη και αν τον παρακαλάτε. *Δε θα τον συγχωρήσει, ~ και γονατιστός να ζητήσει συγγνώ μη*, ακόμη και αν. *Έλα να μας δεις, ~ και για μια στιγμή*, έστω. *~ και μεσάνυχτα, θα γυρίσουν*, έστω, ακόμη κι αν είναι μεσάνυχτα. *Ήταν αποφασισμένος να του τα χαρίσει όλα· ~ και τα προσωπικά του ενθύμια*, ακόμη και [μσν. *μακάρι* < ελνστ. φρ. *μακάριόν ἐστι* `είναι ευλογημένο΄ (δες στο *μακάριος*)]

- **μακαρίζω** [makarízo] **-ομαι** P2.1 **:** θεωρώ κπ. ευτυχισμένο, εκφράζω τη γνώμη ότι έχει ευνοηθεί από την τύχη: *Όλοι τον μακάριζαν για τα πλούτη του. Μην τον μακαρίζεις· έχει κι αυτός τα βάσανά του.* (γνωμ.) *μηδένα προ του τέλους* μακάριζε.*[αρχ. *μακαρίζω*]
- **μακάριος -α -ο** [makários] E6 **: 1.** που είναι απόλυτα ευτυχισμένος: *Οι μακάριοι θεοί.* **2.** ήρεμος, γαλήνιος: *~ ύπνος.* **3.** (ειρ.): *Μακάρια αδιαφορία / άγνοια.* (απαρχ. έκφρ.) *μακάριοι οι πτωχοί* τω πνεύματι.* **μακάρια** & (λόγ.) **μακαρίως** ΕΠΙΡΡ: *Παρ΄ όλο το θόρυβο αυτός κοιμάται μακαρίως.*[λόγ. < αρχ. *μακάριος* `ευτυχισμένος, ευλογημένος΄· λόγ. < αρχ. *μακαρίως*]
- **μακρόβιος -α -ο** [makrόvios] E6 **: 1.** που ζει πολλά χρόνια: *Οι κάτοικοι των ορεινών περιοχών συνήθως είναι μακρόβιοι.* **2.** που υπάρχει επί μεγάλο χρονικό διάστημα. ΑΝΤ βραχύβιος: *Μακρόβια κυβέρνηση.*[λόγ. < αρχ. *μακρόβιος*]
- **μακροβιότητα** η [makroviótita] O28 **:** η ιδιότητα του μακρόβιου.[λόγ. < αρχ. *μακροβιότης*, αιτ. *-ητα*]

- **μακροζωία** η [makrozoía] Ο25α : μεγάλη διάρκεια της ζωής: *Η επίτευξη της μακροζωίας είναι ένας από τους στόχους της γεροντολογίας.*[λόγ. < ελνστ. *μακροζωία*]
- **μακροημέρευση** η [makroiméref̱si] Ο33 : (λόγ.) μακροζωία: *Ευχόμαστε υγεία και ~.*[λόγ. < ελνστ. *μακροημέρευ(σις) -ση*]
- **μακροθυμία** η [makroθimía] Ο25 : η ιδιότητα του μακρόθυμου.[λόγ. < ελνστ. *μακροθυμία*, αρχ. σημ.: `υπομονή΄]
- **μακρόθυμος -η -ο** [makróθimos] Ε5 : (ιδ. για πρόσ.) που συγχωρεί ή ανέχεται υπομονετικά τα σφάλματα των άλλων: *Ο ~ και πολυεύσπλαχνος Θεός.*[λόγ. < ελνστ. *μακρόθυμος* `υπομονετικός΄ (η σημερ. σημ. μσν. κατά το *μακροθυμία*)]
- **μαμά** η [mamá] Ο23 : (οικ.) **1.** η μάνα, η μητέρα: *Έλα, κούκλα μου, στη ~. Κάποτε πρέπει να ξεκουράσεις κι εσύ τη ~ σου.* (έκφρ.) *είναι παιδί* της μαμάς (του)* ή *είναι παιδί* της μαμάς και του μπαμπά.* || συχνά σε προσφώνηση: *Τι θα φάμε σήμερα, ~;* || επιφωνηματικά, ιδίως σε ξαφνικό φόβο: *~ μου, τι πήγαμε να πάθουμε!* **2.** η πεθερά, συνήθ. ως προσφώνηση. **μαμάκα** η ΥΠΟΚΟΡ. **μαμακούλα** η ΥΠΟΚΟΡ.[μσν. *μάμμα* με μετακ. τόνου από λόγ. επίδρ. κατά το γαλλ. maman και ορθογρ. απλοπ. < αρχ. *μάμμ(η)* μεταπλ. *-α*, λ. νηπιακή· *μαμ(ά) -άκα· μαμάκ(α) -ούλα*]
- **μάνα** η [mána] Ο25α πληθ. και *μανάδες* στη σημ. Ι : **Ι1.** η γυναίκα σε σχέση με τα παιδιά που αυτή έχει γεννήσει· μητέρα: *Ποια ~ δε θυσιάζεται για το παιδί της!* (έκφρ.) *από την κοιλιά* της μάνας του. όπως τον γέννησε* η ~ του. (είναι) της μάνας του παιδί,* όταν το παιδί μοιάζει πάρα πολύ στη μορφή ή, συνηθέστερα, στο χαρακτήρα με τη μητέρα του. *(εδώ) χάνει η ~ το παιδί και το παιδί τη ~,* για μεγάλη πολυκοσμία ή γενικά συνωστισμό. *να τρώει η ~ και στο παιδί να μη δίνει,* για πολύ νόστιμο φαγώσιμο. ΦΡ *στου δια(β)όλου τη ~,* πολύ μακριά. *πουλάει κάποιος τη ~ του,* είναι ηθικά αδίστακτος. *σαν να του σκότωσαν τη ~,* για άνθρωπο που κάποιο γεγονός τον εξοργίζει υπερβολικά. *μου ζητάει κάποιος τη ~ και τον πατέρα,* για υπερβολικές απαιτήσεις, ιδίως

χρηματικές. *από τη ~ του,* από την κατασκευή του, από την αρχή: *Το αυτοκίνητο είχε κασετόφωνο από τη ~ του.* ΠΑΡ ΦΡ *κατά ~ και πατέρα* ή *κατά ~ κατά κύρη (κατά γιο και θυγατέρα),* για παιδί που έχει ίδια ελαττώματα ή προτερήματα με τους γονείς του. || *~ μου,* ως προσφώνηση: α. για πόνο, φόβο, έκπληξη ή θαυμασμό ανάλογα με τον τόνο της φωνής: *~ μου, πώς πονάω!* β. για αγαπημένο πρόσωπο. **2.** για πρόσωπο που φροντίζει για τους άλλους όπως η μάνα τα παιδιά της: *Ο επιλοχίας είναι η ~ του λόχου.* **3.** για πρόσωπο πολύ ικανό, επιτήδειο: *Είναι ~ στο να λέει ψέματα.* **4.** (οικ.) πρωτότυπο έγγραφο. **ΙΙ.** (μτφ.) **1.** (σε παιδικά παιχνίδια ιδ. ομαδικά): **α.** ο βασικός παίχτης ή ο αρχηγός του παιχνιδιού: *Κάνω / παίζω τη ~.* **β.** ορισμένος χώρος που παίζει ειδικό ρόλο στο παιχνίδι: *Κρατάω / φυλάω τη ~.* **2.** σε τυχερά παιχνίδια, ιδίως στα χαρτιά, η κάσα, η μπάνκα. **3.** (στο τάβλι) το πρώτο πούλι, αυτό που βρίσκεται στη θέση εκκίνησης: *Μου χτύπησε τη ~.* **4.** (λαϊκότρ.) πηγή άφθονου νερού. **μανούλα** η ΥΠΟΚΟΡ στη σημ. Ι. **μανουλίτσα** η ΥΠΟΚΟΡ στη σημ Ι. **μανίτσα** η ΥΠΟΚΟΡ (λαϊκότρ.) στη σημ. Ι, ιδ. ως προσφώνηση.[μσν. *μάννα* < *μάμμα* (δες *μαμά*) με ανομ. [m-m > m-n] (ορθογρ. απλοπ.)· *μάν(α) -ούλα· μανούλ(α) -ίτσα· μάν(α) -ίτσα*]

- **μανιφέστο** το [manifésto] Ο39 : γραπτή δημόσια διακήρυξη που γίνεται με στόχο την παρουσίαση των βασικών αρχών μιας θεωρίας ιδίως πολιτικής, κοινωνικής ή καλλιτεχνικής: *Το κομμουνιστικό ~. Το ~ του σουρεαλισμού.*[λόγ. < ιταλ. manifesto]
- **μάσαλα** [másala] επιφ. : (λαϊκότρ., παρωχ.) για να εκφράσουμε θαυμασμό, επιδοκιμασία, επιβράβευση ή για αποτροπή βασκανίας: *~ το παιδί, πόσο ψήλωσε!*[τουρκ. maşallah (από τα αραβ.)]
- **μαχητής** ο [maxitís] Ο7 : **1.** ο πολεμιστής: *Πολιόρκησε την πόλη, την οποία υπεράσπιζαν δέκα χιλιάδες μαχητές.* **2.** αυτός που αγωνίζεται για κτ., ιδίως για ορισμένο ιδανικό ή ιδεολογία· αγωνιστής: *Ένας ~ της ελευθερίας / της δημοκρατίας / του δημοτικισμού.* [λόγ. < αρχ. *μαχητής*]
- **μαχητικός -ή -ό** [maxitikós] Ε1 : **α.** που χαρακτηρίζεται από διάθεση για αγώνα· αγωνιστικός: *Μαχητική νοοτροπία / διάθεση. Τα αριστερά κόμματα τα φιλοδόξησαν να γίνουν η μαχητική*

πρωτοπορία της εργατικής τάξης. ~ άνθρωπος. **β.** που έχει σχέση γενικά με τον πόλεμο· πολεμικός: *Η μαχητική ικανότητα ενός στρατεύματος.* (στρατ.) *Μαχητικό αεροπλάνο,* το καταδιωκτικό. **μαχητικά** ΕΠΙΡΡ ιδίως στη σημ. α. [λόγ. < αρχ. *μαχητικός* `κατάλληλος για μάχη΄ (στρατ.: σημδ. αγγλ. combat)]

- **μαχητικότητα** η [maxitikótita] O28 : η ιδιότητα του μαχητικού: *Η ~ ενός ανθρώπου / μιας οργάνωσης. Κόμμα που χρωστά τη δύναμή του όχι στο πλήθος αλλά στη ~ των μελών του. Η ~ ενός στρατού,* η μαχητική του ικανότητα. [λόγ. *μαχητικ(ός) -ότης* > *-ότητα*]
- **μάχομαι** [máxome] Ρ (μόνο στο ενεστ. Θ.) : **1.** πολεμώ: *Ο στρατός μάχεται ηρωικά εναντίον του εχθρού. Πέφτει κάποιος μαχόμενος.* || *Λαοί που μάχονται για την εθνική τους ανεξαρτησία.* **2α.** καταπολεμώ κτ.: *Η εκκλησία μάχεται την αθεΐα.* **β.** κάνω μεγάλες προσπάθειες· αγωνίζομαι: *Η ιατρική μάχεται για τη θεραπεία του καρκίνου.* || (μπε.) που χαρακτηρίζεται από δράση: *Μαχόμενη δημοσιογραφία. Μαχόμενη δικηγορία,* που ασκείται στα δικαστήρια.[λόγ. < αρχ. *μάχομαι*]
- **μεγαλείο** το [megalío] O39 : **1α.** ό,τι χαρακτηρίζεται από σπουδαιότητα, ανωτερότητα, λαμπρότητα, τελειότητα μεγαλοπρέπεια κτλ., ώστε να προκαλεί μεγάλη εντύπωση ή θαυμασμό: *Το ~ της αρχαίας Ρώμης / του βασιλιά / της θείας δημιουργίας. Υποκλίνομαι μπροστά στο ~ του Θεού. Πολιτική εθνικού μεγαλείου.* **β.** ως έκφραση θαυμασμού, για να δηλώσουμε πολύ καλή ποιότητα ή κατάσταση: *Κρασί / φρούτα ~. Είναι ~ να βλέπεις την ανατολή του ήλιου από μία βουνοκορφή.* **2.** (πληθ.) πλούτη, τιμές ή αξιώματα ως στοιχεία απόλαυσης και κοινωνικής προβολής: *Του αρέσουν / κυνηγάει τα μεγαλεία. Ζει μέσα στα μεγαλεία.* (έκφρ.) *περασμένα μεγαλεία,* που δεν τα έχουμε πια.[λόγ.: 1: ελνστ. *μεγαλεῖον* ουσιαστικοπ. ουδ. του αρχ. επιθ. *μεγαλεῖος* `μεγαλόπρεπος΄· 2: σημδ. γαλλ. grandeurs (πληθ.)]
- **μεγαλειώδης -ης -ες** [megalióðis] E11 : που, έχοντας στοιχεία μεγαλείου, προκαλεί εντύπωση ή θαυμασμό: *~ νίκη /*

παρέλαση. ~ λαϊκή συγκέντρωση και πορεία διαμαρτυρίας. Μεγαλειώδες θέαμα.[λόγ. *μεγαλεί(ον) -ώδης* μτφρδ. γαλλ. grandiose]

- **μεγαλεπήβολος -η -ο** [megalepívolos] E5 : (για ανθρώπινη ενέργεια) που επιδιώκει να πραγματοποιήσει κτ. πολύ σημαντικό: *~ στόχος. Μεγαλεπήβολο σχέδιο*[λόγ. < ελνστ. *μεγαλεπίβολος* (και γρ. *μεγαλεπήβολος*)]
- **μεγαλόκαρδος -η -ο** [megalókarδos] E5 : (για πρόσ.) που είναι πολύ καλός, έτσι ώστε να συγχωρεί αυτούς που τον βλάπτουν και να ευεργετεί αυτούς που έχουν ανάγκη· μεγαλόψυχος. **μεγαλόκαρδα** ΕΠΙΡΡ.[*μεγαλο-* + *καρδ(ιά) -ος* (πρβ. μσν. *μεγαλοκάρδιος*)]
- **μεγαλόπνοος -η -ο** [megalópnoos] E5 : που χαρακτηρίζεται από έμπνευση υψηλής ποιότητας και ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις όχι μόνο του παρόντος αλλά και του μέλλοντος: *Μεγαλόπνοο σχέδιο / πρόγραμμα.* **μεγαλόπνοα** ΕΠΙΡΡ.
- [λόγ. < ελνστ. *μεγαλόπνοος* `που ανασαίνει δυνατά΄ σημδ. γαλλ. qui a l΄haleine forte]
- **μεγαλοπραγμοσύνη** η [megalopraγmosíni] O30α : ενασχόληση με πολύ σημαντικές υποθέσεις.[λόγ. < ελνστ. *μεγαλοπραγμοσύνη*]
- **μεγαλοπρέπεια** η [megaloprépia] O27 : η ιδιότητα εκείνου που είναι μεγαλοπρεπής: *Στέκεται με δέος μπροστά στη ~ του Παρθενώνα. Με βυζαντινή* ~.*[λόγ. < αρχ. *μεγαλοπρέπεια*]
- **μεγαλοπρεπής -ής -ές** [megaloprepís] E10 : που διακρίνεται για το μέγεθος, τη λαμπρότητα και ιδίως την επιβλητικότητά του: *~ ναός / παρέλαση. Μεγαλοπρεπές κτίριο / ανάκτορο / θέαμα / παράστημα. Μεγαλοπρεπείς κινήσεις / χειρονομίες.* **μεγαλοπρεπώς** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. < αρχ. *μεγαλοπρεπής·* λόγ. < αρχ. *μεγαλοπρεπῶς*]
- **μεγαλούργημα** το [megalúrjima] O49 : το αποτέλεσμα του μεγαλουργώ.[λόγ. < ελνστ. *μεγαλούργημα*]
- **μεγαλουργώ** [megalurγó] P10.9α : πραγματοποιώ μεγάλα έργα, σημαντικά κατορθώματα: *Το ελληνικό έθνος μεγαλούργησε κάθε φορά που έδρασε ενωμένο.*[λόγ. < ελνστ. *μεγαλουργῶ*]

- **μεγαλοφυής -ής -ές** [megalofiís] E10 : **α.** (για πρόσ.) που τον χαρακτηρίζει κάποια εξαιρετική, πνευματική ικανότητα· (πρβ. *ιδιοφυής*): *~ στρατηγός / εφευρέτης / καλλιτέχνης.* **β.** για ανθρώπινη ενέργεια που είναι αποτέλεσμα εξαιρετικής πνευματικής ικανότητας: *~ ιδέα / σκέψη. Μεγαλοφυές σχέδιο / τέχνασμα.* **μεγαλοφυώς** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. < ελνστ. *μεγαλοφυής*· λόγ. < ελνστ. *μεγαλοφυῶς*]
- **μεγαλοφυΐα** η [megalofiía] O25a : **α.** η ιδιότητα του μεγαλοφυούς, πολύ μεγάλη, εξαιρετική πνευματική ικανότητα· (πρβ. *ιδιοφυΐα*): *Στρατιωτική / πολιτική / καλλιτεχνική ~. Η ~ του Ναπολέοντα / του Φειδία / του Αϊνστάιν.* **β.** άνθρωπος με εξαιρετικές πνευματικές ικανότητες: *Είναι κάποιος ~. Δε χρειάζεται να είσαι ~ για να καταλάβεις αυτά που σου λέω.*[λόγ. < ελνστ. *μεγαλοφυΐα*]
- **Μεγαλόχαρη** η [megalóxari] O32 : προσωνυμία της Παναγίας, επειδή κάνει ευεργεσίες σε όσους την επικαλούνται: *Η γιορτή της Μεγαλόχαρης στις 15 Αυγούστου. Θαύματα της Μεγαλόχαρης.* [*μεγαλο-* + *χάρη*]
- **μεγαλοψυχία** η [megalopsixía] O25 : η ιδιότητα του μεγαλόψυχου. ΑΝΤ μικροψυχία: *Η ζωή των αιχμαλώτων εξαρτιόταν από τη ~ των νικητών.* || η μεγαλόψυχη πράξη. [λόγ. < αρχ. *μεγαλοψυχία*]
- **μεγαλόψυχος -η -ο** [megalópsixos] E5 : (για πρόσ.) που είναι πολύ καλός έτσι ώστε να συγχωρεί αυτούς που τον βλάπτουν και να ευεργετεί αυτούς που έχουν ανάγκη· μεγαλόκαρδος. ΑΝΤ μικρόψυχος: *~ άνθρωπος. Στάθηκε ~ απέναντι στους ηττημένους εχθρούς.* || για ανάλογη συμπεριφορά: *Μεγαλόψυχη πράξη.* **μεγαλόψυχα** ΕΠΙΡΡ: *Του φέρθηκε ~.*[λόγ. < αρχ. *μεγαλόψυχος*]
- **μεθοδικός -ή -ό** [meθoδikós] E1 : που χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη μεθόδου. **α.** *που γίνεται με μέθοδο: Μεθοδική εργασία / έρευνα.* **β.** *που ενεργεί με μέθοδο: ~ άνθρωπος / ερευνητής. Μεθοδικό μυαλό.* **μεθοδικά** ΕΠΙΡΡ: *Εργάζεται / σκέφτεται ~.*[λόγ. < ελνστ. *μεθοδικός*]

- **μεθοδικότητα** η [meθοδικότita] Ο28 : η ιδιότητα εκείνου που είναι μεθοδικός: *Δουλεύει με / χωρίς ~.*[λόγ. *μεθοδικ(ός) -ότης > -ότητα*]
- **μεθοδολογία** η [meθοδολοjía] Ο25 : **1.** κλάδος της λογικής που αναφέρεται στις μεθόδους της επιστημονικής έρευνας: *Μεταφυσική / υλιστική ~.* **2.** το σύνολο των μεθόδων που χρησιμοποιεί κάποιος: *Η ~ μιας επιστήμης / ενός ερευνητή. Στο πρώτο κεφάλαιο του βιβλίου γίνεται ανάλυση της μεθοδολογίας του.*[λόγ. < γαλλ. méthodologie < αρχ. *μέθοδο(ς)* + -logie = *-λογία*]
- **μεθοδολογικός -ή -ό** [meθοδολojikós] Ε1 : που έχει σχέση με τη μεθοδολογία: *Μεθοδολογικό θέμα / πρόβλημα. Επιστημονικές συζητήσεις μεθοδολογικού χαρακτήρα.*[λόγ. < γαλλ. méthodologique < méthodolog(ie) = *μεθοδολογ(ία)* -ique = *-ικός*]
- **μέθοδος** η [méθοδος] Ο36 : οργανωμένο σύνολο κανόνων που ρυθμίζουν ορισμένη ανθρώπινη δραστηριότητα. **1α.** σύνολο κανόνων ή ενεργειών για την επίτευξη ενός σκοπού: *Νέα / σύγχρονη / ιδανική / αποτελεσματική ~. Μία ~ εργασίας / διδασκαλίας / καλλιέργειας της γης. Ανανεώνω / τελειοποιώ τις μεθόδους μου. Έλλειψη / αλλαγή μεθόδου.* || τρόπος δράσης: *Τον έκλεψαν με τη μέθοδο της απασχόλησης. Κάνω κτ. με μέθοδο,* μεθοδικά. **β.** βιβλίο στο οποίο περιγράφεται ένας τρόπος εκμάθησης: *~ ξένων γλωσσών / λογιστικής / πιάνου. ~ άνευ διδασκάλου.* **2α.** σύνολο κανόνων ή αρχών που εφαρμόζονται στην επιστημονική έρευνα: *Παραγωγική / επαγωγική ~. Αναλυτική / συνθετική ~. Εμπειρική ~. Εφαρμογή της μεθόδου των φυσικών επιστημών στην ψυχολογία.* || (για γενικότερη φιλοσοφική θεώρηση): *Μεταφυσική / διαλεκτική ~. Υλιστική / ιδεαλιστική ~. Μέθοδοι για την ερμηνεία της ιστορίας.* **β.** (μαθημ.) τρόπος λύσεως ορισμένων προβλημάτων: *Το πρόβλημα λύνεται με τρεις μεθόδους. ~ των τριών,* που με βάση τρία γνωστά ποσά βρίσκεται το τέταρτο.[λόγ. < αρχ. *μέθοδος*]
- **μειλίχιος -α -ο** [milíxios] Ε6 : (για πρόσ.) που οι εκδηλώσεις του, ιδίως τα λόγια του, χαρακτηρίζονται από γλυκύτητα, από έλλειψη βιαιότητας: *Είναι πολύ ~ άνθρωπος· ποτέ δεν υψώνει τον τόνο της*

φωνής του. || για ανάλογη συμπεριφορά: *Μειλίχιο βλέμμα / χαμόγελο.* **μειλίχια** ΕΠΙΡΡ. [λόγ. < αρχ. *μειλίχιος*]

- **μειλιχιότητα** η [milixiótita] Ο28 : η ιδιότητα του μειλίχιου ανθρώπου. [λόγ. *μειλίχι(ος) -ότης* > *ότητα*]
- **μελέτη** η [meléti] Ο30 : **1.** πνευματική εργασία, ιδίως προσεκτικό και συστηματικό διάβασμα, που αποβλέπει στην εκμάθηση ή στην κατανόηση ορισμένου αντικειμένου: *Ασχολείται με τη ~ των αυριανών μαθημάτων. Χρειάζεται ~ κι όχι απλό διάβασμα. Αίθουσα μελέτης.* **2.** έρευνα με σκοπό τη γνώση ή την ερμηνεία ενός θέματος: *Η υπόθεση / το πράγμα χρειάζεται ~. Ύστερα από μελέτες αποφασίστηκε η κατεδάφιση του κτιρίου.* **α.** η επιστημονική ενασχόληση με ορισμένο θέμα: *Ο κλασικός φιλόλογος ασχολείται με τη ~ των αρχαίων ελληνικών και λατινικών κειμένων. ~ της κοινωνίας / της φύσης / της ανθρώπινης ψυχής. Λεπτομερής / συστηματική ~.* || *Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου.* **β.** γραπτό κείμενο στο οποίο γίνεται παρουσίαση των πορισμάτων ορισμένης έρευνας· εργασία: *~ νομικού περιεχομένου. ~ φιλολογική / ιστορική. Γράφω / δημοσιεύω μία ~.* **γ.** τα σχέδια και οι υπόλοιπες επιστημονικές εργασίες που γίνονται πριν από την κατασκευή ενός έργου: *Αρχιτεκτονική / στατική ~ ενός κτιρίου.*[λόγ. < ελνστ. *μελέτη*, αρχ. σημ.: `φροντίδα, άσκηση΄]
- **μελέτημα** το [melétima] Ο49 : η μελέτη$_{2β}$.[λόγ. < αρχ. *μελέτημα* `εξάσκηση΄ με αλλ. της σημ. κατά τη λ. *μελέτη*]
- **μελετηρός -ή -ό** [meletirós] Ε1 : (για πρόσ.) που του αρέσει η μελέτη και μελετάει πολύ: *~ μαθητής / σπουδαστής / φοιτητής. Είναι ~ και θα προοδεύσει.*[λόγ. < αρχ. *μελετηρός* `που ασκεί κτ. με επιμέλεια΄ με αλλ. της σημ. κατά τη λ. *μελέτη*]
- **μελετώ** [meletó] & **-άω** Ρ10.1α **-ώμαι** Ρ11 : **1α.** ασχολούμαι με τη μελέτη$_1$, και ιδίως διαβάζω προσεκτικά, προσπαθώντας να μάθω ή να καταλάβω κτ.: *~ τα μαθήματά μου / ένα θεατρικό ρόλο. Μελετάει δέκα ώρες την ημέρα. Μελετημένος άνθρωπος*, που έχει μελετήσει πολύ. **β.** εξετάζω κτ. επιστημονικά ή λεπτομερειακά: *~ ένα πρόβλημα / ένα φαινόμενο. Μελετημένο σχέδιο. Το ζήτημα μελετάται. Το θέμα δε μελετήθηκε όσο πρέπει.* **γ.** (λαϊκότρ.)

σκοπεύω: *Τι μελετάς να κάνεις;* **2.** (προφ.) μιλώ για κπ. ή για κτ., το αναφέρω ή το σκέφτομαι: *Μη μελετάς το κακό.*[1α, β: λόγ. < αρχ. *μελετῶ* (ίδ. σημ.)· 1γ, 2: αρχ. *μελετῶ* στη σημ. `σκέφτομαι΄]

- **μέλημα** το [mélima] O49 : η φροντίδα: *Βασικό / μοναδικό ~ του δασκάλου είναι να Έχει ως πρωταρχικό ~ την ανατροφή των παιδιών της.*[λόγ. < αρχ. *μέλημα*]
- **μελίρρυτος -η -ο** [melíritos] E5 : (λόγ., για λόγο) που είναι πολύ ευχάριστος.[λόγ. < αρχ. *μελίρρυτος*]
- **μελιστάλαχτος -η -ο** [melistálaxtos] & **μελιστάλακτος -η -ο** [melistálaktos] E5 : που εκπέμπει γλυκύτητα, ευγένεια, πραότητα κτλ., και επομένως είναι πολύ ευχάριστος: *Μελιστάλαχτο βλέμμα / ύφος / χαμόγελο. Μελιστάλαχτα λόγια.* **μελιστάλαχτα** & **μελιστάλακτα** ΕΠΙΡΡ: *Μιλάω / ρωτάω / απαντάω ~. Μου το ζήτησε τόσο ~, που ήταν αδύνατο να της το αρνηθώ.*[λόγ. *μέλι* + *σταλακ- (σταλάζω)* -*τος* και με ανομ. τρόπου άρθρ. [kt > xt]]
- **μέντορας** ο [méndoras] O5 : χαρακτηρισμός για συνετό σύμβουλο και φίλο.[λόγ. < αρχ. *Μέντωρ, -ορα* (σύμβουλος του Τηλέμαχου στην *Οδύσσεια*)]
- **μεράκι** το [meráki] O44 : **1.** πολύ έντονη επιθυμία· (πρβ. *πόθος*): *Έχω ~ να πάω στο Παρίσι. Αν το παιδί δεν έχει ~ για γράμματα, μην το πιέζεις.* **2.** έντονη αγάπη και φροντίδα για κτ., ιδίως για ορισμένη δραστηριότητα· (πρβ. *γούστο*): *Ο παλιός μάστορας δούλευε με ~, όχι τυποποιημένα όπως ο σύγχρονος οικοδόμος.* **3.** (συνήθ. πληθ.) έντονα ευάρεστο συναίσθημα που συνήθ. προέρχεται από τη διασκέδαση· (πρβ. *κέφι*): *Απόψε ήπιε κάτι παραπάνω και ήλθε στα μεράκια.* [τουρκ. merak (από τα αραβ.) -ι]
- **μερεύω** [merévo] P5.2α : (προφ., λαϊκότρ.) ημερεύω.[μσν. *μερεύω* < *ημερεύω* με αποβ. του αρχικού άτ. φων.]
- **μέριμνα** η [mérimna] O27 : (λόγ.) η φροντίδα: *Οι βιοτικές μέριμνες. Η ~ για το παιδί / για τους γέρους. Κοινωνική ~*, οργανωμένη κοινωνική προσφορά σε άτομα που έχουν ανάγκη. (λόγ. έκφρ.) *μερίμνη κάποιου*, με δική του φροντίδα: *Η διαθήκη θα εκτελεσθεί μερίμνη του*

συμβολαιογράφου. || (στρατ.) *Διοικητική ~*, το σύνολο των λειτουργιών που έχει σχέση με την παροχή των απαιτούμενων εφοδίων, υλικών ή υπηρεσιών στις μάχιμες μονάδες.[λόγ. < αρχ. *μέριμνα*]

- **μεριμνώ** [merimnó] P10.1α : (λόγ.) φροντίζω για κπ. ή για κτ.: *Το κράτος οφείλει να μεριμνά για τους γέρους και τους αρρώστους. Κάποιος πρέπει να μεριμνήσει για τα εισιτήρια.* (έκφρ.) *μεριμνά και τυρβάζει* περί πολλά.*[λόγ. < αρχ. *μεριμνῶ*]
- **μέρωμα** το [méroma] O49 : (λαϊκότρ.) ημέρωμα. [μσν. *μέρωμα* < *μερώ(νω)* *-μα*]
- **μερώνω** [meróno] **-ομαι** P1 : (λαϊκότρ.) ημερώνω. [μσν. *μερώνω* < *ημερώνω* με αποβ. του αρχικού άτ. φων.]
- **μεσιτεύω** [mesitévo] P5.1α, P5.2α : **1.** μεσολαβώ για λογαριασμό κάποιου: *Η Παναγία ας μεσιτεύσει για μας τους αμαρτωλούς.* **2.** ενεργώ ως μεσίτης: *Ένας φίλος μεσίτεψε την αγορά του σπιτιού.*[λόγ. < ελνστ. *μεσιτεύω*]
- **μεσολάβηση** η [mesolávisi] O33 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του μεσολαβώ. **1α.** παρέμβαση κάποιου μεταξύ δύο προσώπων ή ομάδων με στόχο να βελτιώσει τις σχέσεις τους ή να επιλύσει τις διαφορές τους: *Η ~ ενός κοινού φίλου / ενός αμερόληπτου προσώπου. Επιτυχής / άκαρπη ~. Έγινε ειφήνη με τη ~ μιας ουδέτερης χώρας.* **β.** παρέμβαση κάποιου μεταξύ δύο προσώπων ή ομάδων με στόχο την επίτευξη ενός σκοπού: *Με τη ~ του φίλου του κατάφερε να συναντήσει τον υπουργό.* **2α.** η παρεμβολή ανάμεσα σε δύο τοπικά σημεία. **β.** η παρεμβολή ανάμεσα σε δύο χρονικά σημεία: *Η ~ ορισμένου χρονικού διαστήματος.* **γ.** το να συμβαίνει κτ. πριν από κτ. άλλο: *Η ~ ενός έκτακτου περιστατικού εμπόδισε την αναχώρηση.*[λόγ. < μσν. *μεσολάβη(σις)* `άπραγμα στη μέση΄ *-ση* < *μεσολαβη-* *(μεσολαβώ)* *-σις* κατά τη σημ. της λ. *μεσολαβητής* και του γαλλ. médiation]
- **μεσολαβητής** ο[mesolavitís] O7 θηλ. **μεσολαβήτρια** [mesolavítria] O27 : αυτός που μεσολαβεί, που παρεμβαίνει για να γίνει κτ., για να επιτευχθεί κάποιος σκοπός: *Ορίζεται κάποιος ως ~ με συναίνεση των δύο μερών. Ο ~ του ΟΗΕ στην ελληνοτουρκική*

διένεξη.[λόγ. *μεσολαβη-* *(μεσολαβώ)* *-τής* μτφρδ. υστλατ. mediator· λόγ. *μεσολαβη(τής) -τρια*]

- **μεσολαβητικός -ή -ό** [mesolavitikós] E1 : που έχει σχέση με τη μεσολάβηση, την παρέμβαση κάποιου ανάμεσα σε δύο πρόσωπα ή ομάδες: *Οι μεσολαβητικές προσπάθειες απέτυχαν κι ο πόλεμος συνεχίστηκε.* **μεσολαβητικά** ΕΠΙΡΡ: *Ενεργεί κάποιος ~.*[λόγ. *μεσολαβητ(ής) -ικός*]
- **μεσολαβώ** [mesolavó] P10.9α : **1.** ενεργώ, παρεμβαίνω ανάμεσα σε δύο πρόσωπα ή ομάδες: **α.** για να βελτιώσω τις σχέσεις τους ή να επιλύσω τις διαφορές τους: *Μάλωναν συνεχώς, ώσπου μεσολάβησε ένας κοινός φίλος. Θα μεσολαβήσω για να λυθεί η διαφορά.* **β.** για να επιτύχω ένα σκο πό: *Μπορείς να μεσολαβήσεις για να με δεχτεί ο υπουργός;* **2α.** παρεμβάλλομαι ανάμεσα σε δύο τοπικά σημεία: *Ανάμεσα στα δύο σπίτια μεσο λαβεί ο δρόμος.* **β.** παρεμβάλλομαι ανάμεσα σε δύο χρονικά σημεία: *Μεσολάβησαν δέκα χρόνια από τότε που χωρίσαμε.* **γ.** για γεγονός, ενέργεια που συμβαίνει πριν από κάποιο άλλο: *Θα φύγω την Κυριακή, αν στο μεταξύ δε μεσολαβήσει κτ.*[λόγ. < ελνστ. *μεσολαβῶ* `πιάνω στη μέση, αναχαιτίζω΄ κατά τη σημ. της λ. *μεσολαβητής*]
- **μεταμέλεια** η [metamélia] O27 : το αποτέλεσμα του μεταμελούμαι: *Το δικαστήριο τον έκρινε με επιείκεια, γιατί έδειξε έμπρακτη ~.*[λόγ. < αρχ. *μεταμέλεια*]
- **μεταμελούμαι** [metamelúme] P10.9β : μετανιώνω για ορισμένο κακό που έκανα, αισθάνομαι θλίψη γι΄ αυτό και επιδιώκω να το επανορθώσω· μετανοώ: *Ο διαρρήκτης μεταμελήθηκε για την πράξη του και επέστρεψε τα κλοπιμαία στον ιδιοκτήτη.* ~ *για ό,τι είπα / έκανα.*[λόγ. < αρχ. *μεταμελοῦμαι, μεταμέλομαι*]
- **μετάνοια** [1] η [metánia] O27 λόγ. γεν. και *μετανοίας* : το αποτέλεσμα του μετανοώ, μεταμέλεια κάποιου για κτ. και ιδίως για τα σφάλματά του: *Στον Άδη δεν υπάρχει ~. Δάκρυα / δήλωση μετανοίας.* || (νομ.): *Έμπρακτη ~.* || (εκκλ.) η εξομολόγηση.[λόγ. < αρχ. *μετάνοια*]
- **μετανοώ** [metanoó] P10.9α μπ. *μετανοημένος* : **1.** λυπάμαι, μετανιώνω για κάποιο κακό που έκανα, αισθάνομαι θλίψη γι΄ αυτό

και επιδιώκω να το επανορθώσω· μεταμελούμαι: *Ο Θεός συγχωρεί εκείνους που μετανοούν ειλικρινά.* **2.** μετανιώνω.[λόγ. < αρχ. *μετανοῶ*]

- **μεταρρυθμίζω** [metariθmízo] **-ομαι** P2.1 : προκαλώ αλλαγές σε κτ., συνήθ. επιδιώκοντας να το κάνω καλύτερο.[λόγ. < αρχ. *μεταρρυθμίζω*]
- **μεταρρύθμιση** η [metaríθmisi] O33 : **1.** η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του μεταρρυθμίζω· η εφαρμογή διαφορετικών συστημάτων, μεθόδων κτλ. σε ένα σύνολο, θεσμό κτλ. επιδιώκοντας αλλαγή προς το καλύτερο: *Η γλωσσική / εκπαιδευτική / αγροτική ~. Η χώρα έχει ανάγκη από μια σειρά οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών μεταρρυθμίσεων.* **2.** *Η (θρησκευτική) Μεταρρύθμιση,* η θρησκευτική κίνηση στη δυτική Ευρώπη κατά το 16ο αι. που είχε ως συνέπεια την ίδρυση της προτεσταντικής εκκλησίας: *Ο πάπας καταπολέμησε με κάθε μέσο τη Μεταρρύθμιση.*[λόγ.: 1: μσν. *μεταρρύθμισις* < *μεταρρυθμι-(μεταρρυθμίζω) -σις* > *-ση* & σημδ. γαλλ. réforme· 2: σημδ. γαλλ. réformation]
- **μεταρρυθμιστής** ο[metariθmistís] O7 θηλ. **μεταρρυθμίστρια** [met ariθmí stria] O27 : **1.** αυτός που πραγματοποιεί ή που επιδιώκει να πραγματοποιήσει μεταρρυθμίσεις: *Είναι ~, όχι επαναστάτης.* || (ως επίθ.): *Ένας ~ βασιλιάς / πρωθυπουργός / πολιτικός / ηγέτης.* **2.** ο οπαδός της θρησκευτικής κίνησης της Μεταρρύθμισης.[λόγ. *μεταρρυθμισ- (μεταρρυθμίζω) -τής* μτφρδ. γαλλ. réformateur· λόγ. *μεταρρυθμισ(τής) -τρια*]
- **μεταρρυθμιστικός -ή -ό** [metariθmistikós] E1 : που έχει σχέση με τη μεταρρύθμιση και ιδίως την επιδιώκει: *Μεταρρυθμιστική πολιτική. Μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα / κόμμα.*[λόγ. *μεταρρυθμιστ(ής) -ικός*]
- **μεταρσιώνω** [metarsióno] **-ομαι** P1 : επηρεάζω κπ. έτσι ώστε να θεωρεί ότι μεταφέρεται από τον αισθητό σε κπ. ανώτερο κόσμο: *Η προσευχή μεταρσιώνει τον άνθρωπο.*[λόγ. < αρχ. *μεταρσι(ῶ)* `σηκώνω ψηλά΄ *-ώνω*]
- **μετεξέλιξη** η [meteksséliksi] O33 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του μετεξελίσσομαι· προοδευτική αλλαγή, εξέλιξη, μεταβολή

συνήθ. προς το καλύτερο.[λόγ. *μετ(α)- εξέλιξις (-σις > -ση)* μτφρδ. αγγλ. redevelopment]

- **μετεξελίσσομαι** [metekselísome] P2.2β : αλλάζω, εξελίσσομαι, μεταβάλλομαι προοδευτικά συνήθ. προς το καλύτερο.[λόγ. *μετ(α)-εξελίσσομαι* μτφρδ. αγγλ. redevelop]
- **μητέρα** η [mitéra] O26 : **1α.** η γυναίκα σε σχέση με τα παιδιά που αυτή έχει γεννήσει ή υιοθετήσει· μάνα: *Είναι ορφανός από ~. Γιορτή της μητέρας. Φρόντισε για τα παιδιά του άντρα της σαν αληθινή ~,* τα περιποιήθηκε πολύ. *Μητέρα του Θεού,* η Παναγία. || ως προσφώνηση για την πεθερά. **β.** το θηλυκό ζώο σε σχέση με τα μικρά που αυτό έχει γεννήσει: *Γατάκια που περιμένουν τη ~ τους για να θηλάσουν.* **2.** (μτφ.) **α.** για πρόσωπο που φροντίζει για τους άλλους όπως η μητέρα για τα παιδιά της: *Είναι ~ για τους φτωχούς / τα ορφανά.* **β.** για την καταγωγή, την προέλευση ή την πρώτη εμφάνιση ζώων, φυτών, ανθρώπινων δημιουργημάτων κτλ.: *Η ~ πατρίδα / φύση. Η Ελλάδα είναι ~ των επιστημών. ~ γη,* από την οποία προέρχονται τα πάντα. *~ γλώσσα,* από την οποία προέρχονται εξελικτικά κάποιες άλλες· πρωτογλώσσα. || (έκφρ.) *η επανάληψη* είναι ~ της μαθήσεως.* **μητερούλα** η ΥΠΟΚΟΡ στη σημ. 1.[μσν. *μητέρα* < αρχ. *μήτηρ,* αιτ. *-έρα· μητέρ(α) -ούλα*]
- **μητρικός** [1] **-ή -ό** [mitrikós] E1 : που ανήκει στη μητέρα ή που προέρχεται από αυτή: *Μητρική συγγένεια / αγκαλιά / αγάπη / στοργή. Μητρικό γάλα / φίλτρο. Μητρική γλώσσα,* η πρώτη που μαθαίνει ο άνθρωπος στο περιβάλλον που ζει, ιδίως από τους γονείς του. **μητρικά** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. < αρχ. *μητρικός*]
- **μνημειώδης -ης -ες** [mnimióðis] E11 : που έχει την επιβλητικότητα μνημείου, που διακρίνεται και εντυπωσιάζει: *~ λόγος / αγόρευση. Μνημειώδες έργο.* || (ειρ.): *~ βλακεία / ηλιθιότητα.*[λόγ. *μνημεί(ον) -ώδης* μτφρδ. γαλλ. monumental]
- **μοναδικός -ή -ό** [monaðikós] E1 : **1.** που είναι ένας και μόνος χωρίς να υπάρχει άλλος: *Είναι ο ~ κάτοχος / ιδιοκτήτης του ακινήτου. Ο ένας και ~ Θεός. Ανατίναξαν τη μοναδική γέφυρα του ποταμού, για να καθυστερήσουν την εχθρική προέλαση.* **2.** που είναι μοναδικός, ξεχωριστός λόγω ποιοτικής διαφοράς, συνήθ.

ανωτερότητας, έναντι των ομοίων του: *Ο άνθρωπος, αυτό το μοναδικό δημιούργημα της φύσης. Κατάστημα με μοναδικές τιμές,* πολύ χαμηλές.[λόγ. < ελνστ. *μοναδικός,* αρχ. σημ.: `μεμονωμένος΄]

- **μοναδικότητα** η [monaδikótita] Ο28 : η ιδιότητα εκείνου που είναι μοναδικός, ιδίως στη σημ. 2: *Η ~ της ανθρώπινης προσωπικότητας.*[λόγ. *μοναδικ(ός) -ότης* > *-ότητα*]
- **μονάκριβος -η -ο** [monákrivos] Ε5 : (ιδ. για πρόσ.) που είναι μοναδικός και συγχρόνως πολύ αγαπητός: *~ γιος / αδελφός. Μονάκριβη κόρη / αδελφή. Κλαίει απαρηγόρητα για το χαμό του μονάκριβου παιδιού της.* || (ως ουσ.).[*μόν(ος) + ακριβ(ός) -ος*]
- **μονοιάζω** [monázo] Ρ2.1α
μπ*π. μονοιασμένος** : **1.** συμφιλιώνω: *Είδα κι έπαθα να τους μονοιάσω, αυτοί όμως ξαναμάλωσαν. ~ με κπ.,* συμφιλιώνομαι. **2.** βρίσκομαι σε κατάσταση ομόνοιας· ομονοώ: *Είναι σαν το σκύλο με τη γάτα· δε μονοιάζουν ποτέ.* [μσν. *μονοιάζω* < μσν. *ομονοιάζω* με αποβ. του αρχικού άτ. φων. < *ομόνοι(α) -άζω*]
- **μόνοιασμα** το [mónazma] Ο49 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του μονοιά ζω. [*μονοιασ- (μονοιάζω) -μα*]
- **μονοιασμένος -η -ο** [monazménos] Ε3 μπ*π. του *μονοιάζω* : που βρίσκεται σε κατάσταση ομόνοιας: *Οι Έλληνες μεγαλουργούν όποτε είναι μονοιασμένοι.* **μονοιασμένα** ΕΠΙΡΡ: *Ζουν ~.* [μσν. *ομονοιασμένος* με αποβ. του αρχικού άτ. φων. μπ*π. του *ομονοιάζω* (δες στο *μονοιάζω*)]
- **μορφωμένος -η -ο** [morfoménos] Ε3 μπ*π. του *μορφώνω* : που έχει μορφωθεί, που έχει μόρφωση: *~ άνθρωπος. Τα παλιά χρόνια λίγες ήταν οι μορφωμένες γυναίκες. Όλοι στην οικογένειά του είναι μορφωμένοι.* || (ως ουσ.) ο *μορφωμένος,* θηλ. *μορφωμένη: Όλοι στο χωριό πρέπει να βοηθήσουν στη δημιουργία της βιβλιοθήκης και ιδιαίτερα οι μορφωμένοι.*[λόγ. μπ*π. του *μορφώνω* μτφρδ. γερμ. gebildet]
- **μορφώνω** [morfóno] **-ομαι** Ρ1 μπ*π. *μορφωμένος** : **1.** βελτιώνω κπ. πνευματικά και ηθικά, ιδίως με παροχή γνώσεων στο πλαίσιο

της εκπαίδευσης: *Θέλει να μορφώσει τα παιδιά του, να τα κάνει επιστήμονες.* **2.** (λόγ., σπάν.) δημιουργώ, διαμορφώνω: *~ γνώμη / άποψη.*[λόγ. < ελνστ. *μορφ(ῶ) -ώνω* `δίνω σχήμα ή μορφή΄ σημδ. γερμ. bilden]

- **μόρφωση** η [mórfosi] Ο33 (χωρίς πληθ.) : **α.** πνευματική και ψυχική καλλιέργεια: *Άνθρωπος με / χωρίς ~. Το επίπεδο μόρφωσης κάθε ανθρώπου / λαού.* **β.** κατοχή γνώσεων: *Βαθιά / πλατιά / επιφανειακή ~. Γενική / επαγγελματική ~. Φιλοσοφική / ιστορική / φιλολογική / καλλιτεχνική / κοινωνική ~.*[λόγ. < ελνστ. *μόρφω(σις)* `σχηματισμός΄ *-ση* σημδ. γερμ. Bildung]
- **μορφωτικός -ή -ό** [morfotikós] Ε1 : που αναφέρεται στη μόρφωση και ιδίως που συντελεί σ΄ αυτή: *~ σύλλογος. Μορφωτικές δραστηριότητες. Μορφωτικές σχέσεις μεταξύ δύο χωρών. Ο ~ ακόλουθος της πρεσβείας. Βιβλία / διαλέξεις μορφωτικού περιεχομένου. Μορφωτική επανάσταση,* πολιτικό κίνημα στην Κίνα γύρω στο 1970. **μορφωτικά** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. < ελνστ. *μορφωτικός* `που δίνει μορφή΄ κατά τη σημ. της λ. *μόρφωση* (μορφωτικός ακόλουθος: μτφρδ. γαλλ. attaché culturel)]
- **μπέσα** η [bésa] Ο25 (χωρίς πληθ.) : (προφ.) η ιδιότητα του μπεσαλή: *Γυναίκα / άνθρωπος με / χωρίς ~. Μη βασίζεσαι σ΄ αυτόν· δεν έχει ~.* ΦΡ *~ για ~,* για έμφαση, σε περιπτώσεις που δίνεται λόγος τιμής.[αλβ. besa `η μπέσα΄]
- **μπεσαλής** ο [besalís] Ο8 θηλ. **μπεσαλού** [besalú] Ο37 : αυτός που κρατάει το λόγο του, που πραγματοποιεί τις υποσχέσεις του, έτσι ώστε να μπορεί κανείς να του έχει εμπιστοσύνη. || (ως επίθ.): *Είναι ~ άνθρωπος· δεν πρόκειται να σε γελάσει.*[*μπέσ(α) -αλής· μπεσαλ(ής) -ού*]
- **μπεσαλίδικος -η -ο** [besalíðikos] Ε5 : που αναφέρεται στον μπεσαλή: *Μπεσαλίδικες κουβέντες.*[*μπεσαλ(ής) -ίδικος*]
- **μυαλωμένος -η -ο** [mnaloménos] Ε3 : (για πρόσ.) λογικός, συνετός. ΑΝΤ άμυαλος: *Είναι ~ άνθρωπος. Μου φαίνεται μυαλωμένη γυναίκα.* **μυαλωμένα** ΕΠΙΡΡ. [*μυαλ(ό) -ωμένος*]
- **μυθικός -ή -ό** [miθikós] Ε1 : **1α.** που ανήκει ή που αναφέρεται σε μύθο: *Μυθική παράδοση / προσωπικότητα. Μυθικό πρόσωπο.*

Ο Ηρακλής, ο Θησέας και άλλοι μυθικοί ήρωες. Μυθικοί χρόνοι ή *μυθική εποχή / περίοδος*, εποχή της προϊστορίας κατά την οποία τα ιστορικά γεγονότα συγχέονται ακόμα με τους μύθους. **β.** (σπάν.) μυθολογικός. **2.** που είναι πολύ μεγάλος, ώστε να ξεπερνά τα όρια του συνηθισμένου· μυθώδης: *Μυθικά πλούτη.* [λόγ. < αρχ. *μυθικός*]

- **μυριάκριβος -η -ο** [mirjákrivos] E5 : (συναισθ.) πάρα πολύ αγαπητός, πολυαγαπημένος: *Μυριάκριβη θυγατέρα.*[*μυρι(ο)- + ακριβ(ός)*$_2$ *-ος*]
- **μυροβόλος -α -ο** [mirovólos] E4 : (λογοτ.) ευωδιαστός: *Ο ~ αέρας του βουνού. Η μυροβόλα άνοιξη.*[λόγ. *μύρ(ον) -ο- + -βόλος*]
- **μυρωδάτος -η -ο** [miroδátos] E3 : που έχει ευχάριστη μυρωδιά· ευωδιαστός: *Ένα μπουκέτο μυρωδάτα λουλούδια.* || *Μυρωδάτα ρούχα.*[μσν. *μυρωδάτος* < *μυρωδ(ιά) -άτος*]

Ν

- **νηφάλιος -α -ο** [nifálios] Ε6 : **1.**που δε βρίσκεται σε κατάσταση μέθης. ΑΝΤ μεθυσμένος. **2.** (μτφ.) **α.** που κρίνει ή που ενεργεί ψύχραιμα, χωρίς να παρασύρεται από τα συναισθήματα ή από τις εντυπώσεις της στιγμής: *Παραμένει ~ ακόμη και όταν όλοι γύρω του χάνουν κάθε έλεγχο της λογικής.* **β.** που χαρακτηρίζει αυτόν που είναι νηφάλιος: *Νηφάλια σκέψη / κρίση.* **νηφάλια** ΕΠΙΡΡ: *Πρέπει να εξετάσουμε ~ το ζήτημα.* [λόγ. < ελνστ. *νηφάλιος*, αρχ. σημ.: `ποτό χωρίς ανάμειξη κρασιού΄]
- **νηφαλιότητα** η [nifaliótita] Ο28 : η κατάσταση στην οποία βρίσκεται ο νηφάλιος: *Κρίνω / σκέφτομαι / αντιμετωπίζω κτ. με ~. Η~ της κρίσης / της σκέψης.*[λόγ. < ελνστ. *νηφαλιότης*, αιτ. *-ητα*]
- **νιότη** η [nóti] Ο30α : (λογοτ.) νιάτα: *Ανθίζει η ~ του σαν λουλούδι. Κλαίει για τη χαμένη ~ του.* [μσν. *νιότη* < *νεότη* με συνίζ. για αποφυγή της χασμ. < αρχ. *νεότ(ης)* μεταπλ. *-η*]
- **νοημοσύνη** η [noimosíni] Ο30 : **1α.**(ψυχ.) το σύνολο των γνωστικών ικανοτήτων του ανθρώπου, δηλαδή η αντίληψη, η μνήμη, ο συνειρμός, η φαντασία, η προσοχή και η διανόηση, και ειδικότερα η ικανότητα προσαρμογής σε νέες καταστάσεις και η ικανότητα να αντιλαμβάνεται ομοιότητες, διαφορές και σχέσεις· ευφυΐα: *Τεστ νοημοσύνης*, για την εξακρίβωση του βαθμού της διανοητικής ανάπτυξης ενός ατόμου. *Δείκτης νοημοσύνης*, που εξάγεται από τεστ νοημοσύνης. *Άτομο με υψηλό / χαμηλό δείκτη νοημοσύνης. Άτομο με ανώτερη / κατώτερη / υψηλή / χαμηλή ~. Υποτιμώ τη ~ κάποιου*, δεν τον θεωρώ ικανό να καταλάβει απλά πράγματα. (πληροφ.) *τεχνητή* ~.* **β.** ανώτερη νοημοσύνη: *Οι μεγάλοι επιστήμονες διακρίνονται για τη ~ τους.* **2.** (για ζώο) ύπαρξη ανώτερων ενστίκτων: *Η ~ του σκύλου / της γάτας / του αλόγου.*[λόγ. *νοήμ(ων) -οσύνη*]
- **νοήμων -ων -ον** [noímon] Ε (βλ. *-ων -ων -ον*) : (λόγ.) **α.** που είναι προικισμένος με νοημοσύνη: *Ο άνθρωπος είναι ζώο νοήμον.* **β.** που έχει υψη λή νοημοσύνη: *~ άνθρωπος. Νοήμον*

άτομο. (έκφρ.) *το νοήμον κοινό,* για θεατές, ακροατές ή αναγνώστες, συνήθ. ειρωνικά για να δηλώσουμε το χαμηλό μορφωτικό και διανοητικό τους επίπεδο: *Χοντρά αστεία που προκαλούν το γέλιο στο νοήμον κοινό.* || (ως ουσ.) ο *νοήμων.*[λόγ. < αρχ. *νοήμων*]

- **νόηση** η [nóisi] O33 : η ικανότητα του νου να επεξεργάζεται το υλικό που του παρέχουν οι αισθήσεις και να διαμορφώνει τις έννοιες, τους συλλογισμούς και τις κρίσεις: *Η ~, το συναίσθημα και η βούληση συνθέτουν τον ψυχικό βίο του ανθρώπου.*[λόγ. < αρχ. *νόη(σις) -ση*]
- **νοιάζομαι** [názome] P2.1β : ενδιαφέρομαι για κπ. ή για κτ. και ασχολούμαι με αυτό(ν). **α.** με νοιάζει: *Δε νοιάζεται για κανέναν και για τίποτα,* αδιαφορεί τελείως. *Να μη νοιάζεσαι για μένα, είμαι καλά.* **β.** περιποιούμαι κπ., τον φροντίζω: *Δεν τον νοιάστηκε κανείς όσο ήταν άρρωστος. Τη νοιάζεται πολύ τη μάνα του.* [μσν. *εννοιάζομαι* με αποβ. του αρχικού άτ. φων. < αρχ. *ἔννοι(α) -άζομαι*]
- **νόμιμος -η -ο** [nómimos] E5 : **1α.** που έγινε σύμφωνα με το νόμο ή που αναγνωρίζεται, που προβλέπεται ή που ορίζεται από το νόμο. ΑΝΤ παράνομος: *~ γάμος / τόκος. Η κατεδάφιση / η ανέγερση του κτιρίου είναι νόμιμη. Το δικαστήριο έκρινε ότι η απεργία είναι νόμιμη. Προβάλλω μια νόμιμη απαίτηση. Τηρήθηκαν οι νόμιμες διαδικασίες. Χρησιμοποίησε όλα τα νόμιμα μέσα. Νόμιμη αμοιβή. Νόμιμο κέρδος.* || *Νόμιμη ηλικία*. Νόμι μη μοίρα,* το κληρονομικό μερίδιο που δικαιούται ένας νόμιμος κληρονόμος από την περιουσία του κληρονομουμένου ανεξάρτητα από τη θέλησή του: *Διεκδικεί τη νόμιμη μοίρα. Νόμιμη άμυνα,* κατά την οποία συγχωρείται η άσκηση βίας εκ μέρους ατόμου που δέχεται απειλή κατά της ζωής του. **β.** για ιδιότητα που είναι αποτέλεσμα διαδικασιών οι οποίες έγιναν σύμφωνα με το νόμο: *~ σύλλογος / διάδοχος / κληρονόμος. Νόμι μο τέκνο.* ΑΝΤ εξώγαμο, νόθο, φυσικό. **2.** (ως ουσ.) **α.** το *νόμιμο,* ό,τι είναι σύμφωνο με το νόμο: *Το νόμιμο μιας απόφασης,* η νομιμότητα. **β.** τα *νόμιμα,* οι διατάξεις και οι διατυπώσεις που ορίζονται από το νόμο: *Τα διεθνή νόμιμα,* που καθορίζονται από το διεθνές δίκαιο. **νόμιμα** &

(λόγ.) **νομίμως** ΕΠΙΡΡ. ΑΝΤ παράνομα: *Η απεργία έγινε ~. Απελάθηκε ~ από τη χώρα.*[λόγ. < αρχ. *νόμιμος, νομίμως*]

- **νομιμότητα** η [nomimótita] Ο28 : **1.** ο χαρακτήρας, η ιδιότητα του νόμιμου, αυτού που είναι σύμφωνος με το νόμο: *Αμφισβητώ / ελέγχω τη ~ μιας διαταγής / ενός διοικητικού μέτρου / των αποφάσεων του υπουργείου.* **2.** η κατάσταση που δημιουργείται από την πιστή τήρηση των νόμων. ΑΝΤ παρανομία$_3$: *Κινούμαι μέσα στα πλαίσια της νομιμότητας. Ξεφεύγω από τα όρια της νομιμότητας. Η εδραίωση της νομιμότητας στο κράτος. Η τήρηση της διεθνούς νομιμότητας.*[λόγ. < ελνστ. *νομιμότης*, αιτ. *-ητα*]
- **Νόμπελ** το [nóbel] Ο (άκλ.) : *(βραβείο) ~*, βραβείο που απονέμεται κάθε χρόνο από τη Σουηδική Ακαδημία σε επιστήμονες που διακρίθηκαν σε διάφορους τομείς ή σε άτομα που συνέβαλαν στη διατήρηση της παγκόσμιας ειρήνης: *~ ιατρικής / φυσικής / χημείας / λογοτεχνίας / ειρήνης.*[λόγ. < ανθρωπων. Nobel (Σουηδός εφευρέτης και ευεργέτης, που κληροδότησε την περιουσία του για τη δημιουργία του βραβείου)]
- **νομπελίστας** ο[nobelístas] Ο3 θηλ. **νομπελίστρια** [nobelístria] Ο2 7 : αυτός που τιμήθηκε με βραβείο Νόμπελ: *Ο Σεφέρης και ο Ελύτης, οι δύο Έλληνες νομπελίστες.* || (ως επίθ.): *~ ποιητής.*[*Νόμπελ -ίστας·* λόγ. *νομπελίσ(τας) -τρια*]
- **νουθετώ** [nuθetó] **-ούμαι** Ρ10.9 : συμβουλεύω κπ., κυρίως νεαρό άτομο, για να τον προστατεύσω από ενδεχόμενο σφάλμα ή για να τον συνετίσω: *Ο δάσκαλος δεν έπαυε να μας νουθετεί.*[λόγ. < αρχ. *νουθετῶ*]
- **νουνεχής -ής -ές** [nunexís] Ε10 : (λόγ.) συνετός: *Κανένας ~ άνθρωπος δε θα υποστήριζε ότι ο πόλεμος είναι η καλύτερη λύση.* [λόγ. < ελνστ. *νουνεχής*]
- **ντοκουμεντάρω** [dokumentáro] **-ομαι** Ρ6 (συνήθ. στη μππ.) : στηρίζω κτ. σε ντοκουμέντα, δηλαδή σε αποδεικτικό υλικό: *Ντοκουμενταρισμένα στοιχεία.*[ιταλ. documentar(e) *-ω*]
- **ντοκουμέντο** το [dokuménto] Ο39 : καθετί που μπορεί να χρησιμεύσει ως αποδεικτικό στοιχείο ή ως ιστορική πηγή, κυρίως επίσημα έγγραφα και γραπτές μαρτυρίες αλλά και φωτογραφικό ή

κινηματογραφικό υλικό, διάφορα αντικείμενα κτλ.: *Ηχητικά ντοκουμέντα,* δίσκοι, κασέτες κτλ.[ιταλ. documento]

- **ντόμπρος -α -ο** [dóbros] E4 : (οικ.) **α.** που έχει ευθύ χαρακτήρα, που δε διστάζει να μιλήσει ανοιχτά και καθαρά και να δείξει τις διαθέσεις και τις προθέσεις του: *Τίμιος και ~ άνθρωπος.* **β.** που ταιριάζει σε έναν ντόμπρο άνθρωπο: *Ντόμπρες κουβέντες.* **ντόμπρα** ΕΠΙΡΡ: *Του τα΄πα ~ και καθαρά.*[σλαβ. dobăr, dobro -ς]
- **ντομπροσύνη** η [dobrosíni] O30 : (οικ.) η ιδιότητα του ντόμπρου, η ευθύτητα του χαρακτήρα: *Άνθρωπος χωρίς ~.*[*ντόμπρ(ος) -οσύνη*]

Ξ

- **ξακουσμένος -η -ο** [ksakuzménos] E3 : που είναι πολύ γνωστός, που η φήμη του είναι πολύ μεγάλη, συνήθ. σε αφηγήσεις που αναφέρονται σε πρόσωπα ή σε πράγματα γνωστά από την ιστορία ή την παράδοση: *Η ξακουσμένη Πόλη. Ξακουσμένα παλικάρια. Μια περιοχή ξακουσμένη για τα κρασιά της*, ονομαστή.[μσν. *ξακουσμένος* < *εξακουσμένος* με αποβ. του αρχικού άτ. φων., μπ. του αρχ. ρ. *ἐξακούω* `ακούω ήχο από μακρινή απόσταση΄]
- **ξακουστός -ή -ό** [ksakustós] E1 : που τον ακολουθεί μεγάλη φήμη, συνήθ. σε αφηγήσεις που αναφέρονται σε πρόσωπα ή σε πράγματα γνωστά από την ιστορία ή την παράδοση· ξακουσμένος· (πρβ. *διαβόητος*): *Η γαλλική μόδα είναι ξακουστή. Το ξακουστό κάστρο της Μονεμβασιάς. Οι ξακουστοί ήρωες του Ομήρου.*
[μσν. *ξακουστός* < *εξακουστός* με αποβ. του αρχικού άτ. φων. < *εξ-ακουστός* κατά το ελνστ. *ἐξάκουστος* (ίδ. σημ.)]
- **ξαλαφρώνω** [ksalafróno] P1α μπ. *ξαλαφρωμένος* & **ξελαφρώνω** [ksela fróno] P1α μπ. *ξελαφρωμένος* : **1**.σηκώνω, παίρνω όλο ή ένα μέρος από το φορτίο που κουβαλά κάποιος για να τον ξεκουράσω: *Τρέχα να ξαλαφρώσεις τον μπαμπά από τα ψώνια. Να το ξαλαφρώσουμε λίγο το ζώο.* || (μτφ., λαϊκ.): *Τον ξαλάφρωσαν από μερικά χιλιάρικα*, του τα έκλεψαν ή του τα πήραν με άλλον τρόπο. **2.** (μτφ.) ανακουφίζομαι: **α.** από σωματική ταλαιπωρία, κούραση, ενόχληση κτλ.: *Έκανα εμετό και ξαλάφρωσα.* **β.** από ψυχικό βάρος, στενοχώρια, θλίψη κτλ.: *Πες μου τα βάσανά σου να ξαλαφρώσεις. Ξαφνικά αισθάνθηκα ξαλαφρωμένη. Εξομολογήθηκε για να ξαλαφρώσει η συνείδησή του.* **γ.** ύστερα από ούρηση ή αφόδευση: *Ύστερα από πολύωρο ταξίδι με το αυτοκίνητο πήγα στην τουαλέτα και ξαλάφρωσα.*[μσν. *ξαλαφρώνω* < μσν. *ξελαφρώνω* με υποχωρ. αφομ. [e-α > α-α] < ελνστ. *ἐξελαφρύνω* `κάνω κτ. ελαφρύ΄ με αποβ. του αρχικού άτ. φων. και μεταπλ. *-ύνω* > *-ώνω*]
- **ξανάνιωμα** το [ksanánoma] O49 : το αποτέλεσμα του ξανανιώνω.

[*ξανανιώ(νω) -μα*]

- **ξανανιώνω** [ksananóno] Ρ1α μππ. *ξανανιωμένος* : για σωματική ή ψυχική ανανέωση: *Ξανάνιωσε μετά το γάμο της. Η αλλαγή αυτή μ΄ έκανε να ξανανιώσω.* [μσν. *εξανανεώνω* με αποβ. του αρχικού άτ. φων. και συνίζ. για αποφυγή της χασμ. < ελνστ. *ἐξανανε(ῶ) -ώνω*]
- **ξαναπροσπαθώ** [ksanaprospaθó] Ρ10.9α : *προσπαθώ πάλι: Μην εγκαταλείπεις έτσι τον αγώνα· πρέπει να ξαναπροσπαθήσεις.* [*ξανα- + προσπαθώ*]
- **ξανασαίνω** [ksanaséno] Ρ7.1α : **1.**(οικ.) ξεκουράζομαι, ξαποσταίνω: *Στάσου εδώ να ξανασάνεις λίγο!* **2.** (μτφ.) απαλλάσσομαι από κάποιο ψυχι κό βάρος, ανακουφίζομαι: *Όταν θα ξεπληρώσω το χρέος, θα ξανασάνω.*[μσν. *ξανασαίνω* < *ξ(ε)- ανασαίνω*]
- **ξαποσταίνω** [ksaposténo] Ρ αόρ. *ξαπόστασα*, απαρέμφ. *ξαποστάσει*, μππ. *ξαποσταμένος* : (οικ.) κάνω μια παύση, σταματώ για λίγο από κτ. κουρα στικό, για να ανακτήσω δυνάμεις: *Καθίσαμε στη σκιά ενός δέντρου, για να ξαποστάσουμε λίγο. Περάστε μέσα να ξαποστάσετε! Ξαπόσταιναν στην άκρη του δρόμου.* || ξεκουράζομαι: *Χειμώνα, καλοκαίρι δουλειά· δε θα ξαποστάσω κι εγώ καμιά φορά;*[μσν. *ξαποσταίνω* < *ξ(ε)- αποσταίνω*]
- **ξάστερος -η -ο** [ksásteros] Ε5 : **1.**που είναι γεμάτος αστέρια και είναι καθαρός από σύννεφα· έναστρος, αίθριος: ~ *ουρανός. Ξάστερη νύχτα.* || που δεν καλύπτεται από σύννεφα: ~ *λάμπει ο ήλιος.* **2.** (μτφ.) που αποπνέει ειλικρίνεια, ευθύτητα και ψυχική καθαρότητα: *Ξάστερο πρόσωπο. Ξάστερη ματιά. Ξάστερο βλέμμα.* **ξάστερα** ΕΠΙΡΡ. (έκφρ.) *καθαρά και ~*, απερίφραστα: *Σου το δηλώνω καθαρά και ~.*[μσν. *ξάστερος* < *εξάστερος* με αποβ. του αρχικού άτ. φων. < *εξ- (> ξε-) αστέρ(ι) -ος* (διαφ. το ελνστ. *ἐξάστερος `τα έξι αστέρια, η πούλια΄*)]
- **ξεκαθαρίζω** [ksekaθarízo] **-ομαι** Ρ2.1 : **1α.**αποσαφηνίζω, διευκρινίζω ή τακτοποιώ κτ. ασαφές, μπερδεμένο ή παρεξηγημένο: *Επιτέλους ξεκαθάρισε η υπόθεση. Θα το ξεκαθαρίσω αυτό το ζήτημα σήμερα κιόλας. Πρέπει να ξεκαθαρίσουμε τους λογαριασμούς*

μας. **β.** αποσαφηνίζομαι: *Επιτέλους ξεκαθάρισε η υπόθεση.* || *Δεν έχει ξεκαθαρίσει μέσα του τι θέλει να σπουδάσει. Έχει ξεκαθαρισμένες απόψεις για το γλωσσικό ζήτημα,* κατασταλαγμένες. ΦΡ *καθαρίζω* / ~ τη θέση μου.* **2.** τακτοποιώ, ξεχωρίζοντας τα χρήσιμα από τα άχρηστα: *Πρέπει να ξεκαθαρίσω τα χαρτιά μου.*[μσν. *ξεκαθαρίζω* < ελνστ. *ἐκκαθαρίζω* (*ἐκ-* > *ξε-*)]

- **ξεκαθάρισμα** το [ksekaθárizma] O49 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του ξεκαθαρίζω. **1.** αποσαφήνιση, διάλυση παρεξηγήσεων: *Αυτή η ύποπτη υπόθεση χρειάζεται ~.* || ΦΡ *~ λογαριασμών*.* **2.** τακτοποίηση κατά την οποία ξεχωρίζει κανείς τα χρήσιμα από τα άχρηστα: *Τα χαρτιά μου θέλουν ~.*[μσν. *ξεκαθάρισμα* < *ξεκαθαρισ-* (*ξεκαθαρίζω*) *-μα*]
- **ξεκάθαρος -η -ο** [ksekáθaros] E5 : πάρα πολύ καθαρός. **1α.** που είναι σαφής, που δεν μπορεί να τον παρανοήσει ή να τον αμφισβητήσει κάποιος: *Η απάντησή του ήταν ξεκάθαρη. Είπε ένα ξεκάθαρο όχι,* κατηγορηματικό. *Ήταν ξεκάθαρο από την αρχή ότι δε θα έκαναν καμιά υποχώρηση. Είναι ~ στις απόψεις του. Είναι ξεκάθαρες οι προθέσεις του,* διαφανείς. || *Το όνειρό του είναι ξεκάθαρο,* ερμηνεύεται πολύ εύκολα. **β.** που χαρακτηρίζεται από πνευματική διαύγεια: *Το πρωί το μυαλό είναι ξεκάθαρο.* **2.** που είναι ειλικρινής ή που δείχνει ειλικρίνεια: *Μου είπε ξεκάθαρη την αλήθεια. Έχει ένα ξεκάθαρο βλέμμα που σε κάνει να του έχεις εμπιστοσύνη.* **ξεκάθαρα** ΕΠΙΡΡ: *Μίλα ~,* χωρίς υπεκφυγές.[μσν. *ξεκάθαρος* < *ξεκαθαρ(ίζω) -ος* (αναδρ. σχημ.)]
- **ξεκουράζω** [ksekurázo] **-ομαι** P2.1 : ΑΝΤ κουράζω. **1.** κάνω κπ. να αποβάλει την κούραση που αισθάνεται: *Με ξεκουράζει πολύ ο μεσημεριάτικος ύπνος. Λίγη τηλεόραση το βράδυ σε ξεκουράζει. Πήρε λίγες μέρες άδεια για να ξεκουραστεί. Ξάπλωσε λίγο να ξεκουραστείς.* || *Σταμάτα το διάβασμα, πρέπει να ξεκουράσεις λίγο τα μάτια σου. Τα απαλά χρώματα ξεκουράζουν το μάτι.* **2.** βοηθώ κπ., αναλαμβάνω ένα μέρος από τις δουλειές του ή σηκώνω ένα μέρος από τα σωματικά, οικονομικά ή άλλα βάρη, με τα οποία είναι φορτωμένος: *Όταν μεγαλώσεις, θα ξεκουράσεις εσύ τους γονείς σου.*[*ξε- κουράζω*]

- **ξεκούραση** η [ksekúrasi] Ο33 : **1.** η απαλλαγή από την κούραση: *Έχω μεγάλη ανάγκη από ~.* **2.** ό,τι ξεκουράζει: *Το διάβασμα είναι ~ για μένα.*[*ξε- κούραση*]
- **ξεκουραστικός -ή -ό** [ksekurastikós] Ε1 : που ξεκουράζει: *Ξεκουραστικά γυαλιά.*[*ξεκουρασ- (ξεκουράζω) -τικός*]
- **ξεκούραστος -η -ο** [ksekúrastos] Ε5 : **1.** που δεν είναι κουρασμένος, που δεν κουράστηκε ή που έχει ξεκουραστεί: *Τώρα που είμαι ~ μπορώ να σε βοηθήσω. Σηκώθηκε φρέσκος φρέσκος και ~.* **2.** που δεν είναι κουραστικός: *Ξεκούραστη δουλειά. Είναι ξεκούραστο παιδί.* **ξεκούραστα** ΕΠΙΡΡ.[*ξεκουρασ- (ξεκουράζω) -τος*]
- **ξεμπερδεύω** [kseberδévo] **-ομαι** Ρ5.2 : **1.** ξεχωρίζω και τακτοποιώ κτ. που έχει μπερδευτεί· ξεμπλέκω. ΑΝΤ μπερδεύω: *Δεν μπορώ να ξεμπερδέψω αυτή την κλωστή. Ξεμπέρδεψέ μου, σε παρακαλώ, τα μαλλιά με τη βούρτσα.* **2.** (μτφ., οικ.) ξεκαθαρίζω και τακτοποιώ μια περιπλεγμένη υπόθεση ή ολοκληρώνω, τελειώνω κτ. κουραστικό και δύσκολο: *Πήρα διαζύγιο και ξεμπέρδεψα. Να ξεμπερδεύουμε, βρε αδερφέ, μ΄ αυτή τη δίκη! Ήθελα να ~ επιτέλους με τις σπουδές μου.* || *~ με κπ.*, διαλύω οριστικά τη σχέση που είχα μαζί του: *Ξεμπέρδεψα μαζί του μια και καλή.* || τελειώνω τις δουλειές μου: *Δεν ξέρω τι ώρα θα ξεμπερδέψω. Αν ξεμπερδέψεις νωρίς, πέρνα από το σπίτι. Ξεμπέρδεψες με το μαγείρεμα;* || *ξεμπέρδευε!*, τέλειωνε: *Ξεμπέρδευε να φύγουμε, γιατί είναι αργά.* (άντε) *να ξεμπερδεύουμε*, (άντε) να τελειώνουμε: *Πολύ χασομέρησα μαζί σου· άντε να ξεμπερδεύουμε.* **3.** (λαϊκ.) σκοτώνω κπ., τον βγάζω από τη μέση: *Έμαθαν ότι θα τους κάρφωνε και τον ξεμπέρδεψαν.* [μσν. *ξεμπερδ(ένω) < ξ(ε)- εμπερδένω* (δες στο *μπερδεύω*) μεταπλ. *-εύω* κατά το *μπερδεύω*]
- **ξεμπλέκω** [ksebléko] **-ομαι** Ρ3 : ΑΝΤ μπλέκω. **1.** ξεχωρίζω και τακτοποιώ κτ. που είναι μπλεγμένο, μπερδεμένο· ξεμπερδεύω$_1$: *Ξέμπλεξέ μου τις κλωστές. Θέλει πολλή ώρα για να ξεμπλέξει τα μαλλιά της.* **2.** (μτφ., οικ.) **α.** ξεκαθαρίζω μια περιπλεγμένη και δυσάρεστη υπόθεση: *Εσύ που τα ΄μπλεξες έλα να τα ξεμπλέξεις.* **β.** αποδεσμεύομαι από μια δυσάρεστη και

μπερδεμένη υπόθεση: *Προσπαθώ να σκεφτώ πώς θα ξεμπλέξω από αυτή την ιστορία. Είδα κι έπαθα να ξεμπλέξω.* || *Δεν ξέρω τι ώρα θα ξεμπλέξω,* τι ώρα θα τελειώσω τη δουλειά μου.[*ξε-μπλέκω*]

- **ξενοιασιά** η [ksenasá] & **ξεγνοιασιά** η [ksegnasá] Ο24 : η κατάσταση του ξένοιαστου· η αμεριμνησία: *Η ~ της νιότης. Πώς ήθελα να είχα την ~ σου!* [*ξενοιασ- (ξενοιάζω), ξεγνοιασ- (ξεγνοιάζω) -ιά*]
- **ξένοιαστος -η -ο** [ksénastos] & **ξέγνοιαστος -η -ο** [kségnastos] Ε5 : που δεν έχει έγνοιες και φροντίδες, αμέριμνος: *Ξένοιαστη ζωή. Ζει ~ και ευτυχισμένος.* **ξένοιαστα** & **ξέγνοιαστα** ΕΠΙΡΡ: *Περάσαμε ~ το καλοκαίρι.* μσν. *ξένοιαστος* < *ξενοιασ- (ξενοιάζω) -τος·* μσν. *ξέγνοιαστος* < *ξεγνοιασ- (ξεγνοιάζω) -τος*]
- **ξεπερνώ** [ksepernó] **-ιέμαι** Ρ10.4 αόρ. *ξεπέρασα,* απαρέμφ. *ξεπεράσει,* παθ. αόρ. *ξεπεράστηκα,* απαρέμφ. *ξεπεραστεί,* μπτ. *ξεπερασμένος* : **Ι1.** σε μια αναμέτρηση, σε μια αντιπαράθεση, αποδεικνύομαι καλύτερος από κάποιον άλλο· περνώ: *Μας ξεπερνάει όλους στο τρέξιμο. Ξεπερνάει όλους τους συμμαθητές του σε εξυπνάδα.* (έκφρ.) *ξεπέρασε και τον ίδιο του τον εαυτό.* || αναμετριέμαι με κπ.: *Ξεπερνιόμαστε στο τρέξιμο;* **2.** για κτ. που φτάνει πέρα από ένα υποκειμενικό ή αντικειμενικό όριο, μέτρο κτλ.· υπερβαίνω: *Η συζήτησή τους δεν ξεπέρασε τα δέκα λεπτά. Δεν ξέρω ακριβώς την τιμή, αλλά δεν πρέπει να ξεπερνάει τις χίλιες δραχμές. Τα κέρδη τους ξεπέρασαν κάθε προσδοκία. Αυτό ξεπερνάει κάθε φαντασία. Τα αποτελέσματα ξεπερνούν και τις πιο απαισιόδοξες προβλέψεις. Το θέμα μας ξεπερνάει τα όρια μιας απλής διάλεξης.* (έκφρ.) *αυτό με ξεπερνάει,* είναι ανώτερο από τις δυνάμεις μου, τις σωματικές ή νοητικές, δεν μπορώ να το κάνω και δεν μπορώ να το καταλάβω. **3.** για κτ. που δεν ανταποκρίνεται στο πνεύμα και στις απαιτήσεις της εποχής του, που έχει αντικατασταθεί από κτ. άλλο νεότερο και πιο σύγχρονο: *Ξεπερασμένες αντιλήψεις / ιδέες. Το έργο του όχι μόνο δεν ξεπεράστηκε, αλλά εξακολουθεί να ασκεί μεγάλη επιρροή*

στους συγχρόνους του. **4.** αντιμετωπίζω με επιτυχία μια δύσκολη κατάσταση: *Δεν μπόρεσε να ξεπεράσει το θάνατο του άντρα της. Πώς θα ξεπεράσουν την οικονομική κρίση;* **ΙΙ.** βγάζω κτ. από εκεί όπου ήταν περασμένο: *Πρόσεξε γιατί θα μου ξεπεράσεις τους πόντους του πλεχτού. Ξεπεράστηκαν οι χάντρες.*[*ξε- περνώ* ή αρχ. *ἐκπερῶ* `περνώ πέρα΄ (*ἐκ-* > *ξε-*) κατά το *περνώ*]

- **ξεπληρώνω** [kspliróno] **-ομαι** Ρ1 : επιστρέφω την οφειλή μου, πληρώνω, εξοφλώ ένα χρέος: *Θα δουλέψω σκληρά και θα σε ξεπληρώσω.* || ανταποδίδω: *Κάποια μέρα θα σου ξεπληρώσω το καλό που μου έκανες. Θα στο ξεπληρώσει ο Θεός.*[μσν. *ξεπληρώνω* < *ξε- πληρώνω* (διαφ. το αρχ. *ἐκπληρῶ* `γεμίζω΄)]
- **ξεσηκωμός** ο [ksesikomós] Ο17 : εξέγερση, επανάσταση ενός λαού ή μιας μεγάλης οργανωμένης ομάδας ανθρώπων: *Ο μεγάλος ~ του έθνους. Ο ~ των αγροτών στο Κιλελέρ.*[*ξεσηκώ(νω) -μός*]
- **ξεφάντωμα** το [ksefándoma] Ο49 : μεγάλο, ζωηρό γλέντι· ξεφάντωση: *Ύστερα από τέτοιο ~ πού να σηκωθείς το πρωί για τη δουλειά!*[*ξεφαντώ(νω) -μα*]
- **ξεφαντώνω** [ksefandóno] Ρ1α : διασκεδάζω πολύ, γλεντώ, συνήθ. με φαγοπότι, χορό και τραγούδι.[μσν. *ξεφαντώνω* < *εξεφαντώνω* με αποβ. του αρχικού άτ. φων. < ελνστ. **ἐκφαντ(ῶ) -ώνω* < *ἔκφαντος* `φανερωμένος΄ (*ἐκ-* > *ξε-*)]
- **ξεφάντωση** η [ksefándosi] Ο33α : το ξεφάντωμα.[μσν. *(ε)ξεφάντωση* < *(ε)ξεφαντώ(νω) -ση*]
- **ξεφεύγω** [ksefévgo] Ρ αόρ. *ξέφυγα*, απαρέμφ. *ξεφύγει* : **1.**κατορθώνω να απομακρυνθώ από έναν κίνδυνο, μια δύσκολη κατάσταση ή από κτ. που με καταδιώκει· διαφεύγω: *Τους ξέφυγε τρέχοντας. Ξέφυγε περνώντας νύχτα μέσα από τις γραμμές των εχθρών.* || *Τον στρίμωξαν για τα καλά με τις ερωτήσεις, αλλά αυτός κατάφερε να ξεφύγει.* || *Δεν μπόρεσε να ξεφύγει από τη μιζέρια. Θέλω να ξεφύγω λίγο από την καθημερινή μονοτονία.* **2.** (συνήθ. με γεν. προσώπου) **α.** για κτ. που φεύγει, που μετακινείται από μια θέση όπου βρίσκεται: *Μου ξέφυγε το ποτήρι από το χέρι. Ξέφυγαν τα*

σημάδια που είχα βάλει. Όλα είναι τακτικά· τίποτα δεν ξεφεύγει. **β.** για κτ. του οποίου χάνουμε τον έλεγχο: *Του ξέφυγε το τιμόνι και έριξε το αυτοκίνητο στη θάλασσα. Πρόσεξε μη σου ξεφύγει το ψαλίδι και καταστρέψεις το ύφασμα. Το αυτοκίνητο ξέφυγε από την πορεία του και μπήκε στο αντίθετο ρεύμα, άλλαξε πορεία.* || *Του ξέφυγε ένα χασμουρητό / μια στριγκλιά / μία (πορδή).* || (μτφ.): *Ξέφυγα λίγο από το πρόγραμμά μου. Μην ξεφεύγεις από το θέμα. Ξέφυγε από το σωστό δρό μο,* παραστράτησε. **3.** από επιπολαιότητα, έλλειψη προνοητικότητας ή απροσεξία λέω κτ. που δεν πρέπει: *Του ξέφυγαν βαριές κουβέντες. Πρόσεξε μη σου ξεφύγει τίποτα!,* μην πεις τίποτα. **4.** μένω απαρατήρητος, δεν υποπίπτω στην αντίληψη, στην προσοχή κάποιου: *Σ΄ αυτό το κείμενο έχουν ξεφύγει πολλά λάθη. Τίποτα δεν του ξεφεύγει!,* όλα τα παρατηρεί, όλα τα προσέχει. ΦΡ ~ *από του χάρου* τα νύχια.* **5.** (οικ.) για κτ. που διαφέρει, που παρουσιάζει κτ. το ιδιαίτερο σε σχέση με άλλα παρόμοια: *Το φόρεμα αυτό ξεφεύγει από τα συνηθισμένα.*[μσν. *ξεφεύγω* < *εξεφεύγω* με αποβ. του αρχικού άτ. φων. < αρχ. *ἐκφεύγω* (*ἐκ-* > *ξε-*)]

- **ξεχωριστός -ή -ό** [ksexoristós] Ε1 : **1.**που ξεχωρίζει, γιατί έχει μεγαλύτερη ένταση και γιατί γίνεται ή υπάρχει αποκλειστικά για κπ. ή για κτ.: *Έδειξε ξεχωριστό ενδιαφέρον. Για το μικρό του γιο δείχνει μια ξεχωριστή αγάπη.* || που ξεχωρίζει από όλους τους άλλους, που διακρίνεται ως καλός ή καλύτερος· εκλεκτός, διαλεχτός: *Τέτοιους ανθρώπους, τόσο ξεχωριστούς και σεβαστούς, τους σέβεται κανείς.* **2α.** που γίνεται ή που υπάρχει χωριστά από άλλους και αποκλειστικά για κπ. ή για κτ.: *Η μετάφραση δημοσιεύτηκε σε ξεχωριστό έντυπο. Το θέμα θα συζητηθεί σε ξεχωριστή συνεδρίαση.* **β.** που ανήκει αποκλειστικά σε κπ.: *Έχει ξεχωριστό δωμάτιο,* ιδιαίτερο.[μσν. *ξεχωριστός* < *ξεχωρισ-* (*ξεχωρίζω*) *-τός*]
- **ξηγημένος -η -ο** [ksijiménos] Ε3 μπ. του *ξηγιέμαι* : (λαϊκ.) που είναι ντόμπρος, εντάξει, που συμπεριφέρεται όπως πρέπει: *Είναι ~ άνθρωπος. Μη διστάζεις να του μιλήσεις·*

είναι ~. ΦΡ *ξηγημένα πράματα*, πλήρως συμφωνημένα. *μιλημένα**, *ξηγημένα*. **ξηγημένα** ΕΠΙΡΡ: *Μίλησε ~*.[μπ. του *ξηγιέμαι*]

- **ξηγιέμαι** [ksijéme] P10.1β μπ. *ξηγημένος** : (λαϊκ.) εξηγούμαι. || συμπεριφέρομαι: *Μην ξηγιέσαι έτσι. Δεν ξηγιέσαι εντάξει*. ΦΡ *~ σπαθί*, συμπεριφέρομαι με ειλικρίνεια.[μέσο του *εξηγώ* με αποβ. του αρχικού άτ. φων.]

Ο

- **οικείος -α -ο** [ikíos] Ε4 : **1.** (λόγ.) που ανήκει σ΄ εκείνον για τον οποίο γίνεται λόγος. (έκφρ.) *οικεία βουλήσει*, εκουσίως, οικειοθελώς. *οικεία κα κά**. || (ως ουσ.) οι *οικείοι (κάποιου)*, τα μέλη του στενού οικογενειακού περιβάλλοντος· οι δικοί του: *Το πτώμα παραδόθηκε στους οικείους του.* ΦΡ *εξ οικείων τα βέλη**. **2.** που έχει στενή σχέση με κπ. ή με κτ. **α.** φιλικός, που δείχνει εξοικείωση: *Οικεία συμπεριφορά.* || (γλωσσ., για επίπεδο της γλώσσας) που αναφέρεται σε λέξεις, φράσεις κτλ. που χρησιμοποιούνται στο οικογενειακό ή φιλικό περιβάλλον κάποιου: *Οικεία γλώσσα / λέξη / έκφραση. Οικείο λεξιλόγιο / ύφος.* **β.** γνωστός, γνώριμος: *Οικείο περιβάλλον. Μου είναι οικείο ένα θέμα / ένα πρόσωπο.* **γ.** αντίστοιχος, παρόμοιος, ανάλογος, που προσιδιάζει στην περίπτωση: *Το δικαστήριο θα κρίνει την πράξη ανατρέχοντας πρώτα στις οικείες διατάξεις του νόμου.* [λόγ.: 1: αρχ. *οἰκεῖος*· 2: σημδ. γαλλ. familier]
- **οικειότητα** η [ikiótita] Ο28 : η ιδιότητα του οικείου, εκείνου που έχει στε νή σχέση με κπ. ή με κτ. **α.** φιλικότητα: *Φέρεται με ~ στους υφισταμένους του. Έχει μεγάλη ~ με τον υπουργό.* || (συνήθ. πληθ.) η οικεία συμπεριφορά: *Δε θέλω οικειότητες μαζί σου.* **β.** γνώση, γνωριμία, εξοικείωση με κτ.: *Του λείπει η ~ που προσφέρει η πείρα.*[λόγ. < αρχ. *οἰκειότης*, αιτ. *-ητα* & σημδ. γαλλ. familiarité]
- **οικείωση** η [ikíosi] Ο33 : (λόγ.) εξοικείωση. [λόγ. < ελνστ. *οἰκείω(σις) -ση*, αρχ. σημ.: `οικειοποίηση΄]
- **οικογένεια** η [ikojénia] Ο27 λόγ. γεν. και *οικογενείας* : **1α.** σύνολο προσώπων, τα οποία συνδέονται μεταξύ τους με πολύ στενό συγγενικό δεσμό (ο πατέρας, η μητέρα και τα παιδιά τους) και συνήθ. ζουν στην ίδια κατοικία: *Πολυμελής / ολιγομελής ~. Αστική / αγροτική ~. Δουλεύει για να συντηρήσει την οικογένειά του. Η ~ είναι το κύτταρο της κοινωνίας. Αρχηγός* (της) οικογένειας. Κάνω / φτιάχνω ~*, παντρεύομαι και κάνω παιδιά. *Παιδί χωρίς ~*, χωρίς γονείς και αδέλφια. *Παιδιά από διαλυμένες οικογένειες*, με χωρισμένους γονείς. *Είμαστε σαν*

μία ~, πολύ αγαπη μένοι, αν και δεν είμαστε συγγενείς. *Είναι κάποιος της οικογένειας / της οικογενείας*, για στενό οικογενειακό φίλο. *Η ~ Χωραφά*, για πολυμελή οικογένεια. *Αγία Οικογένεια*, ο μικρός Χριστός με την Παναγία και τον Ιωσήφ. (έκφρ.) *πατρίδα / πατρίς, θρησκεία, ~*, ως τρίπτυχο αξιών που συγκροτούν και στηρίζουν μια κοινωνία. || (γενικότ.) σύνολο ατόμων που συνδέονται μεταξύ τους με ποικίλους δεσμούς αίματος ή και αγχιστείας: *Στο γλέντι για τα βαφτίσια του μωρού μαζεύτηκε όλη η ~*. || (κοινων.) *Στενή ~* ή *πυρηνική* ~*. *Μονογονεϊκή* ~*. **β.** σύνολο οικογενειών που κατάγονται διαδοχικά η μία από την άλλη, το σύνολο των παλαιότερων συγγενών μιας οικογένειας· (πρβ. *σόι, γενιά*): *Παλαιά αριστοκρατική / βασιλική / αρχοντική ~. Τα μέλη της βασιλικής οικογένειας της Μεγάλης Βρετανίας. Κατάγεται από ~ πολιτικών / στρατιωτικών / συγγραφέων. Η ~ των Μαυρομιχαλαίων. Καλή ~*, που θεωρείται έντιμη και αξιοπρεπής: *Παιδί από καλή ~*. (έκφρ.) *από ~*, για καταγωγή από οικογένεια που θεωρείται έντιμη και αξιοπρεπής, από καλή οικογένεια. || (κοινων.) *Ευρεία ~. Πατριαρχική ~*. **2α.** σύνολο προσώπων ή πραγμάτων με ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά: *Η ~ των ευρωπαϊκών κρατών. Έγινε δεκτός στη φιλολογική ~*. || (γλωσσ.) *Γλωσσική ~* ή *~ γλωσσών*, για σύνολο συγγενών γλωσσών: *Η ινδοευρωπαϊκή ~ γλωσσών. ~ λέξεων*, λέξεις που προέρχονται από την ίδια λέξη ή ρίζα με παραγωγή ή σύνθεση. **β.** (ζωολ., βοτ.) υποδιαίρεση των ζώων και των φυτών, η τέταρτη στη σειρά, η οποία βρίσκεται ανάμεσα στην τάξη και στο γένος: *Η ~ των αιλουροειδών*.[λόγ.: 1: αρχ. *οἰκογεν(ής)* `δούλος γεννημένος στο σπίτι και όχι αγορασμένος΄ *-εια* (σύγκρ. ελνστ. *οἰκογένεια* `η ιδιότητα ενός τέτοιου δούλου΄) μτφρδ. ιταλ. famiglia (δες στο *φαμίλια*) < υστλατ. familia `το σύνολο των δούλων΄ (φαμίλια, οικογένεια στα αρχ. ελλην.: *ορκος, οἰκία*)· 2: σημδ. γαλλ. famille]

- **οικογενειακός -ή -ό** [ikojeniakós] E1 : που αναφέρεται στην οικογένεια και ιδίως: **1.** στην οικογένεια που αποτελείται από τους γονείς και τα παιδιά τους. **α.** που υπάρχει ή δημιουργείται στα

πλαίσια της οικογένειας: *Οικογενειακή ζωή / θαλπωρή / περιουσία. Οικογενειακές σχέσεις,* που αναπτύσσονται μεταξύ οικογενειών. *Βεβαίωση οικογενειακής καταστάσεως,* έγγραφο στο οποίο αναφέρονται τα μέλη της οικογένειας. *Οικογενειακή συνήθεια.* || (οικ.): *Κτ. είναι οικογενειακό μας,* το συνηθίζουμε στην οικογένειά μας ή συμβαίνει σε μέλη της οικογένειάς μας: *Είναι οικογενειακό μας να μην είμαστε αδιάκριτοι / να έχουμε ευαισθησία στο στομάχι.* **β.** που αφορά την οικογένεια: *Οικογενειακές υποθέσεις. ~ προϋπολογισμός / γιατρός. ~ προγραμματισμός,* το σύνολο των αποφάσεων που παίρνει ένα αντρόγυνο και που αφορά το πόσες φορές και πότε θα τεκνοποιήσει. *Οικογενειακά βάρη / επιδόματα. Η οικογενειακή πολιτική της κυβέρνησης. Απουσίασε από τη δουλειά του για οικογενειακούς λόγους. Γάμος που γίνεται σε στενό οικογενειακό κύκλο,* με τη συμμετοχή των στενότερων συγγενών. || (ως ουσ.) τα *οικογενειακά,* οι οικογενειακές υποθέσεις, τα οικογενειακά προβλήματα: *Μην ανακατεύεσαι στα οικογενειακά μου.* **γ.** (νομ.) *Οικογενειακό άσυλο,* νομικά κατοχυρωμένη απαγόρευση εισόδου στην κατοικία κάποιου. *Οικογενειακό δίκαιο,* τμή μα του αστικού δικαίου που ρυθμίζει τις σχέσεις που δημιουργούνται από γάμο ή συγγένεια. || (ως ουσ.) το *Οικογενειακό,* το οικογενειακό δίκαιο καθώς και το αντίστοιχο μάθημα ή βιβλίο της Νομικής. **δ.** που καλύπτει τις ανάγκες μιας οικογένειας: *Οικογενειακό αυτοκίνητο. Οικογενειακή ταβέρνα. Οικογενειακό μέγεθος,* για συσκευασμένα τρόφιμα, ποτά κτλ. σε οικονομική, μεγαλύτερη συσκευασία. *~ τάφος,* για στενή ή και ευρεία οικογένεια. **2.** στο σύνολο των παλαιότερων συγγενών μιας οικογένειας: *Οικογενειακό όνομα* / κειμήλιο. Οικογενειακό δέντρο·* (πρβ. *γενεαλογικός*). **οικογενειακά** ΕΠΙΡΡ όπως συνηθίζεται στις οικογένειες: *Περάσαμε ~ τις γιορτές / τη βραδιά.* **οικογενειακώς** ΕΠΙΡΡ με συμμετοχή όλης της οικογένειας: *Μας επισκέφθηκαν ~. Ταξιδεύουμε ~.*[λόγ. *οικογένει(α) -ακός·* λόγ. *οικογενειακ(ός) -ώς*]

- **οικολογία** η [ikolojía] Ο25 (χωρίς πληθ.) : η επιστήμη που μελετά το φυσικό περιβάλλον και τις αμοιβαίες σχέσεις του με τους ζωντανούς οργανισμούς δίνοντας έμφαση στην ισορροπία που πρέπει να έχουν οι σχέσεις αυτές: ~ *των φυτών / των ζώων. Κοινωνική* ~.[λόγ. < γερμ. ῑkologie (ή μέσω του γαλλ. écologie) < öko-, éco- = *οικο-* + -logie = *-λογία*]
- **οικολογικός -ή -ό** [ikolojikós] Ε1 : **1α.** που ανήκει ή αναφέρεται στην οικολογία ή που έχει σχέση με αυτήν: *Οικολογική μελέτη / θεωρία.* **β.** που έχει σχέση με το φυσικό περιβάλλον και τις αμοιβαίες σχέσεις του με τους ζωντανούς οργανισμούς: *Οικολογικό σύστημα,* οικοσύστημα. *Οικολογι κή μονάδα. Ανατροπή της οικολογικής ισορροπίας. Οικολογικά προβλή ματα.* **2.** που αναφέρεται στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος: *Οικολογική νοοτροπία. Οικολογικές θεωρίες. Οικολογικά κόμματα. Οικολογικό κίνημα.* **οικολογικά** ΕΠΙΡΡ: *Σκέφτεται* ~.[λόγ. < γερμ. ökologisch ή γαλλ. écologique < ῑkolog(ie), écolog(ie) = *οικολογ(ία)* -isch, -ique = *-ικός*]
- **οικολόγος** ο[ikológos] Ο18 θηλ. **οικολόγος** [ikológos] Ο35 : **1.** επι στήμονας ειδικός στην οικολογία. **2.** οπαδός του οικολογικού κινήματος· (πρβ. *πράσινος*$_5$): *Κίνημα / κόμμα / εφημερίδα / ιδέες των οικολόγων. Η δράση των οικολόγων.* || (ως επίθ.): *Η πρώτη Ελληνίδα* ~ *βουλευτής.* **3.** αυτός που ενδιαφέρεται για τα προβλήματα του περιβάλλοντος και συμβάλλει στην επίλυσή τους: *Εμείς στην οικογένεια, ως οικολόγοι που είμαστε, δίνουμε το χαρτί για ανακύκλωση.*[λόγ. < γερμ. ῑkologe ή γαλλ. écologue < ῑko(logie), éco(logie) = *οικο(λογία)* -loge, -logue = *-λόγος*· λόγ. θηλ. χωρίς διάκρ. γένους]
- **ολοκάθαρος -η -ο** [olokáθaros] Ε5 : που είναι εντελώς καθαρός· πεντακάθαρος: *Ολοκάθαρα σεντόνια.* || (μτφ.): *Ολοκάθαρη αλήθεια.* **ολοκάθαρα** ΕΠΙΡΡ.[μσν. *ολοκάθαρος* < *ολο-* + *καθαρ(ός)* -*ος*]
- **ολόψυχος -η -ο** [olópsixos] Ε5 : (για ψυχική ενέργεια ή κατάσταση) πολύ έντονος: *Ολόψυχη αγάπη / αφοσίωση.* **ολόψυχα** & (λόγ.) **ολοψύχως** ΕΠΙΡΡ με όλη τη δύναμη της

ψυχής: *Αφοσιώνεται ~ στη δουλειά του. Σου εύχομαι ~ καλή επιτυχία.*[ελνστ. *ὁλόψυχος*· λόγ. < ελνστ. *ὁλοψύχως*]

- **ομαλοποίηση** η [omalopíisi] Ο33 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του ομαλοποιώ: *Η ~ των σχέσεων μεταξύ δύο χωρών.*[λόγ. *ομαλοποιη-(ομαλοποιώ) -σις > -ση*]
- **ομαλοποιώ** [omalopió] **-ούμαι** Ρ10.9 : επαναφέρω κτ. σε κατάσταση ομαλότητας, κάνω κτ. (πάλι) ομαλό, έτσι ώστε να μπορεί να λειτουργεί ή να εξελίσσεται κανονικά: *Για να ομαλοποιηθούν οι σχέσεις των δύο χωρών δεν αρκεί η επέμβαση τρίτων.*[λόγ. *ομαλ(ός) -ο- + -ποιώ* απόδ. γαλλ. normaliser]
- **ομοθυμαδόν** [omoθimaδón] επίρρ. τροπ. : (λόγ.) με ομοθυμία, ομόθυμα.[λόγ. < αρχ. *ὁμοθυμαδόν*]
- **ομοθυμία** η [omoθimía] Ο25 (χωρίς πληθ.) : η ομοψυχία.[λόγ. *ομόθυ μ(ος) -ία*]
- **ομόθυμος -η -ο** [omóθimos] Ε5 : που χαρακτηρίζεται από ομοθυμία· ομόψυχος: *Ομόθυμη υποστήριξη / επιδοκιμασία.* **ομόθυμα** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. < ελνστ. *ὁμόθυμος*]
- **ομόνοια** η [omónia] Ο27 (χωρίς πληθ.) : ταυτότητα αντιλήψεων, απόψεων, συναισθημάτων κτλ. στα μέλη μιας ανθρώπινης ομάδας με συνέπεια την ομαλή συμβίωση μεταξύ τους. ΑΝΤ διχόνοια: *Αντρόγυνο που ζει με αγάπη και ~. Πλατεία Ομονοίας,* ως ονομασία. ΠΑΡ *Η ~ χτίζει σπίτια κι η διχόνοια τα γκρεμίζει,* για τις ωφέλιμες συνέπειες της ομόνοιας και τις καταστροφικές επιπτώσεις της διχόνοιας.[λόγ. < αρχ. *ὁμόνοια*]
- **ομονοώ** [omonoó] Ρ10.9α : βρίσκομαι σε κατάσταση ομόνοιας· (πρβ. *μονοιάζω*): *Όταν οι πολίτες ομονοούν, το κράτος προοδεύει.* [λόγ. < αρχ. *ὁμονοῶ*]
- **ομορφάδα** η [omorfáδa] Ο26 : (λογοτ.) η ομορφιά.[μσν. *ομορφάδα* < *όμορφ(ος) -άδα*]
- **ομορφαίνω** [omorféno] Ρ7.4α : **α.** γίνομαι όμορφος: *Μεγάλωσε, ομόρφυνε, έγινε σωστή γυναίκα.* **β.** κάνω κπ. ή κτ. όμορφο: *Πολύ την ομορφαίνει αυτό το καπέλο. Πάρκα και πλατείες που ομορφαίνουν την πόλη. Οι γιορτές ομορφαίνουν τη ζωή μας.* || *Ο έρωτας / η φιλία ομορφαίνει τη ζωή.*[μσν. *ομορφαίνω* < *όμορφ(ος) -αίνω*]

- **ομορφιά** η [omorfxá] O24 : η ιδιότητα του όμορφου ανθρώπου, πράγματος κτλ.· ωραιότητα. ΑΝΤ ασχήμια: *Η ~ ενός τόπου / ενός ανθρώπου. Φυσική / ψυχική ~. Εσωτερική ~*, για τα ψυχικά χαρίσματα που διαθέτει κάποιος: *Μπορεί να μην είναι τόσο όμορφη, όμως διαθέτει εσωτερική ~.* **α.** (πληθ.) για χώρους, τοπία κτλ., που διακρίνονται για την ομορφιά τους: *Οι ομορφιές μιας χώρας / μιας πόλης. Τουρίστες που έρχονται να απολαύσουν τις ομορφιές της πατρίδας μας.* **β.** η ομορφιά του ανθρώπινου σώματος και ιδίως του προσώπου. ΑΝΤ δυσμορφία: *Γυναικεία / αντρική / αρρενωπή ~. Μεθυστική / αιθέρια / θεϊκή / κλασική ~. Μάσκα ομορφιάς. Θεά της ομορφιάς*, η Αφροδίτη. *Διαγωνισμός ομορφιάς*, τα καλλιστεία. (έκφρ.) *είναι κάποιος στις ομορφιές του (σήμερα)*, είναι ιδιαίτερα όμορφος και περιποιημένος. [μσν. *ομορφιά* < *ομορφία* (συνίζ. για αποφυγή της χασμ.) < *εμορφία* ([e > o] κατά το *όμορφος*) < αρχ. *εὐμορφία* με αφομ. [vm > mm] και απλοπ. του διπλού συμφ. [mm > m]]
- **όμορφος -η -ο** [ómorfos] E5 : που ευχαριστεί τις αισθήσεις μας και την ψυχή μας· ωραίος. ΑΝΤ άσχημος. **1.** που έχει τέτοια εξωτερικά χαρακτηριστικά, ώστε να προκαλεί αισθητική συγκίνηση σ΄ εκείνον που τον βλέπει: *Ένας ~ τόπος / ζωγραφικός πίνακας. Όμορφη εκκλησία / πόλη. Όμορφα λουλούδια / μάτια.* || (ιδ. για άνθρωπο) που έχει ωραία χαρακτηριστικά, ιδίως στο πρόσωπο. ΑΝΤ δύσμορφος: *~ άντρας. Όμορφη γυναίκα / κοπέλα. Όμορφο αγόρι / κορίτσι / ζώο. Παιδί όμορφο σαν αγγελούδι.* **2.** που έχει τέτοια στοιχεία, τέτοιες ιδιότητες, ώστε να προκαλεί ευχαρίστηση ή ικανοποίηση: *Όμορφη ζωή / μέρα / πράξη.* **ομορφούτσικος -η / -ια -ο** ΥΠΟΚΟΡ. **ομορφούλης** ο θηλ. **ομορφούλα** ΥΠΟΚΟΡ για όμορφο άνθρωπο. **ομορφούλικος -η -ο** ΥΠΟΚΟΡ ιδίως για άνθρωπο. **όμορφα** ΕΠΙΡΡ ωραία. ΑΝΤ άσχημα. **1.** με τρόπο που θέλγει, ευχαριστεί, ικανοποιεί τις αισθήσεις: *Ντύνεται / χορεύει ~.* || ευγενικά: *Μίλα πιο ~.* **2.** ευχάριστα: *Περάσαμε πολύ ~.* **ομορφούτσικα** ΕΠΙΡΡ ΥΠΟΚΟΡ. **ομορφούλικα** ΕΠΙΡΡ ΥΠΟΚΟΡ.[μσν. *όμορφος* < *έμορφος* ([e > o] από συμπροφ. με το άρθρο: *ο έμορφος*) < αρχ. *εὔμορφος* με αφομ. [vm > mm] και απλοπ. του διπλού συμφ. [mm > m] · *όμορφ(ος)* -

*ούτσικος· μσν. *ομορφούλης (πρβ. μσν. μορφούλης) < όμορφ(ος) -ούλης· ομορφούλ(ης) -α· ομορφούλ(ης) -ικος*]

- **ομοψυχία** η [omopsixía] Ο25 : ταύτιση της ψυχικής κατάστασης, ιδίως της διάθεσης απέναντι σε κτ., η οποία χαρακτηρίζει δύο ή περισσότερους ανθρώπους· ομοθυμία: *Εθνική ~. Ο λαός αντιμετώπισε με θαυμαστή ~ την ξένη επιδρομή.* [λόγ. < ελνστ. *ὁμοψυχία*]
- **ομόψυχος -η -ο** [omópsixos] Ε5 : που χαρακτηρίζεται από ομοψυχία· ομόθυμος. **ομόψυχα** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. < ελνστ. *ὁμόψυχος*]
- **ονειρεμένος -η -ο** [onireménos] Ε3 : που είναι πολύ ωραίος ή ευχάριστος και επομένως επιθυμητός· ονειρευτός: *Παντρεύτηκαν κι έζησαν ονειρεμένη ζωή.* **ονειρεμένα** ΕΠΙΡΡ: *Περάσαμε ~ στην εκδρομή.*[μππ. του *ονειρεύομαι*]
- **ονειρευτός -ή -ό** [onireftós] Ε1 : που είναι πολύ ωραίος ή ευχάριστος και επομένως επιθυμητός· ονειρεμένος: *Ονειρευτό παλάτι / ταξίδι. Ονειρευτή ζωή.* **ονειρευτά** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. *ονειρεύ(ομαι) -τός*]
- **ονομαστός -ή -ό** [onomastós] Ε1 : που είναι πολύ γνωστός· ξακουστός: *Ονομαστά προϊόντα,* για την πολύ καλή τους ποιότητα. *Τα ονομαστά αγιορείτικα κρασιά.* || (για πρόσ.) διάσημος: *~ ηγέτης / στρατηλάτης / καλλιτέχνης / επιστήμονας. Ο αυτοκράτορας Νέρων έγινε ~ για τη θηριωδία του.*[λόγ. < αρχ. *ὀνομαστός*]
- **οξυδέρκεια** η [oksiðérkia] Ο27 : πολύ μεγάλη αντιληπτική ικανότητα: *Αναλύω / ερευνώ με ~ ένα θέμα. Άνθρωπος με ~.* [λόγ. < μσν. *οξυδέρκεια* < *οξυδερκ(ής) -εια*]
- **οξυδερκής -ής -ές** [oksiðerkís] Ε10 : που χαρακτηρίζεται από οξυδέρκεια, που έχει πολύ μεγάλη αντιληπτική ικανότητα: *~ ερευνητής / παρατηρητής. Δημοσιογράφος γνωστός για τις οξυδερκείς αναλύσεις της επικαιρότητας.* **οξυδερκώς** ΕΠΙΡΡ. [λόγ. < αρχ. *ὀξυδερκής*· λόγ. < ελνστ. *ὀξυδερκῶς*]
- **οξύνοια** η [oksínia] Ο27 : ικανότητα για σωστή και γρήγορη αντίληψη· αγχίνοια. ΑΝΤ αμβλύνοια.[λόγ. *οξύ(νους) -νοια* κατά το σχ.: *βραδύνους - βραδύνοια* μτφρδ. γερμ. Scharfsinn]

- **οξύνους -ους -ουν** [oksínus] Ε12ε : (λόγ.) για πρόσωπο που χαρακτηρίζεται από οξύνοια, από ικανότητα για σωστή και γρήγορη αντίληψη· αγχίνους. ΑΝΤ αμβλύνους. || (ως ουσ.).[λόγ. < μσν. *οξύνους* < *οξυ-* [1] + *νους* κατά το ελνστ. *σοφόνους* `μυαλωμένος΄]
- **οπτιμισμός** ο [optimizmós] Ο17 : (φιλοσ.) η αισιοδοξία. ΑΝΤ πεσιμισμός.[λόγ. < γαλλ. optimisme (-isme = *-ισμός*)]
- **οπτιμιστής** ο[optimistís] Ο7 θηλ. **οπτιμίστρια** [optimístria] Ο27 : οπαδός του οπτιμισμού. ΑΝΤ πεσιμιστής.[λόγ. < γαλλ. optimiste (-iste = *-ιστής*)· λόγ. *οπτιμισ(τής) -τρια*]
- **όραμα** το [órama] Ο49 : **1.** (σπάν.) ό,τι βλέπει κάποιος: *Τα οράματα και τα ακούσματα του κάθε ανθρώπου.* **2.** οπτική αντίληψη που δημιουργείται στη συνείδηση χωρίς να υπάρχουν οι απαραίτητοι εξωτερικοί ερεθισμοί· οπτασία: *Το ~ του Αποστόλου Παύλου / του Ιεζεκιήλ. Βλέπει οράματα. Κατάσταση έκστασης που συνοδεύεται από οράματα και παραληρήματα.* **3.** εξιδανικευμένος στόχος, στον οποίο επικεντρώνονται οι ελπίδες ή αποβλέπουν οι ενέργειες ενός ατόμου ή συνόλου: *Πολιτικό / κοινωνικό ~. Το ~ της Μεγάλης Ιδέας. Το ~ της αυτόνομης οικονομικής ανάπτυξης μιας χώρας. Δε θέλω να ρίξω τη σκιά της αμφιβολίας στα οράματά σου.*[λόγ.: 1: αρχ. *ὅραμα*· 2: ελνστ. σημ.· 3: σημδ. γαλλ. vision]
- **οραματίζομαι** [oramatízome] Ρ2.1β (χωρίς μππ.) : **1.** δημιουργώ ένα όρα μα, έναν εξιδανικευμένο στόχο στον οποίο επικεντρώνονται οι ελπίδες μου ή αποβλέπουν οι ενέργειές μου: *Οραματίζεται έναν κόσμο χωρίς πολέμους και κοινωνική αδικία.* **2.** (σπάν.) βλέπω όραμα.[λόγ. < ελνστ. *ὁραματίζομαι* `κοιτάζω΄ κατά τις σημ. της λ. *όραμα*]
- **οραματισμός** ο [oramatizmós] Ο17 : το αποτέλεσμα του οραματίζομαι.[λόγ. < ελνστ. *ὁραματισμός* `οπτασία΄ κατά τη σημ. του *οραματίζομαι*]
- **οραματιστής** ο [oramatistís] Ο7 θηλ. **οραματίστρια** [oramatístria] Ο27 : αυτός που οραματίζεται κτ.[λόγ. < ελνστ. *ὁραματιστής*· λόγ. *οραματι σ(τής) -τρια*]

- **οργανωμένος -η -ο** [organoménos] Ε3 μπ. του *οργανώνω* : που έχει οργανωθεί, που τον έχουν οργανώσει. **1.** που είναι έτσι διαμορφωμένος και διευθετημένος, ώστε να λειτουργεί αποτελεσματικά: *Οργανωμένο κράτος / κόμμα. Δεν είμαστε ακόμα οργανωμένοι στη δουλειά / στο σπίτι. Το οργανωμένο έγκλημα*. **2.** για δραστηριότητα, ενέργεια κτλ. που είναι προετοιμασμένη συστηματικά, έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η ομαλή και αποτελεσματική λειτουργία της: *Βλέπω ήρθατε οργανωμένοι για τις διακοπές σας. Οργανωμένο σε βλέπω,* για άνθρωπο με σύστημα στη δουλειά του ή κατάλληλα εξοπλισμένο στο σπίτι, στην εργασία κτλ. *Οργανωμένη εκδρομή,* ομαδική. **3.** που είναι ενταγμένος σε μια ομάδα ή οργάνωση$_{II}$: *Είναι ~ στην ΚΝΕ.* **οργανωμένα** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. μπ. του *οργανώνω*]
- **οργανώνω** [organóno] **ομαι** Ρ1 μπ. *οργανωμένος** : **1α.** διαμορφώνω και διευθετώ τα τμήματα ενός συνόλου προσώπων, πραγμάτων, δραστηριοτήτων κτλ., έτσι ώστε αυτό να λειτουργεί αποτελεσματικά: *~ το στρατό / τη δημόσια διοίκηση ενός κράτους. ~ την εργασία / την παραγωγή / τις μεταφορές μιας χώρας. ~ τον ελεύθερο χρόνο μου.* || *Απαγορεύτηκε στη νικημένη Γερμανία να οργανώσει στρατό.* **β.** συστηματοποιώ κτ. δίνοντάς του λογική συνοχή: *~ τις σκέψεις μου. Δεν μπορεί να οργανώσει σωστά το λόγο του.* **2α.** προετοιμάζω συστηματικά μια δραστηριότητα, ένα έργο, έτσι ώστε τα επί μέρους στοιχεία που το απαρτίζουν να εντάσσονται σε ένα γενικότερο πλαίσιο και να του εξασφαλίζουν την ομαλή και αποτελεσματική λειτουργία ή εξέλιξη· διοργανώνω: *~ μια εκδήλωση / μια γιορτή / μια διάσκεψη. ~ ένα σεμινάριο / ένα συνέδριο.* **β.** (παθ.) προετοιμάζομαι και εφοδιάζομαι με όλα τα απαραίτητα για κάποια δραστηριότητα ή ενέργεια: *Οργανωθήκατε καλά για τις διακοπές.* **3.** εντάσσω κπ. σε μια ομάδα ή οργάνωση$_{II}$ ή δημιουργώ μαζί με άλλους μια οργάνωση$_{II}$: *Ο τάδε μάς οργάνωσε στην Εθνική Αντίσταση.* || (συνήθ. παθ.): *Οργανώθηκε στη νεολαία του τάδε κόμματος,* εντάχθηκε σ΄ αυτή.[λόγ. < γαλλ. organiser, s΄organiser < organ(e) < αρχ. *ὄργαν(ον* δες *όργανο*$_{I}$*)* -iser = *ώ* > *-ώνω* (πρβ. ελνστ. *ὀργανοῦμαι* `διαμορφώνομαι΄)]

- **οργάνωση** η [οργάνοσι] Ο33 : **Ι.** η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του οργανώ νω: *Καλή / κακή ~. Ελλιπής / ανύπαρκτη ~.* **1α.** η διαμόρφωση και διευθέτηση των τμημάτων ενός συνόλου προσώπων, πραγμάτων, δραστηριοτήτων κτλ., έτσι ώστε αυτό να λειτουργεί αποτελεσματικά: *Ασχολείται με την ~ της άμυνας / της διοίκησης του κράτους. ~ της εργασίας.* || (στρατ.) *~ του εδάφους.* **β.** συστηματοποίηση με βάση τη λογική: *Ορθολογική ~.* **2.** συστηματική προετοιμασία μιας δραστηριότητας, ενός έργου· διοργάνωση: *~ ενός σεμιναρίου / ενός συνεδρίου. ~ μιας εκδρομής / μιας διαδήλωσης.* **3.** ένταξη σε μια ομάδα ή δημιουργία ομάδας με συγκεκριμένους ιδεολογικούς, πολιτικούς, θρησκευτικούς κτλ. στόχους: *Με την οργάνωσή του στην Εθνική Αντίσταση αρχίζει μια καινούρια περίοδος της ζωής του.* **ΙΙ.** ανθρώπινη ομάδα με συγκεκριμένους ιδεολογικούς, πολιτικούς, θρησκευτικούς κτλ. στόχους· (πρβ. *σωματείο, σύνδεσμος, σύλλογος*): *Κοινωνική / φιλανθρωπική / πολιτιστική ~. Συνδικαλιστική ~*, συνδικάτο. *Πολιτική ~*· (πρβ. *κόμμα*). *Διεθνείς οργανώσεις. Σύσταση / δημιουργία / λειτουργία / διάλυση μιας οργάνωσης. Η διοίκηση / τα μέλη / τα γραφεία της οργάνωσης. Νόμιμη / μυστική / τρομοκρατική ~.*[λόγ. < ελνστ. *ὀργάνω(σις) -ση* & σημδ. γαλλ. organisation (δες στο *όργανο*)]
- **οργανωτής** ο[οργανοτίς] Ο7 θηλ. **οργανώτρια** [οργανότρια] Ο27 : αυτός που οργανώνει κτ.: *Ο ~ μιας γιορτής / μιας απεργίας. Η κυβέρνηση κάλεσε ξένους ειδικούς ως οργανωτές του στρατού.* [λόγ. *οργανω-* (δες *οργανώνω*) *-τής*· λόγ. *οργανω(τής) -τρια*]
- **οργανωτικός -ή -ό** [οργανοτικός] Ε1 : που έχει σχέση με την οργάνωση: *Οργανωτική εργασία / δραστηριότητα. Οργανωτικά προβλήματα.* **α.** που χαρακτηρίζει μια οργάνωση: *Συλλογικές δραστηριότητες που αποκτούν οργανωτικές δομές.* **β.** (ιδ. για πρόσ.) που είναι κατάλληλος, ικανός ή αρμόδιος να οργανώνει: *~ νους. Οργανωτική επιτροπή. Άνθρωπος με οργανωτικές ικανότητες. Ο Οργανωτικός Γραμματέας μιας οργάνωσης.* **οργανωτικά** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. *οργανωτ(ής) -ικός*]

- **ορεξάτος -η -ο** [oreksátos] Ε3 : (για πρόσ.) **α.** που έχει καλή διάθεση· ευδιάθετος: *Πολύ ορεξάτο σε βλέπω σήμερα· σίγουρα κάτι ευχάριστο θα σου συμβαίνει.* **β.** που έχει επιθυμία ή διάθεση για κτ.: *Είναι ~ για δουλειά / για διάβασμα.* || (ειρ.) έτοιμος για καβγά: *Πολύ ~ μας ήρθες σήμερα!*[*όρεξ(η) -άτος*]
- **ορθολογικός -ή -ό** [orθolojikós] Ε1 : που είναι σύμφωνος με τον ορθό λόγο, με τη λογική: *Ορθολογική ανάλυση / μέθοδος. Ορθολογική οργάνωση της οικονομίας με στόχο το καλύτερο οικονομικό αποτέλεσμα. Ορθολογική εκμετάλλευση των φυσικών πόρων. Ορθολογική κατανομή των κονδυλίων.* **ορθολογικά** ΕΠΙΡΡ. [λόγ. *ορθολογ(ισμός) -ικός* (διαφ. το αρχ. *ὀρθολογία* `ορθότητα γλώσσας΄)]
- **ορθοποδίζω** [orθopoδízo] Ρ2.1α
  & **ορθοποδώ** [orθopoδó] Ρ10.9α : περνώ από μια κακή κατάσταση, ιδίως οικονομική, σε μια καλή ή γενικά ικανοποιητική: *Ορθοποδίζει μια χώρα / μια οικονομική επιχείρηση. Επί Τρικούπη έγινε η πρώτη προσπάθεια να ορθοποδίσει η ελληνική κοινωνία.* || *Ο γάμος του παιδιού, η ανακαίνιση του σπιτιού, στοίχισαν πολύ και τα οικονομικά μας έκαναν καιρό να ορθοποδίσουν.*[λόγ. < μσν. *ορθοποδίζω* < ελνστ. *ὀρθοποδ(ῶ)* μεταπλ. *-ίζω* με βάση το συνοπτ. θ. *ορθοποδησ-*· λόγ. < ελνστ. *ὀρθοποδῶ*]
- **ορθότητα** η [orθótita] Ο28 (χωρίς πληθ.) : η ιδιότητα αυτού που είναι ορθός, σωστός, όχι εσφαλμένος: *Η ~ μιας γνώμης / μιας ενέργειας. Αμφισβητήθηκε η ~ της δικαστικής απόφασης.*[λόγ. < αρχ. *ὀρθότης*, αιτ. *-ητα*]
- **ορθοτομώ** [orθotomó] **-ούμαι** Ρ10.9 : (λόγ.) αναλύω, ερμηνεύω κτ. σωστά.[λόγ. < ελνστ. *ὀρθοτομῶ*]
- **ορμητικός -ή -ό** [ormitikós] Ε1 : που χαρακτηρίζεται από ορμή. **1.** που είναι πολύ γρήγορος, βίαιος ή αιφνιδιαστικός: *~ άνεμος / χείμαρρος. Ο στρατός μας με ορμητική επίθεση διέσπασε το εχθρικό μέτωπο.* **2.** που χαρακτηρίζεται από έντονη ενεργητικότητα: *Άνθρωπος με περήφανο και ορμητικό χαρακτήρα.* **ορμητικά** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. < αρχ. *ὁρμητικός*]

- **ορμητικότητα** η [ormitikótita] Ο28 (χωρίς πληθ.) : η ιδιότητα του ορμητικού.[λόγ. *ορμητικ(ός) -ότης > -ότητα*]
- **ουμανισμός** ο [umanizmós] Ο17 : ανθρωπισμός.[λόγ. < γαλλ. human isme < human(iste) = *ουμαν(ιστής)* -isme = *-ισμός*]
- **ουμανιστής** ο[umanistís] Ο7 θηλ. **ουμανίστρια** [umanístria] Ο27 : ο ανθρωπιστής.[λόγ. < νλατ. humanista (-ista = *-ιστής*) ή μέσω του γαλλ. humaniste· λόγ. *ουμανισ(τής) -τρια*]
- **ουμανιστικός -ή -ό** [umanistikós] Ε1 : που ανήκει ή αναφέρεται στον ουμανισμό ή στον ουμανιστή· ανθρωπιστικός.[λόγ. < γαλλ. humanistique < humanist(e) = *ουμανιστ(ής)* -ique = *-ικός*]
- **ουσιαστικός -ή -ό** [usiastikós] Ε1 : που αναφέρεται στην ουσία μιας έννοιας, στην ίδια ή στα κυριότερα στοιχεία της· ουσιώδης: *Ουσιαστική διαφορά.* **α.** πραγματικός, αληθινός και επομένως σημαντικός: *Λόγια χωρίς ουσιαστικό περιεχόμενο. Δόμηση που γίνεται χωρίς ουσιαστικό κρατικό έλεγχο. Να γίνει ~ ο ρόλος των πανεπιστημίων στην εκπόνηση των ερευνητικών προγραμμάτων.* **β.** (σπάν.) απολύτως αναγκαίος. **ουσιαστικά** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. *ουσιαστικ(όν) -ός* μτφρδ. γαλλ. substantial]
- **ουσιώδης -ης -ες** [usiódis] Ε11 : που αναφέρεται στην ουσία μιας έννοιας, στην ίδια ή στα κυριότερα στοιχεία της· ουσιαστικός. ΑΝΤ επουσιώδης: *~ διαφορά. Τα ουσιώδη χαρακτηριστικά μιας έννοιας. Οι ουσιώδεις αρχές μιας κοσμοθεωρίας.* **α.** βασικός ή πολύ σημαντικός: *~ αιτία. Η λογική είναι το ουσιωδέστερο γνώρισμα του ανθρώπου. Το ουσιώδες είναι να έχεις την υγεία σου.* **β.** απολύτως αναγκαίος: *Το οξυγόνο είναι ουσιώδες για τη ζωή.* **ουσιωδώς** ΕΠΙΡΡ.[λόγ. < ελνστ. *οὐσιώδης*· λόγ. < ελνστ. *οὐσιωδῶς*]
- **ουτοπία** η [utopía] Ο25 : χαρακτηρισμός για κάθε ιδέα, ιδίως ιδεολογία, η οποία θεωρείται ότι είναι αδύνατο να πραγματοποιηθεί· (πρβ. *χίμαιρα*): *Η εξέλιξη του σοσιαλισμού από την ~ στην πράξη. Χαρακτηρίζουμε ως ~ κάθε ιδεολογία εκτός από τη δική μας.* || (επέκτ.) για ανθρώπινο στόχο: *Η παγκόσμια ειρήνη θεωρείται ~ ακόμα και σήμερα. Πιστεύει σε ουτοπίες. Είναι ~ να*[λόγ. < αγγλ. utopia < νλατ. Utopia `φανταστική χώρα

με ιδεώδεις νόμους και δίκαιο κοινωνικό σύστημα΄, τίτλος βιβλίου του Thomas More < αρχ. *οὐ* + *τόπ(ος)* *-ία*]

- **ουτοπικός -ή -ό** [utopikós] Ε1 : για ιδέα, ιδίως ιδεολογία, που θεωρείται ότι είναι αδύνατο να πραγματοποιηθεί· (πρβ. *χιμαιρικός*): *Ουτοπικοί στόχοι / οραματισμοί. Ουτοπική κοσμοθεωρία. Ουτοπικές κοσμοκρατορικές τάσεις. Ο ~ σοσιαλισμός,* χαρακτηρισμός του σοσιαλισμού πριν από το Μαρξ.[λόγ. < γαλλ. utopique < utop(ie) = *ουτοπ(ία)* -ique = *-ικός*]
- **ουτοπιστής** ο [utopistís] Ο7 θηλ. **ουτοπίστρια** [utopístria] Ο27 : χαρακτηρισμός γι΄ αυτόν που δημιουργεί μια ουτοπία ή πιστεύει σε ουτοπίες: *Οι ουτοπιστές της παγκόσμιας επανάστασης / της πλήρους ισότητας / της διαρκούς ειρήνης.* || (ως επίθ.): *Ουτοπιστές σοσιαλιστές,* οι σοσιαλιστές πριν από το Μαρξ.[λόγ. < γαλλ. utopiste < utop(ie) = *ουτοπ(ία)* -iste = *-ιστής*· λόγ. *ουτοπιστ(ής)* *-τρια*]
- **ουτοπιστικός -ή -ό** [utopistikós] Ε1 : **1.** που αναφέρεται σε ουτοπιστή. **2.** ουτοπικός.[λόγ. *ουτοπιστ(ής)* *-ικός*]
- **όφελος** το [ófelos] Ο47 : ωφέλεια, κέρδος για κπ. ΑΝΤ βλάβη: *Εγώ δεν έχω κανένα ~ από αυτή τη δουλειά· γιατί λοιπόν να σας βοηθήσω; Οικονομικά / αντισταθμιστικά οφέλη. Ποιο το ~* ή τι το *~;,* σε τι ωφελεί; *Ποιο το ~ από ένα βιβλίο που κανείς δεν πρόκειται να το διαβάσει; Προς ~ κάποιου,* έτσι που αυτός να ωφελείται, να κερδίζει, να επωφελείται: *Η απεργία δεν έγινε προς ~ των εργατών.*[αρχ. *ὄφελος*]
- **οψιμάθεια** η [opsimáθia] Ο27 : (λόγ.) η απόκτηση γνώσεων σε προχωρημένη ηλικία.
- [λόγ. *οψι(μαθής)* *-μάθεια* (πρβ. ελνστ. *ὀψιμαθία* ίδ. σημ.)]
- **οψιμαθής -ής -ές** [opsimaθís] Ε10 : (λόγ.) που απέκτησε γνώσεις, που μορφώθηκε σε προχωρημένη ηλικία.[λόγ. < αρχ. *ὀψιμαθής*]

Π

- **παιγνιώδης -ης -ες** [peγniόdis] E11 : που είναι ευχάριστος, διασκεδαστικός: ~ *διάθεση*. [λόγ. < αρχ. *παιγνιώδης*]
- **παιδαγωγικός -ή -ό** [peδαγοjikός] E1 : που αναφέρεται στην αγωγή, στην προσπάθεια ενίσχυσης και ελέγχου της πνευματικής και ψυχικής ανάπτυξης των παιδιών: *Νέες παιδαγωγικές μέθοδοι / θεωρίες. Παιδαγωγικά συστήματα. Παιδαγωγική επιστήμη. Παιδαγωγικές Σχολές. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Εγχειρίδιο Παιδαγωγικής.* || (ως ουσ.) η *παιδαγωγική*, η επιστήμη που αναφέρεται στην αγωγή των παιδιών και μελετά τους τρόπους και τα εκπαιδευτικά συστήματα με τα οποία αυτή επιτυγχάνεται: *Τμήμα Φιλοσοφίας, Ψυχολογίας και Παιδαγωγικής της Φιλοσοφικής σχολής του πανεπιστημίου.* [λόγ. < ελνστ. *παιδαγωγικός* `κατάλληλος για εκπαιδευτή΄ σημδ. γαλλ. pédagogique (στη νέα σημ.) < pédagogie < αρχ. *παιδαγωγία* `εκπαίδευση των παιδιών΄]
- **παιδαγωγώ** [peδαγογό] **-ούμαι** P10.9 : ενισχύω και κατευθύνω την πνευματική και ψυχική ανάπτυξη ατόμου ή συνόλου· διαπαιδαγωγώ, παιδεύω4.
- **πανέντιμος -η -ο** [panéndimos] E5 : που είναι έντιμος από κάθε άποψη· εντιμότατος. [λόγ. < μσν. *πανέντιμος* < *παν-* + *έντιμος*]
- **παρασημοφόρηση** η [parasimofórisi] O33 : η παρασημοφορία. [λόγ. *παρασημοφορη- (παρασημοφορώ) -σις* > *-ση*]
- **παρασημοφορία** η [parasimoforía] O25 : η ενέργεια, η διαδικασία απονομής παράσημου σε κπ.: *Τελετή παρασημοφορίας.* [λόγ. *παρασημοφο ρ(ώ) -ία*]
- **παρασημοφορώ** [parasimoforó] **-ούμαι** P10.9 : απονέμω σε κπ. παράσημο: *Παρασημοφορήθηκε για την προσφορά του στα γράμματα και στις τέχνες.* [λόγ. *παράσημ(ον) -ο- + -φορώ*]
- **παραστέκομαι** [parastékome] P (βλ. *στέκομαι*) & **παραστέκω** [parastéko] P (μόνο στο ενεστ. Θ.) πρτ. *παράστεκα* : βρίσκομαι κοντά σε κπ. και τον βοηθώ, τον περιποιούμαι, τον στηρίζω: *Του παραστάθηκε στην αρρώστια του / στις δυσκολίες. Δεν έχει κανένα να του παραστέκει στα γεράματά του.*

- **παρηγορητικός -ή -ό** [pariγoritikós] Ε1 : που προσφέρεται, που είναι κατάλληλος για παρηγοριά, για ανακούφιση: *Του μίλησε με λόγια παρηγορητικά.* **παρηγορητικά** ΕΠΙΡΡ.
- **παρηγοριά** η [pariγorjá] Ο24 : **1.** η ανακούφιση, ο μετριασμός της λύπης, της θλίψης, του ψυχικού πόνου που προκαλείται από κτ. δυσάρεστο: *Δίνω ~ σε κπ. Βρίσκω ~ σε κτ. Βρήκε ~ στο πιοτό / στο τσιγάρο. Έχω κτ. για ~ (μου): Είχε το μπουζούκι για ~ (του).* ΠΑΡ ΦΡ *~ στον άρρωστο (ώσπου να βγει η ψυχή του),* για παρηγοριά χωρίς αξία, χωρίς νόημα, αναντίστοιχη προς το μέγεθος της δυστυχίας. **2.** καθετί που παρηγορεί, που ανακουφίζει: *Το παιδί αυτό είναι η ~ μου.* **3.** δείπνο ή κέρασμα που προσφέρεται συνήθ. στο σπίτι του νεκρού από τους συγγενείς μετά τον ενταφιασμό του. (έκφρ.) *καφές της παρηγοριάς,* που σερβίρεται μετά την κηδεία και με επέκταση, (σκωπτ.) ύστερα από δυσάρεστα γεγονότα (αποτυχίες, ήττες κτλ.). [μσν. *παρηγοριά* < αρχ. *παρηγορία* με συνίζ. για αποφυγή της χασμ.]
- **παρήγορος -η -ο** [parίγoros] Ε5 : που προσφέρει παρηγοριά, ανακούφιση, που δίνει ενθάρρυνση, ελπίδα: *Το ότι υπάρχουν ακόμα έστω και λίγοι τίμιοι άνθρωποι είναι παρήγορο γεγονός.* [λόγ. < αρχ. *παρήγορος*]
- **παρηγορώ** [pariγoró] **-ούμαι** Ρ10.9 & **-ιέμαι** Ρ10.1β : μιλώ, συμπεριφέρομαι σε κπ. με διάθεση να μετριάσω, να ανακουφίσω τη λύπη, τη θλίψη, τον ψυχικό πόνο του από κτ. δυσάρεστο που του συνέβη: *Προσπαθούσαν να την παρηγορήσουν για το θάνατο του άντρα της. Δεν μπορούσε να παρηγορηθεί για την ήττα της αγαπημένης του ομάδας. Με παρηγορεί το γεγονός ότι στο τέλος του μήνα θα πάω διακοπές. Η χήρα παρηγορήθηκε γρήγορα στην αγκαλιά ενός νεαρού.* [αρχ. *παρηγορῶ*]
- **παρότρυνση** η [parótrinsi] Ο33 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του παροτρύνω· η παρακίνηση, η προτροπή ή η ενθάρυνση: *Με την παρότρυνσή του ακολούθησα αυτόν τον κλάδο.*
- **παροτρύνω** [parotríno] **-ομαι** Ρ8.1 : με τα κατάλληλα λόγια, με πειστικά επιχειρήματα ενισχύω τη διάθεση ή την τάση κάποιου να κάνει, να τολμήσει κτ., τον προτρέπω, τον παρακινώ, τον ενθαρρύνω: *Τον παρότρυνε να ακολουθήσει τη θεατρική καριέρα.*

Με παροτρύνει να ασχοληθώ συστηματικά με τη μουσική. [λόγ. < αρχ. *παροτρύνω*]

- **πατρικός -ή -ό** [patrikós] Ε1 : **1α.** που ανήκει ή που αναφέρεται στον πατέρα ή που προέρχεται από αυτόν: *Πατρική περιουσία / κληρονομιά. Πατρική στοργή / φροντίδα / συμβουλή. Πατρικό σπίτι. Πατρική στέγη.* **β.** (ως ουσ.) το *πατρικό:* **β1.** το (ιδιόκτητο κυρίως) σπίτι όπου ζει ή έζησε κάποιος με τους γονείς του. **β2.** το οικογενειακό όνομα μιας παντρεμένης γυναίκας πριν από το γάμο της, σε αντιδιαστολή προς το επώνυμο του συζύγου της: *Μετά το γάμο θα κρατήσω το πατρικό μου. Μόλις μου είπε το πατρικό της, τη θυμήθηκα.* **2.** που ανήκει στους προγόνους, που προέρχεται από αυτούς: *Πατρική γη.* **3.** (μτφ.) που χαρακτηρίζεται από στοργή, φροντίδα, ενδιαφέρον και ανιδιοτέλεια, σαν να προέρχεται από τον πατέρα: *Της έδωσε μερικές πατρικές συμβουλές.* **4.** (νομ.) *πατρική εξουσία,* το εξουσιαστικό δικαίωμα που είχε ο πατέρας πάνω στα παιδιά του. **πατρικά** ΕΠΙΡΡ κυρ. στη σημ. 3: *Τη συμβούλεψε ~,* σαν πατέρας, με πατρικό τρόπο. [1-3: αρχ. *πατρικός·* 4: λόγ. σημδ. γαλλ. paternel]
- **πατριωτικός -ή -ό** [patriotikós] Ε1 : που ανήκει ή που αναφέρεται στον πατριωτισμό, στην πατρίδα ή στον πατριώτη2: *Πατριωτικά τραγούδια / εμβατήρια / αισθήματα. ~ λόγος / ενθουσιασμός. Δημιουργήθηκε κλίμα πατριωτικής έξαρσης.* **πατριωτικά** ΕΠΙΡΡ με (τρόπο που δείχνει) αγάπη προς την πατρίδα: *Έδρασε ~.* (έκφρ.) *παίρνω κτ. ~,* αντιμετωπίζω κτ. με ιδιαίτερο, προσωπικό ζήλο ή ευαισθησία: *Μην το παίρνεις ~!*

  [λόγ. < γαλλ. patriotique < patriot(e) = *πατριώτ(ης)2* -ique = *-ικός* (διαφ. το αρχ. *πατριωτικός* `που ανήκει στην ίδια πατριά΄)]

- **πατριωτισμός** ο [patriotizmós] Ο17 : η ανιδιοτελής αγάπη για την πατρί δα, η φιλοπατρία: *Αγνός / θερμός ~. Πολέμησε / μίλησε με πατριωτισμό.*
- **περιθάλπω** [periθálpo] **-ομαι** Ρ αόρ. *περιέθαλψα,* απαρέμφ. *περιθάλψει,* (παθ. μόνο στο ενεστ. θ.) : (λόγ.) προσφέρω προστασία και φροντίδα σε πρόσωπο που βρίσκεται σε μεγάλη δυστυχία και αδυνατεί να την αντιμε τωπίσει μόνο του: *~ ένα*

φτωχό / ένα γέρο. ~ πρόσφυγα / πολιτικό φυγά δα. Περιέθαλψαν τους τραυματίες.

- **περιποίηση** η [peripíisi] O33 : η ενέργεια του περιποιούμαι (συχνά με γενική που δηλώνει το πρόσωπο ή το πράγμα που δέχεται την περιποίηση). **α.** η παροχή υπηρεσιών, φροντίδα, επιμέλεια, εξυπηρέτηση: ~ *ασθενούς / τραυματία·* (πρβ. *περίθαλψη*). ~ *πελατών / φιλοξενουμένου.* **β.** φροντίδα για τη βελτίωση της κατάστασης και κυρίως της εξωτερικής εμφάνισης: ~ *του κήπου.* **γ.** (πληθ.) επιδεικτικά πρόθυμη και φιλόφρονη προσφορά εξυπηρέτησης, φροντίδας: *Άσε τις περιποιήσεις και τα καλοπιάσματα.* [λόγ. < αρχ. *περιποίη(σις) -ση* `σωτηρία από κίνδυνο΄, ελνστ. σημ.: `απόκτηση΄ κατά τη σημ. του *περιποιούμαι* & σημδ. ιταλ. cura μέσω της σημ. του συν. *θεραπεία*]
- **περιποιητικός -ή -ό** [peripiitikós] E1 : (για πρόσ.) που με προθυμία περιποιείται άλλους, τους προσφέρει υπηρεσίες, τους εξυπηρετεί ή τους φροντίζει: *Έδειχναν ιδιαίτερα περιποιητικοί στους νέους πελάτες.* [λόγ. < ελνστ. *περιποιητικός* `προμηθευτικός΄ κατά τη σημ. του *περιποιούμαι*]
- **περιποιούμαι** [peripiúme] P10.9β : **1α.** προσφέρω σε κπ. (πρόθυμα και αυτοπροσώπως) υπηρεσία, εξυπηρέτηση, βοήθεια κτλ., τον φροντίζω κάνοντας ό,τι είναι γι΄ αυτόν καλό (χρήσιμο, αναγκαίο, ευχάριστο κτλ.): ~ *ασθενή.* ~ *τραυματία·* (πρβ. *περιθάλπω*). ~ *τους πελάτες.* ~ *ένα φιλοξενούμενό μου.* **β.** κάνω σε κτ. ό,τι απαιτείται για τη βελτίωση της κατάστασής του και κυρίως της εξωτερικής του εμφάνισης: ~ *τον κήπο.* ~ *τα λουλούδια.* ~ *ένα χώρο,* ευπρεπίζω, συγυρίζω κτλ. ~ *την εμφάνισή μου / τα μαλλιά μου.* || *Περιποιημένη εμφάνιση. Περιποιημένα ρούχα. Περιποιημένα μαλλιά. Κυκλοφορεί πάντοτε περιποιημένη.* ΑΝΤ απεριποίητος. **γ.** περιποιούμαι τον εαυτό μου, φροντίζω, ευπρεπίζω την εμφάνισή μου: *Περιποιήσου λίγο· μη βγαίνεις έτσι έξω.* **2.** δείχνω σε κπ. ότι είμαι πρόθυμος να του προσφέρω εξυπηρέτηση, φροντίδα· εξυπηρετώ, φροντί ζω κπ. με προθυμία και φιλόφρονη διάθεση, για να τον καλοπιάσω: *Για να σε περιποιείται τόσο πολύ, κάποια χάρη θα θέλει να σου ζητήσει.* **3.** (προφ., ειρ.) τιμωρώ ή εκδικούμαι κπ. με τρόπο αυστηρό και

σκληρό, π.χ. με ύβρεις, ξυλοδαρμό: *Έννοια σου και για όσα σου έκανε θα σου τον περιποιηθώ καλά / ιδιαίτερα·* (πρβ. *συγυρίζω, κανονίζω, τακτοποιώ*). [λόγ. < αρχ. *περιποιοῦμαι* `διατηρώ για τον εαυτό μου, σώζω τη ζωή μου΄ (αρχ. *περιποιῶ* `αποκτώ, διατηρώ΄) σημδ. ιταλ. curare μέσω της σημ. του συν. *θεραπεύω*]

- **πολυεύσπλαχνος -η -ο** [poliéfsplaxnos] E5 : (κυρ. ως προσδιορισμός του Θεού) που είναι πολύ ευσπλαχνικός, πονετικός. [λόγ. < ελνστ. *πολυεύσπλαγχνος* με αποβ. του [ŋ] πριν από [x]]
- **πονεσιάρης -α -ικο** [ponesxáris] E9 : (λαϊκότρ.) πονετικός, πονόψυχος. [*πόνεσ(η) -ιάρης*]
- **πονοψυχιά** η [ponopsixá] O24 : (λαϊκότρ.) η ιδιότητα του πονόψυχου, η ευσπλαχνία. [*πονόψυχ(ος) -ιά*]
- **πονόψυχος -η -ο** [ponópsixos] E5 : που νιώθει συμπόνια, συμπάθεια για τους άλλους, πονετικός, σπλαχνικός: *Άνθρωπος ~ και καλόκαρδος.* **πονόψυχα** ΕΠΙΡΡ.
- **πράος -α -ο** [práos] E4 : που τον χαρακτηρίζει ηπιότητα, ηρεμία και μειλιχιότητα: *Είναι ~ και συγκρατημένος χαρακτήρας / άνθρωπος.* [λόγ. < αρχ. *πρᾶος*]
- **πραότητα** η [praótita] O28 : η ιδιότητα, το χαρακτηριστικό του πράου: *Έκανε εντύπωση η ~ του χαρακτήρα του.*
- **προάσπιση** η [proáspisi] O33 : η ενεργητική υποστήριξη, προστασία· η υπεράσπιση: *Η ~ των εθνικών συμφερόντων.* [λόγ. *προασπι- (προασπίζω) -σις > -ση*]
- **προασπιστής** ο [proaspistís] O7 θηλ. **προασπίστρια** [proaspístria] O27 : αυτός που προασπίζει, που προστατεύει, που υποστηρίζει ενεργά κτ.· υπερασπιστής: *~ των συμφερόντων του λαού.*
- **προθυμία** η [proθimía] O25 : ψυχική διάθεση, στάση που χαρακτηρίζεται από καλή θέληση, από ζήλο ή ετοιμότητα για μια δραστηριότητα. ΑΝΤ απροθυμία: *Εργάζεται με ~ και επιμέλεια. Έκανε με ~ ό,τι του ζήτησα. Δεν έδειξε αρκετή ~ στη δουλειά.* [λόγ. < αρχ. *προθυμία*]
- **προθυμοποίηση** η [proθimopíisi] O33 : η προθυμία, η επίδειξη προθυμίας, ζήλου: *Η προθυμοποίησή της να με εξυπηρετήσει υπήρξε συγκινητική.* [λόγ. < μσν. *προθυμοποίησις* `ενθάρρυνση΄ <

ελνστ. *προθυμοποιη- (προθυμοποιοῦμαι) -σις > -ση* κατά τη σημ. του *προθυμοποιούμαι*]

- **προθυμοποιούμαι** [proθimopiúme] P10.9β : επιδεικνύω προθυμία, ζήλο, διάθεση για κτ.: *Προθυμοποιήθηκε να με βοηθήσει / κατατοπίσει / συνοδέψει / εξυπηρετήσει.* [λόγ. < ελνστ. *προθυμοποιοῦμαι* `ενθαρρύνω΄ σημδ. γαλλ. *s΄empresser*]
- **πρόθυμος -η -ο** [próθimos] E5 : που έχει, που επιδεικνύει καλή διάθεση, ζήλο, ετοιμότητα για μια δραστηριότητα. ΑΝΤ απρόθυμος: *Είμαι / φαίνομαι ~. Είναι πάντα ~ να κάνει ό,τι του ζητήσεις / να σε εξυπηρετήσει. Τη βρήκα πρόθυμη να με βοηθήσει.* (απαρχ. έκφρ.) *το μεν πνεύμα* πρόθυμον, η δε σαρξ ασθενής.* **πρόθυμα** & (λόγ.) **προθύμως** ΕΠΙΡΡ. [λόγ. < αρχ. *πρόθυμος, προθύμως*]
- **προνοητικός -ή -ό** [pronoitikós] E1 : που έχει την ικανότητα, την ιδιότη τα να προνοεί, να φροντίζει εκ των προτέρων για κτ., προβλεπτικός: *Οι προνοητικοί φίλαθλοι έβγαλαν εγκαίρως εισιτήρια.* || (επέκτ.) συνετός, φρόνιμος. || (ως ουσ.). **προνοητικά** ΕΠΙΡΡ.
- **προνοώ** [pronoó] P10.9α : σκέφτομαι, φροντίζω, μεριμνώ εκ των προτέρων για κτ.: *Δεν προνόησε να πάρει μαζί του ένα αδιάβροχο. Ευτυχώς που προνόησα κι έκλεισα θέση εγκαίρως.* [λόγ. < αρχ. *προνοῶ*]
- **προοδευτικός -ή -ό** [prooδeftikós] E1 : που ανήκει ή που αναφέρεται στην πρόοδο. **1.** που τάσσεται, τοποθετείται με την πλευρά της προόδου, της εξέλιξης, που τείνει προς αυτήν και την επιδιώκει. ΑΝΤ συντηρητικός, οπισθοδρομικός, αντιδραστικός: *~ άνθρωπος. Προοδευτικά στοιχεία / προοδευτικές δυνάμεις της κοινωνίας. Προοδευτικές ιδέες. Προοδευτικά κόμματα.* || που εκφράζει, που αντιπροσωπεύει την πρόοδο: *Προοδευτικοί θεσμοί. Προοδευτικό Σύνταγμα. Προοδευτική χώρα.* **2.** που εξελίσσεται, που προχωρεί βαθμιαία ακολουθώντας κάποιους ρυθμούς ή διαδοχικά στάδια: *Προοδευτική βελτίωση του καιρού / της οικονομίας / της υγείας του ασθενή. Προοδευτική αύξηση / μείωση της φορολογίας / της θερμοκρασίας.* **προοδευτικά** ΕΠΙΡΡ.

[λόγ. *προοδεύ(ω) -τικός*, μτφρδ.: 1: γαλλ. progressiste· 2: γαλλ. progressif]

- **προοδευτικότητα** η [prooδeftikótita] O28 : η ιδιότητα του προοδευτικού. **1.** η τάση για πρόοδο, εξέλιξη. ΑΝΤ συντηρητικότητα, οπισθοδρομικότητα, αντιδραστικότητα: *Η ~ των ιδεών του ενόχλησε τη συντηρητική κοινωνία.* **2.** το βαθμιαίο, σταδιακό προχώρημα, εξέλιξη: *Υπάρχει ~ στην αύξηση / στη μείωση της φορολογίας.* [λόγ. *προοδευτικ(ός) -ότης* > *-ότητα*]
- **προοδευτισμός** ο [prooδeftizmós] O17 : το σύνολο των απόψεων ενός προοδευτικού ατόμου ή ενός συνόλου ατόμων, που αφορούν συνήθ. τον πολιτικό και τον κοινωνικό τομέα. ΑΝΤ συντηρητισμός. [λόγ. *προοδευτ(ικός) -ισμός*]
- **προοδεύω** [prooδévo] P5.1α μπ. *προοδευμένος* : προχωρώ προς τα εμπρός, αναπτύσσομαι, εξελίσσομαι θετικά, προς το καλύτερο: *Η χώρα προοδεύει οικονομικά. Οι επιστήμες και η τεχνολογία προόδευσαν πολύ τα τελευταία χρόνια. Ο φοιτητής προοδεύει στις σπουδές του. Κράτη με προοδευμένες οικονομίες.* [λόγ. < αρχ. *προοδεύω* `περπατώ μπροστά΄ σημδ. γαλλ. progresser]
- **πρόοδος** η [próoδos] O36 : **1.** θετική πορεία, εξέλιξη προς το καλύτερο, βελτίωση: *Σημειώνω / κάνω μεγάλες προόδους. Η υγεία του ασθενή σημείωσε πρόοδο. Οι συζητήσεις / οι διαπραγματεύσεις σημείωσαν πρόοδο. Η ~ του μαθητή. Η ~ των εργασιών.* || (ως ευχή, κυρ. για μαθητές): *Καλή πρόοδο!* || σε ανώτερες και ανώτατες σχολές, εξέταση ενός μαθήματος στο μέρος της ύλης που έχει διδαχθεί ως εκείνη τη στιγμή και της οποίας ο βαθμός λαμβάνεται υπόψη στη διαμόρφωση της τελικής βαθμολογίας. || (μαθημ.) *Αριθμητική ~*, σειρά αριθμών που ο καθένας τους προκύπτει από τον προηγούμενό του με πρόσθεση του ίδιου πάντα αριθμού, π.χ. 2, 4, 6, 8, 10. *Αύξουσα / φθίνουσα αριθμητική ~. Γεωμετρική ~*, σειρά αριθμών που ο καθένας τους προκύπτει από τον προηγούμενό του με πολλαπλασιασμό επί τον ίδιο πάντοτε αριθμό, π.χ. 2, 4, 8, 16, 32. *Αύξουσα / φθίνουσα γεωμετρική ~.* (έκφρ.) *με γεωμετρική πρόοδο*, με μεγάλη ταχύτητα: *Την τελευταία δεκαετία η αγορά των ηλεκτρονικών υπολογιστών αυξήθηκε με γεωμετρική πρόοδο.* **2.** ιστορική, κοινωνική

διαδικασία που εννοείται ως θετική, ανοδική πορεία, ως κατάκτηση ενός υψηλότερου επιπέδου: *Η ~ της τεχνικής / των επιστημών / των τεχνών. Οι πολιτικές και κοινωνικές δυνάμεις που πιστεύουν στην πρόοδο / που αγωνίζονται για την πρόοδο. Η ~ συγκρούεται με τη συντήρηση.* [λόγ.: 1: ελνστ. *πρόοδος*, αρχ. σημ.: `προχώρημα΄· 2: σημδ. γαλλ. progrès]

- **προσεκτικός -ή -ό** [prosektikós] & **προσεχτικός -ή -ό** [prosextikós] Ε1 : ΑΝΤ απρόσεκτος. **1.** που έχει την ιδιότητα ή την ικανότητα να προσέχει, που ενεργεί με συγκεντρωμένη τη σκέψη, την όραση, την ακοή του: *~ μαθητής / τεχνίτης / αναγνώστης / παρατηρητής / οδηγός.* **2.** που γίνεται με προσοχή, με επιμέλεια, με ακρίβεια: *Προσεκτική ανάγνωση ενός κειμένου. Ο τεχνίτης έκανε προσεκτική δουλειά.* **3.** συνετός, φρόνιμος: *Τήρησε προσεκτική στάση. Να είσαι ~, όταν οδηγείς.* **προσεκτικά** & **προσεχτικά** ΕΠΙΡΡ: *Διαβάζω / οδηγώ / συμπεριφέρομαι ~.*
- **προσέχω** [proséxo] **-ομαι** Ρ3 : **1α.** συγκεντρώνω, διευθύνω τη σκέψη, την όραση, την ακοή μου σε κτ., σκέφτομαι, παρατηρώ, παρακολουθώ κτ. με ενδιαφέρον: *Μιλούσε αλλά κανείς δεν (τον) πρόσεχε. Όταν το μάθημα είναι ενδιαφέρον, οι μαθητές προσέχουν και συμμετέχουν.* **β.** ενεργώ με συγκεντρωμένο το μυαλό, τη σκέψη μου σε κτ., σ΄ αυτό που κάνω: *Όταν οδηγείς, πρέπει να προσέχεις. Δεν προσέχει και κάνει ζημιές. Αν πρόσεχες, δε θα έκανες τόσα λάθη στην ορθογραφία.* **2.** αντιλαμβάνομαι, διακρίνω κπ. ή κτ.: *Μήπως πρόσεξες τι είπε / τι φορούσε; Συγγνώμη που δε σε πρόσεξα αλλά ήμουν απασχολημένος. Πρόσεξα ότι ήταν κάπως αφηρημένος.* **3α.** ασχολούμαι με κπ. ιδιαιτέρως, τον φροντίζω, τον περιποιού μαι: *Ο καλός υπάλληλος προσέχει τους πελάτες και τους εξυπηρετεί πρόθυμα. Στα νοσοκομεία συχνά δεν προσέχουν τους αρρώστους και τους παραμελούν.* **β.** εκδηλώνω ενδιαφέρον, δίνω (ιδιαίτερη) σημασία σε κπ.: *Κάνει τα πάντα για να τον / την προσέξουν. Την προσέχουν οι άντρες*, δείχνουν ερωτικό ενδιαφέρον γι΄ αυτήν. **γ.** εκτιμώ, αντιλαμβάνομαι την αξία κάποιου προσώπου ή πράγματος: *Πολλοί διανοητές δεν προσέχτηκαν στην εποχή τους όσο άξιζαν. Τον πρόσεξε ένας προπονητής και τον ανέδειξε σε μεγάλο αθλητή.* **4α.** παίρνω (τα) μέτρα (μου),

(προ)φυλάγομαι από κτ. (έναν κίνδυνο κτλ.): ~ *να μην πέσω / να μην κρυώσω / να μη βραχώ / να μην καώ.* (έκφρ.) *ας πρόσεχες,* καλά να πάθεις. **β.** επιτηρώ, προφυλάγω κπ. ή κτ. (από έναν κίνδυνο): *Πρόσεχε το παιδί / το σπίτι. Πρόσεχε το μαγαζί, όσο θα λείπω.* **γ.** είμαι επιφυλακτικός, δύσπιστος απέναντι σε κπ.: *Πρόσεχέ τον αυτόν, μου φαίνεται ύποπτο στοιχείο. Πρόσεχε με ποιους κάνεις παρέα.* **5.** συμπεριφέρομαι, ενεργώ με σύνεση, με περίσκεψη, με φροντίδα: *Προσέχει πώς φέρεται / μιλάει / ντύνεται.* || ως (απειλητική) προειδοποίηση: *Πρόσεχε πώς μου μιλάς! Πρόσεχε τα λόγια σου! Πρόσεχε, θα χτυπήσεις! Πρόσεχε, κινδυνεύεις!* [αρχ. *προσέχω*]

- **προσήνεια** η [prosínia] O27 : (λόγ.) η πραότητα, η καταδεκτικότητα, η ευγενική και φιλική διάθεση και συμπεριφορά. [λόγ. < αρχ. *προσήνεια*]
- **προσηνής -ής -ές** [prosinís] E10 : (λόγ., για πρόσ.) που είναι ευπροσήγορος, καταδεκτικός, πράος, με ευγενική, φιλική διάθεση και συμπεριφορά. [λόγ. < αρχ. *προσηνής*]
- **προσοχή** η [prosoxí] O29α : **1α.** (και ψυχ.) στροφή του νου σε ένα ερέθισμα (διανόημα, εντυπώσεις κτλ.): *Ιδιότητες της προσοχής είναι η ένταση, η έκταση, η διάρκεια και η κίνηση. Συγκεντρώνω την ~ μου στη μελέτη του βιβλίου. Παρακολουθώ με τεταμένη (την) ~ τον ομιλητή. Οι θόρυβοι αποσπούν την ~ μου. Η ~ μου διασπάται εύκολα. Τα δυνατά χρώμα τα κινούν / τραβούν την ~ του παιδιού.* || (επιφωνηματικά, ως προτροπή για να προσέξουμε κτ.): *~, θα σας ανακοινώσω τα αποτελέσματα. Δε δόθηκε η δέουσα ~,* η αναγκαία, η απαραίτητη. *Οι ενέργειες έγιναν με τη δέουσα ~.* (λόγ. έκφρ.) *μετά προσοχής,* προσεκτικά. **β.** (ειδικότ.) **β1.** προσπάθεια να αποφύγουμε κπ. κίνδυνο. ΑΝΤ απροσεξία: *Βαδίζει με πολλή ~, για να μην πέσει. Χρειάζεται μεγάλη ~, όταν οδηγείς σε παγωμένο δρόμο. Σου εφιστώ την ~ στις δυσκολίες που θα αντιμετωπίσεις.* || (ελλειπτικά): *~ στα κρυολογήματα / στις παρέες σου / μην πέσεις.* || (επιφωνηματικά, ως προειδοποίηση): *~! / ~ κίνδυνος!* **β2.** επιμέλεια, φροντί δα: *Μεγάλωσε τα παιδιά της με πολλή ~. Έπιπλα δουλεμένα με ~.* **β3.** περίσκεψη, σύνεση: *Χρειάζεται ~, όταν αγοράζεις μετοχές. Του μίλησα με πολ λή ~,*

για να μην τον στενοχωρήσω. **β$_4$.** ενδιαφέρον: *Προσπαθούν να στρέψουν την ~ του κόσμου σε δευτερεύοντα προβλήματα και να την αποσπάσουν από τα φλέγοντα ζητήματα. Δε δίνω ~ σε ό,τι λέει,* σημασία. **2.** *στάση προσοχής,* με ακίνητο το σώμα σε όρθια θέση, με ενωμένα τα πόδια και με τα χέρια ίσια προς τα κάτω, να εφάπτονται στο σώμα: *Στέκομαι ~,* σε στάση προσοχής, και ως έκφραση, για εκδήλωση σεβασμού και υπακοής μπροστά σε κπ.: *Όταν έβλεπαν τον πατέρα / το δάσκαλο, όλοι στέκονταν ~.* || (στρατ., γυμν.) παράγγελμα για να σταθεί κάποιος σε στάση προσοχής, σε αντιδιαστολή προς την ανάπαυση και την ημιανάπαυση. [λόγ.: 1: αρχ. *προσοχή·* 2: σημδ. αγγλ. attention]

- **προστασία** η [prostasía] O25 **:** η ενέργεια του προστατεύω. **1α$_1$.** φροντίδα για να απομακρυνθεί ένας κίνδυνος ή για να εξασφαλιστούν καλοί όροι ζωής σε κπ.: *Ζητώ την ~ του Θεού. Η ~ των παιδιών είναι έργο της οικογένειας. Η πολιτεία θέσπισε νόμους για την ~ της νεότητας / της μητρότητας / των εργαζομένων. Εταιρεία Προστασίας Ανηλίκων / Ζώων. Ένωση για την ~ των καταναλωτών από κερδοσκόπους. Έχω / παίρνω κπ. / κτ. υπό την ~ μου,* το(ν) υποστηρίζω, το(ν) βοηθώ. (έκφρ.) *υπό την ~,* (με γεν.) με την επίσημη υποστήριξη (ηθική ή υλική) κάποιου· ΣΥΝ έκφρ. *υπό την αιγίδα: Η εορτή θα γίνει υπό την (υψηλή) ~ του Προέδρου της Δημοκρατίας.* || η εκβιαστική προστασία του προστάτη1$_{2α}$: *Η μαφία έχει αναλάβει την ~ των χαρτοπαικτικών λεσχών.* (έκφρ.) *πουλάει ~,* παρουσιάζεται ως προστάτης. **α$_2$.** αυτός που παρέχει προστασία, ο προστά της: *Ο Θεός είναι η ~ μας. Είσαι η μόνη ~ που έχω.* **β.** μέσο, τρόπος με τον οποίο αποφεύγεται κτ. επικίνδυνο ή δυσάρεστο: *Γυαλιά για την ~ από τον ήλιο. Καλύμματα για την ~ των επίπλων. Φυτοφάρμακα για την ~ των καλλιεργειών.* (οικολ.): *Η ~ της χλωρίδας / της πανίδας / των θαλασσών,* η διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος, χωρίς επεμβάσεις που διαταράσσουν την ισορροπία του. **2α.** (οικον.) ευνοϊκή μεταχείριση των εγχώριων προϊόντων έναντι των εισαγομένων· (πρβ. *προστατευτισμός*): *Η ~ των εσπεριδοειδών / της ταπητουργίας.* **β.** ενίσχυση, δημιουργία ευνοϊκών συνθηκών για την ανάπτυξη των γραμμάτων και των

τεχνών. **3.** στο διεθνές δίκαιο, καθεστώς εξάρτησης ενός κράτους από κάποιο άλλο ισχυρότερο· (πρβ. *προτεκτοράτο*): *Τα Ιόνια νησιά από το 1815 έως το 1863 διατελούσαν υπό βρετανική ~.* [λόγ.: 1: ελνστ. *προστασία*, αρχ. σημ.: `αρχηγία΄· 2: σημδ. γαλλ. protection]

- **προστατευτικός -ή -ό** [prostateftikós] E1 : **1.** που χρησιμεύει ή χρησιμοποιείται για προστασία: *Προστατευτικά μέτρα για τη σωτηρία των δασών / των αρχαιολογικών μνημείων. Προστατευτικά κάγκελα στα μπαλκόνια / καλύμματα στα έπιπλα. Προστατευτικά γυαλιά.* || (οικον.): *Προστατευτικό σύστημα,* προστατευτισμός. *Προστατευτικοί δασμοί.* **2α.** για πρόσωπο που περιβάλλει κπ. με υπερβολική φροντίδα, με αποτέλεσμα να μην του επιτρέπει να αναπτύξει οποιαδήποτε πρωτοβουλία: *Οι γονείς δεν πρέπει να είναι προστατευτικοί.* **β.** που εκδηλώνει διάθεση, τάση προστασίας: *Πήρε προστατευτικό ύφος.* **προστατευτικά** ΕΠΙΡΡ: *Αλοιφή που δρα ~ στο δέρμα. Συμπεριφέρεται πολύ ~.*
- **προστατεύω** [prostatévo] **-ομαι** P5.1, P5.2 μπε. *προστατευόμενος*,* μππ. *προστατευμένος* : **1α.** φροντίζω για την ασφάλεια κάποιου, τον προφυλάγω από κινδύνους και γενικότερα, του εξασφαλίζω την υλική και την ηθική υποστήριξη: *~ το παιδί μου από τα ατυχήματα / από κακές συναναστροφές. ~ την υγεία μου. Η αστυνομία προστατεύει τους πολίτες. Τα ευαγή ιδρύματα προστατεύουν τους άπορους γέροντες. Αγαπώ και ~ τα ζώα.* || (μειωτ.) υποστηρίζω κπ. μεροληπτικά ή και παράνομα: *Τον προστατεύουν υψηλά ιστάμενα πρόσωπα. Ποιοι προστατεύουν τους καταπατητές των δασών;* **β.** με τη δράση μου ή με τη συμπεριφορά μου συμβάλλω στη διατήρηση ή στη σωτηρία κάποιου (κοινού) αγαθού: *Πρέπει να προστατεύουμε το περιβάλλον από τη μόλυνση. Θα προστατέψω την πατρίδα από τους εχθρούς,* θα την υπερασπιστώ. *~ τους νόμους / το δημοκρατικό πολίτευμα. ~ την ελευθερία μου / την αξιοπρέπειά μου.* **γ.** για κτ. (μέσο, σύστημα κτλ.) που εμποδίζει να συμβεί κτ. δυσάρεστο ή ανεπιθύμητο: *Τα τείχη προστάτευαν τις πόλεις. Οι κλειδαριές ασφαλείας προστατεύουν τα σπίτια από τους διαρρήκτες.* || για κτ. που σκεπάζει, καλύπτει: *Τα μάλλινα ρούχα προστατεύουν από το κρύο. Η τέντα προστατεύει από τον ήλιο.* || δίνω ανοσία ή αυξάνω την

αντίσταση του οργανισμού: *Τα εμβόλια προστατεύουν από πολλές αρρώστιες.* **δ.** εξασφαλίζω σε κπ. ένα δικαίωμα, με νομική κάλυψη: *Ο νόμος προστατεύει τους μικροϊδιοκτήτες. Το σύνταγμα προστατεύει την ελευθερία της γνώμης. Τα ανθρώπινα δικαιώματα προστατεύονται από διεθνείς οργανισμούς.* **2.** υποστηρίζω μια δραστηριότητα. **α.** ~ *τις επιστήμες / τις τέχνες / τα γράμματα,* για ηγέτη ή για πλούσιο χορηγό που ενισχύει υλικά ή ηθικά τους δημιουργούς. **β.** (οικον.) παρεμβαίνω για να στηρίξω την εγχώρια παραγωγή, εφαρμόζω τον προστατευτισμό. [λόγ. < ελνστ. *προστατεύω* `είμαι φύλακας΄, αρχ. σημ.: `είμαι ηγέτης΄ & σημδ. γαλλ. protéger]

- **προσφέρω** [prosféro] **-ομαι** Ρ αόρ. *πρόσφερα* και *προσέφερα,* απαρέμφ. *προσφέρει,* παθ. αόρ. *προσφέρθηκα,* απαρέμφ. *προσφερθεί,* μπτ. *προσφερμένος* **: 1.** δίνω σε κπ. κτ. ή κάνω για χάρη του κτ., για να δηλώσουμε συναισθήματα φιλίας, σεβασμού, ευγνωμοσύνης κτλ. ή το χαρακτήρα της επισημότητας. **α.** χαρίζω σε κπ. κτ., του κάνω ένα δώρο: *Μου πρόσφερε λουλούδια / ένα βιβλίο για τη γιορτή μου. Θα σου ~ ένα ταξίδι,* θα αναλάβω τα έξοδα. || κάνω δωρεά: *Αποφάσισε να προσφέρει την περιουσία του στο κράτος. Ο καθένας θα προσφέρει τον οβολό του στον έρανο.* **$β_1$.** δίνω σε καλεσμένο ή σε επισκέπτη να φάει ή να πιει κτ.: *Μας προσέφεραν γλυκά και ποτά / ένα πλούσιο γεύμα. Τι να σας ~;* || *Να σου ~ ένα τσιγάρο;* **$β_2$.** (για εστιατόριο ή άλλο κέντρο) σερβίρω: *Δεν προσφέρεται φαγητό μετά τα μεσάνυχτα.* **γ.** παραχωρώ σε κπ. κτ. ή του παρέχω κάποια υπηρεσία: ~ *πάντοτε τη θέση μου / τη σειρά μου στους ηλικιωμένους. ~ φιλοξενία / βοήθεια σε κπ. ~ τις υπηρεσίες μου σε κπ. / σε κτ.,* εργάζομαι, αγωνίζομαι γι΄ αυτό(ν): *Προσφέρει ανεκτίμητες υπηρεσίες στο κοινωνικό σύνολο. Ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ θα προσφέρει τις υπηρεσίες του για τη λύση του κυπριακού.* **γ.** (παθ.) είμαι πρόθυμος να κάνω κτ. για χάρη κάποιου άλλου: *Προσφέρθηκε να με βοηθήσει / να μου δανείσει χρήματα / να με συνοδεύσει.* **2α.** πουλώ σε κπ. κτ. (προϊόντα ή υπηρεσίες), κυρίως για να δηλώσουμε την καλή ποιότητα ή τη συμφέρου σα τιμή: *Προσφέρουμε όλα τα είδη μας σε χαμηλές τιμές. Σας προσφέρουμε αξέχαστες εκδρομές με*

ελάχιστα χρήματα. || προτείνω ένα χρηματικό συνήθ. αντάλλαγμα για να αποκτήσω κτ.: *Στη δημοπρασία προσφέρθηκαν μεγάλα ποσά για τον πίνακα γνωστού ζωγράφου. ~ ένα οικόπεδο και ζητώ διαμέρισμα ίσης αξίας.* **β.** για κτ. ή για κπ. που με τις ιδιότητές του ή με την ποιότητά του δίνει μια απόλαυση ή ικανοποιεί μια ανάγκη: *Ο ήλιος μάς προσφέρει το φως και το δέντρο τη σκιά του. Οι ηθοποιοί μάς προσέφεραν ένα αξέχαστο θέαμα.* || παρέχω: *Το σχολείο προσφέρει μόρφωση και αγωγή.* **γ.** προτείνω σε κπ. να δεχτεί κτ., όπως π.χ. ένα αξίωμα, μια απασχόληση κτλ.: *Του προσφέρθηκε η θέση του γενικού διευθυντή. Η εταιρεία μας προσφέρει εργασία σε νέους μηχανικούς.* **3.** (παθ.) για κτ. που είναι κατάλληλο, που είναι πρόσφορο για κτ.: *Το οικόπεδο δεν προσφέρεται για σχολείο / για ανέγερση ξενοδοχείου. Το έδαφος προσφέρεται για την καλλιέργεια κηπευτικών. Τα εθνικά θέματα δεν προσφέρονται για κομματική εκμετάλλευση / η κατάσταση δεν προσφέρεται για πειραματισμούς,* δεν επιτρέπεται να [λόγ.: 1, 2: αρχ. *προσφέρω*· 3: σημδ. γαλλ. *s΄offrir*]

- **προσφορά** η [prosforá] Ο24 : **Ι.** η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του προσφέρω. **1α.** υλική βοήθεια, παροχή, συνήθ. με τη μορφή δωρεάς: *Η ~ χρημάτων και τροφίμων για τους απόρους. Η ~ του ήταν γενναία,* πολύ μεγάλη. || το προϊόν της προσφοράς: *Οι προσφορές των πιστών θα συγκεντρωθούν στην εκκλησία.* **β.** πώληση ενός προϊόντος σε συμφέρουσα τιμή: *Αυτή την εβδομάδα γίνονται μεγάλες προσφορές στο κατάστημά μας. Ειδικές προσφορές,* όταν ορισμένα μόνο είδη πουλιούνται σε χαμηλή τιμή. *Πουλάμε όλα τα είδη μας σε τιμές προσφοράς.* || το προϊόν της προσφοράς: *Υπάρχουν πολλές προσφορές στα καταστήματα.* **γ.** (οικον.) το σύνο λο των προϊόντων που κυκλοφορούν στην αγορά ή το σύνολο των υπηρε σιών που είναι στη διάθεση των καταναλωτών: *Μεγάλη / μικρή ~. Ο νόμος της προσφοράς και της ζήτησης,* η αμοιβή της εργασίας ή η τιμή των προϊόντων που παράγονται, εξαρτάται τόσο από τον αριθμό των εργατι κών χεριών ή από την ποσότητα του προϊόντος που παράγεται (προσφο ρά) όσο και από τις ανάγκες που υπάρχουν σε εργατικά χέρια ή προϊόντα (ζήτηση). ~ *χρήματος.* **2α.** το χρηματικό ποσό που

προτείνει κάποιος για να αγοράσει κτ.: *Μου έκανε μια πολύ καλή ~ για το σπίτι. Είχα πολλές προσφορές.* **β.** σε δημοπρασία, το ποσό που προτείνει ο πλειοδότης ή ο μειοδότης: *Η πρώτη / η τελευταία ~. Πολλές εταιρείες υπέβαλαν προσφορές για την κατασκευή της γέφυρας. Ο διαγωνισμός θα γίνει με σφραγισμένες / με ανοιχτές προσφορές.* **3.** (μτφ.) **α.** πρόταση για βοήθεια ή για λύση κοινών προβλημάτων: *Απέρριψε / δέχτηκε την ~ μου. Έγινε ~ ειφή νης.* **β.** έργο που βοηθάει κπ. ή εξυπηρετεί το σύνολο: *Η ~ της μητέρας στην οικογένεια είναι μεγάλη. Η ~ του στην επιστήμη / στην τέχνη είναι σημαντική. Το σύγγραμμά του αποτελεί πολύτιμη ~ στα γράμματα.* **ΙΙ1.** (εκκλ.) το πρόσφορο. **2.** (πληθ.) ό,τι πρόσφεραν στους θεούς (σπονδές, απαρχές κτλ.). [λόγ.: Ι1α: αρχ. *προσφορά*· β: σημδ. αγγλ. offer· γ: σημδ. γαλλ. offre· 2, 3: σημδ. γαλλ. offre & αγγλ. offer· ΙΙ1: ελνστ. σημ., 2: αρχ. σημ.]

- **πρόσχαρος -η -ο** [prósxaros] E5 : **1α.** για κπ. που έχει καλή, χαρούμενη διάθεση: *Είναι πολύ ~ άνθρωπος, δεν τον βλέπεις ποτέ κακόκεφο.* **β.** για κτ. που εκδηλώνει χαρά, ευχαρίστηση: *Έχει πρόσχαρο πρόσωπο.* **2.** για κτ. που δημιουργεί ευχάριστη διάθεση: *Πρόσχαρο δωμάτιο, με φωτει νά χρώματα και με χαριτωμένα σχέδια στους τοίχους.* **πρόσχαρα** ΕΠΙΡΡ. [μσν. *πρόσχαρος* < ελνστ. *προσχαρ(ής)* μεταπλ. *-ος* και μετακ. του τόνου κατά τα σύνθετα]
- **προφυλάω** [profiláo] P10.6α & **προφυλάγω** [profiláγo] **-ομαι** & **προφυλάσσω** [profiláso] **-ομαι** P3 : **α.** με τα κατάλληλα μέσα απομακρύνω έναν κίνδυνο που απειλεί κπ. ή κτ., το(ν) προστατεύω: *~ το παιδί μου / τον εαυτό μου με τη σωστή διατροφή από τις διάφορες αρρώστιες. Θέλω να σε προφυλάξω από την κακία του κόσμου. Προφυλάξου από τους ύπουλους εχθρούς / από τα κρυολογήματα, φυλάξου.* || καλύπτω κτ. για προστασία: *Να προφυλάξεις το κεφάλι σου από τον ήλιο με ένα καπέλο. Για να προφυλαχτούμε από τη βροχή, σταθήκαμε κάτω από ένα υπόστεγο.* **β.** για κτ. που εμποδίζει να συμβεί κτ. δυσάρεστο ή ανεπιθύμητο: *Τα ρούχα μάς προφυλάγουν από το κρύο.* || *Κόλποι προφυλαγμένοι από τον άνεμο.* [αρχ. *προφυλάσσω* `κρατώ φρουρά μπροστά, προσέχω΄ μεταπλ. κατά το *φυλάσσω* > *φυλάγω* και αποβ. του μεσοφ. [γ] · λόγ. < αρχ. *προφυλάσσω*]

- **πρωτοπόρος -α / -ος -ο** [protopóros] E14 : **1α.** που βρίσκεται μπροστά σε μια πορεία προς κάποια κατεύθυνση: *Τα πρωτοπόρα τμήματα του στρατού μας μπήκαν στη Θεσσαλονίκη.* **β.** που διακρίνεται, που προηγεί ται χάρη σε διαρκείς διακρίσεις, επιτυχίες: *Το σχολείο μας, πρωτοπόρο στο μπάσκετ, νίκησε και στο βόλεϊ.* **2.** που χαρακτηρίζεται από την εφαρμογή νέων ιδεών, γνώσεων, τεχνικών κτλ. (στον πνευματικό, κοινωνικό, καλλιτεχνικό, πολιτικό κτλ. χώρο), οι οποίες χρησιμεύουν ως πρότυπο για άλλους: *Πρωτοπόρα επιστήμη / τεχνολογία.* || (ως ουσ., για πρόσ.): *Οι πρωτοπόροι της επιστήμης / της διανόησης.* [λόγ. < ελνστ. *πρωτοπόρος* `πρωτοτάξιδος΄ κατά τη σημ. της λ. *πρωτοπορία* σημδ. γαλλ. pionnier]
- **πρωτοπορώ** [protoporó] P10.9α : είμαι πρωτοπόρος. **1.** διακρίνομαι, προηγούμαι χάρη σε διαρκείς διακρίσεις, επιτυχίες. **2.** δημιουργώ κτ. πρωτοποριακό, εφαρμόζω νέες ιδέες, γνώσεις, τεχνικές κτλ. (στον πνευματικό, κοινωνικό, καλλιτεχνικό, πολιτικό κτλ. χώρο), οι οποίες χρησιμεύουν ως πρότυπο για άλλους: *Επιστήμονες και στοχαστές που πρωτοπορώντας ανοίγουν καινούριους δρόμους για την ανθρωπότητα.* [λόγ. *πρωτοπόρ(ος) -ώ*]
- **υπερηφάνεια** η [iperifánia] O27 & **περηφάνια** η [perifána] O25α : **1.**αυξημένο συναίσθημα αξιοπρέπειας, η συναίσθηση που έχει κάποιος για την ηθική του αξία και η πρόθεσή του να τη διαφυλάξει: *Μην πεις τίποτα που θα μπορούσε να πληγώσει την υπερηφάνειά του. Οι νίκες των βαλκανικών πολέμων τόνωσαν την εθνική ~.* **2.** συναίσθημα ικανοποίησης και χαράς για κτ. που απόκτησα, για κτ. που κατάφερα να κάνω. (έκφρ.) *φουσκώνει* το στήθος μου από ~.* || (μειωτ.) συναίσθημα ματαιοδοξίας και αλαζονείας. [υπερ-: λόγ. επίδρ. στο *περηφάνεια* (πρβ. αρχ. *ὑπερηφανία* ίδ. σημ.)· περ-: *περήφαν(ος) -εια* (ορθογρ. απλοπ.)]
- **υπερήφανος -η -ο** [iperífanos] & **περήφανος -η -ο** [perífanos] E5 : **1α.** που έχει ένα αυξημένο συναίσθημα αξιοπρέπειας: *~ λαός.* || που η συμπεριφορά του χαρακτηρίζεται από αξιοπρέπεια: *Η κυβέρνηση κράτησε εθνι κά υπερήφανη στάση.* **β.** που έχει μια μεγαλοπρέπεια στην εμφάνιση και στη στάση: *Το άλογο είναι*

υπερήφανο ζώο. Υπερήφανο παράστημα. **2.** που έχει ένα συναίσθημα ικανοποίησης και χαράς για κτ. που απέκτησε ή που κατάφερε να κάνει, να δημιουργήσει: *Είναι περήφανη για τα παιδιά της.* (έκφρ.) *κάνω κπ. περήφανο,* τον ικανοποιώ, τον κάνω να αισθάνεται περηφάνια. **3.** που η όλη του στάση και συμπεριφορά δείχνει πως έχει μια υπερβολική αυτοεκτίμηση, που έχει ένα ματαιόδοξο συναίσθημα ανωτερότητας απέναντι στους άλλους· υπερφίαλος, αλαζόνας, φαντασμένος. ΑΝΤ καταδεκτικός: *Είναι τόσο περήφανος και ψηλομύτης, που δεν καταδέχεται ούτε καλημέρα να μας πει.* ΦΡ *είναι περήφανος στ' αυτιά*.* **υπερήφανα** & **περήφανα** ΕΠΙΡΡ. [λόγ. < αρχ. *ὑπερήφανος*· αρχ. *ὑπερήφανος* με αποβ. του αρχικού άτ. φων.]

Ρ

- **ρεαλιστής ο** [realistís] Ο7 θηλ. **ρεαλίστρια** [realístria] Ο27 : 1α.ο καλλιτέχνης ή ο λογοτέχνης που εκφράζεται με τον τρόπο του ρεαλισμού1. || (ως επίθ.): ~ πεζογράφος / ποιητής. β. ο φιλόσοφος που δέχεται και υποστηρίζει τις απόψεις του ρεαλισμού2. 2. (προφ.) αυτός που αντιμετωπίζει την πραγματικότητα με ρεαλισμό3, όπως είναι, χωρίς να την εξιδανικεύει ή να την εξωραΐζει· (πρβ. πραγματιστής): *Ας αφήσουμε τα όνειρα κι ας γίνουμε για λίγο ρεαλιστές.*[λόγ. < γαλλ. réaliste (-iste = -ιστής)· λόγ. ρεαλισ(τής) -τρια]
- **ριλαξάρω** [rilaksáro] & **ρελαξάρω** [relaksáro] Ρ6α : (προφ.) χαλαρώνω, ηρεμώ ύστερα από κατάσταση ψυχικής έντασης, άγχους. [αγγλ. relax -άρω· μέσω του γαλλ. relaxer]
- **σεμνότητα** η [semnótita] : η ιδιότητα του σεμνού: *Τον διακρίνει η ~.*
- **σεμνύνομαι** [semnínome] Ρ (μόνο στο ενεστ. θ.) : (λόγ.) αισθάνομαι υπερήφανος και καμαρώνω για κτ., για το οποίο αξίζει να παινεύεται και να καμαρώνει κανείς: *Η πατρίδα σεμνύνεται για τα άξια τέκνα της.*
- **σημαίνων -ουσα -ον** [siménon] Ε12 : (λόγ.) που είναι πολύ σημαντικός, που παίζει πολύ σπουδαίο ρόλο σε κπ. τομέα, του οποίου η επίδραση είναι πολύ μεγάλη: *Σημαίνον πρόσωπο. Σημαίνουσα προσωπικότητα.*

Σ

- σεβασμός ο [sevazmós] Ο17 : 1. συναίσθημα βαθιάς εκτίμησης και θαυμασμού για κπ. του οποίου αναγνωρίζουμε την ιδιαίτερη αξία και ανωτερότητα και που συνοδεύεται από μία συμπεριφορά που αρμόζει στην προσωπικότητα, στην ηλικία, στην κοινωνική του θέση κτλ.: *Αισθάνομαι / νιώθω / εμπνέω σεβασμό. Έλλειψη σεβασμού. Μιλώ με σεβασμό στους δασκάλους / στους γονείς / στους ηλικιωμένους. Τρέφω βαθύ σεβασμό προς τον Παρ΄ όλο το σεβασμό που σας έχω.* 2. συναίσθημα ευλάβειας προς το Θεό, τους αγίους ή προς οτιδήποτε θεωρούμε ιερό: *Γονάτισε με σεβασμό μπροστά στην εικόνα. Ο ~ προς τους νεκρούς.* 3. η εκτίμηση, η υπόληψη που τρέφω για κτ. (θεσμούς, αρχές, πνευματικές αξίες κτλ.) το οποίο θεωρώ εξαιρετικά σημαντικό, καθώς και η στάση μου απέναντί του, η οποία χαρακτηρίζεται από την προσπάθεια να μην το θίξω, να μην το αλλοιώσω ή να μην το παραβώ με κανέναν τρόπο: *Ο ~ προς την αλήθεια / προς τους νόμους. Ο ~ στις δημοκρατικές ελευθερίες.* Στη συζήτηση πρυτάνευσε ένα πνεύμα απόλυτου σεβασμού για τον άνθρωπο. Βασικός στόχος είναι ο ~ των παραδοσιακών αξιών της ελληνικής κοινωνίας. [λόγ. < ελνστ. σεβασμός]
- **σεμνός -ή -ό** [semnós] E1 : **1.** του οποίου η συμπεριφορά χαρακτηρίζεται από σεβασμό των συμβάσεων του κοινωνικού περίγυρου και εκδηλώνεται με συστολή και διακριτικότητα: *Σεμνή κοπέλα. Σεμνό ντύσιμο.* **2.** που δε θέλει να προβάλλει τον εαυτό του, που δεν επαίρεται, δεν κομπάζει για τις επιτυχίες ή τις ικανότητές του: *~ επιστήμονας. ~ ομιλητής.* **σεμνά** ΕΠΙΡΡ: *Φέρεται / ντύνεται ~. Έζησε ~ όλη του τη ζωή.*
- **σημαίνων -ουσα -ον** [siménon] E12 : (λόγ.) που είναι πολύ σημαντικός, που παίζει πολύ σπουδαίο ρόλο σε κπ. τομέα, του οποίου η επίδραση είναι πολύ μεγάλη: *Σημαίνον πρόσωπο. Σημαίνουσα προσωπικότητα.*
- **σθεναρός -ή -ό** [sθenarós] E1 : που διακρίνεται για το σθένος του, που χαρακτηρίζεται για τη μεγάλη του ψυχική δύναμη, αντοχή

και αποφασιστικότητα: *Σθεναρή στάση / άμυνα. Πρόβαλε σθεναρή αντίσταση.* **σθεναρά** & (λόγ.) **σθεναρώς** ΕΠΙΡΡ: *Αντιστάθηκαν ~.*

- **σθένος** [1] το [sθénos] Ο46 : μεγάλη ψυχική δύναμη, θάρρος, αντοχή και αποφασιστικότητα: *Δεν έχει το ~ να αντιμετωπίσει την κατάσταση. Έδειξε μεγάλο ηθικό ~.*
- σιγουρεύω [siγurévo] -ομαι στη σημ. 2 Ρ5.2 : 1. κάνω κτ. σίγουρο, το ασφαλίζω ή το εξασφαλίζω: Για να σιγουρέψεις τα λεφτά σου, επένδυσέ τα σε ομόλογα. Σιγούρεψε πρώτα τη θέση σου. 2. (παθ.) βεβαιώνομαι: Όταν σιγουρεύτηκε ότι δεν κινδύνευε πια Πριν φύγεις σιγουρέψου ότι όλα τα φώτα είναι κλειστά. [σίγουρ(ος) -εύω]
- σιγουριά η [siγurjá] Ο24 : 1. η κατάσταση εκείνου που έχει την αίσθηση ότι είναι προφυλαγμένος από κάθε κίνδυνο· ασφάλεια: Αισθάνομαι πάντα μεγάλη ~ κοντά τους. Για μεγαλύτερη ~ ας πάμε από το πεζοδρόμιο. Έχω ένα αίσθημα σιγουριάς, όταν ξέρω ότι υπάρχουν χρήματα για ώρα ανάγκης. Δε νιώθω καμιά ~ για το μέλλον. 2. η ιδιότητα εκείνου που είναι σίγουρος για κτ., στον οποίο μπορεί κανείς να στηριχθεί· βεβαιότητα: Έχει μεγάλη ~ στον εαυτό του / στις δυνάμεις του. || η βεβαιότητα που έχει κάποιος για την ορθότητα των απόψεών του, και για την οποία δε δέχεται καμιά αμφισβήτηση: Μιλάει με μεγάλη ~. [σίγουρ(ος) -ιά]
- **σίγουρος -η -ο** [síγuros] Ε5 : **1α.** για κτ. το οποίο μας προσφέρει όλες τις απαραίτητες εγγυήσεις ασφάλειας, που μπορούμε να το χρησιμοποιήσουμε με εμπιστοσύνη: *Ο δρόμος αυτός δεν είναι ~. Σίγουρο λιμάνι. Σίγουρο φάρμακο. Σίγουρη μέθοδος.* **β.** για κτ. που δεν μπορούμε να το αμφισβητήσουμε, το οποίο θεωρούμε ως δεδομένο: *Έχει μια σίγουρη δουλειά / θέση.* || (ως ουσ.) το *σίγουρο,* στον ιππόδρομο, για άλογο που συγκεντρώνει τις περισσότερες πιθανότητες να νικήσει: *Έχω ένα σίγουρο.* **γ.** για κτ. που θεωρούμε ότι θα συμβεί οπωσδήποτε, του οποίου την έκβαση θεωρούμε εξασφαλισμένη: *Η έδρα είναι σίγουρη για τους συντηρητικούς. Η ομάδα έχει σίγουρη την πρόκριση. Έχω σίγουρη την εκλογή. Σίγουρα κέρδη. Η επιτυχία του εγχειρήματος είναι σίγουρη.* || *Είναι σίγουρο ότι, / το έχω σίγουρο ότι,* είναι βέβαιο, δεν επιδέχεται αμφισβήτηση ή αμφιβολία: *Είναι σίγουρο ότι θα*

εκλεγεί / ότι θα έρθει / ότι θα επιτύχει. || (προφ.): *Αυτόν τον έχω σίγουρο.* **2.** που γνωρίζει κτ. πολύ καλά, που είναι πεπεισμένος για κτ., που δεν έχει αμφιβολίες: *Είμαι απολύτως ~ ότι αυτή είναι η σωστή λύση. Μην είσαι τόσο ~! Πώς είσαι τόσο ~ ότι σου είπε την αλήθεια;* **σίγουρα** ΕΠΙΡΡ: *Θα έρθει ~! Θα έρθεις; -~! / - Σιγουρότατα!* (έκφρ.) *στα ~*, χωρίς καμιά αμφιβολία: *Αυτό το ξέρω στα ~.* [μσν. *σιγούρος* (μετακ. τόνου;) < *σεγούρος* (τροπή [se > si]) < βεν. seguro -ç]

- **σοβαρός -ή -ό** [sovarós] E1 : **1.** που συμπεριφέρεται και ενεργεί με περίσκεψη, που αντιμετωπίζει τα πράγματα με υπευθυνότητα, που είναι αξιόπιστος: *~ επιστήμονας. ~ υπάλληλος. Είναι ~ άνθρωπος· μπορείς να του έχεις εμπιστοσύνη. Βρήκα μια σοβαρή κοπέλα για να προσέχει τα παιδιά.* || *Σοβαρή μουσική*, παλαιότερα, η κλασική μουσική. ΑΝΤ ελαφρά. *Σοβαρή λογοτεχνία.* || που γίνεται με υπευθυνότητα, με φροντίδα και προσοχή: *Έκανε σοβαρές σπουδές. Σοβαρή μελέτη. Προσπάθησα να κάνω μαζί του μια σοβαρή συζήτηση. Έχω σοβαρές πληροφορίες ότι Μόνο σοβαρές προτάσεις θα ληφθούν υπόψη. Δεν είναι σοβαρά πράγματα αυτά.* (έκφρ.) *έχει σοβαρό / καλό σκοπό*.* **2.** που είναι λιγομίλητος, συγκρατημένος στις εκδηλώσεις του, που συνήθ. δε γελάει και δεν αστειεύεται: *Ξαφνικά το πρόσωπό του έγινε σοβαρό. Προσπάθησε να μείνει ~, αλλά τον έπιασαν τα γέλια. Πήρε αμέσως σοβαρό ύφος.* || *Είναι σοβαρή κοπέλα*, κυρίως από ηθική άποψη. **3.** για κτ. που θεωρώ ή που είναι ιδιαίτερα σημαντικό: *Έχω σοβαρούς λόγους να αρνηθώ. Διατηρούσε σοβαρές επιφυλάξεις. Ας συζητήσουμε πιο σοβαρά θέματα. Χρωστάει ένα σοβαρό χρηματικό ποσό*, πολύ μεγάλο. *Αναγκάστηκε να διακόψει το ταξίδι λόγω σοβαρής μηχανικής βλάβης. Είχαν σοβαρές απώλειες. Η πρότασή σου έχει ένα σοβαρό μειονέκτημα. Αντιμετωπίζει σοβαρές δυσκολίες. Τα ναρκωτικά είναι ένα από τα σοβαρότερα προβλήματα σήμερα.* || για κτ. που το θεωρώ κρίσιμο και που μου δημιουργεί ανησυχία: *Ο τραυματισμός του ήταν ~. Θα κάνει μια σοβαρή εγχείρηση.* || (ως ουσ.) το *σοβαρό: Δεν είναι κάτι το σοβαρό.* (έκφρ.) *μεταξύ σοβαρού και αστείου*, για κτ. που υποτίθεται ότι το λέμε στα αστεία, κατά βάθος όμως το εννοούμε.

σοβαρά ΕΠΙΡΡ: *Θέλω να ασχοληθώ ~ με αυτή την υπόθεση. Σου μιλάω πολύ ~. Με κοίταξε ~, χωρίς να μιλάει. Είναι ~ άρρωστος.* (έκφρ.) *στα ~: Το λες στα ~;*, σοβαρολογείς; *παίρνω στα ~*, δίνω σημασία σε κπ. ή σε κτ. (επιφωνηματική έκφρ.) *~;* (για κτ. που θεωρούμε απίστευτο), είναι αλήθεια, είναι γεγονός; [λόγ. < αρχ. *σοβαρός* `πομπώδης, επηρμένος΄ σημδ. ιταλ. serioso]

- **σοβαρότητα** η [sovarórita] Ο28 : η ιδιότητα του σοβαρού. **1.** συμπεριφορά και νοοτροπία που χαρακτηρίζεται από υπευθυνότητα, περίσκεψη, αντικειμενικότητα: *Κάνω κτ. με ~. Του λείπει η ~. Σου μιλάω με κάθε / με απόλυτη ~*, δεν αστειεύομαι. *Κρατώ τη σοβαρότητά μου*, δε γελώ, όπως θα ήθελα. *Χάνω τη σοβαρότητά μου*, γελώ ή κάνω πράγματα ανόητα. **2.** κρισιμότητα: *Η ~ της διεθνούς κατάστασης. Αντιλαμβάνομαι τη ~ της αποστολής μου.* [λόγ. < ελνστ. *σοβαρότης*, αιτ. *-ητα* `θρασύτητα΄ κατά την αλλ. της σημ. του *σοβαρός* & σημδ. αγγλ. seriousness]
- **σπλαχνικός** [1] **-ή -ό** [splaxnikós] Ε1 : που ευσπλαχνίζεται κπ., που αισθάνεται λύπη για τη δυστυχία κάποιου και δείχνει διάθεση να τον βοηθήσει, φιλεύσπλαχνος. || που εκδηλώνει την ευσπλαχνία του: *Δάκρυσε ακούγοντας τα σπλαχνικά του λόγια.* || *~ πατέρας*, πολύ στοργικός.
- **σταθερός -ή -ό** [staθerós] Ε1 : **1α.** που δε μεταβάλλεται, που δεν υπόκειται σε αλλαγές ή διακυμάνσεις, του οποίου η κατάσταση παραμένει ίδια: *Τίποτα δεν είναι σταθερό μέσα στη φύση, όλα εξελίσσονται. Σταθερή θερμοκρασία. ~ καιρός / άνεμος. Σταθερές τιμές. Σταθερό νόμισμα. Το αυτοκίνητο κινείται με σταθερή ταχύτητα. Σταθερά χρώματα*, που δεν αλλοιώνονται. || *Έχεις σταθερή δουλειά;*, συνεχή, χωρίς κίνδυνο απώλειας ή απόλυσης. *Δεν έχει σταθερή διαμονή*, μόνιμη. **β.** που ακολουθεί μια εξελικτική πορεία, χωρίς όμως εντυπωσιακές διακυμάνσεις: *Σταθερή βελτίωση. Σταθερή ανάπτυξη.* **2.** που έχει ευστάθεια, που στέκεται ή στηρίζεται γερά κάπου: *Το αυτοκίνητο δεν είναι πολύ σταθερό στις στροφές. Σταθερό κτίριο. Κράτα σταθερή τη σκάλα για να ανέβω.* || που δε μετακινείται ή δεν υποχωρεί εύκολα: *Το πλυντήριο πρέπει να βρίσκεται πάνω σε σταθερή βάση. Σταθερό έδαφος.* || *Έχει πολύ σταθερό χέρι*, για κπ. που ελέγχει

τις κινήσεις του με απόλυτη ακρίβεια. **3.** (για πρόσ.) που δεν ταλαντεύεται, που δείχνει αποφασιστικότητα και εμμονή ή συνέπεια σε κτ.: *~ χαρακτήρας. Είναι ~ στις φιλίες του / στις παρέες του. Έχει σταθερές αρχές / πεποιθήσεις / αντιλήψεις.* || που δείχνει αποφασιστικότητα ή θάρρος: *Περπατούσε με σταθερό βήμα. Με κοίταξε με σταθερό βλέμμα. Με σταθερή φωνή ανακοίνωσε ότι* **σταθερά** ΕΠΙΡΡ: *Στηρίζεται ~ στο έδαφος.* || *Πατάει ~ στα πόδια του,* μπορεί και στηρίζεται στις δικές του δυνάμεις, δε χρειάζεται κανενός είδους στήριξη. (έκφρ.) *αργά αλλά ~,* για εξέλιξη που γίνεται με αργό αλλά σταθερό ρυθμό. [λόγ. < αρχ. *σταθερός*]

- **σταθερότητα** η [staθerótita] Ο28 : η ιδιότητα του σταθερού: *~ των τιμών. Η ~ της κατασκευής εξαρτάται από την ποιότητα των υλικών. Πολιτική ~. Στη ~ του χαρακτήρα του οφείλεται*
- **σταθμίζω** [staθmízo] **-ομαι** Ρ2.1 : εξετάζω κτ. με μεγάλη προσοχή συνυπολογίζοντας όλα τα στοιχεία και τα δεδομένα, πριν πάρω μια απόφαση, πριν προβώ σε μια ενέργεια: *Τα στάθμισα όλα και αποφάσισα να Δε στάθμισες καλά τα πράγματα. Έπρεπε πρώτα να σταθμίσεις τις συνέπειες της πράξης σου. ~ τα υπέρ και τα κατά.*
- **στοργή** η [storjí] Ο29 : **1.** συναίσθημα αγνής και τρυφερής αγάπης και αφοσίωσης: *Η μητέρα δείχνει όλη τη ~ της στα παιδιά της. Μητρική / πατρική / αδελφική ~. Τον κοίταξε με ~,* στοργικά. **2.** έντονο, ανθρώπινο ενδιαφέρον για κπ. που έχει ανάγκη υποστήριξης: *Η πολιτεία πρέπει να δείξει ~ προς τους συνταξιούχους.* [λόγ. < αρχ. *στοργή*]
- **στοργικός -ή -ό** [storjikós] Ε1 : **1.** (για πρόσ.) που κατέχεται από συναισθήματα στοργής για κπ. ΑΝΤ άστοργος: *~ πατέρας / γιος.* **2.** για κτ. που εκδηλώνει συναισθήματα στοργής: *Το παιδί χρειάζεται τις στοργικές φροντίδες της μητέρας. Τον κοίταξε με στοργικό βλέμμα. Τον πήρε στη στοργική της αγκαλιά. Στοργικά χάδια / φιλιά.* **στοργικά** ΕΠΙΡΡ με στοργή: *Τον κοίταξε / τον αγκάλιασε / τον μεγάλωσε ~.* [λόγ. < ελνστ. *στοργικός*]
- **στοχάζομαι** [stoxázome] Ρ2.1β : (λογοτ., λαϊκότρ.) σκέφτομαι: *Ο άνθρωπος στοχάζεται για να βρει την αλήθεια,* κάνει

συλλογισμούς. *Στοχάζεσαι τι θα πει ο κόσμος;*, υπολογίζεις, λογαριάζεις. *Δεν μπορούσε να στοχαστεί, πώς ήταν δυνατό*, να φανταστεί, να πιστέψει. *Στοχάσου καλά όλα όσα άκουσες*, κρίνε. [λόγ.(;) < αρχ. *στοχάζομαι* `προσπαθώ να μαντέψω΄]

- **στόχαση** η [stóxasi] Ο33 : (λογοτ., λαϊκότρ.) στοχασμός. [αρχ. *στόχα(σις)* `μάντεμα, εικασία΄ *-ση*]
- **στοχασμός** ο [stoxazmós] Ο17 : **α.** (λογοτ., λαϊκότρ.) η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του στοχάζομαι, η σκέψη, ο συλλογισμός: *Για να γράφουμε με τα λόγια του λαού πρέπει και με τους στοχασμούς του λαού να συλλογιζόμαστε.* **β.** σκέψη που εμβαθύνει: *Φιλοσοφικοί στοχασμοί. Ο ~ των σύγχρονων διανοητών.* [λόγ. < ελνστ. *στοχασμός* `προσπάθεια για μάντεμα΄]
- **στοχαστής** ο [stoxastís] Ο7 : φιλοσοφημένο, βαθιά σκεπτόμενο άτομο: *Ο Αϊνστάιν είναι ένας από τους μεγάλους στοχαστές του 20ού αι.* [λόγ. < ελνστ. *στοχαστής* `που προσπαθεί να μαντέψει, που στοχεύει΄]
- **στοχαστικός -ή -ό** [stoxastikós] Ε1 : **1α.** που γίνεται με περίσκεψη, που είναι αποτέλεσμα περίσκεψης: *Τα λόγια του ήταν στοχαστικά, συνετά.* **β.** που φανερώνει περίσκεψη, βαθιά σκέψη και προβληματισμό: *Στοχαστική ματιά. Στοχαστικό βλέμμα.* **2.** για πρόσωπο που στοχάζεται, που προσπαθεί με τη βαθιά σκέψη του να δώσει απάντηση στα διάφορα φαινόμενα, προβλήματα και ερωτηματικά. **στοχαστικά** ΕΠΙΡΡ. [αρχ. *στοχαστικός*]
- **στρατεύομαι** [stratévome] Ρ5.1β : **1α.** καλούμαι να καταταγώ στο στρατό: *Στρατεύτηκε σε ηλικία είκοσι ετών.* **β.** υπηρετώ στο στρατό: *Δε στρατεύτηκε για λόγους υγείας. Τα στρατευμένα νιάτα.* || (ως ουσ.) οι *στρατευμέ νοι.* **γ.** έχω υποχρέωση να υπηρετήσω: *Όλοι οι Έλληνες πολίτες στρατεύονται.* **2.** (μτφ.) εργάζομαι με αφοσίωση και με μαχητικότητα για τη διάδοση και την επικράτηση μιας ιδεολογίας ή για την επιτυχία ενός κοινού σκοπού: *Νεαρός ακόμη στρατεύτηκε στις τάξεις της αριστεράς. Πρέπει να στρατευτούμε όλοι για να πετύχουμε την πνευματική αναγέννηση της πατρίδας.* || (μππ.): *Στρατευμένος ποιητής / καλλιτέχνης / στρατευμένη τέχνη / λογοτεχνία*, που υπηρετεί εθνικούς, ιδεολογικούς ή άλλους σκοπούς. || (μπε.): *Στρατευομένη*

*εκκλησία**. [λόγ.: 1: αρχ. *στρατεύομαι*· 2: από την ελνστ. ή μσν. φρ. *στρατευόμενοι εἰς Χριστόν*]

- **στράτευση** η [strátefsi] O33 : **1α.** κατάταξη και υπηρεσία στο στρατό: *Οι αλλοδαποί δεν έχουν υποχρέωση για ~.* (σε λόγ. σύντ.) *Είναι υπόχρεος στρατεύσεως.* **β.** υποχρέωση για υπηρεσία στο στρατό: *Ορισμένες κατηγορίες πολιτών εξαιρούνται από τη ~.* **2.** (μτφ.) ένταξη σε ένα σύνολο ανθρώπων που αγωνίζονται για μια ιδεολογία, για έναν κοινό σκοπό: *Κοινωνική / κομματική ~. Η ~ των δημοσιογράφων στον αγώνα κατά των ναρκωτικών / κατά της διαφθοράς.* [λόγ. *στρατεύ(ω) -σις > -ση* (πρβ. αρχ. *στράτευσις* `εκστρατεία΄)]
- **συγχωρητικός -ή -ό** [siŋxoritikós] E1 : που συγχωρεί, που δείχνει επιείκεια. [λόγ. < ελνστ. *συγχωρητικός*]
- **συγχωρώ** [siŋxoró] **-ούμαι** P10.9 αόρ. και *συγχώρεσα*, απαρέμφ. και *συγχωρέσει*, παθ. αόρ. και *συγχωρέθηκα*, απαρέμφ. και *συγχωρεθεί*, μπτ. και *συγχωρεμένος* : **1.**δεν τιμωρώ κπ. ή δε ζητώ να τον εκδικηθώ για κάποια παράνομη ή άδικη πράξη του, του δίνω συγγνώμη: *Τον συγχώρησα για το ψέμα, γιατί μετάνιωσε και ζήτησε συγγνώμη. Συγχώρησέ με, δε θα το ξανακάνω. Ο μεγαλόψυχος συγχωρεί. Ο Θεός συγχωρεί τους αμαρτωλούς,* δίνει άφεση αμαρτιών. (ευχή) *να συγχωρηθεί η ψυχή του. ο Θεός ας μας συγχωρέσει.* (έκφρ.) *με συγχωρείς / με συγχωρείτε,* για να δηλώσουμε σε κπ. τη λύπη μας για την ενόχληση ή τη δυσαρέσκεια που του προκαλέσαμε· συγγνώμη: *Με συγχωρείτε που σας διακόπτω / για την καθυστέρηση. Με συγχωρείτε, θα μπορούσατε να με εξυπηρετήσετε; (να) με συγχωρείς,* για να εκφράσουμε τη διαφωνία, την αντίρρησή μας: *Να με συγχωρείς, αλλά γιατί δε με ρώτησες; να με συγχωρεί η χάρη σου,* για να εκφράσουμε την αντίρρησή μας με έντονο τρόπο. || *~ σε κπ.* κτ., τον συγχω ρώ για κτ.: *Δε θα του συγχωρήσω ποτέ αυτό που μου έκανε. Δε θα συγχω ρήσει στον εαυτό του ότι δε βοήθησε τους γονείς του.* **2α.** παραβλέπω κτ., δείχνω επιείκεια και ανοχή: *Ένα δύο ορθογραφικά λάθη μπορώ να τα συγχωρήσω. Την αμέλεια τη ~, την αδιαφορία όμως όχι. Σας παρακαλώ να μου συγχωρήσετε κάποιο συναισθηματισμό, όταν αναφέρομαι στη γενέτειρά μου.* **β.** (παθ.,

συνήθ. σε αρνητ. πρότ.) επιτρέπεται, δικαιολογείται. **β1.** (στο γ' πρόσ.): *Άγνοια νόμου δε συγχωρείται. Γραμματικά λάθη που δε συγχωρούνται,* που είναι ασυγχώρητα. **β2.** (απρόσ.): *Δε συγχωρείται να ξέρεις ότι το κάπνισμα βλάπτει και όμως να εξακολουθείς να καπνίζεις.* [λόγ. < ελνστ. *συγχωρῶ,* αρχ. σημ.: `συγκατατίθεμαι΄]

- **συμβιβάζω** [simvivázo] **-ομαι** P2.1 : **1α.**βοηθώ δύο άτομα ή ομάδες ατόμων να εξομαλύνουν τις διαφορές τους, με αμοιβαίες υποχωρήσεις: *Προσπάθησα να τους συμβιβάσω, για να μη διαλύσουν την εταιρεία.* (έκφρ.) *τα συμβιβάσαμε,* συμβιβαστήκαμε, ήρθαμε σε συμφωνία. **β.** πετυχαίνω την ομαλή συνύπαρξη καταστάσεων ή απόψεων που είναι ή που φαίνονται αντίθετες: *Κατόρθωσε να συμβιβάσει τους ρόλους της νοικοκυράς και της εργαζόμενης. Μην προσπαθείς να συμβιβάσεις τα ασυμβίβαστα. Δε συμβιβάζεται η ιδεολογία του με τον τρόπο της ζωής του,* δεν ταιριάζει. *Δε συμβιβάζεται η άσκηση ελεύθερου επαγγέλματος με τη δημοσιοϋ παλληλική ιδιότητα,* είναι ασυμβίβαστη. (έκφρ.) ~ *τα διεστώτα*.* **2.** (παθ.) **α.** κάνω με τον αντίπαλο ή τον αντίδικό μου αμοιβαίες υποχωρήσεις σε απόψεις, διεκδικήσεις κτλ. και καταλήγω σε κάποια συμφωνία: *Συμβιβαστήκαμε και δεν έγινε η δίκη. Συμβιβάστηκε με την εφορία στα δύο εκατομμύρια.* **β.** παραιτούμαι από τις προσωπικές διεκδικήσεις μου, υποχωρώ από τις θέσεις μου ή εγκαταλείπω τις ηθικές αξίες μου και δέχομαι να προσαρμοστώ σε μια υπάρχουσα κατάσταση, χάνοντας συγχρόνως την αγωνιστικότητά μου: *Ξεκίνησε με πολλά όνειρα, στο τέλος όμως συμβιβάστηκε με μια θέση κατώτερου υπαλλήλου. Δε συμβιβάστηκε με το δικτατορικό καθεστώς, αλλά προτίμησε τους διωγμούς. Ήταν μια συμβιβασμένη γενιά.* || (ως ουσ.) ο *συμβιβασμένος.* ΑΝΤ ασυμβίβαστος. || αρκούμαι: *Συμβιβάζομαι και με ένα μικρότερο σπίτι.* [λόγ. < αρχ. *συμβιβάζω* `συμφιλιώνω΄ & σημδ. αγγλ. compromise]
- **συμβιβασμός** ο [simvivazmós] O17 : **1.**εξομάλυνση ή άρση των διαφορών που χωρίζουν δύο άτομα ή δύο ομάδες ατόμων, με αμοιβαίες υποχωρήσεις: *Έκανε ένα συμβιβασμό και δέχτηκε να του παραχωρήσει το σπίτι, για ορισμένο όμως διάστημα. Δείχνει*

διάθεση συμβιβασμού. Δε δέχτηκε να γίνει ~ και κατέφυγε στο δικαστήριο. Ήρθε σε συμβιβασμό με την εφορία και πέτυχε τη μείωση του φόρου. || *Δικαστικός ~*, δικονομική ενέργεια με την οποία επιτυγχάνεται ο διακανονισμός μιας αστικής, εμπορικής ή άλλης διαφοράς. **2.** παραίτηση από θεμιτές διεκδικήσεις ή υποχώ ρηση από ηθικές αρχές για προσωπικό όφελος: *Δεν έκανε ποτέ συμβιβασμούς στη ζωή του.* [λόγ. < ελνστ. *συμβιβασμός* `συμφιλίωση΄ & σημδ. γαλλ. compromis & αγγλ. compromise]

- **συμβιβαστικός -ή -ό** [simvivastikós] E1 : **1.**για κπ. που με τη συμπεριφορά του διευκολύνει ένα συμβιβασμό$_1$: *Μην είσαι τόσο ~!* **2.** για κτ. που συντελεί στο συμβιβασμό ή που είναι αποτέλεσμα συμβιβασμού: *Συμβιβαστικές προτάσεις. Συμβιβαστική λύση.* **συμβιβαστικά** ΕΠΙΡΡ: *Το ζήτημα ρυθμίστηκε ~.* [λόγ. < ελνστ. *συμβιβαστικός* `που οδηγεί σε συμφιλίωση΄ κατά την αλλ. της σημ. της λ. *συμβιβασμός*]
- **συμβιβαστικότητα** η [simvivastikótita] O28 : η ιδιότητα του συμβιβαστικού, η διάθεση για συμβιβασμό: *Είναι άνθρωπος γνωστός για τη συμβιβαστικότητά του.* [λόγ. *συμβιβαστικ(ός) -ότης* > *-ότητα*]
- **συμβολή** η [simvolí] O29 : **Ι1.**η ενέργεια του συμβάλλω, η συμμετοχή στην επίτευξη ενός κοινού σκοπού, με τη μορφή υλικής, πνευματικής ή ηθικής βοήθειας: *Η ~ του ΟΗΕ στην αντιμετώπιση των προβλημάτων του Τρίτου Κόσμου είναι πολύτιμη. Είναι απαραίτητη η ~ όλων μας στον έρανο,* συνεισφορά. *Η ~ του Αϊνστάιν / της θεωρίας της σχετικότητας στη μοντέρνα φυσική ήταν καθοριστική.* || *Η ~ των μοντέρνων υλικών στην οικοδομική.* **2.** το αποτέλεσμα, το προϊόν της συμμετοχής σε ένα συλλογικό έργο· μελέτη ή άρθρο που δημοσιεύεται σε περιοδικό ή σε βιβλίο, μαζί με άρθρα και άλλων συγγραφέων ή και αυτοτελώς: *~ στη μελέτη της ελληνικής λαογραφίας / στην ιστορία του δικαίου.* **ΙΙ.** η συνάντηση και το σημείο της συνάντησης και της ένωσης στοιχείων που διατρέχουν μια επιφάνεια: *Η ~ δύο / τριών ποταμών. Το κτίριο βρίσκεται στη ~ δύο δρόμων.* || (επιστ.) *~ ήχων / κυμάτων / φωτός.* [λόγ.: ΙΙ: αρχ. *συμβολή* `συμμετοχή σε δαπάνη΄· Ι: σημδ. γαλλ. contribution]

- **συμβουλευτικός -ή -ό** [simvuleftikós] E1 : που δίνει συμβουλές χωρίς όμως να έχει τη δικαιοδοσία ή το σκοπό να τις επιβάλει: ~ *σταθμός*, για νέους, για μητέρες κτλ.: *Συμβουλευτική επιτροπή.* || που έχει το χαρακτήρα της συμβουλής, της πρότασης: *Συμβουλευτική γνώμη / ψήφος.* **συμβουλευτικά** ΕΠΙΡΡ: *Του πρότεινα, ~ μόνο, να αποφύγει αυτή την ενέργεια.* [λόγ. < αρχ. *συμβουλευτικός* `παραινετικός, εξεταστικός΄ σημδ. γαλλ. consultatif]
- **συμβουλεύω** [simvulévo] **-ομαι** P5.2, P5.1 : **1.**λέω σε κπ. τη γνώμη μου, σχετικά με το πώς πρέπει να ενεργήσει ή να συμπεριφερθεί και τον παρακινώ να ακολουθήσει τη γνώμη μου αυτή· δίνω συμβουλή: *Ο καθηγητής μου με συμβούλεψε να συνεχίσω τις σπουδές μου. Τι με συμβουλεύεις να κάνω; Δε θα σε συμβούλευα να πουλήσεις το σπίτι σου.* **2.** (παθ.) **α.** ζητώ τη συμβουλή κάποιου: *Έχει μεγάλη πείρα και τον συμβουλεύομαι πάντοτε, πριν πάρω οποιαδήποτε απόφαση. Πρέπει να συμβουλευτείς ένα γιατρό / δικηγόρο / μηχανικό για το πρόβλημά σου.* **β.** ζητώ πληροφορίες, βοηθητικά στοιχεία σε κάποιο έντυπο, σχέδιο, όργανο κτλ.: *Συμβουλεύομαι τις σημειώσεις μου / το λεξικό / τον τηλεφωνικό κατάλογο / το χάρτη / το ρολόι.* [λόγ. < αρχ. *συμβουλεύω* `δίνω συμβουλή΄, *-εύομαι* `ζητώ τη συμβουλή κπ.΄ & σημδ. γαλλ. consulter]
- **συμβουλή** η [simvulí] O29 : γνώμη ατόμου που συνήθ. έχει γνώσεις ή εμπειρία ή είναι ειδικός σε κπ. τομέα, σχετικά με το πώς πρέπει να αντιμετωπίσει κάποιος άλλος, συνήθ. άπειρος ή μη ειδικός, μια κατάσταση: *Καλή / κακή ~. Οι συμβουλές των γονιών είναι πολύτιμες. Θα σου δώσω μια φιλική ~. Άκουσε τις συμβουλές μου! Ακολουθώ τις συμβουλές του δικηγόρου μου. Ζήτησα τη ~ του γιατρού μου. Νομικές / ιατρικές / τεχνικές συμβουλές.* ΦΡ *(δεν) παίρνω από συμβουλές*, δε δέχομαι τις γνώμες άλλων. [λόγ. < αρχ. *συμβουλή*]
- **συμμάζεμα** το [simázema] O49 : η ενέργεια του συμμαζεύω· μάζεμα. **1α.** συγκέντρωση διασκορπισμένων αντικειμένων: *Άρχισε με το ~ των βιβλίων και μετά μάζεψε και τα ρούχα σου.* **β.** τακτοποίηση: *Το ~ του σπιτιού*, συγύρισμα. *Τα μαλλιά σου θέλουν*

~. **2.** περιορισμός: **α.** των διαστάσεων: *Με λίγο ~ θα σταθεί καλύτερα ο γιακάς.* **β.** των κινήσεων ή της δραστηριότητας: *Τα παιδιά θέλουν ~ τώρα που άρχισαν τα σχολεία.* **3.** προστασία ανθρώπου εγκαταλειμμένου. [*συμμαζεύ(ω) -μα* με αποβ. του [v] πριν από [m]]

- **συμμαζεύω** [simazévo] **-ομαι** P5.2 : ΣΥΝ μαζεύω. **1α.** συγκεντρώνω αντικείμενα που είναι διασκορπισμένα: *Συμμάζεψε τα παιχνίδια σου από το πάτωμα. Πρέπει να συμμαζέψω τα βιβλία μου που τα έχω δανείσει εδώ κι εκεί.* **β.** τακτοποιώ, τοποθετώ κτ. στη θέση του: *Έστρωσα τα κρεβάτια, έβαλα τα ρούχα στα ντουλάπια και άφησα το σπίτι συμμαζεμένο,* συγυρι σμένο. *Κάναμε μετακόμιση και δε συμμαζευτήκαμε ακόμη,* δε συμμαζέψαμε, δεν τακτοποιήσαμε τα πράγματά μας. *Συμμάζεψε τα μαλλιά σου με το χτενάκι.* || (παθ.) περιποιούμαι τον εαυτό μου και το ντύσιμό μου: *Συμμαζέψου, μη βγαίνεις έξω αχτένιστη και άντυτη.* **2.** περιορίζω τις διαστάσεις, την έκταση. **α.** διπλώνω ή στερεώνω κτ., έτσι ώστε να κοντύνει ή να στενέψει: *Συμμάζεψε την κουβέρτα, γιατί κρέμεται / τη φούστα, γιατί κρεμάει.* ΦΡ *και δε συμμαζεύεται,* επιτακτικά, ύστερα από παράθεση μιας σειράς μεμπτών ή δυσάρεστων προσώπων, πραγμάτων ή καταστάσεων: *Έχουμε διάφορες ναζιστικές, αναρχικές, εξτρεμιστικές οργανώσεις και δε συμμαζεύεται.* **β.** (οικ.) συντομεύω ένα κείμενο και συγχρόνως φροντίζω το ύφος του. **3α.** περιορίζω τις κινήσεις και τη δραστηριότητα κάποιου, που θεωρώ ότι έχει παρεκκλίνει από τα όρια της τάξης και της ευπρέπειας: *Κοίτα να συμμαζέψεις τα παιδιά σου, που γυρίζουν όλη μέρα στους δρόμους. Από τότε που παντρεύτηκε συμμαζεύτηκε και άφησε τις παρέες και τα ξενύχτια.* || (μπ.) που είναι σεμνός στην εξωτερική εμφάνιση και στη συμπεριφορά: *Είναι πολύ συμμαζεμένο κορίτσι.* **β.** παίρνω υπό την προστασία μου κπ. που είναι τελείως απροστάτευτος: *Έμεινε ορφανός και τον συμμάζεψε μια θεία του.* || *Τον συμμάζεψε στο σπίτι της,* τον έπεισε να μένουν μαζί. [*συμ-* (δες *συν-*) *μαζεύω*]
- **συμμάζωμα** το [simázoma] O49 : (λαϊκότρ.) συμμάζεμα. [*συμμαζώ(νω) -μα*]

- **συμμαζώνω** [simazóno] P αόρ. *συμμάζωξα*, απαρέμφ. *συμμαζώξει* : (λαϊκότρ.) συμμαζεύω. [μσν. *συμμαζώνω* < *συμ-* (δες *συν-*) *μαζώνω*]
- **συμμερίζομαι** [simerízome] P2.1β : **1.**κατανοώ τους λόγους που προκαλούν τα αρνητικά ή θετικά συναισθήματα κάποιου και λυπούμαι ή χαίρομαι μαζί του: ~ *τον πόνο / τη θλίψη / την ανησυχία / τη χαρά / την αισιοδοξία σου.* || ~ *κπ.*, συμμερίζομαι τα συναισθήματά του. **2.** ~ *τη γνώμη / την άποψη / τις ιδέες κάποιου*, συμφωνώ με αυτές. [λόγ. < ελνστ. *συμμερίζομαι* `παίρνω μερίδιο μαζί με΄ σημδ. γαλλ. partager]
- **συμμορφώνω** [simorfóno] **-ομαι** P1 : **1α.**διορθώνω τη συμπεριφορά κάποιου, χρησιμοποιώντας τα κατάλληλα μέσα αγωγής: *Προσπαθώ με τις συμβουλές μου να τον συμμορφώσω. Αυτό το παιδί δε συμμορφώνεται με τίποτα.* || (παθ.) συνετίζομαι: *Έγινες άντρας κι ακόμη δε συμμορφώθηκες.* **β.** (οικ.) κάνω κπ. ή κτ. να φαίνεται καλύτερο, του διορθώνω την εμφάνιση ή την ποιότητα: *Συμμορφώθηκε λίγο με το καινούριο της φόρε μα / χτένισμα. Θα αλλάξω κουρτίνες για να το συμμορφώσω αυτό το δωμάτιο. Την ξαναδούλεψα την έκθεσή μου και τη συμμόρφωσα.* **2.** (παθ.) προσαρμόζω τις ενέργειες, τη συμπεριφορά μου σε κπ. κανονισμό ή σε κάποιο υπόδειγμα: *Πρέπει να συμμορφωθούμε με το νέο πρόγραμμα του σχολείου / προς τις οδηγίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.* [λόγ. < ελνστ. *συμμορφ(ῶ) -ώνω* `δίνω την ίδια μορφή΄ & σημδ. γαλλ. se conformer]
- **συμμόρφωση** η [simórfosi] O33 : η ενέργεια του συμμορφώνω. **1.** βελτίωση της συμπεριφοράς ή της εμφάνισης: *Με τις τιμωρίες δεν πετυχαίνεις τη ~ του παιδιού. Αυτό το δωμάτιο / το κείμενο θέλει ~.* ΠΑΡ ΦΡ *προς γνώση** και ~. **2.** προσαρμογή σε κπ. κανονισμό ή σε κάποιο υπόδειγμα: *Η ~ των μαθητών στο σχολικό πρόγραμμα. Η ~ των πολιτών στις διατάξεις της αστυνομίας*, πειθάρχηση.
- **συμπαθάω** [simbaθáo] P10.1α (συνήθ. στην προστ.) : (λαϊκότρ.) συγχωρώ: *Συμπάθα με / συμπαθάτε με, αν σας στενοχώρησα. Ας με συμπαθήσουν οι φίλοι μου, αν έφταιξα σε κάτι.* [αρχ. *συμπαθ(ῶ)* μεταπλ. *-άω*]

- **συμπάθεια** η [simbáθia] O27 : **1α.** η συναισθηματικά θετική στάση απέναντι σε ένα πρόσωπο, το θετικό συναίσθημα που δεν έχει όμως την ένταση της αγάπης. ΑΝΤ αντιπάθεια: *Τρέφω μεγάλη ~ για κπ. Κερδίζω τη ~ κάποιου. Εκδηλώνω / δείχνω τη συμπάθειά μου.* (έκφρ.) *(δεν) έχει πολλές συμπάθειες,* (δεν) τον συμπαθούν πολλοί. || ενδιαφέρον ή προτίμη ση για κτ.: *Δεν έχει ιδιαίτερη ~ στο ποδόσφαιρο.* **β.** ερωτικό ενδιαφέρον που στηρίζεται κυρίως στη συναισθηματική έλξη: *Είχαν μια ~ που κατέληξε σε γάμο. Ήταν μια απλή ~, όχι φλογερός έρωτας.* **γ.** όποιος ή ό,τι είναι το αντικείμενο της συμπάθειας κάποιου: *Η Μαρία είναι η συμπάθειά μου. Το κόκκινο είναι η συμπάθειά του.* **2.** το συναίσθημα που δημιουργείται από τη συμμετοχή στον πόνο ή στην ανάγκη κάποιου και που συνήθ. εκδηλώνεται με ανάλογο τρόπο: *Ευχαριστώ όλους όσοι εκδήλωσαν τη συμπάθειά τους στη δοκιμασία μου. Η κυβέρνηση εκφράζει τη συμπάθειά της στους σεισμοπλήκτους. Λόγια συμπάθειας.* || θετική αντιμετώπιση: *Ο υπουργός άκουσε με ~ τα αιτήματα των εργαζομένων. Οι κριτικοί είδαν με ~ το έργο του νέου σκηνοθέτη.* [λόγ. < αρχ. *συμπάθεια*]
- **συμπαθής -ής -ές** [simbaθís] E10 : που προκαλεί τη συμπάθεια, τα φιλι κά συναισθήματα των άλλων· συμπαθητικός1$_1$: ΑΝΤ αντιπαθής: *Αυτή τη νέα τη βρίσκω πολύ συμπαθή. Δεν είναι ~ στους υφισταμένους του, εξαιτίας του αυταρχικού χαρακτήρα του. Αυτός ο άνθρωπος μού είναι πολύ ~. Είναι μια πολύ ~ φυσιογνωμία.* || *Η ~ τάξη των αγροτών / μικροπωλητών / συνταξιούχων κτλ.,* για να δηλώσουμε την αναγνώριση του έργου που προσφέρουν ή προσέφεραν και τη συμπαράστασή μας προς αυτούς. [λόγ. < αρχ. *συμπαθής* `που νιώθει ή που προκαλεί συμπόνια΄ & σημδ. γαλλ. sympathique < sympathie < αρχ. *συμπάθεια*]
- **συμπαθητικός -ή -ό** [simbaθitikós] E1 : ΑΝΤ αντιπαθητικός. **1.** που προκαλεί τη συμπάθεια, τα φιλικά συναισθήματα των άλλων· συμπαθής: *Είναι πολύ ~ άνθρωπος, θα σου αρέσει η συντροφιά του.* || *Τα γατάκια είναι συμπαθητικά ζωάκια.* || *Έχει συμπαθητική φωνή / συμπαθητικό πρόσωπο,* ευχάριστο, που κινεί τη συμπάθεια. **2.** για κτ. που ικανοποιεί τις απαιτήσεις μας και μας

προκαλεί ευχάριστα συναισθήματα: *Φάγαμε σε ένα συμπαθητικό κεντράκι, που έχει ευχάριστο περιβάλλον. Ένα συμπαθητικό φουστανάκι,* όμορφο, χωρίς όμως να είναι εντυπωσιακό. **συμπαθητικά** ΕΠΙΡΡ: *Είναι πολύ ~ σ΄ αυτό το μέρος,* όμορφα, ευχάριστα. [λόγ. < ελνστ. *συμπαθητικός* `συμπονετικός΄ & σημδ. γαλλ. sympathique (δες *συμπαθής*)]

- **συμπαθώ** [simbaθό] P10.9α : ΑΝΤ αντιπαθώ. **1.** αισθάνομαι συμπάθεια για κπ., τρέφω για κπ. θετικά συναισθήματα, τα οποία όμως δεν τα χαρακτηρίζει η ένταση της αγάπης: *Τον ~ πολύ, γιατί είναι ευγενικός, ειλικρινής και χαρούμενος άνθρωπος. Δεν τη συμπάθησα ποτέ αυτή τη γυναίκα.* || αισθάνομαι ερωτικό ενδιαφέρον για κπ. ή για κάποια, όχι όμως δυνατό έρωτα. **2α.** έχω κλίση και ενδιαφέρον για κτ.: *Δεν τα ~ τα μαθηματικά.* **β.** μου αρέσει κτ.: *Το ~ πολύ το κίτρινο.* [λόγ. < αρχ. *συμπαθῶ*]
- **συμπαράσταση** η [simbarástasi] O33 : η ενέργεια του συμπαραστέκομαι, η ηθική ή υλική υποστήριξη: *Ο νέος χρειάζεται / έχει τη θερμή ~ των δασκάλων του στα προβλήματα που αντιμετωπίζει. Η άμεση ~ του κράτους ανακούφισε τα θύματα της θεομηνίας. Ευχαριστούμε για τη συμπαράστασή σας στο πένθος μας,* τυποποιημένη έκφραση σε έντυπο ευχαριστήριο. [λόγ. *συμ(παρίσταμαι) -παράστα(σις) -ση* κατά το σχ.: *παρίσταμαι - παράστασις*]
- **συμπαραστάτης** ο [simbarastátis] O10 θηλ. **συμπαραστάτρια** [simbara státria] O27 : αυτός που βοηθάει, που συμπαραστέκεται σε κπ.: *Ο στρατός είχε συμπαραστάτη ολόκληρο το έθνος. Θα με βρεις συμπαραστάτη σε κάθε προσπάθειά σου.* [λόγ. < αρχ. *συμπαραστάτης*· λόγ. *συμπαραστά(της) -τρια*]
- **συμπαραστέκομαι** [simbarastékome] Ρ (βλ. *στέκομαι*) : βοηθώ κπ. με την ηθική ή υλική υποστήριξη που του παρέχω: *Οι φίλοι μου μου συμπαραστάθηκαν στην αρρώστια μου. Συμπαραστέκεται σε όλους όσοι τον έχουν ανάγκη.* [λόγ. προσαρμ. στη δημοτ. του *συμπαρίσταμαι* κατά το *παρίσταμαι* > *παραστέκομαι*]
- **συμπαρίσταμαι** [simbarístame] Ρ (βλ. *παρίσταμαι*) : (λόγ.) συμπαραστέκομαι. [λόγ. < αρχ. *συμπαρίσταμαι*]

- **συμπάσχω** [simbásxo] Ρ (μόνο στο ενεστ. θ.) πρτ. *συνέπασχα* : πάσχω μαζί με τον πάσχοντα, αισθάνομαι βαθιά λύπη για τον ψυχικό ή το σωματικό πόνο του.
- **συμπονετικός -ή -ό** [simbonetikós] Ε1 : που συμπονεί· σπλαχνικός: *Είναι ~ άνθρωπος*. **συμπονετικά** ΕΠΙΡΡ. [*συμπονε-(συμπονώ) -τικός*]
- **συμπόνια** η [simbóna] Ο25α : το συναίσθημα που έχει αυτός που συμπονεί κπ.: *Δείξε λίγη ~ για τους δυστυχισμένους συνανθρώπους σου. Είναι σκληρόκαρδος, δεν έχει μέσα του ~.* [*συμπον(ώ) -ια* (αναδρ. σχημ.) (διαφ. το συγγ. μσν. *συμπονία* `συνεργασία΄)]
- **συμπονώ** [simbonó] Ρ10.5α : συναισθάνομαι τον ψυχικό ή σωματικό πόνο κάποιου και προσπαθώ να τον ανακουφίσω: *Δε βρέθηκε ένας άνθρωπος να τον συμπονέσει.* [αρχ. *συμπονῶ* `υποφέρω μαζί΄]
- **συμπορεύομαι** [simborévome] Ρ5.1β : ακολουθώ μια πορεία μαζί με κπ. άλλο, συνεργάζομαι μαζί του με πνεύμα συμπάθειας και κατανόησης: *Οι σύζυγοι συμπορεύονται στο δρόμο της ζωής.* || συμφωνώ με τις κοινωνικές, ιδεολογικές ή πολιτικές απόψεις κάποιου και ακολουθώ την ίδια με αυτόν τακτική σε μια κοινή προσπάθεια: *Τα κράτη της Ευρώπης συμπορεύονται στον αγώνα της οικονομικής ενοποίησης.* [λόγ. < αρχ. *συμπορεύομαι* `προχωρώ μαζί με κπ.΄ σημδ. αγγλ.(;) go along with]
- **συμφιλιώνω** [simfilióno] **-ομαι** Ρ1 : **1**.μεσολαβώ και πετυχαίνω να αποκατασταθούν οι καλές σχέσεις που συνέδεαν άτομα ή ομάδες και οι οποίες είχαν διαταραχτεί: *Η μητέρα επεμβαίνει και συμφιλιώνει τα παιδιά όταν μαλώνουν. Έγινε προσπάθεια να συμφιλιωθούν οι αντιμαχόμενες παρατάξεις. Πολλά ζευγάρια που βρίσκονται σε διάσταση τελικά συμφιλιώνονται.* **2.** (μτφ.) συμβιβάζω γεγονότα, καταστάσεις ή απόψεις που διαφέρουν ριζικά μεταξύ τους: *Μάταια προσπαθώ να συμφιλιώσω τη σκληρή πραγματικότητα με τα όνειρά μου.* || (παθ.) αποδέχομαι μια κατάσταση που τη θεωρούσα ασυμβίβαστη με τις επιθυμίες μου: *Ο άνθρωπος δύσκολα συμφιλιώνεται με το θάνατο. Πρέπει να συμφιλιωθούμε με τον ίδιο τον εαυτό μας.* [λόγ. < μσν. *συμφιλι(ώ) -*

ώνω `κάνω κπ. φίλο΄ ενεργ. < ελνστ. *συμφιλιοῦμαι* `γίνομαι φίλος΄ σημδ. του λαϊκού *φιλιώνω*]

- **συμφιλίωση** η [simfilíosi] O33 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του συμφιλιώνω. **1.** αποκατάσταση των καλών σχέσεων: *Η ~ των αντιπάλων / μητέρας και κόρης. Εθνική ~*, των οπαδών αντίθετων ιδεολογικών ή πολιτικών παρατάξεων. **2.** (μτφ.) συμβιβασμός καταστάσεων ή απόψεων: *Η ~ του παλιού με το καινούριο.* || αποδοχή μιας πραγματικότητας που το άτομο τη θεωρούσε ασυμβίβαστη με τις επιθυμίες του: *Η ~ του σύγχρονου ανθρώπου με τις απάνθρωπες πόλεις.* [λόγ. *συμφιλιω-* (δες *συμφιλιώνω*) *-σις* > *-ση*]
- **συμφιλιωτής** ο [simfiliotís] O7 : αυτός που αναλαμβάνει τη συμφιλίωση ανθρώπων ή που χαρακτηρίζεται από τη διάθεση και την προθυμία να συμφιλιώνει. [λόγ. *συμφιλιω-* (δες *συμφιλιώνω*) *-τής*]
- **συμφιλιωτικός -ή -ό** [simfiliotikós] E1 : που συντελεί στη συμφιλίωση: *Έγιναν πολλές συμφιλιωτικές προσπάθειες. Επικράτησε συμφιλιωτικό κλίμα.* **συμφιλιωτικά** ΕΠΙΡΡ. [λόγ. *συμφιλιωτ(ής) -ικός*]
- **συναγωνίζομαι** [sinayonízome] P2.1β : αγωνίζομαι, προσπαθώ να διακριθώ, να ξεπεράσω κπ. σε μια παράλληλη αλλά όχι κοινή προσπάθεια, να πετύχω ένα καλύτερο αποτέλεσμα· (πρβ. *ανταγωνίζομαι*): *Συναγωνίζονται ποιος θα τρέξει πιο γρήγορα / ποιος θα είναι ο καλύτερος μαθητής / ποιος θα έχει τον καλύτερο κήπο. Κανένας δεν μπορεί να μας συναγωνιστεί στην ποιότητα των προϊόντων μας. Κανένας δεν μπορεί να συναγωνιστεί τα προϊόντα μας / τις τιμές μας που είναι οι καλύτερες.* || (ειρ.) για κπ. ή για κτ. που μπορεί να συγκριθεί ως προς τις αρνητικές του ιδιότητες με κπ. ή με κτ. άλλο εξίσου κακό: *Ο Γιάννης συναγωνίζεται στην τεμπελιά το Γιώργο. Ξενοδοχεία που συναγωνίζονται σε ανέσεις τα χάνια.* [λόγ. < αρχ. *συναγωνίζομαι* `αγωνίζομαι σαν σύμμαχος΄ σημδ. γαλλ. combattre & συν. concourir]
- **συναγωνίσιμος -η -ο** [sinayonísimos] E5 : που μπορεί να τον συναγωνιστεί κάποιος ή κτ. [λόγ. *συναγωνισ-* (*συναγωνίζομαι*) *-ιμος*]

- **συναγωνισμός** ο [sinayonizmós] Ο17 : αγώνας, προσπάθεια που κάνει κάποιος, για να διακριθεί σε έναν τομέα οικονομικής ή πνευματικής δραστηριότητας, όπου αγωνίζονται για διάκριση και άλλοι· (πρβ. *ανταγωνισμός*): *Ελεύθερος οικονομικός ~. Αθέμιτος (εμπορικός) ~*, που γίνεται με αθέμιτα μέσα. *Όπου υπάρχει ~ υπάρχει και πρόοδος*, άμιλλα. || *εκτός συναγωνισμού:* α. για κπ. ή για κτ. που μετέχει σε μια διοργάνωση διαγωνιστικού χαρακτήρα, χωρίς να μετέχει και στην κρίση, γιατί θεωρείται αναγνωρισμένη η αξία του: *Στο φεστιβάλ κινηματογράφου θα προβληθεί εκτός συναγωνισμού η ταινία του τάδε σκηνοθέτη.* β. για κπ. ή για κτ. που υπερέχει πολύ σε αξία ή σε ποιότητα· ασυναγώνιστος: *Αυτός ο μαθητής είναι εκτός συναγωνισμού, άριστος. Τα προϊόντα μας είναι εκτός συναγωνισμού. Τιμές εκτός συναγωνισμού*, πολύ χαμηλές. || (ειρ.) για κπ. ή για κτ. που έχει κάποια αρνητική ιδιότητα σε πολύ μεγάλο βαθμό. [λόγ. < μσν. *συναγωνισμός* `βοήθεια΄ κατά την αλλ. της σημ. του *συναγωνίζομαι*]
- **συναγωνιστής** ο [sinayonistís] Ο7 θηλ. **συναγωνίστρια** [sinayonístria] Ο27 : αυτός που συμμετέχει σε έναν πολεμικό ή πολιτικοϊδεολογικό αγώνα, στη σχέση του με άλλον ή άλλους αγωνιστές. || ως προσφώνηση ή ως προσωνυμία ανάμεσα σε μέλη μιας ομάδας αγωνιστών. [λόγ. < αρχ. *συναγωνιστής*· λόγ. *συναγωνισ(τής) -τρια*]
- **συναγωνιστικός -ή -ό** [sinayonistikós] Ε1 : που αναφέρεται: **1.** στο συναγωνισμό. **2.** στο συναγωνιστή. **συναγωνιστικά** ΕΠΙΡΡ. [λόγ.: 1: *συναγωνισ- (συναγωνίζομαι) -τικός*· 2: *συναγωνιστ(ής) -ικός*]
- **συναγωνιστικότητα** η [sinayonistikótita] Ο28 : η ιδιότητα του συναγωνιστικού$_1$. [λόγ. *συναγωνιστικ(ός)$_1$ -ότης* > *-ότητα*]
- **συναδελφικός -ή -ό** [sinaδelfikós] & **συναδερφικός -ή -ό** [sinaδerfikós] Ε1 : που αναφέρεται ή που ταιριάζει σε συναδέλφους: *Συναδελφικές σχέσεις. Συναδελφική αλληλεγγύη / συμπεριφορά. Με συναδελφικούς χαιρετισμούς*, στο τέλος γράμματος ή μηνύματος. **συναδελφικά** & **συναδερφικά** ΕΠΙΡΡ με τρόπο που υπαγορεύουν οι καλές σχέσεις μεταξύ συναδέλφων:

Μου φέρθηκε πολύ ~. [λόγ. *συνάδελφ(ος) -ικός·* προσαρμ. στη δημοτ. κατά το *συνάδελφος > συνάδερφος*]

- **συναδελφικότητα** η [sinaδelfikótita] & **συναδερφικότητα** η [sinaδerfikó tita] Ο28 : η φιλικότητα που χαρακτηρίζει τις σχέσεις μεταξύ συναδέλφων: *Στο γραφείο υπάρχει πραγματική ~.* [λόγ. *συναδελφικ(ός) -ότης > -ότητα·* προσαρμ. στη δημοτ. κατά το *συνάδελφος > συνάδερφος*]
- **συναδελφώνω** [sinaδelfóno] **-ομαι** & **συναδερφώνω** [sinaδerfóno] **-ομαι** Ρ1 : παραμερίζω την αποξένωση ή την εχθρότητα που υπάρχει ανάμεσα σε άτομα ή σε λαούς και συντελώ στη δημιουργία σχέσεων φιλίας και αγάπης: *Στρατιώτες και επαναστάτες συναδελφώθηκαν. Συναδελφωμένοι όλοι οι Έλληνες ξανάχτισαν ό,τι κατέστρεψε ο εμφύλιος πόλεμος.* [λόγ. *συν- αδελφώνω·* προσαρμ. στη δημοτ. κατά το *αδελφός > αδερφός*]
- **συναδέλφωση** η [sinaδélfosi] & **συναδέρφωση** η [sinaδérfosi] Ο33 : η ενέργεια του συναδελφώνω, η δημιουργία στενών, αδελφικών δεσμών μεταξύ ατόμων ή ομάδων: *Σκοπός των κινημάτων ειρήνης είναι η ~ των λαών.* [λόγ. *συναδελφω-* (δες *συναδελφώνω*) *-σις > -ση·* προσαρμ. στη δημοτ. κατά το *συνάδελφος > συνάδερφος*]
- **συναισθάνομαι** [sinesθάnome] Ρ7.2β (χωρίς μππ.) : έχω πλήρη συνείδηση, πλήρη επίγνωση μιας κατάστασης που με αφορά άμεσα και την οποία πρέπει να αντιμετωπίσω: *Συναισθάνθηκε το σφάλμα του και προσπάθησε να το επανορθώσει. ~ τον κίνδυνο που με απειλεί / το μέγεθος των ευθυνών που έχω επωμιστεί.* || κατανοώ, νιώθω τη δυσάρεστη κατάσταση στην οποία βρίσκεται κάποιος. [λόγ. < αρχ. *συναισθάνομαι*]
- **συναισθηματικός -ή -ό** [sinesθimatikós] Ε1 : **1.**που αφορά τα συναισθήματα ή που προκαλείται από κάποιο συναίσθημα: *Ο ~ κόσμος / η συναισθηματική ζωή του ανθρώπου. Βρίσκεται σε άσχημη συναισθηματική κατάσταση,* έχει δυσάρεστα συναισθήματα. || (ειδικότ.) που αφορά τα συναισθήματα αγάπης, τρυφερότητας: *Η μητέρα καλύπτει τις συναισθηματικές ανάγκες του παιδιού. Έχει συναισθηματικά προβλήματα. Έχει συναισθηματικούς δεσμούς με την πατρίδα του.* **2.** για πρόσωπο που κυριαρχείται από

συναισθήματα αγάπης και τρυφερότητας, που είναι ευαίσθητος και τρυφερός: ~ *άνθρωπος*. **συναισθηματικά** ΕΠΙΡΡ: *Αντιδρά / κρίνει ~ και όχι ψυχρά και λογικά. ~ φορτισμένη κατάσταση / λέξη.* [λόγ. *συναισθηματ- (συναίσθημα) -ικός* μτφρδ. γαλλ. sentimental]

- **συναισθηματικότητα** η [sinesθimatikótita] Ο28 : η ιδιότητα του ατόμου να δοκιμάζει συναισθήματα ευχάριστα ή δυσάρεστα. [λόγ. *συναισθηματικ(ός) -ότης* > *-ότητα*]
- **συναίσθηση** η [sinésθisi] Ο33 : πλήρης αντίληψη και κατανόηση μιας πραγματικότητας που αφορά κπ. άμεσα· επίγνωση: *Είναι πολύ προσεκτικός, γιατί έχει ~ του κινδύνου. Δεν έχει ~ των ευθυνών του / του τι λέει και του τι κάνει.* [λόγ. < ελνστ. *συναίσθη(σις) -ση*, αρχ. σημ.: `ταυτόχρονη αντίληψη΄]
- **συναναστρέφομαι** [sinanastréfome] Ρ αόρ. *συναναστράφηκα*, απαρέμφ. *συναναστραφεί* : έχω κοινωνικές ή φιλικές σχέσεις με κπ.: *Συναναστρέφεται (με) πολύ κόσμο / (με) ανθρώπους της τάξης του. Συναναστρέφεται (με) ύποπτα άτομα.* [λόγ. < ελνστ. *συναναστρέφομαι*]
- **συναναστροφή** η [sinanastrofí] Ο29 : **1.**κοινωνικές ή φιλικές σχέσεις με κπ.: *Η ~ του παιδιού με συνομηλίκους του το βοηθάει στην κοινωνικοποίησή του. Οι κακές συναναστροφές τον οδήγησαν στο έγκλημα*, παρέες. **2.** (παρωχ.) φιλική συγκέντρωση σε σπίτι. [λόγ. < ελνστ. *συναναστροφή*]
- **συνδράμω** [sinδrámo] Ρ πρτ. και αόρ. *συνέδραμα*, απαρέμφ. *συνδράμει* : βοηθώ, παρέχω τη συνδρομή μου σε κπ. ή για κτ.: *Πρέπει να συνδράμουμε όλοι τους πρόσφυγες. Ο σύλλογος γονέων θα συνδράμει το έργο του σχολείου.* [λόγ. ενεστ. με βάση το ελνστ. συνοπτ. θ. *συνδραμ-* `βοηθώ΄ του αρχ. *συντρέχω* `συμφωνώ΄]
- **συνδρομή** η [sinδromí] Ο29 : **1.**υλική ή ηθική βοήθεια που παρέχεται σε κπ. ή για κτ.: *Τα κοινωφελή ιδρύματα έχουν ανάγκη από την κρατική ~. Η ~ των κατοίκων στο έργο της αναδάσωσης ήταν πολύτιμη. Ζητώ τη ~ σας. Δικαστική ~*, βοήθεια και συνεργασία των αρχών μιας χώρας με τη δικαιοσύνη μιας άλλης χώρας, για την αντιμετώπιση ενός προβλήματος. **2α.** χρηματικό ποσό που καταβάλλει, σε τακτά χρονικά διαστήματα, το μέλος μιας κοινότητας, μιας εταιρείας, ενός οργανισμού κτλ., για να ενισχύσει

το έργο τους: *Ο εξωραϊστικός σύλλογος καλύπτει τα έξοδά του με τις συνδρομές των μελών του.* **β.** ποσό που καταβάλλει κάποιος προκαταβολικά σε περιοδικό, εφημερίδα, καλλιτεχνικό οργανισμό κτλ., για να εξασφαλίσει την τακτική αποστολή των τευχών ή των φύλλων ή την κράτηση εισιτηρίων για τις παραστάσεις, και γενικότερα για την παροχή κάποιων υπηρεσιών: *Ετήσια / εξάμηνη ~. Ανανέωση συνδρομής.* **3.** (λόγ.) συρροή παραγόντων. [λόγ. < αρχ. *συνδρομή* `θορυβώδης συρροή΄, κατά τη σημ. του *συνδράμω* σημδ. γαλλ. secours (στη σημ. 1)]

- **συνειδητοποίηση** η [siniδitopíisi] O33 : η ψυχική διαδικασία με την οποία συνειδητοποιώ κτ. ή συνειδητοποιούμαι: *Η ~ του κινδύνου / των ευθυνών. Η ~ του πολίτη / των εργαζομένων.* [λόγ. *συνειδητοποιη- (συνειδητοποιώ) -σις* > *-ση*]
- **συνειδητοποιώ** [siniδitopió] **-ούμαι** P10.9 : **1.**αποκτώ συνείδηση του εαυτού μου και του κόσμου που με περιβάλλει. **2α.** αντιλαμβάνομαι κτ. σε όλο του το βάθος και την έκταση: *Δεν μπορώ να συνειδητοποιήσω ακόμη αυτό το τραγικό γεγονός. Πρέπει να συνειδητοποιηθεί από όλους τους πολίτες ότι η λύση των κοινωνικών προβλημάτων είναι και δική τους υπόθεση. Πρέπει να συνειδητοποιήσεις τις υποχρεώσεις σου.* **β.** (παθ.) αποκτώ επίγνωση των συνθηκών (κοινωνικών, πολιτικών, ιστορικών κτλ.) μέσα στις οποίες ζω και τοποθετούμαι απέναντι σε αυτές, αναλαμβάνοντας υποχρεώσεις ή διεκδικώντας δικαιώματα: *Ο σύγχρονος άνθρωπος έχει συνειδητοποιηθεί και έπαυσε να είναι παθητικός θεατής και δέκτης. Συνειδητοποιημένος νέος / εργάτης.* || (ενεργ.) κάνω κπ., βοηθώ κπ. να συνειδητοποιηθεί: *Πρέπει να συνειδητοποιήσουμε τους πολίτες.* [λόγ. *συνειδητ(ός) -ο- + -ποιώ* απόδ. γαλλ. prendre conscience]
- **συνειδητός -ή -ό** [siniδitós] E1 : **1α.**(με αφηρ. ουσ.) που γίνεται με επίγνωση, σκόπιμα και νηφάλια. ΑΝΤ ασυνείδητος$_2$: *Συνειδητή ενέργεια / προσπάθεια. Συνειδητό ψέμα.* **β.** για το οποίο έχουμε συνείδηση, πλήρη αντίληψη: *Ο ~ κόσμος. Συνειδητά γεγονότα στη ζωή ενός παιδιού. Έχει γίνει σε όλους συνειδητό ότι ο πλανήτης κινδυνεύει.* **2.** (για πρόσ.) που έχει συναίσθηση, επίγνωση της

αποστολής, των υποχρεώσεων, των δικαιωμά των του και που δεν αρκείται στην τυπική εκτέλεση ενός έργου ή εκπλήρωση κάποιων υποχρεώσεων: ~ *πολίτης / χριστιανός / οπαδός μιας ιδεολογίας.* **3.** (ως ουσ., ψυχ.) το *συνειδητό*, το τμήμα του ψυχικού κόσμου που βρίσκεται υπό τον έλεγχο της συνειδήσεως: *Το ανθρώπινο εγώ χωρίζεται σε συνειδητό, υποσυνείδητο και ασυνείδητο.* **συνειδητά** ΕΠΙΡΡ: *Τα πρώτα παιδικά μας χρόνια δεν τα ζήσαμε ~. Ό,τι έκανε το έκανε ~, άρα είναι υπεύθυνος.* [λόγ. *συνείδη(σις)* -τός μτφρδ. γαλλ. conscient]

- **συνεισφέρω** [sinisféro] Ρ πρτ. και αόρ. *συνεισέφερα*, απαρέμφ. *συνεισφέ ρει* : συμβάλλω, εθελοντικά μαζί με άλλους, στην επιτυχία κάποιου σκοπού με υλική ή με ηθική βοήθεια: *Θα συνεισφέρουμε όλοι για την ανέγερ ση του σχολείου / της εκκλησίας. Εκείνο που μπορώ να ~ είναι η πείρα μου.* [λόγ. < αρχ. *συνεισφέρω*]
- **συνεισφορά** η [sinisforá] Ο24 : **1.**η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του συνεισφέρω, οικονομική ή ηθική βοήθεια που δεν έχει υποχρεωτικό χαρακτήρα: *Η ~ μας για τη δημιουργία ενός πνευματικού κέντρου είναι απαραίτητη. Η εκκλησία χτίστηκε με τις συνεισφορές των πιστών της ενορίας.* **2.** (νομ.) **α.** εταιρική εισφορά για τη δημιουργία εταιρικού κεφαλαίου. **β.** υποχρεωτι κή παραχώρηση περιουσιακών στοιχείων, για να διανεμηθούν μεταξύ των συγκληρονόμων. [λόγ.: 1: ελνστ. *συνεισφορά*· 2: σημδ. αγγλ. contribution]
- **συνεκτιμώ** [sinektimó] Ρ10.1α **-ώμαι** Ρ11 : εκτιμώ, λαμβάνω υπόψη μου κτ. σε συνδυασμό με κτ. άλλο: *Θα συνεκτιμηθούν όλοι οι παράγοντες, για να αξιολογηθεί η πρότασή του.*
- **συνεννόηση** η [sinenóisi] Ο33 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του συνεννοούμαι. **1α.** συζήτηση, ανταλλαγή απόψεων για να αποφασιστεί κτ.: *Το δημόσιο βρίσκεται / ήρθε σε ~ με ξένες εταιρείες. Οι συνεννοήσεις που έγιναν μεταξύ εργατών και εργοδοσίας δεν κατέληξαν σε συμφωνία. Την περίμενα το πρωί, έγινε όμως κακή ~ και εκείνη ήρθε το απόγευμα. Ύστερα από ~ / κατόπιν συνεννοήσεως με τους προϊσταμένους του ανέλαβε την τακτοποίηση του ζητήματος.* **β.** η κατάσταση που δημιουργείται

ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα άτομα όταν αυτά έχουν τις ίδιες ιδέες, απόψεις ή αντιλήψεις ή όταν ο καθένας προσπαθεί να καταλάβει και να δεχτεί τις διαφορετικές αντιλήψεις του άλλου: *Όταν υπάρχει ~ στην οικογένεια, λύνονται όλα τα προβλήματα. Η ~ μεταξύ των λαών προάγει τις καλές σχέσεις.* **2α.** δυνατότητα ακουστικής επικοινωνίας: *Με τόσο θόρυβο η ~ είναι δύσκολη.* **β.** δυνατότητα επικοινωνίας με τη χρήση του λόγου ή άλλου εκφραστικού μέσου: *Η ~ στο εξωτερικό είναι δύσκολη, αν δε μιλάς ξένες γλώσσες.* [λόγ. *συνεννοη- (συνεννοούμαι) -σις > -ση*]

- **συνεννοήσιμος -η -ο** [sinenoísimos] E5 : με τον οποίο μπορεί κανείς να συνεννοηθεί, ο οποίος δείχνει διάθεση και μπορεί να συζητήσει λογικά και να καταλήξει σε συμφωνία. [λόγ. *συνεννοη- (συνεννοούμαι) -σιμος*]
- **συνεννοούμαι** [sinenoúme] P10.9β : **1α.**συζητώ με άλλον ή με άλλους ένα ζήτημα, για να καταλήξουμε σε μια λύση αποδεκτή από όλους: *Συνεννοηθήκαμε να συναντηθούμε αύριο. Να συνεννοηθείς με το δικηγόρο σου πριν κάνεις οποιαδήποτε ενέργεια. Συνεννοηθήκαμε;,* απειλητικά σε κπ. για να συμμορφωθεί με τις υποδείξεις μου. || για μυστική συμφωνία, συνήθ. με κακό σκοπό: *Αυτοί είναι συνεννοημένοι να διαλύσουν την εταιρεία μας.* **β.** έχω τις ίδιες ιδέες, απόψεις, συνήθειες με κπ. άλλον, έτσι ώστε η συμβίωση, η συνύπαρξη ή η οποιαδήποτε άλλη επαφή μαζί του να είναι δυνα τή και ευχάριστη: *Δεν μπορούσε το ζευγάρι να συνεννοηθεί και γι΄ αυτό χώρισε. Συνεννοούνται πολύ καλά όλοι οι συνεργάτες της υπηρεσίας μας.* **2α.** μπορώ να ακούσω τι μου λέει κάποιος και ακούγομαι από αυτόν: *Δεν μπορέσαμε να συνεννοηθούμε στο τηλέφωνο, γιατί η σύνδεση ήταν πολύ κακή. Είναι βαρήκοος και πρέπει να φωνάζεις για να συνεννοηθείς μαζί του.* **β.** με λόγια ή με άλλα εκφραστικά μέσα δίνω στον άλλο να καταλάβει τι θέλω να πω καθώς και εγώ καταλαβαίνω εκείνον: *Συνεννοείται πολύ καλά στα αγγλικά. Οι κωφάλαλοι συνεννοούνται και με νοήματα.* [λόγ. < ελνστ. *συνεννοῶ* `συλλογίζομαι μαζί΄ & σημδ. γαλλ. s΄entendre]
- **συνέπεια** η [sinépia] O27 : **1.**η ιδιότητα του συνεπή. ΑΝΤ ασυνέπεια. **α.** η σταθερή και χωρίς αντιφάσεις συμπεριφορά:

Αγωνίστηκε για τις ιδέες του σε όλη του τη ζωή με απόλυτη ~. **β.** ακριβής τήρηση των υποχρεώσεων ή των συμφωνημένων: *Ο μαθητής πρέπει να δείχνει ~ στις σχολικές του υποχρεώσεις. Δεν έχει ~, δεν κρατάει ποτέ το λόγο του.* **2.** ό,τι προκύπτει ως αποτέλεσμα μιας ενέργειας, ενός γεγονότος ή μιας κατάστασης: *Το κάπνισμα έχει αρνητικές συνέπειες στην υγεία. Η πρόοδος της ιατρικής είχε ως ~ την καταπολέμηση πολλών ασθενειών. Γεγονότα με σοβαρές / απρόβλεπτες / αρνητικές / θετικές συνέπειες.* || για αρνητικές συνέπειες: *Αναλαμβάνω τις συνέπειες των πράξεών μου. Η παράβαση των νόμων έχει συνέπειες.* (λόγ. έκφρ.) *εν γνώσει των συνεπειών του νόμου.* (έκφρ.) *κατά ~*, επομένως, κατά λογική ακολουθία. [λόγ. < ελνστ. *συνέπεια* `σύνδεση, συνακολουθία λέξεων΄ σημδ. γαλλ. suite, conséquence]

- **συνεπής -ής -ές** [sinepís] E10 : ΑΝΤ ασυνεπής. **1.** που σκέπτεται και ενεργεί πάντοτε σύμφωνα με τις ιδέες που υποστηρίζει και με τους σκοπούς που θέτει, που μένει επομένως σταθερός στις ιδέες και στους σκοπούς του: *~ δημοκράτης / χριστιανός.* || για εκδηλώσεις ενός συνεπούς ατόμου: *Η συμπεριφορά του είναι ~ προς τα πιστεύω του. Ακολούθησε πάντοτε μια συνεπή φιλειρηνική πολιτική.* **2.** που εκτελεί με ακρίβεια ό,τι έχει αναλάβει: *Είναι ~ στις οικονομικές υποχρεώσεις του, πληρώνει τακτικά. Είναι ~ στην ώρα του / στα ραντεβού του,* ακριβής. **συνεπώς** ΕΠΙΡΡ **α.** (λόγ.) με συνέπεια. **β.** επομένως, κατά συνέπεια: *Το έργο αφορά όλους και ~ όλοι πρέπει να βοηθήσουν.* [λόγ. *συν(έπεια) -επής* κατά το σχ.: *ευπρέπεια - ευπρεπής* μτφρδ. γαλλ. conséquant· λόγ. *συνεπ(ής) -ώς*]
- **συνεπίκουρος** ο [sinepíkuros] O20 : (λόγ.) αυτός που συνεπικουρεί κπ. [λόγ. < μσν. *συνεπίκουρος* < *συν- επίκουρος*]
- **συνεπικουρώ** [sinepikuró] **-ούμαι** P10.9 : (λόγ.) προσφέρω βοήθεια, υποστήριξη μαζί με άλλον ή άλλους σε κπ. ή σε κτ.: *Στο έργο της ανασυγκρότησης η κυβέρνηση συνεπικουρείται και από τις τοπικές οργανώσεις. Ο αρχιεπίσκοπος συνεπικουρούμενος από αρχιερείς τέλεσε τον αγιασμό.* [λόγ. < αρχ. *συνεπικουρῶ*]
- **συνεργάζομαι** [sinerγázome] P2.1β : **1α.** εργάζομαι μαζί με άλλον ή με άλλους στον ίδιο τομέα εργασίας και συνήθ. και στον ίδιο

χώρο: *Όλοι οι καθηγητές συνεργαζόμαστε αρμονικά στο σχολείο. Με το κρατικό θέατρο θα συνεργαστούν φέτος γνωστοί ηθοποιοί.* **β.** συμμετέχω σε ένα συλλογικό έργο, αναλαμβάνοντας ένα ορισμένο μέρος από το σύνολο των εργασιών: *Συνεργάζεται στη συγγραφή μιας εγκυκλοπαίδειας.* **2.** δέχομαι και δίνω βοήθεια και υποστήριξη σε άτομο ή σε οργανωμένο σύνολο, που επιδιώκει τους ίδιους ή συναφείς σκοπούς με τους δικούς μου: *Τα δύο κόμματα θα συνεργαστούν στις εκλογές. Συνεργαζόμενες οργανώσεις / εταιρείες. Το σχολείο και η οικογένεια του μαθητή πρέπει να συνεργάζονται. Όσοι συνεργάζονται με τον εχθρό είναι προδότες της πατρίδας.* [λόγ. < αρχ. *συνεργάζομαι*]

- **συνεργασία** η [sinerγasía] O25 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του συνεργάζομαι. **1α.** η εργασία δύο ή περισσότερων εργαζομένων στον ίδιο τομέα ή και στον ίδιο χώρο: *Η ~ του με γνωστούς αρχιτέκτονες ήταν πολύ χρήσιμη. Η ~ με τους συναδέλφους μου είναι πολύ αποδοτική.* || *Η ~ των οργάνων του σώματος είναι απαραίτητη για τη διατήρηση της ζωής.* **β.** συμμετοχή σε ένα συλλογικό έργο, π.χ. επιστημονικό, δημοσιογραφικό, καλλιτεχνικό κτλ.: *Πολύτομη ιστορία που είναι αποτέλεσμα συνεργασίας πολλών ιστορικών. Η εφημερίδα εξασφάλισε τη ~ γνωστών δημοσιογράφων.* || το συγκεκριμένο έργο που αποτελεί τη συμβολή ενός συνεργά τη: *Έστειλε τη ~ του στην εφημερίδα,* άρθρο, κριτική, γελοιογραφία κτλ. **2.** ανταλλαγή βοήθειας και υποστήριξης μεταξύ ατόμων ή ομάδων που έχουν κοινούς ή συναφείς σκοπούς: *Η ~ των κρατών εξασφαλίζει την ειρήνη. Τα εθνικά ζητήματα λύνονται με την αγαστή ~ των κομμάτων. Η ~ δασκάλου και μαθητών / γιατρού και αρρώστου είναι απαραίτητη. Η σχολική εφορεία σε ~ με το δήμο οργάνωσαν παιδικές κατασκηνώσεις.* || *~ με τον εχθρό,* συνεργασία που έχει ως αποτέλεσμα τη βλάβη των συμφερόντων της πατρίδας του συνεργάτη. [λόγ. < ελνστ. *συνεργασία* `συντεχνία΄ σημδ. γαλλ. collaboration, coopération]
- **συνεργάσιμος -η -ο** [sinerγásimos] E5 : για κπ. με τον οποίο μπορεί κανείς να συνεργαστεί εύκολα και αποδοτικά, χωρίς προστριβές και παρεμβολές εμποδίων εκ μέρους του. [λόγ. *συνεργασ- (συνεργάζομαι) -ιμος* μτφρδ. γαλλ. coopératif]

- **σύνεση** η [sínesi] Ο33 : η ιδιότητα του συνετού, του ανθρώπου που σκέπτεται και ενεργεί με λογική και με αυτοσυγκράτηση· σωφροσύνη: *Αντιμετωπίζει με πολλή ~ τα οικονομικά προβλήματα της επιχείρησής του. Ο λαός επέδειξε ~ και απέφυγε τις βίαιες αντιδράσεις.* [λόγ. < αρχ. *σύ νε(σις) -ση*]
- **συνετίζω** [sinetízo] **-ομαι** Ρ2.1 : κάνω κπ., με συμβουλές ή με ελαφρές συνήθ. τιμωρίες, να αλλάξει τρόπο ζωής ή συμπεριφοράς και να γίνει πιο συνετός· ΣΥΝ έκφρ. *βάζω μυαλό σε κπ.* || για κτ. που έχει ως αποτέλεσμα να γίνει κάποιος πιο συνετός: *Τόσες αποτυχίες θα έπρεπε να τον συνετίσουν και να τον κάνουν πιο προσεκτικό και πιο υπεύθυνο άνθρωπο.* [λόγ. < ελνστ. *συνετίζω*]
- **συνέτιση** η [sinétisi] Ο33 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του συνετίζω. [λόγ. *συνετι- (συνετίζω) -σις* > *-ση*]
- **συνετισμός** ο [sinetizmós] Ο17 : συνέτιση. [λόγ. *συνετισ- (συνετίζω) -μός*]
- **συνετός -ή -ό** [sinetós] Ε1 : ΣΥΝ σώφρων. **α.** που ενεργεί πάντοτε ύστερα από ώριμη σκέψη, που δεν παρασύρεται από συναισθηματικές παρορμήσεις και που έχει πάντοτε ως γνώμονα τις κοινωνικά αποδεκτές αξίες· μυαλωμένος: *~ έμπορος / οικογενειάρχης. Συνετό παιδί.* **β.** που ταιριάζει σε ένα συνετό άνθρωπο: *Η προσπάθεια συμβιβασμού ήταν μια συνετή πράξη. Συνετή χρήση του χρόνου / του χρήματος,* όχι αλόγιστη σπατάλη. **συνετά** ΕΠΙΡΡ: *Πρέπει να ενεργήσουμε ~,* με σύνεση. [λόγ. < αρχ. *συνετός*]
- **συντονίζω** [sindonízo] **-ομαι** Ρ2.1 μππ. *συντονισμένος** : **1.**κατευθύνω δραστηριότητες, που προέρχονται από διαφορετικά άτομα ή φορείς, προς έναν κοινό στόχο, με τέτοιο τρόπο ώστε η μία δραστηριότητα να συμπληρώνει την άλλη ή να τη συνεχίζει: *Ο επικεφαλής της ομάδας συντονίζει το έργο της διάσωσης των ναυαγών. Με συντονισμένες προσπάθειες των πυροσβεστών σβήστηκε η πυρκαγιά. Το κυβερνητικό έργο συντονίζεται από τα αρμόδια υπουργεία.* || *Τις τηλεοπτικές συζητήσεις τις συντονίζουν γνωστοί δημοσιογράφοι,* διευθύνουν. **2.** ΑΝΤ αποσυντονίζω. **α.** (φυσ.) ρυθμίζω τις ιδιοσυχνότητες ενός συστήματος. **β.** (φυσιολ.) για αρμονική αλληλεπίδραση οργάνων ή συστημάτων. **γ.** (μουσ.).

πετυχαίνω τη συμφωνία τόνου και ρυθμού. [λόγ.: 1: ελνστ. *συντον(ία)* `συμφωνία ήχων΄, αρχ. σημ.: `ένταση΄ *-ίζω* μτφρδ. γερμ. abstimmen· 2: σημδ. γαλλ. syntoniser < syntonie < ελνστ. *συντονία*]

- **συντονισμός** ο [sindonizmós] O17 : **1.** η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του συντονίζω. ΑΝΤ αποσυντονισμός: *~ ενεργειών / δραστηριοτήτων. Δεν υπήρ ξε ~ των κινήσεων των στρατιωτικών μονάδων με αποτέλεσμα να αποτύ χει η επιχείρηση.* **2α.** (φυσ.) η ρύθμιση περιοδικών φαινομένων έτσι ώστε να έχουν την ίδια συχνότητα: *~ ραδιοτηλεοπτικών κυκλωμάτων.* **β.** (φυσιολ.) η αρμονική αλληλεπίδραση οργάνων ή συστημάτων: *Η αδυναμία συντονισμού των κινήσεων οφείλεται σε εγκεφαλική βλάβη.* **γ.** (μουσ.) συμφωνία του τόνου και του ρυθμού. [λόγ. *συντονισ-(συντονίζω) -μός*, μτφρδ.: 1: γερμ. Abstimmung· 2: γαλλ. syntonisation (δες *συντονίζω*)]
- **συντονιστής** ο [sindonistís] O7 θηλ. **συντονίστρια** [sindonístria] O27 στη σημ. 1 : **1.** αυτός που συντονίζει μια συλλογική δραστηριότητα: *Ο ~ του έργου για την αποκατάσταση των προσφύγων.* || *Δεν πρέπει να κάνει άκαιρες παρεμβάσεις ο ~ μιας δημόσιας συζήτησης.* **2.** (ηλεκτρολ.) όργανο που χρησιμοποιείται για το συντονισμό κυκλωμάτων. [λόγ.: 1: *συντονισ- (συντονίζω) -τής*· 2: σημδ. γαλλ. syntonisateur· λόγ. *συντονισ(τής) -τρια*]
- **συντονιστικός -ή -ό** [sindonistikós] E1 : που έχει ως σκοπό, ως αποστολή το συντονισμό κάποιας δραστηριότητας: *Η συντονιστική επιτροπή. Τα συντονιστικά όργανα της κυβέρνησης.* **συντονιστικά** ΕΠΙΡΡ. [λόγ. *συντονιστ(ής) -ικός*]
- **συντρέχω** [sindréxo] Ρ αόρ. *συνέτρεξα* και *σύντρεξα*, απαρέμφ. *συντρέξει* : **1.** προσφέρω σε κπ. υλική ή ηθική συμπαράσταση: *Δε βρέθηκε ένας άνθρωπος να τον συντρέξει στη δυστυχία του.* **2.** (λόγ.) συντείνω, συμβάλλω: *Πολλοί και ποικίλοι παράγοντες συνέτρεξαν στην ανατροπή των σχεδίων μας.* (έκφρ.) *δε συντρέχει (κανένας) λόγος*, δεν υπάρχει (κανένας) λόγος. [1: ελνστ. *συντρέχω* (δες *συνδράμω*)· 2: λόγ. < αρχ. *συντρέχω*]

- **συντρόφεμα** το [sindrófema] Ο49 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του συντροφεύω. [*συντροφεύ(ω) -μα* με αποβ. του [v] πριν από [m]]
- **συντροφεύω** [sindrofévo] **-ομαι** Ρ5.2, Ρ5.1 : **1**.μένω κοντά σε κπ. ή τον ακολουθώ σε κάποια μετακίνησή του, για να του προσφέρω βοήθεια ή ψυχική συμπαράσταση, του κρατώ συντροφιά: *Κάθε μέρα πηγαίνει στους γέρους γονείς του και τους συντροφεύει. Στα ταξίδια του τον συντρόφευε πάντα ο γιος του / η γυναίκα του.* || (πληθ., σπάν.) για αλληλοπάθεια: *Με ποιον να συντροφευτεί, εδώ στον ξένο τόπο;* **2.** (μτφ.) για κτ. που ακολουθεί κπ. διαρκώς, μόνιμα: *Η ευχή της μάνας του τον συντρόφευε σε όλες τις δύσκολες ώρες.* || (ειρ.): *Η ατυχία τον συντρόφεψε σ΄ όλη του τη ζωή.* [μσν. *συντροφεύω* < *σύντροφ(ος) -εύω*]
- **συντροφικός -ή -ό** [sindrofikós] Ε1 : που αναφέρεται στο σύντροφο ή στη συντροφιά, που γίνεται ή που υπάρχει με τη συντροφιά ή με τη βοήθεια των άλλων: *Συντροφική συζήτηση / αλληλεγγύη. Συντροφικό τραπέζι,* φιλικό. **συντροφικά** ΕΠΙΡΡ μαζί και φιλικά. [μσν. *συντροφικός* < *σύντροφ(ος) -ικός*]
- **συντροφικότητα** η [sindrofikótita] Ο28 : η ιδιαίτερη σχέση που υπάρχει μεταξύ συντρόφων: *Οι μαθητές καλλιέργησαν το πνεύμα της συνεργασίας, της αλληλεγγύης και της συντροφικότητας. Η ~ συνδέει τους συζύγους.* [λόγ. *σύντροφικ(ός) -ότης* > *-ότητα*]
- **σύντροφος** ο [síndrofos] Ο19 θηλ. **σύντροφος** [síndrofos] Ο36 & **συντρόφισσα** [sindrófisa] Ο27 : **1α**.αυτός που ζει με κπ. άλλον, έχοντας μαζί του μια στενή και διαρκή συναισθηματική σχέση: *Της στάθηκε πιστός ~ σε όλες τις δύσκολες στιγμές. Οι δυο τους είναι αχώριστοι σύντροφοι.* || (ειδικότ., συναισθ.) σύζυγος: *Έχασε το σύντροφό της / τη σύντροφο της ζωής του.* **β.** για ζώο με το οποίο ο άνθρωπος έχει δημιουργήσει μια ιδιαί τερη συναισθηματική σχέση: *Ο σκύλος είναι ο πιστός / αχώριστος ~ του ανθρώπου.* **γ.** ως προσηγορία ανάμεσα στα μέλη κομμουνιστικού ή σοσιαλιστικού κόμματος: *Σύντροφοι και συντρόφισσες! Σύντροφε Γιάννη.* **2.** για κτ. που δεν μπορούμε να στερηθούμε: *Το βιβλίο μπορεί να γίνει ο καλύτερος σύντροφός μας.* || (ειρ.): *Η φτώχεια είναι ο μόνιμος σύντροφός του.* [1α: αρχ. *σύντροφος* `που έχει μεγαλώσει μαζί΄ (η

σημερ. σημ. μσν.)· 1β: λόγ. σημδ. γαλλ. compagnon· 1γ: λόγ. σημδ. ιταλ. compagno· 2: λόγ. < αρχ. *σύντροφος*· λόγ. θηλ. χωρίς διάκρ. γένους· *σύντροφ(ος) -ισσα*]

- **συστηματικός -ή -ό** [sistimatikós] E1 : **1α.**που γίνεται σύμφωνα με ένα σύστημα$_{II3α}$ ή που έχει σχέση με αυτό: *Η επιστημονική γνώση κατακτιέται με συστηματική μελέτη. Έχει κάνει συστηματικές έρευνες / σπουδές.* **β.** (επιστ.) *συστηματική θεολογία,* που ασχολείται με την επιστημονική έκθεση των αληθειών που αναφέρονται στην πίστη και στην πράξη. *συστηματική παιδαγωγική,* που ασχολείται με τα προβλήματα της σύγχρονης αγωγής. *συστηματική νόσος,* που προσβάλλει το σύνολο των οργάνων του συστήματος$_{I1α}$ ενός ζωντανού οργανισμού. || (ως ουσ.) η *συστηματική,* κλάδος της βιολογίας που ασχολείται με την ταξινόμηση των έμβιων όντων. **2.** για άτομο του οποίου οι σκέψεις και οι ενέργειες ακολουθούν πάντοτε ένα σύστημα, μια ορθολογική μέθοδο: *Είναι πολύ ~ στη δουλειά του / στη μελέτη του.* **3.** που γίνεται κατά τακτά χρονικά διαστήματα ή συνεχώς: *Η συστηματική παρακολούθηση των μαθημάτων στο σχολείο είναι απαραίτητη.* || (μειωτ.) για ενέργεια ή συμπεριφορά που τη χαρακτηρίζει η εμμονή: *Η συστηματική καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος. Συστηματική άρνηση / κριτική / αδιαφορία.* **συστηματικά** ΕΠΙΡΡ: **1.** *Εργάζεται ~. Οι επιστήμονες έχουν κατατάξει ~ τα φυσικά φαινόμενα.* **2.** *Ψεύδεται ~,* κατά σύστημα. [λόγ. < ελνστ. *συστηματικός* `που ανήκει σε οργανωμένο σύνολο (αρχών)΄ & σημδ. γαλλ. systématique & αγγλ. systematic < υστλατ. systematicus < ελνστ. *συστηματικός*]
- **συστηματικότητα** η [sistimatikótita] O28 : η ιδιότητα του συστηματικού$_2$, η μεθοδικότητα: *Δουλεύει με ~.* [λόγ. *συτηματικ(ός) -ότης* > *-ότητα*]
- **συστηματοποίηση** η [sistimatopíisi] O33 : η ενέργεια του συστηματοποιώ, η οργάνωση με βάση ένα σύστημα: *Η ~ των μελετών / ερευνών. Η ~ των γνώσεων.* [λόγ. *συστηματοποιη-(συστηματοποιώ) -σις* > *-ση*]
- **συστηματοποιώ** [sistimatopió] **-ούμαι** P10.9 : οργανώνω μια δραστηριότητα με βάση ένα σύστημα, μια ορθολογική μέθοδο: *~ τις*

εμπορικές εξαγωγές. Συστηματοποιήθηκαν οι έρευνες για την ανακάλυψη κοιτασμάτων. ~ *τις γνώσεις μου,* τις εντάσσω σε τομείς και εμβαθύνω σε αυτές. *Συστηματοποιημένες γνώσεις.* ΑΝΤ *ασυστηματοποίητες.* [λόγ. *συστηματ- (σύστημα) -ο- + -ποιώ* απόδ. γαλλ. systématiser σύστημα]

- **συχώρεση** η [sixóresi] O32 : (λαϊκότρ.) συγχώρηση. **α.** συγγνώμη. **β.** άφεση αμαρτιών: *Ζητάω ~ απ΄ το Θεό.* [μσν. *συγχώρε(σις) -ση* με αποβ. του [η] πριν από [χ] < ελνστ. *συγχώρησις* κατά το συνοπτ. θ. *συγχωρε-* του *συγχωρώ,* αρχ. σημ.: `συμφωνία, συγκατάθεση΄]
- **συχώριο** το [sixórjo] O39 : (οικ.) συγχώρηση, κυρίως άφεση αμαρτιών. ΦΡ *μπουκιά** και ~. [μσν. *συγχώριον* < *συγχωρ(ώ) -ιον* (αποβ. του [η] πριν από [χ])]
- **συχωρνάω** [sixornáo] **-ιέμαι** & **σχωρνάω** [sxornáo] **-ιέμαι** P10.5 : (λαϊκότρ.) συγχωρώ. (έκφρ.) *Θεός* σχωρέσ΄ τον / την. Θεός* σχωρέσ΄ τ΄ αποθαμένα / τα πεθαμένα* σου.* [< *συχωρ(ώ)* μεταπλ. *-νώ* (& *-άω*) με βάση το συνοπτ. θ. *συχωρεσ-* αναλ. προς το σχ.: *πονεσ- (πόνεσα) - πονώ·* συγκ. του άτ. [i]]
- **συχωρώ** [sixoró] & **-άω, -ιέμαι** P10.5 : **1.**(οικ.) συγχωρώ: *Συχώρα με, αν σε πίκρανα.* (έκφρ.) *Θεέ μου συχώρα με ή ο Θεός να / ας με συχωρέσει,* όταν λέμε κτ. κακό για κπ.: *Ο Θεός να με συχωρέσει, αλλά νομίζω ότι αυτός το έκλεψε.* (έκφρ.) *να συχωρεθούν τ΄ αποθαμένα* / τα πεθαμένα* σου.* **2.** (λαϊκότρ.) πεθαίνω, κυρίως σε παρελθόντα χρόνο: *Όταν συχωρέθηκε ο πατέρας του.* || (μππ.) *συχωρεμένος**. [ελνστ. *συγχωρῶ* με αποβ. του [η] πριν από [χ], αρχ. σημ.: `συναντώ, παραχωρώ΄]

Τ

- **τακτικός** 1 **-ή -ό** [taktikós] & ταχτικός -ή -ό [taxtikós] Ε1 στη σημ. 1 : 1. ΑΝΤ ακατάστατος. α. που κρατάει σε τάξη τα διάφορα πράγματα γύρω του: Τακτική νοικοκυρά. Τακτικό παιδί. Ένας ~ άνθρωπος ξέρει πού βάζει τα πράγματά του. β. για κτ. που το χαρακτηρίζει η τάξη: Τακτικό σπίτι / δωμάτιο / περιβάλλον. Τακτικά τετράδια. γ. που γίνεται με τάξη: Κάνει πολύ τακτική δουλειά. 2. για κπ. που επαναλαμβάνει μια ενέργεια ή για κτ. που επαναλαμβάνεται συστηματικά: ~ πελάτης του καταστήματος. ~ αναγνώστης της εφημερίδας. ~ ακροατής της εκπομπής. Του κάνει τακτικές επισκέψεις, συχνές. Με τον αδελφό μου έχω τακτική αλληλογραφία. Λεωφορειακή γραμμή με τακτικά δρομολόγια, πυκνά. Κάθε πρωί κάνει τον τακτικό του περίπατο, συνηθισμένο. 3α. (υπ. αφηρ. ουσ.) που γίνεται σύμφωνα με ένα πρόγραμμα. ΑΝΤ έκτακτος: Τακτικές δαπάνες / τακτικά έσοδα του δημόσιου προϋπολογισμού. Η τακτική συνέλευση των μελών του συλλόγου. Περιορίστηκαν τα τακτικά δρομολόγια των αεροπλάνων. β1. που είναι μόνιμα ενταγμένος σε ένα σύνολο: Τακτικό μέλος ενός συλλόγου / μιας οργάνωσης. ~ καθηγητής πανεπιστημίου. ΑΝΤ έκτακτος. || ~ στρατός, ο εθνικός στρατός κάθε κράτους. ΑΝΤ άτακτος. β2. (νομ.) Τακτικά δικαστήρια, τα πρωτοδικεία και τα εφετεία. ~ δικαστής. Τακτική δικαιοσύνη. ~ ανακριτής. Τακτική ανάκριση, που διενεργείται από τακτικό ανακριτή. 4. που εκτελεί με ακρίβεια και συνέπεια τις υποχρεώσεις του: Είναι ~ στις πληρωμές του / στη δουλειά του. Είναι ~ στην ώρα του, ακριβής. 5. (γραμμ.) τακτικά αριθμητικά, που φανερώνουν τη θέση που παίρνει κτ. σε μια σειρά από όμοια πράγματα: Πρώτος, δεύτερος, τρίτος κτλ. είναι τακτικά αριθμητικά. τακτικά & ταχτικά ΕΠΙΡΡ στις σημ. 1, 2: Γράφει ~ στους γονείς του. Πληρώνει ~ τους υπαλλήλους του. [λόγ.: 1-4: αρχ. τακτικός `ικανός να διαρρυθμίζει (ιδ. στον πόλεμο)΄ & σημδ. γαλλ. ordinaire, συν. régulier & γερμ. ordentlich· 5: ελνστ. σημ.· προσαρμ. στη δημοτ. με ανομ. τρόπου άρθρ. [kt > xt]]

- **τακτοποίηση** η [taktopíisi] & **ταχτοποίηση** η [taxtopíisi] Ο33 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του τακτοποιώ. 1. Η ~ του σπιτιού. 2α. Η ~ των υποθέσεων, ρύθμιση. ~ του λογαριασμού, εξόφληση. β. Επαγγελματική ~, αποκατάσταση.
- **τάξη** η [táksi] Ο31 : **Ι1α.** η τοποθέτηση των πραγμάτων στη σωστή θέση. ΑΝΤ ακαταστασία: *Στο σπίτι της βασιλεύει η ~ και η καθαριότητα. Βά ζω σε ~ το δωμάτιο,* το τακτοποιώ. **β.** (με αφηρ. ουσ.) κατάταξη σε λογι κή σειρά: *Βάζω σε ~ τις σκέψεις / τα συναισθήματά μου.* **γ.** σύστημα, σωστή οργάνωση. ΑΝΤ αταξία: *Έχει / δεν έχει ~ στη δουλειά του. Αν δε βάλεις μια ~ στη ζωή σου, θα την καταστρέψεις.* **2.** η ομαλή κατάσταση που προκύπτει από την τήρηση ορισμένων κανόνων που ρυθμίζουν τις πολιτικές ή κοινωνικές σχέσεις των ανθρώπων: *Δημόσια ~,* σχέση ομαλότητας κράτους και πολιτών. *Υπουργείο Δημόσιας Τάξης. Κατηγορείται για διασάλευση της δημόσιας τάξης. Όργανα της τάξης,* αστυνομικοί. *Έννο μη ~. Σε όλη τη χώρα βασιλεύει ~ και ασφάλεια. Ησυχία*, ~ και ασφάλεια. Ο ναζισμός επιδίωξε την επιβολή μιας νέας τάξης πραγμάτων. Οι συντηρητικοί αγωνίζονται για τη διατήρηση της καθεστηκυίας τάξης. Η κοινοβουλευτική ~,* οι κανονισμοί που διέπουν τη λειτουργία της βουλής. *Ηθική ~,* υποχρεώσεις που πηγάζουν από τους ηθικούς κανόνες: *Μετά το σκάνδαλο, παραιτήθηκε για λόγους ηθικής τάξης. Ανακαλώ / επαναφέρω κπ. στην ~,* του υποδεικνύω τη σωστή συμπεριφορά. **ΙΙ1α.** κατηγορία ανθρώπων που βρίσκονται στην ίδια κοινωνική και οικονομική κατάσταση και που έχουν συνήθ. την ίδια νοοτροπία και τα ίδια οικονομικά συμφέροντα: *Η άρχουσα / η ανώτερη / η καλή ~. Η μεσαία ~. Η κατώτερη / η κάτω / η λαϊκή ~. Η αστική / η εργατική / η αγροτική ~. Οι υψηλές / οι χαμηλές εισοδηματικά τάξεις. Αγώνας για την κατάργηση των κοινωνικών τάξεων. Η ~ των ειλώτων στην αρχαία Σπάρτη. Η πάλη των τάξεων,* η σύγκρουση ανάμεσα σε τάξεις με διαφορετικά συμφέροντα. **β.** σύνολο ανθρώπων που ανήκουν στο ίδιο επάγγελμα ή που έχουν την ίδια ιδεολογία, την ίδια νοοτροπία ή κοινά ενδιαφέροντα: *Η ~ των γιατρών / των δικηγόρων / των επαγγελματιών. Ανήκει στην ~ των συντηρητικών / των προοδευτικών. Η ~ των επιτηδείων /*

των αφελών είναι δυστυχώς πολυπληθής. Βιβλίο που απευθύνεται σε όλες τις τάξεις του αναγνωστικού κοινού. **2α.** διαβάθμιση που αναφέρεται στην αξία ή στην ποιότητα, στις εκφράσεις *πρώτης τάξεως,* για κπ. ή για κτ. άριστο, εξαιρετικό: *Είναι ένας νέος πρώτης τάξεως. Αυτή η ταινία είναι μια πρώτης τάξεως δουλειά. Βρήκε μια πρώτης τάξεως ευκαιρία. τρίτης τάξεως,* για κπ. ή για κτ. πολύ μέτριο: *Θεατρικό έργο τρίτης τάξεως,* κατηγορίας. **β.** διαβάθμιση στην υπαλληλική ιεραρχία: *Τηλεγραφητής / γραφέας α' / β' / γ' τάξεως. Πρεσβευτής α' τάξεως.* (απαρχ. έκφρ.) *πρώτος τη τάξει,* πρώτος σε μια ανώτερη ιεραρχία: *Ο πρώτος τη τάξει υπουργός.* **γ.** υποδιαίρεση σε κλάδους στην Ακαδημία Αθηνών: *~ γραμμάτων και τεχνών. ~ θετικών / ηθικών επιστημών.* **δ.** (στατ.) ύψος: *Προϋπολογισμός της τάξης των δέκα εκατομμυρίων.* **3.** (ζωολ., βοτ.) η τρίτη υποδιαίρεση μετά τη συνομοταξία και την ομοταξία: *Το λιοντάρι είναι ζώο θηλαστικό της τάξης των σαρκοφάγων.* **4α.** (στρατ.) ο τρόπος που παρατάσσονται οι στρατιωτικές ή ναυτικές δυνάμεις: *Σε αραιή / σε πυκνή ~.* || *Υπηρετώ στις / απολύομαι από τις τάξεις του στρατού,* υπηρετώ στο στρατό / απολύομαι από το στρατό. **β.** για ένταξη, στράτευση: *Οι νέοι πύκνωσαν τις τάξεις των αντιστασιακών οργανώσεων,* τις γραμμές. **γ.** (εκκλ.) *Οι τάξεις των αγγέλων / οι αγγελικές τάξεις,* τα τάγματα των αγγέλων. **ΙΙΙ1.** κύκλος μαθημάτων που αντιστοιχεί σε ένα σχολικό έτος: *Το γυμνάσιο έχει τρεις τάξεις. Πέρασε / έχασε την ~. Έμεινε στην ίδια ~. Είναι μαθητής της πρώτης τάξης.* **2.** το σύνολο των μαθητών που παρακολουθούν τον ίδιο κύκλο μαθημάτων: *Είναι ο πρώτος / ο τελευταίος στην ~ (του). Όλη η ~ πήγε εκδρομή.* **3.** αίθουσα διδασκαλίας: *Η ~ μας είναι μεγάλη και φωτεινή.* [λόγ.: Ι1, ΙΙ4: αρχ. *τάξις (-σις > -ση)* (ΙΙ4γ: ελνστ. σημ.)· Ι2, ΙΙ1-3: & σημδ. γαλλ. ordre, classe & αγγλ. class· ΙΙΙ: σημδ. γαλλ. classe]

- **τελειοποίηση** η [teliopíisi] Ο33 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του τελειοποιώ: *Η ~ των συστημάτων ασφαλείας περιόρισε τα εργατικά ατυχήμα τα. Τα καινούρια μοντέλα των αυτοκινήτων έχουν πολλές τελειοποιήσεις σε σύγκριση με τα παλαιά,* βελτιώσεις·. [λόγ. *τελειοποιη- (τελειοποιώ) -σις > -ση*]

- **τελειοποιώ** [telioρió] **-ούμαι** P10.9 **:** βελτιώνω σημαντικά κτ., έτσι ώστε να πλησιάζει το τέλειο: *Η σύγχρονη τεχνολογία έχει τελειοποιήσει τις οικιακές ηλεκτρικές συσκευές. Πηγαίνει στην Αγγλία για να τελειοποιήσει τα αγγλικά του / για να τελειοποιηθεί στα αγγλικά. Τελειοποιημένο σύστη μα. Τελειοποιημένη μέθοδος.* [λόγ. < μσν. *τελειοποιώ* < *τέλει(ος) -ο- + -ποιώ*]
- **τέλειος -α -ο** [télios] E6 **: 1α.** (για πργ. ή αφηρ. ουσ.) που έχει γίνει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, χωρίς λάθη και παραλείψεις: *Το γραπτό του μαθητή είναι τέλειο. Το φόρεμα έχει τέλεια εφαρμογή. Η οργάνωση της επιχείρησης ήταν τέλεια. Πίστευε ότι έκανε το τέλειο έγκλημα,* ότι δε θα ανακάλυπταν ποτέ το δράστη. **β.** (για πρόσ.) που ανταποκρίνεται απόλυτα σε ένα πρότυπο, που δεν έχει ελαττώματα, αδυναμίες ή ελλείψεις· υποδειγματικός: *~ / τέλεια σύζυγος. Ένα τέλειο παιδί. Είναι ~ στη δουλειά του. Έγινε ~ μαθητής.* || (μειωτ.) που συγκεντρώνει όλα τα αρνητικά στοιχεία ενός κακού προτύπου: *Έγινε ένας ~ αλήτης.* **γ.** (ως ουσ.) το *τέλειο,* η τελειότητα: *Επιδιώκει πάντα το τέλειο.* **2.** απόλυτος: *Τέλεια ομοιότητα. Τέλειο σκοτάδι. Η καταστροφή ήταν τέλεια,* ολοκληρωτική. **3.** που έχει φτάσει στο τέρμα της φυσικής του εξέλιξης· ολοκληρωμένος. ΑΝΤ ατελής: *Η τέλεια ανάπτυξη του εμβρύου συμπληρώνεται σε εννέα μήνες. Τέλεια διαμόρφωση ενός οργάνου.* || (χημ.) *τέλεια καύση,* όταν όλη η χημική ενέργεια μετατρέπεται σε θερμική. (μαθημ.) *τέλεια διαίρεση,* που δεν αφήνει υπόλοιπο. **τέλεια** ΕΠΙΡΡ άψογα, υποδειγματικά: *Δούλεψε / φέρθηκε ~.* **τελείως** ΕΠΙΡΡ εντελώς: *Η πόλη καταστράφηκε ~. Μου είναι ~ αδιάφο ρο τι θα κάνεις. Είναι ~ ανίκανος / ηλίθιος.* [λόγ. < αρχ. *τέλειος, τελείως*]
- **τιμή** η [timí] O29 **: Ι1.** καλή φήμη: *Η ~ της οικογένειας / του ονόματός του. Η τήρηση της συμφωνίας είναι ζήτημα τιμής. Λόγος τιμής,* προφορική υπόσχεση, διαβεβαίωση, που η αθέτησή της συνεπάγεται την απώλεια της τιμής αυτού που υπόσχεται: *Δίνω το λόγο της τιμής μου, ότι θα Σου δίνω το λόγο της τιμής μου. Θα έρθω οπωσδήποτε, στο λόγο της τιμής μου. Λόγο τιμής!* (έκφρ.) *συμβόλαιο* τιμής.* || *Η ~ της πατρίδας / του έθνους.* (έκφρ.) *το πεδίο της τιμής,* το πεδίο της μάχης όπου πέφτουν οι ηρωικοί

μαχητές: *Έπεσαν στο πεδίο της τιμής.* ΦΡ *για την ~ των όπλων**. ΠΑΡ *Η ~ ~ δεν έχει και χαρά στον που την έχει,* για να δηλώσουμε ότι η τιμή του ονόματός μας είναι ανεκτίμητη, πολύτιμη. **2α.** (για ανύπαντρη γυναίκα) αγνότητα, παρθενία: *Έχασε την ~ της. Η ~ της κόρης / της αδερφής.* **β.** (για παντρεμένη) συζυγική πίστη: *Σκότωσε τη γυναίκα του για λόγους τιμής. Εγκλήματα τιμής,* που γίνονται όταν προσβάλλεται η τιμή της κόρης, της συζύγου κτλ. **3α.** τρόπος συμπεριφοράς που εκδηλώνει το σεβασμό ή την εκτίμησή μας σε κπ.: *Αποδίδουμε ~ στους αγίους / στους νεκρούς / στους ήρωες. Θα μου κάνετε μεγάλη ~, αν δεχτείτε την πρόσκλησή μου. ~ μου / μεγάλη μου ~ να / αν* (σε τυπική έκφραση ευγένειας): *Έχω / λαμβάνω την ~ να σας προσκαλέσω στο γάμο μου / σε γεύ μα.* (στο τέλος μιας αίτησης και πριν από την υπογραφή): *Με ~.* (έκφρ.) *προς τιμή(ν):* α. για να τιμηθεί κάποιος: *Δόθηκε γεύμα προς τιμή(ν) του.* β. για να δηλώσουμε ότι επιβραβεύουμε, εγκρίνουμε τη συμπεριφορά κάποιου: *Είναι προς τιμή(ν) του το ότι αναγνώρισε το σφάλμα του.* (λόγ.) *τιμής ένεκεν*. επί ~,* επίτιμος, συνήθ. για πρεσβευτή. ΦΡ *φόρος* τιμής.* || *Τάγμα Τιμής,* παράσημο της Ελληνικής Δημοκρατίας. **β.** (πληθ.) επίση μες εκδηλώσεις για να τιμηθεί κάποιος: *Αποδίδω σε κπ. στρατιωτικές / βασιλικές τιμές / τιμές πρωθυπουργού / αρχηγού κράτους,* που αρμόζουν σε στρατιωτικό, σε πρωθυπουργό κτλ. (ειρ., για υπερβολικές περιποιήσεις): *Του έκαναν βασιλικές τιμές.* || *Κυρία / δεσποινίδα των τιμών / επί των τιμών,* που ανήκε στην ακολουθία βασίλισσας ή πριγκίπισσας. **ΙΙ1.** (οικον.) η ανταλλακτική αξία ενός οικονομικού αγαθού σε σχέση με κάποιο άλλο που το παίρνουμε ως μέτρο, και κυρίως με το χρήμα: *Αύξηση / άνοδος / μείωση / πτώση της τιμής. Σταθεροποίηση / πάγωμα των τιμών. Ελεύθερη διαμόρφωση των τιμών / ελεύθερες τιμές. ~ υψηλή / εξωφρενική / προσιτή / χαμηλή / εξευτελιστική / λογική. Φιλική ~,* μειωμένη για φίλους. *Μισή ~,* με έκπτωση 50%. *Τελευταία* ~.* *Το κατάστημα έχει τιμές ορισμένες,* που δεν επιδέχονται έκπτωση. *~ αγοράς / πώλησης / κόστους / κέρδους. Τρέχουσα* ~. ~ ασφαλείας*. ~ μονάδας / του κιλού / του μέτρου. Χτυπώ* την ~.* ΦΡ *τσιμπούν* οι τιμές / τσιμπημένες τιμές.* **2.**

(μαθημ.) το μέτρο ενός μεταβλητού μεγέθους ή μιας μεταβλητής ποσότη τας· αριθμητική τιμή: ~ *αλγεβρικής παράστασης. Η ~ του χ / του ψ. Αλγεβρική ~*, η τιμή μεγέθους ή ποσότητας που συνοδεύεται από το σύμβολο + ή -. *Απόλυτη ~. ~ συναρτήσεως. Μέση ~*, ο μέσος όρος πολλών τιμών. [Ι, ΙΙ1: αρχ. *τιμή* (Ι3α, ΙΙ1: & λόγ. < αρχ. *τιμή*)· ΙΙ2: λόγ. σημδ. γαλλ. valeur]

- **τίμιος -α -ο** [tímios] E6 : **1.** ΑΝΤ άτιμος. **α.** (για πρόσ.) που ενεργεί και συμπεριφέρεται σύμφωνα με το δίκαιο και την ηθική· έντιμος: *Είναι ~ άνθρωπος και θα κρατήσει το λόγο του. ~ έμπορος*, που είναι εντάξει στις συναλλαγές του. *Είναι φτωχός αλλά ~.* || (για γυναίκα με άμεμπτη ηθική): *Μια τίμια γυναίκα δεν απατά τον άντρα της.* **β.** (για αφηρ. ουσ.) που είναι ή που γίνεται σύμφωνα με το δίκαιο και την ηθική: *Ζει μια τίμια ζωή. Τίμια συμπεριφορά / δουλειά. Οι τίμιοι αγώνες για την ελευθερία του έθνους. Αυτό που έκανες δεν ήταν τίμιο.* **2.** (εκκλ.) ~ *Σταυρός / τίμιο ξύλο*, ο σταυρός επάνω στον οποίο σταυρώθηκε ο Χριστός. *Τίμια Δώρα*, ο άρτος και ο οίνος της Θείας Ευχαριστίας· Άγια Δώρα. **τίμια** ΕΠΙΡΡ στη σημ. 1: *Ζει / δουλεύει ~.* [αρχ. *τίμιος* `τιμημένος΄]
- **τιμιότητα** η [timiótita] O28 : η ιδιότητα του τίμιου· εντιμότητα. ΑΝΤ ατιμία: *Τον χαρακτηρίζει η ~ στις συναλλαγές του. Είχε την ευθύτητα και την ~ να αναλάβει την ευθύνη των πράξεών του.* [λόγ. < αρχ. *τιμιότης*, αιτ. *-ητα* `μεγάλη αξία΄ κατά τη σημ. της λ. *τίμιος*]
- **τιμώ** [timó] & **-άω** P10.1α **-ώμαι** P11 : **1α.** εκδηλώνω σε κπ. το σεβασμό μου: *Τίμα τον πατέρα σου και τη μητέρα σου. Στις εθνικές γιορτές τιμώνται οι νεκροί των πολέμων. Η τιμημένη γενιά του ΄40 και της Κατοχής.* (έκφρ.) ~ *τη φανέλα* μου. τιμημένα ράσα*.* ΦΡ *μιλημένα* τιμημένα.* || γιορτάζω: *Τιμάται η μνήμη ενός αγίου.* **β.** απονέμω κτ. τιμητικά: *Τιμήθη κε με το βραβείο Νόμπελ / με το ανώτατο ελληνικό παράσημο. Το τιμώμε νο πρόσωπο*, προς τιμή του οποίου γίνεται μια τελετή, μια εκδήλωση. **γ.** δίνω σε κπ. τιμή, αξία: *Η ειλικρίνειά του τον τιμά. Μας τίμησε με την παρουσία του. Με τιμάς με τη φιλία σου.* || κάνω χρήση κάποιου πράγματος (συνήθ. όταν μιλάει κάποιος αστειευόμενος): *Τα τιμήσαμε τα*

φαγητά της. **2.** (παθ., λόγ., στο γ' πρόσ.) κοστίζει: *Το βιβλίο τιμάται χίλιες δραχμές.* [1: αρχ. τιμῶ· 2: λόγ. < αρχ. τιμῶμαι]

- **τολμηρός -ή -ό** [tolmirós] E1 : **1α.** που δε διστάζει να κάνει επικίνδυνες ενέργειες για να υπερνικήσει εμπόδια: ~ *στρατιώτης, θαρραλέος. Οι εξερευνητές ήταν τολμηροί θαλασσοπόροι, ριψοκίνδυνοι. Ένας ~ πολιτικός μπορεί να κάνει ριζικές μεταρρυθμίσεις. Πέτυχε, γιατί είναι ~ έμπορος / επιχειρηματίας.* || (ως ουσ.) ο *τολμηρός: Η τύχη βοηθάει τους τολμηρούς.* **β.** για κτ. που χρειάζεται τόλμη για να γίνει, που χαρακτηρίζει τους τολμηρούς: *Τολμηρή ενέργεια. Τολμηρά σχέδια.* || *Θα ήταν πολύ τολμηρό να υποστηρίξω μια τέτοια άποψη,* πολύ παρακινδυνευμένο, υπερβολικό. **2.** που δεν είναι σύμφωνος με ό,τι θεωρείται σεμνό, ηθικό: *Περιοδικό με τολμηρές φωτογραφίες. Ταινία με τολμηρές σκηνές. Της έκανε τολμηρές χειρονομίες / προτάσεις. Τολμηρή μπλούζα / φούστα. Τολμηρό ντεκολτέ.* || *Έγινε πολύ ~ μαζί της,* η συμπεριφορά του έγινε τολμηρή. **τολμηρά** ΕΠΙΡΡ: *Είναι ντυμένη πολύ ~,* προκλητικά. [λόγ. < αρχ. *τολμηρός*]
- **τολμηρότητα** η [tolmirótita] O28 : η ιδιότητα του τολμηρού. [λόγ. *τολμηρ(ός) -ότης > -ότητα*]
- **τολμώ** [tolmó] & **-άω** P10.1α **-ώμαι** P11 : **1.** έχω την τόλμη, το θάρρος να κάνω κτ.: *Οι Έλληνες τόλμησαν να αντισταθούν σε πανίσχυρους στρατούς. Όταν θυμώσει, κανένας δεν τολμάει να του μιλήσει.* (έκφρ. ευγένειας ή υποταγής): ~ *να σας απασχολήσω / να ζητήσω τη βοήθειά σας,* παίρνω το θάρρος. (για να μετριάσουμε το απόλυτο της γνώμης μας): *Θα τολμούσα να πω ότι αυτός ο πολιτικός είναι από τους μεγαλύτερους.* || αποφασίζω να κάνω κτ. ριψοκίνδυνο, με αβέβαιη έκβαση: *Τόλμησε να ανοίξει επιχείρηση σε μια δύσκολη οικονομικά περίοδο.* **2.** κάνω κτ. με θρασύτητα, δείχνω ασέβεια ή απρέπεια: *Τόλμησε να μου πει κατάμουτρα ότι τον αδίκησα. Τόλμησε να μου ξαναπείς ψέματα και θα δεις! Μην τολμήσεις να με εμποδίσεις. Πώς τολμάς!* [λόγ. < αρχ. *τολμῶ*]
- **τονώνω** [tonóno] **-ομαι** P1 : **1.** δυναμώνω, δίνω σωματική δύναμη. ΑΝΤ εξασθενίζω: *Τροφές / φάρμακα που τονώνουν τον οργανισμό. Με το κρύο νερό τονώνονται οι μύες. Φάε καλά για να τονωθείς.* **2α.** ενισχύω ψυχικά: *Τα λόγια του αρχηγού τόνωσαν το*

ηθικό των στρατιωτών. Η παρουσία σου με τονώνει πολύ, μου δίνει κουράγιο. **β.** δίνω ώθηση για πρόοδο, για εξέλιξη· αναζωογονώ$_2$: *Η κυβέρνηση έλαβε μέτρα για να τονώσει την οικονομία / το εμπόριο / τον τουρισμό.* [λόγ. < ελνστ. *τον(ῶ) -ώνω*]

- **τόνωση** η [tónosi] O33 : η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του τονώνω. **1.** δυνάμωμα: *Η ~ του οργανισμού.* **2.** ενίσχυση: *~ του ηθικού. ~ της οικονομίας.* [λόγ. < ελνστ. *τόνω(σις) -ση*]
- **τονωτικός -ή -ό** [tonotikós] E1 : που τονώνει. **α.** δυναμωτικός: *Τονωτικές τροφές / ενέσεις. Τονωτικά φάρμακα. Τονωτική λοσιόν για τα μαλλιά.* || (ως ουσ.) το *τονωτικό,* τονωτικό φάρμακο. **β.** που ενισχύει ηθικά: *Τα λόγια που μου είπε ήταν πολύ τονωτικά.* (έκφρ.) *τονωτική ένεση,* για κτ. που δίνει θάρρος και κουράγιο: *Οι πρώτες επιτυχίες ήταν μια τονωτι κή ένεση για όλους μας.* [λόγ. < ελνστ. *τονωτικός*]
- **τρυφεράδα** η [triferáda] O26 : η ιδιότητα του τρυφερού· τρυφερότητα. ΑΝΤ σκληράδα. **1.** *Η ~ του αγγουριού.* **2.** (μτφ.) *Η καρδιά του είναι γεμάτη ~.* [*τρυφερ(ός) -άδα*]
- **τρυφερός -ή -ό** [triferós] E1 : **1.** ΣΥΝ μαλακός. **α.** για κτ. που μπορούν εύκολα να το κόψουν ή να το μασήσουν. ΑΝΤ σκληρός: *~ βλαστός. Τρυφερά φύλλα. Τρυφερό κρέας. Τρυφερές αγκινάρες.* **β.** για κτ. που είναι απαλό στην αφή. ΑΝΤ τραχύς: *Τρυφερή επιδερμίδα. Τρυφερά χέρια.* **2.** (μτφ.) **α$_1$.** (για πρόσ.) που τον χαρακτηρίζει η ευαισθησία και η λεπτή έκφραση των συναισθημάτων αγάπης και στοργής. ΑΝΤ σκληρός$_{2α}$: *~ σύζυγος. Τρυφερή γυναίκα / μητέρα.* || *~ ποιητής.* **α$_2$.** που ανήκει σε έναν τρυφερό άνθρωπο ή που είναι έκφραση της προσωπικότητάς του: *Η τρυφερή αγκαλιά / ματιά της μητέρας. Συνδέονται με τρυφερή φιλία. Του μίλησε με τρυφερά λόγια. Τρυφερά τραγούδια.* **β.** για άτομο μικρής ή νεαρής ηλικίας που το χαρακτηρίζει η ευαισθησία και η λεπτότητα καθώς και η μειωμένη σωματική ή ψυχική αντοχή: *Το τρυφερό παιδικό κορμάκι. Η τρυφερή ηλικία,* η παιδική. **τρυφερούλης -α -ικο** ΥΠΟΚΟΡ. **τρυφερούτσικος -η -ο** ΥΠΟΚΟΡ. **τρυφερά** ΕΠΙΡΡ: *Τον αγκάλιασε / τον φίλησε / του μίλησε ~.* [αρχ. *τρυφερός· τρυφερ(ός) -ούλης, -ούτσικος*]

- **τρυφερότητα** η [triferótita] Ο28 : η ιδιότητα του τρυφερού. ΑΝΤ σκληρότητα. **1.** το να είναι κτ. μαλακό, απαλό: *Η ~ της παιδικής επιδερμίδας.* **2.** (μτφ.) **α.** έκφραση συναισθημάτων αγάπης: *Η ~ της μάνας για το παιδί. Το βλέμμα του ήταν γεμάτο ~.* || (πληθ.) εκδηλώσεις ερωτικής αγάπης, ερωτικές διαχύσεις: *Το νεαρό ζευγάρι ήταν όλο τρυφερότητες.* **β.** ευαισθησία: *Ο θάνατος του πατέρα πλήγωσε την παιδική του ~.* [λόγ. < αρχ. *τρυφερότης*, αιτ. -*ητα* `πολυτέλεια΄ κατά τη σημ. του *τρυφερός*]

Φ

- **φερέγγυος -α -ο** [feréngios] E6 : που παρέχει εγγύηση, που μπορεί κανείς να του έχει εμπιστοσύνη· αξιόπιστος, αξιόχρεος. ΑΝΤ αφερέγγυος, αναξιόπιστος: ~ *οφειλέτης / συνομιλητής. Φερέγγυα πρόσωπα / άτομα.* [λόγ. < αρχ. *φερέγγυος*]
- **φερεγγυότητα** η [ferengiótita] O28 : η ιδιότητα του φερέγγυου, αξιοπιστία. ΑΝΤ αφερεγγυότητα, αναξιοπιστία: *Η ~ της χώρας μας αυξάνει τη δανειοληπτική της ικανότητα.* [λόγ. *φερέγγυ(ος) -ότης* > *-ότητα*]
- **φιλαλήθεια** η [filalíθia] O27 : (λόγ.) η ιδιότητα αυτού που αγαπά, που λέει πάντα την αλήθεια· (πρβ. *ειλικρίνεια*). [λόγ. < ελνστ. *φιλαλήθεια*]
- **φιλαλήθης** ο [filalíθis] θηλ. **φιλαλήθης** [filalíθis] *Ο* (βλ. E11) : (λόγ., και ως επίθ.) που αγαπά, που λέει (πάντα) την αλήθεια· (πρβ. *ειλικρινής*). [λόγ. ουσιαστικοπ. αρσ. & θηλ. του αρχ. επιθ. *φιλαλήθης*]
- **φιλαλληλία** η [filalilía] O25 : (λόγ.) η φιλανθρωπία$_2$, ο αλτρουισμός. [λόγ. < ελνστ. *φιλαλληλία*]
- **φιλανθρωπία** η [filanθropía] O25 : **1α.** η πράξη, η χειρονομία ενίσχυσης, βοήθειας (οικονομικής κυρίως) προς ανθρώπους που έχουν ανάγκη· (πρβ. *ευεργεσία*): *Έχει κάνει πολλές φιλανθρωπίες στη ζωή του.* **β.** η αντίστοιχη δραστηριότητα: *Η κοινωνική μέριμνα πρέπει να αναλαμβάνεται από την πολιτεία κι όχι να αφήνεται στη ~.* **2.** (σπάν.) η αγάπη προς τον άνθρωπο: *Η ~ του Θεού.* [λόγ.: 1: αρχ. *φιλανθρωπία* `ανθρώπινα αισθήματα, πράξεις καλοσύνης΄· 2: ελνστ. σημ.]
- **φιλάνθρωπος -η -ο** [filánθropos] E5 : **1.** που ενισχύει, που βοηθάει (οικονομικά κυρίως) τους ανθρώπους που έχουν ανάγκη: *Αντιπαθώ τις φιλάνθρωπες κυρίες που επιδεικνύουν τη φιλανθρωπία τους.* || (ως ουσ.) ο *φιλάνθρωπος.* **2.** που διακατέχεται από φιλανθρωπία: *Φιλάνθρωπα αισθήματα.* **3.** (σπάν.) που αγαπάει τον άνθρωπο: *Ο ~ και φιλεύσπλαχνος Θεός.* [λόγ. < αρχ. *φιλάνθρωπος*]

- **φιλειρηνικός -ή -ό** [filirinikós] E1 : **1.** που αγαπάει την ειρηνική, την ήσυ χη ζωή: *Φιλειφηνικοί άνθρωποι / λαοί·* (πρβ. *ειφηνόφιλος*). **2.** που επιδιώ κει, που στοχεύει στην εξασφάλιση της ειρήνης: *Η κυβέρνηση ακολουθεί φιλειφηνική πολιτική.* [λόγ. < μσν. *φιλειφηνικός* < *φιλ(ο)-* + *ειφηνικός*]
- **φιλελεύθερος -η -ο** [fileléfθeros] E5 : **1.** που αγαπάει την ελευθερία: *Έχει φιλελεύθερες ιδέες.* **2.** που κινείται, που δρα ή εκφράζεται στα πλαίσια του φιλελευθερισμού: *Φιλελεύθερη πολιτική / οικονομία / ιδεολογία. Φιλελεύθερα ρεύματα / καθεστώτα.* || που είναι οπαδός του φιλελευθερισμού: ~ *πολιτικός.* || (ως ουσ.) ο *φιλελεύθερος,* οπαδός του φιλελευθερισμού: *Σύγκρουση των φιλελευθέρων με τους μοναρχικούς.* [λόγ.: 1: ελνστ. *φιλελεύθερος·* 2: σημδ. αγγλ. liberal]
- **φιλέλληνας** ο [filélinas] O5 : ξένος υπήκοος που συμπαθεί και υποστηρίζει τους Έλληνες και την Ελλάδα. ΑΝΤ μισέλληνας, ανθέλληνας: *Οι Φιλέλληνες του 1821. Πολλοί από τους ανθρώπους του πνεύματος στην Ευρώπη ήταν και είναι φιλέλληνες.* [λόγ. < αρχ. *φιλέλλην,* αιτ. *-ηνα* & σημδ. (ιδ. στον πληθ.) γαλλ. philhellènes < αρχ. *φιλέλλην*]
- **φιλελληνικός -ή -ό** [filelinikós] E1 : που τον διακρίνει η θετική στάση, η συμπάθεια απέναντι στους Έλληνες και στην Ελλάδα. ΑΝΤ ανθελληνικός: *Φιλελληνική πολιτική.* [λόγ. < γαλλ. philhellénique < philhellèn(e) = *φιλελλην-* (δες *φιλέλληνας*) -ique = *-ικός*]
- **φιλελληνισμός** ο [filelinizmós] O17 : η συμπάθεια και η υποστήριξη ξένων υπηκόων προς την Ελλάδα και τους Έλληνες. ΑΝΤ μισελληνισμός, ανθελληνισμός: *Ο ~ των Ευρωπαίων διανοουμένων κατά την Τουρκοκρατία.* [λόγ. < γαλλ. philhellénisme < philhellèn(e) = *φιλελλην-* (δες *φιλέλληνας*) -isme = *-ισμός*]
- **φίλεργος -η -ο** [fílerγos] E5 : που του αρέσει η εργασία, φιλόπονος. [λόγ. < ελνστ. *φίλεργος* (αρχ. *φιλεργός*)]
- **φιλευσπλαχνία** η [filefsplaxnía] O25 : η συμπάθεια, η φροντίδα και η παροχή βοήθειας προς αυτούς που πάσχουν, που έχουν ανάγκη. [λόγ. *φιλεύσπλαχν(ος) -ία*]

- **φιλεύσπλαχνος -η -ο** [filéfsplaxnos] E5 : που συμπαθεί, φροντίζει και βοηθάει αυτούς που πάσχουν, που έχουν ανάγκη. [λόγ. < ελνστ. *φιλεύσπλαγχνος* με αποβ. του ριν. πριν από [x]]
- **φιλία** η [filía] O25 : **α.** η στενή κοινωνική σχέση που αναπτύσσεται ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα άτομα και που βασίζεται στην αμοιβαία αγά πη, συμπάθεια και εκτίμηση. ΑΝΤ έχθρα, εχθρότητα: *Στενή / εγκάρδια / αληθινή / αδελφική / μακροχρόνια ~. Δεσμοί / δείγμα / απόδειξη / αισθή ματα φιλίας. Με τιμάει με τη ~ του. Δε θέλω φιλίες μαζί της. Έπιασε φιλίες με τη γειτόνισσα.* (λόγ. έκφρ.) *χάριν φιλίας*, με σκοπό τη φιλία. **β.** το συναίσθημα που διέπει τη σχέση αυτή. ΑΝΤ έχθρα: *Νιώθω / αισθάνομαι ~ για κπ.* || (επέκτ.): *Οι δυο λαοί συνδέονται με παραδοσιακή ~*, συμπά θεια και εμπιστοσύνη. *Υπόγραψαν σύμφωνο φιλίας. Ανάμεσα στο παιδί και στο σκυλάκι αναπτύχθηκε μια τρυφερή ~.* [λόγ. < αρχ. *φιλία*]
- **φιλικός -ή -ό** [filikós] E1 : που ανήκει ή που αναφέρεται στο φίλο ή στη φιλία: *Φιλική συζήτηση / κουβέντα / χειρονομία / επίσκεψη. Διατηρούν φιλικούς δεσμούς. Φιλικό χτύπημα στην πλάτη. Πήγαμε σ΄ ένα φιλικό σπίτι. Εκδήλωση φιλικού ενδιαφέροντος.* || *Φιλική διάθεση / ατμόσφαιρα / σχέση.* ΑΝΤ εχθρική. || *Φιλικό ματς / παιχνίδι ή ~ αγώνας*, αθλητική συνάντηση που δε διεξάγεται στο πλαίσιο μιας επίσημης διοργάνωσης (πρωτάθλημα, κύπελλο κτλ.). **φιλικά** ΕΠΙΡΡ: *Μου χαμογέλασε ~.* [λόγ. < αρχ. *φιλικός*]
- **φιλιώνω** [filóno] **-ομαι** P1 : (οικ.) **α.** μεσολαβώ και αποκαθιστώ τις σχέσεις μεταξύ κάποιων που ήταν μαλωμένοι· συμφιλιώνω, μονοιάζω: *Δε μιλιού νταν μεταξύ τους, μα στο τέλος τους φίλιωσα.* **β.** αποκαθιστώ τις σχέσεις μου με κπ. ή με κάποιους που ήμουν μαλωμένος· συμφιλιώνομαι, μονοιάζω: *Αλλάξανε βαριές κουβέντες και δε φίλιωσαν ακόμα.* [ελνστ. *φιλι(ῶ) -ώνω*]
- **φιλόζωος -η -ο** [filózoos] E5 : ο ζωόφιλος.
- **φιλόκαλος -η -ο** [filókalos] E5 : (λόγ.) που αγαπάει το (αισθητικά) ωραίο.

- **φιλολαϊκός -ή -ό** [filolaikós] Ε1 : που ευνοεί, που υπηρετεί τα λαϊκά συμφέροντα: *Η κυβέρνηση υποσχέθηκε ότι θα ακολουθήσει φιλολαϊκή πολιτική.*
- **φιλομάθεια** η [filomáθia] Ο27 : η αγάπη, το ενδιαφέρον για μάθηση, η συστηματική επιδίωξη απόκτησης γνώσεων. [λόγ. < αρχ. *φιλομάθεια*]
- **φιλομαθής -ής -ές** [filomaθís] Ε10 : που αγαπάει τη μάθηση, που επιδιώκει συστηματικά την απόκτηση γνώσεων. [λόγ. < αρχ. *φιλομαθής*]
- **φιλόμουσος -η -ο** [filómusos] Ε5 : που αγαπάει τη μουσική, τις εκδηλώσεις που την αφορούν: *Το φιλόμουσο κοινό.* || (ως ουσ.) ο *φιλόμουσος: Η είδηση της δημιουργίας Όπερας χαροποίησε τους φιλόμουσους.* [λόγ. < αρχ. *φιλόμουσος*]
- **φιλοξενία** η [filoksenía] Ο25 : **1.** η προθυμία, η φιλική διάθεση στην υποδοχή και κυρίως στη δωρεάν παροχή στέγης, τροφής και περιποίησης σε ένα ή σε περισσότερα άτομα κατά την προσωρινή τους παραμονή σε ξένο σπίτι: *Είναι γνωστή η πατροπαράδοτη ελληνική ~. Ευχαριστούμε για τη ~. Δε θέλω να καταχραστώ τη ~ σας.* **2α.** η δωρεάν παροχή στέγης, τροφής και περιποίησης: *Παρέχω ~. Οι μετανάστες βρήκαν ~ και συμπαράσταση στη χώρα υποδοχής,* ευνοϊκή, θετική υποδοχή και φροντίδα. **β.** για επί πληρωμή παροχή υπηρεσιών: *Η ~ στα ξενοδοχεία του νησιού είναι άψογη,* η εξυπηρέτηση. [λόγ. < αρχ. *φιλοξενία*]
- **φιλόξενος -η -ο** [filóksenos] Ε5 : που είναι πρόθυμος στην παροχή φιλοξενίας. ΑΝΤ αφιλόξενος: *Οι Ολλανδοί είναι ~ λαός.* || *Το συνέδριο έγινε στο φιλόξενο χώρο του Πνευματικού Κέντρου.* **φιλόξενα** ΕΠΙΡΡ.
- **φιλοξενώ** [filoksenó] **-ούμαι** Ρ10.9 : **1.** παρέχω φιλοξενία: *Τις γιορτές φιλοξενούσαμε στο σπίτι έναν οικογενειακό φίλο. Όταν κατεβαίνω στην Αθή να, φιλοξενούμαι στο σπίτι του αδελφού μου.* **2.** παρέχω σε κπ. δωρεάν τόπο διαμονής, άσυλο, καταφύγιο: *Οι άστεγοι εξαιτίας των σεισμών φιλο ξενήθηκαν στο στάδιο και στα σχολικά κτίρια. Μετά τον εμφύλιο οι γειτονικές χώρες φιλοξένησαν τους πολιτικούς πρόσφυγες από την Ελλάδα.* || (ειρ.): *Φιλοξενήθηκε μερικές ώρες στο κρατητήριο για διατάραξη της*

κοινής ησυχίας. **3α.** διαθέτω σε κπ. ένα χώρο (συνήθ. για κάποιες δραστηριότητες): *Η εκδήλωση / η έκθεση ζωγραφικής φιλοξενήθηκε στην αίθου σα του Πολιτιστικού Κέντρου. Η εφημερίδα φιλοξενεί συχνά στις σελίδες της επιστολές αναγνωστών. Τα ράφια της βιβλιοθήκης του φιλοξενούν πολλά σπάνια βιβλία.* **β.** παρέχω σε κπ. υπηρεσίες επί πληρωμή: *Το ξενοδοχείο μπορεί να φιλοξενήσει εκατό άτομα,* να δεχτεί, να εξυπηρετήσει. [λόγ.: 1: ελνστ. *φιλοξενῶ·* 2: σημδ. γαλλ. hospitaliser· 3: σημδ. αγγλ. host]

- **φιλοπατρία** η [filopatría] Ο25 : η συναισθηματική σχέση με τον εθνικό χώρο, η αγάπη προς την πατρίδα· πατριωτισμός: *Έδωσε δείγματα υψηλής φιλοπατρίας.* [λόγ. < αρχ. *φιλοπατρία*]
- **φιλόπατρις** ο [filópatris] *Ο γεν. φιλοπάτριδος, πληθ. φιλοπάτριδες, γεν. φιλοπάτριδων* : (λόγ.) αυτός που αγαπάει την πατρίδα, τη χώρα του· πατριώτης: *Σ΄ όλη του τη ζωή υπήρξε φλογερός ~.* [λόγ. < ελνστ. *φιλόπατρις*]
- **φιλοπονία** η [filoponía] Ο25 : (λόγ.) ο μόχθος που καταβάλλεται σε μια επιμελή και ευσυνείδητη (πνευματική αλλά και χειρωνακτική) δραστηριότητα. ΑΝΤ φυγοπονία: *Το έργο υπήρξε αποτέλεσμα εξαιρετικής φιλοπονίας.* [λόγ. < αρχ. *φιλοπονία*]
- **φιλόπονος -η -ο** [filóponos] Ε5 : που μοχθεί, που είναι επιμελής και ευσυνείδητος σε κάθε εργασιακή (πνευματική αλλά και χειρωνακτική) δραστηριότητά του. ΑΝΤ φυγόπονος. || (ως ουσ.). **φιλόπονα** ΕΠΙΡΡ. [λόγ. < αρχ. *φιλόπονος*]
- **φιλοπρόοδος -η -ο** [filopróodos] Ε5 : που οι ιδέες του, οι δραστηριότητές του τείνουν, συμβάλλουν στην πρόοδο ή την επιδιώκουν: *~ άνθρωπος / σύλλογος.* [λόγ. *φιλο-* + *πρόοδ(ος)* *-ος*]
- **φιλόπτωχος -η -ο** [filóptoxos] Ε5 : που βοηθάει, που συντρέχει τους φτωχούς: *Φιλόπτωχο σωματείο / ταμείο.* [λόγ. < ελνστ. *φιλόπτωχος* `που αγα πά τους φτωχούς΄]
- **φίλος** ο [fílos] Ο18 θηλ. **φίλη** [fíli] Ο30 γεν. πληθ. *φίλων* : **1.** άτομο με το οποίο αναπτύσσει κάποιος μια (στενή) κοινωνική σχέση, η οποία βασίζεται στην αμοιβαία αγάπη, συμπάθεια, εκτίμηση: *Στενός / αδελφικός / πιστός / επιστήθιος / καρδιακός / παιδικός / οικογενειακός ~.* (ειρ.) *Άσπονδος ~. Είναι αχώριστες*

φίλες. Έγιναν φίλοι στο στρατό. Μας έκανε το φίλο. Είναι η καλύτερή μου φίλη. Ήρθα σαν ~. Ο βουλευτής θα δεχτεί τους πολιτικούς του φίλους στο γραφείο του. (γνωμ.) *αγάπα το φίλο σου με τα ελαττώματά του. όταν έχεις τέτοιους φίλους, τι τους θέλεις τους εχθρούς*.* ΠΑΡ *Πες μου ποιος είναι ο ~ σου να σου πω ποιος είσαι,* ο καθένας διαμορφώνεται, επηρεάζεται από το κοινωνικό του περιβάλλον. *Ο ~ στην ανάγκη* φαίνεται.* ΠΑΡ έκφρ. *οι καλοί λογαριασμοί* κάνουν τους καλούς φίλους.* ΠΑΡ ΦΡ *από μπρος κάνει το φίλο κι από πίσω* το σκύλο.* || (μτφ.): *Το βιβλίο είναι ο καλύτερος ~.* || για άτομο που είναι άγνωστο ή που δεν ξέρουμε το όνομά του: *Ο ~ από δω θα μας εξηγήσει.* || η κλητική *φίλε!,* ως προσφώνηση, κυρίως για άτομα άγνωστα (συχνά αντί του κύριε!): *Φίλε, πάρε το αυτοκίνητό σου, γιατί εμποδίζει.* **2.** ερωτικός σύντροφος, εραστής, ερωμένος: *Ήρθε με το φίλο της / με τη φίλη του. Κουβάλησε το φίλο της στο σπίτι.* **3.** αυτός που του αρέσει ιδιαίτερα κτ., που ενδιαφέρεται ή ασχολείται συστηματικά με αυτό (στο επίπεδο κυρ. των συμπεριφορών, των δραστηριοτήτων κτλ.): *~ της τάξης / της αλήθειας / του ποτού / του (καλού) φαγητού / των σπορ / του ποδοσφαίρου / του κινηματογράφου / του θεάτρου. Όμιλος φίλων θαλάσσης.* **φιλαράκος** ο ΥΠΟΚΟΡ στις σημ. 1, 2. **φιλαράκι** το ΥΠΟΚΟΡ στη σημ. 1. [αρχ. *φίλος· αρχ. φίλη· φίλ(ος) -αράκος, -αράκι*]

- **φίλος -η -ο** [fílos] E3 : (για πρόσ.) που συνδεόμαστε μαζί του (κοινωνικά, συναισθηματικά, πολιτικά κτλ.) με σχέσεις συμπάθειας, εκτίμησης, οικειότητας κτλ.: *Φίλοι ακροατές και φίλες ακροάτριες. Φίλε αναγνώστη.* || *Η Βουλγαρία είναι γειτονική και φίλη χώρα.* [αρχ. & λόγ. < αρχ. *φίλος*]
- **φιλοσοφημένος -η -ο** [filosofiménos] E3 μπ. του *φιλοσοφώ* : που αντιμετωπίζει τα πράγματα μέσα από έναν ιδιαίτερο, προσωπικά συγκροτημένο τρόπο σκέψης και θεώρησης, βασισμένο στη γνώση και στην εμπειρία: *~ άνθρωπος. Φιλοσοφημένα λόγια.* **φιλοσοφημένα** ΕΠΙΡΡ. [λόγ. μπ. του *φιλοσοφώ*]
- **φιλόσοφος** ο [filósofos] O20α θηλ. **φιλόσοφος** [filósofos] O36 : **1.** αυτός που ασχολείται με τη φιλοσοφία, που ερευνά ή διδάσκει στην περιοχή της φιλοσοφίας: *Οι αρχαίοι φιλόσοφοι. Ο Πλάτων*

ήταν μεγάλος ~. Υλιστές / ιδεαλιστές / σκεπτικοί φιλόσοφοι. Φιλόσοφοι που ανήκουν σε διαφορετικές σχολές. **2.** αυτός που, σε επίπεδο καθημερινότητας, προσπαθεί να πάρει μιαν απόσταση, να αρθεί από την αμεσότητα, την επιφανειακότητα και τη λεπτομέρεια των πραγμάτων και να τα αντιμετωπίσει εμβαθύνοντας στη σκέψη του και δίνοντας συνολικές ερμηνείες ή απαντήσεις, βασισμένες στη γνώση και κυρίως στην εμπειρία: ~ *της καθημερινής ζωής.*

[λόγ.: 1: αρχ. *φιλόσοφος*· 2: σημδ. γαλλ. philosophe < λατ. philosophus < αρχ. *φιλόσοφος*· λόγ. θηλ. χωρίς διάκρ. γένους]

- **φιλοσοφώ** [filosofó] P10.9α μππ. *φιλοσοφημένος** : **1.** σκέφτομαι συστηματικά ένα θέμα, ένα πρόβλημα, το εξετάζω πολύπλευρα, εμβαθύνω σε αυτό: *Το έχω φιλοσοφήσει το πράγμα κι έβγαλα ήδη τα συμπεράσματά μου.* **2.** αντιμετωπίζω τα πράγματα (κυρ. τα προβλήματα της καθημερινής ζωής) με φιλοσοφική διάθεση, χωρίς να παρασύρομαι από την αμεσότητα και την επιφανειακή τους όψη αλλά γενικεύοντας και θεωρητικοποιώντας: *Έλα, καημένε, μην το παίρνεις κατάκαρδα, φιλοσόφησέ το λιγάκι.* [λόγ.: 1: αρχ. *φιλοσοφῶ*· 2: κατά τη σημ. του *φιλόσοφος*$_2$]
- **φιλοστοργία** η [filostorjía] O25 : η ιδιότητα του φιλόστοργου, η βαθιά και τρυφερή αγάπη για κπ.· στοργή. [λόγ. < αρχ. *φιλοστοργία*]
- **φιλόστοργος -η -ο** [filóstorgos] E5 : που νιώθει στοργή, που γίνεται ή που ενεργεί με στοργή· στοργικός: ~ *πατέρας.* [λόγ. < αρχ. *φιλόστοργος*]
- **φιλότεχνος -η -ο** [filótexnos] E5 : (συνήθ. ως ουσ.) ο *φιλότεχνος*, αυτός που αγαπάει την τέχνη και ειδικότερα τις καλές τέχνες και τα εικαστικά: *Στα εγκαίνια της έκθεσης ζωγραφικής και γλυπτικής παραβρέθηκαν πολλοί φιλότεχνοι της πόλης μας.* [λόγ. < αρχ. *φιλότεχνος*]
- **φιλοτεχνώ** [filotexnó] **-ούμαι** P10.9 : κατασκευάζω ή επεξεργάζομαι κτ. με επιμέλεια, με ζήλο και μαστοριά και με προθέσεις κυρίως αισθητικές, καλλιτεχνικές: *Το έργο είναι φιλοτεχνημένο από γνωστό γλύπτη.* [λόγ. < αρχ. *φιλοτεχνῶ*]

- **φιλοτιμία** η [filotimía] O25 : η ιδιότητα του φιλότιμου ανθρώπου. || το φιλότιμο. (έκφρ.) *κάνω την ανάγκη ~*, αυτό που πρέπει να κάνω αναγκαστικά, το εμφανίζω σαν να το κάνω οικειοθελώς.

  [λόγ. < αρχ. *φιλοτιμία* `αγάπη για τιμή ή διάκριση΄ κατά τη σημ. του λαϊκού *φιλότιμο*]

- **φιλότιμο** το [filótimo] O41 : **1.** ιδιαίτερη, αυξημένη ευαισθησία, ως στοιχείο του χαρακτήρα κάποιου σε σχέση με την προσωπική τιμή, την αξιοπρέπειά του και γενικότερα με την εικόνα που σχηματίζουν οι άλλοι (η κοινωνία, το περιβάλλον) γι΄ αυτόν: *Για ένα ~ ζει ο άνθρωπος. Του έθιξε το ~*, τον πρόσβαλε. *Η ελληνική λέξη "φιλότιμο" δεν έχει ακριβή μετάφραση στις ξένες γλώσσες.* (έκφρ.) *φέρνω κπ. στο ~*, τον φιλοτιμώ. *έρχομαι στο ~*, φιλοτιμούμαι. **2.** προθυμία, ευσυνειδησία στην εκτέλεση καθήκοντος, εργασίας: *Δούλεψαν, εργάστηκαν με ~*. [ουσιαστικοπ. ουδ. του επιθ. *φιλότιμος* (πρβ. ελνστ. *τό φιλότιμον* `γενναιοδωρία΄)]
- **φιλότιμος -η -ο** [filótimos] E5 : **α.** που διαθέτει, που επιδεικνύει φιλότιμο. ΑΝΤ αφιλότιμος: *Είναι φιλότιμο και εργατικό παιδί.* **β.** που γίνεται με φιλότιμο: *Κατέβαλαν φιλότιμες προσπάθειες.* **φιλότιμα** ΕΠΙΡΡ. [α: αρχ. *φιλότιμος* `που προσπαθεί, φιλόδοξος΄ (ελνστ. σημ.: `γενναιόδωρος΄)· β: λόγ. < αρχ. *φιλότιμος*]
- **φιλοτιμώ** [filotimó] **-ούμαι** P10.9 & **-ιέμαι** P10.1β : (σπανιότ.) χειρίζομαι κπ. έτσι, ώστε να διεγείρω, να ενεργοποιήσω το φιλότιμό του. || (συνήθ. παθ.) επιδεικνύω ζήλο και προθυμία ή παρακινούμαι από το φιλότιμο να κάνω κτ.: *Δε φιλοτιμήθηκε κανείς να με βοηθήσει, ενώ έβλεπαν πως είχα ανάγκη.*
- **φιλοφρόνηση** η [filofrónisi] O33 : έκφραση (συνήθ. λεκτική) συμπάθειας, επαίνου ή και κολακείας προς κπ.· κοπλιμέντο: *Αντάλλαξαν μεταξύ τους φιλοφρονήσεις. Δε σου το λέω ως ~, το εννοώ!* [λόγ. < ελνστ. *φιλοφρόνη(σις)* `ευγένεια, περιποίηση΄ *-ση*]
- **φιλοφρονητικός -ή -ό** [filofronitikós] E1 : που γίνεται με διάθεση φιλοφρόνησης, που εκφράζει φιλοφρόνηση: *Φιλοφρονητικά λόγια.* [λόγ. < ελνστ. *φιλοφρονητικός*]

- **φιλοφροσύνη** η [filofrosíni] Ο30 : φιλική, ευγενική διάθεση και συμπεριφορά προς κπ. [λόγ. < αρχ. *φιλοφροσύνη*]
- **φιλόφρων -ων -ον** [filófron] Ε (βλ. *-ων -ων -ον*) : (λόγ.) που τον χαρακτηρίζει φιλοφροσύνη: ~ *συμπεριφορά*. **φιλοφρόνως** ΕΠΙΡΡ. [λόγ. < αρχ. *φιλόφρων*· λόγ. < αρχ. *φιλοφρόνως*]
- **φρονηματίζω** [fronimatízo] **-ομαι** Ρ2.1 : προσπαθώ με λόγια, με συμβουλές κτλ. να συνετίσω κπ., να τον κάνω να σκεφτεί ή να συμπεριφερθεί λογικά, ώριμα, συνετά. [λόγ. < μσν. *φρονηματίζω* ενεργ. < αρχ. *φρονηματίζομαι* `αλαζονεύομαι΄ κατά τη σημ. του *φρόνιμος*]
- **φρόνηση** η [frónisi] Ο33 : τρόπος σκέψης και αντίστοιχη πρακτική που χαρακτηρίζεται από λογική, σύνεση, ωριμότητα: *Ενεργεί / συμπεριφέρεται με ~*. [λόγ. < αρχ. *φρόνη(σις) -ση*]
- **φρονιμάδα** η [fronimáδa] Ο25α : η ιδιότητα του φρόνιμου, η λογική, ώρι μη και συνετή σκέψη και συμπεριφορά. [μσν. *φρονιμάδα* < *φρόνιμ(ος) -άδα*]
- **φρόνιμος -η -ο** [frónimos] Ε5 : **1.** που σκέφτεται και ενεργεί με λογική, σύνεση, ωριμότητα· μυαλωμένος: *Είναι ~ και γνωστικός άνθρωπος. Έκρι να φρόνιμο να σιωπήσω*, λογικό, συνετό. (γνωμ.) *των φρονίμων ολίγα*, οι συνετοί δε λένε πολλά. *των φρονίμων τα παιδιά πριν πεινάσουν μαγειρεύουν*, οι μυαλωμένοι είναι προνοητικοί. **2.** που τον χαρακτηρίζει το ήθος και η σεμνότητα: *Φρόνιμα κορίτσια*. **3.** (για παιδιά) που είναι πειθαρχικός, ήσυχος, υπάκουος: *Να είσαι φρόνιμο παιδί*. **φρόνιμα** ΕΠΙΡΡ: *Κάτσε ~!* [αρχ. *φρόνιμος* (στη σημ. 1)]
- **φροντίδα** η [frondíδa] Ο26 : **1.** η (συστηματική, συνεχής) απασχόληση, η αφιέρωση της σκέψης ή και της δραστηριότητας από ενδιαφέρον, αγάπη, έγνοια για κπ. ή για κτ.: ~ *για την υγεία / για την οικογένεια / για το παιδί. Η έκδοση του βιβλίου έγινε με ~ και επιμέλεια*. **2.** προσπάθεια, επιδίωξη: *Καταβλήθηκαν φροντίδες, ώστε να υπάρξει επάρκεια αγαθών στην αγορά*. **3.** (συνήθ. πληθ.) σκοτούρες, έγνοιες: *Έχω / με απασχολούν πολλές φροντίδες*. [μσν. *φροντίδα* < αρχ. *φροντίς*, αιτ. *-ίδα*]
- **φροντίζω** [frondízo] Ρ2.1α μπ. *φροντισμένος* : **1α.** σκέφτομαι ή και ενερ γώ με βάση το ενδιαφέρον μου για κπ. ή για κτ.,

επιμελούμαι, μεριμνώ, νοιάζομαι: *Φροντίζει για την ευτυχία της οικογένειάς του / για το μέλλον των παιδιών του.* **β.** ασχολούμαι με κπ. ή με κτ. από αγάπη, ενδιαφέρον· περιποιούμαι, συντηρώ: *Φροντίζει τα λουλούδια του / το ντύσιμό του / την υγεία του. Πήραν νοσοκόμο να φροντίζει τον άρρωστο. Οι γονείς φροντίζουν τα παιδιά τους.* **γ.** επιμελούμαι, περιποιούμαι κτ., ενεργώ έτσι ώστε να διατηρείται σε καλή κατάσταση: *Πήραν μια γυναίκα να φροντίζει το σπίτι. Προσέλαβαν έναν κηπουρό για να φροντίζει τον κήπο.* **2.** καταβάλλω προσπάθεια, επιδιώκω κτ.: ~ *να είμαι πάντα στην ώρα μου. Φρόντισε να κλείσεις έγκαιρα θέσεις για την παράσταση.* || (μππ.) που τον έχουν περιποιηθεί, που έχουν νοιαστεί με αγάπη ή με ενδιαφέρον γι΄ αυτόν: *Φροντισμένος κήπος. Φροντισμένη εμφάνιση. Φροντισμένο ντύσιμο. Φροντισμένος λόγος,* επεξεργασμένος. [αρχ. *φροντίζω* (η μππ.: λόγ. μτφρδ. γαλλ. soigné)]

- **φυλάω** [filáo] & **-ώ** P10.6α & **φυλάγω** [filágo] **-ομαι** P3 : **1.** αναλαμβάνω να επιτηρώ, να προσέχω κπ. ή κτ. για να μη (δια)φύγει ή να μην πάθει κτ. κακό: *Ήταν τσομπάνος και φύλαγε πρόβατα. Ο δεσμοφύλακας φυλάει τους κρατουμένους. Ο σκύλος φυλάει το σπίτι. Τα σύνορα φυλάγονται αυστηρά.* || ~ *σκοπός / σκοπιά,* εκτελώ υπηρεσία ως σκοπός. ΦΡ ~ *Θερμοπύλες*.* ~ *τσίλιες*.* **2.** προφυλάγω, προστατεύω κπ. ή κτ. από κίνδυνο, απειλή: *Οι ένοπλες δυνάμεις έχουν καθήκον να φυλάγουν τα σύνορα από κάθε εξωτερική απειλή. Ο Θεός να σε φυλάει από κακό άνθρωπο. Ο Θεός μάς φύλαξε και δε χαθήκαμε.* (ευχές) *ο Θεός να φυλάει ή Θεός φυλάξει! ή Θεέ μου / Παναγία μου / Χριστέ μου φύλαγε!,* επίκληση της θεϊ κής προστασίας. *Αυτός ο άνθρωπος είναι, Θεέ μου φύλαγε!,* κακός, επικίνδυνος άνθρωπος. || *Μυστικό καλά φυλαγμένο,* προφυλαγμένο, ώστε να μην αποκαλυφθεί. ΠΑΡ έκφρ. *έβαλαν το λύκο να φυλάει τα πρόβα τα*.* ΠΑΡ *Ο φόβος* φυλάει τα έρημα / έρμα.* **3α.** φροντίζω, συντηρώ κτ., ώστε να μη φθείρεται, να μην καταστρέφεται, να μη χάνεται· διατηρώ κτ. σε καλή κατάσταση: *Αναλαμβάνουμε να καθαρίσουμε και να φυλάξουμε τις κουβέρτες και τα χαλιά σας. Τα πολύτιμα έγγραφα φυλάσσονται σε χρηματοκιβώτιο. Φύλαξέ μου την τσάντα*

μου και θα την πάρω όταν επιστρέψω. (έκφρ.) *(του) το ΄χε φυλάξει / φυλαγμένο*, για προσβολή, εχθρική ενέργεια κτλ. που, αυτός που την υφίσταται, δεν την ξεχνάει αλλά την ανταποδίδει, όταν μπορέσει. ΠΑΡ *Φύλαγε τα ρούχα σου να ΄χεις τα μισά / όποιος φυλάει τα ρούχα του έχει τα μισά*, όποιος παίρνει προφυλάξεις, δεν τα χάνει όλα. **β.** αποταμιεύω, βάζω στην άκρη, κρατώ: *Φύλαξε τις οικονομίες σου για μια δύσκολη ώρα. Σου φύλαξα ένα κομμάτι γλυκό.* **γ.** τηρώ, κρατώ: *Δε φύλαξε τον όρκο του.* **4.** (παθ.) προσέχω, φροντίζω να μην πάθω κτ., προφυλάγομαι (από ενδεχόμενους κινδύνους, απειλές): *Να φυλάγεσαι από τα ρεύματα και την υγρασία. Φυλάξου!*, πρόσεχε, πρόσεξε! *Φυλάγεται από εχθρούς και φίλους. Δε φυλάχτηκε κι αρρώστη σε.* || παίρνω μέτρα, εφαρμόζω μεθόδους αντισύλληψης: *Δε φυλάχτηκε, κι έμεινε έγκυος.* **5.** (λαϊκότρ.) παραφυλάγω. **6.** (προφ.) *τα ~*, στο παιδικό παιχνίδι «κρυφτό», κλείνω τα μάτια μου, ώσπου να κρυφτούν οι άλλοι συμπαίκτες. [μσν. *φυλάγω* με αποβ. του μεσοφ. [γ] · μσν. *φυλάγω* < αρχ. *φυλάσσω* μεταπλ. με βάση το συνοπτ. θ. *φυλαξ-* κατά το σχ.: *ανοιξ- (άνοιξα) - ανοίγω*]

- **φυσιολάτρης** ο [fisiolátris] O10 θηλ. **φυσιολάτρισσα** [fisiolátrisa] O27 **:** αυτός που αγαπάει τη φύση και την υπαίθρια ζωή. [λόγ. *φυσιο-* + *-λάτρης*· λόγ. *φυσιολάτρ(ης) -ισσα*]
- **φυσιολατρία** η [fisiolatría] O25 **:** η αγάπη για τη φύση και την υπαίθρια ζωή. [λόγ. *φυσιο-* + *-λατρία*]

Χ

- **χαίρομαι** [xérome] Ρ αόρ. *χάρηκα*, απαρέμφ. *χαρεί* : **1.**αισθάνομαι χαρά για κτ.: ~ *πολύ που σε ξαναβλέπω. Χάρηκα όταν έμαθα την επιτυχία σου. Να χαίρεσαι με τη χαρά του άλλου. Χάρηκα πολύ (για τη γνωριμία),* όταν μας συστήνουν με κπ. **2.** εκμεταλλεύομαι τη χαρά που προσφέρει κάποιο αγαθό· απολαμβάνω κτ.: *Διασκέδασε όσο ήταν νέος, τα χάρηκε τα νιάτα του. Ο τσιγκούνης δεν τα χαίρεται τα πλούτη του. Ο επισκέπτης χαίρεται τις ομορφιές του νησιού. Ωραία παράσταση, τη χάρηκα!* || (συνήθ. σε ευχή) εξακολουθώ να απολαμβάνω κτ.: *Να χαρείς τα παιδιά σου / τη ζωή σου! Να τον / τη χαίρεσαι!,* συνήθ. σε ονομαστική γιορτή. *Να χαίρεσαι τη γιορτή σου! Να σε / τον χαρώ (εγώ),* έκφραση τρυφερότητας. (όρκος) *να μη χαρώ τα νιάτα μου / τα παιδιά μου αν (δεν)* || (ειρ.) *Να τον / τη / το χαίρεσαι!,* για κπ. ή για κτ. που δεν αξίζει. *Χάρηκα πολύ,* για κτ. που δεν έγινε στην ώρα του ή όπως έπρεπε. (έκφρ.) *να χαρείς / να σε χαρώ,* σε παρακαλώ: *Να χαρείς, μην κάνεις τόσο θόρυβο!* ΠΑΡ *Ο λύκος στην αναμπουμπούλα* χαίρεται. Ο κλέφτης και ο ψεύτης* τον πρώτο χρόνο χαίρονται.* [ελνστ. *χαίρομαι* < αρχ. *χαίρω* (μέσο κατά το *εὐφραίνομαι*)]
- **χαρά** η [χαρά] O24 : **Ι1.**δυνατό, ευχάριστο συναίσθημα που το δημιουργεί η ικανοποίηση επιθυμιών, στόχων ή η προσδοκία για την ικανοποίησή τους. ΑΝΤ λύπη, θλίψη: *Αισθάνομαι / νιώθω ~ για την επιτυχία μου. Η ευχάριστη είδηση τον γέμισε / του έδωσε ~. Γελάει ολόκληρος από ~. Κλαίει / λάμπει / πηδάει / τρελάθηκε από τη ~ του. Είναι πλημμυρισμένος / έξαλλος / τρελός από ~. Απέραντη / άγρια / ανείπωτη / μεγάλη / τρε λή ~. Η εσωτερική ~,* χωρίς έντονες εξωτερικές εκδηλώσεις. *Η ~ της ζω ής / της δημιουργίας. Θα μας δώσετε μεγάλη ~ / θα είναι ~ μας, αν δεχτεί τε την πρόσκλησή μας.* ΦΡ *πετώ* από (τη) χαρά (μου).* || (χαιρετισμός) *γεια σας και ~ σας / γεια ~!* || συναισθηματικά φορτισμένη προσφώνηση: *~ μου!* (έκφρ.) *μοιρασμένη* ~, διπλή ~.* **2.** για κπ. ή για κτ. που γίνεται αιτία χαράς: *Τα παιδιά είναι η ~ του σπιτιού. Το παιχνίδι είναι η ~ των παιδιών. Οι χαρές της ζωής /*

της εξοχής, οι απολαύσεις. *Είναι ~ να κουβεντιάζεις μαζί του. Έχουν χαρές και πανηγύρια.* || (πληθ.) ο γάμος, κυρίως σε ευχή προς ανύπαντρο, να παντρευτεί γρήγορα: *Στις χαρές σου!* (έκφρ.) *κάνω χαρές,* εκδηλώνω τη χαρά μου, τη συμπάθειά μου: *Μας έκανε μεγάλες χαρές μόλις μας είδε. ~ σε κπ.*, όταν θεωρούμε κπ. πολύ ευτυχισμένο: *~ στους γονείς που έχουν καλά παιδιά. σαν / μες στην καλή ~*, για χαρούμενο άνθρωπο. *~ Θεού,* για πολύ ευχάριστη κατάσταση, συνήθ. για ηλιόλουστη μέρα: *Σήμερα είναι ~ Θεού. με γεια* του, με ~ του.* ΦΡ *~ στο πράγμα / στα λάχανα,* για κτ. που θεωρούμε εντελώς ασήμαντο: *~ στο πράγμα πήγε ταξίδι στο εξωτερικό. είναι μια ~ και δυο τρομάρες*. χαράς Ευαγγέλια,* για κτ. πολύ ευχάριστο: *Αύριο είναι αργία· χαράς Ευαγγέλια για τα παιδιά. ~ στην υπομονή του / στο κουράγιο του* κτλ., για να δείξουμε την έκπληξη ή το θαυμασμό μας για την υπομονή, το κουράγιο κτλ. που δείχνει κάποιος. *της Κυριακής* ~* ΠΑΡ *Η τιμή* τιμή δεν έχει και ~ στον που την έχει.* (επιρρ. έκφρ.) *μετά χαράς,* με μεγάλη ευχαρίστηση, πολύ ευχαρίστως. *μια ~*, πολύ καλά: *Είναι μια ~. Τα καταφέρνει στη δουλειά του μια ~.* || *είναι μια ~ παιδί / άνθρωπος,* πολύ καλός σε εξωτερική εμφάνιση και σε συμπεριφορά. **ΙΙ.** *παιδική χαρά,* δημόσιος χώρος κατάλληλα διαμορφωμένος με κούνιες, τραμπάλες κτλ., για να παίζουν τα παιδιά. **χαρούλα** η ΥΠΟΚΟΡ **α.** στην έκφραση *το μωρό μάς έκανε χαρούλες.* **β.** στην επιρρηματική έκφραση *είναι μια ~.* **γ.** στην προσφώνηση: *~ μου!* [αρχ. *χαρά· χαρ(ά) -ούλα*]

- **χάρη** η [χάri] Ο30α **: Ι1α.**(για έμψ. και άψ.) ομορφιά και απλότητα στην εξωτερική εμφάνιση ή στις εκδηλώσεις, που προκαλεί ευχαρίστηση: *Γυναικεία ~ και κομψότητα. Μια κοπέλα όλο ~ κι ομορφιά. Περπατάει / κινείται με ~. Το Ερέχθειο έχει τη ~ του ιωνικού ρυθμού.* **β.** (συνήθ. πληθ.) ψυχική ή πνευματική ικανότητα· χάρισμα: *Αυτό το παιδί έχει πολλές χάρες. Έχει τη ~ να μιλάει ωραία.* || *Άλλη ~ έχει η θάλασσα το καλοκαίρι,* υπερτερεί σε σχέση π.χ. με το βουνό. || (έκφρ.) *άλλος έχει το όνο μα* κι άλλος (έχει) τη ~.* ΠΑΡ *Ο λύκος έχει τ΄ όνομα κι η αλεπού* τη ~.* **2α.** εξυπηρέτηση που κάνουμε σε κπ. από φιλική διάθεση: *Κάνε μου τη ~ να μου δώσεις ένα ποτήρι νερό.* (ειρ.) *Μου κάνεις τη ~ να μη*

φωνάζεις; Του έκανε ~ και τον πέρασε στις εξετάσεις, χατίρι. || *Πού τέτοια ~!,* για να δηλώσουμε ότι δεν περιμένουμε κτ. καλό. || (έκφρ.) *για ~ κάποιου: Για ~ σου θα κάνω οτιδήποτε,* για χατίρι σου. *Θυσιάστηκε για ~ της πατρίδας,* για το συμφέρον της. ΠΑΡ *Για ~ του βασιλικού* ποτίζεται κι η γλάστρα.* **β.** ευγνωμοσύνη, συνήθ. σε εκφράσεις *χρωστάω / οφείλω ~ σε κπ.: Θα σου χρωστάω μεγάλη ~ για το καλό που μου έκανες / αν με βοηθήσεις. έχε / να ΄χεις ~ που*, να χρωστάς ευγνωμοσύνη που: *Έχε ~ που γιορτάζεις σήμερα, ειδάλλως θα σε είχα τιμωρήσει.* (γνωμ.) *η ~ θέλει αντίχαρη και πάλι ~ είναι,* για να δηλώσουμε ότι η ευεργεσία δεν ξεπληρώνεται ποτέ. **3.** (νομ.) μετριασμός ή άρση ποινής: *Θα δοθεί ~ στους πολιτικούς κρατουμένους.* **4α.** (θεολ.) *Θεία Χάρη / Χάρις,* η βοήθεια που προσφέρει η αγάπη του Θεού προς τον άνθρωπο για τη σωτηρία της ψυχής του. **β.** *η Χάρη της / του,* για να εκφράσουμε το σεβασμό μας προς την Παναγία ή προς έναν άγιο: *Μεγάλη η Χάρη της! Θα πάω στη Χάρη της,* στην Τήνο για να προσκυνήσω την εικόνα της Παναγίας. *Άναψα κερί στη Χάρη του Αγίου Δημητρίου.* || (συνήθ. ειρ. για πρόσ. σε εκφράσεις) *μεγάλη η ~ σου / του!,* για κπ. που δεν του αξίζει να θυσιαστούμε. *ως εκεί έφτασε η ~ του,* για κπ. που έκανε μακρινό ταξίδι ή που η φήμη του έφτασε μακριά. *να με συμπαθάει / συγχωρεί η ~ σου,* για να δηλώσουμε τη διαφωνία μας σε κτ. που είπε εκείνος. || (έκφρ.) *ποιος τη ~ σου / του,* όταν σε κπ. συμβαίνει κτ. ευχάριστο: *Περιμένει το ξενιτεμένο παιδί της, ποιος τη ~ της!* **ΙΙ.** μικρό περιθώριο στις διαστάσεις ενός αντικειμένου: *Το μανίκι πρέπει να έχει τη ~ του,* να μην είναι εφαρμοστό. **ΙΙΙ.** (ως επίρρ.) στην προθετική έκφραση *~ σε κπ.* ή κτ., με τη βοήθεια ή με τη συμβολή κάποιου προσώπου ή πράγματος: *~ σ΄ εσένα / στη βοήθειά σου πέτυχα.* (έκφρ.) *λόγου* ~ / χάριν. παραδείγματος* ~ / χάριν. ~ / χάριν γούστου*.* [αρχ. *χάρ(ις)* μεταπλ. *-η* κατά τα άλλα θηλ. σε *-η* & λόγ. προσαρμ. στη δημοτ. του *χάρις* (δες λ.)]

- **χαρίζω** [xarízo] **-ομαι** P2.1 **: Ι1.** προσφέρω κτ. ως δώρο, δίνω σε κπ. κτ. χωρίς αμοιβή ή αντάλλαγμα: *Του χάρισα ένα παιχνίδι (για) την πρωτοχρονιά / στη γιορτή του / στα γενέθλιά του. Αυτό το βιβλίο είναι χαρισμένο από τον πατέρα μου. Και να μου το χάριζαν*

δε θα το ΄παιφνα, για κτ. που θεωρούμε τιποτένιο. || (οικ., συναισθ.) *Χάρισέ μου τ΄ όνομά σου!,* πες μου. *Χαρισέ μου ένα φιλί, δώσ΄ μου.* ΦΡ *δε ~ κάστανα*.* ΠΑΡ *Κάποιου του χάριζαν γάιδαρο και τον κοίταζε στα δόντια,* για άνθρωπο απαιτητικό και μεμψίμοιρο που δεν εκτιμά μιαν ανέλπιστη προσφορά. **2.** (μτφ.) **α.** για φυσικό δώρο: *Η φύση τής χάρισε υγεία και ομορφιά. Ο Θεός να σου χαρίζει τη θεία φώτιση. Οι γονείς μας μας χάρισαν τη ζωή,* μας γέννησαν. *Του χάρισε παιδιά και εγγόνια.* || *Οι δωρητές οργάνων σώματος χαρίζουν ζωή.* ΦΡ *του / της χαρίζει* κτ., του / της πάει: *Της χαρίζει πολύ το άσπρο.* **β.** απαλλάσσω κπ. από χρέος, ποινή κτλ.: *Μου χάρισε το υπόλοιπο χρέος. Του χαρίστηκε η μισή ποινή.* || (έκφρ.) *~ σε κπ. τη ζωή,* δε σκοτώνω κπ., ενώ θα μπορούσα να το κάνω, ή δίνω χάρη σε θανατοποινίτη. *(δε) Θα σου τη χαρίσω,* (δε) θα σου το συγχωρήσω και θα σου το ανταποδώσω. **ΙΙ.** (παθ.) δείχνω μεροληπτική εύνοια σε κπ.: *Ο δικαστής δεν πρέπει να χαρίζεται σε κανέναν.* [Ι: ελνστ. *χαρίζω, -ομαι* `δείχνω εύνοια, δίνω με ευχα ρίστηση΄· ΙΙ: λόγ. σημδ. γαλλ. favoriser]

- **χαροποιώ** [xaropió] P10.9α : (λόγ.) προξενώ χαρά, κάνω κπ. να χαρεί: *Η επιτυχία σου μας χαροποίησε όλους.*
- **χαρούμενος -η -ο** [xarúmenos] E5 : **α.**που έχει χαρά, που χαίρεται. ΑΝΤ στενοχωρημένος, λυπημένος: *Είναι ~ γιατί πέτυχε στις εξετάσεις / γιατί έρχονται οι διακοπές. Χαρούμενη συντροφιά.* || *Είναι ~ άνθρωπος, έχει πάντα χαρούμενη διάθεση.* **β.** που εκδηλώνει, που δείχνει χαρά. ΑΝΤ λυπημένος: *Το πρόσωπό του / το βλέμμα του είναι χαρούμενο.* || ΑΝΤ λυπηρός: *Το χαρούμενο κελάηδημα των πουλιών. Τα χαρούμενα τραγούδια των παιδιών.* **γ.** κατά τη διάρκεια του οποίου συμβαίνουν ευχάριστα γεγονότα. ΑΝΤ θλιβερός: *Πέρασε μια χαρούμενη ζωή. Οι χαρούμενες μέρες του καλοκαιριού.* (ευχή) *χαρούμενη πρωτοχρονιά / χαρούμενες γιορτές!* **χαρούμενα** ΕΠΙΡΡ: *Να περάσεις ~ τον καινούριο χρόνο. Μου είπε ~ τα καλά νέα.* [μσν. *χαρούμενος* < *χαιρούμενος* (< *χαίρ(ομαι) -ούμενος*) κατά το *χαρά*]
- **χειραφετώ** [xirafetó] **-ούμαι** P10.9 (συνήθ. παθ.) : **1α.**απαλλάσσω κπ. από τη γονική κηδεμονία: *Ο νέος όταν ενηλικιώνεται χειραφετείται.* || γίνομαι ανεξάρτητος: *Οι νέοι*

χειραφετούνται σήμερα πολύ νωρίς. **β.** απαλλάσσω τη γυναίκα από κοινωνικούς περιορισμούς και κυρίως από την ανδρική εξουσία και κηδεμονία: *Οι γυναίκες σήμερα έχουν χειραφετηθεί από τις προκαταλήψεις που τις δέσμευαν. Χειραφετημένη γυναίκα,* απελευθερωμένη. **2.** (υπ. αφηρ. ουσ.) απαλλάσσω κτ. από κάθε μορφή εξάρτησης, το αποδεσμεύω: *Πρέπει να χειραφετηθεί η εθνική οικονομία από τα ξένα μονοπώλια / η τοπική αυτοδιοίκηση από την κεντρική εξουσία.* [λόγ. < μσν. *χειραφετώ* < *χειρ(ο)-* + ελνστ. *ἀφέτ(ης)* στη σημ.: `απελεύθερος στη Σπάρτη΄ *-ώ* (πρβ. μσν. *χειράφετος* `απελεύθερος΄)]

- **χρησιμεύω** [xrisimévo] P5.1α, P5.2α : **1.**(για πργ.) αποτελώ μέσο για την εκτέλεση, την πραγματοποίηση ενός έργου· είμαι χρήσιμος, χρειάζομαι: *Συσκευές που χρησιμεύουν στη νοικοκυρά για τις καθημερινές της δουλειές. Ο λιγνίτης μάς χρησιμεύει στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας.* **2.** (για πρόσ. ή αφηρ. ουσ.) προσφέρω βοήθεια, είμαι ωφέλιμος σε κπ.: *Η παρουσία μου κάνει ζημιά, δε χρησιμεύει σε τίποτα. Οι συμβουλές σου μου χρησίμεψαν πολύ.* [λόγ. < ελνστ. *χρησιμεύω*]
- **χρήσιμος -η -ο** [xrísimos] E5 : ΑΝΤ άχρηστος. **1.** για κτ. που η χρησιμοποίησή του εξυπηρετεί ένα σκοπό, ικανοποιεί μια ανάγκη: *Του έκανα ένα χρήσιμο δώρο. Το σχολείο δίνει χρήσιμες γνώσεις. Οι συμβουλές του αποδείχτηκαν χρήσιμες.* || *Θα ήταν χρήσιμο αν ρωτούσες να μάθεις,* θα έπρεπε να **2.** για κπ. που η δραστηριότητά του ωφελεί, βοηθάει κπ. άλλον: *Έγινε ένα χρήσιμο μέλος της κοινωνίας. Σε τι μπορώ να σου φανώ ~;* **χρήσιμα** ΕΠΙΡΡ. [λόγ. < αρχ. *χρήσιμος*]
- **χρηστός -ή -ό** [xristós] E1 : (λόγ.) ΑΝΤ φαύλος. **1.** (για πρόσ.) που έχει καλό ήθος: *Το σχολείο διαμορφώνει χρηστούς πολίτες.* **2.** (για αφηρ. ουσ.) που ταιριάζει σ΄ αυτόν που έχει καλό ήθος, που είναι ηθικός, έντιμος: *Η χρηστή διοίκηση του κράτους. Έντυπα / θεάματα που φθείρουν τα χρηστά ήθη.*
- **χρηστότητα** η [xristótita] O28 : (σπάν.) η ιδιότητα του χρηστού.[λόγ. < αρχ. *χρηστότης,* αιτ. *-ητα*]

Ψ

- **ψυχαγωγία** η [psixagojía] O25 : η ψυχική και πνευματική ευχαρίστηση κάποιου μέσα από μια ενασχόληση, ένα έργο κτλ. που ικανοποιεί κάποιες ανώτερες πνευματικές και ψυχικές ανάγκες· (πρβ. *διασκέδαση, αναψυχή*): *Αίθουσα ψυχαγωγίας. Η ανάγνωση ενός λογοτεχνικού βιβλίου είναι κάτι παραπάνω από απλή διασκέδαση· είναι ~.* [λόγ. < ελνστ. *ψυχαγωγία* `διασκέδαση΄, αρχική σημ.: `ανάκληση των ψυχών των νεκρών΄ (αρχ. σημ.: `δελεασμός των ψυχών των ανθρώπων΄)]
- **ψυχαγωγικός -ή -ό** [psixagojikós] E1 : που ψυχαγωγεί: *Ο ~ και διδακτικός χαρακτήρας των παραμυθιών. Οι ψυχαγωγικές και μορφωτικές εκπομπές της τηλεόρασης. Ψυχαγωγικό πρόγραμμα.* [λόγ. < αρχ. *ψυχαγωγικός* `δελεαστικός΄]
- **ψυχαγωγώ** [psixagogó] **-ούμαι** P10.9 : προκαλώ σε κπ. ψυχική και πνευματική ευχαρίστηση, τον διασκεδάζω μέσα από μια διαδικασία που ικανοποιεί κάποιες ανώτερες ψυχικές και πνευματικές ανάγκες: *Το θέατρο δε μας διασκεδάζει απλώς· μας ψυχαγωγεί και μας διδάσκει.* [λόγ. < ελνστ. *ψυχαγωγῶ*, αρχική σημ.: `ανακαλώ τις ψυχές των νεκρών΄ (αρχ. σημ.: `δελεάζω΄)]
- **ψυχικό** το [psixikó] O38 : οποιαδήποτε πράξη με την οποία κάνουμε ένα καλό σε άλλον, χωρίς να αποβλέπουμε σε κάποια άμεση υλική ανταμοιβή, αλλά μόνο στη μετά θάνατο ανάπαυση της ψυχής μας: *Κάνω ~.* [ελνστ. *ψυχικόν* `πράξη για την ψυχή πεθαμένου΄ ουσιαστικοπ. ουδ. του αρχ. επιθ. *ψυχικός*, μσν. σημ.: `ελεημοσύνη΄]
- **ψυχραιμία** η [psixremía] O25α : η κατάσταση ή η ικανότητα του ψύχραι μου, η διατήρηση της πνευματικής ετοιμότητας και ο έλεγχος των ψυχικών μας αντιδράσεων σε μια στιγμή γενικής αναταραχής, σε μια απρόοπτη δυσκολία κτλ.: *Κρατώ την ~ μου, μένω ψύχραιμος. Χάνω την ~ μου. Θαύμαζα την ~ με την οποία αντιμετώπιζε κάθε δύσκολη κατάσταση. Μην μπορώντας πια να κρατήσει άλλο την ~ του, ξέσπασε σε φωνές.* (ως προτροπή): *~!* [λόγ. *ψυχρ(ο)-* + *αίμ(α)* *-ία* μτφρδ. γαλλ. sang-froid]

- **ψύχραιμος -η -ο** [psíxremos] E5 : **α.**(για πρόσ.) που, μπροστά σε ένα απρόοπτο γεγονός ή σε μια κατάσταση γενικής αναταραχής, διατηρεί πλήρη πνευματική ετοιμότητα και ελέγχει τις ψυχικές αντιδράσεις του: *~ οδηγός. Οι πιο ψύχραιμοι από μας προσπάθησαν να ηρεμήσουν τα πνεύματα. Έπρεπε να είναι κανείς πολύ ~, για να μην του ανταποδώσει τις ύβρεις.* ΦΡ *ταπί* και ~.* **β.** (για συμπεριφορά, ενέργεια κτλ.) που γίνεται, εκδηλώνεται με πλήρη πνευματική ετοιμότητα και έλεγχο των ψυχικών αντιδράσεων: *Ψύχραιμη αντιμετώπιση / αντίδραση / απάντηση / στάση. Αποφασίζω ύστερα από νηφάλια και ψύχραιμη σκέψη.* **ψύχραιμα** ΕΠΙΡΡ με τρόπο ψύχραιμο, με ψυχραιμία: *Μιλώ / απαντώ / σκέφτομαι ~.*

Ω

- **ώριμος -η -ο** [órimos] E5 : που έχει φτάσει σε ένα ανώτατο στάδιο ανάπτυξης, εξέλιξης, τελείωσης κτλ., και γι΄ αυτό είναι κατάλληλος για κτ. **1.** (για καρπούς) γινωμένος. ΑΝΤ άγουρος: *Ώριμα φρούτα / σταφύλια / στάχυα. Κατακόκκινες ώριμες ντομάτες.* (έκφρ.) *έπεσε σαν ώριμο φρούτο*.* || *Ώριμο ωάριο.* **2.** (για πρόσ.) που έχει φτάσει σε ένα στάδιο βιολογικής ή πνευματικής τελείωσης. ΑΝΤ ανώριμος: *~ άντρας. Ώριμη γυναίκα. Μεγάλωσε η κόρη σου· είναι πια ώριμη για γάμο. Οι σημερινοί νέοι είναι πολιτικά περισσότερο ώριμοι από ό,τι παλαιότερα.* **3.** που είναι αποτέλεσμα μιας ολοκληρωμένης εξελικτικής διαδικασίας: *Ώριμη σκέψη: Αποφασίσα με ύστερα από ώριμη σκέψη. Ώριμοι προβληματισμοί. Ώριμο έργο μεγάλου καλλιτέχνη.* **4.** *Ώριμες συνθήκες,* που έχουν φτάσει σε ένα τέτοιο σημείο σταδιακής εξέλιξης, ώστε να ευνοούν την εκδήλωση μιας δραστηριότητας, ενός γεγονότος κτλ., να είναι κατάλληλες για κτ.: *Οι συνθήκες είναι ώριμες για δίκαιη λύση του κυπριακού προβλήματος. Οι συνθήκες δεν ήταν ακόμα ώριμες για την κήρυξη της επανάστασης.* **ώριμα** ΕΠΙΡΡ: *Σκέφτομαι ~,* συνετά. [1: αρχ. *ὥριμος·* 2: & λόγ. < αρχ. *ὥριμος·* 3, 4: λόγ. σημδ. γαλλ. mûr]
- **ωριμότητα** η [orimótita] O28 : **α.** η ιδιότητα του ώριμου. ΑΝΤ ανωριμότητα: *Μας κατέπληξε με τη σπάνια για την ηλικία του ~ της σκέψης του.* **β.** ανώτατο στάδιο εξέλιξης, τελείωσης: *Η περίοδος της ωριμότητας ενός καλλιτέχνη / ενός ζωγράφου. Στα έργα της ωριμότητάς του εγκαταλείπει τη σατιρική διάθεση που διέκρινε τα πρώτα νεανικά του δημιουργήματα.* [λόγ. < ελνστ. *ὡριμότης,* αιτ. *-ητα* `μέστωμα καρπού΄ κατά τις σημ. της λ. *ώριμος*]
- **ωφέλεια** η [ofélia] O27 : το αποτέλεσμα του ωφελώ, ό,τι ωφελείται κάποιος· (πρβ. *όφελος*). ΑΝΤ βλάβη, ζημιά: *Οικονομική / υλική / ηθική ~. Σημαντική / μεγάλη / μικρή ~. Ατομική / προσωπική / κοινωνική ~. Βρίσκω ~,* ωφελούμαι. *Έργα κοινής ωφέλειας,* που ωφελούν το κοινωνικό σύνολο, κοινωφελή. || (ειδικότ.) *Κοινή ~,* το σύνολο των επιχειρήσεων και των οργανισμών που παρέχουν κάποιες υπηρεσίες προς όφελος του

κοινωνικού συνόλου (όπως συγκοινωνίες, τηλεπικοινωνίες κτλ.): *Απεργούν οι εργαζόμενοι στην κοινή ~.* [λόγ. < αρχ. *ὠφέλεια*]

- **ωφέλιμος -η -ο** [ofélimos] E5 : που ωφελεί κπ. ή κτ., που έχει μια καλή επίδραση ή αποτέλεσμα σε κπ. ή σε κτ.· επωφελής, ευεργετικός, χρήσιμος. ΑΝΤ ανώφελος, βλαβερός, βλαπτικός: *Ωφέλιμες ενέργειες / σκέψεις / συμβουλές. Ωφέλιμο βιβλίο. Άνθρωπος ~ για την κοινωνία.* (λόγ. έκφρ.) *(συνδυάζω) το τερπνό(ν)* μετά του ωφελίμου.* || (ειδ.): *Ωφέλιμο φορτίο / βάρος,* το βάρος που μπορεί να μεταφέρει ένα όχημα, σε αντιδιαστολή προς το μεικτό βάρος ή προς το απόβαρο. **ωφέλιμα** ΕΠΙΡΡ.
- **ωφελώ** [ofeló] **-ούμαι** P10.9 : **1α.** έχω μια καλή επίδραση ή προκαλώ ένα καλό αποτέλεσμα σε κπ. ή σε κτ· κάνω καλό. ΑΝΤ βλάπτω: *Πάμε στο βουνό· ο καθαρός αέρας σίγουρα θα σε ωφελήσει. Τα πολλά φάρμακα δεν ωφελούν την υγεία μας. Τα λάθη μας ωφέλησαν τους ανταγωνιστές μας.* **β.** (παθ.) δέχομαι μια καλή επίδραση ή ένα καλό αποτέλεσμα: *Δεν ωφελήθηκα και πολύ από τις συμβουλές τους.* || (προφ.) ωφελούμαι από οικονομική άποψη, έχω οικονομικό όφελος· κερδίζω. ΑΝΤ ζημιώνω: *Να κερδίσεις, δε λέω όχι, αλλά να ωφεληθώ κάτι κι εγώ.* **2.** έχω χρησιμότητα, είμαι χρήσιμος, ωφέλιμος: *Σε τίποτα δεν ωφελούν τα λόγια που δε συνοδεύονται από ανάλογες πράξεις. Άσε τα παρακάλια· δεν ωφελούν.* || (σε γ' εν. πρόσ.): *Δεν ωφελεί να επιμένεις άλλο.* [λόγ. < αρχ. *ὠφελῶ*]